Prof. Dr. SABİH ARKAN
Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

TİCARÎ İŞLETME HUKUKU

Son Değişikliklere Göre Hazırlanmış

YİRMİ YEDİNCİ BASI

BANKA VE TİCARET HUKUKU ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
(Türkiye İş Bankası A.Ş. Vakfı)

TİCARÎ İŞLETME HUKUKU

Zeynep'e

Yayın Nu : 549
ISBN : 978-975-537-281-5

Enstitü yayınlarında ileri sürülen
görüşler yazı sahibine aittir.

30.6.2021 tarihinde yürürlükte olan mevzuata göre hazırlanmıştır.

Yayına Hazırlayan : Dr. Öğr. Üyesi Ufuk TEKİN
Ar. Gör. Yasin Barış ÖZELCİ

Dizgi : Pınar TEKİN AKBAL

Baskı : Sözkesen Matbaacılık Ltd. Şti.
Matbaa Sertifika No: 13268
İvoksan 1518. Sok. Mat. Sit. İş Merkezi No: 2/40
Ankara 2021

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR XXIX

GİRİŞ

I. TİCARET VE TİCARET HUKUKU 1

II. TİCARET HUKUKU - EKONOMİ HUKUKU 1

III. TİCARET HUKUKUNUN DÜZENLENMESİNDE SİSTEMLER 3

1. Sübjektif Sistem 3

2. Objektif Sistem 4

3. Modern Sistem 5

4. Değerlendirme 5

IV. TÜRKİYE'DE TİCARET HUKUKUNUN DÜZENLENİŞİ 6

1. Cumhuriyet Öncesi Dönem 6

2. Cumhuriyet Dönemi 7

A- 1926 Tarihli Ticaret Kanunu 7

B- 1956 Tarihli Türk Ticaret Kanunu 9

C- 2011 Tarihli Türk Ticaret Kanunu 11

a- Hazırlık Çalışmaları 11

b- İçerik 12
c- Hedefler 14
d- Kaynaklar 17
e- Değerlendirme 19
V. TİCARET HUKUKUNUN ULUSLARARASI PLÂNDA DÜZENLENİŞİ 21

BİRİNCİ BÖLÜM

TİCARÎ İŞLETME

I. GENEL OLARAK 25
II. TİCARÎ İŞLETMENİN TANIMI VE UNSURLARI 26
1. Tanım 26
2. Unsurlar 27
A- Esnaf İşletmesini Aşan Düzeyde Gelir Sağlamayı Hedef Tutma 27
B- Devamlılık 31
C- Bağımsızlık 31
III. TİCARÎ İŞLETMENİN YAPISI VE HUKUKÎ NİTELİĞİ 31
1. Yapısı 31
2. Hukukî Niteliği 33
IV. TİCARÎ İŞLETMEDE MERKEZ VE ŞUBE 35
1. Merkez 35

2. Şube 35
A- Genel Olarak 35
a- 5174 Sayılı T. Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu Açısından 36
b- 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Açısından 37
c- Ticaret Sicili Yönetmeliği Açısından 37
B- Unsurları 38
a- Merkeze Bağımlı Olma 38
b- Dış İlişkilerde Bağımsızlık 38
c- Yer ve Yönetim Ayrılığı 39
C- Ticaret ve Usul Hukuku Yönünden Şubenin Durumu 40
V. TİCARÎ İŞLETMEYLE İLGİLİ ÖNEMLİ BAZI HUKUKÎ İŞLEMLER 41
1. Ticarî İşletmenin Devri 41
A- Genel Olarak 41
B- Devrin Koşulları 42
C- Devrin Hüküm ve Sonuçları 44
2. Ticarî İşletmenin Rehni 48
A- Genel Olarak 48
B- Rehnin Kurulması 51
C- Rehnin Kapsamı 58
D- Rehin Kapsamındaki Münferit Bazı Varlıklarla İlgili Değerlendirme 63

a- Mevcut ve Müstakbel Alacaklar 63
b- Eklentiler 63
c- Fikrî ve Sınaî Mülkiyete Konu Haklar 63
d- Ticaret Unvanı 64
e- Kiracılık Hakkı 65
f- Hammadde ve Sarf Malzemeleri 65
g- Ticarî Proje 66
E- Rehin Verenin Yükümlülükleri 66
F- Rehin Alanın Hakları 67
G- Rehnin Sona Ermesi 68
a- Alacağın Son Bulması 68
b- Rehin Hakkının Geçerlilik Süresinin Dolması 69
c- Rehinli Varlığın Yok Olması 69
H- Rehne Uygulanacak Diğer Hükümler 69
I- Görevli Mahkeme 70

İKİNCİ BÖLÜM

TİCARÎ İŞLER VE TÂBİ OLDUKLARI HÜKÜMLER

I. GENEL OLARAK 71
II. TİCARÎ İŞİN BELİRLENMESİ 72
1. TTK 3'e Göre Ticarî İş 72
A- TTK'da Düzenlenen Hususlar 72

B- Ticarî İşletmeyi İlgilendiren İşlem ve Fiiller 73
2. Ticarî İş Karinesi 73
3. Bir Taraf İçin Ticarî Sayılan İşler 75
III. TİCARÎ İŞ SAYILMAYA BAĞLANAN SONUÇLAR 76
1. Ticarî İşlerde Müteselsil Sorumluluk *(Teselsül Karinesi)* 76
2. Ticarî İşlerde Faiz 79
A- Genel Olarak 79
a- Faiz Türleri 79
b- Mevzuat 81
B- Ticarî İşlerde Faizin Özellikleri 84
a- Öngörülmemiş Olsa Dahi Faize Hak Kazanılması 84
b- Faize Faiz Yürütülmesi *(Bileşik Faiz)* 85
c- Daha Yüksek Oranda Temerrüt Faizi İstenebilmesi 85
C- Faiz Oranları 86
a- Kapital Faizinde 86
b- Temerrüt Faizinde 87
aa- Genel olarak 87
bb- Kambiyo senetlerinde 91
cc- Yabancı para borçlarında 92
D- Faizle İlgili Bazı Sorunlar 94
a- Faizin Anaparayı Geçip Geçemeyeceği 94
b- Bileşik Faiz Uygulaması 94

3. En Yüksek Sınırı Aşan Ticarî İşlemlerin Hukukî Akıbeti 97
4. Ticarî İşlerde Zamanaşımı 99
IV. TİCARÎ HÜKÜMLER 99
1. Genel Olarak 99
2. Ticarî İşe Uygulanacak Hükümlerin Sırası 100
A- Emredici Hükümler 100
B- Sözleşme Hükümleri 100
C- Tamamlayıcı veya Yorumlayıcı Ticarî Hükümler 100
D- Ticarî Örf ve Âdet 101
E- Genel Hükümler 104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TİCARÎ YARGI

I. GENEL OLARAK 105
II. TİCARÎ SAYILAN DAVALARIN BELİRLENMESİ 107
1. Mutlak Ticarî Davalar 107
A- TTK 4.1.a-f'de Gösterilen Hususlardan Doğan Davalar 108
a- TTK'da Düzenlenen Hususlardan Doğan Davalar (TTK 4.1.a) 108
b- MK 962-969'dan Doğan Davalar (TTK 4.1.b) 108
c- TTK 4.1.c'de Gösterilen BK Hükümlerinden Doğan Davalar 109

aa- BK 202 ve 203 109
bb- BK 444 ve 447 109
cc- BK 487-501 109
dd- BK 515-519 110
ee- BK 532-545 111
ff- BK 547-554 111
d- Fikrî Mülkiyet Hukukuna İlişkin Mevzuattan Doğan Davalar (TTK 4.1.d) 112
e- Borsa, Sergi, Panayır ve Pazarlar ile Antrepo ve Ticarete Özgü Diğer Yerlere İlişkin Hükümlerden Doğan Davalar (TTK 4.1.e) 112
f- Bankalara, Diğer Kredi Kuruluşlarına, Finansal Kurumlara ve Ödünç Para Verme İşlerine İlişkin Düzenlemelerden Kaynaklanan Davalar (TTK 4.1.f) 113
B- Özel Kanun Hükümleri Gereği *(Mutlak)* Ticarî Sayılan Davalar 113
2. Havale, Vedia ve Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Haklardan Doğan ve Bir Ticarî İşletmeyi İlgilendiren Davalar 114
3. Her İki Tarafın da Ticarî İşletmesiyle İlgili Hususlardan Doğan Davalar *(Nispî Ticarî Davalar)* 115
III. TİCARÎ DAVALARIN GÖRÜLECEĞİ MAHKEMELER 117
IV. TİCARÎ DAVALARDA KANITLAR VE UYGULANACAK USUL 123

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TACİR VE TACİR OLMANIN HÜKÜMLERİ

I. GENEL OLARAK 127

II. TACİR SIFATI 127

1. Gerçek Kişilerde 127

A- Ticarî İşletmenin Mevcut Olması 128

B- Ticarî İşletmenin Kısmen de Olsa O Kişi Adına İşletilmesi 129

C- Ticaret Yapması Yasaklanmış Kişilerin Tacir Sıfatı 132

2. Tüzel Kişilerde 133

A- Ticaret Şirketleri 134

B- Ticarî İşletme İşleten Dernekler 135

C- Ticarî İşletme İşleten Vakıflar 137

D- Kuruluş Kanunları Gereğince Özel Hukuk Hükümlerine Göre Yönetilmek veya Ticarî Şekilde İşletilmek Üzere Devlet ve Diğer Kamu Tüzel Kişileri Tarafından Kurulan Kurum ve Kuruluşlar 138

a- Kamu İktisadî Teşebbüsleri ile Bunlara Ait Müesseseler 138

b- Özel Hukuk Hükümleri Uyarınca Yönetilen veya Ticarî Şekilde İşletilen Diğer Kurum ve Kuruluşlar 140

3. Özel Bazı Durumlar 142

A- Hâkim Teşebbüs 142
B- Donatma İştiraki 142
III. TACİR SIFATININ KAYBI 143
IV. TACİR OLMANIN HÜKÜM VE SONUÇLARI 145
1. İflâsa Tâbi Olma 145
A- TTK Gereğince Tacir Sayılanlar 146
B- Tacirler Hakkındaki Hükümlere Tâbi Tutulanlar 148
C- Özel Hükümler Gereği Tacir Olmadıkları Halde İflâsa Tâbi Tutulanlar 148
2. Ticaret Siciline Kaydolma 149
3. Odalara Kaydolma 150
4. Ticaret Unvanı Seçme ve Kullanma 152
5. Ticarî İş Karinesine Tâbi Olma 152
6. Ticarî Örf ve Âdete Tâbi Olma 152
7. Ticarî Defter Tutma 152
8. Basiretli İş Adamı Gibi Davranma 153
9. Ücret ve Faiz İsteme 156
10. Ücret ve Cezanın İndirilmesini İsteyememe 158
11. Fatura Verme 163
12. Fatura ve Teyit Mektubuna Sekiz Gün İçinde İtiraz Etme 165
13. İhbar ve İhtarları Belli Şekilde Yapma 170
14. Hapis Hakkını Kullanmada Kolaylıktan Yararlanma 172
15. Satış ve Mal Değişimlerinde Özel Hükümlere Tâbi Olma 174

A- TTK 23 Açısından 174

a- Kısım Kısım Yerine Getirilecek Sözleşmelerde Alıcıların Hakları 175

b- Alıcının Temerrüdü Halinde Satıcının Malın Satışını İsteme Hakkı 176

c- Satılanın Ayıplı Olması Halinde Alıcının Yükümlülükleri 176

B- TTK 1530 Açısından 178

V. ESNAFLAR HAKKINDA DA UYGULANACAK OLAN TTK HÜKÜMLERİ 179

BEŞİNCİ BÖLÜM
TACİR YARDIMCILARI

I. GENEL OLARAK 183

II. BAĞIMLI YARDIMCILAR 185

1. Ticarî Temsilci *(Ticarî Mümessil)* 185

A- Genel Olarak 185

B- Tanımı 186

C- Atanması 186

D- Temsil Yetkisinin Kapsamı 190

a- Ticarî Temsilci Tarafından Yapılabilecek İşlemler 190

b- Ticarî Temsilci Tarafından Yapılamayacak İşlemler 192

E- Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması 193
a- Şube İşleriyle Sınırlama 193
b- Birlikte Temsil Kaydıyla Sınırlama 194
F- Temsil Yetkisinin Sona Ermesi 196
a- Azil, İstifa 196
b- Ölüm, Medenî Hakları Kullanma Ehliyetinin Kaybı, İflâs 196
c- İşletmenin Devir ve Tasfiyesi 197
2. Ticarî Vekil 198
A- Genel Olarak 198
B- Tanımı 198
C- Atanması 199
D- Temsil Yetkisinin Kapsamı ve Sınırlandırılması 200
E- Temsil Yetkisinin Sona Ermesi 202
3. Pazarlamacı 202
A- Tanımı ve Unsurları 202
a- Tanım 202
b- Unsurlar 203
B- Atanması 204
C- Pazarlamacılık Sözleşmesinin Son Bulması ve Sonuçları 205
III. BAĞIMSIZ YARDIMCILAR 205
1. Simsar *(Tellâl)* 205
A- Genel Olarak 205

B- Tanımı ve Unsurları 207
a- Tanım 207
b- Unsurlar 207
C- Borçları 209
a- Sözleşme Kurulması İmkânını Hazırlama veya Kurulmasına Aracılık Etme 209
b- Müvekkilin Menfaatlerini Gözetme 209
D- Hakları 210
a- Ücret Talep Etme 210
aa- Ücret talep hakkının doğumu 210
bb- Ücretin miktarı 212
cc- Ücretin borçlusu 213
dd- Aşırı *(Fahiş)* ücretin indirilmesi 213
ee- Zamanaşımı 213
b- Masraf Talep Etme 214
c- Ücret ve Masraf Talep Etme Hakkının Düşmesi 214
E- Simsarlığın Son Bulması 215
2. Acente 216
A- Genel Olarak 216
B- Tanımı ve Unsurları 217
a- Tanım 217
b- Unsurlar 218
C- Uygulanacak Hükümler 222

D- Acenteliğin Benzeri Sözleşmelerden Ayırdedilmesi 222

E- Borçları 225

a- Müvekkilin İşlerini Görme, Menfaatlerini Koruma 225

b- Bilgi Verme 226

c- Verilen Talimata Uygun Hareket Etme 227

d- Önleyici Tedbirler Alma 227

e- Müvekkile Ait Parayı Zamanında Ödeme 228

f- Rekabet Yapmama 228

F- Hakları 228

a- Ücret Talep Etme 228

b- Bilgi Verilmesini İsteme 232

c- Olağanüstü Masrafların Ödenmesini İsteme 232

d- Hapis Hakkı 233

G- Temsil Yetkisi 234

a- Müvekkil Adına Sözleşme Yapma 234

b- Hakkı Koruyan Beyanları Müvekkil Adına Yapma ve Kabul Etme 235

c- Bedeli Kabzetme ve Malları Teslim Alma 235

d- Müvekkili Mahkemede Temsil Etme 235

H- Acenteliğin Son Bulması 238

a- Son Bulma Nedenleri 238

aa- Sürenin sona ermesi 238

bb- Feshi ihbar 238
cc- Haklı nedenlerle fesih 238
dd- Taraflardan birinin ölümü, iflâsı, kısıtlanması 240
b- Son Bulmanın Hüküm ve Sonuçları- Denkleştirme Talebi 240
I- Zamanaşımı 247
J- Acentelik Hakkındaki Hükümlere Tâbi Tutulan Diğer Bazı İlişkiler 247
a- Yerli veya Yabancı Bir Tacir Hesabına ve Kendi Adına Sürekli Olarak Sözleşme Yapmaya Yetkili Kılınan Kişiler (TTK 103.1.a) 247
b- Türkiye Cumhuriyeti İçinde Merkez veya Şubesi Olmayan Yabancı Tacirler Ad ve Hesabına Türkiye İçinde İşlem Yapanlar (TTK 103.1.b) 248
3. Komisyoncu 248
A- Genel Olarak 248
B- Tanımı ve Unsurları 249
a- Tanım 249
b- Unsurlar 249
C- Borçları 250
a- Müvekkilin Talimatlarına Göre Hareket Etme 250
b- Bilgi Verme ve Müvekkilin Menfaatlerini Koruma 251

c- İktisap Olunan Hak ve Borçları Müvekkile Devretme ve Hesap Verme ... 252
D- Hakları ... 252
a- Ücret Talep Etme ... 252
b- Masrafların Ödenmesini İsteme ... 253
c- Hapis Hakkı ... 254
d- Bizzat Taraf Olma ... 254
E- Komisyonculuğun Son Bulması ... 255
F- Zamanaşımı ... 255
4. Taşıma İşleri Komisyoncusu ... 255
A- Tanımı ve Unsurları ... 255
B- Borçları ... 257
C- Sorumluluğu ... 258
D- Zamanaşımı ... 261

ALTINCI BÖLÜM
TİCARET SİCİLİ

I. GENEL OLARAK ... 263
II. TİCARET SİCİLİ ÖRGÜTÜ ... 265
III. SİCİLE KAYDI GEREKEN HUSUSLAR ... 266
IV. SİCİL İŞLEMLERİ ... 267
1. Genel Olarak ... 267
2. Sicil İşlemlerinin Yapılışı ... 268

A- Talep Üzerine 268
B- Resen veya İlgili Makamın Bildirmesi Üzerine 269
V. SİCİL MÜDÜRÜNÜN İNCELEME GÖREVİ 270
VI. SİCİL MÜDÜRÜNÜN KARARLARINA İTİRAZ 271
VII. GEÇİCİ KAYIT 272
VIII. İLÂN 273
IX. TESCİL VE İLANIN ETKİSİ 273
1. Genel Olarak 273
2. Üçüncü Kişiler Bakımından 274
X. SİCİL HUKUKUNDA GÜVEN İLKESİ 276

YEDİNCİ BÖLÜM
TİCARET UNVANI VE İŞLETME ADI

I. TİCARET UNVANI 279
1. Genel Olarak 279
2. Ticaret Unvanının Oluşturulması 280
A- Çekirdek 280
a- Gerçek Kişi Tacirlerde 280
b- Adî Şirket Halinde 281
c- Ticaret Şirketlerinde 281
aa- Kollektif şirketlerde 281
bb- Adî ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde 282

cc- Anonim, limited ve kooperatif şirketlerde 282
d- Diğer Tüzel Kişi Tacirlerde 283
e- Donatma İştirakinde 284
B- Ek 284
3. Ticaret Unvanını Tescil Ettirme ve Kullanma Yükümlülüğü 287
4. Sonradan Meydana Gelen Değişiklikler- Ticaret Unvanının Devamı 288
A- Adın Değişmesi 288
B- Yeni Ortak Girmesi veya Ortağın Ayrılması 288
C- Ortağın ya da Tacirin Ölümü 289
D- Ticarî İşletmenin Devri 289
5. Ticaret Unvanının Korunması 290
II. İŞLETME ADI 292
1. Genel Olarak 292
2. İşletme Adının Oluşturulması ve Tescili 292
3. İşletme Adının Devri 292
4. İşletme Adının Korunması 293

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MARKA

I. GENEL OLARAK 295
II. MARKANIN TANIMI VE TÜRLERİ 300

III. MARKANIN TESCİLİ 302
1. Marka Olarak Tescil Edilemeyecek İşaretler 302
A- Mutlak Red Nedenleri 302
B- Nispî Red Nedenleri 307
2. Tescilin Yapılışı 313
A- Tescil Başvurusu 313
B- Başvuruda Bulunabilecek Kişiler 314
C- Başvurunun İncelenmesi ve İtirazlar 315
D- Tescil 317
3. Tescilin Hüküm ve Sonuçları 318
IV. MARKA SAHİBİNİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ 318
1. Hakları 318
2. Yükümlülükleri 323
V. MARKAYLA İLGİLİ HUKUKÎ İŞLEMLER 324
1. Genel Olarak 324
2. Devir 325
3. Rehin 327
4. Haciz 327
5. Lisans 328
VI. MARKA HAKKININ SONA ERMESİ 329
1. Genel Olarak 329
2. Koruma Süresinin Dolması ve Yenileme Talebinde Bulunulmaması 330

3. Marka Hakkından Vazgeçilmesi 330
VII. MARKANIN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ VE İPTALİ 331
1. Genel Olarak 331
2. Hükümsüzlük 331
A- Hükümsüzlük Halleri 331
B- Hükümsüzlük Davası 333
3. İptal 334
A- İptal Halleri 334
B- İptal Talebinin İleri Sürülmesi 335
VIII. MARKA HAKKININ KORUNMASI 336
1. Genel Olarak 336
2. SMK Hükümlerine Göre Koruma 337
A- Marka Hakkına Tecavüz 337
B- Tecavüzün Sonuçları 338
a- Hukukî Sorumluluk 338
aa- Genel olarak açılabilecek davalar 338
bb- Tazminat davası 339
cc- Tecavüz davalarında taraflar, görevli - yetkili mahkeme ve zamanaşımı 341
i- Taraflar 341
ii- Görevli ve yetkili mahkeme 343
iii- Zamanaşımı 343
b- Cezaî Sorumluluk 344

DOKUZUNCU BÖLÜM

HAKSIZ REKABET

I. GENEL OLARAK 345

II. TÜRK HUKUKUNDA HAKSIZ REKABETİN DÜZENLENİŞİ 348

III. TTK'DAKİ DÜZENLEME 352

1. Genel Olarak 352

2. Haksız Rekabetin Tanımı 352

3. Başlıca Haksız Rekabet Halleri 354

4. Haksız Rekabetin Sonuçları 362

A- Hukukî Sorumluluk 362

a- Açılabilecek Davalar 362

aa- Tespit davası (TTK 56.1.a) 364

bb- Men davası (TTK 56.1.b) 364

cc- Haksız rekabetin sonucu olan maddî durumun ortadan kaldırılması davası (TTK 56.1.c) 364

dd- Tazminat davası (TTK 56.1.d, e) 364

b- Davacı ve Davalı Sıfatı 366

aa- Davacı 366

i- Zarar gören veya zarar görme tehlikesine maruz bulunan kimse 366

ii- Müşteriler 367

iii- Meslekî ve ekonomik birlikler, tüketicilerin ekonomik çıkarlarını koruyan kuruluşlar, kamusal nitelikli kurumlar 367

bb- Davalı 369

i- Haksız rekabeti yapan 369

ii- Çalıştıran 369

iii- Yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmeni, program yapımcısı, ilân servisi şefi, işletme veya kuruluş sahibi 370

c- Hükmün Başka Bir Kişi Hakkında İcra Olunması 371

d- Zamanaşımı 371

B- Cezaî Sorumluluk 372

ONUNCU BÖLÜM

TİCARÎ DEFTERLER

I. GENEL OLARAK 373

II. DEFTER TUTMA YÜKÜMÜNE TÂBİ OLANLAR 374

III. TUTULMASI GEREKEN TİCARÎ DEFTERLER 375

IV. DEFTER TUTMA USULÜ 378

1. Kullanılacak Dil 380

2. Defterlerin Onaylanması 381

V. DEFTER VE BELGELERİN SAKLANMASI 383

VI. DEFTERLERLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLERE UYULMAMASININ SONUÇLARI 385

VII. DEFTER VE BELGELERİN İNCELENMESİ 386

1. Defterlerin İbrazı 386

2. Defterlerin Tümüyle İncelenmesi *(Teslim)* 387

VIII. TİCARÎ DEFTERLERİN KANIT OLMASI 390

1. Ticarî Defterlerin Sahibi Aleyhine Kanıt Olması 390

2. Ticarî Defterlerin Sahibi Lehine Kanıt Olması 392

A- Her İki Taraf da Defter Tutma Yükümüne Tâbi Olmalıdır 393

B- Uyuşmazlık Her İki Tarafın da Defterlerine Geçirmesi Gereken Bir Ticarî İşten Kaynaklanmalıdır 394

C- Kanıt Oluşturması İstenen Defterler Kanuna Uygun Şekilde Tutulmuş Olmalıdır 394

D- Defter Kayıtları Birbirini Doğrulamalıdır 395

E- Karşı Taraf İleri Sürülen İddiayı Kendi Defter Kayıtları veya Diğer Kesin Kanıtlarla Çürütememiş Olmalıdır 395

a- Karşı Taraf Defterlerini İbraz Ederse 396

b- Karşı Taraf Defterlerini İbraz Etmezse 396

ONBİRİNCİ BÖLÜM

CARİ HESAP

I. GENEL OLARAK 399

II. CARİ HESABA GEÇİRİLECEK ALACAKLAR 401

III. CARİ HESAPTA SÜRELER 403

IV. CARİ HESAP SÖZLEŞMESİNİN İŞLEYİŞİ VE HÜKÜMLERİ 404

1. Hesaba Geçirme 404

2. Takas 405

3. Bakiyenin Tespit ve Kabulü 406

4. Bakiyenin Kabulünün Hukukî Sonuçları 406

5. Bakiyenin Haczi 411

V. CARİ HESABIN SONA ERMESİ 411

1. Belli Süreli Cari Hesaplarda 411

2. Belirsiz Süreli Cari Hesaplarda 412

VI. CARİ HESAPTA ZAMANAŞIMI 413

DİZİNLER

I. KAVRAM DİZİNİ 417

II. MADDE DİZİNİ 447

Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2019-2021 Yılları Yayın Listesi 469

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Ankara Barosu Dergisi
ABİHA	:	Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşma
AdDerg	:	Adalet Dergisi
AET	:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AlmMK	:	Alman Medenî Kanunu
Anm.	:	Anmerkung
Art.	:	Artikel
AT	:	Avrupa Topluluğu
ATK	:	Alman Ticaret Kanunu
AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BankK	:	Bankacılık Kanunu
Batider	:	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bd.	:	Band
BGE	:	Entscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichts
BGH	:	Bundesgerichtshof
BGHZ	:	Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen
BK	:	(Türk) Borçlar Kanunu
bkz.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
CMR	:	Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşımalarına İlişkin Anlaşma
Çev.	:	Çeviren
DEÜHFD	:	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	:	Dipnotu
E.	:	Esas numarası
EBK	:	(Eski) Borçlar Kanunu (1926 tarihli)

EİTİAD	:	Eskişehir İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi
ETK	:	(Eski) Ticaret Kanunu (1956 tarihli)
FMR	:	Ankara Barosu Fikrî Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi
FSEK	:	Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
HD	:	Yargıtay Hukuk Dairesi
HGB	:	Handelsgesetzbuch
HGK	:	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
HMK	:	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
ICC	:	International Chamber of Commerce
İBD	:	İstanbul Barosu Dergisi
İİD	:	Yargıtay İcra-İflâs Dairesi
İİK	:	İcra ve İflâs Kanunu
İİTİAD	:	İstanbul İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi
İKİD	:	İlmî ve Kazaî İçtihatlar Dergisi
İsvBK	:	İsviçre Borçlar Kanunu
İsvTST	:	İsviçre Ticaret Sicili Tüzüğü
İtMK	:	İtalyan Medenî Kanunu
İÜHFM	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
JBL	:	The Journal of Business Law
JuS	:	Juristische Schulung
K.	:	Karar numarası
Karş.	:	Karşılaştırınız
KHK	:	Kanun Hükmünde Kararname
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
Komm.	:	Kommentar
KoopK	:	Kooperatifler Kanunu
Kurulma Yönetmeliği	:	Ticarî İşlemlerde Rehin Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik
Kurum	:	Türk Patent ve Marka Kurumu
md.	:	Madde
MK	:	Türk Medenî Kanunu

MSchG	:	Markenschutzgesetz
MTO	:	Milletlerarası Ticaret Odası
NJW	:	Neue Juristische Wochenschrift
No., Nr.	:	Numara, Nummer
OR	:	Schweizerisches Obligationenrecht
RG	:	Resmî Gazete
RGZ	:	Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
Sicil	:	Rehinli Taşınır Sicili
SMK	:	Sınaî Mülkiyet Kanunu
SPK	:	Sermaye Piyasası Kanunu
TCK	:	Türk Ceza Kanunu
TD	:	Yargıtay Ticaret Dairesi
THD	:	Terazi Hukuk Dergisi
THL	:	Türk Hukuk Lûgatı
TİRK	:	Ticarî İşletme Rehni Kanunu
TİTRK	:	Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu
TKHK	:	Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMS	:	Türkiye Muhasebe Standartları
TOBB	:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRIPs	:	The Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights
TST	:	Ticaret Sicili Tüzüğü
TSY	:	Ticaret Sicili Yönetmeliği
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
UFRS	:	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UNCITRAL	:	United Nations Commission on International Trade Law
UNIDROIT	:	International Institute for the Unification of Private Law
vd.	:	ve devamı
VUK	:	Vergi Usul Kanunu
YD	:	Yargıtay Dergisi
YKD	:	Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

I. TİCARET VE TİCARET HUKUKU

Ekonomi ve hukuk bakımından ticaret sözcüğü, farklı değerlendirilmektedir. Ekonomi bilimi açısından ticaret, üretilen malların tüketim alanına gönderilmesini, başka bir deyişle, üretim ile tüketim arasındaki aracılık (değişim) faaliyetlerini ifade eder. Oysa hukukî açıdan ticaret sözcüğü, daha geniş anlaşılmakta ve bunun, mal değişimine aracılık etmenin yanı sıra, hizmet, iletişim alanındaki diğer faaliyetleri de kapsadığı kabul edilmektedir.

Bu durumu dikkate alarak ticaret hukukunu, en öz şekilde, üretim, değişim ve tüketime yönelik ticarî faaliyetleri düzenleyen hukuk dalı olarak tanımlamak mümkündür.

Hukukun, özel hukuk-kamu hukuku şeklinde yapılan klâsik ayırımında, ticaret hukukunun, özel hukuk içinde yer aldığı söylenir. Ancak çağımızdaki sosyal gelişme ve düşünceler, devletin her ülkede değişik boyutlarda da olsa ticaret hayatına müdahale etmesini gerektirmiştir. Bu gelişim, ticaret hukuku içinde kamu hukuku nitelikli hükümlerin de yaygın şekilde yer almasına neden olmuştur. Bu duruma örnek olarak, belirli tür şirketlerin kuruluşuna devlet tarafından izin verilmesine ilişkin hükümler gösterilebilir[1].

Ticaret hayatıyla ilgili olarak Ceza Kanunlarında yer alan hükümlerin yanı sıra, doğrudan Ticaret Kanunları içinde ceza hükümlerine yer verildiği de görülmektedir[2].

II. TİCARET HUKUKU - EKONOMİ HUKUKU

Devletin ticaret hayatına gittikçe artan boyutlarda müdahale etmesi, *ekonomi hukuku*[3] adı altında yeni bir hukuk dalının ortaya çıkmasına neden

---

(1) Bu hususta bkz. TTK 333, 453.

(2) Örneğin bkz. TTK'nın 33.2, 38.1, 62-63. maddeleri. Bu hususta ayrıca bkz. **Tekil:** Ticarî İşletme Hukuku, 3. Baskı, İstanbul 1997, s. 25.

(3) *Economic law, Wirtschaftsrecht, droit économique.*

olmuştur. Ancak ekonomi hukukunun anlam ve kapsamı üzerinde tam bir fikir birliği yoktur[1]. İngiliz hukukçuları, ticaret hukuku ile ekonomi hukukunun, ticaret hayatına bakış açılarının farklı olduğuna işaret etmektedirler. Ünlü İngiliz hukukçusu *Schmitthoff*'a göre ticaret hukuku, borçlar hukukuna egemen olan irade serbestisine dayanır. Oysa ekonomi hukukunun temel felsefesini, ekonomik güdüm (*dirigism*) oluşturur ve bu yapı içinde koruyucu bir rol üstlenmiş olan devlet, kamu yararı düşüncesiyle tarafların irade serbestilerini sınırlandırabilir[2]. Buradan hareketle ekonomi hukukunun, devletin, ticarî, sınaî ve malî hayata müdahalesini düzenleyen kuralların bütününü ifade ettiği söylenmektedir[3]. Bu yönüyle ekonomi hukuku, ticaret ve idare hukuku arasında yer alır.

Alman hukukçusu *Rinck* ise, ekonomi hukukunu, bağımsız şekilde icra olunan kazanç getirici faaliyetlerin, tüm ekonominin sağlıklı biçimde işlemesi ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesi amacıyla yönlendirilmesi, teşviki ve gereğinde sınırlandırılması hususunda devlet tarafından yapılan düzenlemelerin bütünü olarak tanımlamaktadır[4].

Konuya bu tanımlamaların ışığı altında yaklaşıldığında, ticaret hukuku ile ekonomi hukuku arasındaki farkın kendisini, düzenlenen konular ve düzenlemelerde esas alınan amaçlarda gösterdiği söylenebilir. Daha açık bir anlatımla, ticaret hukukunun aksine ekonomi hukuku, ekonomik faaliyetlere katılan kişi ve grupların teker teker korunması ya da onların hukuku ile ilgili olmayıp, tüm olarak ekonomik hayatın düzenlenmesi ve yönetilmesi ile ilgilidir[5]. Dolayısıyla ekonomi hukuku, özel hukuk alanında olduğu gibi sözleşme

---

(1) Değişik görüşler için bkz. **Karayalçın:** Ticaret Hukuku, I. Giriş-Ticarî İşletme, 3. Baskı, Ankara 1968, s. 73-74; **Tekinalp, Ü.:** Cumhuriyet Döneminin Ekonomi Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, İ.Ü. Hukuk Fakültesi, 50. Yıl Armağanı, "Cumhuriyet Döneminde Hukuk", İstanbul 1973, s. 634 vd.

(2) The Concept of Economic Law in England, JBL, 1966, s. 315.

(3) **Schmitthoff:** s. 315; **Lasok:** The Law of the Economy in the European Communities, London 1980, s. 3.

(4) Wirtschaftsrecht, 4. Auflage, 1974, s. 3.

(5) **Schmidt:** Handelsrecht, 3. Auflage, 1987, s. 13-14; **Rinck-Schwark:** Wirtschaftsrecht, 6. Auflage, 1986, s. 9-11; **Tekinalp:** Ekonomi Hukuku Açısından, s. 633-634.

Ekonomi hukukunun, hukukun özel hukuk-kamu hukuku şeklindeki ayırımı içinde belli bir gruba sokulamayacağı fikri için bkz. **Rinck-Schwark:** s. 8. Ekonomi hukukunun tamamen

taraflarının hak ve yükümlülükleri arasında bir denge bulunup bulunmadığı hususu üzerinde durmaz, sözleşmenin tüm ekonomi için yararlı sonuçlar verip vermeyeceğini, piyasa koşullarını olumlu şekilde etkileyip etkilemeyeceğini araştırır[1]. Bu özelliğiyle ekonomi hukuku kendisini, ekonomik plânlamada, bütçenin ekonomik güdümün bir aracı olarak kullanılmasında, belirli sektörlere devlet desteği verilmesinde, fiyatların devletçe belirlenmesinde, sözleşme yapma zorunluluğunun getirilmesinde, rekabetin sınırlandırılmasının önlenmesinde, sosyalizasyon ve özelleştirmede gösterir[2].

III. TİCARET HUKUKUNUN DÜZENLENMESİNDE SİSTEMLER

Ticaret hukuku ile ilgili düzenlemelerin yapılmasında ve buna bağlı olarak ticaret hukukunun uygulama alanının saptanmasında esas alınan üç sistem vardır: Ticaret hukukunu tacirlere özgü hukuk olarak nitelendiren *sübjektif sistem*, ticaret hukukunu ticarî işlemlere uygulanan hukuk olarak kabul eden *objektif sistem* ve bu hukuku, ticarî işletmelerin hukuku olarak gören *modern sistem*.

1. Sübjektif Sistem

Bu sisteme göre ticaret hukuku, ticarî faaliyetlerle uğraşan kişilere (tacir) uygulanan özel kuralların bütünüdür.

Çağdaş ticaret hukukunun temellerinin ortaçağda atıldığı bilinmektedir. Bu dönemde uygulanmakta olan Roma-Germen hukuk sistemi ile kilise hukuku, ticarî hayatın ihtiyaçlarını tam olarak karşılamaya yetmemekteydi. Bu durum, loncalar halinde örgütlenmiş olan tacirlerin, kendi aralarında meslekî disiplini sağlamak ve çıkacak uyuşmazlıkları çözümlemek üzere özel kurallar kabul etmelerine neden olmuştur. Böylece ticaret hukuku, tacirlere uygulanan

---

kamu hukuku grubuna dahil olduğu yolunda: **Heymann:** Handelsgesetzbuch (Kommentar), Band I, Erstes Buch, Berlin-New York 1989, s. 14, Nr. 35.

(1) **Rittner:** Wirtschaftsrecht mit Wettbewerbs- und Kartellrecht, Heidelberg-Karlsruhe 1979, s. 18-19.

(2) Alman hukuku açısından **Rinck** tarafından yapılmış bu tespitler için bkz. **Tekinalp:** Ekonomi Hukuku Açısından, s. 638.

bir sınıf hukuku olarak ortaya çıkmıştır. Önceleri sadece bir loncanın ya da şehrin hukuku niteliğinde olan bu kurallar, zamanla fuar ve panayırlar aracılığıyla diğer bölgeleri de etkilemiş ve genel bir nitelik kazanmıştır.

Merkezî devletlerin kurulmasından sonra yapılan ilk ticaret hukuku düzenlemeleri de, tacirlere özgü bu örf-âdetlerin, yazılı kurallar halinde saptanmasından ibarettir. Örneğin 1673 yılında Fransa'da kabul edilen Kara Ticareti Emirnamesi (*Ordonnance sur le commerce de terre*) tacirler arasında uygulanmakta olan örf ve âdet niteliğindeki kuralları derlemiştir. 1897 yılında Almanya'da kabul edilen Ticaret Kanunu'nda da, ticaret hukuku, esas itibariyle tacirlere uygulanan hukuk olarak ele alınmış ve düzenlemeye tacirin tanımı ile başlanmıştır.

Alman doktrininde, ticaret hukukunun artık tacirlerin değil, teşebbüslerin hukuku olduğu yolunda görüşler ileri sürülmüşse de, 1998 yılında Alman Ticaret Kanunu'nda (*ATK*) yapılan değişiklik sırasında bu görüşe itibar olunmamış ve gene sübjektif sisteme bağlı kalınmıştır. Yapılan değişiklik esas itibariyle, tacir kavramının, değişen koşullar dikkate alınarak yeniden belirlenmesine yöneliktir[1].

2. Objektif Sistem

Her tür ayrıcalığa karşı çıkan 1789 Fransız Devrimi'nden kısa bir süre sonra loncalar lağvedilmiş ve ticaret yapma hakkı ayrıcalık olmaktan çıkarılmıştır. Böylece belli bir sınıfın -tacirlerin- hukuku olarak algılanan ticaret hukuku da anlam değiştirerek, ticarî işlemlerin hukuku olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu yeni anlamıyla ticaret hukuku, ticarî olduğu kabul edilen işlemleri yapan herkese -tacir sıfatını taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın- uygulanır.

Napolyon döneminde hazırlanan 1807 tarihli Fransız Ticaret Kanunu'nda bu sistem kabul edilmiştir.

---

(1) Alman Ticaret Kanunu'nda 1998 yılında yapılan bu değişiklikle ilgili bilgi için bkz. **Heinemann:** Handelsrecht im System des Privatrechts-Zur Reform des deutschen Handelsgesetzbuch-Festschrift für W. Fikentscher, Tübingen 1998, s. 349 vd.; **Schmidt:** Das Handelsreformgesetz, NJW, 1998, s. 2161 vd.; **Bülow-Artz:** Neues Handelsrecht, JuS, 1998, s. 680 vd.

3. Modern Sistem

XX. yüzyılda ortaya çıkmış olan modern görüş, gelişmiş bir ekonomide ticarî faaliyetlerin büyük işletmeler (*ticarî işletme*) eliyle yürütüldüğünü, değişik unsurlardan oluşan bir organizasyonu ifade eden ticarî işletmelerin, onları işleten tacirlere oranla daha büyük önem arz ettiğini dikkate alarak, ticaret hukukunu, ticarî işletmelerin hukuku olarak kabul eder. İtalya'da 1942 yılında kabul edilmiş olan ve ticarî faaliyetleri de düzenleyen Medenî Kanun'da, bu esastan hareket edildiği söylenir. Ülkemizde gerek 6762 sayılı eski Ticaret Kanunu (*ETK*) ve gerek 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda (*TTK*) ticarî işletme esasına dayalı modern sistemin kabul edildiği belirtilmiştir[1].

4. Değerlendirme

Uygulamada, ticaret hukukunun düzenlenmesi sırasında tek bir sisteme mutlak surette bağlı kalınmasından kaçınıldığı gözlenmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, yapılan tüm düzenlemelerde ortak yön, tacir kavramı üzerinde durulmuş olmasıdır. Örneğin, objektif sisteme dayandığı söylenen 1807 tarihli Fransız Ticaret Kanunu'nda dahi, ticaret hukukunun tacirlerin hukuku olma özelliği tamamen bertaraf edilememiş ve işe gene tacirin tanımıyla başlanmıştır[2].

Sübjektif sisteme dayanan 1897 tarihli Alman Ticaret Kanunu'nda ise, ticaret hukuku, esas itibariyle tacirlerin hukuku olarak kabul edilmekle birlikte, objektif sistemin doğumuna neden olan fikir ve düşüncelerden de esinlenilerek, tacir sıfatı bir ayrıcalık olarak değerlendirilmemiş, tam tersine bu sıfata sahip kişilere, sıradan kişilere oranla daha ağır yükümlülükler yüklenmiştir[3].

Alman düzenlemesinde, sübjektif sistemin belirli ölçülerde sınırlandırılmasına çalışıldığı da bilinmektedir. Örneğin bir tacirin, tacir sıfatını taşımayan bir kişiyle işlem yapması halinde, o işlemle ilgili ticarî hüküm-

---

(1) Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. aşağıda, IV, 2, B ve C.

(2) **Bilgişin:** Ticaret Hukuku Prensipleri, Birinci Cilt, Ticaret ve Tüccar, 3. Baskı, İstanbul 1950, s. 17, 34; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku Dersleri, Umumî Hükümler, 3. Baskı, İstanbul 1960, s. 4.

(3) **Canaris:** Handelsrecht, 23. Auflage, München 2000, s. 2.

ler kural olarak tacir olmayan kişi hakkında da uygulanır (ATK 345)[1]. Gene Alman sisteminde, geniş anlamda ticaret hukukuna dahil olan Poliçe ve Çek Kanunları hükümlerinin uygulanması tacir sıfatının varlığına bağlanmamış; kimler arasında düzenlenmiş olursa olsun bir poliçe veya çekin varlığı, bu Kanun hükümlerinin uygulanabilmesi için yeterli sayılmıştır[2].

Söylenen bu hususlar, modern sistem hakkında da geçerlidir. Ticarî işletmeleri esas aldığı kabul edilen 1942 tarihli İtalyan Medenî Kanunu'nda (*İtMK*) da düzenlemeye, işletmenin değil, işletmeci ve küçük işletmeci (esnaf) kavramlarının tanımı ile başlanmıştır (bkz. md. 2082, 2083).

Aynı durum ticarî işletme esasına dayandığı söylenen 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu açısından da söz konusudur[3].

Görüldüğü üzere, ticaret hukuku ile ilgili düzenleme yapan kanun koyucular, tek bir sisteme körü körüne bağlı kalmayıp, değişik sistemleri birleştirmeye çalışmışlardır. Dolayısıyla izlenen yol genellikle karma bir sistemin benimsenmesi olmuştur.

IV. TÜRKİYE'DE TİCARET HUKUKUNUN DÜZENLENİŞİ

1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı İmparatorluğu'nda, XIX. yüzyıla gelinene kadar tüm hukuk hayatı Kuran ve Şeriat esaslarına göre düzenlenmişti. Ticarî ilişkiler de bu kurallar çerçevesinde yürütülüyordu. Tanzimat döneminde yoğunluk kazanan batılılaşma çabaları, hukuk alanında da kendisini göstermiş ve 1850 yılında, ilk Ticaret Kanunumuz olan *Kanunname-i Ticaret* kabul edilmiştir[4]. Bu Kanun, dört kitaptan oluşan 1807 tarihli Fransız Ticaret Kanunu'nun bir ve üçüncü kitaplarının tercümesinden ibaret olup, sonradan üç ayrı ekle tamam-

---

(1) Bu hususta bkz. **Canaris:** Handelsrecht, s. 2 ve 415.

Ancak 1998 yılında ATK'da yapılan değişiklikle, işlemi yapan kişinin tüketici konumunda olması halinde farklı hükümlerin uygulanması da kabul edilmiştir. Örneğin bkz. ATK 414.3, 449.3, 455.3.

(2) **Canaris:** Handelsrecht, s. 2.

(3) Bu konuda bkz. aşağıda, 1. Bölüm, I.

(4) Kanunname-i Ticaret'in metni için bkz. **Gürzumar, E.-Gürzumar, T.:** Kanunname-i Ticaret ve Zeyilleri, Ankara 1962, s. 43 vd.

lanmıştır[1]. Bu ekler şu hususlarla ilgilidir: Ticaret mahkemelerinin kuruluşuna ilişkin 1860 tarihli birinci ek, iflâs hükümlerine ilişkin 1905 tarihli ikinci ek ve sigorta işlemleri ile ilgili 1906 tarihli üçüncü ek[2]. 1864 yılında da, deniz ticareti ile ilgili *Kanunname-i Hümayunu Ticareti Bahriyye* kabul edilmiştir. Bu Kanun da, esas itibariyle Fransız Ticaret Kanunu'nun ilgili hükümlerinin bir tercümesi olmakla birlikte, yolcular hakkındaki dokuzuncu faslı Hollanda, çatma hakkındaki hükümleri ise Alman ve Belçika Kanunlarından yararlanılarak hazırlanmıştı[3].

Bu Kanunların yanı sıra, 1862'de *Usul-ü Muhakeme-i Ticarete Dair Nizamname* ile usul hukukuna ilişkin hükümler getirilmiştir. 1914 yılında da çeklerle ilgili özel bir kanun kabul edilmiştir.

1908 ve 1916 yıllarında, Kanunname-i Ticaret'in, değişen ihtiyaçlara uydurulması için çalışmalara başlanmış ve bu amaçla iki ayrı komisyon kurulmuşsa da, siyasal-sosyal bakımdan çok karışık olan bu dönemde başlatılan çalışmalardan olumlu sonuç alınması mümkün olamamıştır.

2. Cumhuriyet Dönemi

A- 1926 Tarihli Ticaret Kanunu

Cumhuriyet'in ilanından sonra, yürürlükte bulunan kanunları ıslah amacıyla birtakım komisyonlar kurulmuştur. Bu komisyonlardan bir tanesi de, Ticaret Kanunu ile ilgili çalışmaları yürütmekle görevlendirildi[4]. Komisyon tarafından hazırlanarak 30 Ocak 1926'da Büyük Millet Meclisi'ne sunulan lâyiha, 26 Mayıs 1926'da Genel Kurulca kabul edildi. Hazırlanan bu Kanun, 4 Ekim 1926'da Medenî Kanun ile birlikte yürürlüğe konuldu (26 Mayıs 1926 tarih ve 865 sayılı Ticaret Kanunu)[5].

---

(1) Bu hususta bkz. **Poroy:** Son Elli Yılda Türkiye'de Kara Ticareti Hukuku Alanındaki Kanunlaştırma Hareketlerinin Genel Teori Açısından Değerlendirilmesi, İ.Ü. Hukuk Fakültesi, 50. Yıl Armağanı, "Cumhuriyet Döneminde Hukuk", İstanbul 1973, s. 589 vd.

(2) Bu hususta bilgi için bkz. **Gürzumar-Gürzumar:** s. 4.

(3) **Gürzumar-Gürzumar:** s. 3-4.

(4) Bu konuda bilgi için bkz. **Bilgişin:** s. 61-62; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 98-99.

(5) RG, 28.6.1926, S. 406.

865 sayılı Kanun'da "Birinci Kitap-Alelıtlak Ticaret" başlığı altında, genel hükümler, ticaret şirketleri, ticarî senetler ve ticarî taahhütler düzenlenmişti. Sonradan, deniz ticaretine ilişkin hükümler de, 13 Mayıs 1929 tarih ve 1440 sayılı Kanun'la[1] düzenlenerek, 865 sayılı Ticaret Kanunu'na "İkinci Kitap" olarak eklenmiştir[2]. İki Kitap'ta yer alan hükümlerle birlikte toplam 1485 maddeden ibaret olan Cumhuriyet Dönemi'nin ilk Ticaret Kanunu, 1 Ocak 1957'ye kadar yürürlükte kalmıştır.

Bu Kanun, farklı esaslara dayanan muhtelif yabancı mevzuattan alınmış hükümlerden oluşan derleme bir Kanun olup, bu niteliği itibariyle de belli bir sistemden yoksundu[3]. Dilinin ağır olması ve pek çok tercüme hatasının[4] bulunmasının yanında, Kanun'daki asıl aksaklık, bu Kanun ile, İsviçre'den alınan Medenî Kanun-Borçlar Kanunu arasında gerekli uyumun kurulamamış olmasından kaynaklanmaktaydı. Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiş birtakım hususlar, TK'da -hem de farklı şekilde- ayrıca hükme bağlanmış bulunuyordu. Satım (md. 685 vd.), vekâlet (md. 822 vd.) ve komisyon sözleşmeleriyle (md. 845 vd.) ilgili hususlarda olduğu gibi[5]. Bu uyumsuzluk, Ticaret Kanunu'nu hazırlayan Komisyon'un, Mecelle'nin yürürlükten kaldırılarak İsviçre'den alınan kanunların kabul edileceğini öngörememesinden kaynaklanmıştı. Dolayısıyla Komisyon, mümkün olduğunca kendi kendine yeterli bir kanun tasarısı hazırlayıp, ticaret hukukunu, Mecelle'den bağımsız kılmaya çalışmıştı[6].

1926 tarihli Ticaret Kanunu, ticaret hukukunu esas itibariyle sübjektif ve objektif görüşlerin karmasından oluşan bir sisteme dayanarak düzenlemişti. Örneğin, Kanun'un 22. maddesinde tacir sıfatına sahip bir kişinin yaptı-

(1) RG, 20.5.1929, S. 1197.

(2) Deniz ticareti ile ilgili hükümler, 21.11.1929'da yürürlüğe girmiştir (bkz. 1440 sayılı Kanun, md. 1484).

(3) Bu hususta bkz. 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu için Hükümetçe hazırlanan Gerekçe, TBMM Zabıt Ceridesi, 1956, C. 13, S. Sayısı 198, I, 3, s. 2-3.

(4) Bu tercüme hatalarına ilişkin bazı örnekler için bkz. Türk Ticaret Kanunu Lâyihası'nın BMM'ye sunulması dolayısıyla Adliye Vekili Prof. Dr. **H. A. Göktürk**'ün, Zabıt Ceridesi, 1956, C. 12'de yer alan konuşması (s. 343).

(5) Borçlar Kanunu'nda hükme bağlanmakla birlikte, TK'da da ayrıca düzenlenmiş olan hususların bir listesi için bkz. **Hirş:** Ticaret Hukuku, 3. Baskı, İstanbul 1948, s. 588; **Poroy:** Son Elli Yılda, s. 598.

(6) Hükümet Gerekçesi, I, 2; s. 1-2.

ğı işlemlerin ticarî sayılacağı gösterilmiş (*sübjektif sistem*), 21. maddede ise tarafların sıfat ve niyetine bakılmaksızın ticarî sayılan işlemler belirlenmişti (*objektif sistem*). Hatta, zaman zaman ticarî işletme kıstasının da dikkate alınmış olduğu bilinmektedir[1].

B- 1956 Tarihli Türk Ticaret Kanunu

1926 tarihli Ticaret Kanunu, yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra, Medenî Kanun-Borçlar Kanunu ile gerekli uyumu sağlayamaması, değişik esaslardan hareketle hazırlanmış olması dolayısıyla belli bir sistemden yoksun olması ve memleketimizin ekonomik-sosyal ihtiyaçlarına uygun çözümler içermemesi nedeniyle eleştirilmeye başlanmıştı. *Atatürk*, 1937 yılında, Kara ve Deniz Ticareti Kanunlarının değiştirilmesi gerektiğini açıkça ifade etmiştir. Bu tarihten sonra girişilen çeşitli çalışmalardan, II. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle, olumlu bir sonuç alınamamıştır.

II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra, Adalet Bakanlığı, ticaret hukuku alanında bir kanun projesi hazırlanması görevini Prof. *Hirş*'e verdi. Hazırlanan taslak, Adalet Bakanlığı'nda çalışan hâkim ve hukukçular tarafından incelenip, bazı değişiklikler yapıldıktan sonra Hükümet Tasarısı olarak 1951 yılında Meclis'e sunuldu. Millet Meclisi Adliye Encümeni, Tasarı'yı, Adalet Bakanlığı bünyesi içinde oluşturulan ayrı bir komisyonun fikir ve görüşlerini de alarak inceledi ve gerekli değişiklikleri yaparak Tasarı'ya nihaî şeklini verdi[2]. Tasarı, 29 Haziran 1956 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilerek kanunlaştı (6762 sayılı Ticaret Kanunu)[3] ve 1 Ocak 1957 tarihinde yürürlüğe girdi (bkz. ETK 1474)[4].

---

(1) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 6; **Poroy:** Son Elli Yılda, s. 600.

(2) 1956 tarihli ETK'nın hazırlık çalışmalarıyla ilgili olarak bkz. TTK Lâyihası'nın BMM'ye sunulması dolayısıyla Adliye Vekili Prof. **Göktürk**'ün konuşması, Zabıt Ceridesi, 1956, C. 12, s. 345; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 104-108; **Poroy:** Son Elli Yılda, s. 607-608.

(3) RG, 9.7.1956, S. 9353.

(4) Kanun'un ticarî defterlere ilişkin hükümleri ise, 1.1.1958'den itibaren uygulanmaya başlanmıştır (Türk Ticaret Kanunu'nun Mer'iyet ve Tatbik Şekli Hakkında Kanun 17/I, 1. cümle).

ETK ile ilgili olarak, ayrıca bir de Tatbikat Kanunu[1] kabul edildi. Bu Kanun'da, intikal hükümleri ile başta Medenî Kanun ve Borçlar Kanunu olmak üzere, çeşitli kanunlarda değişiklik yapan hükümler yer almış bulunmaktadır.

ETK, 1475 maddeden oluşmuştur. Kanun, başlangıç hükümleri ve son hükümler dışında, beş kitaba ayrılmıştır.

Başlangıç hükümlerinde (md. 1-10), ticarî hüküm ve ticarî iş tanımlanmış, ticarî örf-âdetin uygulanma koşulları gösterilmiş, ticarî davalar, zamanaşımı, teselsül karinesi ve faiz konusunda düzenlemeler yapılmıştır.

Birinci Kitap (md. 11-135), ticarî işletmeye ayrılmış; İkinci Kitap'ta ise (md. 136-556), ticaret şirketleri düzenlenmiştir. Üçüncü Kitap'ta (md. 557-815), kıymetli evrak başlığı altında, kıymetli evraka ilişkin genel hükümler, nama, hamile yazılı senetler, kambiyo senetleri[2], kambiyo senetlerine benzeyen senetler ve diğer emre yazılı senetler ile emtia senetleri düzenlenmiştir. Emtia senetleri ile ilgili kısımda, taşıma işleri ve taşıma senetleri de ele alınmıştır. Dördüncü Kitap (md. 816-1262), deniz ticaretine ayrılmıştır. Beşinci Kitap'ta da (md. 1263-1459), sigorta hukuku ile ilgili hususlar düzenlenmiştir. Son Hükümler ise (md. 1460-1475), Kanun metnine eklenmesi sonradan uygun görülen hükümlerle, Kanun'un yürürlüğe girmesini, yürürlükten kaldırılan düzenlemeleri ve Kanun'u uygulayacak mercii gösteren hükümleri içermektedir.

ETK'da, madde başlıklarına yer verilmişti. Bu başlıkların, madde metnine dahil olduğu, ETK'nın 1474. maddesinde gösterilmiştir (karş. 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 176/II).

ETK'nın, sistematik bakımından tam bir tutarlılık içinde olduğu söylenemez. 1926 tarihli Kanun'un "taahhüdatı ticarîye" başlıklı 4. Bap hükümlerinin, BK ile uyum sağlanması amacıyla ETK'ya alınmaması, Kanun'un sistematiği açısından önemli bazı sıkıntılar yaratmıştır. Örneğin 1926 tarihli Kanun'da "taahhüdatı ticarîye"ye ayrılmış olan 4. Bap içinde düzenlenen "nakliye komisyonu" ve "nakliyat"a, ETK'da "Kıymetli Evrak"la ilgili 3. Ki-

(1) 6763 sayılı "Türk Ticaret Kanununun Mer'iyet ve Tatbik Şekli Hakkında Kanun", RG, 9.7.1956, S. 9353.

(2) Poliçe, bono ve çek.

tap, 6. Fasıl (Emtia Senetleri) hükümleri arasında yer verilmek durumunda kalınmıştır. Oysa, taşıma işleri komisyonculuğu (ETK 808-815) ile yolcu taşımalarını düzenleyen hükümlerin (ETK 798-807) "Emtia Senetleri" ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır.

ETK'da, 1995 yılında 559 sayılı KHK ile, 2003 yılında da 4884 sayılı Kanun'la önemli bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler, ticaret sicili, anonim ve limited şirketlerle ilgilidir. 2004 yılında kabul edilen 5136 sayılı Kanun'la "*denizcilik ihtisas mahkemeleri*"nin kurulması öngörülmüş ve ETK'nın deniz ticareti ile ilgili bazı hükümlerinde değişiklikler yapılmıştır.

C- 2011 Tarihli Türk Ticaret Kanunu

a-Hazırlık Çalışmaları

Ülkemizde, 90'lı yıllardan başlayarak ticaret hukukunun ulusal ve uluslararası planda gelişimini değerlendiren ve bu bağlamda 1956 tarihli Ticaret Kanunu'nun yetersizliğini ortaya koyan çeşitli toplantılar yapılmıştır[1].

1999 yılının Aralık ayında Adalet Bakanlığı tarafından, Bakanlık temsilcileri, Yargıtay üyeleri, öğretim üyeleri, T. Barolar Birliği, T. Noterler Birliği, Sermaye Piyasası Kurulu ve ilgili diğer kuruluşların mensuplarından oluşan, yeni bir Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nı hazırlamakla görevli komisyon kuruldu. 2000 yılının Nisan ayından itibaren beş yıl süreyle çalışan Komisyon'a, Prof. Dr. *Ünal Tekinalp* başkanlık etti. Komisyonca hazırlanan metin TBMM'ye sunuldu ve TBMM Başkanlığınca 15.11.2005 tarihinde Adalet Komisyonu'na gönderildi. Adalet Komisyonu'na gönderilen Tasarı'yla ilgili olarak Komisyon'da 1.12.2005'te genel bir görüşme yapıldıktan sonra Tasarı, ayrıntılı bir çalışma yapılabilmesi için beş kişiden oluşan bir Alt Komisyon'a havale edildi[2]. Alt Komisyon çalışmalarını 14.6.2006 tarihinde tamamlayarak raporunu Adalet Komisyonu Başkanlığı'na teslim etti. Adalet Komisyonu'nda, Alt Komisyon raporu esas alınarak çalışmalar yapıldı ve oluşturulan rapor ve metin Genel Kurul'da görüşülmek üzere Başkanlığa sunuldu.

---

(1) Bu hususta bkz. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/324), TBMM Tutanak Dergisi Dönem: 23, Yasama Yılı: 2, S. Sayısı 96, No. 98-99.

(2) Alt Komisyon çalışmalarına, üniversite ve diğer ilgili kuruluşlardan uzmanlar da katılmıştır.

27.11.2008'de, Meclis'te, temel kanun olarak görüşmelerine başlanan Tasarı'nın ilk 76 maddesi kabul edildikten sonra görüşmelere ara verildi. Bundan sonra, TBMM'de grubu bulunan partilerin uzlaşması sonucunda, 13.1.2011'de yapılan toplantıda, kalan maddeler hızlı şekilde görüşülerek kabul olundu ve Tasarı kanunlaştı[1]. Aynı tarihte, Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun da kabul edildi[2].

Gerek Meclis'teki gerek Adalet Komisyonu'ndaki görüşmeler sırasında Tasarı'da önemli bazı değişiklikler yapılmıştır[3].

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 1.7.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir (bu hususta bkz. md. 1534).

TTK, yürürlüğe girmesinden önce, başta hapis cezasını öngören hükümleri olmak üzere, çeşitli açılardan eleştirilmiştir. Bu eleştiriler karşısında, TTK'nın gerekli değişiklikler yapılmadan yürürlüğe girmesinin, ticarî hayatı olumsuz etkileyebileceği ve sorunlara neden olabileceği endişesiyle[4], TTK'da yer alan bazı düzenlemelerde 26.6.2012 tarih ve 6335 sayılı Kanun'la önemli değişiklikler yapılmıştır[5].

b- İ ç e r i k

TTK, 1535 maddeden oluşmuştur. Kanun, başlangıç hükümleri ve son hükümler dışında altı Kitaba ayrılmıştır.

---

(1) RG, 14.2.2011, S. 27846.

Türk Ticaret Kanunu'nun kabulüne kadar geçirdiği aşamalar için bkz. **Altaş:** Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticaret Şirketlerinin Temel Özellikleri, THD, 2011, C. 6, S. 34, s. 25; **Kendigelen:** Gerekçeli-Karşılaştırmalı Yeni TTK, İstanbul 2011, s. VII-X.

(2) 6103 sayılı bu Kanun için bkz. RG, 14.2.2011, S. 27846.

(3) Adalet Komisyonu'nda yapılan değişiklikler için bkz. 22. Dönem Adalet Komisyonu Raporu (Esas No: 1/1138, Karar No: 123).

Genel Kurul'da verilen ve kabul olunan değişiklik önergeleri için bkz. **Kendigelen:** Yeni TTK, s. X-XI; **Şit-Gürel** (Derleyenler): Yeni Türk Ticaret Kanunu ... İlişkin TBMM Genel Kurul Görüşmelerinde Verilen Önergeler ve Gerekçeleri, Batider, 2010, C. 26, S. 4, s. 209 vd.

(4) TTK ile TTK'nın Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/630), S. Sayısı 303, s. 4. Eleştirilen hususlar için bkz. s. 9-10.

(5) 6335 sayılı Kanun için bkz. RG, 30.6.2012, S. 18339.

6762 sayılı Kanun'da olduğu gibi TTK'da da Başlangıç bölümünde (md. 1-10), ticarî hüküm ve ticarî iş tanımlanmış, ticarî örf ve âdetin uygulanma koşulları, ticarî davalar, zamanaşımı, teselsül karinesi ile ticarî işlerde faiz konusu hükme bağlanmıştır.

"Ticari İşletme" başlığını taşıyan Birinci Kitap'ta (md. 11-123), ilk olarak ticarî işletmenin tanımı yapılmış, bundan sonra tacir, ticaret sicili, ticaret unvanı, işletme adı, haksız rekabet, ticarî defterler, cari hesap ve acentelik hakkındaki hükümlere yer verilmiştir.

İkinci Kitap (md. 124-644), ticaret şirketlerine ayrılmıştır. Bu Kitap'ta ilkin, ticaret şirketleriyle ilgili genel hükümler düzenlenmiş, bunu takiben de, şirketlerin birleşme, bölünme ve tür değiştirmesine ve şirketler topluluğuna ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

İkinci Kitap'ta ayrıca, ticaret şirketlerinin türlerinden olan kollektif, komandit, anonim, sermayesi paylara bölünmüş komandit ve limited şirketler düzenlenmiştir[1].

Kıymetli evraka ayrılan Üçüncü Kitap (md. 645-849), kıymetli evraka ilişkin genel hükümler konusu ile başlamakta ve bu Kitap'ta nama, hamile yazılı senetler, kambiyo senetleri, kambiyo senetlerine benzeyen senetler ve diğer emre yazılı senetler ile makbuz senedi ve varanta ilişkin hükümler de yer almaktadır.

6762 sayılı ETK'dan farklı olarak taşıma işleri ayrı bir Kitap içinde ele alınmıştır. "Taşıma İşleri" başlığını taşıyan Dördüncü Kitap'ta (md. 850-930), taşımayla ilgili genel hükümlerden sonra eşya taşıması[2], taşınma eşyası taşıması, değişik tür araçlar ile taşıma, yolcu taşıma ve taşıma işleri komisyoncusu düzenlenmiştir.

Deniz ticaretine ayrılan Beşinci Kitap'ta (md. 931-1400), genel hükümler arasında ilkin gemi ele alınmış, bundan sonra geminin kimliği, gemi sicili, gemi üzerindeki mülkiyet ve sınırlı aynî haklar, donatan ve donatma iştira-

---

(1) Ticaret şirketlerinin bir türü olan kooperatif şirketler hakkında, TTK'da özel hükümlere yer verilmemiş, konunun özel bir Kanun'la (24.4.1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu) düzenlenmesine devam olunmuştur. Belirtmek gerekir ki, yeni bir Kooperatifler Kanunu hazırlanmasına yönelik çalışmalara da başlanmış bulunulmaktadır.

(2) Taşıma senedi de, 4. Kitap'ın İkinci Kısmı (Eşya Taşıma) içinde düzenlenmiştir.

ki, kaptan, deniz ticareti sözleşmeleri (gemi kira sözleşmesi, zaman çarteri sözleşmesi, navlun sözleşmesi), deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi, deniz kazaları, gemi alacakları, deniz alacaklarına karşı sorumluluğun sınırlanması, petrol kirliliği zararının tazmini ve cebri icraya ilişkin özel hükümlere yer verilmiştir.

Bu arada hemen belirtmek gerekir ki, TTK'da, ETK'dan farklı olarak, donatanın mahdut aynî sorumluluğu (md. 948), denizaşırı satış sözleşmeleri (md. 1133-1158) ve deniz ödüncü sözleşmesine (md. 1159-1178) ilişkin hükümlere yer verilmemiştir.

Altıncı Kitap'ta (md. 1401-1520) sigortayla ilgili hususlar düzenlenmiş ve sigorta sözleşmesi ile ilgili genel hükümler, sigorta türlerine (zarar sigortaları-can sigortası) ilişkin özel hükümler sıralanmıştır. Zarar sigortalarının bir türü olan sorumluluk sigortaları da ayrıntılı bir düzenlemeye tâbi tutulmuştur (md. 1473-1485).

Buna karşılık, uluslararası kurallar çerçevesinde yürütülmekte olan denizcilik rizikolarına karşı sigortaya ilişkin ETK hükümleri (md. 1339 vd.) TTK'ya alınmamıştır. Böylece kara-deniz sigortaları arasında ortaya çıkan farklılığa da son verilmiştir.

Son Hükümler ise (md. 1521-1533), değişik konulara ilişkin düzenlemeler içermektedir. Burada işletme ve sermaye şirketlerinin ölçeklerine göre nasıl ayırıma tâbi tutulacağı (md. 1522, 1523), elektronik işlemler ve bilgi toplumu hizmetleri (md. 1524-1528), kurumsal yönetim ilkeleri (md. 1529) ve ticarî hükümlerle yasaklanmış işlemler ile mal/hizmet tedarikinde geç ödemenin sonuçları (md. 1530) gibi farklı konular hükme bağlanmıştır.

TTK 1534.1 gereğince, kenar başlıkları da madde metnine dahildir.

c- Hedefler

Yeni bir Ticaret Kanunu için çalışmalara başlanırken öncelikle üzerinde durulan husus, Türk işletmelerinin, uluslararası rekabet piyasalarında güçlü aktörler olarak rol almalarını sağlayacak düzenlemelere yer vermek olmuştur[1]. Bu doğrultuda tacirin ticarî işlemleriyle malvarlığı durumunun tam

(1) Gerekçe, Nr. 101-102.

olarak ortaya çıkarılması için hesapların, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na (*UFRS*) uygun şekilde tutulması istenmiştir. Bu bağlamda ayrıca anonim ve limited şirketlerin etkin, bağımsız ve uluslararası standartlara göre yapılan bir denetim sistemine bağlanması da hedeflenmişti. Bu yönde bkz. TTK 88, 397-400. Ancak sonradan kabul edilen 6335 sayılı Kanun'la bu hükümlerde önemli değişiklikler yapılmış ve Türk işletme ve şirketlerini daha şeffaf kılmak ve uluslararası rekabete hazır hale getirmek amacından uzaklaşılmıştır. 6335 sayılı Kanun'la bağımsız denetim oldukça daraltılmış olduğundan (bkz. TTK'nın, 6335 sayılı Kanun'la değişik 397. maddesi) bağımsız denetime tâbi olmayan sermaye şirketlerinin tamamen denetimden uzak kalması gibi garip bir durum ortaya çıkmıştır[1]. Bilindiği üzere 6762 sayılı ETK'nın denetçiler eliyle denetime ilişkin hükümleri de TTK ile kaldırılmış bulunmaktadır. Sakıncalar yaratabilecek bu durum, sonradan kabul edilen 6455 sayılı Kanun md. 80 ile, TTK'nın 397. maddesine eklenen 5. fıkra hükmünde giderilmeye çalışılmıştır. Buna göre değinilen denetim boşluğu, çıkarılacak bir yönetmelikle doldurulacaktır.

Kurumsal yönetim ilkelerinin uygulamaya geçirilmesi gereği üzerinde de durulmuş ve özellikle pay senetleri borsada işlem gören şirketler açısından "*riskin erken saptanması ve yönetimi*" için uzman bir komite kurulması zorunluluk haline getirilmiştir (TTK 378). Ayrıca bkz. TTK 1529.

Yeni bir kanun hazırlanmasında gözetilen amaçlardan bir diğeri de, Avrupa Birliği (*AB*) hukuku ile yakınlık sağlanması ve bu bağlamda Avrupa Birliği müktesebatını Ticaret Kanunu'nun muhtelif alanlarına yansıtmaktır.

Gözetilen diğer bir hedef, ortaya çıkan teknik gelişmelere uygun düşecek hukukî düzenlemeler yapmaktır. Bu çerçevede internet hizmetinden her konuda, öncelikle şeffaflığı sağlamak için yararlanılması hedeflenmiştir. Örneğin şirket toplantılarının elektronik ortamda gerçekleştirilmesi konusu üzerinde durulmuş (TTK 1527); ihbar, ihtar ve itirazların elektronik ortamda yapılabileceği (TTK 1525), güvenli elektronik imzanın, ticaret hukukunun muhtelif alanlarında kullanılabileceği gösterilmiş (TTK 18.3, 1526.2-3) ve denetime tâbi olan sermaye şirketlerinin[2] bir internet sitesi açması ve belli bazı

(1) Bkz. **Özkorkut:** Yeni TTK'da Sermaye Şirketleri Açısından Değişiklik Depremi, Vergi Sorunları Dergisi, 2012, S. 286, s. 23.

(2) TTK 124.2 uyarınca anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit

hususları bu sitede yayımlama yükümlülüğü öngörülmüştür (TTK 1524)[1].

ETK'nın eskimiş hükümleri ayıklanmış; uygulanma olanağı kalmamış hükümleri Kanun'a alınmamıştır. Bu çerçevede Kanun'a "Taşıma İşleri" başlığı altında eklenen Dördüncü Kitap'ta; taşıma hukuku, esas itibariyle "Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşımalarına İlişkin Anlaşma" (*CMR*) ve Alman Ticaret Kanunu hükümlerine göre düzenlenmiş ve yeni bir taşıma türü olan "değişik tür araçlarla taşıma" konusunda da hükümler getirilmiştir (TTK 902 vd.).

Deniz ticaretine ilişkin Kitap'ta da geniş çaplı değişiklikler yapılmış, mevcut hükümler yenileştirilmiş, işlevi kalmamış kurumlar Kanun'dan çıkarılmıştır. ETK'nın yürürlüğe girmesinden sonra kabul edilen uluslararası sözleşmeler ile uyum sağlanmaya çalışılmış ve bu amaç doğrultusunda ETK'nın bazı hükümleri, TTK'ya alınmamıştır. Bu çerçevede donatanın mahdut aynî sorumluluğuna ilişkin ETK 948 ile ETK'nın denizaşırı satış mukaveleleri, deniz ödüncü mukavelesini düzenleyen hükümleri de TTK'ya alınmamıştır.

ETK'nın sorunlara neden olan, deniz hukukunda cebri icraya ilişkin hükümleri de TTK'ya alınmamış ve bu hususta yeni hükümler kabul edilmiştir (TTK 1350 vd.).

Sigorta hukuku alanında ise, kara ve deniz sigortaları arasında ETK hükümleri ile yaratılan farklılığın giderilmesi amaçlanmış ve zaten ölü hüküm haline gelmiş olan denizcilik rizikolarına karşı sigorta hükümleri TTK'ya alınmamıştır. Denizcilik rizikolarına karşı sigorta, uluslararası kurallar çerçevesinde yürütülmeye devam edecektir. Buna karşılık, günümüz toplumunda çok önemli bir işleve sahip olmasına rağmen ETK'da yetersiz bir biçimde düzenlenen sorumluluk sigortaları hakkında TTK'da ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir (md. 1473 vd.).

şirket sermaye şirketi sayılmaktadır. Denetime tâbi olacak şirketler, Bakanlar Kurulunca belirlenecektir (TTK 397.4). Bu hususta bkz. Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair 19.12.2012 tarih ve 2012/4213 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG, 23.1.2013, S. 28537). Söz konusu karar, Bakanlar Kurulu'nun 10.2.2014 tarih ve 2014/5973 sayılı Kararı ile değiştirilmiştir (RG, 14.3.2014, S. 28941).

(1) İnternet sitesinde ilan edilecek bilgiler için bkz. Sermaye Şirketlerinin Açacakları İnternet Sitelerine Dair Yönetmelik (RG, 31.5.2013, S. 28663).

d- K a y n a k l a r

Yapılan bir değerlendirmeye göre, 1535 maddeden oluşan TTK'nın yaklaşık yedi yüz maddesi ETK'dan dili güncelleştirilerek alınmıştır. Yaklaşık beş yüz madde ise, ETK'da karşılığı olmayan yeni düzenlemeler içermektedir. Kalan 335 madde ETK'da karşılığı bulunmakla birlikte, yeniden kaleme alınmış ve değiştirilmiştir[1].

"Ticari İşletme" başlığını taşıyan Birinci Kitap'ta yapılan bazı değişikliklerde, AET'nin 68/151 sayılı şirketler hukukuna ilişkin Yönergesi'nde[2] yer alan düzenlemeler etkili olmuştur. Örneğin ticaret sicil kayıtları ile ilgili olarak görünüşe güven ilkesini hükme bağlayan TTK 37; tacirin ticarî işletmesiyle ilgili olarak kullandığı kâğıt ve belgelerde yer alması gereken bilgileri düzenleyen TTK 39.2. Haksız rekabet hakkındaki hükümler, İsviçre'de 1986 yılında kabul edilen Haksız Rekabete Karşı Federal Kanun hükümleri göz önünde tutularak yeniden kaleme alınmıştır. Tacirin bağımsız yardımcılarından olan acentenin haklarının tam olarak koruma altına alınabilmesi amacıyla, ATK'nın ilgili hükümlerinden yararlanılarak düzenlemeler yapılmıştır (TTK 113, 114, 122, 123).

Ticaret şirketleri ile ilgili İkinci Kitap'taki Genel Hükümler'le ilgili Kısım'da, ticaret şirketlerinin ehliyeti konusunda, gene 68/151 sayılı Yönerge'nin ilgili hükmü çerçevesinde değişiklik yapılmıştır (TTK 125). Ticaret şirketlerinin birleşme, bölünme ve tür değiştirmesine ilişkin hükümler, esas itibariyle, İsviçre'de konuya ilişkin olarak 2003'te kabul edilen Federal Kanun'dan alınmıştır (TTK 134-194). Şirketler topluluğu ile ilgili olarak yapılan düzenlemelerde de, bazı hükümler, Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu'ndan alınmıştır.

Kollektif, komandit şirketler alanında çok önemli değişiklikler yapılmamıştır. Şirketten ayrılan ortağın şirket borçlarından sorumluluğuna ilişkin özel bir zamanaşımı süresi kabul edilmiştir (TTK 264). Bu hususta İsviçre Borçlar Kanunu (*İsvBK*) 565'ten yararlanılmıştır.

Anonim şirketler alanında, ETK'dan çok az sayıda hüküm alınmıştır. Bu konudaki yeni hükümler, AT Yönergeleri, Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu

(1) **Kendigelen:** Yeni TTK, s. XV.

(2) AET'nin bu Yönergesi'nin yerini 16.9.2009 tarih ve 2009/101/AT sayılı Yönerge (Official Journal, 1.10.2009, Nr. L 258/12) almıştır.

ve İsvBK dikkate alınarak hazırlanmış ve orijinal bazı düzenlemelere de yer verilmiştir.

Örneğin TTK'nın en tartışmalı konusu olan "tek kişilik anonim şirket" (TTK 338) düzenlemesi yapılırken AET'nin 89/667 sayılı Yönergesi'nden yararlanılmıştır. Aynı şekilde, şirketin feshi davası ile ilgili TTK 353'te AET'nin 68/151 sayılı Yönergesi'nden esinlenilmiştir. Şirketin kendi paylarını iktisabı ile ilgili TTK 379 da, AET'nin 77/91 sayılı Yönergesi'nde[1] yer alan düzenlemeleri hukukumuza yansıtmaktadır.

TTK 388, 407.2 ise, Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu'nun sırasıyla 56 ve 118.2. maddelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bunlar dışında anonim şirketler ile ilgili olarak kabul edilen pek çok yeni hükmün esin kaynağının, İsvBK'nın hükümleri olduğu söylenebilir[2].

Limited şirketler konusunda yapılan değişikliklerde de, İsviçre'de limited şirketler ile ilgili hükümlerin revizyonu için hazırlanan Tasarı hükümleri dikkate alınmıştır.

Kıymetli evraka ayrılan Üçüncü Kitap'ta ise önemli bir değişiklik yapılmamış, sadece bazı çeviri yanlışları düzeltilmiştir[3]. Sebepsiz zenginleşmede zamanaşımını bir yıl olarak belirleyen yeni hüküm (TTK 732.4), Yargıtay'ın yerleşik kararları çerçevesinde oluşturulmuştur.

Taşıma işleri kitabındaki düzenlemeler (Dördüncü Kitap), CMR ve ATK'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Deniz ticaretine ilişkin Beşinci Kitap'ta, Kanun'un uluslararası sözleşmelerle uyumunun sağlanabilmesi için, taşıyanın sorumluluğu konusunda; 1968 Visby Kuralları, 1978 Hamburg Kuralları ve 1979 Londra Protokolü, donatanın sorumluluğu ile ilgili 1976 Londra Sözleşmesi, kurtarmaya ilişkin

---

(1) AET'nin bu Yönergesinin yerini 25 Ekim 2012 tarih ve 2012/30/AB sayılı Yönerge (Official Journal, 14.11.2012, Nr, L. 315/74) almıştır.

(2) Örneğin TTK 391, 392, 425, 428, 438, 447, 463, 479.2, 491-498, 500, 549, 553.1, 557.

(3) Aslında kıymetli evrak kısmının kambiyo senetleri ile ilgili hükümlerinde değişiklik yapmaya gerek de yoktur; bu hükümler, ETK'ya, İsvBK'dan alınmıştır. İsvBK'nın kambiyo senetleriyle ilgili hükümleri ise, halen yürürlükte olan 1930-31 tarihli Cenevre Konvansiyonu'ndan alınmıştır. Bu Konvansiyon hükümlerinde ise henüz bir değişiklik yapılmamıştır.

1989 Londra Sözleşmesi, gemi alacakları konusunda 1993 Cenevre Sözleşmesi, petrol kirliliği ile ilgili olarak 1992 Londra Sözleşmesi ve yolcu taşımasına ilişkin Atina Sözleşmesi hükümleri dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır.

Sigorta hukukuna ilişkin Altıncı Kitap'ta yeni düzenlemeler hazırlanırken ağırlıklı olarak, Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'ndan yararlanılmıştır.

e-Değerlendirme

Ticaret hukuku alanındaki gelişmelerin devam ettiği ve buna bağlı olarak mevzuatın sıklıkla değiştirilmesi ihtiyacının söz konusu olduğu günümüzde, temel kanunda tümüyle değişiklik yapılmasından kaçınılması gerekirdi. ETK'da genel yapı korunarak sadece zorunlu bazı değişiklikler yapılmalı ve böylece "*küçük bir reform*" gerçekleştirilmeliydi. Yakın bir gelecekte, bazı yabancı hukuk sistemlerinde yapıldığı gibi, Ticaret Kanunu içinde yer alan konularda ayrı özel kanunların hazırlanması (şirketler, taşıma, deniz ticareti, sigorta, rekabet-haksız rekabet gibi) kaçınılmaz olacaktır. Bu ihtimal dikkate alınmadan, tümüyle yeni bir kanun hazırlanması ve bilinen alışılmış sistematiğin, özellikle mevcut madde numaralarının dahi değiştirilmesi, önemli bir birikimi yararsız hale getirmiştir[1].

Diğer yandan belirtmek gerekir ki, TTK'da yararlı bazı düzenlemeler de yer almış bulunmaktadır: Örneğin Kanun'un merkez kavramı niteliğinde olan ticarî işletme tanımlanmış (TTK 11.1) ve artık gereksiz hale gelen ticarethane-fabrika-ticarî şekilde işletilen diğer müesseseler ayırımına son verilmiş; ticarî işletme işleten vakıfların da tacir sayılması açık bir hükümle kabul edilmiş (TTK 16.1); acentenin hakları kapsamlı bir koruma altına alınmış (TTK 113, 114, 122, 123); uygulamada hiç kullanılmayan tedricî kuruluş yöntemi kaldırılarak, anonim şirketler için daha basit bir kuruluş sistemi öngörülmüş (TTK 346); kurullara elektronik ortamda katılma imkânı sağlanmış (TTK 1527); şirketle işlem yapan kişilerin korunması ve işlem güvenliğinin sağlanması amacıyla "*ultra vires*" kuralı terk edilmiştir (TTK 125.2, 371.2). Ancak bu yeni düzenlemelerin ETK'nın temel sistemi korunarak yapılması da mümkündü[2].

---

(1) Bu hususta bkz. **Arkan:** Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na İlişkin Değerlendirmeler, Türk Ticaret Kanun Tasarısı, Konferans (13-14 Mayıs 2005), Ankara 2005, s. 43-44.

(2) Kanuna belli bir konuyla ilgili yeni hükümler eklenmek isteniyorsa bunun, madde numarasının yanına (a), (b), (...) harflerinin eklenmesi suretiyle yapılması; madde tümüyle

TTK'da yapılan bazı düzenlemelerin gereksiz olduğu söylenebilir. Anonim şirketlerin kurulmaları ile tüzel kişilik kazanmalarını birbirinden ayıran TTK 335[1]; özel hukukun temeli olan sözleşme özgürlüğünü gereksiz biçimde sınırlandıran TTK 340; anonim şirketler için kayıtlı sermaye sistemi kabul edilmesine rağmen ayrıca bir de şartlı sermaye artırımı gibi sıradışı bir artırım türüne daha yer verilmesi (TTK 463 vd.); uygulamada yanlış yorumlara neden olan müktesep hak düzenlemesine yer verilmesinin yanı sıra bir de "*vazgeçilmez haklar*" kategorisinin yaratılması (TTK 452)[2] bu tür düzenlemelere örnek olarak gösterilebilir. Bundan başka, TTK'nın 333. maddesinin son cümlesinde yer alan hükmün, özellikle Sermaye Piyasası Kanunu'nun (*SPK*) 18. maddesiyle bağdaştırılması mümkün görülmemektedir.

TTK içinde tüketici tanımına yer verilmiş olması da (örneğin md. 864.5) eleştirilebilir.

Bazı hükümlerin neyi ifade etmek istediğini belirlemek de mümkün değildir. Örneğin imtiyazı, kanunda öngörülmemiş yeni bir pay sahipliği hakkı olarak tanımlayan TTK 478.2[3]; taşıma işlerinin ticarî işletme faaliyeti olduğunu ifade eden TTK 850.3. Aynı şekilde TTK 917.2[4].

"Teselsül ve başvuru" başlıklı 557. maddede, farklılaştırılmış teselsül anlayışına geçilmiş olmasına rağmen bu ilkenin müteselsil sorumluluk konusunda asıl düzenlemenin yapıldığı BK'da kabul edilmemesi nedeniyle, anonim şirket yönetim kurulu üyelerinin sorumluluk düzeninin istisnaî ve imtiyazlı bir duruma getirilmiş olması da sakıncalıdır.

TTK'nın sistematik açıdan da tam olarak tutarlı olduğu söylenemez. Örneğin ibra konusu, iki ayrı hükümle (TTK 424 ve 558) düzenlenmiştir[5].

---

yürürlükten kaldırılıyorsa, bunun da maddenin karşısına "yürürlükten kaldırılmıştır" kaydının konulması yoluyla gerçekleştirilmesi düşünülebilirdi.

(1) Böylece sistemimizde gereksiz biçimde "ön anonim şirket" yaratılmış olmaktadır (TTK 335 ile ilgili Hükümet Gerekçesine bkz).

(2) Bu hususta bkz. **Moroğlu:** Türk Ticaret Kanunu ile Yürürlük ve Uygulama Kanunu Tasarıları, Değerlendirme ve Öneriler, 6. Baskı, İstanbul 2009, s. 15-16.

(3) **Arkan:** Tasarı, s. 56.

(4) Bu hususta bkz. **Tekinalp, Ü.:** Türk Ticaret Hukukunu Ticari İşletme Bağlamında Yeniden Düşünmek, Batider, 2008, C. 24, S. 3, s. 13.

(5) Bu hususta bkz. **Moroğlu:** Değerlendirme ve Öneriler, s. 8, 14.

"Son Hükümler"de yer alan düzenlemelerin de ilgili oldukları Kitap'lara alınması gerekirdi.

TTK'nın hacminin artmasına neden olan "birleşme, bölünme ve tür değiştirme"ye ilişkin hükümlere (md. 134-194) ayrı bir kanun içinde yer verilmesi daha uygun olurdu[1].

TTK'nın terminolojik açıdan tutarlı olduğu da söylenemez[2].

Kanun'un bazı maddelerine ilişkin gerekçe yeteri derecede açık değildir. Örneğin, 54.1, 332 ve 335. madde gerekçeleri. Bazı madde gerekçelerinde ise sadece hükmün kaynağının hangi yabancı kanun ya da uluslararası anlaşma olduğu gösterilmekle yetinilmiştir. Bu yöntemin fazla bir yarar sağlayacağı söylenemez. Örneğin TTK 871-874. maddelere ilişkin gerekçeler. Bazı hallerde ise, gerekçe ile madde metni uyumlu değildir. Örneğin TTK 354 ve 412. madde gerekçeleri[3]. Denetçinin, şirketin organı konumunda olup olmadığı hususunda gerekçede yer alan ifadeler de çelişkilidir[4].

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere; TTK'ya ilişkin Tasarı'nın kanunlaştırılmasında acele edilmiştir. Tasarı'nın, TBMM'ye sevkinden önce daha fazla tartışılarak olgunlaştırılması gerekirdi. TTK'da daha yürürlüğe girmeden 6335 sayılı Kanun'la değişiklik yapılmak zorunda kalınması, bu durumun açık bir ifadesidir.

V. TİCARET HUKUKUNUN ULUSLARARASI PLÂNDA DÜZENLENİŞİ

Günümüzde ticaret, tek bir ülkenin sınırları içinde cereyan eden bir faaliyet olmaktan çıkmış ve uluslararası nitelik kazanmıştır. Yabancı unsur taşıyan ticarî ilişkilerin yoğunluk kazanması, bunların, birbirinden farklı hü-

---

(1) **Türk:** Tasarı Hakkında Genel Değerlendirme, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı, Konferans (13-14 Mayıs 2005), Ankara 2005, s. 25.

(2) **Moroğlu:** Değerlendirme ve Öneriler, s. 3-4.

(3) TTK 354.1'de tescil süresinin 30 gün olduğu söylenmişse de gerekçede, tescilin, Tasarı'da belli bir süreye bağlanmadığı ifade edilmiştir. TTK 412 metninde, yedi günden söz edilmesine rağmen gerekçede, "talebe beş gün içinde olumlu cevap verilmemesinden" ifadesine yer verilmiştir.

(4) Bkz. ve karş. Genel Gerekçe, Nr. 129 ve md. 437.2 ile 530.1'e ilişkin Hükümet Gerekçesi.

kümler içeren hukuk sistemlerinden hangisine tâbi olacağı sorununu ön plâna çıkarmıştır. Örneğin Almanya'dan mal ithal eden Türk ithalâtçı, bu malların bedellerinin ödenmesi amacıyla Almanya'da yerleşik bir kişiyi muhatap göstererek, Alman ihracatçısı lehine bir poliçe düzenlerse, bu poliçenin şekil şartları, gereğinde protesto süresi, Türk hukukuna göre mi yoksa Alman hukukuna göre mi tayin olunacaktır? Aynı şekilde Türkiye'den Almanya'ya yapılan bir taşıma dolayısıyla ortaya çıkan çeşitli sorunlar, hangi hukuk sistemine göre çözümlenecektir?

Uluslararası ticaretin gelişmesi, ticarî ilişkilerin bu tür kuşkulardan uzakta, güvenlik içinde gerçekleşmesine bağlıdır. Bu amaçla, ticaret hukukunu ilgilendiren birçok konunun, uluslararası anlaşmalar yoluyla yeknesak kurallara bağlandığı görülmektedir. Örneğin taşıma hukuku alanında bu yönde çeşitli uluslararası anlaşmalar yapılmıştır. Bunlardan en eskisi 1890 tarihinde hazırlanmış olan demiryolu ile uluslararası eşya taşınmasına ilişkin anlaşmadır[1].

Benzer anlaşmalar, kara[2], deniz[3] ve hava[4] taşımaları için de yapılmıştır. Uluslararası ödeme işlemlerinin sürat ve güvenlik içinde gerçekleştirilmesi ve kambiyo senetleri alanında ulusal düzenlemelerde yer alan farklılıkların giderilmesi amacıyla da 1930-31 yıllarında çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır.

---

(1) Bu hususta bkz. **Arkan:** Demiryoluyla Yapılan Uluslararası Eşya Taşımaları, Ankara 1987, s. 5.

(2) Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşımalarına İlişkin 1956 tarihli Anlaşma. Türkiye'nin bu Anlaşma'ya katılması 3939 sayılı Kanun'la uygun bulunmuştur. Bu hususta ayrıca bkz. Bakanlar Kurulu'nun 95/6468 sayılı Kararı (RG, 13.2.1995, S. 22201).

(3) Türkiye'nin taraf olduğu deniz ticareti ile ilgili uluslararası anlaşmalar için bkz. **Aksoy:** Taşıma Hukuku Mevzuatı, Ankara 2012; **Can:** Türk Taşıma Hukukunun Genel Esasları, C. 1, Ankara 2017, s. 8-9.

(4) Uluslararası Hava Taşımalarına İlişkin Bazı Kuralların Birleştirilmesi Hakkında 1929 Tarihli Sözleşme (*Varşova Sözleşmesi*) ve bu Sözleşme'yi değiştiren 1955 tarihli Lahey Protokolü. Türkiye'nin bu Sözleşmelere katılması 2073 sayılı Kanun'la uygun bulunmuştur. 1929 tarihli Sözleşme'de değişiklik yapan diğer bazı Protokollere katılmamız hakkında bkz. 3736 sayılı Kanun ve Bakanlar Kurulu'nun 93/4166 sayılı Kararı (RG, 21.4.1993, S. 21559). Türkiye ayrıca 1999'da Montreal'de imzalanan "Hava Yoluyla Uluslararası Taşımacılığa İlişkin Belirli Kuralların Birleştirilmesine Dair Sözleşme"yi de onaylamış bulunmaktadır (bkz. RG, 1.10.2010, S. 27716).

Değişik özel hukuk sistemlerini uyumlu hale getirmek ve uluslararası düzenlemelerle ilgili hazırlık çalışmalarını yapmak amacıyla faaliyet gösteren birtakım kuruluşlar vardır. Bunların başında, 1924 yılında kurulmuş olan "UNIDROIT" (*International Institute for the Unification of Private Law*) gelir. Çok sayıda uluslararası anlaşma, ya doğrudan bu Enstitü tarafından hazırlanmış ya da Enstitü'nün bu alandaki çalışmaları, ilgili anlaşmanın oluşmasında temel teşkil etmiştir[1]. Enstitü, son yıllarda, uluslararası ticarî sözleşmelere ilişkin ilkeler konusunda bir çalışma da yapmıştır[2].

Bu alanda faaliyet gösteren bir diğer önemli örgüt de, 1966 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca ticaret hukukunun birleştirilmesi ve uyumlu hale getirilmesi amacıyla çalışmalar yapmak üzere kurulmuş olan "UNCITRAL"dir (*United Nations Commission on International Trade Law*). Bu Komisyon'un faaliyetleri arasında, 1978 tarihli "Denizde Eşya Taşıma Anlaşması" (*Hamburg Kuralları*), 1980 tarihli "Eşyanın Uluslararası Satımına İlişkin Anlaşma" ve 1988 tarihli "Uluslararası Poliçe ve Bonolarla İlgili Anlaşma"nın hazırlanması sayılabilir.

Uluslararası ticaretin yeknesak kurallar çerçevesinde yürütülmesi uluslararası plânda faaliyet gösteren birtakım kuruluşlar tarafından hazırlanan hükümlerin, tarafların mutabakatıyla sözleşmenin içeriği haline getirilmesi yoluyla da sağlanmaktadır. Örneğin 1919 yılından beri faaliyette bulunan Milletlerarası Ticaret Odası (*MTO*) (*International Chamber of Commerce-ICC*)[3] uluslararası ticaretle ilgili çeşitli konularda yeknesak kurallar hazırlamaktadır[4]. Bu kuralların uygulanabilmesi, tarafların, yapacakları sözleşmenin

---

(1) UNIDROIT'nin bu alandaki yıllık faaliyetleri, Enstitü'nün yayın organı olan "*Uniform Law Review*" (*Revue de Droit Uniforme*) isimli dergide yayınlanmaktadır.

(2) *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2010.*

(3) MTO'ya, gerçek ve tüzel kişi tacirler ile kâr ve siyasî amaç taşımayan kuruluşlar (meslekî birlikler, eğitim amacıyla kurulmuş enstitü, araştırma merkezleri gibi) üye olabilmektedirler. MTO üyelerinin bir bölümü, ülkede kurulmuş Millî Komiteler aracılığıyla kuruluş bünyesinde yer almakta, diğer ülkelerde ise doğrudan üyelik söz konusu olmaktadır.

MTO'ya üye olmak isteyen Türk tabiiyetindeki gerçek ve tüzel kişiler, Millî Komite'ye başvurmak zorundadırlar. Millî Komite, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği çatısı altında faaliyet göstermektedir (5174 sayılı Kanun 56/f).

(4) MTO tarafından hazırlanan Kurallar'a örnek olarak, "Vesikalı Krediler İçin Yeknesak Teamüller ve Uygulamaları" (Broşür No. 600); "Akdi Teminatlar İçin Yeknesak Kurallar" (Broşür No. 325) gösterilebilir. Akdî Teminatlara İlişkin Kurallar'ın, bankacılık

bu kurallara tâbi tutulacağını kararlaştırmış olmalarına bağlıdır. MTO'nun, en önemli çalışmalarından biri de, uluslararası ticarette yaygın şekilde kullanılan terimlerin tanım ve yorumu için hazırlamış olduğu "*Incoterms*" isimli broşürdür[1].

Avrupa Topluluğu'nu kuran 1957 tarihli Roma Antlaşması'nda da, Topluluk'a üye devletlerin ulusal hukuk sistemleri arasında yakınlaşma sağlanması amacından söz edilmiştir (md. 3/h). Topluluk'un yetkili organlarınca kabul edilen tüzük, yönerge gibi düzenlemelerle (md. 189), üye devletlerin hepsinde geçerli olacak kuralların kabulüne ve ulusal hukuk sistemlerinin uyumlu hale getirilmesine çalışılmaktadır. Örneğin Topluluk içinde, sermaye şirketleri hukuku ile ilgili çeşitli konuları düzenleyen yönergeler kabul edilmiş bulunmaktadır[2]. Keza, Topluluk içinde, kendisine özgü bir statüsü bulunan "*Avrupa Tipi Anonim Ortaklık*" oluşturulması hususundaki çalışmalar da bir sonuca ulaşmış ve Avrupa Topluluğu Konseyi tarafından "Avrupa Anonim Şirketi Ana Sözleşmesine İlişkin 2157/2001 Sayılı Tüzük" yayımlanmıştır[3].

---

uygulamasına uygun düşmemesi ve bu nedenle yaygın şekilde kullanılmaması üzerine, konu yeniden gözden geçirilmiş ve 1992 yılında "*Uniform Rules for Demand Guarantees*" (Broşür No. 458) hazırlanmıştır. Bu hususta bilgi için bkz. **Arkan:** Teminat Mektubu Veren Bankanın Hukukî Durumu, Batider, 1992, C. 16, S. 4, s. 66 vd.

(1) *International Commercial Terms*. 1936 yılında kabul edilen bu düzenlemede, sonraki yıllarda çeşitli değişiklikler yapılmıştır. *Incoterms*'ün, son metni 2020 yılında hazırlanmıştır.

(2) Bu hususta toplu bilgi için bkz. **Yıldız:** Avrupa Birliği'nin Şirketler Hukukuna İlişkin Yayınlanmış Konsey Yönergeleri, Erzurum 2000.

(3) **Pulaşlı:** Yeni Tüzük Hükümlerine Göre Avrupa Anonim Şirketi, Batider, 2002, C. 21, S. 4, s. 5 vd. Bu konuda ayrıca bkz. **Tekinalp, Ü.:** Avrupa Tipi Anonim Ortaklık, AET-Çeşitli Hukukî Sorunlar Üzerine Konferanslar, İstanbul 1983, s. 129 vd.; **Poroy (Tekinalp-Çamoğlu):** Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, Güncelleştirilmiş 9. Basıdan 10. Tıpkı Basım, İstanbul 2005, s. 266-267.

BİRİNCİ BÖLÜM

TİCARÎ İŞLETME

I. GENEL OLARAK

TTK'nın hazırlanmasında, esas itibariyle ticarî işletme temelinden hareket edilmiştir[1]. Bu nedenle de, ticaret hukukunun önemli kurumları *ticarî işletme* kavramı ile bağlantı kurularak düzenlenmiştir. Örneğin, hangi işlerin ticarî sayılacağını açıklayan TTK'nın 3. maddesinde, esas itibariyle ticarî işletmeyi ilgilendiren fiil ve işlemlerin ticarî sayılacağı gösterilmiş; ticarî işlere uygulanacak ticarî hükümler de, TTK'daki hükümlerin yanı sıra ticarî işletmeleri ilgilendiren işlem ve fiillere ilişkin diğer kanunlarda yer alan hükümler şeklinde ifade olunmuştur (TTK 1.1, 2. cümle). Ticaret hukukunun önemli kavramlarından olan tacir de, gerçek kişiler bakımından, bir ticarî işletmeyi kısmen de olsa kendisi adına işleten kişi olarak tanımlanmıştır (TTK 12.1).

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür[2].

Ancak TTK'da ticarî işletme temelinden kaynaklanmayan bazı düzenlemelere de yer verilmiştir. Örneğin TTK'da düzenlenen tüm hususlar, bir ticarî işletmeyi ilgilendirmese dahi ticarî sayılmıştır (bkz. TTK 3). Tacir kavramı yer yer ticarî işletmenin önüne geçirilerek, yapılan düzenlemelerde esas alınmıştır. Örneğin TTK 19.1 uyarınca tacirin borçlarının ticarî olması asıldır (*sübjektif sistem*). Dolayısıyla TTK'nın tam olarak ticarî işletme esasına dayandığını söylemek zordur.

---

(1) Bu hususta TTK 11.1'in gerekçesine bkz.

Ticaret hukuku açısından ticarî işletmenin öneminin zayıfladığı konusunda ise bkz. **Ansay:** Ticarî İşletmenin Sorgulanması, Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, İstanbul 2010, s. 205 vd.

(2) Ticarî davalarla ilgili TTK 4; kollektif ve komandit şirketin tanımıyla ilgili TTK 211, 304 ve acentenin tanımıyla ilgili TTK 102.1'e bkz.

II. TİCARÎ İŞLETMENİN TANIMI VE UNSURLARI

1. Tanım

İşletme; bir girişimci (müteşebbis) tarafından ekonomik çıkar sağlamak amacıyla emek ve sermayenin bağımsız şekilde bir araya getirilmesi olarak tanımlanabilir[1].

Ticarî işletme temeline dayandığı söylenen ETK'da bu önemli kavram tanımlanmamış, sadece hangi tür müesseselerin ticarî işletme sayılacağı gösterilmişti (md. 11, 12 ve 13). Ancak ETK 28'e dayanılarak hazırlanmış olan Ticaret Sicili Tüzüğü'nde (*TST*) ticarî işletmeyi tanımlayan bir hüküm yer almıştı[2]. Tüzük'ün, 1937 tarihli eski İsviçre Ticaret Sicili Tüzüğü'nün (*İsvTST*) 52/III. maddesi hükmünden yararlanılarak hazırlanan 14/II. maddesine göre "bir gelir sağlamayı hedef tutmayan veya devamlı olmayan faaliyetlerle Türk Ticaret Kanunu'nun 17. maddesinde tarif edilen esnaf faaliyeti sınırlarını aşmayan faaliyetler ticarî işletme sayılamaz." Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere gelir sağlamak amacıyla devamlı şekilde faaliyet gösteren bir işletmenin ticarî işletme sayılması, işletme içinde yürütülen faaliyetin esnaf faaliyeti düzeyini aşması ile mümkündür.

TTK'da da ticarî işletme, (eski) Ticaret Sicili Tüzüğü'nden esinlenilerek olumlu bir cümle ile tanımlanmıştır. TTK 11.1'e göre "ticarî işletme esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir."

Bu tanımdan sonra, ETK'nın, ticarî işletmenin türlerini; ticarethane, fabrika ve ticarî şekilde işletilen diğer müesseseler olarak belirleyen 12 ve 13. maddelerinin de, TTK'ya alınmasına gerek kalmamıştır. Esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlayan her tür işletme; ticarethane, fabrika ya da ticarî şekilde işletilen diğer bir müessese niteliğinde olup olmadığına bakılmaksızın ticarî işletme sayılır.

---

(1) (Eski) İsvTST 52/III'de, işletme (*Gewerbe*), devamlı surette gelir sağlamak amacıyla bağımsız şekilde yürütülen ekonomik faaliyetler olarak tanımlanmıştır. 1.1.2008 tarihinde yürürlüğe giren yeni İsvTST'nin 2/b maddesi de aynı yöndedir.

(2) TTK bakımından büyük öneme sahip ticarî işletme kavramının, doğrudan Kanun'da tanımlanmayarak, bu işin Tüzüğe bırakılmış olması eleştirilmişti (**Poroy-Yasaman:** Ticarî İşletme Hukuku, 10. Baskı, İstanbul 2004, s. 32; **İmregün:** Ticaret Hukukunun Genel İlkeleri, Bursa 1994, s. 8-9; **Tekil:** Ticaret Kanununun Revizyonu Üzerinde Düşünceler, Prof. Dr. O. İmregün'e Armağan, İstanbul 1998, s. 569).

Buradan hareketle, ticarî işletmenin[1] diğer (iktisadî) işletmelerden farklı bir özelliğinin bulunması gerektiği ve bu özelliğin de *esnaf faaliyeti düzeyini aşmak* olduğu söylenebilir. Sık tekrarlanan bir deyişle, "her ticarî işletme özde bir işletme olmak durumunda ise de, her işletme bir ticarî işletme değildir." Bu anlamda, esnaf işletmesi de (ekonomik anlamda) bir işletme olmakla birlikte ticarî işletme sayılamaz, dolayısıyla TTK hükümleri, kural olarak esnaf işletmeleri ve esnaflar hakkında uygulanamaz (istisnalar için bkz. TTK 15).

Ticarî işletmeler, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler ve büyük işletmeler olarak sınıflandırılabilir. Bu hususta bkz. TTK 1522.1.

2. Unsurlar

A- Esnaf İşletmesini Aşan Düzeyde Gelir Sağlamayı Hedef Tutma

a- Tüm işletmelerde olduğu gibi ticarî işletmelerde de, ekonomik yarar sağlama, daha açık bir anlatımla, gelir elde etme amacının bulunması şarttır. Bu konuda önemli olan husus *gelir sağlama amacının* bulunmasıdır; bu amacın fiilen gerçekleşip gerçekleşmediği ise, (ticarî) işletme niteliğinin kazanılması açısından önemli değildir. Örneğin, gelir elde etmek amacıyla açılan kitapçının sürekli zarar etmesi, işyerinin işletme niteliğini kaybetmesine neden olmaz.

Elde edilen gelirin sarf şeklinin de, herhangi bir önemi yoktur. Sağlanan gelirin, kamuya yararlı amaçlara sarf edilmesi halinde dahi işletmeden söz edilebilir. Bu anlamda, fakirlere yardım amacıyla kurulan derneğin işlettiği kitapçı da, bir işletmedir. Buna karşılık bir hayır derneğince, yoksullara parasız ilaç dağıtmak amacıyla kurulan eczane, (ticarî) işletme sayılmaz, zira bu halde gelir sağlamaya yönelik bir faaliyet söz konusu değildir.

İşletmeyi işleten kişinin hukukî statüsü de, işletme kavramının tayininde önem arz etmez. İşletmeyi işleten, devlet, belediye gibi bir kamu tüzel kişisi olabileceği gibi doktor, mühendis gibi serbest meslek erbabı da olabilir.

---

(1) Yeni tarihli bazı düzenlemelerde "teşebbüs" teriminin kullanıldığı görülmektedir. Örneğin 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun 1, 3; 6769 sayılı Sınaî Mülkiyet Kanunu (*SMK*) 4; TTK 195.5. Ancak bu düzenlemeler kapsamında "teşebbüs"ün, ticarî işletmeden farklı olarak gelir sağlama amacına yönelik olmasına gerek yoktur.

Gelir sağlama unsuru, sadece malvarlığında müspet olarak (*doğrudan doğruya*) bir artış meydana getiren faaliyetler şeklinde değil, malvarlığında muhtemel bir eksilmeyi önlemeye yönelik organizasyonları da kapsayacak şekilde, geniş anlaşılmalıdır[1]. Dolayısıyla, mensuplarının çeşitli ihtiyaçlarını ucuz şekilde karşılamak amacıyla kurulan müesseselerin de (tüketim kooperatifi gibi) bir işletmesi vardır.

b- Ticarî işletmede, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlanması gerekir. Dolayısıyla TTK 11.1 açısından elde edilen gelirin esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşması, bir işletmeye, ticarî işletme özelliğini kazandıran temel unsur olmaktadır.

Acaba hangi hallerde işletmede yürütülen gelir sağlayan faaliyetin esnaf işletmesi sınırını aştığı söylenebilir?

TTK 11.2 uyarınca ticarî işletme ile esnaf işletmesi arasındaki sınır, Cumhurbaşkanı kararıyla belirlenir. TTK çerçevesinde henüz böyle bir düzenleme hazırlanmamıştır. TTK'nın Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun 10 uyarınca, TTK 11.2'de öngörülen belirleme yapılıncaya kadar yürürlükte bulunan düzenlemeler uygulanır. Dolayısıyla, ETK'nın, esnafın belirlenmesinde esas alınmak üzere yıllık gayrısafi gelir miktarını kararname ile saptama yetkisini veren 1463/II. maddesine dayanılarak Bakanlar Kurulunca hazırlanmış olan 2007/12362 sayılı Karar'ın[2] uygulanmasına devam olunacaktır. 2007/12362 sayılı Karar ile kabul edilen ilkelere göre ETK'nın 12 ve 17. maddelerinin (TTK 15) uygulanması bakımından esnaf ve küçük sanatkâr ile tacir ve sanayici ayırımı şu şekilde yapılacaktır: Koordinasyon Kurulunca belirlenecek esnaf ve sanatkâr kollarına dahil olup[3] ekonomik faaliyetini sermayesi ile birlikte bedenî çalışmasına dayandıran ve kazancı tacir veya sanayici niteliğini kazandırmayacak miktarda olan, basit usulde vergilendirilenler ve işletme hesabına göre deftere tâbi olanlar ile vergiden muaf bulunanlardan 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 177. maddesinin birinci fıkrasının (1) ve (3) numaralı bentlerinde yer alan nakdî limitlerin yarısını, (2) numaralı bendinde yazılı nakdî limitin tamamını aşmayanlar esnaf ve sanatkâr sayılarak

---

(1) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 158-159. Karş. **Bozer-Göle:** Ticarî İşletme Hukuku, 6. Bası, Ankara 2020, s. 9-10.

(2) RG, 21.7.2007, S. 26589.

(3) Koordinasyon Kurulunca belirlenen esnaf ve sanatkâr meslek kollarına ilişkin liste için bkz. RG, 13.2.2019, S. 30685.

esnaf ve sanatkâr siciline ve dolayısıyla esnaf ve sanatkârlar odalarına kaydedileceklerdir (md. 1a).

Bu düzenleme karşısında gelir vergisinden muaf olanlar[1] ile basit usulde vergilendirilenler, başka hiçbir koşul aranmadan esnaf sayılacaktır; zira bu kişilerin kazançları kendilerine tacir niteliğini kazandırmayacak seviyededir[2]. İşletme hesabına göre defter tutanlar bakımından ise[3], ekonomik faaliyetin sermaye ile birlikte bedenî çalışmaya dayanıp dayanmadığı ve elde edilen kazancın ancak geçimlerini sağlamaya yetecek derecede az olup olmadığı üzerinde durulacak ve bu hususun belirlenebilmesi için de, yürütülen faaliyetin sonuçlarının, Vergi Usul Kanunu'nun 177/I. maddesinin (1) ve (3) numaralı bentlerindeki limitlerin yarısını ya da yerine göre ikinci bentteki limitin tamamını aşıp aşmadığına bakılacaktır. Buna göre iş hacmi, gösterilen limitleri aşan kişiler tacir ve bu kişilere ait işletmeler de ticarî işletme sayılacaktır[4].

Kararname'nin 1. maddesinin (a) bendinin ikinci paragrafında ayrıca, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı iken, daha sonraki yıllarda yıllık alış veya satış tutarları ya da gayrısafi iş hasılatları, esnaf ve sanatkâr sayılma hadlerini aşanların kendileri istemedikçe ticaret siciline ve dolayısıyla Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği bünyesindeki odalara kayıt için zorlanmayacakları, yıllık alış veya satış tutarları ya da gayrısafi iş hasılatları esnaf ve sanatkâr sayılma hadlerinin altı katını aşanların ise kayıtlarının, esnaf ve sanatkâr sicili marifetiyle ticaret siciline aktarılacağı yolunda bir hükme de yer verilmiştir.

---

(1) Gelir vergisinden muaf olanlar için bkz. Gelir Vergisi Kanunu'nun 4369 sayılı Kanun'la değişik 9. maddesi.

(2) **Kırca, İ.:** Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayicinin Ayrımına İlişkin 2007/12362 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın Değerlendirilmesi, Batider, 2007, C. 24, S. 2, s. 297, 299.

(3) İşletme hesabına göre defter tutanlar ikinci sınıf tacirlerdir (VUK 176), ayrıca kimlerin ikinci sınıf tacir sayılacağı ise VUK 178'de gösterilmiştir.

Birinci sınıf tacir sayılan ve bilânço esasına göre defter tutmakla yükümlü olanlar için bkz. VUK 177. Bu kişiler, tacir sayılacak ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği bünyesindeki odalara kaydedileceklerdir.

(4) Bir kişinin esnaf mı tacir mi sayılacağı konusunda çıkan uyuşmazlığın çözümlenmesi sırasında mahkemece yaptırılacak bilirkişi incelemesinin, Kararname'de gösterilen kıstaslar çerçevesinde yürütülmesi gerekir [11. HD, 20.6.1986, E. 3634, K. 3699 (YKD, 1986, C. 12, S. 11, s. 1652 vd.)].

Faaliyete yeni başlayan kişinin durumu için bkz. **Nomer Ertan (Ülgen-Helvacı-Kaya):** Ticarî İşletme Hukuku, 6. Bası, İstanbul 2019, s. 163 vd.

Bu hüküm dolayısıyla, yıllık alış veya satış tutarları ya da gayrısafi iş hasılatları öngörülen hadleri aşan kişilerin işletmeleri, esnaf ve sanatkâr sicilinde kayıtlı kalmaya devam edecektir. Böylece tacir sıfatını haiz kişiye ait ticarî işletme, esnaf ve sanatkâr sicilinde kayıtlı olacaktır[1]. Öngörülen hadlerin altı katını aşanların kayıtları ise, talepte bulunmaları gerekmeden, esnaf sicili aracılığıyla ticaret siciline aktarılacaktır.

Kararname ile getirilen düzenlemede eleştiri konusu yapılabilecek bazı hususlar mevcuttur. Örneğin, Kararname ile Vergi Usul Kanunu hükümleri arasında gerekli uyum kurulamamıştır[2]. Bu konu, şöyle bir örnekle açıklanabilir: Vergi Usul Kanunu'nun 177/I. maddesinin 2. bendindeki limitin tamamını aşmadığı için Kararname'ye göre *esnaf* sayılan kişi, Vergi Usul Kanunu'nun defter tutmaya ilişkin hükümleri açısından *ikinci sınıf tacir* (bkz. md. 178/I, 1) konumunda olacaktır.

507 sayılı Kanun'u yürürlükten kaldıran 7.6.2005 tarihli 5362 sayılı Kanun'un 3/a maddesinde esnaf ve sanatkâr şöyle tanımlanmıştır: İster gezici ister sabit bir mekânda bulunsun, Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulunca belirlenen esnaf ve sanatkâr meslek kollarına dahil olup, ekonomik faaliyetini sermayesi ile birlikte bedenî çalışmasına dayandıran ve kazancı tacir ve sanayici niteliğini kazandırmayacak miktarda olan, basit usulde vergilendirilenler ve işletme hesabı esasına göre deftere tâbi olanlar ile vergiden muaf bulunan meslek ve sanat sahibi kimseler.

Görüldüğü üzere bu tanımda da esnafın, ekonomik faaliyetini sermayesi ile *birlikte* bedenî çalışmasına dayandırmasından söz edilmektedir. Oysa ETK 17'de, esnafın iktisadî faaliyetinin nakdî sermayesinden *ziyade,* bedenî çalışmaya dayanması vurgulanmıştı[3].

---

(1) Bu düzenlemenin, kişinin tacir sıfatıyla ilgili olmadığı sadece onu, sicil ücreti, oda aidatı gibi malî yükümlülüklerden kurtarmaya yönelik olduğu ifade edilmiştir (**Kırca:** Tacir ve Sanayicinin Ayrımı, s. 301).

(2) Bu hususta bkz. **Göle:** Tacir-Esnaf Ayırımı, Batider, 1985, C. 13, S. 2, s. 53, dn. 1, s. 55-56.

Oysa eskiden beri bu konuda, VUK ile uyum sağlanması gereği üstünde durulmuş ve şöyle denilmiştir: "Her halde [E]TK. 1463/f. 2 ile Bakanlar Kurulu'na verilen yetkinin vergi mevzuatı gözönüne alınarak kullanılması ve esnaf konusunda ayırıcı ölçü olarak gerek Ticaret Kanunu, gerek vergi kanunları, gerek 507 sayılı Kanun ve diğer kanunlar bakımından tek ölçü kabul edilmesi şarttır" (**Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 232'den naklen).

(3) Aynı yönde TTK 15. Aradaki tek fark, TTK 15'te nakdî sermayeden değil, (genel olarak) sermayeden söz edilmiş olmasıdır.

B- Devamlılık

TTK'nın 11.1 hükmü ile Ticaret Sicili Yönetmeliği[1] (*TSY*)'nin 4.1.r maddesinde sözü edilen devamlılık unsuru, (ticarî) işletme içinde yürütülen faaliyetle ilgilidir[2]. Bu anlamda devamlılık, sadece tek sefere mahsus, tesadüfî nitelikteki faaliyetlerin, bir (ticarî) işletmeye vücut vermeyeceğini göstermektedir. Örneğin, tek sefere mahsus olmak üzere buğday alım satımına aracılık yapılması, bir işletmenin varlığına delâlet etmez. Faaliyetin devamlı olup olmadığı saptanırken, incelenmesi gereken husus, devam kasıt ve amacıdır[3]. Dolayısıyla faaliyetin, niteliği gereği zaman zaman kesintiye uğraması, devamlılık unsurunun bulunmadığı anlamına gelmez. Örneğin sadece okulların açık olduğu dönemde öğrencilere hizmet veren bir lokantanın işletilmesinde de, devamlılık unsuru mevcuttur.

C- Bağımsızlık

Bir işletmeden söz edilebilmesi için aranacak unsurlar arasına faaliyetin bağımsız şekilde yürütülmesini de ekleyen Türk doktrininin bu görüşü[4] TTK'ya da yansımıştır. Dolayısıyla şube, bağımsız şekilde faaliyette bulunmayıp, merkeze tâbi olduğundan ayrı bir işletme sayılamaz. Buna karşılık, bir ticarî işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme adına yapmayı meslek edinen kişiler (acente) tarafından yürütülen faaliyet, bağımsız nitelik arz ettiğinden, acentelik faaliyetiyle ilgili olarak açılan müesseseler diğer koşulların da varlığı halinde (ticarî) işletme sayılır.

III. TİCARÎ İŞLETMENİN YAPISI VE HUKUKÎ NİTELİĞİ

1. Yapısı

Her işletmede olduğu gibi ticarî işletmede de, insan unsuru ile malvarlığı unsurları birlikte bulunur. İnsan (kişi) unsuru her şeyden önce, ticarî işletmeyi kendisi adına işleten kişiyi (*tacir*) ifade eder. Malvarlığı unsurları ise, çok çeşitlidir. Bunların neler olduğuna, TTK 11.3'te işaret edilmiştir. Bu

---

(1) RG, 27.1.2013, S. 28541.

(2) Oysa İsvTST'nin 2/b (eski 52/III) maddesinde devamlılık, gelir sağlama unsuruna yönelik olarak ele alınmıştır.

(3) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 20.

(4) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 160; **Poroy:** Son Elli Yılda, s. 623.

hükümden hareketle, sürekli olarak işletmeye özgülenen unsurların[1] (fabrika binası, araç, makineler gibi), eğer ticarî işletme kiralanan bir taşınmazda faaliyet gösteriyorsa kiracılık hakkının, ticaret unvanı ile diğer fikrî mülkiyet haklarının (marka[2], patent[3] gibi) ticarî işletmeye dahil değerler olduğu söylenebilir.

Ticarî işletmenin değeri, çoğu kez yukarıda değinilen unsurların haiz oldukları ekonomik değer toplamının üzerindedir. Bu fazlalık (işletme değeri, peştemaliye, *goodwill*) çeşitli nedenler dolayısıyla -işletmenin bulunduğu yerin merkeziliği, verimli ve etkin çalışmayı sağlayan bir organizasyonun mevcudiyeti, satışa arz olunan mal ve hizmetin kalitesi gibi- işletmeyle devamlı iş yapan bir müşteri topluluğunun bulunmasından kaynaklanabilir.

İşletme değeri de, ticarî işletmeye dahil unsurlar arasında yer alır (TTK 11.3).

Müşterileri ticarî işletmeye bağlayan temel unsur, yerine göre işletmenin, merkezî, ulaşım kolaylığına sahip bir yerde bulunması da olabilir. Bu gibi hallerde tacirin, ticarî işletmenin faaliyet gösterdiği taşınmazda (gayrımenkul) kiracı sıfatıyla bulunması, ortaya özel bazı sorunlar çıkarır. Örneğin, kiralayanın, kira sözleşmesini herhangi bir nedenle yenilememesi, tacirin faaliyeti sonucu taşınmazın değerinde meydana gelen artıştan sadece kiralayanın yararlanması ve daha yüksek bedelle yeni bir kira sözleşmesi yapma olanağını bulması sonucunu doğurabilir. Bu tür sorunlara cevap bulunabilmesi için, tacirin kiracılık hakkının özel bir düzenlemeye bağlanması gerekir[4].

---

(1) Duran malvarlığı.

(2) *Marka* için bkz. SMK 4.1.

(3) *Patent*; teknolojinin her alanındaki buluşlara, yeni olması, buluş basamağını içermesi ve sanayiye uygulanabilir olması şartıyla verilen belgedir (SMK 82.1). Patent, buluşu yapana, bu buluştan yirmi yıl süreyle yararlanma hakkı tanır (SMK 101.1).

Patent niteliğinde olmasa bile işletme içinde, üretim, dağıtım, organizasyon, yönetim gibi alanlarda yararlanılan teknik-ticarî bilgi ve tecrübe birikimi de (*know-how*), işletmenin gayrımaddî malvarlığı unsurlarındandır. Know-how konusunda bkz. Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği (Tebliğ No. 2002/2), md. 3f (RG, 14.7.2002, S. 24815). **Ortan:** Know-How ve Hukuken Korunması Sorunu, ABD, 1980, s. 467 vd. *Know-how*'a konu oluşturan bilginin, patentte olduğu gibi, yeni ya da mevcut bilgi düzeyinin üstünde olmasına gerek yoktur (bu hususta bkz. **Koller:** Der know-how Vertrag nach schweizerischem Recht, Zürich 1979, s. 13 vd.).

(4) Hukukumuzdaki durum için bkz. TTK 11.3; **Özsunay:** Ticarî İşletmede Kiracılık Hakkının Korunması, Ankara 1962, s. 58 vd.; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 178 vd.

Bazı hallerde, işletmedeki fazla değeri yaratan unsur tamamen tesadüfî -başka bir deyişle tacirin inisiyatifi dışında- gerçekleşmiş olabilir. Örneğin, beş yıllık plân gereğince, un fabrikasının bulunduğu yörede başka bir un fabrikasının kurulmasına izin verilmemesi, mevcut fabrikanın rakipsiz duruma gelmesine yol açarak fabrikanın gerçek maddî değerine eklenmesi gereken yeni bir değer yaratır[1].

2. Hukukî Niteliği

Ticarî işletmenin hukukî niteliğini açıklamak üzere ortaya çeşitli görüşler atılmıştır[2]. Bu görüşleri teker teker incelemek, bir ders kitabının boyutlarını aşar. Burada sadece, ticarî işletmenin *özel bir malvarlığı* oluşturup oluşturmadığı hususu üzerinde durulacaktır. Bazı yazarlar, ticarî işletmenin, özel bir malvarlığı oluşturduğunu[3] ve dolayısıyla malvarlığının tekliği ilkesinin, ticarî işletme bakımından geçerli olmadığını savunmaktadırlar[4]. Ticarî işletmeyi, özel bir malvarlığı saymaya imkân yoktur[5]. Zira, tacirin işletme-

(1) TD, 21.4.1970, E. 1969/2037, K. 1970/1657 (**Doğanay:** Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. 1, 3. Baskı, Ankara 1990, s. 659-660, dn. 205).

(2) Bu hususta bkz. **Bilgişin:** s. 233-237; **Özsunay:** Kiracılık Hakkının Korunması, s. 4, dn. 13; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 188-189.

(3) **Acemoğlu:** Borçlar Kanunu'nun 179. Maddesine Göre Malvarlığı veya Ticarî İşletmenin Devri, İstanbul 1971, s. 19; **Bilgişin:** s. 236-237; **Tunçomağ:** Türk Borçlar Hukuku, C. 1, Genel Hükümler, 6. Baskı, İstanbul 1976, s. 1138; **Becker** (Çev: **Tolun**): İsviçre Medenî Kanunu Şerhi, C. 6, Borçlar Kanunu, I. Kısım, Genel Hükümler, Fasikül V, Ankara 1973, s. 320, Nr. 8.

(4) **Acemoğlu:** s. 20-21.

(5) Ticaret hukukunda özel malvarlığına ilişkin bir örnek SPK'nın 52. maddesinde düzenlenen *yatırım fonları*dır. Tüzel kişiliği olmayan fonun malvarlığı, onu, inançlı mülkiyet esaslarına göre işleten portföy yönetim şirketinin malvarlığına nispetle *özel*dir (SPK 53.1). İnançlı işlemlerde de, hakkı devralanın (inanılan) elindeki malların özel malvarlığı oluşturduğu hususunda bkz. **Ayiter:** Mamelek Kavramı Üzerinde İnceleme, Ankara 1968, s. 33. Ancak fon, tapu ve diğer resmî sicillerle ilgili tüm sicil işlemleri bakımından sınırlı olarak tüzel kişiliği haiz addolunur. Fon pörtföyünde bulunan taşınmazlar da, tapu kütüğüne fon adına tescil olunur (SPK 52.5). Konut ve varlık finansman fonları ile proje finansman fonları açısından aynı yönde SPK 58.8, 61/B.6.

Dolayısıyla portföy yönetim şirketinin iflâsı halinde fon malvarlığı, şirketin iflâs masasına dahil olmaz (bu hususta bkz. SPK 53.2). Buna karşılık, *yatırım ortaklıkları*nda (SPK

ye tahsis ettiği mallar, kişisel malvarlığına dahil olanlardan ayrı bir hukukî düzene tâbi tutulmamakta ve tacir, sorumluluğunu işletmenin malvarlığı ile sınırlama imkânına sahip bulunmamaktadır[1]. Kısacası ticarî işletmeye tahsis olunan malların hukukî statüsü, malvarlığının bunlar dışında kalan kısmından farklı bir özellik göstermemektedir[2]. *Başka bir deyişle hukukî açıdan ticarî* işletmenin malvarlığı, tacirin genel malvarlığı içinde yer alır, ondan ayrı düşünülemez. Dolayısıyla ticarî işletmenin olsa olsa "ticarî organizasyon ve kazanç imkânlarında ifadesini bulan bir faaliyet çevresi ile, buna bağlı hak, mal ve borçlardan teşekkül eden *iktisadî* bir bütünlük" olduğu söylenebilir[3].

Ancak sistemimizde, bu bütünün, onu oluşturan çeşitli unsurlar üzerinde teker teker işlem yapmaya gerek kalmaksızın, hukukî işlemlere konu oluşturması yolu açık tutulmuştur[4]. Bu anlamda ticarî işletmenin devri için bkz. TTK 11.3; ticarî işletmenin rehni için bkz. Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu (TİTRK). Böylece, ticarî işletme, artık kendisini oluşturan unsurlardan bağımsız bir hukukî bütün olarak algılanmaya başlanmıştır.

---

48), sermaye piyasası araçları (hisse senedi, tahvil gibi), taşınmaz, altın ve diğer ortaklık portföyü, ortaklık malvarlığından ayrı ve bağımsız bir malvarlığı olarak nitelendirilemez (**Aytaç:** Sermaye Piyasası Yardımcı Kuruluşu Olarak Menkul Kıymetler Yatırım Ortaklıkları, Türkiye'de Sermaye Piyasası-Amaçlar ve Kuruluşlar, İstanbul 1984, s. 264. Karş. **Tekinalp, Ü.:** Sermaye Piyasası Hukukunun Esasları, İstanbul 1982, s. 101 vd.).

6741 sayılı Kanun'a göre kurulan Türkiye Varlık Fonu'nun malvarlığı da, Fonu yönetmek üzere kurulan Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketi'nin malvarlığından ayrıdır (6741 sayılı Kanun 7.1).

(1) **Ayiter:** s. 15 vd. Ancak tacir, sorumluluğunu sınırlandırmak isterse, tek kişilik anonim veya limited şirket kurmak imkânına sahiptir.

(2) **Ayiter:** s. 29 vd.

(3) **Özsunay:** Kiracılık Hakkının Korunması, s. 5, dn. 13'ten naklen.

Tekinalp ise, ticarî işletmenin, devre ilişkin TTK 11.3'den de anlaşılacağı üzere, aynî nitelikte bir bütün olduğunu ifade etmektedir [Ticarî İşletmenin TK m. 11(3)'e Göre Devrinde Borçların Hukuki Yazgısı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 60. Yıl Armağanı, Ankara 2015, s. 5 ve 14].

(4) **Tekinalp:** Ticarî İşletme Bağlamında, s. 11 vd.

IV. TİCARÎ İŞLETMEDE MERKEZ VE ŞUBE

1. Merkez

Her ticarî işletmenin bir merkezinin bulunması gerekir[1]. Bu hususa TTK'nın 40.1. maddesinde, dolaylı biçimde işaret olunmuştur. Buna göre her tacir, ticarî işletmenin açıldığı günden itibaren on beş gün içinde belli hususları, *işletme merkezi*nin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan ettirmekle yükümlüdür. Ancak TTK'da merkez kavramı tanımlanmamıştır. Genellikle kabul olunduğu üzere ticarî işletmenin merkezi, işletmenin, idarî, hukukî ve ticarî faaliyetlerinin toplandığı ve yürütüldüğü yeri ifade eder[2]. Bu yer, ticarî işletmenin teknik faaliyetlerinin yürütüldüğü mahalden farklı bir yerde bulunabilir. Örneğin, depolar, şantiye, teknik birimler, işletmenin idarî, ticarî faaliyetlerinin yürütüldüğü mahalden farklı bir yerde olabilir. Bu gibi durumlarda işletmenin merkezi, gene idarî faaliyetlerin yürütüldüğü yerdir.

Gerçek kişiler tarafından işletilen ticarî işletmelerde merkez, gerçek kişinin ikametgâhından (yerleşim yeri) farklı bir yerde de olabilir. Ticaret şirketleri tarafından işletilen ticarî işletmelerde ise merkez, şirket sözleşmesinde[3] gösterilen yerdir[4].

Bir ticarî işletmenin veya ticaret şirketinin merkezinin başka bir sicil bölgesine taşınması halinde yapılacak işlemler için bkz. TSY 111 vd.

2. Şube

A- Genel Olarak

Ticarî işletme kapsamında yürütülen faaliyetin yaygınlaşması, işlerin tek bir merkezden yönetilmesini zorlaştırabilir ve bu durum karşısında tacir,

---

(1) Dolayısıyla aynı kişiye ait birden fazla ticarî işletme varsa, bu ticarî işletmelerin her birinin de ayrı bir merkezi bulunacaktır.

(2) **Göle:** Ticarî İşletmenin Merkez ve Şubesinin Tayini Sorunu, Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'in Hâtırasına Armağan, Ankara 1986, s. 188, 190; **Mimaroğlu:** Ticaret Hukuku, C. 1, İşletme Hukuku, 3. Baskı, Ankara 1978, s. 207; **Bozer-Göle:** s. 17; **Arat:** Ticaret Şirketlerinin Tâbiiyeti, Ankara 1970, s. 82.

(3) TTK'da da, merkezin, şirket sözleşmesinde gösterilmesi istenmiştir (bkz. md. 213.1.c; 339.2.a).

(4) Şirket sözleşmesinde böyle bir yer gösterilmemişse, merkez, MK 51 uyarınca işlemlerin yürütüldüğü yerdir (TTK 126'ya da bkz.).

işlerini merkezden yönetmek yerine kuracağı birimler aracılığıyla mahallinden yürütmek isteyebilir. İşte bu ihtiyaç, şube açılmasına neden olur.

TTK'da, şubeyle ilgili çok sayıda hüküm bulunmasına rağmen[1], Kanun'da şubeyi tanımlayan bir hükme yer verilmemiştir. TTK dışında bazı özel düzenlemelerde, şubeyi tanımlayan ya da en azından şubenin unsurlarını saptamada kullanılabilecek ölçütleri gösteren bazı hükümler bulunmaktadır. İlkin bu hükümleri incelemek, sonra da genel olarak şubenin unsurlarını belirlemek uygun olacaktır.

a- 5174 Sayılı T. Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu Açısından

5174 sayılı Kanun'un 9. maddesinde, odalara kayıt zorunluluğunun kapsamı belirlenirken, şubenin tanımına da yer verilmiş olduğunu görüyoruz. Sözü edilen maddenin II. fıkrasında şube, "bir merkeze bağlı olduğu halde, ister merkezin bulunduğu odanın, ister başka odanın çalışma alanı içinde olan müstakil sermayesi ve müstakil muhasebesi bulunan ve/veya muhasebesi merkezde tutulduğu ve müstakil sermayesi bulunmadığı halde kendi başına sınaî faaliyet ve ticarî muamele yapan yerler ve satış mağazaları" olarak tanımlanmıştır.

5174 sayılı Kanun'la yürürlükten kaldırılan 5590 sayılı Kanun'da da benzer bir tanım yer almıştı (md. 9/III). Ancak 5174 sayılı Kanun'da, eskisinden farklı olarak, satış mağazaları da şube sayılmıştır. Merkezin yaptığı türden işlemleri yapma yetkisine sahip olmayan ve sadece satış işlemlerini yapan bir yerin şube sayılması isabetli olmamıştır[2].

5174 sayılı Kanun'la yürürlükten kaldırılan 5590 sayılı Kanun'da yer alan şube tanımı, TTK uygulaması bakımından da esas alınmaktaydı[3].

---

(1) Örneğin md. 40.3-4; 48; 371.3.

(2) Karş. **Nomer Ertan (Ülgen,** Ticarî İşletme Hukuku): s. 169.

Ayrıca şubenin, mutlaka sınaî faaliyette bulunmasının gerekli olduğu gibi bir sonuç çıkarılmasına müsait olan "... kendi başına sınaî faaliyet ve ticarî muamele yapan yerler" ifadesindeki "ve" bağlacı "veya" olarak anlaşılmalıdır.

(3) TD, 10.2.1967, E. 281, K. 522 (Batider, 1978, C. 4, S. 3, s. 548-549); TD, 8.11.1968, E. 2121, K. 5880 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 292-293, dn. 358); TD, 12.10.1971, E.

b- 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Açısından

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun (*BankK*) 3. maddesinde banka şubesi kavramının, "elektronik işlem cihazlarından ibaret birimleri hariç olmak üzere, bankaların bağımlı bir parçasını oluşturan ve bu kuruluşların faaliyetlerinin tamamını veya bir kısmını kendi başına yapan, sabit ya da seyyar bürolar gibi her türlü işyerini" ifade ettiği belirtilmiştir.

Bu hükümde yer alan önemli husus, banka şubesinin, bankacılık faaliyetlerinin tamamını veya bir kısmını kendi başına yapma yetkisine sahip olmasıdır.

Bankalar, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunca belirlenecek esaslara ve kurumsal yönetim hükümleri ile koruyucu hükümlere uyulmuş olması ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na bildirilmesi şartıyla şube açabilir (BankK 13).

c- Ticaret Sicili Yönetmeliği Açısından

TSY'nin 118.1 maddesinde şube, 5174 sayılı Kanun'dakine benzer şekilde, bir ticarî işletmeye bağlı olup ister merkezinin bulunduğu sicil çevresi içerisinde isterse başka bir sicil çevresi içinde olsun, bağımsız sermayesi veya muhasebesi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın kendi başına sınai veya ticarî faaliyetin yürütüldüğü yerler ve satış mağazaları olarak tanımlanmıştır.

Merkezleri Türkiye'de bulunan şubeler, merkezin kaydına gönderme yapılarak bulunduğu yer siciline tescil edilir (TSY 118.2, 121.1) ve eğer şubeye sermaye tahsis edilmişse, bu husus da sicile kaydedilir[1]. Sicile geçirilecek hususlar için bkz. TSY 121.1.

4642, K. 6307 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 292, dn. 356); 11. HD, 15.12.1977, E. 5344, K. 5602 (Batider, 1978, C. 9, S. 4, s. 1169-1170); 11. HD, 20.6.1989, E. 1988/6717, K. 4003 (İKİD, 1989, C. 29, S. 346, s. 6763).

(1) Yargıtay da, banka şubesinden söz edilebilmesi için şubeye fiilen sermaye tahsisine gerek olmadığına karar vermişti [TD, 25.11.1961, E. 1450, K. 4188 (Batider, 1962, C. 1, S. 4, s. 600-601)].

B- Unsurları

Bu açıklamaların ışığı altında, bir yerin şube sayılabilmesi için gerekli olan unsurlar şöyle sıralanabilir:

a- Merkeze Bağımlı Olma

Şube, ticarî işletmenin bir parçası olarak, merkeze bağlıdır. Dolayısıyla şube ile merkezin aynı gerçek veya tüzel kişiye ait olması gerekir. Bu bağlılık nedeniyle şubenin, merkezden ayrı bir işletme politikası olamaz; şubenin kâr ve zararı merkeze aittir; şube aracılığıyla elde edilen hakların, üstlenilen borçların sahibi de, şube değil tacirdir.

b- Dış İlişkilerde Bağımsızlık

Şube, merkeze bağımlı olmakla birlikte, dış ilişkilerinde bağımsızdır. Dolayısıyla şubenin, merkezin yaptığı işlemler türünden işlemleri üçüncü kişilerle kendi başına yapma yetkisine sahip olması gerekir[1]. Bu anlamda bir pastanenin şubesinin de, hem pasta imali için gerekli faaliyetleri yapabilmesi hem ürettiği mamüllerin satışı konusunda yetkili olması lâzımdır. Buna karşılık, bir pastanenin, dışarıya satış yapmayan imalât atölyesi; kullanılan hammaddelerin temininin ve üretilen ürünlerin satışının merkezde gerçekleştirilmesi halinde üretim yapılan yer (fabrika); bir otel işletmesinin başka bir şehirdeki rezervasyon bürosu, şube olarak nitelendirilemez[2]. Zira bu yerlerde, merkezin yaptığı türden işlerin yapılması söz konusu değildir[3]. Ancak şu hususa da işaret etmek gerekir ki, şubeden söz edilebilmesi için o yerin, mutlaka merkezin yaptığı her tür işlemi kendi başına yapma yetkisine sahip olması gerekmez. Ticarî işletmenin faaliyet alanına göre aslî nitelik arz eden işlemlerin yapılmasını yeterli saymak gerekir. Örneğin, mevduat kabul etme, kredi

(1) Bu yönde TD, 10.2.1967, E. 281, K. 522 (Batider, 1968, C. 4, S. 3, s. 548-549); TD, 14.10.1971, E. 4262, K. 6307 (Batider, 1972, C. 6, S. 3, s. 617-618); 11. HD, 15.3.2018, E. 2016/8578, K. 2027 (Batider, 2018, C. 34, S. 2, s. 487-488).

(2) 11. HD, 3.2.2020, E. 2019/2760, K. 845 (Batider, 2020, C. 36, S. 1, s. 140).

(3) Kendi başına ticarî işlem yapmayan, sadece kasa defteri tutan, çek ve senet tahsilâtı yapan yer, şube olarak kabul edilemez [11. HD, 5.5.1992, E. 1990/7846, K. 1992/5906 (Batider, 1991, C. 16, S. 2, s. 166-167)].

açma gibi aslî nitelikteki bankacılık işlemlerini yapmakla birlikte, kambiyo işlemlerini yürütme yetkisi bulunmayan bir yer de, banka şubesi sayılabilir (bu hususta bkz. BankK 3). Keza, ticarî işletmede üretilen mallar hem yurt içine hem yurt dışına satılıyorsa, ürettiği malları sadece yurt içine satan işyeri de, yerine göre şube niteliğinde olabilir.

c- Yer ve Yönetim Ayrılığı

Şube, ticarî işletmenin genişleyen faaliyetlerinin mahallinden daha kolay biçimde yürütülmesi amacıyla açıldığından, merkez ile şube arasında kural olarak yer ayrılığı vardır. Ancak bunu, çok dar ve kesin biçimde anlamamak gerekir[1]. Şube, merkezin bulunduğu şehirden başka bir şehirde açılabileceği gibi aynı şehir içinde de kurulabilir. Hatta şube, merkezin bulunduğu bina içinde dahi olabilir.

Şube, kendi başına ticarî işlem yapmaya yetkili olduğundan, merkezden ayrı bir yönetime sahip olması da gerekir. Bunun doğal sonucu da, şubenin, merkezden ayrı bir muhasebeye ve ticarî defterlere sahip olmasıdır. Ancak bu durum, ticarî defterlerin mutlaka şubede bulundurulmasını ve hesapların orada tutulmasını gerektirmez; şubeyle ilgili kayıtların defterlere merkez tarafından geçirilmesi de mümkündür. Nitekim 5174 sayılı Kanun'un 9/II. maddesinde de, şubenin, müstakil muhasebeye sahip olmasından veya muhasebenin *merkezde tutulmasından* söz edilmiştir[2]. Aynı şekilde TSY 118.1.

Müstakil sermayenin gerekli olup olmadığı konusunda da aynı şekilde düşünmek gerekir. Başka bir deyişle, müstakil sermaye tahsisi şubenin bir unsuru olmayıp, tacirin, ticarî işletmesine ait şubeyi nasıl teşkilâtlandırmak istediğine bağlı, onun bu konudaki tercihini gösteren bir hususdur[3].

---

(1) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 187.

(2) Günümüzde elektronik iletişim olanaklarının gelişmesi nedeniyle ticarî işletmeye ilişkin muhasebe işlemlerinin şubeler de dahil olmak üzere bir merkezde bilgisayar ortamında tutulabilmesi imkânlarının bulunması karşısında, şube niteliğinin belirlenmesinde, muhasebe işlemlerinin şubede veya merkezde tutulmasının ayırıcı kriter olarak belirlenmesi doğru olmaz [11. HD, 24.12.2002, E. 7084, K. 11940 (YKD, 2004, C. 30, S. 1, s. 84-85); 11. HD, 24.4.2007, E. 3172, K. 6255 (Batider, 2007, C. 24, S. 1, s. 281)].

(3) Ancak serbest bölgede faaliyet gösterecek şubenin ticarî faaliyete başlayabilmesi için, şubeye sermaye tahsis edilmiş olması gerekir (Serbest Bölgeler Kanunu 13; Uygulama

C- Ticaret ve Usul Hukuku Yönünden Şubenin Durumu

Ticaret hukuku yönünden bir yerin şube olarak nitelendirilmesine bağlanan hüküm ve sonuçlar şöyle sıralanabilir:

a- Tescil bakımından: TTK 40.3 uyarınca merkezi Türkiye'de bulunan ticarî işletmelerin şubeleri bulundukları yer ticaret siciline tescil ve ilan olunur. Merkezleri Türkiye dışında bulunan ticarî işletmelerin Türkiye'deki şubeleri de, yerli ticarî işletmeler gibi tescil olunur[1].

Tescil talebi için öngörülen süre, kural olarak şubenin açıldığı tarihten itibaren 15 gündür (TTK 30.1. Ayrıca md. 33'e de bkz.).

5174 sayılı Kanun'un 9/I. maddesi gereğince, ticaret siciline kayıtlı tacir ve sanayici sıfatına sahip kişiler ile bunlara ait *şube ve fabrikaların* da bulundukları yerdeki odaya kaydolması zorunludur[2].

b- Ticaret unvanı bakımından: TTK 48.1 uyarınca şubeler, kendi merkezlerinin ticaret unvanını, şube olduklarını belirterek kullanmak zorundadır. Merkezi yabancı ülkede bulunan işletmelerin Türkiye'deki şubelerinin ticaret unvanında ise, merkezin ve şubenin bulunduğu yerlerin ve şube olduklarının gösterilmesi zorunludur (TTK 48.3).

c- Temsil yetkisinin sınırlandırılması bakımından: En geniş yetkili tacir yardımcısı olan ticarî temsilcinin temsil yetkisi, belli bir şubenin işleri ile sınırlandırılabilir (BK 549/I). Aynı şekilde anonim ortaklığı temsile yetkili kişilerin bu yetkisi de, merkez veya belli bir şubenin işleriyle sınırlandırılabilir (TTK 371.3. Aynı yönde TTK 629.1, Kooperatifler Kanunu 59/II)[3]. Bu tür

---

Yönetmeliği 11/V ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nün 2007/2 ve 2005/3 sayılı Genelgelerle değişik 1998/4 sayılı Genelgesi).

(1) Bu şubeler için ikametgâhı Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticarî temsilci tayini de gerekir (TTK 40.4, 2. cümle).

(2) Ticaret ve sanayi odalarına kayıt bakımından şube sayılan yerler, ticaret siciline kayıt bakımından da şube sayılır [TD, 10.2.1967, E. 281, K. 522 (Batider, 1968, C. 4, S. 3, s. 548-549)].

(3) Bazı şirket türleri ile ilgili kanunî düzenlemelerde şirket temsilcilerinin temsil yetkilerinin şube işleri ile sınırlandırılabileceğine ilişkin hüküm bulunmamaktadır (örneğin kollektif şirketlerle ilgili olarak bkz. TTK 233.2). Açıklığın olmadığı hallerde dahi, esas itibariyle ticarî temsilci konumunda olan şirket temsilcilerinin yetkilerinin BK 549/I'e (EBK 451/I) dayanılarak şube işleri ile sınırlandırılabileceği kabul edilmektedir (**Arslanlı:** Kollektif

sınırlandırmaların üçüncü kişilere karşı geçerli olabilmesi için bunların ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi gerekir.

d- İşletmenin devri halinde devrin kapsamı bakımından: Ticarî işletmenin devri halinde bu devrin kapsamına, işletmenin bir parçası olan şube de girer.

Usul hukukunda, şube aracılığıyla yapılan işlemlerden dolayı merkezin yanı sıra şubenin bulunduğu yerde de dava açılmasına izin verilmiştir (HMK 14.1). Ancak şubeyle yapılan bir işlem dolayısıyla da olsa tacir aleyhine iflâs yoluyla takip, ancak merkezin bulunduğu yerde yapılabilir ve iflâs davası da merkezin bulunduğu yerde açılabilir (İİK 154). Merkezleri yurt dışında bulunan ticarî işletmeler hakkında iflâs davası ise Türkiye'deki şubenin, eğer birden fazla şube var ise, merkez şubenin bulunduğu yerdeki ticaret mahkemesinde açılır (İİK 154/II).

V. TİCARÎ İŞLETMEYLE İLGİLİ ÖNEMLİ BAZI HUKUKÎ İŞLEMLER

1. Ticarî İşletmenin Devri

A- Genel Olarak

Ticarî işletmeler de dahil olmak üzere her tür işletmenin aktif ve pasifiyle birlikte devri, esas itibariyle BK 202'de düzenlenmiştir. BK'nın 203. maddesinde de, bir işletmenin diğer bir işletme ile aktif ve pasiflerin karşılıklı olarak devralınması suretiyle birleştirilmesi düzenlenmiş ve bu halin esas itibariyle BK'nın 202. maddesi hükmüne tâbi olacağı belirtilmiştir. Gerek işletmenin devriyle ilgili BK 202'de gerek işletmelerin birleşmesiyle ilgili BK 203'te, *işletmeler düzeyinde kalan malvarlığı birleşmeleri* düzenlenmiştir[1]. Başka bir deyişle, işletmenin devri ya da birleşmesi, işletmeyi işleten şirketleri ve onların ortaklarını, kısacası şahıs unsurunu etkilememekte, ilgili şirketler ve ortaklar ayrı kalmakta devam etmektedir.

---

ve Komandit Şirketler, 2. Baskı, İstanbul 1960, s. 330; **Karayalçın:** Ticaret Hukuku, C. 2, Şirketler Hukuku, 2. Baskı, Ankara 1973, s. 267-268).

(1) **Türk:** Ticaret Ortaklıklarının Birleşmesinde "Nevilerin Aynı Olması" Koşulu, Ankara 1986, s. 178, dn. 271.

TTK'da ise, ticaret şirketlerinin *birleşmesi*, daha açık bir anlatımla, iki veya daha fazla ticaret şirketinin birbiriyle birleşerek yeni bir ticaret şirketi kurmaları veya bir ya da daha fazla ticaret şirketinin mevcut diğer bir ticaret şirketine katılması (*devralma*) düzenlenmiştir (bkz. md. 136-158; Kooperatifler Kanunu 84). Ticaret şirketlerinin birleşmelerine ilişkin bu hükümlerde, ticaret şirketlerine ait işletmelerin devri ya da birleşmesinin yanı sıra her iki şirketin ortaklarının da *tek bir ortaklık çatısı altında toplanmaları* söz konusudur[1]. Dolayısıyla konuya ilişkin BK hükümleri ile TTK hükümlerinin uygulanma alanları birbirinden tamamen farklıdır. Bir anonim şirketin, başka bir anonim şirketin *sadece işletmesini devralması* BK 202'ye, buna karşılık bir anonim şirketin, bu şirkete ait işletmenin başka bir anonim şirketçe devralınması yoluyla *sona erdirilmesi* ve *sona eren şirket pay sahiplerine diğer anonim şirketin paylarının verilmesi hali* ise TTK 136 vd.'na tâbidir.

TTK'da ayrıca bir ticarî işletmenin bir ticaret şirketince devralınması yoluyla birleşmesi de düzenlenmiştir (md. 194.1).

B- Devrin Koşulları

a- Her şeyden önce işletmenin devrinin yasaklanmamış olması gerekir. Örneğin, konkordatoyla ilgili olarak mühlet kararı verilmesinden sonra borçlu, mahkemeden izin almadıkça işletmenin devamlı tesisatını kısmen dahi olsa devredemez (7101 sayılı Kanun'la değişik İİK 297/II). Aksi halde yapılan işlemler hükümsüzdür.

b- BK 202 anlamında bir devirden söz edilebilmesi için, işletmenin aktif ve pasif malvarlığı unsurlarının devredilmiş olması gerekir. Ancak bu ifadeden, ticarî işletmenin malvarlığına dahil tüm unsurların, devrin kapsamında yer almasının zorunlu olduğu gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Münferit bazı unsurlar devredilmemiş olsa dahi gene BK 202 hükmünün uygulanması söz konusu olabilir; yeter ki devrolunan unsurlarla ticarî işletmenin işletme olarak devamı mümkün görülsün[2]. Acaba ticarî işletmenin sadece aktif kalemlerinin devri, buna karşılık pasif kalemlerinin devredilmemesi mümkün müdür? Genellikle kabul edildiği üzere, aktifler, işletmeye açılan kredinin ve verilen borçların doğal güvencesini oluşturur. Bu itibarla devrin aktif kalemlerin yanı

(1) **Türk:** Nevilerin Aynı Olması, s. 178, dn. 271'den naklen.
(2) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 115; **İmregün:** s. 16-17.

sıra pasifleri de kapsaması, alacaklıların korunması amacıyla kabul edilmiş emredici bir ilkedir[1]. Sadece aktiflerin devrini öngören bir sözleşme, BK'nın 202. maddesi hükmü karşısında geçersizdir[2].

c- TTK'ya göre, bir ticarî işletmenin, kendisini meydana getiren münferit malvarlığı unsurları için öngörülen borçlanma ve tasarruf işlemlerinin yapılmasına gerek kalmadan, yazılı bir sözleşme ile bütün halinde devri mümkündür (md. 11.3). Yazılı şeklin geçerlilik şartı olduğu bu sözleşme aynı zamanda tasarruf işlemi niteliğindedir[3]. Bu yazılı sözleşme ticaret siciline tescil olunur (TTK 11.3, son cümle). Devir tescille hüküm ifade eder (TSY 133.3)[4].

Ticarî işletmenin devri için yapılan yazılı sözleşme, ticarî işletme içinde yer alan taşınmazların da tescilsiz iktisabına olanak tanımaktadır. Aynı şekilde ticarî işletmenin unsurları arasında yer alan gemi siciline kayıtlı bir geminin mülkiyetinin de, sadece ticarî işletmenin devrinin ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi yoluyla kazanılması mümkün hale gelmiştir (bkz. TTK 1001.3). Ancak devrin, bu şekilde ilgili siciller dışında gerçekleşecek olması iyiniyetli üçüncü kişiler bakımından sakıncalı sonuçlara yol açabilir.

TTK 11.3'ün kabulünden önceki dönemde ise, bir ticarî işletmenin devri halinde devri kanunen özel şekle bağlanmış unsurlar var ise, bu özel şekle uyulması gerekmekteydi.

TTK 11.3'teki hüküm, sadece işletmenin devri halinde değil, ticarî işletmeyi bir bütün olarak konu alan diğer sözleşmeler hakkında da uygulanır. Örneğin ticarî işletmenin, ürün kirasına verilmesi halinde de, sözleşme yazılı olarak yapılacak ve ticaret siciline tescil, ilan edilecektir[5].

---

(1) **Acemoğlu:** s. 35, 39-41; **Yasaman:** Anonim Ortaklıkların Birleşmesi, Ankara 1987, s. 18. Karş. **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 114-115.

(2) **Acemoğlu:** s. 41; **Tekinay-Akman-Burcuoğlu-Altop:** Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 1993, s. 281, dn. 2; **Yasaman:** Anonim Ortaklıkların Birleşmesi, s. 18.

(3) **Tekinalp:** Ticarî İşletme Bağlamında, s. 12; **Poroy-Yasaman:** Ticarî İşletme Hukuku, 18. Bası, İstanbul 2019, s. 44-45. Şirketlerde Yapı Değişikliği ve Aynî Sermaye Konulmasında Sicillerarası İşbirliğine İlişkin Tebliğ 1.4.3. Bu hususta bkz. ve karş. **Bahtiyar:** Yeni Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu'nun Ticarî İşletmenin Devri Konusunda Getirdikleri, Legal Hukuk Dergisi, 2011, Yıl: 9, S. 106, s. 3900-3901; **Bozer-Göle:** s. 25-26.

(4) **Tekinalp:** Borçların Hukukî Yazgısı, s. 5 ve 14.

(5) Ticarî işletmenin bir şirkete sermaye olarak konulması halinde ise, TTK 11.3'e oranla daha özel bir hüküm olan TTK 128 uygulanmalıdır.

d- İşletmenin devralınması halinde, bu devrin hukukî geçerlilik kazanabilmesi için yerine göre, durumun 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 7. maddesi uyarınca Rekabet Kurulu'na[1] bildirilerek izin alınması da gerekir[2].

C- Devrin Hüküm ve Sonuçları

a- Ticarî işletmesini devreden kişi, ticareti terk etmiş olur ve buna bağlı olarak da, tacir sıfatını kaybeder. Bu durumun, TTK ve İİK açısından sonuçları için bkz. aşağıda, 4. Bölüm, III.

b- Ticarî işletmenin devri sonucunda, kural olarak, işletmeye daimî şekilde tahsis olunan tüm unsurlar devralana geçer (TTK 11.3)[3]. Ancak taraflar, devir sözleşmesine hüküm koymak suretiyle, münferit bazı unsurları devrin kapsamı dışında tutabilirler. Örneğin ticaret unvanı, devrin kapsamı dışında bırakılabilir[4].

İşletmeye devamlı surette tahsis olunan unsurların neler olduğunu, her olayın özelliklerine göre yorumlamak gerekir. Örneğin, konusu gazete yayınlamak olan bir işletmede, özel hat ve telefon, işletmeye devamlı surette tahsis edilmiş unsurlardandır[5]. Dolayısıyla devir sözleşmesinde özel hat ve telefondan söz edilmemiş olsa bile, ticarî işletmenin devri bu unsurları da kapsar.

Devrolunan işletmedeki bazı unsurlar (örneğin makineler) üçüncü bir kişiye ait ise, iyiniyetli devralan, MK 988'e göre bunlar üzerinde de mülkiyet hakkını kazanır.

Ticarî işletmenin devri, işletme içinde yerine göre en önemli unsuru teşkil eden müşteri çevresinin de, alıcıya geçmesine neden olur. Bu itibarla taraflar, devir sözleşmesinde devreden bakımından bir rekabet yasağı öngörmemiş

---

(1) Rekabet Kurulu için bkz. aşağıda, 9. Bölüm, I.

(2) Bkz. 4054 sayılı Kanun 11, 27 ve Rekabet Kurumu'nun 2010/4 sayılı Tebliği (RG, 7.10.2010, S. 27722).

(3) Ticarî işletmenin devrinin muvazaalı olduğu hallerde, devralanın istihkak iddiasının reddi gerekir [8. HD, 21.2.2018, E. 2015/17746, K. 2555 (YKD, 2019, C. 45, S. 3, s. 628-629)].

(4) Bu konuda bkz. TTK 49.2.

(5) 11. HD, 20.2.1975, E. 1974/3626, K. 1975/1217 (YKD, 1976, C. 2, S. 4, s. 493).

olsalar bile devreden, devrettiği işletme ile rekabet etmeme borcu altına girer[1]. Bu borcun kaynağını, MK 2 oluşturur[2].

TTK 11.3'te yer alan özel hüküm nedeniyle, ticarî işletmenin tacire ait olmayan bir taşınmazda faaliyet göstermesi halinde işletme devrinin, kiracılık hakkının da devralana geçmesine neden olacağı söylenebilir. Dolayısıyla, bu durumda kiracılık hakkı, kiraya verenin yazılı rızası aranmadan devredilmiş olacaktır (Karş. BK 323/I)[3].

c- Ticarî işletmenin devri genellikle bir satış sözleşmesine dayanacağından, bu sözleşmeyle ilgili ayıp ve zapta karşı tekeffül hükümleri (BK 219, 214 vd.) burada da uygulanır. Ayrıca TTK 23.1.c'ye de bkz.

d- Devrolunan ticarî işletmenin borçları, devrin, alacaklılara bildirilmesinden (ihbar) veya Ticaret Sicili Gazetesiyle ilanından itibaren devralana geçer (BK 202/I)[4]. Görüldüğü üzere, işletmeye ait borçlar, alacaklılar ile devralan arasında ayrı nakil anlaşmaları yapılmasına gerek kalmadan bir kül

---

(1) "... [A]lacak ve borçları ile birlikte işletmeyi devraldıkları 3.1.1975 günü ibranamede kaydedilen davacılar, işletmenin müşteri muhitini de kendi inhisarına almakta ve davalının bu mağaza dolayısıyla müşterileri ile bir ilişkisi kalmamaktadır" [11. HD, 25.11.1976, E. 4568, K. 5124 (**Eriş:** Açıklamalı İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu, Ticarî İşletme ve Şirketler, 1. Baskı, Ankara 1987, s. 203-204, Nr. 238)].

(2) **Acemoğlu:** s. 85-86; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 113; 11. HD, 25.5.2006, E. 2005/3383, K. 6167 (Batider, 2008, C. 24, S. 3, s. 544-545).

(3) Bu hususta ayrıca bkz. **Bozer-Göle:** s. 28.

(4) Devir sözleşmesinin taraflar arasındaki geçerliliği, bildirme ya da ilanda bulunulmuş olmasına bağlı değildir. Bildirme ya da ilan, devir sözleşmesinin, dış ilişki bakımından sonuç doğurabilmesi için şarttır. Dolayısıyla devralan bildirimde bulunmazsa, borçlardan sorumlu olmaz. Bu durumda devredenin elinde hiçbir şey kalmamış olacağından, alacaklıların devirden zarar görmeleri söz konusu olabilir. İİK'nın 280/IV. maddesinde, bu sakıncayı önlemek üzere bir hüküm getirilmiş ve devralanın, alacaklıların açacağı iptal davasından kurtulması, devir keyfiyetinin ihbar ya da ilanına bağlanmıştır. Bu hususta bkz. 15. HD, 4.2.1997, E. 257, K. 598 (YKD, 1997, C. 23, S. 4, s. 556); 15. HD, 15.11.2000, E. 4993, K. 4991 (YKD, 2001, C. 27, S. 3, s. 395); 15. HD, 2.12.2003, E. 5803, K. 5683 (YKD, 2004, C. 30, S. 7, s. 1080-1081). Aynı Daire'nin, 19.3.1996 tarih ve E. 1202, K. 1503 sayılı kararında da, İİK 280/IV'teki ihbar/ilan yükümlülüğü yerine getirilmediğinden devralanın, devredenin borçlarından dolayı alacaklıya karşı devraldığı mallarla sorumlu olacağı belirtilmiştir (bu karar yayımlanmamıştır).

olarak, kanun hükmü gereği devralana geçmektedir (karş. BK 196/I)[1]. Devralanın sorumluluğu, her bir borç için öngörülmüş olan zamanaşımı süresince devam eder.

BK 202'ye göre devralan kimse, devrin alacaklılara bildirilmesi veya Ticaret Sicili Gazetesiyle ilanından itibaren işletmenin borçlarından sorumlu tutulmaktadır. Bu maddede sözü edilen bildirme, devralan tarafından yapılır ve herhangi bir şekle tâbi değildir. Bildirme, telefonla veya mektup, sirküler gönderme suretiyle yapılabilir. BK 202'de sözü edilen ilanın ise, ticarî işletmeler için Ticaret Sicili Gazetesi'nde, diğer işletmeler için Türkiye genelinde dağıtımı yapılan gazetelerden birinde yapılması gerekir (BK 202/I).

Ticarî işletmenin devri halinde devralanın işletmenin borçlarından dolayı sorumluluğu, tarafların iradesi dışında bir kanun hükmünden kaynaklandığından (BK 202), devralan, kendisi tarafından bilinmeyen borçlardan da sorumlu olur. Devreden-devralan arasında yapılan sözleşmede, bazı borçlardan dolayı devralanın sorumlu olmayacağı ya da belli bir miktara kadar sorumlu olacağı kararlaştırılabilir; ancak böyle bir anlaşma sadece iç ilişkide geçerli olur, alacaklılara karşı ileri sürülemez. Bazı yazarlar, bu tür sorumluluk sınırlandırmalarının, yapılacak bildirim ve ilanlarda yer alması halinde bunların, alacaklılara karşı da ileri sürebileceğini kabul etmektedirler[2]. Kanımızca, bu görüş isabetli değildir. Zira devirle birlikte işletmenin aktifleri de elden çıkmış olacağından, devralanın sorumlu tutulmayacağı borçların alacaklıları bakımından herhangi bir güvence kalmamış demektir. Bu da, alacaklıların hukukî durumunu eskisine oranla daha kötü hale sokabilir. Dolayısıyla sorumluluk

---

(1) "Olayda gazetenin önceki sahibi, işletmeyi bütün hak ve borçlarıyla devrettiğinden, [E]BK'nın 179. *[BK 202]* maddesi gereğince devirden önceki özel hat ve telefon borcundan dolayı da devralan sorumludur" [11. HD, 20.2.1975, E. 1974/3626, K. 1975/1217 (YKD, 1976, C. 2, S. 4, s. 494)].

Tekinalp ise, devredilenin ticaret şirketine ait bir işletme olması halinde, devrin, sadece aktifleri kapsadığını; pasif kalemlerin ise, ayrıca belirlenip devir sözleşmesine yazılmadıkça devreden şirkette kalacağını belirtmektedir (Borçların Hukukî Yazgısı, s. 14-15). Bu görüşün gerekçesi, bilançonun ticarî işletmenin değil, ticaret şirketinin bilançosu olması ve dolayısıyla finansal tablolardan şirkete ait işletmenin borçlarını belirlemeye olanak bulunmaması şeklinde açıklanmıştır (Borçların Hukukî Yazgısı, s. 14).

(2) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 116; **Tekinay-Akman-Burcuoğlu-Altop:** s. 289.

sınırlandırmaları, bildirim ve ilanlarda gösterilmiş olsa bile, alacaklılara karşı geçerli olmamalıdır[1].

e- BK 202/II hükmüne göre, işletmenin borçlarından dolayı devreden de, devralanla birlikte iki yıl daha müteselsilen sorumlu olur. Devredenin sorumluluğunun bu şekilde devamı, işletmenin devri halinde borçların, alacaklıların rızası aranmaksızın devralana geçmesinin alacaklılar bakımından doğurabileceği kötü sonuçları azaltmaya yöneliktir.

Devredenin bu sorumluluğu devrin ilanı veya bildiriminden önce doğmuş bulunan borçlar için söz konusudur. Devralanın, devirden sonra girişeceği işlemler nedeniyle devredenin herhangi bir sorumluluğu yoktur.

Devredenin devralanla birlikte sorumlu tutulacağı iki yıllık sürenin başlangıcı, muaccel borçlar için bildirim veya ilan tarihi, müeccel borçlar içinse borcun muaccel olduğu tarihdir (BK 202/II). İki yıllık süre hakdüşürücü süre olup, bunun dolmuş olduğu hâkim tarafından resen dikkate alınır.

Ticarî işletmenin devri halinde devreden şirket, işletme konusu kalmadığı için tasfiye haline girse bile, BK 202/II'de öngörülen müteselsil sorumluluk ilkesi, devreden şirketin hukukî varlığını iki yıl daha sürdürmesini gerektirir. Dolayısıyla devreden şirketin ticaret sicilinden silinmesi (terkin) için iki yıllık sürenin geçmiş olması lâzımdır[2]. Ticarî işletmenin devri sonucunda tacir sıfatını da kaybeden *gerçek kişi,* ticareti terk ettiğini İİK 44'e göre ilan ettiği tarihten itibaren bir yıl daha iflâs yoluyla takip olunabilir; iki yıllık sürenin geriye kalan kısmında ise bu kişi aleyhine artık sadece haciz yoluyla takip yapılabilir.

Devredenin ticarî işletmesiyle ilgili olarak üstlendiği bir borç için kefalet de verilmişse, acaba devir halinde bu kefaletin akıbeti ne olacaktır? Her ne kadar, BK 202/III'te, işletmenin devri yoluyla gerçekleşen borç naklinin, tek bir borcun nakline ilişkin hükümlere tâbi olduğu söylenmişse de, ticarî işletmenin devri halinde devreden, borçtan kurtulmayıp iki yıllık bir süre için daha *devralanla birlikte* sorumlu tutulacağından, devreden lehine kefalet veren kişinin durumu, münferit borç naklinden farklı olarak, eskisine oranla kötüleş-

(1) Bu hususta ayrıca bkz. **Acemoğlu:** s. 117.

(2) İki yıllık süre dolmadan ortaklara tasfiye bakiyesi de dağıtılmaz (**Türk:** Nevilerin Aynı Olması, s. 184-185).

memiş, bilâkis ortaya borçtan müteselsilen sorumlu tutulan başka bir kişinin çıkmasıyla daha da iyileşmiştir. Dolayısıyla ticarî işletmenin devri halinde kefilin (veya rehin veren üçüncü kişinin) muvafakatini aramadan kefaletin (veya rehnin) iki yıl daha devamını kabul etmek uygun olur (karş. BK 198/II)[1].

2. Ticarî İşletmenin Rehni

A- Genel Olarak

Ticarî faaliyetin kesintisiz sürdürülebilmesi, tacirin zaman zaman kredi kullanmasını gerektirir. Kredi ise, ancak yeterli şahsî[2] veya aynî teminat karşılığında açılır. Kredi veren (alacaklı) lehine aynî teminat, taşınmaz ya da taşınır mallar üzerinde rehin hakkı kurulması yoluyla sağlanır. Taşınmazlar üzerindeki rehin hakkı, tapu siciline tescil ile doğar (MK 856/I). Taşınır rehninin kurulabilmesi için de, kural olarak o taşınır mal üzerindeki doğrudan doğruya zilyetliğin kredi verene geçirilmesi gerekir (MK 939). Taşınırların rehni için aranan bu koşul, gerek kredi alan gerek kredi veren bakımından bazı sorunlara yol açar. Örneğin bir sınaî kuruluşa ait makinelerin rehnedilebilmesi için, makineler üzerindeki doğrudan doğruya zilyetliğin kredi verene geçirilmesi, daha açık bir anlatımla makinelerin alacaklıya teslim edilmesi lâzımdır. Bu durum, kredi alanın üretim faaliyetini sürdürememesine neden olur ve sonuçta kredinin geri ödenmesini tehlikeye sokar. Kredi veren bakımından ise, rehin alınan taşınırların muhafaza edilmesi ve bakımı gibi hususlar, ortaya önemli güçlükler çıkarabilir.

Bu sakıncalar, taşınmazların eklentisi (teferruat) niteliğindeki taşınırlar bakımından söz konusu olmayabilir. Zira, tapu siciline tescille kurulan taşınmaz rehni, kural olarak, taşınmazın eklentisini de kapsar (MK 862). Örneğin fabrikanın rehnedilmesi halinde rehnin kapsamına, o taşınmazın eklentisi durumunda olan makineler de girer. Bu bakımdan, eklenti niteliğini taşıyan

---

(1) **Acemoğlu:** s. 134.

İki yıllık sürenin geçmesinden sonra kefilin (veya rehin veren üçüncü kişinin) sorumluluğunun devam etmesi, ilgili kişinin BK 198/II çerçevesinde yazılı muvafakat vermesine bağlıdır. Zira bu halde artık kefil veya rehin verenin, hiç tanımadığı bir kişinin (devralan) borcu için güvence sağlaması söz konusudur.

(2) Kefalet gibi.

makinelerin (taşınırların), ayrıca kredi verene teslimine gerek kalmaz. Ancak işletme içinde taşınmazın eklentisi niteliğinde olmayan başka bazı taşınırların da bulunması mümkündür. Bu tür taşınırlar üzerinde de rehin hakkının, bunların teslimine gerek kalmadan kurulabilmesini temin etmek ve böylece ticarî işletmenin faaliyetinin kesintisiz sürdürülmesine olanak sağlamak üzere, özel düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. 1971 yılında kabul edilen 1447 sayılı Ticarî İşletme Rehni Kanunu (*TİRK*) bu ihtiyacı gidermeye yönelik olarak hazırlanmıştı[1]. Bu Kanun'la, çeşitli unsurlardan oluşan (ticarî) işletmelerin bir bütün olarak, dolayısıyla işletmeye dahil taşınır unsurların ayrıca teslimine gerek kalmaksızın, rehnedilebilmesine imkân sağlanmıştı.

Ancak 1447 sayılı Kanun'un uygulanmasından beklenen fayda sağlanamamış ve Kanun'un uygulandığı 45 yıllık süre içerisinde sadece 4.927 adet ticarî işletme rehni kurulmuştur[2].

2016 yılında bu hususta yeni bir Kanun (6750 sayılı Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu - *TİTRK*) kabul edilmiştir.

Kanun'a ilişkin komisyon çalışmalarında ülkemiz ekonomisi açısından KOBİ'lerin önemi üzerinde durularak, KOBİ'lerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması ve rekabet güçlerinin arttırılması gereğine işaret edilmiştir[3].

---

(1) Mevzuatımızda belli bazı taşınır malların sicile kayıt suretiyle (teslimlerine gerek kalmadan) rehnedilmelerini düzenleyen özel hükümler de mevcuttur. Örneğin esas itibariyle taşınır mal niteliğinde olan gemiler (TTK 936.1) üzerinde de rehin hakkı, geminin teslimine gerek kalmadan, gemi siciline tescil suretiyle doğar (TTK 1015.1).

MK 940/I uyarınca sürü veya çiftlik hayvanları üzerinde de, teslime gerek kalmadan, hayvan siciline yapılacak bir tescille rehin kurulması mümkündür. Bu konuda ayrıca Hayvan Rehni Tüzüğü'ne de bkz. (RG, 16.9.1965, S. 12102 ve RG, 18.7.1986, S. 19168).

3213 sayılı Maden Kanunu da, maden cevherlerinin maden siciline tescil yapılması yoluyla rehnedilmesi imkânını getirmiştir (md. 39).

MK'nın 940/II. maddesiyle, kanun gereğince bir sicile tescili zorunlu olan taşınırlar yönünden özel bir imkân getirilmiş ve bu taşınırlar üzerinde ilgili sicile yazılmak suretiyle de rehin kurulabileceği gösterilmiştir. Hükmün kapsamına esas itibariyle trafik siciline kaydı zorunlu olan motorlu taşıt araçları girer.

(2) 1/753 Esas Numaralı Tasarı'ya İlişkin Sanayi, Ticaret ... ve Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Raporu, TBMM, 26. Yasama Dönemi, 1. Yasama Yılı, S. Sayısı 418, s. 9.

(3) 6750 sayılı Kanun'un amacının, finansmana ulaşmanın kolaylaştırılması için alternatif unsurların güvence olarak kullanılmasını sağlamak şeklinde ifade edilmesi karşısında, Kanun'un, taşınırların, zilyetliğin devri suretiyle rehnedilmesi (MK 939 vd.) yolunu kapama-

KOBİ'lerin sermaye yapılarının ağırlıklı olarak taşınır varlıklardan oluşması, buna karşılık, finansal kuruluşlarca talep edilen teminatların çoğunlukla taşınmaz varlıklar olması karşısında işletmeler ile finansal kuruluşların talep ve beklentilerinin örtüşmediği vurgulanmış ve KOBİ'lerin finansmana ulaşmasının önündeki engelleri kaldırmak, ticarî faaliyetlerinin gelişmesini temin etmek üzere Tasarı'nın hazırlanmış olduğu açıklanmıştır[1].

6750 sayılı Kanun'un, "Amaç ve Kapsam" başlıklı 1. maddesinde ise, KOBİ'ler ve ihtiyaçlarından özel olarak söz edilmeden Kanun'un amacının, teslimsiz taşınır rehin hakkının güvence olarak kullanımının yaygınlaştırılması, rehne konu taşınırların kapsamının genişletilmesi[2], taşınır rehninde aleniyetin sağlanması ve rehnin paraya çevrilmesinde alternatif yolların sunulması suretiyle finansmanı kolaylaştırmak olduğu genel biçimde ifade olunmuştur. Dolayısıyla Kanun'un amacının, gerçekte teslimsiz taşınır rehin hakkının güvence olarak kullanılmasının yaygınlaştırılması olduğu söylenebilir[3]. Böyle bir yapının kurulmasından yarar sağlayacakların başında da, koşulları gereği KOBİ'ler gelmektedir.

1447 sayılı Ticarî İşletme Rehni Kanunu'nu yürürlükten kaldıran TİTRK 1.1.2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce ticarî işletme ve esnaf işletmeleri üzerinde kurulan rehin hakları 1447 sayılı Kanun'a tâbi olmaya devam eder (geçici md. 1.2).

TİTRK ile ilgili olarak üç yönetmelik kabul edilmiştir: "Ticarî İşlemlerde Rehin Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik", "Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği" ve "Ticarî İşlem-

---

dığını kabul etmek gerekir. Ancak bu durumda, MK'ya göre kurulan rehnin de, Rehinli Taşınır Sicili'ne bildirilmesi (bkz. md. 8) lâzımdır.

(1) 1/753 Esas Numaralı Tasarı'ya İlişkin Sanayi, Ticaret ... ve Bilgi ve Teknoloji Komisyon Raporu, s. 8-9.

(2) 1447 sayılı Kanun'da ise, MK'nın teslim şartlı rehin ile ilgili düzenlemesine istisna oluşturacak bu rehin çeşidinin yaygın şekilde kullanılmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştı. Bu nedenle, rehin sözleşmesi yapabilecek kişiler de özel olarak belirtilmişti.

(3) Bu durumda, tacir veya esnafların sadece işletme ile ilgili borçlarının teminatını oluşturmak üzere 6750 sayılı Kanun hükümlerinden yararlanabileceğini söylemek zorlaşmaktadır. Nitekim Kanun'un rehin hakkını tanımlayan 2.1.1 bendinde de, niteliğine değinilmeden sadece "bir borca" güvence teşkil etmekten söz edilmiştir.

lerde Taşınır Varlıkların Değer Tespiti Hakkında Yönetmelik"[1]. 2018 yılında Yönetmeliklerde değişiklikler yapılmıştır[2].

6750 sayılı Kanun'un isabetli bir düzenleme getirdiğini söylemek oldukça zordur. Nitekim, 6750 sayılı Kanun'da, yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra, 2018 yılında 7099 sayılı Kanun'la önemli bazı değişiklikler yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Her şeyden önce Kanun'un "Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu" şeklindeki başlığı içeriği tam olarak yansıtmamaktadır. Ticarî işlem olmayan hallere ilişkin rehin hakları da Kanun'un kapsamı içindedir. Örneğin esnaflar arasında kurulan rehin hakları da, 6750 sayılı Kanun'a tâbi olabilmektedir (md. 3.1.b). Dolayısıyla, 1447 sayılı eski Kanun'un aksayan yönlerinin[3] düzeltilerek uygulanmasına devam edilmesi daha uygun olabilirdi.

B- Rehnin Kurulması

a- TİTRK'ya göre ticarî işletmenin tamamı üzerinde rehin kurulabilmesi için, rehinle teminat altına alınması düşünülen borcun, Kanun'un 5. maddesinde sayılan münferit varlıklar[4] ile karşılanamamış olması gerekir (md. 5.2, son cümle). Eğer bu varlıklardan bir kısmının ya da tamamının değeri, borcu karşılıyorsa işletmenin tamamı üzerinde rehin kurulamaz. Böylece düşük tutarlı bir borç için işletmenin tamamı üzerinde rehin kurulması önlenmeye çalışılmıştır. Aynı amaca yönelik bir hükme TİRK'te de yer verilmişti (bkz. md. 2/II ile Ek madde 2).

---

(1) Bu Yönetmelikler için bkz. RG, 31.12.2016, S. 29935 (3. Mükerrer).

(2) Yönetmeliklerdeki değişiklikler için bkz. RG, 22.5.2018, S. 30428.

(3) Örneğin, ticaret unvanının rehnin dışında bırakılamayacağı; menkul işletme tesisatı kapsamındaki bazı âlet ve makinelerin rehin senedine yazılmasının unutulması halinde rehnin kurulmamış sayılmasına yol açan düzenleme (md. 3/son fıkra) ve 3. maddede sayılmaması nedeniyle bazı değerlerin (hammadde stoğu, kiracılık hakkı gibi) rehin kapsamında yer almaması. Bu hususta ayrıca bkz. **Göle-Aydoğan:** Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun Ticaret Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, Batider, 2017, C. 35, S. 1, s. 27-29.

(4) Varlık terimi, Kanun'un 5. maddesinde sayılan taşınır varlıkları ifade eder (Ticarî İşlemlerde Rehin Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik - Kurulma Yönetmeliği 4.1.p).

TİTRK'da ifade edilen bu ön koşul, Kurulma Yönetmeliği 17.3 ile değişikliğe uğramış ve taşınır varlıklardan bir veya daha fazlasının borç miktarının tamamına ek olarak beşte birinden fazlasını karşılaması hâlinde işletmenin tamamı üzerinde rehin kurulamayacağı ifade edilmiştir; Yönetmeliğin bu hükmü, borç miktarının belli olduğu hallerde uygulanacaktır. Borç miktarı belli değilse, rehin ne miktar için güvence sağlayacaksa, hesap bu tutara göre yapılmalıdır. Yönetmeliğin sözü edilen hükmünün TİTRK'ya aykırı düştüğü ve geçersiz olduğu açıktır.

Ticarî işletme üzerinde rehin kurulup kurulamayacağının önceden belirlenebilmesi için, 5. maddede gösterilen münferit ya da birden fazla varlığın TİTRK'nın 13. maddesindeki usul çerçevesinde değerinin tespit ettirilmesinde fayda vardır.

b- TİTRK'ya göre ticarî işletme üzerinde rehin hakkı kurulması için yapılacak rehin sözleşmesinin *tarafları*, rehin alacaklısı yönünden kredi kuruluşları[1], bir başka tacir ya da esnaf olarak belirlenmiştir (md. 3; Kurulma Yönetmeliği 10.1).

Rehin verenler ise tacir, esnaf, çiftçi, üretici örgütü ve serbest meslek erbabı olarak belirtilmiştir (Kurulma Yönetmeliği 10.2).

Rehin hakkı kurulabilecek bu kişiler dışında TİTRK'ya göre rehin hakkı kurulamaz (Kurulma Yönetmeliği 10.4).

Bu düzenleme nedeniyle ticarî işletmesini hasılat kirasına veren gerçek veya tüzel kişi (malik), ticarî işletme rehninde taraf olamayacaktır[2].

TTK 12.2'ye göre ticarî işletme açtığını ilan yoluyla halka duyuran ya da işletmesini ticaret siciline tescil ettirerek durumu ilan etmiş kişi de, işletmeyi fiilen işletmeye başlamamış olsa bile tacir sayılacağından, başka bir deyişle tacir olmanın hem haklarından yararlanan hem külfetlerine katlanan kişi olacağından rehin sözleşmesine taraf olabilecektir.

---

(1) Kredi kuruluşu ifadesi, banka ve finansal kuruluşlar ile Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu uyarınca faaliyet gösteren kuruluşlar ile kredi ve kefalet sağlayan kamu veya özel kuruluşları kapsar (TİTRK 2.1.e).

(2) Tacir sıfatını taşıyan kiracının da, sahip olduğundan daha fazla hak üzerinde işlem yapamayacağından işletme üzerinde rehin kurabilmesi mümkün değildir (**Şit İmamoğlu:** Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Üzerine Bir İnceleme, Ankara 2017, s. 16).

Buna karşılık, üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumlu olan kişiler (TTK 12.3), tacirlere sağlanan kolaylıklardan yararlanamayacaklarından, TİTRK ile getirilen zilyetliğin devrine gerek olmaksızın rehnin tesisine ilişkin olanaktan yararlanamayacaktır.

Sonuç itibariyle, tacir gibi sorumlu olan, ticarî işletmesinin tamamı üzerinde TİTRK'ya göre rehin tesis edemeyecek ve işletme kapsamında yer alan zilyetliğin devrine müsait münferit unsurlar üzerinde MK hükümlerine göre rehin tesis etme yoluna gidecektir. Dolayısıyla faaliyetini kesintisiz şekilde devam ettirerek gelir sağlamak ve borcunu kolaylıkla ödeyebilmek imkânından yoksun olacaktır.

Ticarî işletme üzerinde rehin alan kişinin, sonradan rehinli alacağı, kredi kuruluşu, tacir ya da esnaf niteliğinde olmayan bir kişiye devretmesi hâlinde, devralan kişi de rehinden yararlanmaya devam eder (BK 189/I)[1]. TİTRK'nın "rehinde taraflar" başlıklı 3. maddesinde yapılan belirlemenin rehnin kuruluşu safhasına ilişkin olduğu da, bu hususa ilişkin bir diğer gerekçe olarak gösterilebilir. Bu yönde bkz. Kurulma Yönetmeliği 10.3 ve 4.

Üçüncü kişi tacirin, bir başka tacir ya da esnafın borcu için ticarî işletmesini rehnetmesi de mümkündür (TİTRK 5.9).

Ancak bu durumda rehin verenin tacir ya da esnaf olmadığı hallerde yapılacak rehin sözleşmesinin TİTRK 3.1'e aykırı olacağı söylenebilir. Bu itibarla Kurulma Yönetmeliği'nin 10.5 maddesinde, herhangi bir kişinin, tacir ya da esnaf sayılan kişiler lehine rehin verebileceğinden söz edilmesi isabetli değildir[2].

Ticarî işletmesini üçüncü kişi tacirin borcu için rehnetmek isteyen tüzel kişi tacirin durumuna da değinmek uygun olur. Bu hallerde rehin verecek üçüncü kişinin, bir ticaret şirketi olması hâlinde önemli bir sorunla karşılaşılmayabilir. Ticaret şirketleri artık MK'nın 48. maddesindeki istisna saklı kalmak kaydıyla tüm haklardan yararlanıp borçları üstlenebileceğinden (TTK 125.2) esas sözleşmesinde "üçüncü kişiler lehine rehin verilebilir" kaydının

---

(1) **Şit İmamoğlu:** s. 20; **Antalya-Acar:** Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni, 2. Baskı, İstanbul 2017, s. 32 vd.

Aksi fikir için bkz. **Dural:** Ticarî İşletme Rehni ile Teminat Alınan Alacağın ... Temlikinin Ticarî İşletme Rehnine Etkisi, Prof. Dr. E. Kuntalp'e Armağan, 2004, s. 326 vd.

(2) **Şit İmamoğlu:** s. 18-19.

olmaması rehin verilmesine engel olmayacaktır. Anonim şirketler için ayrıca bkz. TTK 371.2. Bu hükme göre, üçüncü kişi lehine rehin verme işleminin işletme konusu dışında kalması halinde dahi, temsile yetkili kişilerin yapmış olduğu işlem (rehin verme) kural olarak anonim şirketi bağlayacaktır. İstisna durumu için bkz. TTK 371.2, ikinci kısım.

TİTRK'da rehin karşılığı finansman sağlayabilecek kişi-kuruluşların çevresi genişletilmiştir (karş. 1447 sayılı Kanun 2). Dolayısıyla 1447 sayılı eski Kanun'da güdülen, MK'nın temelini oluşturan teslim şartlı rehni esas tutmak ve sicilli menkul rehnine istisnaî olarak cevaz vermek amacından da ayrılınmıştır. Bu durumun ileride bazı sakıncalara yol açacağı söylenebilir. Özellikle rehin işleminin güvenilir ve itibar sahibi kişiler ile yapılması ilkesi, artık büyük bir önem arz etmeyecek ve rehin alan tarafın hiçbir özel nitelik aranmadan herhangi bir tacir ya da esnaf da olabileceğinin kabulü (Kurulma Yönetmeliği 10.1) borçlu tacirin istismarına yol açabilecektir[1].

Ticarî işletmenin tamamı üzerinde rehin kurulmak istenmesi hâlinde ticarî işletmenin ticaret siciline tescil edilmiş olması gerekir mi? Rehin sözleşmesinin içeriğini belirleyen TİTRK'nın 4.6. maddesinde, rehin sözleşmesinde yer alması zorunlu hususlar belirlenirken, ticarî işletmelerde MERSİS numarasının da bulunmasından söz edilmiştir. Bu itibarla ticaret siciline kayıtlı olmayan işletmeler üzerinde rehin kurulamayacağını kabul etmek gerekir[2]. Kurulma Yönetmeliği'nin 9.1.b.1 maddesinde de, rehin verenin MERSİS numarasından söz edilmiştir.

c- Rehin sözleşmesi, elektronik ortamda ya da yazılı olarak düzenlenir (md. 4.2). Elektronik ortamda düzenlenen sözleşmenin Rehinli Taşınır Sicili'ne tescil olunabilmesi için sözleşmenin güvenli elektronik imza ile onaylanması şarttır (md. 4.3). Sözleşmenin yazılı olarak düzenlenmesi halinde ise taraf imzalarının noterce onaylanması[3] veya sözleşmenin Sicil yetkilisinin huzurunda imzalanması gerekir (md. 4.4).

---

(1) **Aytaç:** Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Kapsamında Taraflar, Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Sempozyumu (16.2.2018), Ankara 2018, s. 88-89.

(2) TİTRK'nın 4.6.a maddesinde "rehin sözleşmesinin tarafı ticarî işletme ise" şeklinde yanlış bir ifade yer almıştır.

(3) Oysa 1447 sayılı Kanun'un 4. maddesi uyarınca rehin sözleşmesinin noter tarafından resen düzenlenmesi gerekliydi.

Rehin sözleşmesinde yer alması zorunlu olan hususlar TİTRK 4.6'da gösterilmiştir. Bu hususta ayrıca bkz. Kurulma Yönetmeliği 9. Bu konuda *zorunluluk* öngörülmüş olduğundan 4.6. maddede sayılan hususlardan birini içermeyen rehin sözleşmesi geçerli olmayacak ve tescil edilemeyecektir (Rehinli Taşınır Sicil Yönetmeliği 27.1.a).

Sözleşmede yer alması gereken hususlar arasında, borcun konusu ve miktarı; borcun miktarı belli değil ise ne miktar için güvence oluşturacağı -üst sınır ipoteği-, rehin tutarının para cinsi[1], rehne konu varlık ve bunun ayırdedici özellikleri[2], rehnin kuruluşunda kabul edilen rehin sistemi[3] ve rehin hakkının Sicil'e tescilinden doğan masrafların hangi tarafa ait olacağı kaydı yer almaktadır.

Ticarî işletmenin rehni hâlinde de ticarî işletme kapsamında yer alan unsurların ayırdedici özellikleriyle birlikte gösterilmesi lâzımdır (TİTRK 4.6.c). 2018 yılında kabul edilen 7099 sayılı Kanun'la, 4.6.c maddesinde değişiklik yapılmış ve niteliği gereği ayırdedici özelliği bulunmayan varlıklar

---

(1) Rehin sözleşmesinde ödenecek para cinsinin de gösterilmesi gerekeceğinden (TİTRK 4.6.4.b) yabancı para üzerinden de rehin kurulabilecektir. TİTRK'da hüküm bulunmayan hâllerde, MK'nın taşınmaz rehnine ilişkin hükümleri uygulanacaktır (7099 sayılı Kanun'la değişik TİTRK 18.1). Dolayısıyla yabancı para üzerinden taşınmaz rehnine ilişkin MK 857/II ve III'ten yararlanılacaktır.

(2) Bu anlamda, rehin konusu varlığın seri numarası, markası, üretim yılı, şasi numarası, belge seri numarası ve varsa GTIP ya da PRODTR sanayi ürün kodunun gösterilmesi gerekir.

(3) Taşınır varlık üzerinde rehin, iki farklı sisteme göre kurulabilir: İlerleme ve sabit derece sistemi. Rehin sistemi belirtilmezse, rehin, ilerleme sistemine göre kurulmuş sayılır (Kurulma Yönetmeliği 24). İlerleme sisteminde öncelik sırası, rehnin tescili anına göre belirlenir (Kurulma Yönetmeliği 25.3). Yönetmeliğe göre önceki sırada yer alan rehin hakkı sona ererse sonraki sırada yer alan rehinler sırayla boşalan dereceye ilerler (md. 25.5). Bu hususta ayrıca bkz. 25.6 ve 7. Sabit derece sisteminde ise öncelik hakkı rehnin derece ve sırasına göre belirlenir (Kurulma Yönetmeliği 26.2). Yönetmeliğe göre rehin, sırada kendisinden önce gelecek olanların derece, sıra ve itibarî değerinin tescilde belirtilmesi kaydıyla ikinci veya daha sonraki derecede de kurulabilir (md. 26.3).

Sonraki sırada yer alan rehin hakkı sahibine boşalan dereceye ilerleme hakkı, ancak bu durumun rehin sözleşmesinde belirtilmesi ve tescil edilmesiyle gerçekleşir (TİTRK 10.2; Kurulma Yönetmeliği 25.7, 26.7). Getirisi üzerinde ayrıca bir rehin hakkı tesis edilmemişse, varlığın getirisi (kira geliri gibi) üzerindeki öncelik hakkı, asıl rehinli varlığın öncelik sırasıyla aynı olur (TİTRK 11.4).

için bu şartın aranmayacağı ifade olunmuştur[1].

TİTRK'da mal ve hizmet üretiminin kesintiye uğratılmaması için rehin sözleşmesinde, rehin verenin rehinli varlık üzerindeki tasarruf hakkının korunması öngörülmüş ve bu amaçla sözleşmede rehin konusu taşınır varlığın alt veya art rehne konu edilmesi ile rehin verenin tasarruf yetkisini sınırlayan kayıtlara yer verilemeyeceği belirtilmiştir. Aksi yöndeki kayıtlar geçersiz sayılır (md. 4.7).

Rehin sözleşmesinde süre kaydına da yer verilebilir, bu durumda rehin hakkı bu süre boyunca geçerli olur (Kurulma Yönetmeliği 21.1).

d- Ticarî işletme üzerinde rehin hakkı, Kanun'un 4.6. maddesinde gösterilen hususları içeren rehin sözleşmesinin, Rehinli Taşınır Sicili'ne (*Sicil*) tescil edilmesiyle kurulur (TİTRK 4.1.).

Ticarî işletme üzerinde rehin ancak Sicil'e tescille kurulabilecektir[2]. Dolayısıyla durum TİRK'den tamamen farklıdır. TİRK, 5/I uyarınca rehin hakkı, işletmenin kayıtlı bulunduğu Ticaret Sicili'ne tescille doğmaktaydı.

Sicil, Ticaret Sicili gibi Ticaret Bakanlığı tarafından kurulur ya da kurdurulur[3] (TİTRK 2.1.k; TTK 24). Sicil, yerleşim yerlerinde kurulan sicil birimince tutulur. Bir yerleşim yerinde birden fazla sicil birimi oluşturulabilir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği 6.3).

Sicil merkezidir (TİTRK 2.1.k). TİRK zamanında ise sicil bu niteliğe sahip değildi ve rehinli ticarî işletmenin sicil bölgesi dışında bir yere taşınması hâlinde rehin kaydının da işletmenin kaydedileceği yerdeki sicil memurluğuna bildirilmesi gerekirdi (Ticarî İşletme Rehni Sicili Hakkında Tüzük 7). Sicilin sağladığı aleniyetin sınırlı olması da, işletmenin, sicil bölgesi dışındaki münferit unsurları üzerinde iyiniyetli üçüncü kişilerin hak kazanmalarına yol açmaktaydı (TİRK 9/I).

---

(1) Bu değişikliğin isabetli olduğu söylenemez. Bu hüküm rehin konusunun ferdileştirilmesini zorlaştıracaktır.

(2) Ticarî işletme üzerinde rehin kurulmasından sonra rehne dahil varlıkların tabi oldukları sicile de ayrıca bildirim yapılır (TİTRK 5.2, 2 cümle).

(3) Bakanlık ile T. Noterler Birliği arasında imzalanan Protokolle "Sicil Merkezi" olarak, T. Noterler Birliği belirlenmiş ve rehin sözleşmesiyle ilgili işlemlerin yapılması da noterlere bırakılmıştır.

Sicil aynı zamanda alenidir (TİRK 2.1.k). Ancak Sicil'den onaylı belge talep edilebilmesi için, ilginin ispatı gerekir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği, 26.1). Oysa ticaret sicilinden onaylı belge alınabilmesi ilginin ispatı koşuluna bağlanmamıştır (TTK 35.2). TİTRK'da sicile güven ilkesine yer verilmemiştir (karş. TİRK 5/IV).

Tescili talep süresi TİTRK'da gösterilmemiştir[1]. İşin niteliği gereği talebin gecikmeksizin, derhal yapılmasında yarar vardır.

TİTRK'ya göre tescil talebinin, kural olarak taraflarca yapılması gerekir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği 21.3).

Tescil işleminin yapılmasından sonra rehin sözleşmesi taraflarına verilmek üzere tescil belgesi düzenlenir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği 25).

e- TİTRK uyarınca rehnin, ilgili diğer sicillere bildirilerek, bu sicillere kaydedilmesi rehnin mümkün olduğunca geniş bir çevre tarafından öğrenilmesini sağlar ve böylece üçüncü kişilerin iyiniyet iddiasında bulunmasına engel olur. Ancak sonradan 7099 sayılı Kanun'la 6750 sayılı Kanun'un 7. maddesinde değişiklik yapılarak, "bir taşınırın rehinli olduğunu bilmeyen veya bilmesi gerekmeyen iyiniyetli üçüncü kişinin iyiniyeti korunur" şeklinde bir hüküm kabul edilmiştir (3. fıkra). Böylece sicilin iyiniyeti kaldırıcı etkisinin bulunmadığı açıklığa kavuşturulmuştur[2]. Bu düzenlemenin, çok değişik tür ve yerine göre düşük değerli taşınırların da rehne konu oluşturabileceği ve bu gibi hallerde sicilin incelenmesinin sonradan rehin alan için ağır külfet teşkil edeceği ve ticarî işlemlerin süratle yapılmasını engelleyeceği düşüncesiyle kabul edildiği söylenebilir. Bu çerçevede taşınırın rehinli olduğunu "bilmesi gereken" ifadesinin de, kural olarak rehin alma konusunda, seçici davranması beklenen ve geniş organizasyona sahip banka, sigorta şirketleri gibi kuruluşları kapsadığı düşünülmektedir.

Ticarî işletme üzerinde kurulan rehin, öncelikle ticaret siciline bildirilir (TİTRK 5.2, 4. cümle). İşin niteliği gereği bu bildirimin TİTRK'ya göre rehin kurulmasından hemen sonra yapılması uygun olur. Bildirim sicil birimi tarafından yapılır (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği 13.2).

---

(1) Karş. TİRK md. 5/II. TİRK açısından tescil talebinin 5/II. maddede öngörülen on günlük süreden sonra yapılması, rehnin geçerliliği konusunda tartışma yapılmasına yol açmıştı.

(2) **Öz:** Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Kanununa Göre Rehinli Malın Birleşmesi ve Karışması ..., Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Sempozyumu (16.2.2018), Ankara 2018, s. 126.

Marka, patent, tasarım gibi haklar üzerinde TİTRK'ya göre kurulan rehin de, bu taşınır varlıkların kayıtlı olduğu özel sicile bildirilir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği 13.3). Sınaî haklar[1] ile ilgili bildirim Türk Patent ve Marka Kurumu'na yapılır.

Özel siciline tescili gereken varlıklar üzerinde önceden kurulan rehin hakkının da ilgili siciller tarafından Sicil'e bildirilmesi lâzımdır (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği 13.4). Böylece bu varlıklar üzerinde tesis edilen rehnin, TİTRK çerçevesinde kurulacak rehinden önce gelmesi sağlanmış olur (TİTRK 5.2, 3. cümle ve 5.8).

C- Rehnin Kapsamı

Ticarî işletmenin tamamı üzerinde rehin kurulması hâlinde, rehnin kapsamını belirleyen ilke, TİTRK 5.2'de yer almıştır. Buna göre, ticarî işletmenin tamamı üzerinde rehin kurulması hâlinde rehnin kuruluşu anında işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş her türlü varlık rehnedilmiş sayılır[2].

a- Hemen belirtmek gerekir ki, TİTRK 5.2'deki "işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş her türlü varlık" ifadesinin kapsamına esas itibariyle, üzerinde rehin kurulabileceği gösterilen varlıklardan (TİTRK 5.1) somut olaydaki işletmenin tür ve niteliği dikkate alınarak faaliyetinin kesintisiz sürdürülebilmesi için gerekli olanların tümü girmektedir.

Bu saptama karşısında, TİTRK 5.1'de sayılmamakla birlikte fiilen işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş bir unsurun hukukî durumu ne olacaktır? Örneğin işletmenin müşteri çevresi ticarî işletmenin tamamı üzerinde kurulan rehnin kapsamına girecek midir? 7099 sayılı Kanun ile 5.1. maddeye eklenen (p) bendiyle, bu sorun bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu bent hükmüyle, 5.1. maddenin önceki bentlerinde sayılanlara benzer her türlü taşınır

(1) 6769 sayılı Sınaî Mülkiyet Kanunu 2.1.ı uyarınca sınaî mülkiyet hakkı; marka, coğrafi işaret, tasarım, patent ve faydalı modeli ifade eder.

(2) Ticarî işletme bünyesinde yer alan bir taşınır varlık grubunun bütün olarak rehnedilmesi de mümkündür (TİTRK 5.2.1. cümle).

Bu durumda, gruba dahil varlıkların tamamı rehnedilmiş sayılır. "Varlık grubu" ibaresi, eşya birliğini ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Bu halde, TİTRK 4.6.c'nin uygulanmayacak olması (bkz. TİTRK 5.2'ye eklenen cümle) rehin konusunun belirlenmiş olması ilkesine ters düşmektedir.

varlık ve hak üzerinde de rehin kurulabilir. Böylece, bir bakıma 5.1. maddede yapılan sayım, tahdidi olmaktan çıkarılmıştır.

Ticarî işletmenin kapsamına sadece duran mal varlığını oluşturan varlıklar değil, dönen mal varlığına dahil olan unsurlar da (hammadde, stok gibi) girer[1].

Dönen varlıkların, bilançodan saptanması mümkündür (bkz. TTK 73). Hammadde gibi üretimde kullanılacak varlıkların da rehni kabul edilince, işletmenin kesintisiz olarak üretim faaliyetini sürdürebilmesini teminen TİTRK 4.7'de özel bir hükme daha yer verilmesi gerekmiştir. Buna göre rehin sözleşmesi ile rehin verenin, rehne konu varlık üzerindeki tasarruf yetkisi sınırlanamaz. Bu durum nedeniyle eğer rehin konusunun değeri düşerse, rehin veren doğan zararı tazmin etmek zorunda kalır (TİTRK 12.5).

Bu açıdan, "menkul işletme tesisatı" kavramı (md. 5.1.h), "faaliyete tahsis edilmiş her türlü varlık" ifadesinden (md. 5.2) daha dar kapsamlıdır. TİTRK 5.1.h'de ifade edilen "menkul işletme tesisatı" işletmenin faaliyetine tahsis edilen varlıklardan sadece bir kısmını oluşturur.

İşletmenin faaliyeti sırasında kullanılan varlığın rehin verene ait olması gerekmez. Dolayısıyla makineler bir üçüncü kişiye ait olsa bile iyiniyetle rehin alan bu makineler üzerinde de rehin hakkını kazanır (MK 939/II). Ancak varlık finansal kiralama yoluyla temin edilmişse finansal kiralama sözleşmesinin özel siciline kaydından sonra, bu varlık üzerinde rehin hakkının kazanılması mümkün değildir (6361 sayılı Kanun 22.5).

Ticarî işletme üzerinde kurulan rehin hakkının kapsamına, işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş taşınmazlar da -örneğin fabrika binası- girer mi? TİTRK'nın amacı, öncelikle, teslimsiz taşınır rehin hakkının güvence olarak kullanılmasını yaygınlaştırmaktır (md. 1.1). Kanun'a göre rehin hakkı kavramı da, "*taşınır varlık üzerinde* zilyetliğin devrine gerek olmaksızın" tesis edilen sınırlı aynî hakkı ifade eder (md. 2.1.ı). Diğer yandan TİTRK 1.5 uyarınca tapu kütüğüne herhangi bir nedenle tescil edilen taşınırlar dahi Kanun kapsamında değildir. Bütün bu hususlara dayanarak, ticarî işletmenin rehninin, üzerinde faaliyet gösterilen taşınmazın da rehni anlamına gelmeyeceğini kabul

(1) Hammaddenin rehne dahil olmadığı görüşü için bkz. **Antalya-Acar:** s. 72. TİRK döneminde işletme rehninin sadece duran malvarlığını kapsadığı, dönen malvarlığının ise, bunlar daima değişken nitelik göstereceğinden, rehnin kapsamına dahil olmadığı ifade edilmişti.

etmek gerekir. Nitekim Kurulma Yönetmeliği 17.1'de yapılan değişiklikle de madde metninden "*taşınmaz*" ibaresi çıkartılmıştır.

b- İşletmenin faaliyetine tahsis edilmiş varlıklar nasıl saptanacaktır? TİTRK'da, TİRK'da olduğu gibi rehin sözleşmesine, rehne dahil tüm unsurların yer aldığı bir listenin eklenmesinden (TİRK 4) söz edilmemiştir. Bu durum karşısında TİTRK açısından işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş varlıkların saptanabilmesi için tacirin, ticarî işletmesinin açılışında ve her faaliyet dönemi sonunda hazırlamak zorunda olduğu envanteri incelemek gerekecektir (TTK 66)[1]. Bu açıdan, envanter defterinin düzenli ve doğru şekilde tutulmuş olmasının büyük önemi vardır.

Acaba, envanter defterinde yer alan varlıkların bir kısmının rehin kapsamına dahil edilmemiş olmasının, rehnin geçerliliği üzerindeki etkisi ne olur? Bu hususta TİTRK'da bir düzenleme yapılmamıştır[2].

c- TİTRK'da işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş bazı varlıklar üzerinde bu Kanun'a göre rehin kurulamayacağı belirtilmiştir (1.4, 5 ve 8.3). Bu konuda ayrıntılı düzenleme getiren Kurulma Yönetmeliği 2.2'ye göre sermaye piyasası araçları[3] ile türev araçlara ilişkin finansal sözleşmeleri konu edinen rehin sözleşmeleri ile mevduat rehni[4] TİTRK'ya tabi değildir (TİTRK 1.4; Yönetmelik 2.2.b). Dolayısıyla pay (pay senedi) rehni, TİTRK kapsamında değildir.

TİTRK 8.3'e göre diğer kanunlar uyarınca bir sicile tescili zorunlu olan ve dolayısıyla TİTRK uyarınca üzerinde rehin kurulamayacak varlıklar da Yönetmeliğin ikinci maddesinin ikinci fıkrasının c-f bentlerinde gösterilmiştir[5].

---

(1) Varlıkların, finansal tablolalara göre belirlenmesinin bazı sakıncaları için bkz. **Göle-Aydoğan:** s. 30-31.

(2) Oysa TİRK açısından, işletmenin faaliyetine tahsis edilen menkul işletme tesisatına dahil bazı unsurların rehne dahil edilmemesi halinde rehin sözleşmesinin geçersiz olması kabul edilmekteydi.

(3) Sermaye piyasası araçları ibaresi, menkul kıymet ve türev araçları ifade eder (SPK 2.1.ş). Menkul kıymet ise, esas itibariyle paylar ve pay benzeri diğer menkul kıymetlerdir (SPK 2.1.o).

(4) Mevduat rehninin kapsam dışı tutulmasının nedeni olarak bkz. 5411 sayılı Kanun 61.

(5) Bu belirlemeye, özel siciline kayıt suretiyle hayvanlar üzerinde kurulacak rehni de eklemek gerekir.

Dolayısıyla hava araçları, gemiler ve madenler üzerinde, kendi sicillerine kayıt suretiyle rehin kurulacağından bunlar, ticarî işletme rehninin kapsamına girmeyecektir. Ancak, on sekiz gros tonilatodan küçük bir ticaret gemisi eğer gemi siciline tescil edilmemişse ticarî işletmenin tamamı üzerinde TİTRK'ya göre kurulan rehnin kapsamı içinde olacaktır (bkz. TTK 997.1).

Değindiğimiz üzere TİTRK 8.3 uyarınca diğer kanunlar gereği bir sicile tescili zorunlu olan varlıklar üzerinde TİTRK hükümlerine göre rehin kurulamaz. Bu düzenleme nedeniyle, ticarî işletme üzerinde kurulan rehin, gemi ve madenleri kapsamayacaktır. Dolayısıyla bu tür varlıklar üzerinde kendilerine özgü sicile kayıt suretiyle ayrıca rehin kurmak gerekecektir[1]. Bu tür varlıklar üzerinde kendi kanunları uyarınca önceden bir rehin tesis edilmişse, TİTRK çerçevesinde kurulan rehin sonraki sırada yer alacaktır (md. 5.2, 3. cümle).

Bu durum karşısında ticarî işletmeye dahil bir gemi üzerinde gemi siciline kayıt suretiyle rehin kurulduktan sonra ticarî işletmenin tamamı rehnedilirse, gemi rehni, ticarî işletme rehninden önceki sırada yer alacaktır.

Sonuç olarak ticarî işletme üzerinde tek bir işlemle rehin kurmak ve bundan sonra durumu diğer sicillere bildirmek söz konusu olamayacaktır (karş. TİRK 7). Bu sonuç isabetli olarak değerlendirilemez.

d- TİTRK 5.3, müstakbel taşınır varlıklar üzerinde de rehin kurulmasına cevaz vermiştir. Dolayısıyla bedeli ödenmiş ancak henüz teslim edilmediği için envanter defterine geçirilmemiş makineler de rehnin kapsamında yer alacaktır.

---

(1) Bu rehinlerin de, ilgili siciller tarafından sicil merkezine bildirilmesi gerekir (Sicil Yönetmeliği, md. 13.4).

Buna karşılık **Poroy-Yasaman**, ticari işletmenin bir bütün halinde hukuki işlemlere konu oluşturabileceği ilkesinden hareketle, özel sicillerine kaydı gereken varlıkların da, ticari işletme üzerinde kurulan rehin kapsamında olduğunu savunmaktadır (Ticari İşletme Hukuku, s. 66, 75. Aynı yönde bkz. **Göle-Aydoğan:** s. 32-33); **Sirmen L.:** Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehninin Düzenleniş Biçimi, Niteliği ve Rehne Hakim Olan İlkeler, Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Sempozyumu (16.2.2018), Ankara 2012, s. 49. TİTRK'nın 5. maddesinin 2. fıkrasının, 2. cümle hükmü de bu görüşü destekler niteliktedir (Sicil Yönetmeliği 13.2'ye de bkz.). Ancak **Poroy-Yasaman**'ın bu görüşü, TİTRK md. 8.3 ve 5.8'in arka plana atılmasına neden olmaktadır. Konunun açıklığa kavuşturulması gerekir.

İşletme üzerinde rehin kurulması hâlinde müstakbel varlıkların da rehnin kapsamına sokulabilmesi için rehin sözleşmesinde bu yönde bir hükme yer verilmesi ve müstakbel varlığın bilinen, ayırdedici özelliklerinin yazılması gerekir. TİTRK 5.3'ün lafzından da anlaşılabileceği üzere müstakbel varlıklar üzerinde rehin kurma imkânı, sadece işletmenin tamamı üzerinde rehin kurulması hâlinde söz konusu olacaktır[1]. Bunun nedenini anlamak mümkün değildir.

e- Rehin, işletmenin mevcut veya müstakbel varlıklarının getirileri üzerinde de kurulabilir (TİTRK 5.4).

f- TİTRK'da rehin konusu varlıklar için sigorta yapılmasının gerekli olup olmadığı gösterilmemişti. Eğer varlık, malik tarafından sigorta ettirilmişse ödenecek sigorta tazminatı üzerinde rehin hakkının devam edeceği söylenebilir mi? 1447 sayılı eski Kanun'da alacaklının, sigorta tazminatı üzerinde de rehin hakkına sahip olacağı belirtilmişti (md. 9/III ve IV). Bu hususta TTK 1456.2 uygulanmalı ve rehin hakkı sigorta tazminatı üzerinde devam etmelidir[2]. Nitekim 7099 sayılı Kanunla kabul edilen 7.1. maddedeki yeni düzenlemede, taşınır varlığın gelecekteki her türlü faiz, sigorta gibi hukuki getirilerinin de rehin kapsamına gireceği ifade olunmuştur. Kurulma Yönetmeliği 15.2'ye de bkz.

g- İşletmenin tamamı üzerinde rehin kurulması hâlinde rehnin, TİTRK'nın 5.3. maddesinde sözü edilen "işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş" her türlü varlığı kapsaması gerekir mi? Yoksa bazı varlıkların kapsam dışı bırakılması mümkün müdür? Bu hususta TİRK 3'te özel bir düzenleme yapılarak sadece bazı unsurların kapsam dışı bırakılmasına izin verilmişti. TİTRK'da işe herhangi bir düzenleme yapılmamıştır[3].

---

(1) Genel Gerekçe'de de *işletmeler tarafından* temin edilmesi plânlanan müstakbel varlıklardan söz edilmektedir (S. Sayısı 418, s. 5).

(2) **Şit İmamoğlu:** s. 41.

(3) Bazı varlıkların kapsam dışı bırakılmasının mümkün olabileceği yönünde bkz. **Özdemir:** Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Kanununa Göre Üzerinde Rehin Hakkı Kurulabilecek ... Taşınır Varlıklar, Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Sempozyumu (16.2.2018), Ankara 2018, s. 64.

D- Rehin Kapsamındaki Münferit Bazı Varlıklarla İlgili Değerlendirme

Bu kısımda, ticaret hukuku bakımından özellik arz eden bazı hususlar üzerinde durulacaktır.

a- Mevcut ve Müstakbel Alacaklar

Her tür sözleşmeden doğan mevcut veya müstakbel alacak rehne konu teşkil edebilir (Kurulma Yönetmeliği 16.1)[1, 2]. TİTRK açısından bu rehin de Sicil'e tescil yapılması suretiyle gerçekleştirilecektir. Sonradan alacağı BK 183 çerçevesinde devralmak isteyen, Sicil'i incelemek suretiyle alacağın rehinli olup olmadığını öğrenebilecektir.

Kıymetli evrak hukukunda senetten doğan alacağın rehni TTK'da özel olarak düzenlenmiştir (*senet üzerinde yapılacak rehin beyanı ve senet zilyetliğinin devri*). Kıymetli evrakın niteliğinin gerektirdiği özel düzenlemenin üstün tutulması ve bu hâlde TİTRK'nın uygulanmayacağının kabul edilmesi uygun olur.

b- Eklentiler

Eklentinin rehin kapsamına alınabilmesi için tarafların ayrıca anlaşmaları gerekir (TİTRK 6.2). Ancak eğer gayrimenkul rehni dolayısıyla tapu sicilinin beyanlar sütununa makine, otel mefruşatı gibi varlıklar eklenti olarak gösterilmişse (MK 862/II) bunlar hakkında TİTRK hükümlerini uygulama imkânı yoktur. Zira TİTRK 1.5'te tapu kütüğüne herhangi bir nedenle tescil edilen taşınırların Kanun kapsamında olmadıkları hükme bağlanmıştır[3].

c- Fikrî ve Sınaî Mülkiyete Konu Haklar

Fikrî mülkiyete konu haklar FSEK'ten doğan haklardır. Sınaî mülkiyet hakları ise, Sınaî Mülkiyet Kanunu ile düzenlenen marka, coğrafi işaret, tasarım, patent ve faydalı modeli ifade eder (md. 2.1.ı).

---

(1) Alacak rehni TİRK kapsamında ele alınmamıştı. Bunun nedenini alacağın esasen MK 954'e göre bağımsız şekilde rehnedilebileceğinde aramak gerekir.

(2) TİTRK açısından rehne konu oluşturamayacak alacak türleri için bkz. md. 5.5.

(3) "Tapu siciline tescil edilme" ifadesi geniş yorumlanmalı ve "beyanları"da kapsamalıdır. Bu konuda ayrıca bkz. **Şit İmamoğlu:** s. 26 ve dn. 49; **Antalya-Acar:** s. 100.

Fikrî ve sınaî haklar üzerinde rehin kurulabilmesi için, bir sicile kayıt zorunlu değildir. Örneğin markanın rehni için yazılı bir sözleşme yapılması yeterlidir (SMK 148.4). Marka siciline tescil, sadece rehin hakkının iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi açısından önemlidir (SMK 148.5). Fikrî hakların tesciline mahsus bir sicil ise yoktur. Dolayısıyla fikrî ve sınaî haklar üzerinde TİTRK'ya göre rehin kurulması mümkündür. Kurulan bu rehnin SMK'da öngörülen sicile bildirilmesi gerekir (Sicil Yönetmeliği 13.3). Ancak garanti markasının veya ortak markanın devri ya da ortak marka için lisans verilmesi marka siciline kayıt halinde geçerlidir (SMK 148.7). Bu hüküm nedeniyle garanti ve ortak markanın rehni için, marka siciline kayıt gerekecek ve bunlar TİTRK'ya göre rehnedilemeyecektir (md. 8.3).

Lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek mümkün olmadığından (SMK 29.1.ç; 125.3), sınaî mülkiyet hakkı üzerindeki lisans hakkı da kural olarak TİTRK'ya göre rehnedilemeyecek demektir.

d- Ticaret Unvanı

Ticaret unvanının münferit bir varlık olarak rehnedilebileceği TİTRK 5.1.k'da gösterilmiştir. Oysa TTK 49.1 uyarınca ticaret unvanının ticarî işletmeden ayrı olarak devri mümkün değildir. TTK'nın bu hükmü emredici niteliktedir. Devir yasağının getirilmesinin nedeni unvanın muayyen bir işletme ile sıkı bağlılık içinde olması ve sadece unvanın devrinin, eski işletme ile bağlılığın hâlâ sürmekte olduğu izlenimine yol açarak halkı (müşteriler) yanıltabilecek olmasıdır. Bu anlamda, TTK 49.1'deki yasağın özel bir amacı vardır. Dolayısıyla TTK 49.1'in önceliği olduğu kabul edilmelidir. Sonuç olarak bağımsız şekilde devrine izin verilmeyen ticaret unvanının tek başına rehnedilemeyeceğini söylemek isabetli olur[1]. Unvanın ticarî işletme rehninin bir parçası olduğu hâllerde de işletmeyle birlikte paraya çevrilmesine özen göstermek gerekir. Böylece ticaret unvanının işletmeden ayrı olarak devredilemeyeceği kuralına bağlı kalınmış olacaktır.

(1) Aksi fikir için bkz. **Hazıroğlu:** Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nda Sicilli Taşınır Varlıkların Durumu ..., Batider, 2017, C. 33, S. 2, s. 200, 202.

e-Kiracılık Hakkı

Ticarî işletmenin malvarlığına dahil bir değer olan kiracılık hakkı TİRK döneminde rehnin kapsamına alınmamıştı[1]. TİTRK'da öngörülen özel değer tespit yöntemlerinden yararlanarak kiracılık hakkına gerçekçi bir değer biçilebileceği düşünülmektedir. Bu itibarla TTK 11.3'e göre ticarî işletme kapsamında yer alan bir unsur olarak, kiracılık hakkının da ticarî işletme rehnine dahil olacağı söylenebilir[2].

Ancak bunun için, öncelikle kira sözleşmesinde kiracılık hakkının devrine izin verilmiş olması gerekir (BK 332/II).

f-Hammadde ve Sarf Malzemeleri

Hammadde ve sarf malzemeleri işletmenin dönen mal varlığı kapsamındadır. Dolayısıyla ticarî işletmenin faaliyetine tahsis edilen varlıklar arasında yer alır ve bilançoda gösterilir (TTK 73).

Ancak bu varlıklar rehin süresince değişiklik gösterir; hep aynı kalmasının istenmesi, işletmenin faaliyet gösterememesi ile eş anlamlıdır[3].

Rehinli hammadde üretimde kullanılarak başka bir varlığın yaratılmasını sağlar. Bu durumda hammadde üzerindeki rehnin hukukî akıbeti ne olacaktır? "Rehnin Kapsamı" başlığını taşıyan 7099 sayılı Kanun'la değişik 7. maddede, taşınır varlığın gelecekteki her türlü hukukî getirileri ile doğal ürün ve ikamesi malların da rehnin kapsamına gireceği belirtilmiştir. Hammaddenin işlenmesi sonucunda oluşturulan mamullerin, taşınır varlığın ikamesi mal olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği belli değildir. Kurulma Yönetmeliği'nde yapılan değişikliklerden sonra Yönetmeliğin 15.3 maddesinde, üretim sürecinde kullanılan taşınırın rehnedilmesi halinde rehin, üretiminin her aşamasında veya üretimin sonunda rehinli taşınırın yerini alan alacak üzerinde (?) aynı oran ve sırada kendiliğinden tesis edilmiştir, hükmü yer almıştır. Hammadde rehni dolayısıyla bu hükümden yararlanılması düşü-

(1) Bunun nedeninin, kiracılık hakkına değer takdir edilmesindeki güçlük olduğu söylenebilir.

(2) **Şit İmamoğlu:** s. 31.

(3) Bu yönde bkz. **Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya/Nomer Ertan:** s. 236. Bu nedenle TİRK'de hammadde rehnin kapsamına dahil edilmemiştir.

nülebilir[1].

Şit İmamoğlu, bu belirsizlikler nedeniyle TİTRK'da sistem değişikliği yapılmasını önermekte ve yeni bazı hükümler kabul edilmesini zorunlu görmektedir[2].

g- Ticarî Proje

TİTRK 5.1'de zikredilen üzerinde rehin kurulabileceği belirtilen ticarî proje, işletmenin üretim, dağıtım gibi faaliyetlerini etkin biçimde yürütebilmesi için kendi bilgi ve deneyimine dayanarak oluşturduğu sistematik bilgi derlemesini ifade eder. Örneğin belli bir yöredeki satışların artırılabilmesi için takip edilecek öncelikleri gösteren rapor. Bu metnin FSEK anlamında eser niteliğinde olmasına gerek yoktur. Bunlar zaten TİTRK 5.1.c'de sayılmıştır. Ancak ticarî projenin doğal olarak belli bir ekonomik değerinin bulunması gerekir.

E- Rehin Verenin Yükümlülükleri

TİTRK'nın 13.2 maddesi ile tarafların hak ve yükümlülüklerinin, Kanun'a aykırı olmamak şartıyla rehin sözleşmesinde düzenlenmesine izin verilmiştir. Yapılabilecek bu özel düzenlemeler dışında rehin verenin yükümlülükleri TİTRK 12 ve Kurulma Yönetmeliği 27'de hükme bağlanmıştır.

Her ne kadar rehin veren, işletmenin olağan faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli olan işlemleri dürüstlük kuralı çerçevesinde yapma yetkisine sahipse de rehinli ticarî işletmenin değerini düşürecek davranışlardan kaçınmak zorundadır[3]. Aksi halde rehin alan, bu tür davranışlarda bulunulmasının yasaklanmasını, işletmenin bulunduğu yer mahkemesinden[4] isteyebilir (Kurulma Yönetmeliği 27.1)[5]. Gecikmesinde tehlike bulunan hallerde rehin alan,

---

(1) Hammadde ve sarf malzemelerinin TİTRK kapsamında rehnedilmesinin neden olacağı sorunlar için bkz. **Hasırcı:** 6750 sayılı Ticarî İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun İcra ve İflâs Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, Batider, 2017, C. 33, S. 2, s. 212 dn. 13.

(2) s. 29-31.

(3) Rehin verenin, rehinli işletmeyi alacaklıya zarar vermek kastıyla tahrip veya imha etmesinin cezaî müeyyidesi vardır (TİTRK 16.1.c).

(4) Ticarî işletmenin merkezinin ticaret sicilinde kayıtlı olduğu yer mahkemesi olarak anlaşılmalıdır.

(5) Üçüncü kişilerin, işletmenin değerini düşüren davranışlarının da mahkeme tara-

mahkemeden yetkilendirme konusunda bir karar almadan da gerekli önlemleri kendiliğinden alabilir. Rehin alan, önlem için yapılan giderleri rehin verenden isteyebilir ve yaptığı giderlere özgü olmak kaydıyla işletme üzerinde tescile gerek olmaksızın öncelikli bir rehin hakkı kazanır (Kurulma Yönetmeliği 27.1).

Rehinli ticarî işletmenin değerinde düşme meydana gelmişse, rehin verenden ek güvence ya da eski hale getirme istenebilir. Aynı durum, rehinli işletmenin değerinin düşmesi tehlikesinin mevcut olduğu hallerde de söz konusudur (Kurulma Yönetmeliği 27.2)[1]. Değer düşmesinin rehin verenin kusuruna bağlı olmadan gerçekleşmesi hali için bkz. Kurulma Yönetmeliği 27.3.

Rehin veren, rehinli işletmenin değerini düşüren türden davranışların olup olmadığının izlenebilmesi için rehin alana, rehinli varlığı denetleme hakkı tanımak zorundadır (TİTRK 12.4).

Rehin veren, rehinli işletmeyi devrederse, bu devri de Sicil'e tescil ettirmesi gerekir (TİTRK 12.6). Bu yükümlülüğü yerine getirmemenin cezaî müeyyidesi vardır (TİTRK 16.1.ç). Rehinli taşınırın devri, güvencede bir değişiklik yaratmaz.

F- Rehin Alanın Hakları

Kural olarak rehinle güvence altına alınan alacağın, vadesinde ödenmemesi üzerine alacaklı, rehin konusu işletmenin paraya çevrilmesini isteme hakkına sahip olur. TİTRK 14 ile rehnin paraya çevrilmesi için özel bir mekanizmaya yer verilmiştir.

Buna göre eğer alacaklı birinci derece alacaklı ise, icra dairesinden İİK 24. maddesi gereğince rehinli işletmenin mülkiyetinin devrini talep edebilir (TİTRK 14.1.a)[2]. Ayrıntılar için bkz. Kurulma Yönetmeliği 30 vd.

---

fından yasaklanabileceğini kabul etmek gerekir. Bu yönde bkz. TTK 1031.

(1) Yeterli ek güvence verilmediği takdirde rehin alacaklısı, güvence eksiğini karşılayacak miktardaki alacak kısmının ödenmesini isteyebilir (Kurulma Yönetmeliği 27.2, son cümle).

(2) Kurulma Yönetmeliği'nin, 9.1. maddesinin (ı) bendinin, yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırılmasından sonra, TİTRK açısından *lex commissoria* yasağına aykırılıktan söz edilmesi mümkün değildir.

Alacaklı alacağını varlık yönetim şirketlerine[1] de devredebilir (md. 14.1.b). Bu halde varlık yönetim şirketi alacaklının haklarına halef olarak alacaklının rehin sırasına sahip olur[2].

Zilyetliğin devrine konu olmayan varlıklarda kiralama ve lisans hakkını kullanabilir (TİTRK 14.1.c).

Ticarî işletmenin rehni, fikrî ve sınaî mülkiyete konu hakları kapsıyorsa alacaklı kiralama veya fikrî ve sınaî mülkiyet hakkına ilişkin lisans hakkını kullanabilir (TİTRK 14.1.c). Böylece adeta alacaklıya zorunlu bir lisans verilmesi durumu ortaya çıkar. Lisanslama ve kiralama geliri borca yetecek düzeye ulaştıktan sonra lisans ve kiralama hakkı sona erer (Kurulma Yönetmeliği 41.2).

Bunlar dışında alacaklı, isterse genel hükümler (İİK 145 vd.) çerçevesinde de takip yaparak, rehnin paraya çevrilmesini sağlayabilir (TİTRK 14.1.a)[3].

G- Rehnin Sona Ermesi

a- Alacağın Son Bulması

Fer'i bir hak olarak ticarî işletme rehni, temin ettiği alacağın son bulmasıyla ortadan kalkar. Bu durumda rehin alacaklısı, alacağın son bulduğu tarihten itibaren on beş iş günü içinde rehnin Sicil'den terkini için başvuruda bulunmak zorundadır (TİTRK 15.1)[4]. Bu yükümlülüğü yerine getirmemenin

---

(1) Varlık yönetim şirketi, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, bankalar ve diğer malî kurumların alacakları ile diğer varlıklarının satın alınması, yeniden yapılandırılması ve satılması amacına yönelik olarak faaliyet gösteren şirketlerdir (BankK'nın 13 ve 143. maddelerine dayanılarak çıkarılan Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik 3.1.g). Diğer malî kurumlar ifadesi, finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri, finansman ve varlık yönetim şirketleri gibi finansman sağlama veya ödünç para verme ile iştigal eden tüzel kişileri kapsar (Yönetmelik 3.1.b).

(2) Kurulma Yönetmeliği 41.1'de alacağın varlık yönetim şirketlerine veya üçüncü kişilere devredilebileceğinden söz edilmesi uygun olmamıştır. TİTRK 14.1.b'de alacağın varlık yönetim şirketleri dışında üçüncü kişilere devrine izin verilmemiştir.

(3) Alacaklıya, rehni İİK hükümleri dışında özel olarak paraya çevirme yetkisi de tanınabilir (**Tekinalp, Ü.:** Banka Hukukunun Esasları, 2. Baskı, İstanbul 2009, s. 406, Nr. 36-89). Bu hususun rehin sözleşmesinde gösterilmesi uygun olur (Kurulma Yönetmeliği 9.3).

(4) Yabancı hukuka tabi rehin alacaklısı için bu süre otuz iş günü olarak belirlenmiştir (TİTRK 15.1).

cezaî müeyyidesi vardır (TİTRK 15.1, 2. cümle ve Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği 29.5). Rehin alacaklısının on beş iş günü içinde terkin talebinde bulunmaması halinde, rehin veren, durumu, tevsik eden mahkeme kararıyla birlikte Sicil'e bildirir. Bunun üzerine terkin işlemi gerçekleştirilir ve durum alacaklıya duyurulur (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği 29.4).

b-Rehin Hakkının Geçerlilik Süresinin Dolması

Rehin hakkı, rehin sözleşmesinde süre kaydı varsa, belirlenen süre boyunca geçerli olur (Kurulma Yönetmeliği 21.1). Rehin hakkının geçerlilik süresi taraflarca uzatılabilir. Bu uzatmanın sonuçları için bkz. Kurulma Yönetmeliği 21.3.

Rehin sözleşmesinde gösterilen geçerlilik süresinin son bulması, rehin hakkını sona erdirir (Kurulma Yönetmeliği 22.1). Terkin talebi, rehin alacaklısı tarafından yapılır; rehin alacaklısının terkin konusunda talepte bulunmaması halinde durumu belgelendirmek koşuluyla, borçlu rehnin terkinini isteyebilir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği 22.2).

c-Rehinli Varlığın Yok Olması

Rehinli varlığın tamamen yok olması, rehin hakkına son verir (Kurulma Yönetmeliği 22.1).

TİTRK'da rehne konu işletmenin kaydının ticaret sicilinden silinmesinin rehin ve rehinli alacak üzerindeki etkisi hususunda özel bir düzenleme yapılmamıştır[1].

H- Rehne Uygulanacak Diğer Hükümler

TİTRK'da hüküm bulunmayan hallerde MK'nın taşınmaz rehnine ilişkin hükümleri uygulanacaktır (md. 18).

(1) Oysa 1447 sayılı eski Kanun'da işletmenin sicilden terkini halinde rehinli alacağın derhal muacceliyet kazanması ve alacaklının belli bir süre içinde takibe başlaması gereği öngörülmüştü (md. 18). Bu süre içinde takibe başlanmaması halinde rehin hakkı son bulmaktaydı.

I- Görevli Mahkeme

Ticarî işletme rehninin uygulanmasıyla ilgili uyuşmazlıkların hangi mahkemede görüleceği hususunu, bir ayırım yaparak incelemek uygun olur.

Rehin verenin tacir, rehin alanın ise esnaf olduğu hallerde doğan uyuşmazlık ticarî davaya vücut vermeyecek ve HMK 2 uyarınca asliye hukuk mahkemesinde görülecektir. Rehin veren ve rehinli alacaklının tacir olduğu hallerde dava nispî ticarî dava sayılacak (TTK 4.1) ve uyuşmazlık asliye ticaret mahkemesince çözümlenecektir (TTK 5.1). Rehinli alacaklının banka, finansal kiralama ya da faktoring şirketi gibi bir kredi kuruluşu olduğu hallerde uyuşmazlık TTK 4.1.f uyarınca (mutlak) ticarî dava sayılabilir mi? TTK'nın 4.1.f maddesine göre bankalara, diğer kredi kuruluşlarına, finansal kurumlara ve ödünç para verme işlerine ilişkin düzenlemelerde öngörülen hususlardan doğan hukuk davaları da (mutlak) ticarî davadır. Bir kredi kuruluşunun, TİTRK'ya göre yapılacak rehin sözleşmesinin tarafı olabileceğini belirten hüküm (md. 3), kredi kuruluşlarına ilişkin bir düzenlemedir. Kredi kuruluşunun bu özel düzenlemenin tanıdığı yetkiye dayanarak yaptığı rehin sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlığın da TTK 4.1 anlamında mutlak ticarî davaya vücut vereceğini kabul etmek uygun olur.

İKİNCİ BÖLÜM

TİCARÎ İŞLER VE TÂBİ OLDUKLARI HÜKÜMLER

I. GENEL OLARAK

Bir işin, adî veya ticarî iş olarak nitelendirilmesi, bu işe hangi hükümlerin uygulanacağının belirlenmesi açısından büyük öneme sahiptir. Ticarî hükümler, ticaret hayatının gerekleri dikkate alınarak, genel hükümlerden farklı ilkelere dayandırılmıştır[1]. Örneğin ticaret hayatında kredinin büyük önem taşıması alacaklıya adî işlerdekine oranla daha fazla güvence tanınmasını gerektirmiş ve TTK'nın 7.1. maddesinde, BK 162'den farklı olarak "iki veya daha fazla kişi, içlerinden yalnız biri veya hepsi için ticari niteliği haiz bir iş dolayısıyla, diğer bir kimseye karşı birlikte borç altına girerse, kanunda veya sözleşmede aksi öngörülmemişse müteselsilen sorumlu olurlar" denilmiştir. Böylece ticarî alanda, kredi verenin daha fazla korunabilmesi için *teselsül karinesi* kabul edilmiş olmaktadır. Buna paralel şekilde TTK 7.2'de, ticarî bir borca kefalet halinde de bu kefaletin kural olarak müteselsil kefalet sayılacağı gösterilmiştir.

Bu çerçevede tacir (ve esnafların) krediye (finansmana) erişimini kolaylaştırmak amacıyla, teslimsiz taşınır rehninin teminat olarak kullanımının yaygınlaştırılması, rehne konu taşınırların kapsamının genişletilmesi ve rehnin paraya çevrilmesinde alternatif yollar sunulması amacıyla özel bir kanun (TİTRK) kabul edilmiştir.

---

(1) Ticarî hükümlerin hazırlanmasında dikkate alınan özellikler hakkında bkz. **Klunzinger:** Grundzüge des Handelsrechts, 5. Auflage, München 1990, s. 4 vd.; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 87 vd.

Farklı şekildeki düzenlemeye ilişkin bir diğer örnek de, gecikme faizi konusundadır. Para borçlarında temerrüde düşen borçludan talep edilecek faiz, sözleşmede aksine hüküm olmadıkça yıllık yüzde dokuz oranı üzerinden hesaplanır; ticarî işlerde ise temerrüt faizi, bundan daha yüksek olan T.C. Merkez Bankası'nın kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranı üzerinden de istenebilir (5335 sayılı Kanun'la değişik 3095 sayılı Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun 1, 2).

Sayıları çoğaltılabilecek bu örnekler de göstermektedir ki, ticarî işlerin, adî işlerden kesin şekilde ayırdedilmesinde zorunluluk vardır.

II. TİCARÎ İŞİN BELİRLENMESİ

Ticarî işin belirlenmesinde, TTK'nın 3 ve 19. maddelerinin göz önünde tutulması gerekir:

1. TTK 3'e Göre Ticarî İş

TTK'nın 3. maddesi uyarınca ticarî iş, TTK'da düzenlenen hususlarla bir ticarî işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiillerdir. Buna göre ticarî iş, iki grupta ele alınabilir:

A- TTK'da Düzenlenen Hususlar

TTK'da düzenlenen tüm hususlar, ticarî iştir (TTK 3). TTK'da düzenlenen hususlar, esas itibariyle bir ticarî işletmeyle ilgilidir. Ancak TTK'nın 3. maddesinin bu açık hükmü karşısında, TTK'da düzenlenmekle birlikte herhangi bir ticarî işletmeyi ilgilendirmeyen iş ve hususlar da, ticarî iş sayılır. Örneğin bono, TTK'da hükme bağlanmıştır (md. 776 vd.); dolayısıyla iki memur arasında düzenlenen bono da, ticarî işe vücut verir[1].

TTK'da, birtakım haksız fiil halleri de düzenlenmiştir. Örneğin, haksız rekabet (md. 54) ve çatma (md. 1286 vd.). TTK'nın 3. maddesi nedeniyle bunlar da ticarî iştir.

---

(1) TTK'da düzenlenmekle birlikte herhangi bir ticarî işletmeyi ilgilendirmeyen işlerin de ticarî sayılmasını öngören bu hüküm eleştirilmiştir (**Kırca, İ.:** Ticarî İş ve Ticarî Hükme Dair, Batider, 2018, C. 34, S. 3, s. 13).

B- Ticarî İşletmeyi İlgilendiren İşlem ve Fiiller

TTK'da düzenlenmiş hususların yanı sıra, bir ticarî işletmeyi ilgilendiren diğer her türlü işlem ve fiiller de ticarîdir (TTK 3).

3. maddede yer alan, "bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller" ibaresini geniş yorumlamak gerekir. Ticarî işletmeyle ilgili bir işin icrasına hazırlık oluşturmak ya da icrasını kolaylaştırmak amacıyla yapılan işlemler de ticarîdir[1]. Kısacası, ticarî yaşamda geçerli olan görüşler uyarınca ticarî işletmede yürütülen ticarî faaliyet ile doğrudan veya dolaylı bir ilişkisinin bulunduğu kabul edilebilen her işlem ve fiili, ticarî saymak gerekir[2]. İşin, ticarî sayılması bakımından onun, bir hukukî işlemden, hukukî işlem benzerinden, vekâletsiz iş görmeden, haksız fiil ya da sebepsiz zenginleşmeden doğması arasında herhangi bir fark yoktur[3].

Ticarî işletmeyi ilgilendirmesi nedeniyle ticarî sayılan işlemlere örnek olarak şunlar gösterilebilir: Bir tacirin ticarî işletmesinde kullanılmak üzere, makine, ticarî defterler satın alması; eczane (ticarî işletme) olarak kullanılmak amacıyla yer kiralanması[4]; ticarî işletmede çalışan işçilerle hizmet sözleşmesi yapılması[5]; sinemanın (ticarî işletme) badana ettirilmesi[6]; ticarî işletmeyi ilgilendiren bir uyuşmazlık dolayısıyla avukata vekâlet verilmesi[7].

2. Ticarî İş Karinesi

TTK'nın 19.1. maddesinin ilk cümlesi hükmü uyarınca "bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır." Bu hüküm gereğince tacirin her işlem ve fiili ticarîdir.

---

(1) 19. HD, 23.9.1993, E. 1992/6322, K. 1993/5769 (YKD, 1994, C. 20, S. 3, s. 441).

(2) **Bilgişin:** s. 95; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 22; **Poroy-Yasaman:** s. 89; BGHZ 63, s. 35.

(3) Ticarî işin bu kadar geniş tutulmasının isabetli olmadığı fikri için bkz. **Aşçıoğlu:** Tazminata Yürütülecek Faiz, VII. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (11-12.5.1990), Ankara 1991, s. 200.

(4) 13. HD, 27.11.1978, E. 4863, K. 5001 (YKD, 1979, C. 5, S. 10, s. 1464).

(5) Karş. HGK, 15.10.1997, E. 9-486, K. 822 (YKD, 1999, C. 25, S. 3, s. 304); HGK, 2.2.2005, E. 2004/9-759, K. 2005-9 (http://www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 19.9.2011).

(6) TD, 8.11.1968, E. 1320, K. 5879 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 21, dn. 36).

(7) Karş. **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 22.

ETK 21/I'de yer alan ve sübjektif sisteme dayanan bu hüküm TTK'ya da aynen intikal ettirilmiştir. Esas itibariyle ticarî işletme esasına dayanılarak hazırlanan bir kanunda, tacirlerin borçlarında değil ticarî işletmenin borçlarında aslî niteliğin ticarî olduğundan söz edilmesi daha doğru olurdu. Bu itibarla TTK 19.1'deki hükmün, kabul edilen sisteme ters düştüğü ve gereksiz olduğu söylenebilir[1].

TTK 19.1'in, 2. cümlesinde ise, gerçek kişi tacirler bakımından, 1. cümle hükmüne istisna getirilmiş ve gerçek kişi tacirin işlemi yaptığı anda bunun ticarî işletmesiyle ilgili olmadığını karşı tarafa açıkça bildirdiği ya da somut olayın özelliklerinin, işin ticarî sayılmasına elverişli olmadığı hallerde borcun adî sayılacağı belirtilmiştir. Örneğin, bir fabrikatörün, evinde kullanılmak üzere mobilya satın alması ticarî iş sayılmaz[2]. Bu durumda, evi için mobilya satın alan gerçek kişi tacir, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (*TKHK*) anlamında tüketici sayılacak (md. 3/k) ve yapılan işleme TKHK hükümleri uygulanacaktır. TTK 19.1'in 2. cümlesindeki istisna sadece gerçek kişi tacirler için öngörülmüş olduğundan tüzel kişi tacirlerin adî sahası yoktur; başka bir deyişle, tüzel kişi tacirlerin her tür işlemi, ticarî sayılır[3]. Bir ticaret şirketinin, şirket personeli için lojman olarak kullanılmak üzere taşınmaz kiralaması da ticarî iştir. Sonuç itibariyle tüzel kişi tacirler, tüketici sayılmayacak ve yaptıkları işlem, TKHK'ya tâbi olmayacaktır[4].

---

(1) Bu eleştiri dolayısıyla TTK 19'a ilişkin Gerekçe'ye de bkz.

(2) Manifatura ticareti ile uğraşan kişinin evi için buzdolabı satın alması, ticarî iş niteliğinde değildir [TD, 24.1.1961, E. 1960/2638, K. 1961/238 (**Doğanay:** Şerh, C.1, s. 153, dn. 91)].

(3) Oysa 23. HD, 6.10.2015 tarih ve E. 2014/9043, K. 6309 sayılı kararında (YKD, 2016, C. 42, S. 3, s. 678), bir ticaret şirketi olan kooperatif ile üyesi arasında ticarî ilişki bulunmadığından söz etmiştir.

(4) Her ne kadar TKHK anlamında *tüketici*, bir mal veya hizmeti ticarî veya meslekî olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya yararlanan gerçek ya da *tüzel kişileri* ifade ederse de (md. 3/k), tacir olan tüzel kişiler bu kapsama sokulamaz [11. HD, 13.5.2003, E. 2002/13097, K. 4873 (Batider, 2004, C. 22, S. 3, s. 236-237)]. Sadece tacir olmayan tüzel kişiler -örneğin ticarî işletme işletmeyen dernek, vakıf (bkz. 4. Bölüm, II, 2, B ve C)- tüketici sayılabilir. Bu yönde 11. HD, 26.6.1997, E. 1815, K. 5112 (YKD, 1997, C. 23, S. 10, s. 1565-1566); 11. HD, 29.12.1997, E. 8979, K. 9841 (YKD, 1998, C. 24, S. 11, s. 1651); 20. HD, 28.11.2002, E. 8260, K. 9761 (YKD, 2003, C. 29, S. 3, s. 425-426). Karş. 19. HD, 6.7.1999, E. 3932, K. 4621 (**Kuru:** Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 6, 6. Baskı, İstanbul 2001, s. 5752-5755). Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 25.10.2011 tarih ve 2011/83 sayılı Yönergesi'nin 2. maddesi anlamında tüketici,

3. Bir Taraf İçin Ticarî Sayılan İşler

TTK'nın 19.2. maddesine göre taraflardan yalnız biri için ticarî nitelikte olan sözleşmeler, kanunda aksine hüküm olmadıkça, diğeri için de ticarî iş sayılır. Örneğin, bir tacir ile memur arasında yapılan satış sözleşmesi, sözleşmenin memur olan tarafı için de ticarî niteliktedir[1]. Görüldüğü üzere TTK 19.2'de yer alan bu hüküm tacir olmayan kişilerin aleyhinedir. Zira, örneğimizdeki memur (alıcı) borcunu zamanında yerine getirmezse temerrüt faizini, adî işlere uygulanan oran üzerinden değil, ticarî işlerde geçerli olan daha yüksek oran üzerinden ödemek durumunda kalabilir (bu hususta bkz. Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun 2/I ve II).

TTK'nın 19.2. maddesinin uygulanabilmesi için önkoşul -madde metninden de açıkça anlaşılabileceği gibi- taraflar arasındaki ilişkinin bir *sözleşmeden* kaynaklanmış olmasıdır. Dolayısıyla taraflar arasındaki ilişki bir haksız fiilden ya da sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanıyorsa, bu hükmün uygulanabilmesi mümkün değildir.

Gerçek kişi tacir, yaptığı sözleşmenin ticarî işletmesiyle ilgisi olmadığını bildirse dahi eğer sözleşme karşı taraf bakımından ticarî nitelik arz ediyorsa, bu sözleşme, TTK 19.2 nedeniyle ilk tacir bakımından da ticarî sayılmakta devam eder. Örneğin evi için mobilya satın alan tacir, sözleşmeyi tacir konumundaki bir dükkân sahibi ile yapmışsa, bu işlem TTK 19.2 gereğince her iki taraf için de ticarî sayılacaktır. Ancak bu durum, evi için mobilya satın alan gerçek kişi tacirin tüketici sayılmasına ve işlemin TKHK'nın özel bazı hükümlerine tâbi tutulmasına engel olmaz. Bu husus, tüketici hukukunun, ticarî hükümlerin uygulama alanını kısıtladığını gösteren bir örnektir. Bu hususta ayrıca bkz. aşağıda III, 2, C, a.

TTK'da yer alan bazı hükümlerin uygulanabilmesi için, tarafların (ya da yerine göre sadece borçlu tarafın) tacir niteliğine sahip olması şartı aranmıştır (örneğin bkz. TTK 8.2, 18.3, 22, 23, HMK 222). Ancak bu hükümler, işin ticarî sayılıp sayılmayacağı hususu ile ilgili olmayıp, sadece bazı düzenlemelerin uygulanabilmesi için aranan özel koşulları göstermeye yöneliktir.

---

ticarî, meslekî amaçlar dışında hareket eden *gerçek kişileri* ifade eder.

(1) Aynı şekilde sebze üreticisi ile sebze komisyoncusu (tacir) arasındaki sözleşme de, her iki taraf için ticarî nitelik arz eder [11. HD, 15.2.1991, E. 883, K. 948 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 224, Nr. 3)].

Örneğin, diğer tarafı temerrüde düşürmek, sözleşmeyi fesih ya da ondan dönme (rücu) maksadıyla yapılacak ihbar, ihtarların noter aracılığıyla veya taahhütlü mektupla, telgrafla ya da güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılmasını öngören TTK 18.3'ün uygulanabilmesi için, tarafların tacir olması gerekir. TTK 18.3'te sadece bu hususa işaret olunmuş; söz konusu hükümde, bir taraf için ticarî nitelik arz eden sözleşmenin diğer taraf için de ticarî sayılacağı kuralının aksine bir düzenleme getirilmemiştir.

III. TİCARÎ İŞ SAYILMAYA BAĞLANAN SONUÇLAR

1. Ticarî İşlerde Müteselsil Sorumluluk (*Teselsül Karinesi*)

İki veya daha fazla kimsenin, alacaklıya karşı her biri borcun tamamı için asıl borçlu sıfatıyla sorumlu tutuldukları hallerde müteselsil borçluluktan söz edilir (BK 162). Adî işlerde borçlular arasında teselsül, kural olarak borçluların müteselsilen borçlu olma yolundaki iradelerini alacaklıya açıklamaları ile doğar (BK 162/I). Böyle bir irade açıklamasında bulunulmamışsa, borçlulardan her biri, borcun tamamından değil sadece kendi payından sorumlu olur. Ancak borçlular arasında yakın bir çıkar birliğinin bulunduğunun varsayıldığı bazı özel durumlarda, kanun koyucu, borç altına giren kişileri müteselsil sorumluluğa tâbi tutmuştur (BK 162/II). Bu istisnaî durumlarda, borçluların, müteselsilen sorumlu olma yolundaki iradelerini açıklamalarına gerek yoktur. Örneğin bir şeyi birlikte ödünç alan kişiler, BK 382 uyarınca müteselsilen sorumlu olurlar. Teselsül karinesinin kabul edildiği diğer bazı haller için bkz. MK 379/II, 641/I; BK 201, 202, 206/II, 511, 567, 638.

Kredinin büyük öneminin bulunduğu ticarî yaşamda kredi düzeninin sağlıklı biçimde işleyebilmesi için kredi verenlere, adî işlerdekine oranla daha fazla güvence sağlanması gerekli görülmüştür. Bu amaçla kanun koyucu, birlikte ticarî borç üstlenen kişilerin müteselsil sorumluluğa tâbi tutulmalarını kabul etmiştir (*teselsül karinesi*). TTK 7.1 uyarınca iki veya daha fazla kişi, içlerinden yalnız biri veya hepsi için ticarî niteliği haiz bir iş dolayısıyla diğer bir kimseye karşı birlikte borç altına girerlerse[1], kanunda veya sözleşmede

(1) "Müştereken borç altına girme" ibaresi, aynı işlem ile birlikte borç altına girmeyi ifade eder. Farklı tarihlerde ayrı ayrı yapılan işlemler sonucunda "müşterek borçlu" sıfatını

aksi kararlaştırılmış olmadıkça müteselsilen sorumlu tutulurlar[1]. Dolayısıyla içlerinden yalnız biri veya hepsi için ticarî niteliği haiz bir iş nedeniyle borç altına giren kişiler, alacaklıya karşı müteselsil borçlu olma yolunda bir irade açıklamasında bulunmamış olsalar dahi, kanun hükmü gereği bu borçtan müteselsilen sorumlu olurlar. Ticarî iş nedeniyle müteselsil borçluluğun söz konusu olmaması, sözleşmede, müteselsil sorumluluğun *kabul edilmediğine* ilişkin bir açıklamanın ya da kanunda aksine bir hükmün yer almış bulunmasına bağlıdır.

TTK 7.1'in uygulanabilmesi için borcun, tüm borçlular bakımından ticarî iş niteliğinde olması gerekmez. Borcun sadece borçlulardan biri bakımından ticarî iş olması da yeterlidir.

Borcun sadece alacaklı bakımından ticarî iş olduğu hallerde, eğer taraflar arasında bir sözleşme ilişkisi bulunuyorsa, bu borç TTK 19.2 uyarınca borçlular bakımından da ticarî sayılacağından, gene müteselsil borçluluk söz konusu olur.

Teselsül karinesi, ticarî bir borca kefalet halinde gerek asıl borçlu ile kefil gerek kefiller arasındaki ilişkilerde de uygulama alanı bulur (TTK 7.2).

Ticarî niteliği bulunmayan borçlara kefalet halinde alacaklı, kural olarak önce borçluyu takip eder, alacağını borçludan alamazsa kefile başvurabilir (bkz. BK 585). Alacaklının, borçluyu takip etmeden ya da varsa taşınmaz rehnini paraya çevirmeden kefile başvurabilmesi, kefilin kefalet sözleşmesinde müteselsil kefil olma iradesini açıklamış olmasına bağlıdır (BK 586)[2]. Ticarî bir borca kefalet halinde ise, sözleşmede aksi kararlaştırılmış olmadıkça, ke-

---

kazanan kişileri teselsüle tâbi tutmak isabetli olmaz (bu hususta bkz. **Tekinay:** Ticarî İşlerde Teselsül Karinesi, Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'in Hatırasına Armağan, Ankara 1964, s. 516, 518). Ancak bu hususun artık önemi kalmamıştır; zira BK 201 uyarınca, mevcut bir borca sonradan katılan kişi de, borçlu ile birlikte müteselsilen sorumlu tutulmaktadır.

(1) Ticarî işlerde alacaklılar arasında teselsülün özel bir önemi olmadığından, BK 169'dakinden farklı bir hüküm getirilmesine de gerek duyulmamıştır.

(2) Sözleşmede yer alan "müşterek borçlu ve müteselsil kefil" ibaresinin altına imza atanlar, eğer sözleşmede başka bir kişi asıl borçlu (kiracı, kredi alan) olarak gösterilmişse, müteselsil kefil sıfatıyla sorumlu tutulurlar [11. HD, 11.6.1985, E. 2636, K. 4163 (YKD, 1987, C. 13, S. 4, s. 577); 11. HD, 20.6.1986, E. 3562, K. 3776 (İBD, 1986, C. 60, S. 7-9, s. 548); 11. HD, 16.12.1991, E. 4735, K. 6823 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 118-119, Nr. 35)].

fil, borçluyla birlikte müteselsilen sorumlu tutulur (TTK 7.2)[1]. Dolayısıyla bu halde alacaklı, ilkin borçluya gitmek ya da taşınır-taşınmaz rehninin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapmak zorunda kalmadan doğrudan kefile başvurabilir[2]. Ancak kefile, taahhüt veya ödemenin yapılmadığı ya da yerine getirilmediği *ihbar edilmeden, temerrüt faizi yürütülemez* (TTK 7.1, son cümle).

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, teselsül karinesinin uygulanmasını sınırlandıran bir hüküm yer almış bulunmaktadır. TKHK'nın 4.6. maddesinde, tüketici işlemlerinde tüketicinin edimlerine karşılık olarak alınan şahsî teminatların, her ne isim altında alınmış olursa olsun, adî kefalet; tüketicinin alacaklı olduğu hallerde verilen şahsî teminatların ise, aksine hüküm bulunmadıkça, müteselsil kefalet sayılacağı ifade edilmiştir. Böylece, örneğin TTK 19.2 uyarınca kredi alan tüketici bakımından da ticarî iş sayılan bir kredi nedeniyle alınan kefalet müteselsil değil, adî kefalettir. Kredi kartı kullanımlarındaki kefalet de, adî kefalet hükümlerine tâbidir (Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu 24/V). Ancak bu hüküm tacirlere verilen kurumsal kredi kartları hakkında uygulanmaz (md. 43).

Eğer ticarî bir borca birden fazla kişi kefil olmuşsa, gerek kefiller gerek borçlu ile kefiller arasındaki ilişkilerde de teselsül karinesi geçerli olacağından (TTK 7.2), kefillerin her biri, alacaklıya karşı sadece kendi payından değil borcun tümünden borçlu ile birlikte aynı derece ve düzeyde sorumlu tutulur. Oysa adî borçlara birlikte kefil olan kişilerin böyle bir sorumluluk altına

---

(1) TTK 7.2'nin uygulanabilmesi için de borcun, alacaklısı veya borçlusu bakımından ticarî olması yeter. Borcun ayrıca kefil bakımından da ticarî olmasına gerek yoktur.

(2) Ancak bunun için borçlunun ifada gecikmesi ve ihtarın sonuçsuz kalması veya açıkça ödeme güçsüzlüğü içinde olması gerekir (BK 586/I, son cümle). Müteselsil kefalette alacak, taşınır veya alacak rehni ile güvence altına alınmışsa, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla alacağın tamamen karşılanamayacağının önceden hâkim tarafından belirlenmesi veya borçlunun *iflâs etmesi ya da konkordato mehli verilmesi* hallerinde, rehnin paraya çevrilmesinden önce de kefile başvurulabilir (BK 586/II).

Bir sicile tescili zorunlu olan taşınır mallar bakımından, zilyetliğin devrine gerek olmaksızın *ilgili sicile kayıt suretiyle rehin kurulduğu hallerde, BK 586/II, müteselsil kefilin* takibine engel teşkil etmez [11. HD, 8.6.2015, E. 6609, K. 7944 (Batider 2015, C. 31, S. 3, s. 133)]. Bu gibi durumlarda BK 586/II anlamında teslime bağlı taşınır rehni söz konusu değildir.

Adî kefalette, alacak rehinle güvence altına alınmışsa, borçlunun iflâsı ya da kendisine konkordato mehli verilmesi halleri dışında, kefil, alacağın öncelikle rehin konusundan alınmasını isteyebilir (BK 585/II). Dolayısıyla özellikle taşınır rehninin verilmiş olduğu hallerde kefile başvurma hususunda adî kefalet ile müteselsil kefalet arasında fark kalmadığı söylenebilir.

girmeleri, bu yolda özel bir irade açıklamasında bulunmalarına bağlıdır; aksi halde, kefillerden her biri sadece kendi payı tutarınca adî kefil ve diğerlerinin payları hakkında da kefile kefil sıfatıyla sorumlu olur (BK 587/I). İstisnaî durum için bkz. BK 587/II.

TTK 7.2'deki hukukî sonucun doğabilmesi için, kefalet sözleşmesiyle ilgili olarak BK 583/I'de öngörülen şeklî şartların[1] gerçekleşmiş olması da gerekir mi? Bu konunun, kanunî bir düzenlemeye bağlanması uygun olurdu. Nitekim, ATK 350'de kefaletin kefil açısından ticarî bir işlem olduğu hallerde, Alman Medeni Kanunu (*AlmMK*) 766'da kefili korumak için öngörülen yazılı şekil şartının aranmayacağı hükme bağlanmıştır[2].

Buna karşılık 6455 sayılı Kanun'un 77. maddesi ile BK 584'e eklenen fıkrada, ticaret siciline kayıtlı ticarî işletmenin sahibi veya ticaret şirketinin ortak ya da yöneticisi tarafından işletme veya şirketle ilgili olarak verilecek kefaletlerde eşin rızasının aranmayacağı hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme, ticarî işletmenin ayrı bir kişiliğe sahip olduğu yanılgısından hareketle hazırlanmıştır ve hüküm, işletme sahibinin işletmesi için borç altına girdiği hallerde kefalet de verebileceği gibi anlamsız bir sonuca yol açmaktadır. Dolayısıyla bu hükmün uygulamadaki sorunları halletmeye yeterli olmayacağı söylenebilir. Bu açıdan anılan düzenlemenin, tacir bakımından ticarî sayılan bir borca (=ticarî iş) kefalet verilmesi halinde eşin rızasının aranmayacağı, şeklinde yapılması uygun olurdu.

2. Ticarî İşlerde Faiz

A- Genel Olarak

a-Faiz Türleri

Faiz, *kapital faizi,* (anapara, resülmal faizi) ve *temerrüt faizi* (gecikme faizi) olarak ikiye ayrılır.

---

(1) Kefilin sorumlu olduğu azamî miktarın, kefalet tarihinin ve müteselsil kefalet halinde bu durumu açıklayan ifadenin kefilin el yazısıyla belirtilmesi.

(2) Böylece ticarî ilişkilerin şekilden uzak, hızlı biçimde tamamlanması amaçlanmıştır. Karş. **Reisoğlu:** Türk Kefalet Hukuku, Ankara 2013, s. 35.

Türk hukuku yönünden de bu şartların aranmayacağı hususu için bkz. **Bozer-Göle:** s. 390.

Kapital faizi, belli bir para tutarını talep hakkına sahip bulunan alacaklıya, bu paradan belli bir süre yoksun kalması nedeniyle borcun vadesine (iade edilmesi gereken tarihe) kadar ödenen karşılığı ifade eder[1].

Temerrüt faizi ise, para borcunu zamanında ödemeyerek temerrüde düşen borçlu tarafından ödenmesi gereken faizdir. Bu yönüyle temerrüt faizi, alacağını zamanında alamayan alacaklıya ödenen maktu bir tazminat niteliğindedir. Temerrüt faizi, aksine sözleşme yoksa, vadenin bitiminden ve belli bir vade yoksa ihtar gününden itibaren işlemeye başlar (TTK 10). Temerrüt faizi, asıl alacağın zamanaşımı süresine tâbidir (BK 152)[2].

BK 117'de yapılan bir diğer düzenlemeyle, haksız fiil halinde fiilin işlendiği; sebepsiz zenginleşmede ise zenginleşmenin gerçekleştiği tarihte temerrüde düşüleceği belirtilmiştir. Dolayısıyla bu tarihlerden itibaren temerrüt faizi yürütülür[3].

---

(1) EBK'nın 113/II. maddesi *[BK 131]* uyarınca, evvelce işleyen faizleri talep hakkının saklı tutulduğu beyan edilmiş veya hal icabından doğmuş olmadıkça bu faizler talep olunamaz. Her ne kadar davacı banka anaparayı tahsil ederken ihtirazî kayıt ileri sürmemişse de, banka, münhasıran para alıp verme işleriyle uğraşan bir kuruluş olup, işletmesinin devamı, verdiği paraların faizlerinin tahsili ile mümkün olduğundan, ihtirazî kayıt ileri sürmesine gerek bulunmamaktadır. İşletmeciliğin icabından olarak anaparayı kabul etmesi faiz ve benzeri fer'î alacakların düşmesine neden olmaz [19. HD. 16.9.1993, E. 1992/6388, K. 1993/5533 (YKD, 1994, C. 20, S. 2, s. 264)].

Devlet alacaklarında faiz talep edilebilmesi için de ihtirazî kayıt ileri sürülmesine gerek yoktur [15. HD, 18.10.2001, E. 3439, K. 4651 (YKD, 2002, C. 28, S. 5, s. 750-751)]. Devletin özel hukuka tâbi alacakları için ihtirazî kayıt ileri sürülmeden faiz istenebileceğinin kabulü, isabetli olmamıştır.

Ana alacağın, taksitler halinde ödenmesi durumunda da, her bir ödeme sonunda faiz talep etme hakkının saklı tutulmuş olduğunun ayrıca belirtilmesine gerek yoktur [HGK, 27.1.1993, E. 1992/5-737, K. 13 (İKİD, 1993, S. 391, s. 9652)].

(2) 11. HD, 4.12.1995, E. 7971, K. 8950 (YKD, 1996, C. 22, S. 3, s. 406). Ayrıca bkz. **Barlas:** Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Bu Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar, İstanbul 1992, s. 186.

(3) Fiilin işlendiği tarihten başlayarak faiz ödenmesinin gerekçesi şöyle açıklanabilir: Haksız fiil sonucunda zarara uğrayan alacaklının bu zararının tam olarak giderilebilmesi, gerekli tazminatın zararın doğumu anında (olay tarihinde) derhal ödenmesine bağlıdır. Tazminatın olay tarihinde ödenmemiş olması, olay tarihi ile ödeme tarihi arasında para alacağından yoksun kalınmış olması nedeniyle ek bir zararın doğumuna yol açar. İşte faiz, bu ek zararı gidermeye yöneliktir. Bu yönde bkz. 17. HD, 13.12.2005, E. 10206, K. 11397 (THD, 2008, S. 20, s. 246).

Kapital faizlerinin ödenmesinde temerrüde düşülmesi halinde ise, temerrüt faizi, kural olarak icra takibine girişildiği veya davanın açıldığı tarihten itibaren talep edilebilir (BK 121/I).

Temerrüt faizinin geç ödenmesi halinde ise, temerrüt faizi talep olunamaz (BK 121/III).

Başka bir açıdan da faiz, *kanunî faiz* (nizamî faiz) ve *akdî faiz* (iradî faiz) olarak ikiye ayrılır. *Kanunî faiz,* miktarı kanun tarafından belirlenen kapital veya temerrüt faizini ifade eder. *Akdî faiz* ise, miktarı sözleşme ile kararlaştırılmış olan faizdir. Ancak bu tanımlar, 3095 sayılı Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun'la değiştirilmiştir. 3095 sayılı Kanun'un 1. maddesinde, kanunî faiz terimi, sadece miktarı sözleşme ile belirlenmemiş olan *kapital faizini* ifade etmek üzere kullanılmıştır. 3095 sayılı Kanun'a göre miktarı sözleşme ile gösterilmemiş olan temerrüt faizi, kanunî faiz tabirine dahil değildir[1].

b- Mevzuat

Faiz konusunu düzenleyen hükümler oldukça dağınık olup, çeşitli kanunlara serpiştirilmiş durumdadır. Bu hususta, ana kanunlar olan MK, BK ve TTK'da da birtakım hükümler yer almış bulunmaktadır. BK 88'de uygulanacak kapital faizi oranının sözleşme ile belirlenmesine izin verilmişse de bu oran, mevzuat hükümlerine (3095 sayılı Kanun) göre belirlenen faiz oranının yüzde elli fazlasını aşamaz. Ödenecek faizin oranı sözleşmede gösterilmemişse, oran, faiz borcunun doğduğu tarihte yürürlükte olan mevzuata göre belirlenir (*kanunî faiz*).

Temerrüt faizi konusunda ise; BK 120/II'de, sözleşme ile kararlaştırılacak oranın, mevzuat hükümlerine göre belirlenen oranın yüzde yüz fazlasını aşamayacağı hükmü yer almıştır[2]. Sözleşmede, bu sınır içinde bir temerrüt fa-

---

Bu hususta BK 76'ya da bkz.

(1) Bu konuda **Bozer**'in, TBMM Tutanak Dergisi, 1984, C. 8, s. 725-726'daki konuşmasına bkz.

(2) Akdî faiz oranı kararlaştırılmakla birlikte sözleşmede temerrüt faizi kararlaştırılmamışsa ve akdî faiz oranı, mevzuat hükümlerine göre belirlenen faiz oranından yüksek ise, temerrüt faizi oranı hakkında akdî faiz oranı geçerli olur (BK 120/III). Böylece borçlunun, temerrüdünden yarar sağlaması engellenmeye çalışılmıştır.

izi oranı belirlenmemişse, faiz oranı faiz borcunun doğduğu tarihteki mevzuat hükümlerine göre belirlenir (BK 120/I)[1].

TTK 8.1'de ticarî işlerde faiz oranının serbestçe belirlenebileceği ifade olunmuştur. TTK 8.1'deki bu hüküm ticarî işler bakımından özel hüküm niteliğinde olduğundan, BK'nın 88 ve 120. maddelerindeki sınırlandırmalar ticarî işlerde uygulanamaz[2].

Eski dönemde Türk parasının hızla değer kaybetmesi, EBK ve ETK'da öngörülen kanunî kapital ve temerrüt faizlerinin işlevlerini yerine getirmesini engellemiş ve bu durum, borcunu zamanında ifa etmeyen borçluların kazançlı çıkmalarına neden olmuştu. Bunun sonucunda da, girişilen icra takipleri ile açılan dava sayıları artmış ve mahkemeler büyük bir yük altına girmişti[3].

1980'li yıllarda yaşanan yüksek enflasyon karşısında adî ve ticarî işlerde kanunî faiz ve temerrüt faizinin günün koşullarına uydurulabilmesi için 1984 yılında 3095 sayılı Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun kabul edilmiştir. Bu Kanun'da, EBK ve ETK'daki (kanunî) kapital faizi ve temerrüt faizi oranlarını[4] belirleyen hükümlerin uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır (md. 5/II). 3095 sayılı Kanun'la 22.3.1303 tarihli Murabaha Nizamnamesi'nin adî işlerde faiz konusunu düzenleyen hükümleri de yürürlükten kaldırılmıştır (md. 5/I)[5].

3095 sayılı Kanun'un ilk şeklinde, kanunî kapital ve temerrüt faizi oranı yıllık yüzde otuz olarak belirlenmişti (md. 1/I, 2/I). Bakanlar Kurulu'na, ekonomik koşulları dikkate alarak, bu oranı yüzde seksenine kadar artırıp eksiltme yetkisi verilmişti (md. 1/II, 2/II). 3095 sayılı Kanun'un 2. maddesinin III. fıkrası ile de, ödeme yer ve zamanındaki banka iskontosunun yüzde otuzdan fazla olması halinde, ticarî işlerde temerrüt faizinin T.C. Merkez Bankası'nın kısa vadeli krediler için öngördüğü reeskont[6] faizi oranı üzerinden istenmesine

(1) BK 88 ve 120 emredici niteliktedir [13. HD, 22.11.2012, E. 17865, K. 26319 (YKD, 2013, C. 39, S. 3, s. 562 vd.)].

(2) 19. HD, 1.7.2013, E. 8556, K. 12306 (YKD, 2013, S. 12, s. 2567-2568).

(3) Bu hususta bkz. Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun Tasarısı'na İlişkin Gerekçe, TBMM Tutanak Dergisi, 1984, C. 8, S. Sayısı 211, s. 1.

(4) Bunlar sırasıyla yüzde beş ve yüzde ondu (EBK 72, ETK 9).

(5) Akdî ve ticarî işlerde faiz konusunu düzenleyen Murabaha Nizamnamesi'nin ticarî işlere ilişkin hükümleri ise, ETK 1473 ile yürürlükten kaldırılmıştır.

(6) *Reeskont* (*mükerrer iskonto*), bir bankanın, iskonto ettiği ticarî senedi, T.C. Merkez

olanak tanınmıştı. Bakanlar Kurulu, kendisine verilen yüzde otuzluk faiz oranını yüzde seksenine kadar artırma yetkisini, 1997 yılında kullanarak, kanunî faiz oranını, 1.1.1998'den geçerli olmak üzere yüzde elliye çıkarmıştı[1]. Ancak bu artırıma rağmen kanunî faiz oranları, enflasyon ve buna bağlı olarak oluşan döviz kuru, mevduat faizi, hazine bonosu ve devlet tahvili faizi oranlarının çok gerisinde kalmıştır. Sonuçta bu durum, alacaklıların zarara uğramasına neden olmuş, ekonomik ve sosyal yaşamı olumsuz yönde etkilemiş ve hukuk devleti ilkesini zedelemiştir. Anayasa Mahkemesi de, 3095 sayılı Kanun'un 1 ve 2. maddelerini, Anayasa'nın 2 ve 5. maddelerine aykırı bularak, iptal etmiştir[2]. Anayasa Mahkemesi'nin kararından sonra ortaya çıkan hukukî boşluğu doldurmak, alacaklı ile borçlunun menfaatleri arasında adil bir dengenin kurulması ve ticarî hayatta güvenin korunması amacıyla 15.12.1999 tarihinde 4489 sayılı Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun kabul edilmiş[3] ve 3095 sayılı Kanun'un iptal olunan 1 ve 2. maddeleri yerine yeni hükümler getirilmiştir. Yapılan değişiklikle, sabit bir faiz oranı belirlenmesinden vazgeçilerek, T.C. Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredi işlemlerinde uyguladığı reeskont oranı ve kısa vadeli avanslar için[4] uyguladığı faiz oranı ile kanunî faiz ve temerrüt faizi arasında bağlantı kurularak, para değerindeki değişmeleri yakından izleyebilecek esnek bir sis-

---

Bankası'na tekrar iskonto ettirmek suretiyle kredi sağlamasını ifade eder [**Türk:** Temerrüt Faizi Bileşik Faiz Yöntemiyle Hesaplanabilir mi?, X. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (9.4.1993), Ankara 1993, s. 156].

Hâlen vadesine en çok üç ay kalan senetler karşılığında yapılacak reeskont işlemlerinde uygulanacak iskonto faiz oranı yıllık yüzde 15.75 olarak belirlenmiştir [T.C. Merkez Bankası'ndan yapılan duyuru (RG, 19.12.2020, S. 31339)].

(1) 97/9807 sayılı Karar (RG, 20.8.1997, S. 23086).

(2) 15.12.1998 tarih ve E. 1997/34, K. 1998/79 sayılı karar (RG, 26.11.1999, S. 23888).

Anayasa Mahkemesi, ticarî iş veya işlemlerle ticarî olmayanların farklı nitelikte olmaları ve tacir ile tacir olmayanların da farklı hukukî konumda bulunmaları nedeniyle ticarî işler için farklı temerrüt faizi ödenmesini öngören 2. maddenin III. fıkrasını eşitlik ilkesine aykırı görmemiştir. Ancak, 2. maddenin III. ve IV. fıkralarının iptaline, aynı maddenin I. ve II. fıkralarının iptali karşısında, bu fıkraların uygulanma olanağı kalmamış olduğu gerekçesiyle karar verilmiştir.

(3) RG, 18.12.1999, S. 23910.

(4) *Avans*, teminat olarak alınan ticarî senet ve vesikalar ile Devlet tahvilleri ve borsada kayıtlı sağlam tahviller karşılığında ödünç verme işlemidir.

tem oluşturulmaya çalışılmıştır. Sonradan, enflasyondaki düşme eğiliminin de etkisiyle, yeniden sabit faiz sistemine geri dönülmüştür. 5335 sayılı Kanun'un 14. maddesi ile 3095 sayılı Kanun'un 1. maddesi değiştirilmiş ve faiz ödemesinin yıllık yüzde on iki oranı üzerinden yapılacağı belirtilmiştir. Bu oran, 2005/9831 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile[1] yüzde dokuza düşürülmüştür. Bakanlar Kurulu'na da, bu oranı aylık olarak belirleme, yüzde onuna kadar indirme, bir katına kadar artırma yetkisi tanınmıştır. Anayasa değişikliğinden sonra bu yetki, Cumhurbaşkanına verilmiştir (700 sayılı KHK 94).

Başka bazı kanunlarda da, faiz konusuyla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Örneğin BankK'nın 144. maddesinde mevduata verilecek faiz ve kredi faizine ilişkin düzenlemelerin yer aldığını görüyoruz[2]. Banka kartları ve kredi kartları hakkında 5464 sayılı Kanun'un 26/III. maddesinde de, azamî faiz oranlarını belirlemeye T.C. Merkez Bankası yetkili kılınmıştır. T.C. Merkez Bankası belirlediği bu oranları üç ayda bir açıklayacaktır.

Ayrıca bkz. T.C. Anayasası 46/IV; T.C. Merkez Bankası Kanunu 40; Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun 51; Kat Mülkiyeti Kanunu 20/II; İş Kanunu 34/I; TKHK 4.7, 25.1, 26.2, 36; TTK 1530.7; Çek Kanunu 3.7.

B- Ticarî İşlerde Faizin Özellikleri

a- Öngörülmemiş Olsa Dahi Faize Hak Kazanılması

Adî iş niteliğindeki ödünç sözleşmelerinde, sözleşmede öngörülmemişse, ödünç alanın vadeye kadar geçen süre için kapital faizi ödemesi söz konusu değildir (BK 387/I). Buna karşılık eğer ödünç, ticarî iş niteliğinde ise, sözleşmede kararlaştırılmamış olsa dahi ödünç alanın kapital faizi ödemesi istenebilir (BK 387/II).

---

(1) RG, 30.12.2005, S. 26039.

(2) Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanının yetkili kılması halinde T.C. Merkez Bankası, bankaların ödünç para verme işlemleri ve mevduat kabulünde uygulayacakları azamî faiz oranları ile sağlayacakları diğer menfaatlerin nitelikleri ile azamî miktar ya da oranlarını tespit etmeye, bunları kısmen veya tamamen serbest bırakmaya yetkilidir (BankK 144).

"Hiçbir ticarî iş veya hizmet karşılıksız-ücretsiz yapılmaz" yolundaki ilkeye bağlı kalınarak, ticarî işletmesi gereği bir iş veya hizmet gören tacirin, sözleşmede öngörülmemiş olsa bile ücret isteme ve verdiği avanslar, yaptığı masraflar için de ödeme tarihinden itibaren faiz talep etme hakkının bulunduğu kabul edilmiştir (TTK 20)[1].

b- Faize Faiz Yürütülmesi (Bileşik Faiz)

Faizin, belli devreler sonunda anaparaya eklenmesi ve bundan sonra anapara ve faizlerden oluşan yeni tutara tekrar faiz yürütülmesi halinde *bileşik faiz*den söz edilir. Adî işlerde bileşik faiz uygulaması kabul edilmemiştir[2]. Adî ödünç sözleşmelerinde bileşik faiz uygulamasının yasak olduğu hususunda bkz. BK 388/III.

Buna karşılık, her iki tarafı da tacir olan cari hesaplarla (md. 89 vd.), her iki taraf bakımından da ticarî iş niteliğinde olan ödünç sözleşmelerinde, bileşik faiz uygulaması yapılmasına izin verilmiştir (TTK 8.2 ve TTK'nın Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun 9.1). Ayrıca TTK'da düzenlenen kambiyo senetlerinde de[3] müracaat hakkının kullanılması dolayısıyla temerrüt faizine faiz yürütülmesi söz konusu olmaktadır[4].

c- Daha Yüksek Oranda Temerrüt Faizi İstenebilmesi

Gerek adî gerek ticarî işlerde temerrüt faizi, halen yıllık yüzde dokuz oranı üzerinden hesap edilir. Ancak T.C. Merkez Bankası'nın önceki yılın 31 Aralık günü kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranı yukarıda açıklanan miktardan fazla ise, ticarî işlerde temerrüt faizi bu oran üzerinden de istenebilir (3095 sayılı Kanun 2/II). Bu hususta ayrıntılı bilgi için aşağıdaki kısımda yapılan açıklamalara bkz.

---

(1) Belirtmek gerekir ki, adî işlere ilişkin bazı hükümlerde de, ödenen avans ve masraflar için faiz verilmesi kabul edilmiştir. Örneğin bkz. BK 510, 529, 538, 627.

(2) Bu hususta bilgi için bkz. **Tekinay-Akman-Burcuoğlu-Altop:** s. 703-704.

(3) Bkz. TTK 670-823.

(4) Bu hususta bkz. aşağıda C, b, bb.

C- Faiz Oranları

a- Kapital Faizinde

Ticarî işlerde taraflar, uygulanacak kapital faizi oranını belirlemede serbest bırakılmışlardır (TTK 8.1; 3095 sayılı Kanun 1). Bu serbestinin sınırları, ahlâk kuralları ve BK'nın aşırı yararlanma (gabin) hakkındaki hükümleri ile çizilmiştir. Dolayısıyla kararlaştırılan faiz, aşırı derecede yüksek olup, borçlu tacirin ekonomik varlığını tehlikeye maruz bırakıyorsa hâkim tarafından indirime tâbi tutulabilir[1]. Borçlu, aşırı derecede yüksek faiz ödenmesini öngören bir sözleşmeden gabin hükümlerine dayanarak da kurtulabilir (BK 28). Ancak eğer borçlu tacir konumundaysa, tacirin ticarî işlerinde tecrübesizliği söz konusu olamayacağından (TTK 18.2), sadece zor durumda kalması (müzayaka) halinin varlığına dayanarak sözleşme ile bağlı olmadığını bildirmesi söz konusu olabilir.

Sözleşme ile, uygulanan faiz oranını artırma konusunda taraflardan birine yetki tanınabilir. Bu yetkinin de, MK 2 çerçevesinde kullanılması gerekir[2]. Faiz oranını artırma yetkisinin, genel işlem koşullarında yer alması halinde bkz. BK 24.

Adî işlerde faiz oranının sözleşme ile belirlenmesi halinde, bu oran, 3095 sayılı Kanun'a göre saptanan oranın (halen yıllık yüzde dokuz)[3] yüzde elli fazlasını aşamaz (BK 88/II).

BK hükümlerinin, yerine göre, tüketiciyi korumaya yönelik düzenlemeler içerdiği söylenebilir. Bu doğrultuda TKHK 83.1'de kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümlerin (BK) uygulanması kabul edilmiştir. Kısacası bir tarafın tacir diğer tarafın tüketici konumunda olduğu hallerde, TTK 19.2 gereğince ticarî iş sayılan sözleşme dolayısıyla faiz oranı serbestçe belirlenememeli, tüketicinin ödeyeceği faiz, TKHK'da o işlem türü için ödenecek faiz konusunda özel bir belirleme yapılmadıkça, BK 88/II'deki oran üzerinden hesaplanmalıdır (TTK 8.3)[4].

---

(1) Bu hususta bkz. 4. Bölüm, IV, 10.

(2) 19. HD, 26.3.1996, E. 6, K. 2976 (YKD, 1996, C. 22, S. 7, s. 1115).

(3) Bakanlar Kurulu'nun 2005/9831 sayılı kararı (RG, 30.12.2005, S. 26039).

(4) Buna karşılık tüketici işleminin TTK 19.2 uyarınca aynı zamanda ticarî iş sayıldığı durumda davacı tüketici, temerrüt halinde avans faizi isteminde bulunabilir [HGK, 19.9.2019, E. 2017/13-620, K. 914 (YKD, 2020, C. 46, S. 4, s. 1001-1003)].

Buna karşılık bir tarafının tüketici olmadığı -tacirler arasındaki- ticarî işlerde, taraflar, BK 88/II'ye tâbi olmadan, uygulanacak faiz oranını serbestçe kararlaştırabilirler. Bu durum, ticarî işlerde faize ilişkin olarak özel bir sınır getirilmemiş olmasının (TTK 8.1) ve tacirin basiretli davranma yükümlülüğünün bir sonucudur[1].

Kapital faizi ödenmesinin kanunen gerekli olduğu hallerde, taraflar sözleşmede uygulanacak faiz oranını göstermemişlerse, gerek adî gerek ticarî işlerde (kanunî) kapital faizi oranı, ilgili mevzuat hükümleri (halen 3095 sayılı Kanun 1) uyarınca yıllık yüzde dokuz olarak uygulanır. Bu hususta bkz. BK 88/I ve TTK 9.

b- Temerrüt Faizinde

aa- Genel olarak

Para borcunu içeren ticarî işlerde taraflar, borçlunun temerrüde düşmesi halinde istenecek temerrüt faizi oranını da serbestçe kararlaştırabilirler (TTK 8.1; 3095 sayılı Kanun 2/I). Taraflar, uygulanacak temerrüt faizi oranını ayrıca belirlememişlerse, temerrüt faizi, kapital faizi oranı olan yıllık yüzde dokuz üzerinden hesaplanır (3095 sayılı Kanun 2/I).

Ticarî işlerde temerrüt faizinin hesaplanması konusunda bir özellik vardır. 3095 sayılı Kanun'un 2/II. maddesine göre, T.C. Merkez Bankası'nın önceki yılın 31 Aralık günü kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranı[2], yukarıda açıklanan miktardan[3] *fazla ise,* arada sözleşme olmasa bile, ticarî işlerde temerrüt faizi bu oran üzerinden istenebilir. Söz konusu avans faiz oranı, 30 Haziran günü önceki yılın 31 Aralık günü uygulanan avans faiz oranından beş puan veya daha çok farklı ise yılın ikinci yarısında bu oran geçerli olur (3095 sayılı Kanun 2/II).

---

(1) HGK, 15.5.2015, E. 2013/6-2249, K. 1362 (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 17.10.2016); **Helvacı-Kaya (Ülgen,** Ticarî İşletme Hukuku): s. 98 vd. Karş. 13. HD, 13.1.2014, E. 2013/21286, K. 182 (Yasa Hukuk Dergisi, 2014, C. 9, S. 95, s. 176 vd.); 8. HD, 11.12.2017, E. 4277, K. 16524 (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 11.5.2018).

(2) Hâlen avans işlemlerinde uygulanan faiz oranı yıllık yüzde 16.75 olarak belirlenmiştir [T.C. Merkez Bankası'ndan yapılan duyuru (RG, 19.12.2020, S. 31339)].

(3) 5335 sayılı Kanun'la 3095 sayılı Kanun'un 1. maddesinde yapılan değişiklikten sonra "yukarıda açıklanan miktar" ibaresi, yıllık yüzde dokuzluk faiz oranını ifade eder (3095 sayılı Kanun 2/I'e de bkz.).

3095 sayılı Kanun'un 2/II. maddesinin yazılış biçiminden de anlaşılacağı üzere, temerrüt faizinin, kısa vadeli avanslar için uygulanan faiz oranı üzerinden hesaplanması, alacaklının bu yönde açık bir talepte bulunmasını gerektirir. Alacaklının sadece "kanunî faiz" ya da "ticarî faiz" istemiş olması, temerrüt faizinin, kısa vadeli avanslar için uygulanan faiz oranı üzerinden hesaplanabilmesi için yeterli değildir, bu hallerde temerrüt faizi yıllık yüzde dokuz oranı üzerinden hesaplanır[1].

Alacaklı ile borçlu arasında yapılan sözleşmede temerrüt faizi konusunda bir düzenleme yapılmamasına karşılık kapital faizi, yüzde dokuz oranı ya da avans faiz oranından daha yüksek bir oran olarak belirlenmişse, temerrüt faizi, bu kapital faizi oranı üzerinden hesaplanır (3095 sayılı Kanun 2/III, BK 120/III).

Bu hal dışında adî işlerde uygulanacak temerrüt faizi oranı sözleşmede kararlaştırılmamışsa bu oran, faiz borcunun doğduğu tarihte yürürlükte olan mevzuat (halen 3095 sayılı Kanun) hükümlerine göre belirlenir (BK 120/I). Adî işlerde temerrüt faizinin sözleşme ile kararlaştırılacağı hallerde oran, BK 120/I'e göre belirlenen oranın yüzde yüz fazlasını aşamaz (BK 120/II). 120. maddenin gerekçesinde hükmün emredici nitelikte olduğu gösterilmiştir. Ancak ticarî işlere ilişkin olarak faiz konusunda özel bir düzenlemeye yer veren TTK 8.1 karşısında, BK 120/II'nin tacirler arasındaki ticarî işler nedeniyle uygulanması söz konusu olamaz[2].

Görüldüğü üzere 3095 sayılı Kanun, ticarî işlerde ödenecek temerrüt faizinin miktarı hakkında taraflar arasında bir anlaşmanın yapılmamış olduğu hallerde bu faizin, T.C. Merkez Bankası'nın kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranı üzerinden istenebilmesi imkânını getirmiştir (md. 2/II). Taraflardan biri için ticarî iş niteliğinde olan bir sözleşme, kural olarak diğer

(1) 3095 sayılı Kanun'un değişiklikten önceki 2/III. maddesinin uygulanmasına ilişkin olarak bu yönde 11. HD, 17.6.1991, E. 2477, K. 4123 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 151, Nr. 76); 11. HD, 15.12.1992, E. 6045, K. 1139 (Batider, 1993, C. 17, S. 1, s. 131); 15. HD, 27.4.1999, E. 145, K. 1654 (YKD, 1999, C. 25, S. 9, s. 1250); **Barlas:** s. 155-156.

(2) HGK, 15.5.2015, K. 2013/6-2249, K. 1362 (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 17.10.2016). Aksi yönde 8. HD, 11.12.2017, E. 4277, K. 16524 (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 22.1.2019); 13. HD, 13.1.2014, E. 2013/21286, K. 182 (Yasa Hukuk Dergisi, 2014, C. 9, S. 95, s. 177-178).

taraf için de ticarî sayılır (TTK 19.2). Dolayısıyla sözleşmenin tacir olmayan (borçlu) tarafı da, gereğinde kısa vadeli avanslar için uygulanan faiz oranına göre temerrüt faizi ödemek zorunda kalabilir[1].

Ticarî işin mutlaka bir sözleşmeden doğmuş olması gerekmez, yerine göre bir haksız fiil de, ticarî iş niteliğinde olabilir (TTK 3). Haksız fiiller dolayısıyla ödenecek temerrüt faizinin, avans için uygulanan faiz oranı üzerinden hesaplanmasının uygun olup olmayacağında kuşkuya düşülebilir. Örneğin esnaf işletmesine ait bir kamyonun, tacir konumundaki bir kişinin işyerine çarparak zarar vermesi halinde hükmolunan tazminatı geç ödeyen esnaftan talep edilecek temerrüt faizini, bu oran üzerinden hesaplamak isabetli olur mu[2]? Bu halde temerrüt faizinin kısa vadeli avanslar için uygulanan faiz oranı üzerinden hesaplanması, TTK 19.2'de yer alan ve bir taraf için ticarî sayılan iş, *sözleşmeden kaynaklanıyorsa,* diğer taraf için de ticarî sayılır yolundaki hükmün bir anlamı kalmamasına neden olacaktır[3]. Dolayısıyla bu halde öden-

---

(1) Ticarî iş niteliğindeki sözleşmeden doğan alacağı temellük eden kişi de, temlik edenin haklarına halef olacağından, avans faizi isteyebilir [bu yönde bkz. 12. HD, 2.6.1994, E. 6864, K. 7254 (YKD, 1994, C. 20, S. 11, s. 1793)].

(2) Ancak haksız fiilin, gerek mağdur gerek fail bakımından ticarî iş niteliğinde olduğu haller ile TTK'da düzenlenen haksız fiil türlerinde (haksız rekabet, çatma) herhangi bir duraksamaya yer yoktur. Bu gibi hallerde temerrüt faizi, avans faiz oranı üzerinden istenebilir.

(3) 11. HD ise, 3095 sayılı Kanun'da 4489 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten önce verdiği 5.5.1992 tarih ve E. 1990/6904, K. 1992/5898 sayılı kararında "... davalı tacir olduğundan ve yaptığı iş kendisi yönünden ticarî olup, bir taraf için ticarî olan iş faiz uygulaması bakımından diğer taraf için de ticarî iş mahiyetinde olacağından, *davalının eylemi haksız fiil olmasına rağmen* faiz nisbetinin reeskont faizi olması icap eder..." diyerek, [E]TK 21/II (TTK 19.2)'yi âdeta görmezden gelmiştir. Bu karar için bkz. Batider, 1991, C. 16, S. 2, s. 168. 11. HD, sonradan verdiği 10.11.1994 tarih ve E. 2242, K. 7490 sayılı kararda, haksız fiillerden dolayı reeskont faizi yürütülebilmesi için haksız fiillerin TTK'da düzenlenmesi veya fiilin gerek mağdur gerek fail bakımından ticarî iş niteliğinde olması koşulunu aramıştır (YKD, 1995, C. 21, S. 3, s. 425 vd.). Bu kararın eleştirisi için bkz. **Tekil:** Türk Ticaret Kanununun Revizyonu, s. 573 vd. Kanımızca, TTK 3, haksız fiil ya da sözleşmeden kaynaklanan işin, ilişkinin her iki tarafı için de ticarî sayılıp sayılamayacağını göstermemektedir. Bu hususta, TTK 19.2 ile sözleşmeler konusunda özel bir düzenleme yapılmış olması da, bunun kanıtıdır. Haksız fiiller için, TTK 19.2 benzeri bir düzenleme yapılmamış olduğundan, zarar gören tacirin, haksız fiil faili esnaftan reeskont (hâlen kısa vadeli avanslar için uygulanan faiz) oranı üzerinden temerrüt faizi talep etmesi mümkün görülmemektedir. Zira zarar veren açısından bu iş, adî iş niteliğini korumaktadır. HGK da 17.2.1999 tarih ve E. 1999/19-73, K. 106 sayılı kararında, davacı tacir ile davalı arasındaki ilişkinin haksız fiilden kaynaklanması nedeniyle

mesi gereken temerrüt faizi, 3095 sayılı Kanun'un 2/I. maddesine göre hesaplanmalıdır[1]. Tacir konumunda olan kişi, temerrüt faizini aşan zararını, BK 122 (EBK 105)'e dayanarak ayrıca talep etmek imkânına sahiptir[2].

[E]TK 21/II'nin uygulanamayacağını ve hükmedilen tazminata reeskont faizi değil kanunî faiz yürütüleceğini ifade etmiştir (YKD, 2000, C. 26, S. 6, s. 850). Aynı yönde 11. HD, 14.2.2005, E. 2004/4514, K. 1135 (Batider, 2005, C. 23, S. 1, s. 214); 7. HD, 17.5.2006, E. 1597, K. 1617 (YKD, 2007, C. 33, S. 1, s. 58, 60).

HGK'nın 3.4.2002 tarih ve E. 2002/4-174, K. 259 sayılı kararında ise, haksız fiilin, tacir tarafından ticarî işletmesiyle ilgili olarak meydana getirildiği hallerde, bu fiilden zarar gören tacir olmasa bile, tacirden avans faiz oranı üzerinden temerrüt faizi istenebileceği kabul olunmuştur (YKD, 2002, C. 28, S. 7, s. 1006). Aynı yönde 7. HD, 25.12.2006, E. 4215, K. 4399 (YKD, 2007, C. 33, S. 9, s. 1670; 17. HD, 27.2.2014, E. 2013/3288, K. 2692 (YKD, 2014, C. 40, S. 5, s. 1040).

(1) Nitekim Alman hukukunda, sadece her iki taraf için de ticarî sayılan işlemlerde, yıllık yüzde beş üzerinden (adî işlerde yıllık yüzde dört) temerrüt faizi istenebileceği öngörülmüştür (ATK 352). İsvBK 104/III'e göre de, yüzde beşten fazla olan banka iskontosuna göre temerrüt faizi ödenmesi, sadece tacirler arasında söz konusu olur.

(2) [E]BK 105'e göre tazminat talep eden davacının, zararını somut vakıalarla kanıtlaması gerekir. Yüksek enflasyon olgusu, [E]BK 105 çerçevesinde tazminat talep eden davacıyı, bu ispat yükünden kurtarmaz [HGK, 19.6.1996, E. 1996/5-144, K. 1996/503 (YKD, 1997, C. 23, S. 2, s. 168 vd.); 5. HD, 23.1.2001, E. 20207, K. 906 (YKD, 2001, C. 27, S. 5, s. 673); 15. HD, 21.3.2005, E. 2004/4662, K. 1596 (YKD, 2005, C. 31, S. 9, s. 1410-1411); 29.9.2006, E. 2005/795, K. 5414 (THD, 2008, S. 18, s. 256-257)]. Buna karşılık, ülkemizde cari olan enflasyonist ortam karşısında, para değerinin düşmesinden doğan zararın kesin ispatının aranmaması; alacaklı lehine zarar karinesinin varlığının kabul edilmesi görüşü de ileri sürülmüştür [**Barlas:** s. 212-213; **Okçuoğlu:** Temerrüt Faizinden Oluşan Para Alacağının Geç Ödenmesi Nedeniyle Tazminat İstenebilir mi?, XIII. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (5-6.4.1996), Ankara 1996, s. 229-230; **Kartal:** Faizi Aşan Zarar (Munzam Zarar)-BK'nun 105. Maddesi ile İlgili Kararlar, XII. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (28-29.4.1995), Ankara 1995, s. 14)]. Bu yönde 13. HD, 13.2.1997, 1996/9985, K. 1997/810 (YKD, 1997, C. 23, S. 5, s. 735-736); HGK, 10.11.1999, E. 1998/13-353, K. 1999/929 (YKD, 2001, C. 27, S. 1, s. 9-10). 11. HD de, davacının alacağını zamanında tahsil edip vadeli mevduat hesabına yatırması her zaman mümkün olduğuna göre, takip tarihindeki reeskont oranı ile gene o tarihteki en yüksek vadeli banka mevduat faizi arasındaki farkın, [E]BK 105 uyarınca istenebileceğine karar vermiştir [23.5.1996 tarih ve E. 1416, K. 3723 sayılı karar (İKİD, 1997, S. 438, s. 12644-12645)]. Bu yönde ayrıca bkz. 11. HD, 31.1.2000, E. 1999/9686, K. 2000/547 (Batider, 2000, C. 20, S. 3, s. 237-238); 27.3.2008, E. 2007/2424, K. 3992 (THD, 2008, S. 28, s. 205-206); 11. HD, 6.12.2016, E. 2015/15144, K. 9357 (Batider, 2017, C. 33, S. 1, s. 308-310). Anayasa Mahkemesi'nin, zarara uğranılmış olduğunun ayrıca ispatlanması gereğinin aranmasının hak ihlaline yol açacağı yolundaki kararından sonra, gecikme halinde faizle karşılanmayan zararın varlığının karine kabul edilmesi görüşü benimsenmiş ve bu

bb- Kambiyo senetlerinde

Bir poliçe veya bononun vadesinde ödenmemesi halinde senedin hamili, müracaat borçlularına başvurarak, senedin ödenmemiş olan bedelini ve eğer şart kılınmışsa işlemiş faizini[1], vadenin gelmesinden itibaren işleyecek faizini, protesto-ihbar masraflarını ve komisyon ücretini isteme hakkına sahiptir (TTK 725, 778.1.d). Çeklerde ise hamil müracaat yoluyla, çekin ödenmemiş olan bedelini, ibraz gününden itibaren faizini, protesto, ihbar masrafları ile komisyon ücretinin ödenmesini ister (TTK 810). Ödemede bulunan müracaat borçlusu ise, kendisinden önce gelen borçlulara başvurarak, ödediği tutarın tamamı ile ödeme tarihinden itibaren bu tutarın faizini, masraflarını ve komisyon ücretini talep eder (TTK 726, 778.1.d). Hamile ödeme yapan çek borçlusunun müracaat hakkının kapsamı da, TTK 726'ya göre belirlenir (TTK 818.1.l).

Bu hükümlerde sözü edilen "vadenin gelmesinden ya da ibraz gününden itibaren işleyen faiz" (TTK 725, 810) ile "ödeme tarihinden itibaren bu tutarın faiz"inin (TTK 726), temerrüt faizini ifade ettiğine şüphe yoktur. Bu faiz, 5335 sayılı Kanun'la 3095 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikten sonra yüzde dokuz oranı üzerinden hesaplanacaktır (md. 2/I).

Kambiyo senetleri, TTK'da düzenlenmiş olduğundan (TTK 670, 823), ticarî iş sayılır (TTK 3). Bu durum nedeniyle müracaat hakkının kullanılması halinde 3095 sayılı Kanun'un 2/II. maddesine dayanarak T.C. Merkez Bankası'nın kısa vadeli avanslar için uyguladığı faiz oranı üzerinden temerrüt faizi talep edilebilir.

Bu durumda müracaat borçlusunun ağır bir yük altına gireceğini söylemek mümkün değildir. Zira ödeme yapan müracaat borçlusu, esasen ödediği tutarın tamamını senedi vadesinde ödememek suretiyle müracaat hakkının kullanılmasına yol açan keşideciden (düzenleyenden) talep etmek imkânına sahiptir.

---

durumda zararın nasıl hesaplanması gerektiği de 15. HD'nin, 28.11.2018 tarih ve E. 3499, K. 4739 sayılı kararında gösterilmiştir (THD, 2019, C. 14, S. 158, s. 2062).

Asıl alacağın faiziyle birlikte tahsiline yönelik davada, BK 122 (EBK 105)'den doğan talep hakkının saklı tutulmasına gerek yoktur [15. HD, 26.11.1998, E. 4379, K. 4426 (YKD, 1999, C. 25, S. 3, s. 363)].

(1) Poliçe ve bonolarda *kapital faizi* ödenmesi, ancak görüldüğünde veya görüldüğünden belli bir süre sonra ödenecek poliçe ve bonolarda söz konusudur (TTK 675).

cc- Yabancı para borçlarında

3095 sayılı Kanun, geçmişte yaşanan yüksek enflasyona bağlı olarak Türk parasının değer kaybetmesi karşısında EBK ve ETK'da öngörülen faiz oranlarının günün koşullarına uydurulması amacıyla hazırlanmıştır. Ancak Kanun'un hiçbir yerinde, yapılan düzenlemenin, Türk parası borçları için ödenecek faizlerle ilgili olduğu gösterilmemişti. Diğer kanunlarımızda da, yabancı para borcuna ödenecek temerrüt faizini gösteren bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu boşluk, yabancı para borcunu içeren sözleşmelerde alacaklıların, 3095 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre temerrüt faizi talep etmelerine neden olmuştur. Uyuşmazlıklara yol açan bu duruma bir çözüm getirmek üzere 14.11.1990'da kabul edilen 3678 sayılı Kanun'un 30. maddesiyle 3095 sayılı Kanun'a bir madde eklenmiştir. Eklenen 4/a maddesine göre, sözleşmede daha yüksek akdî faiz veya gecikme faizi kararlaştırılmadığı hallerde, yabancı para borcunun faizinde Devlet bankalarının o yabancı para ile açılmış bir yıl vadeli mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranı uygulanır[1]. Yapılan bu düzenlemede, Devlet bankalarında o tür yabancı para için mevduat hesabı açılmıyorsa, durumun ne olacağı belli edilmemiştir. Bu halde temerrüt faizinin, yabancı paranın ait olduğu ülkede uygulanan kanunî temerrüt faizine göre belirlenmesi düşünülebilir[2].

Yabancı para üzerinden yapılan bir sözleşmede "aynen ödeme" kaydı yer almamışsa, borçlu, ödemeyi vade günündeki kur üzerinden Türk parası ile yapabilir (BK 99/II). Ancak yabancı para borcu vadesinde ödenmemişse alacaklı, borcun, vade veya fiilî ödeme günündeki rayice göre Türk parası ile ödenmesini isteme hakkına sahiptir (BK 99/III)[3]. BK'nın bu hükmü, yabancı para borcunun vadesinde ödenmemesi halinde alacaklının, meydana gelebilecek kur değişikliklerinden zarar görmemesini sağlamaya yöneliktir.

---

(1) Bu uygulama, devlet bankalarının T. C. Merkez Bankası'na bildirdikleri oran üzerinden değil fiilen uyguladıkları faiz oranı esas alınarak yapılmaktadır [**Şit İmamoğlu:** Yabancı Para Borcunda Faize İlişkin Bazı Sorunlar, XXVIII. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 2016, s. 114 vd. Bu yönde 12. HD, 17.9.2018, E. 2018/3674, K. 8080 (YKD, 2019, C. 45, S. 5, s. 1256)].

(2) Bu hususta bkz. **Barlas:** s. 157.

(3) Yabancı para üzerine düzenlenen kambiyo senetlerinde de alacaklı, aynı imkâna sahiptir (TTK 711.1, 802.1).

BK 99/II'de öngörülen yabancı para borcunu Türk parası ile ödeme yetkisinin kullanılması, borcun, yabancı para borcu niteliğini ortadan kaldırmaz[1]. Dolayısıyla borçlunun ödemede gecikmesi halinde temerrüt faizi, Türk parası tutarı üzerinden değil yabancı para ile üstlenilen borç tutarı üzerinden 3095 sayılı Kanun'un 4/a maddesindeki hükme göre hesaplanır[2].

2018 yılında yaşanan ani kur artışının yarattığı ekonomik sıkıntının hafifletilmesi amacıyla, Türkiye'de yerleşik kişiler arasında yapılacak alım satım, kiralama (finansal kiralama dahil), iş, hizmet ve eser sözleşmelerinde sözleşme bedeli ve bu sözleşmelerden kaynaklanan diğer ödeme yükümlülüklerinin (faiz gibi) döviz cinsinden ya da dövize endeksli olarak kararlaştırılması yasaklanmıştır (Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair 12.9.2018 tarih ve 85 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, md. 1)[3]. Bu çerçevede, söz konusu sözleşmeler kapsamında düzenlenecek kıymetli evrakda yer alan bedellerin döviz cinsinden veya dövize endeksli olarak belirlenmesi de mümkün değildir [32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No. 2018-32/52), değişik md. 8.21].

Böylece, yabancı para ile ödeme yapılmasına ilişkin BK 99 ve yabancı para borcunun faizi konusunu düzenleyen 3095 sayılı Kanun'un 4/a maddelerinin uygulama alanı da daralmış olmaktadır.

---

(1) **Karayalçın:** Yabancı Para Borcunun Vadede Ödenmemesi ile İlgili Problemler, IV. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (20-21.3.1987), Ankara 1987, s. 214; **Barlas:** s. 158.

(2) Ancak yabancı para borcunun vadesinde ödenmemesi halinde alacaklının alacağını vade veya fiilî ödeme tarihindeki kur üzerinden Türk parasına çevirmesi ve Türk parası üzerinden takip talebinde bulunması gerekir (İİK 58/II, 3). Bu durumda yabancı para alacağı üzerinden temerrüt faizi de talep edilmek istenirse, vade tarihi ile takip tarihi arasında işlemiş temerrüt faizini yabancı para olarak hesaplayıp (3095 sayılı Kanun 4/a), bunu, takip tarihindeki kur üzerinden Türk parasına çevirmek gerekir.

Takip tarihinden sonra ise alacağa 3095 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre faiz yürütülür [HGK, 18.12.2002, E. 2002/12-1058, K. 1064 (YKD, 2004, C. 30, S. 1, s. 36)]. Karş. **Baygın:** Yabancı Para Borçlarında Temerrüt Faizi, XXII. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (15.12.2006), Ankara 2007, s. 63.

(3) Kararın kapsamında olmayan kredi, mevduat gibi bankacılık sözleşmelerinin döviz üzerinden ya da dövize endeksli olarak yapılmasına engel yoktur (**Şit İmamoğlu:** Yabancı Para Üzerinden Sözleşme Akdetme Özgürlüğünün Sınırlandırılmasına İlişkin ... Cumhurbaşkanlığı Kararı Hakkında Bir Değerlendirme, Batider, 2018, C. 34, S. 3, s. 155-156).

Önceden yapılmış sözleşmelerde yer alan ve döviz cinsinden kararlaştırılmış olan bedeller de Türk parası olarak yeniden belirlenecektir (85 sayılı karar, 2)[1]. Bu tutar üzerinden 3095 sayılı Kanun'un 1 ve 2. maddelerine göre faiz işletilecektir.

D- Faizle İlgili Bazı Sorunlar

a- Faizin Anaparayı Geçip Geçemeyeceği

Gerek adî gerek ticarî işlerde, kapital faizinin anaparayı geçmesi mümkündür[2]. Faizin, anaparayı geçmesine izin verilmiş olması, enflasyon baskısı altında bulunan ülkemizde uzun vadeli kredi işlemlerinin yapılmasını kolaylaştırmıştır. Temerrüt faizinin de, anaparayı aşması mümkündür[3].

b- Bileşik Faiz Uygulaması

Özde bir faize faiz yürütme işlemi olan bileşik (mürekkep) faiz uygulaması, sonuçta borçluyu, önceden öngöremeyeceği oranda ağır bir faiz yükü altına sokabilir. Bu nedenle, hemen hemen her hukuk sisteminde, tarafların bileşik faiz konusunda anlaşma yapmaları ya yasaklanmış ya da sınırlandırılmıştır[4]. BK'nın ödünç sözleşmelerine ilişkin 388. maddesinin III. fıkrasında da, faizin anaparaya eklenerek yeniden faiz yürütülmesinin kararlaştırılamayacağı belirtilmiştir. 3095 sayılı Kanun'un 3/I. maddesinde de, kanunî faiz (kapital faizi) ve temerrüt faizi hesaplanırken bileşik faiz yürütülemeyeceği

---

(1) Bu belirlemenin nasıl yapılacağı hakkında bkz. Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara İlişkin Tebliğ (No. 2008-32/34), S.28.

(2) 3095 sayılı Kanun'un 5/I. maddesi ile yürürlükten kaldırılan Murabaha Nizamnamesi'nin 4. maddesinde "ikrazat faizi her kaç sene mürur ederse etsin nihayet resülmal miktarını tecavüz etmiyecektir" hükmü yer almıştı. Bu Nizamname'nin ticarî işlere ilişkin hükümleri, ETK 1473 ile yürürlükten kaldırılmıştır. Dolayısıyla 3095 sayılı Kanun'un kabulünden önceki dönemde, Murabaha Nizamnamesi'nin faizin anaparayı geçemeyeceği yolundaki hükmü, sadece adî işler bakımından uygulanmaktaydı (bu hususta bkz. **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 563-564; **Bozer:** Ticarî İşlere İlişkin Faiz Hükümlerine Toplu Bir Bakış, Batider, 1964, C. 2, S. 3, s. 366-367).

(3) 11. HD, 10.10.1986, E. 4783, K. 5197 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 194, Nr. 212).

(4) Bu hususta bkz. **Türk:** Temerrüt Faizi Bileşik Faiz Yöntemiyle Hesaplanabilir mi?, s. 165 vd.

yolunda bir hüküm yer almıştır. Aynı maddenin II. fıkrasında ise, bileşik faize ilişkin TTK hükümlerinin saklı tutulduğu ifade edilmiştir.

TTK hükümlerinin, *kapital faizi* ile ilgili olarak bileşik faiz uygulaması yapılmasına izin verdiği haller şunlardır[1]:

aa- İki kişinin herhangi bir hukukî sebep veya ilişkiden doğan alacaklarını ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçip, bunları kalem kalem alacak ve borç şekline çevirerek, hesabın kesilmesinden sonra çıkarılacak artan tutarı (bakiye) isteyebileceklerine ilişkin sözleşmeye cari hesap sözleşmesi denir (TTK 89.1). Cari hesap sözleşmelerinde üç aydan aşağı olmamak kaydıyla faizin anaparaya eklenerek birlikte tekrar faiz yürütülmesine izin verilmiştir (TTK 8.2, 96.1). TTK'nın 8.2. maddesinin son cümlesi hükmü uyarınca cari hesap sözleşmesi dolayısıyla bileşik faiz uygulanması, sadece sözleşme taraflarının tacir oldukları hallerde mümkündür[2].

Hemen belirtmek gerekir ki, cari hesapta hesap devresinin sonunda çıkarılan bakiyenin kabulü ile borç yenilenmiş olacağından (TTK 94.2), ortada tam anlamıyla bir bileşik faiz uygulaması yoktur. Zira, yenilemeyi takiben ortaya anapara ve faizden oluşan yeni bir kapital alacağı çıkar; yeni hesap devresinde faiz, bu yeni tutar üzerinden hesaplanır ve dolayısıyla teknik olarak faize faiz yürütülmesinden de söz edilemez.

bb- TTK 8.2'ye göre bileşik faiz uygulaması yapılabilecek ikinci hal, her iki taraf için de ticarî nitelikte olan ödünç sözleşmeleridir. Eğer ödünç sözleşmesi borçlu bakımından ticarî nitelikte değilse, TTK 19.2'deki ticarî iş karinesine rağmen, bileşik faiz uygulaması yapılamaz. Ödünç sözleşmesinin, her iki taraf için de ticarî nitelikte olması, ödünç sözleşmesinin tacir olan taraflarının ticarî işletmeleriyle ilgili olmasını gerektirir. Örneğin işletmesinin kapasitesini artırmak isteyen bir tacirin banka ile kredi sözleşmesi yapması.

---

(1) Hükümet Tasarısı'nın 9. maddesinde yer alan bileşik faize ilişkin düzenleme, Adalet Komisyonunca metinden çıkarılmıştı. TBMM Genel Kurulu'nda yapılan görüşmelerde bileşik faize ilişkin düzenleme, koruyucu ve kötüye kullanmayı önleyici mekanizmalar getirilerek yeniden metne alınmıştır.

(2) Dolayısıyla tacir konumunda olan banka ile bir esnaf arasında yapılan cari hesap sözleşmesinde bileşik faiz uygulaması öngörülemez.

Bu iki hal dışında bileşik faiz uygulaması yapılırsa, işletilen faiz yok hükmündedir (TTK 8.4)[1].

Ticarî veya meslekî amaçla hareket eden kişiler ile tüketiciler arasında yapılan sözleşmelerde de (tüketici işlemi) bileşik faiz uygulanamaz (TKHK 4.7).

Temerrüt faizinin ödenmesinde temerrüde düşülmesi halinde temerrüt faizine faiz yürütülemez, başka bir deyişle bileşik faiz uygulaması yapılamaz (BK 121/III)[2]. Temerrüt faizinin ödenmesindeki gecikme nedeniyle alacaklının, icra takibine girişmesinden veya dava açmasından sonra dahi temerrüt faizi işletilemez[3]. Temerrüt faizine faiz yürütülemeyeceğini öngören BK 121/

---

(1) "İşletilen faiz yok hükmündedir" ifadesinden sadece bileşik faizin kastedildiğini anlamak uygun olur.

(2) Bu itibarla sözleşmelerde kullanılan ibarelerin dikkatle değerlendirilmesi ve bunların "gecikme faizi"ni mi yoksa "cezaî şartı" mı ifade ettiklerinin belirlenmesi gerekir. Eğer sözleşmede borçlunun "cezaî şart" ödemesi öngörülmüş ve borçlu bunu ödemede temerrüde düşmüşse, temerrüt faizi istenebilir [11. HD, 26.5.1987, E. 1316, K. 3267 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 127, Nr. 11); 11. HD, 21.6.1991, E. 4496, K. 4960 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 134, Nr. 34)].

TEK ile müşteri arasında yapılan elektrik satışına ilişkin sözleşmelerde kullanılan "gecikme zammı" ibaresinin, temerrüt faizi niteliğinde olduğu belirlendiğinden, ayrıca temerrüt faizi yürütülmesi kabul edilemez [11. HD, 2.11.1989, E. 1988/8197, K. 5884 (İKİD, 1992, S. 375, s. 8613); 11. HD, 28.5.1991, E. 1964, K. 3555 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 149, Nr. 72); 13. HD, 26.2.2004, E. 2003/13684, K. 2294 (YKD, 2004, C. 30, S. 6, s. 898)]. Oysa 13. HD, 21.12.1990 tarih ve E. 4196, K. 9072 sayılı kararında, gecikme zammının, ifaya eklenen cezaî şart niteliğinde olduğu sonucuna varmıştır. Çelişkili bu kararlara rağmen İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu 36 oya karşılık 39 oyla şimdilik içtihatların birleştirilmesine karar verilmesine gerek olmadığına hükmetmişti (19.11.1993, E. 1991/6, K. 1993/1. Bu karar ve karşı oy yazıları için bkz. YKD, 1994, C. 20, S. 1, s. 5 vd.).

Satış bedelinin zamanında ödenmemesi halinde borçlunun geciktiği her ay için ödeyeceği yüzde beş oranındaki "finansman masrafı" (vade farkı) da, sözleşmeyle belirlenmiş temerrüt faizi niteliğindedir. Birikmiş temerrüt faizi alacağına yeniden temerrüt faizi yürütülemez [11. HD, 29.4.1991, E. 965, K. 2663 (Yasa, 1991, C. 14, S. 11, s. 1553)]. Buna karşılık, vade farkının faiz olarak kabulünün mümkün olmadığı yönünde bkz. 19. HD, 22.10.1996, E. 2687, K. 9344 (YKD, 1997, C. 23, S. 4, s. 570); 5.11.1996, E. 1521, K. 9702 (YKD, 1997, C. 23, S. 2, s. 256); 11. HD, 1.5.1998, E. 10031, K. 2995 (YKD, 1998, C. 24, S. 9, s. 1323-1324). Bu hususta ayrıca bkz. **Poroy-Yasaman:** s. 117 vd.; 172 vd.; **Helvacı-Kaya (Ülgen,** Ticarî İşletme Hukuku**):** s. 84 vd.

(3) TD, 11.5.1970, E. 4238, K. 4087 (**Evren:** Faiz Hukuku, İstanbul 1987, s. 195, dn. 700); 11. HD, 25.1.1989, E. 1988/3342, K. 239 (İKİD, 1992, S. 375, s. 8615-8616); **Barlas:** s. 178-179.

III, emredici niteliktedir. Bu hükme aykırı olarak önceden yapılan sözleşmeler geçersizdir. Ancak tarafların, sonradan bir anlaşma yaparak işlemiş temerrüt faizlerini anaparaya eklemelerine ve bu yolla bulunan yeni anapara tutarı üzerinden temerrüt faizi yürütülmesini kabul etmelerine bir engel yoktur. Zira bu tür bir anlaşmayla alacak, faiz niteliğinden çıkarılıp, anapara alacağı haline sokulmuş olmaktadır[1]. Bu halde borçlu, borç tutarı hakkında bilgi sahibi olacağından, kanun koyucunun BK 121 ile önlemek istediği tehlike ortadan kalkmakta ve borçlunun korunmasına gerek kalmamaktadır[2].

Temerrüt faizine faiz yürütülemeyeceği kuralının bir diğer istisnası da, kambiyo senetlerinde müracaat hakkının kullanılması dolayısıyla ortaya çıkar. TTK 725.1.b uyarınca bir poliçe veya bono hamilinin, müracaat borçlusundan isteyebileceği tutar içinde vadenin gelmesinden itibaren işleyecek temerrüt faizi de vardır. Hamile ödemede bulunan müracaat borçlusu ise, kendisinden önce gelen borçlulara başvurarak, ödemiş olduğu tutarın tamamı ile ödeme tarihinden itibaren bu tutar üzerinden hesaplanacak temerrüt faizini de isteyebilir (TTK 726.1.b). Böylece temerrüt faizine yeniden temerrüt faizi yürütülmesi söz konusu olmaktadır. Çekler bakımından da aynı durum geçerlidir (bkz. TTK 810, 818.1.l).

3. En Yüksek Sınırı Aşan Ticarî İşlemlerin Hukukî Akıbeti

Emredici hükümlere aykırı sözleşmeler geçersizdir (BK 27/I). Sözleşmenin içerdiği koşullardan bir kısmı emredici hükümlere aykırı ise, sözleşme tümüyle geçersiz hale gelmez; sadece ilgili koşul geçersiz sayılır (BK 27/II, 1. cümle). Ancak tarafların, geçersiz sayılan koşul olmadan sözleşmeyi yapmaya yanaşmayacaklarının belli olduğu hallerde sözleşme tümüyle geçersiz olur (BK 27/II, 2. cümle).

---

(1) Dolayısıyla, böyle bir anlaşmanın EBK 104/III (BK 121/III)'e aykırı olduğu da söylenemez [15. HD, 27.4.1989, E. 1988/3466, K. 1989/2141 (YKD, 1989, C. 15, S. 8, s. 1158-1159); 12. HD, 20.11.1997, E. 12630, K. 12995 (YKD, 1998, C. 24, S. 2, s. 225); **Türk:** Temerrüt Faizi Bileşik Faiz Yöntemiyle Hesaplanabilir mi?, s. 183-184].

(2) **Becker:** Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, I. Abteilung, Art. 1-183, Bern 1941, Art. 105, Nr. 3; **Barlas:** s. 179.

TTK'nın 1530.1. maddesinin ilk kısmında da, ticarî hükümlerle yasaklanmış işlem veya şartların, aksine bir hüküm bulunmadıkça, bâtıl sayılacağından söz edilmiş ve böylece BK 27/I'deki hüküm tekrarlanmıştır. 1530.1. maddenin ikinci kısmında ise, "ancak, sözleşme uyarınca yerine getirilmesi gereken edimler için kanunun veya yetkili makamların kabul etmiş olduğu en yüksek sınırı aşan sözleşmeler, en yüksek sınır üzerinden yapılmış sayılır ve bu sınırdan fazla olan edimler hata ile yapılmış olmasa dahi geri alınır. Bu hallerde Borçlar Kanunu'nun 27 nci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi uygulanmaz" hükmü yer almıştır[1]. Maddedeki, "en yüksek sınırı aşan edimler, hata ile yapılmış olmasa dahi geri alınır" hükmünün teknik bakımdan gereksiz olduğu söylenebilir[2]. Zira sözleşmenin en yüksek sınırı aşan kısmı bâtıl olduğundan, bu kısma ilişkin fazla ödemenin iadesi de BK 77'ye dayanılarak istenecektir. BK 77'ye göre iade talebinde bulunanın ise, BK 78'dekinin aksine, kendisini hataen borçlu sandığını ayrıca ispat etmesine gerek yoktur[3].

TTK 1530'da özellik arz eden husus, BK'nın 27/II. maddesinin son cümlesinin uygulanmayacağının ifade edilmiş olmasıdır[4]. Dolayısıyla, yetkili makam tarafından belirlenen satış fiyatından daha yüksek bir bedelle yapılan sözleşme, yetkili makam tarafından belirlenen bedel üzerinden yapılmış sayılır ve satıcının, daha yüksek bedel ödenmesi söz konusu olmasaydı bu sözleşmeyi yapmayacağı yolundaki iddiası da dinlenmez (karş. BK 27/II, 2. cümle). TTK 1530, özellikle savaş, ekonomik bunalım gibi nedenlerle, üretimin, ithalâtın kısıtlandığı dönemlerde belli birtakım mal veya hizmetlere ihtiyaç duyanların başka bir deyişle, ekonomik bakımdan zor durumda bulunanların çıkarlarını korumak amacıyla kabul edilmiştir[5].

---

(1) TTK 1530.1'de, açıkça ticarî hükümlerden söz edilmesi karşısında, bu hükmün, sadece ticarî hükümlere tâbi olan *ticarî işlere* uygulanabileceği fikrindeyiz. Karş. **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 542.

(2) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 541-542.

(3) "Genellikle butlan hallerinde, batıl bir sözleşmeden doğan edimi yerine getiren kimsenin kendisini hataen borçlu sandığını ayrıca ispat etmesi gerekmez... Zira 62/I. *[BK 78/I]* maddenin, genellikle batıl sözleşmelere dayanan ifaları kapsamına aldığını kabul etmekte fayda yoktur" (**Tekinay-Akman-Burcuoğlu-Altop:** s. 745'ten naklen).

(4) Benzer bir hüküm için bkz. TKHK 5.2 son cümle.

(5) Bu hususta bkz. ETK Tasarısına İlişkin Adliye Encümeni Mazbatası, s. 426-427. ETK'nın 1466. (TTK 1530) maddesi, ekonomik sıkıntı içinde bulunan tarafı koruyucu nitelikte olup, kamu düzeni ile ilgilidir [11. HD, 11.12.1978, E. 5246, K. 5544 (Batider, 1980, C. 10, S.

4. Ticarî İşlerde Zamanaşımı

Ticarî işlere ilişkin olarak kanunlarda öngörülen zamanaşımı sürelerinde değişiklik yapılamaz. Bu husus TTK 6.1'de, kanunda aksine hüküm olmadıkça ticarî hükümler koyan kanunlarla tayin olunan zamanaşımı süreleri sözleşme ile değiştirilemez, şeklinde ifade olunmuştur. TTK'nın 6. maddesinin kapsamına, sadece TTK'daki zamanaşımı süreleri değil ticarî işlerle ilgili hüküm koyan diğer kanunlardaki zamanaşımı süreleri de dahildir.

TTK 6.1'deki hüküm dolayısıyla şu hususa da değinmekte yarar vardır: Taraflar, bir alacağın muaccel olacağı tarihi serbestçe kararlaştırabilirler; hatta yapacakları sözleşme ile muaccel olmuş bir alacağın muacceliyet tarihini daha sonraya da bırakabilirler[1]. Bu yolla taraflar, zamanaşımının işlemeye başlayacağı tarihi (BK 149 uyarınca alacağın muaccel olduğu tarih) ileriye almak suretiyle, zamanaşımı süresini uzatmak imkânını da bulurlar.

IV. TİCARÎ HÜKÜMLER

1. Genel Olarak

Hangi hükümlerin ticarî sayılacağı, TTK'nın 1.1. maddesinin ikinci cümlesinde gösterilmiştir. Buna göre, TTK'daki hükümlerle, bir ticarî işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiillere ilişkin diğer kanunlarda yazılı özel hükümler, ticarî hükümlerdir.

Görüldüğü üzere TTK'daki tüm hükümlerin ticarî olduğu kabul edilmiştir.

Ticarî hüküm getiren kanunlara örnek olarak; finansal kiralamayı düzenleyen 6361 sayılı Kanun; ticarî hava işletmelerinin faaliyetlerini, hava yolu ile yapılan taşımaları düzenleyen 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu; 5411 sayılı BankK; 3095 sayılı Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun; Medenî Kanun (md. 950/III); Borçlar Kanunu (md. 107/II, 202, 212/II, 387, 547; 551) gösterilebilir.

Ticarî hüküm, kamu hukuku alanına dahil bir kanunda da yer alabilir.

4, s. 1029)].

(1) HGK, 3.11.1982, E. 1981/11-34, K. 1982/870 (YKD, 1983, C. 9, S. 3, s. 485); 11. HD, 1.3.1985, E. 982, K. 111 (**Başbuğoğlu:** Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu, C. 1, Ankara 1988, s. 18, Nr. 41).

2. Ticarî İşe Uygulanacak Hükümlerin Sırası

TTK'nın 1.2. maddesinde yer alan düzenlemeye göre "hakkında ticarî bir hüküm bulunmayan ticarî işlerde mahkeme, ticarî örf ve âdete, bu da yoksa genel hükümlere göre karar verir." TTK'da yapılan bu düzenlemede, emredici hükümler ile sözleşme hükümlerinin genel sıralama içindeki yerlerine değinilmemiştir. Bu husus da dikkate alınarak, ticarî işlere uygulanacak hükümlerin sırası aşağıdaki şekilde belirlenebilir:

A- Emredici Hükümler

Ticarî bir işle ilgili uyuşmazlığa, ilk olarak emredici hükümler uygulanır. Emredici hükmün, TTK'da[1] veya MK-BK'da[2] ya da özel bir kanunda[3] yer almış olması arasında fark yoktur. Bir kavram ya da kurumu tanımlayan kanun hükümleri de, emredici niteliktedir (örneğin acentenin tanımıyla ilgili TTK 102.1).

B- Sözleşme Hükümleri

Özel hukukta geçerli olan sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde tarafların emredici hükümlere aykırı olmamak kaydıyla yaptıkları düzenlemeler, uyuşmazlığın çözümünde ikinci sırada dikkate alınır.

C- Tamamlayıcı veya Yorumlayıcı Ticarî Hükümler

Bu sırada yer alan ticarî hükümler, emredici özelliğe sahip olmayan, yedek hukuk kuralı niteliğindeki hükümlerdir. Bunlar esas itibariyle ya tarafların yapmış oldukları sözleşmeyi *tamamlayıcı* ya da tarafların irade açıklamalarını *yorumlayıcı* bir işlev görürler. Bu anlamda, kollektif şirket sözleşmesinde şirket işlerinin kimin tarafından yönetileceğinin gösterilmediği hallerde uygulanacak olan TTK'nın 218.1. maddesinin 1. cümlesi, tamamlayıcı bir hüküm öngörmektedir. Aynı şekilde, para borcunun zamanında yerine getirilmemesi halinde, sözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça, borçlu tarafından yıllık

(1) Örneğin, TTK 212.1, 671.1, 854.1, 1530.1.

(2) Örneğin, BK 26, 27.

(3) Örneğin, 6361 sayılı Kanun'un 5.1. maddesi. Bu hükme göre finansal kiralama şirketleri sadece anonim ortaklık şeklinde kurulabilir.

yüzde dokuz oranı üzerinden faiz ödenmesini öngören 3095 sayılı Kanun'un 2/I. maddesi de tamamlayıcı niteliktedir. TTK'da yer alan yorumlayıcı nitelikteki hükümlere örnek olarak, 706. madde gösterilebilir. Sözü edilen maddenin 3. fıkrası uyarınca "vade olarak bir ayın başı, ortası veya sonu gösterilmişse, bunlardan ayın birinci, onbeşinci ve sonuncu günleri anlaşılır."

Özel kanunlarda yer alan ticarî hükümler, aynı konuya ilişkin TTK hükümlerinden önce uygulanır.

D- Ticarî Örf ve Âdet

Taraflar arasındaki sözleşmede ya da ticarî hükümlerde uyuşmazlığın çözümünde yararlanılabilecek bir düzenleme yer almamışsa hâkim, uyuşmazlığı, ticarî örf ve âdeti dikkate alarak çözümler (TTK 1.2).

Örf ve âdet kuralları, uzun zamandan beri uygulanan ve bunun sonucunda toplum -ya da en azından ilgili çevrelerde[1]- uyulmasının zorunlu olduğu yolunda yaygın bir inancın yerleşmiş olduğu davranış kurallarını ifade eder. Örf ve âdet, bir tür objektif hukuk kuralı olduğundan, hâkim tarafından resen araştırılması ve dikkate alınması gerekir. Bu itibarla taraflar, ticarî bir örf ve âdetin varlığını ispat ile yükümlü değillerdir[2]. Ancak değişik konulara ilişkin bütün örf ve âdet kurallarının, hâkim tarafından bilinmesine de imkân yoktur. Bu durum dikkate alınarak, 5174 sayılı Kanun'un 17. maddesinin (e) bendi ile, ticaret, sanayi ve deniz ticaret odalarının bir organı olan oda meclislerine, çalışma alanları içindeki ticarî-sınaî örf, âdet ve teamülleri tespit ve ilan etmek görevi verilmiştir[3]. Dolayısıyla belli bir hususta ticarî örf ve âdet kuralının bulunup bulunmadığında kuşkuya düşülürse, hâkim, ilgili odadan bu yönde bir örf ve âdetin var olup olmadığını sorar. Bu konuda araştırma yapılmadan, eksik inceleme sonucunda verilen kararlar, Yargıtayca bozulmaktadır[4]. Odalarca derlenmiş örf-âdete bir örnek olarak şu husus gösterilebilir:

---

(1) Nitekim TTK'nın 2.2. maddesinde de, örf ve âdetin bir bölgeye ya da bir ticaret dalına özgü olabileceğine işaret olunmuştur.

(2) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 30. Karş. **Edis:** Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 4. Baskı, Ankara 1989, s. 110; **Kuru:** Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 2, 6. Baskı, İstanbul 2001, s. 1967.

(3) Borsa meclisleri de, çalışma alanları içindeki örf, âdet ve teamülleri tespit ve ilan etmekle görevlidir (5174 sayılı Kanun 39/d).

(4) Bu hususlaki kararlara örnek olarak bkz. TD, 25.5.1971, E. 424, K. 4203 (**Eriş:** 1.

"Ticarethane tarafından satışı yapılan mallara ait tanzim edilen fatura muhteviyatı, alıcı tarafından ödendiğinde, bayi tarafından faturanın altına ... damga pulu yapıştırılarak tarih, ticarethane klişe veya mührü ile birlikte selâhiyettar olan tarafından imza edilerek pul iptal olunur. Bu şekilde faturaya bedeli alınmış (kapanmış, akite edilmiş) fatura denir. 'Bedeli alınmıştır' kaydını ihtiva etmeyen faturada yukarıdaki izahata göre ... damga pulu üzerine ticarethane klişe veya mührü ve selâhiyetli olanın imzası mevcut olduğu takdirde, bu kaydın mevcut olmaması bir hüküm ifade etmez. Yani fatura bedeli ödenmiş, akite edilmiş sayılır"[1]. Ankara Ticaret Odası Oda Meclisi'nin başka bir kararına göre de "idrofil pamukların brüt olarak alınıp satılması ticarî teamüldendir"[2].

Büyük ticarî işletmelerin müşterileri ile yaptığı işlemlerde kullandıkları genel koşullar ise, örf ve âdet kuralı niteliğinde değildir; zira bunlar, uzun süren toplu bir uygulama sonucunda oluşmamıştır[3]. Ayrıca bu koşulların müşteriler bakımından bağlayıcı sonuçlar doğurması, bunların müşteriler tarafın-

---

Baskı, s. 100, Nr. 12); 11. HD, 2.2.1978, E. 5676, K. 324 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 103, Nr. 21); 11. HD, 12.4.1984, E. 1362, K. 2105 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 110, Nr. 37); 15. HD, 19.3.1992, E. 1272, K. 1408 (YKD, 1992, C. 18, S. 9, s. 1396).

Yerel ticaret odasından gelecek cevabın, *bilirkişi raporu* niteliğinde olup olmadığı tartışmalıdır. Danıştay'ın 8. Dairesi, odadan gelen cevabın bilirkişi raporu niteliğinde olduğunu belirtmiştir [15.2.1972, 443/534 (**Kuru:** Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 3, İstanbul 2001, s. 2653)]. Aynı yönde **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 149; **Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 9-10. **Poroy-Yasaman** ise, ticarî örf ve âdetin tespitinin Kanun'la, odalara verildiğine işaret ederek, gelen cevabın herhangi bir bilirkişi raporu niteliğinde olmayıp, mahkemeyi bağlayacağını kabul etmektedir (s. 125). Kanımızca, odaların, belli bir konuda ticarî örf ve âdet bulunup bulunmadığı hususunda verdiği rapor, mahkemeyi bağlayıcı olmamalı; örf ve âdet için aranan koşulların gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda mahkeme ayrıca araştırma yapabilmelidir. Dolayısıyla mahkeme gerek görürse, odadan alınan cevaptan sonra yeni bir bilirkişi aracılığıyla inceleme de yaptırabilir. Bu yönde **Işıktaç:** Hukukun Kaynağı Olarak Örf ve Adet Hukuku, İstanbul 1992, s. 71.

(1) Ankara Ticaret Odası, Oda Meclisi'nin 21.12.1948 gün ve 6 sayılı teamül kararı (Teamül Kararları, Ankara Ticaret Odası Yayınları, 1968, s. 7).

"Faturanın altındaki pul üzerinde davacının imzasının bulunması" faturanın kapanıp bedelin ödendiği anlamına gelir [13. HD, 28.12.1981, E. 7957, K. 8631 (Yasa, 1982, s. 133-134)].

(2) 27.12.1962 gün ve 31 sayılı karar (Teamül Kararları, s. 15).

(3) Bu konuda bkz. **Tekinay-Akman-Burcuoğlu-Altop:** s. 157; **Tekinalp, Ü.:** Banka Hukukunun Esasları, s. 380, Nr. 36-27.

dan açık veya zımnî şekilde kabul edilmelerini gerektirir[1]. Oysa bir örf-âdet kuralının, tarafların kabulüne bağlı olmadan uygulanması söz konusudur.

Ticarî örf ve âdetler, genel nitelikte olabileceği gibi bir bölgeye ya da bir ticaret dalına[2] özgü nitelikte de olabilir. Bu hallerde, özel nitelikteki örf-âdet, genel niteliktekine üstün tutulur (TTK 2.2). Eğer bir işlemde taraf olan kişiler aynı bölgede bulunmuyorlarsa, kanun veya sözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça, ifa yerindeki örf ve âdet uygulanır (TTK 2.2, 2. cümle).

Bir tür objektif hukuk kuralı olmasına rağmen ticarî örf ve âdetlerin, sadece tacirler arasında doğrudan doğruya uygulama alanı bulacağı; tacir sıfatına sahip olmayan kişiler hakkında uygulanmalarının ise, ancak onlar tarafından bilinmesi ya da bilinmesinin gerekli olması koşuluna bağlandığı TTK 2.3'te gösterilmiştir. Dolayısıyla tacir olmayan tarafın ticarî örf ve âdeti bildiği ya da bilmesinin gerekli olduğunu ispat etmek, bunu iddia edene düşer (MK 6).

Acaba tamamlayıcı, yorumlayıcı ticarî hükümlere aykırı örf ve âdet kuralı oluşabilir mi? TTK'nın 1.2. maddesindeki sıralama dikkate alındığında ticarî örf ve âdetin, ancak ticarî hükümlerden sonra uygulanabileceği görülür[3]. Kanun'un bu hükmüne dayanarak düzenleyici hükümlere aykırı örf ve âdet kuralının oluşamayacağı söylenebilir[4]. Ancak doktrinde özel hukukta geçerli olan irade muhtariyeti ilkesinden hareketle emredici nitelikte olmayan yazılı hukuk kurallarına aykırı örf ve âdetin oluşup uygulanabileceğinin savunulduğu da görülmektedir[5].

---

(1) **Eren:** Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. 1, 6. Baskı, İstanbul 1998, s. 205.

(2) Örneğin otomobil alım-satımlarında komisyonculara düşen sorumluluğa ilişkin örf-âdet kuralı.

(3) MK 1/II'de yapılan sıralamada da, örf ve âdet, kanun hükümlerinden sonra yer almıştır.

(4) Bu yönde 11. HD, 17.11.1981, E. 4528, K. 4880 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 31, Nr. 16).

(5) "Kişiler, bireysel olarak kanunda öngörülen çözümden başka bir çözüm öngörebileceklerine göre -sürekli uygulanma ve genel inanç gereği- uyulması zorunlu telakki edilen örf ve âdet hukuku kuralının öngördüğü çözüme de kanun koyucu haydi haydi (evleviyetle=a fortiori) müsaade etmiş demektir" (**Edis:** s. 107'den naklen). Aynı kanıda **Akipek:** Türk Medenî Hukuku, C.1, 1. Cüz, 2. Baskı, Ankara 1966, s. 83-84.

Bu bağlamda hâkimin, örf-âdet kuralını doğrudan uygulamak zorunda olmadığı, yedek hukuk kurallarının uygulanmasında olduğu gibi, somut olayın özelliklerine göre karar vermesi gerektiği belirtilmiştir (**Atamer:** Sözleşme Boşluklarının Hakim Tarafından Doldurulması

Bir konuda sözleşmede hüküm varsa, ticarî örf ve âdet uygulanamaz[1].

Fiilî bir itiyat (alışkanlık) niteliğinde olan ve örf-âdet düzeyine ulaşmamış *teamüller* ise, objektif hukuk kuralı niteliğinde değildir. Dolayısıyla bunlardan sadece taraf iradelerinin yorumlanmasında yararlanılır; ancak kanunda açıkça gösterilen hallerde, teamül dahi hükme esas oluşturabilir (TTK 2.1). Bu hususa ilişkin örnekler için bkz. TTK 90.1.e, 711.2; BK 233/III. Ticarî teamüller de, tacir sıfatını haiz olmayanlar hakkında, ancak bu kişiler tarafından bilindiği ya da bilinmesinin gerekli olduğu hallerde uygulanabilir[2].

E- Genel Hükümler

Uyuşmazlığın çözümünde yararlanılabilecek bir ticarî hüküm ya da ticarî örf ve âdet kuralı bulunmuyorsa, uyuşmazlığa genel hükümler uygulanır (TTK 1.2). Bu aşamada uyuşmazlığa uygulanacak hükümlerin sırası, MK 1/II'ye göre belirlenir (TTK 1.1, 1. cümleye de bkz.). Buna göre ilkin, MK, BK ve ticarî hüküm öngören kanunlar dışında kalan diğer kanun hükümlerini, bunu takiben de (medenî) örf ve âdeti uygulamak gerekir. Hâkim, bu kuralların yardımıyla da uyuşmazlığı çözemiyorsa, kanun koyucu gibi davranarak hukuk kuralı yaratır.

Sorununa İlişkin Düşünceler, İÜHFM, 2005, C. 63, S. 1-2, s. 189 vd.).

(1) 11. HD, 13.10.1981, E. 3534, K. 4204 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 30, Nr. 15).

(2) Bu hususta bkz. **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 31.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TİCARÎ YARGI

I. GENEL OLARAK

Bir davanın ticarî sayılıp sayılmayacağının belirlenmesi, bu davanın, ticaret mahkemesinde görülüp görülmeyeceği ve özel birtakım usul kurallarına tâbi olup olmayacağının tayini açısından önem arz eder.

Ticarî hayatın gerektirdiği sürat, güvenlik ve esneklik, ticarî uyuşmazlıkların özel usuller içinde, uzman kişiler eliyle çözümlenmesinin daha uygun olacağını göstermiştir. Bu amaçla, ortaçağda, fuar ve loncalar içinden oluşturulan meslekî mahkemelerin kurulduğu bilinmektedir[1]. Sonradan bu tür istisnaî mahkemelere duyulan tepkiler, bu mahkemelerin kaldırılmasına neden olmuştur. Ancak bazı ülkelerde, ticarî davaların hâlâ sadece meslekten hukukçu hâkimlerin değil yerine göre tacirler arasından seçilen kişilerin de görev yaptığı mahkemeler eliyle çözümlendiği görülmektedir[2].

Ülkemizde ise, Kanunname-i Ticaret'in 1860 yılında kabul edilen 1 numaralı eki ile[3], ticaret mahkemeleri kurulmuş ve altı üyeden oluşan bu mahkemelerin dört (geçici) üyesinin "... mahallinde istikaamet ve hüsn-i hal ile marûf ve hüsn-i idâre ve tasarruf erbâbından olan en kadîm ve muteberân-ı tüccârdan mürekkep" bir meclis tarafından seçilmesi kabul edilmişti (md. 13)[4].

---

(1) **Mimaroğlu:** s. 136.

(2) Örneğin Fransa'da ticaret mahkemelerinde tacirler de hâkim olarak görev almaktadırlar (**Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 35). Almanya'da ise, ticaret mahkemelerinde (*Landgericht*) görev yapan hâkimlerin bir kısmı, tacirler arasından seçilmektedir (**Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 237).

(3) Ticaret Mahkemelerinin İhdasına Dair Ticaret Kanunnâme-i Hümayûnuna Zeyl.

(4) Bu mahkemelerin devamlı üyeleri ise, Ticaret Nezareti'nin inhası ile Padişah tarafından tayin olunmaktaydı (md. 10).

Cumhuriyetin ilanından sonra yargı sistemi içinde ticaret mahkemelerine yer verilmekle birlikte, bunların esas itibariyle asliye hukuk mahkemelerinin bir dairesi olduğu kabul edilmiş ve bu mahkemelerde sadece meslekten hâkimlerin görev alması ilkesi benimsenmiştir.

Sistemimizde, ticarî davaların yürütülmesinde uygulanacak özel bir usul de (*ticarî usul*), bazı istisnalar dışında, mevcut değildir.

Ticarî uyuşmazlıkların, süratle ve o alanda uzman kişiler eliyle çözümlenmesine duyulan ihtiyaca paralel olarak önemli ticarî uyuşmazlıklar, devlet mahkemeleri önüne getirilmeyip, ticaret hayatını ve sorunlarını bilen *hakemler* kanalıyla da çözümlenmektedir (*tahkim*)[1]. Ülkemizde tahkim kurumu, esas itibariyle HMK'nın 407-444. maddelerinde ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda düzenlenmiştir. Kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların da tahkim yoluyla çözümlenmesi mümkündür[2].

Uluslararası ticarî ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümü hususunda kullanılan özel bazı kurallar da vardır. Bunlardan en sık başvurulanı "Milletlerarası Ticaret Odası Tahkim Kuralları"dır (*ICC Rules of Arbitration*)[3]. Ayrıca Birleşmiş Milletler Milletlerarası Ticaret Hukuku Komisyonu'nun hazırladığı tahkim hükümleri de (*UNCITRAL Arbitration Rules*) mevcuttur[4]. Bu tahkim kurallarının uygulanabilmesi için tarafların, bunu öngören bir kaydı sözleşmeye koymuş olmaları ya da uyuşmazlığın ortaya çıkmasından sonra bu hususta anlaşmış olmaları gerekir.

---

(1) Uyuşmazlığın çözümü için hakeme başvurulmasında iki yöntem söz konusudur: Ya sözleşme yapılırken taraflar sözleşmeye hüküm koyarak, ileride doğacak uyuşmazlıkların hakemler aracılığıyla çözümleneceğini kabul ederler (*tahkim şartı*) ya da uyuşmazlık doğduktan sonra taraflar hakeme gitme konusunda anlaşma (*tahkim sözleşmesi*) yaparlar. Bu hususta bkz. HMK 412.1-2. Tahkim sözleşmesi (veya şartı) yazılı şekle tâbidir (HMK 412.3).

(2) Bu hususta bkz. T.C Anayasası 125/I ve 4501 sayılı Kanun.

(3) Bu hususta bkz. **Kalpsüz:** Milletlerarası Ticarette Uyuşmazlıkların Tahkim Yolu ile Halli, Ankara 1989.

(4) **Kalpsüz:** Birleşmiş Milletler Milletlerarası Ticaret Hukuku Komisyonunun Tahkim Hükümlerine Göre Cereyan Eden Tahkim, Ankara 1990; **Özsunay:** 21. Yüzyıl Tahkim Hukukunda Üç Önemli Reform, İstanbul 2014, s. 5 vd.

II. TİCARÎ SAYILAN DAVALARIN BELİRLENMESİ

1926 tarihli TK'da hangi davaların ticarî olduğunu gösteren bir hüküm yer almamıştı. Dolayısıyla, ticarî nitelik taşıyan işlerden doğan tüm uyuşmazlıklar ticarî sayılarak, ticaret mahkemeleri önüne götürülmekteydi[1]. ETK'da ise hangi işlerden doğan davaların ticarî sayılacağı belirtilmiştir (md. 4). Böylece "... maddi hukukun tatbiki bakımından 'ticarî işler' kavramına giren bütün meseleler değil, yalnız mahiyet ve bünyesi itibariyle yargıcın özel bir ihtisasına ihtiyaç gösteren meseleler 'ticarî dava' olarak vasıflandırılmış ..." olmaktadır[2]. Daha açık bir anlatımla, ETK'da, sadece çözümü özel uzmanlığı gerektiren ticarî işlerden doğan davalar, ticarî nitelikte görülmüştür.

TTK'da aynı anlayış devam ettirilmiştir. TTK'nın, 6335 sayılı Kanun'la değişik 4.1. maddesi uyarınca, her iki tarafın da ticarî işletmesiyle ilgili hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri ile tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın TTK 4.1.a-f'de gösterilen hususlardan doğan hukuk davaları ticarî dava ve ticarî nitelikte çekişmesiz yargı işi sayılır[3].

Ticarî sayılan ve dolayısıyla ticaret mahkemelerinde görülecek davalar, esas itibariyle *hukuk davalarıdır* (TTK 4.1).

TTK'nın 4. maddesi incelendiğinde, üç grup ticarî davanın bulunduğu görülür: Tarafların sıfatına ve işin ticarî işletmeyle ilgili olup olmadığına bakılmaksızın ticarî sayılan davalar (*mutlak ticarî davalar*); ticarî sayılması için en azından bir ticarî işletmeyi ilgilendirmesi gereken davalar ve her iki tarafın da ticarî işletmesiyle ilgili hususlardan doğan davalar (*nispî ticarî davalar*)[4].

1. Mutlak Ticarî Davalar

Mutlak ticarî davaları da kendi içinde ikiye ayırmak uygun olur. Bu tür davaların bir kısmı, TTK'nın 4.1. maddesinde altı bent halinde sayılan hususlardan kaynaklanır. Mutlak ticarî davaların ikinci grubundan ise, TTK 4'te

(1) **Bozer:** Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Mahkemelerinin İş Sahası ve Ticarî Usul, Ticaret ve Banka Hukuku Haftası (27.4 - 3.5.1959), Ankara 1960, s. 57.

(2) Hükümet Gerekçesi, III, 11 (s. 10)'dan naklen.

(3) Yapılan değişikliğin, uygulamada yaşanabilecek sorunları ortadan kaldırmaya yönelik olduğu açıklaması yapılmıştır (S. Sayısı 330, s. 5).

(4) HGK, 18.11.2015, E. 2014/15-301, K. 2659 (YKD, 2016, C. 42, S. 5, s. 1057).

söz edilmemiştir. Bunlar, özel bazı kanun hükümlerinde ticarî olduğu açıkça gösterilen uyuşmazlıklardan doğan davalardır.

A- TTK 4.1.a-f'de Gösterilen Hususlardan Doğan Davalar

TTK'nın 4.1. maddesinin a-f bentleri arasında sayılan hususlardan doğan davaların, mutlak ticarî dava sayılması, bu işlemlerin "öz ticaret hayatına mahsus olup ayrı bir ihtisas cephesi arzetmeleri"nden kaynaklanmıştır[1].

TTK 4.1.a-f'de sayılan ve mutlak ticarî davaya vücut veren uyuşmazlıklar şunlardır:

a- TTK'da Düzenlenen Hususlardan Doğan Davalar (TTK 4.1.a)

TTK'da düzenlenen hususlardan doğan hukuk davaları, tarafların sıfatına, uyuşmazlığın ticarî işletmeyle ilgili olup olmadığına bakılmaksızın, ticarî sayılır. Dolayısıyla sahip olduğu at arabasıyla bir memurun ev eşyasını taşıyan esnafın, taşıma ücretinin tahsili amacıyla bu memura karşı açacağı dava da ticarî sayılır. Zira taşıma işi, TTK'da (md. 850 vd.) düzenlenmiş bulunmaktadır.

Trafik kazası nedeniyle maruz kalınan maddî zararın sigorta şirketince tazmin edilmesi için açılan dava da, mutlak ticarî davadır[2]. Zarar görenin, uğradığı zararın sigorta bedeli içinde kalan kısmını doğrudan sigortacıdan isteyebileceği hususunda bkz. TTK. 1478.

b- MK 962-969'dan Doğan Davalar (TTK 4.1.b)

Taşınırların rehni karşılığında ödünç para verme işiyle uğraşanlarla yapılacak işlemleri düzenleyen MK 962-969'dan doğan davaların ticarî sayılması, rehin karşılığında ödünç para vermenin, esas itibariyle esnaf seviyesinin üzerinde, bir ticarî işletme çerçevesinde yürütülecek faaliyet olarak görülmesinden kaynaklanmıştır[3].

---

(1) Bu hususta bkz. ETK Tasarısına İlişkin Hükümet Gerekçesi, III, 11 (s. 10).

(2) 20. HD, 17.4.2015, E. 1254, K. 3228 (YKD, 2016, C. 42, S. 3, s. 661-662).

(3) **Domaniç:** Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. 1, İstanbul 1988, s. 22.

c-TTK 4.1.c'de Gösterilen BK Hükümlerinden Doğan Davalar

aa- BK 202-203

Bir malvarlığı veya işletmenin devralınması ve işletmelerin birleşmesi, şekil değiştirmesi ile ilgili BK 202-203'ten doğan davalar da ticarîdir.

bb- BK 444 ve 447

Hizmet sözleşmesiyle ilgili olarak BK'nın 444-447. maddelerinde düzenlenen rekabet yasağından doğan davalar da, ticarî davadır[1]. Bu hükmün isabetli olduğu söylenemez; zira her hizmet sözleşmesinin mutlaka bir ticarî işletmeyi ilgilendireceğini kabul etmek mümkün değildir. Dolayısıyla esnaf düzeyindeki bir berber ile çırağı arasında yapılan hizmet sözleşmesinde yer alan rekabet yasağının ihlâlinden doğan davanın da, bu hüküm gereğince mutlak ticarî dava sayılması anlamsızdır. Bu tür bir sözleşmeden doğan uyuşmazlık "öz ticaret hayatına" ilişkin olmadığı gibi çözümü de ayrı bir uzmanlığı gerektirmez.

cc- BK 487-501

Yayım (neşir) sözleşmesi ile ilgili BK'nın 487-501. maddelerinde düzenlenen hususlardan doğan davalar ticarîdir. Yayım sözleşmesi, eser sahi-

---

(1) Her ne kadar TTK 4.1.c'de, BK'nın 444 *ve* 447. maddelerinden söz edilmişse de; rekabet yasağının BK'nın 444-447. maddelerinde düzenlendiği dikkate alınarak "ve" bağlacı "*ilâ*" şeklinde anlaşılmalıdır (**Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 252, dn. 29).

Ancak, iş akdinden kaynaklanan davaların, bu konularda özel bilgiye sahip mahkemelerde görülmesi amacından hareketle, EBK 348 vd.daki (BK 444 vd.) rekabet yasağı sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkların iş mahkemelerinde görülmesine karar verilmiştir [HGK, 22.9.2008, E. 9-517, K. 566 (YKD, 2009, C. 35, S. 8, s. 1481-1482)]. 11. HD ise, iş akdi sona erdikten sonraki dönemi kapsayan rekabet yasağı anlaşmasına ilişkin uyuşmazlıkta iş mahkemelerinin görevli olmadığına karar vermiştir [7.3.2012, E. 2010/12067, K. 3391 (Batider, 2012, C. 28, S. 2, s. 326-327)]. 21. HD, 14.11.2017, E. 2016/15251, K. 9303 (YKD, 2018, C. 44, S. 4, s. 859-860); 9. HD, 30.4.2013, E. 2011/8669, K. 12931 (YKD, 2013, C. 39, S. 8, s. 1628-1629). Karş. İş Kanunu kapsamında kalan rekabet yasağına ilişkin davalar da, mutlak ticarî davadır [11. HD, 6.1.2014, E. 2013/17509, K. 126 (Batider, 2014, C. 30, S. 1, s. 193)].

Kararlardan da anlaşılabileceği üzere rekabet yasağından doğan uyuşmazlıkların hangi mahkemede çözümleneceği hususunda belirsizlik vardır.

binin haklarından biri olan yayma hakkının, yayımcıya devrini öngören ve bunun karşılığında da yayımcının, eseri çoğaltarak halk arasında yaymayı üstlendiği bir sözleşme olarak tanımlanabilir (BK 487). Yayımcının, çoğu kez bir ticarî işletme olacağı düşüncesi, yayım sözleşmesinden doğan davaların ticarî sayılmasına neden olmuştur.

Buna karşılık, eser sahiplerinin eserleri üzerindeki malî ve manevî haklarını[1] düzenleyen 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndan kaynaklanan davalar, mutlak ticarî dava sayılmamıştır. Örneğin bir müzik eserinin, eser sahibinden izin alınmadan çoğaltılması nedeniyle eser sahibi tarafından açılan tazminat davası (FSEK 70) mutlak ticarî dava sayılmamaktadır. Bu tür davalar, ancak bir tarafın ticarî işletmesiyle ilgili olmak koşulu ile ticarî dava sayılır (bkz. TTK 4.1, son kısım).

dd- BK 515-519

Kredi mektubu ve kredi emri hakkındaki BK 515-519'dan kaynaklanan uyuşmazlıklar da, mutlak ticarî davaya vücut verir.

Kredi mektubu ilişkisinde üç kişi söz konusudur: Bunlardan *mektubu düzenleyen, mektubun hitap ettiği kişiye (muhatap), mektup hamiline* talep edeceği miktarda para (veya benzeri bir şeyin) verilmesini ister (BK 515/I)[2]. Mektubu düzenleyen ile muhatap arasındaki ilişki esas itibariyle vekâlettir. Dolayısıyla bu kişiler arasında bir ilişki kurulması, muhatabın, mektubu düzenleyenin icabını kabul etmesine bağlıdır[3]. Kredi mektubunun düzenlenmesiyle birlikte muhatap ile hamil arasında hemen bir ilişki doğmaz; bu ilişki, muhatabın kredi mektubunu kabul ederek hamile karşı belirli bir miktar parayı ödemeyi taahhüt ettiği andan itibaren kurulmuş sayılır (BK 515/III).

---

(1) Bu haklar için bkz. FSEK 13-25.

(2) Kredi mektubu, bir tür tavsiye mektubu olarak ortaçağdan beri kullanılmaktadır. Bu yolla, yurt dışı yolculuğa çıkan kişilerin bulundukları yabancı ülkede mektubu, muhataba ibraz ederek para tedarik etmelerine imkân sağlanmıştır.

(3) BK 515/I'de, kredi mektubunun vekâlet ve havale hükümlerine tâbi olduğu gösterildiğinden bu ilişkiye, havaleye ilişkin BK 557/II'nin de uygulanması söz konusudur. Bu hüküm uyarınca muhatap, mektubu düzenleyene karşı borçlu ise ve hamile yapacağı ödeme düzenleyene yapacağı ödemeden daha külfetli değilse, icabı kabul etmek zorundadır (**Bilge, N.:** Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, Ankara 1971, s. 306).

Kredi mektubunda muhatap ödemeyi, mektubu düzenleyenin hesabına yapar; dolayısıyla ödediği tutarı ve masraflarını mektubu düzenleyenden isteme hakkına sahiptir[1].

Kredi emrinde de, kredi mektubunda olduğu gibi üç kişi vardır: *Kredi emrini veren (âmir), emri alan (memur) ve kendisine ödeme yapılacak üçüncü kişi.* Burada kredi mektubundan farklı olarak âmir, memura, memurun kendi ad ve hesabına üçüncü kişiye kredi vermesini veya açılmış bir krediyi yenilemesini emreder. Bu emre uyularak memur tarafından kredi verilirse (veya kredi yenilenirse) âmir, verilen bu krediden dolayı kefil gibi sorumlu olur (BK 516). Âmirin bu sorumluluğunun doğumu, emrin yazılı olmasına bağlıdır (BK 516)[2].

ee- BK 532-545

BK'nın 532-545. maddelerinde alım ve satım komisyonculuğu düzenlenmiştir. BK'nın sözü edilen bu hükümlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar da, ticaret mahkemelerinde çözümlenir. Buna karşılık, BK 546'da düzenlenmiş olan "diğer komisyon işleri"nden doğan davalar mutlak ticarî sayılamaz, zira TTK 4'te BK 546'dan söz edilmemiştir[3].

Taşıma işleri komisyonculuğu ise, TTK 917 vd.da düzenlenmiştir. Bu konudan doğan uyuşmazlıklar, TTK 4.1.a uyarınca ticarî davaya vücut verir.

ff- BK 547-554

Ticarî temsilciler, ticarî vekilller ve diğer tacir yardımcılarına ilişkin BK 547-554'ten doğan davalar da mutlak ticarî davadır. Buna karşılık BK 448-460'ta düzenlenen pazarlamacılık ilişkisinden kaynaklanan davalar mutlak ticarî dava değildir.

---

(1) **Becker:** Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, II. Abteilung, Art. 184-551, Bern 1934, Art. 407, Nr. 2; **Bilge:** Borçlar Hukuku, s. 307.

(2) Kredi mektubunun yazılı şekle tâbi olup olmadığı hususunda ise bkz. **Bilge:** Borçlar Hukuku, s. 306.

(3) Aksi fikir için bkz. **Bozer:** Ticaret Mahkemelerinin İş Sahası, s. 64.

d- Fikrî Mülkiyet Hukukuna İlişkin Mevzuattan Doğan Davalar (TTK 4.1.d)

Bu anlamda örneğin markalara, patentlere, faydalı modellere, endüstriyel tasarımlara, coğrafî işaretlere ilişkin mevzuattan doğan davalar da mutlak anlamda ticarîdir[1]. Bu konudaki başlıca düzenleme 6769 sayılı Sınaî Mülkiyet Kanunu'dur.

e-Borsa, Sergi, Panayır ve Pazarlar ile Antrepo ve Ticarete Özgü Diğer Yerlere İlişkin Hükümlerden Doğan Davalar (TTK 4.1.e)

Sermaye piyasası araçlarının, kambiyo ve kıymetli madenler ile kıymetli taşların güvenilir, şeffaf, etkin, istikrarlı, adil ve rekabetçi bir ortamda işlem görmesini sağlamak üzere kurulan ve esas itibariyle özel hukuk hükümlerine göre faaliyette bulunacak olan borsalar ile ilgili hükümlerden doğan davalar da mutlak ticarî davadır. Sermaye piyasalarındaki borsalar konusunda[2] bkz. SPK 65 vd. Ürün ihtisas borsaları için bkz. 5174 sayılı T. Odalar ve Borsalar Birliği Kanunu 53.

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ve 2699 sayılı Umumî Mağazalar Kanunu ve bu Kanunlarla ilgili diğer düzenlemelerden doğan hukuk davaları ticarîdir. Örneğin, 2699 sayılı Kanun'un 15. maddesi gereğince çıkarılmış olan Umumî Mağazalar Tüzüğü'nün[3] 22. maddesine göre umumî mağaza işleticisi aleyhine açılacak sorumluluk davası da, mutlak ticarî davadır.

---

(1) 4. maddeye ilişkin Hükümet Gerekçesi'nde açıklandığı üzere, bu konudaki davaların, fikrî ve sinaî haklara ilişkin hukuk mahkemelerinde (ihtisas mahkemesi) görülmesi, davaların ticarî dava sayılmasına engel olmaz.

(2) SPK md. 140 ile 91 sayılı Menkul Kıymetler Borsaları Hakkında KHK yürürlükten kaldırılmış ve Borsa İstanbul Anonim Şirketi kurulmuştur (md. 138). Aynı şekilde, 2499 sayılı Kanun'la kurulmuş olan İstanbul Altın Borsası'nın da tüzel kişiliği son bulmuştur (SPK 138.4).

Gerek İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın gerek İstanbul Altın Borsası'nın her türlü varlıkları, borç ve hakları ile yükümlülükleri Borsa İstanbul Anonim Şirketi'ne devrolunmuştur (6362 sayılı Kanun 138.5). Bu devir, Borsa İstanbul Anonim Şirketi'nin esas sözleşmesinin tescili ile gerçekleşir.

(3) RG, 28.9.1984, S. 18529.

f- Bankalara, Diğer Kredi Kuruluşlarına, Finansal Kurumlara ve Ödünç Para Verme İşlerine İlişkin Düzenlemelerden Kaynaklanan Davalar (TTK 4.1.f)

Bankalar ile ilgili temel düzenleme 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yer almaktadır. Bazı bankalar hakkında çıkarılmış özel kanunlardan[1] doğan hukuk davalarının da ticarî sayılacağı kabul edilmek gerekir[2].

TTK 4.1.f'deki hüküm nedeniyle bankaya yatırılan mevduatın çekilmesi konusunda banka ile tasarruf sahibi bir memur arasında çıkacak uyuşmazlık da, ticaret mahkemesinde görülür.

Finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketleri, 6361 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir. Bu Kanun'dan doğan davalar da mutlak anlamda ticarîdir.

B- Özel Kanun Hükümleri Gereği (*Mutlak*) Ticarî Sayılan Davalar

TTK dışında bazı özel kanunlarda düzenlenen işlerden kaynaklanan davaların da ticarî dava sayılacağı hükme bağlanmıştır.

Örneğin Kooperatifler Kanunu'nun 99. maddesi uyarınca bu Kanun'da düzenlenen hususlardan doğan hukuk davaları, tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın ticarî sayılır[3]. Ancak bakiye iş bedelinin tahsili için iş sahibi bir kooperatif aleyhine açılan dava, mutlak ticarî dava niteliğinde değildir; zira bu durumda, uyuşmazlık Kooperatifler Kanunu'nda düzenlenen bir hususdan doğmamaktadır[4].

---

(1) Örneğin, 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu, 6219 sayılı T. Vakıflar Bankası Kanunu hükümlerinden doğan hukuk davaları.

(2) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 254; **Mimaroğlu:** s. 140. Karş. **Bozer:** Ticaret Mahkemelerinin İş Sahası, s. 66.

(3) Dolayısıyla, kooperatiflerde ortaklıktan çıkarma kararına karşı itiraz (KoopK 16), ticaret mahkemesine yapılır. Keza, genel kurul kararının iptali için başvurulacak mahkeme de, kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki ticaret mahkemesidir.

(4) 15. HD, 23.6.2014, E. 3693, K. 4334 (YKD, 2014, C. 40, S. 11, s. 2383).

Bu karara konu olan olayda, davacı müteahhit de tacir konumunda olsaydı, davayı

İflâs davası da, borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yerdeki ticaret mahkemesinde açılır (İİK 154/IV).

Her ne kadar Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'da, açılacak tazminat davasının mutlak ticarî dava sayılacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktaysa da, 11. HD, bu Kanun kapsamındaki tazminat talebinin, mutlak ticarî davaya vücut vereceğini ifade etmiştir[1].

2. Havale, Vedia[2] ve Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Haklardan Doğan ve Bir Ticarî İşletmeyi İlgilendiren Davalar

Havale, vedia ve fikir ve sanat eserlerine ilişkin haklardan doğan uyuşmazlığın ticarî dava sayılabilmesi için, uyuşmazlığın, taraflardan birinin ticarî işletmesiyle ilgili olması koşulu aranmıştır (TTK 4.1, son cümle). Bu hususta ETK'ya ilişkin Adliye Encümeni Mazbatasında[3] "... havale, vedia ve telif hakkına ait muameleler memleketimizin iş hayatında çok defa ticarî işletme ile ilgili muameleler oldukları halde birçok hallerde de herhangi bir ticarî işletme ile ilgisi olmayan muamele mahiyetini arz etmektedirler. Bu itibarla bunlar hakkında ticarî hükümlerin tatbiki ve bunların ticarî dava sayılmaları uygun olmaz. Bu mahzuru önlemek için herhangi bir ticarî işletmeyi ilgilendirmeyen havale, vedia ve telif hakkı münasebetlerinden doğan davaların ticarî dava olmadıklarını bildiren bir cümle birinci fıkraya ilâve edilmiştir" şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

BK'nın 555-560. maddeleri arasında düzenlenen havale; para, kıymetli evrak ya da diğer mislî şeylerin verilmesi ve kabzolunması için tanınan iki taraflı bir yetkidir. Böyle bir işlemden doğan davanın ticarî sayılabilmesi için, işlemin, en azından *havale eden, havale ödeyicisi* ya da *havale alıcısından* birinin ticarî işletmesiyle ilgili olması gerekir. Dolayısıyla bir memurun, diğer bir memura banka kanalıyla (bankacılık işletmesi) yaptığı havaleden doğan dava da ticarî sayılmak gerekir.

"nispî ticarî dava" saymak gerekirdi. "Nispi ticarî dava" için bkz. aşağıda 3.

(1) 8.1.2020, E. 2019/1829, K. 179 (YKD, 2021, C. 47, S. 1, s. 75).

(2) Vedia sözleşmesi, BK'da saklama sözleşmesi olarak isimlendirilmiştir (md. 561).

(3) s. 360.

Saklama sözleşmesi, BK 561-580'de düzenlenmiştir.

Fikir ve sanat eserleri üzerinde eseri yaratanın sahip olduğu haklar Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda hükme bağlanmıştır. Bu Kanun'dan doğan davaların ticarî sayılabilmesi için de, uyuşmazlığın bir ticarî işletme ile ilgili olması gerekir. Örneğin bir piyesin, yazarının izni alınmadan temsil edilmesi dolayısıyla tiyatro sahibine (tacir-ticarî işletme) karşı açılan davalar (FSEK 66 vd.) ticarîdir. Buna karşılık bir bilimadamının, başka bir araştırmacı tarafından hazırlanan eseri kendi adı altında yayımlaması nedeniyle açılan tazminat davası (FSEK 70) ticarî işletme ile ilgili olmadığından ticarî dava değildir[1].

Yukarıda da açıklandığı üzere BK'daki yayım sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklar ise, örneğin sözleşme ile kararlaştırılan bedelin yayımcı tarafından eser sahibine zamanında ödenmemesi (BK 497), tarafların sıfatına bakılmaksızın mutlak ticarî davaya vücut verir (TTK 4.1.c).

3. Her İki Tarafın da Ticari İşletmesiyle İlgili Hususlardan Doğan Davalar (*Nispî Ticarî Davalar*)

TTK 4.1'de yer alan hükme göre "her iki tarafın da ticarî işletmesiyle ilgili hususlardan doğan hukuk davaları" ticarî dava sayılır.

Bu hüküm nedeniyle yukarıda (1) ve (2) numaralı başlıklar altında sayılan işler dışında kalan ve tacir sıfatına sahip kişiler arasında, bunların ticarî işletmeleriyle ilgili olarak cereyan eden işlerden kaynaklanan hukuk davalarını da ticarî saymak gerekir (*nispî ticarî dava*). Dolayısıyla, taraflardan yalnız birinin ticarî işletmesi ile ilgili olan istisna, kira, satış gibi sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklar, ticarî davaya vücut vermez[2]. Başka bir deyişle taraflardan birinin ticarî işletmesini ilgilendiren bu tür sözleşmeler, her ne kadar TTK 19.2 uyarınca diğer taraf için de ticarî sayılırsa da, bu durum, davanın TTK 4.1'e göre (nispî) ticarî dava sayılmasını gerektirmez[3]. Örneğin bir taci-

(1) Ancak bu davanın da, SMK 189 ile değişik FSEK 76 gereğince, ihtisas mahkemesi olan fikrî ve sınaî haklar mahkemesinde açılması gerekir.

(2) Yarg. Başk. Kur., 4.3.1965, E. 25, K. 58 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 20, dn. 35); 11. HD, 7.2.1980, E. 1979/5647, K. 1980/545 (YKD, 1980, C. 6, S. 9, s. 1254-1255). Karş. 11. HD, 22.1.1996, E. 1995/8911, K. 1996/154 (Batider, 1996, C. 18, S. 3, s. 131).

(3) HGK, 18.11.2015, E. 2014, K. 15-301 (YKD, 2016, C. 42, S. 5, s. 1057).

rin ticarî işletmesine dahil olmayan taşınmazı başka bir tacire dükkân olarak kiralamasından doğan dava ticarî değildir[1]. Buna karşılık her iki tarafın ticarî işletmesiyle ilgili olan ödünç, istisna, kira gibi sözleşmelerden doğan hukuk davaları da ticarîdir. Ticarî işletme işleten bir adî şirketin TTK 12.1 gereğince tacir sayılan ortakları arasında bu ticarî işletmeyle ilgili olarak çıkan uyuşmazlık da nispî ticarî davaya vücut verir.

Tüzel kişi tacirlerin, adî sahaları bulunmadığından (bkz. TTK 19.1, 2. cümle), bir anonim şirketin, genel kurul toplantısını yapmak üzere tacirden salon kiralaması ve bu kira sözleşmesinden bir uyuşmazlık çıkması halinde de açılacak dava, ticarî sayılır.

Yabancı hakem kararına konu olan uyuşmazlığın TTK 4'e göre ticarî dava olduğunun belirlenmesi halinde de tenfiz kararının asliye hukuk mahkemesinden değil, asliye ticaret mahkemesinden alınması gerekir[2].

Haksız fiillerden doğan davaların ticarî dava sayılabilmesi için de, haksız fiilin, her iki tarafın ticarî işletmesiyle ilgili olması gerekir[3]. Bu itibarla, DDY işletmesine ait trenin, tren yolu geçidinden geçen bir şahsa çarparak zarar vermesi, ticarî davaya vücut vermez[4]. Ancak TTK'da düzenlenmiş haksız fiillerden -haksız rekabet (md. 54 vd.), çatma (md. 1286 vd.)- doğan davalar, tarafların sıfatına bakılmaksızın mutlak ticarî dava sayılır (TTK 4.1.a).

Sigorta tazminatını sigorta ettirene ödeyen sigortacının, TTK 1472'ye göre sigorta ettiren yerine geçerek, zarar verene karşı açacağı davayı da mutlak ticarî dava saymak gerekir[5]. Zira bu halde de dava, TTK'da düzenlenmiş bir hususan (sigortacının halefiyeti-md. 1472) kaynaklanmaktadır.

---

(1) 11. HD, 28.11.1974, E. 4691, K. 3257 (YKD, 1975, C. 1, S. 8, s. 121). Manifatura ticaretiyle iştigal eden tacirin, evi için satın aldığı buzdolabının ayıplı çıkması nedeniyle açtığı dava, ticarî dava değildir [TD, 24.1.1961, E. 1960/2638, K. 1961/238 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 153, dn. 91)].

(2) 19. HD, 20.10.2015, E. 9465, K. 13105 (YKD, 2016, C. 42, S. 3, s. 657).

(3) Örneğin ticarî taşımacılıkta kullanılan kamyonun, bir fabrika binasına çarpması sonucunda doğan zararın tazmini için açılan dava, ticarîdir. Bu yönde bkz. 11. HD, 11.12.2001, E. 7114, K. 9791 (YKD, 2003, C. 29, S. 5, s. 728-729).

(4) TD, 9.4.1971, E. 1689, K. 2906 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 32, dn. 71).

(5) Bu yönde Yargıtay Hukuk Daireleri Başk. Kur., 20.6.1974, E. 152, K. 203 (YKD, 1975, C. 1, S. 4, s. 17-18); **Bozer:** Sigorta Hukuku, Ankara 1965, s. 216. Karş. 11. HD, 24.2.1975, E. 995, K. 1270 (YKD, 1977, C. 3, S. 8, s. 1112-1113); 17. HD, 1.10.2015, E. 10951, K. 10082 (THD, 2015, C. 11, s. 170).

III. TİCARÎ DAVALARIN GÖRÜLECEĞİ MAHKEMELER

Ticarî davalardan konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır (TTK 5/A)[1]. Dolayısıyla davacı, arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşmaya varılamadığına ilişkin son tutanağın aslını veya arabulucu tarafından imzalanmış bir örneğini dava dilekçesine eklemek zorundadır. (6325 sayılı Kanun 18/A-2). Arabulucuya başvurulmadan dava açılırsa, dava, dava şartı yokluğu sebebiyle reddolunur.

Ancak özel kanunlarda tahkim veya başka bir alternatif çözüm yoluna başvurma zorunluluğunun olduğu veya tahkim sözleşmesinin bulunduğu hallerde, dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümler uygulanmaz (6325 Sayılı Kanun 18/A-18).

Arabuluculuk bürosuna başvurulmasından son tutanağın düzenlendiği tarihe kadar geçen sürede zamanaşımı durur, hak düşürücü süre işlemez (6325 sayılı Kanun 18/A-15).

HMK'nın 2. maddesi gereğince dava konusunun değer ve miktarına bakılmaksızın malvarlığı haklarına ilişkin davalarla, şahıs varlığına ilişkin davalarda görevli mahkeme, aksine bir düzenleme olmadıkça asliye hukuk mahkemesidir. Sulh hukuk mahkemeleri ise HMK ile diğer kanunların, sulh hukuk mahkemesi veya sulh hukuk hâkimini görevlendirdiği davalara bakar (HMK 4).

TTK 5.1'de de bu ilke çerçevesinde, dava olunan şeyin değeri veya miktarı dikkate alınmaksızın tüm ticarî davalar ile ticarî nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine[2] bakmakla, aksine hüküm bulunmadıkça, asliye ticaret mahke-

---

(1) Bu itibarla, çekişmesiz yargı işi niteliğindeki ticarî defterlerin zıyaı halinde belge verilmesi; kıymetli evrakın zıyaı nedeniyle dava açılması halinde arabulucuya başvurulmasına gerek yoktur. Aynı şekilde bir alacağın tahsili istemini içermeyen menfi tesbit davalarında da, arabulucuya başvurma zorunluluğu yoktur. [19.HD, 13.2.2020, E. 85, K. 454 (YKD, 2020, C. 46, S. 7, s. 1939-1940)].

Aynı şekilde, para alacağı ile para alacağına ilişkin olmayan taleplerin birlikte ileri sürülmesi (talep yığılması) halinde de arabulucuya gidilmesi gerekmez [11. HD, 4.11.2020, E. 2019/3611, K. 4734 (YKD, 2021, C. 47, S. 2, s. 300)].

(2) Çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkeme, aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece sulh hukuk mahkemesidir (HMK 383). Örneğin kıymetli evrakın iptali bir çekişmesiz yargı işidir (bkz. HMK 382.2.e), dolayısıyla da bu işin, sulh hukuk mahkemesinde görülmesi

mesi görevli kılınmıştır[1].

Özel kanun hükümlerinin, açıkça ticaret mahkemelerini görevlendirdiği hallerde de dava, değer veya tutarına bakılmaksızın asliye ticaret mahkemesi önünde görülür (TTK 5.2). Örneğin İİK 154/IV uyarınca iflâs davaları ticaret mahkemelerinde görülür.

Bazı özel kanunlarda yer alan hükümlerde ise, davanın ticaret mahkemesinde görüleceğinden söz edilmeyip sadece ticarî sayılacağı gösterilmiş bulunmaktadır. Örneğin Kooperatifler Kanunu'nun 99/I. maddesi uyarınca açılacak davalar ticarî dava niteliğindedir. Dolayısıyla bu davaların da asliye ticaret mahkemesinde görülmesi gerekir.

Fikrî mülkiyet hukukuna dair mevzuattan doğan davalar da, mutlak ticarî dava sayılır (TTK 4.1.d). Örneğin markalarla ilgili olarak SMK hükümlerinin uygulanmasından doğan davalar mutlak olarak ticarîdir ve dolayısıyla asliye ticaret mahkemesinde görülmesi gerekir (TTK 4.1.d, 5.2). Oysa SMK 156.3, 5'e göre açılacak davalar, görevli mahkeme olan ihtisas mahkemesince karara bağlanacaktır. İhtisas mahkemeleri ile diğer mahkemeler arasındaki ilişkinin ise, görev ilişkisi olduğu belirtilmiştir[2]. Dolayısıyla; örneğin SMK'dan kaynaklanan bir dava, ihtisas mahkemesi yerine asliye ticaret mahkemesinde açılırsa, davanın açıldığı asliye ticaret mahkemesinin görevsizlik kararı vermesi gerekir[3]. Karş. SMK 156.1, son cümle. Belirtmek gerekir ki,

---

gerekirdi. Ancak TTK 5.1 (ve 651) uyarınca kıymetli evrakın iptali kararını, asliye ticaret mahkemeleri verir.

Asliye ticaret mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde ticarî nitelikteki çekişmesiz yargı işleri de, sulh mahkemesinde değil, asliye hukuk mahkemesinde görülür [11. HD, 2.7.2015, E. 123, K. 8813 (Batider, 2015, C. 31, S. 3, s. 130)].

(1) Tacirler arasında ticarî işletmeleriyle ilgili olarak yapılmış kira sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar ise, TTK 5.1 ve HMK 4 gereğince, sulh mahkemelerince çözümlenir [20. HD, 15.3.2016, E. 1148, K. 3289 (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 12.9.2016)].

İhtiyati haciz talebinin genel kredi sözleşmesine kefil olan kişilere yöneltildiği anlaşıldığından, uyuşmazlık ticaret mahkemesince çözümlenir [11. HD, 6.2.2014, E. 297, K. 2010, (THD, 2016, C. 11, s. 241)].

(2) 11. HD, 15.2.2016, E. 557, K. 1409 (YKD, 2016, C. 42, S. 9, s. 2174-2175); 11. HD, 7.5.2012, E. 2011/444, K. 7156 (Batider, 2012, C. 28, S. 3, s. 364-365).

(3) Bu hususta ayrıca bkz. **Moroğlu:** Değerlendirme ve Öneriler, s. 79; **Poroy-Yasaman:** s. 135.

FSEK 76 uyarınca, esasen ticarî sayılmayan bazı davaların da ihtisas mahkemesinde görülmesi söz konusu olmaktadır.

TTK 4.1'e ilişkin gerekçede ise, fikrî mülkiyet hukukuna ilişkin davaların, mutlak ticarî dava olarak nitelendirileceğine işaret edildikten sonra bu davaların, tek hakimli fikrî ve sınaî haklar hukuk mahkemelerinde (ihtisas mahkemesi) görülmesinin, bu ihtisas mahkemelerinin ticaret mahkemeleri olmadığı anlamına gelmeyeceği ifade edilmiştir.

Durumun tam olarak açıklığa kavuşabilmesi için, fikrî ve sınaî haklar mahkemesinin (ihtisas mahkemesi), asliye ticaret mahkemesi olduğunun Kanun'da belirtilmesi uygun olurdu.

TTK 4 uyarınca ticarî dava sayılan bir davanın taraflarından birinin tüketici olduğu hallerde, diğer kanunlarda farklı bir düzenleme olsa bile (örneğin TTK 4, 5), davanın tüketici mahkemesinde görülmesi gerekir (TKHK 83.2 ve 73.1)[1].

---

(1) Tüketici kredileri 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da düzenlenmiştir (md. 22 vd). TKHK'nın 73.1. maddesinde, tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan çıkacak uyuşmazlıklara *tüketici mahkemelerinde* bakılacağı hükme bağlanmıştır. Bu nedenle, bir bankadan alınan tüketici kredisi ile ilgili uyuşmazlık da, ticaret mahkemesinde değil tüketici mahkemesinde görülecektir. Tüketici işlemi için bkz. TKHK 3.1.

Alıcının (davacı) tüketici olduğu konut satışına ilişkin işlemin tüketici işlemi olması nedeniyle konut satışına ilişkin sözleşmenin geçerli olup olmadığına bakılmaksızın uyuşmazlıkta tüketici mahkemesi görevlidir [13. HD, 2.4.2012, E. 2011/20837, K. 8920 (YKD, 2012, C. 38, S. 7, s. 1333-1334)].

Tüketici konumundaki davacı tarafından havale edilen paranın yanlış kişiye ödenmesinden kaynaklanan davada, görevli mahkeme tüketici mahkemesidir [HGK, 26.3.2018, E. 2017/11-42, K. 562 (YKD, 2018, C. 44, S. 11, s. 2631 vd.)].

Sigortalı gerçek kişi tüketici konumunda olduğundan, sigorta sözleşmesi tüketici işlemidir. Dolayısıyla, sigorta şirketinin, kendi sigortalısına açtığı rücuen tahsil davasının tüketici mahkemesinde görülmesi gerekir [17. HD, E. 10403, K. 8058 (YKD, 2016, C. 2, S. 11, s. 2711)].

Uçağın gecikmesi nedeniyle yolcunun uğradığı zararın tazmini için açılan davaya da tüketici mahkemesi bakar [11. HD, 13.4.2015, E. 4108, K. 102 (Batider, 2015, C. 31, S. 2, s. 426)]. Böylece tüketici mahkemeleri tüketici işlemi sayılmaları nedeniyle uzmanı olmadıkları konularda da (eser, taşıma, sigorta, bankacılık gibi) karar vermek durumunda kalacaklardır. Bu davaların ticaret mahkemelerinde görülmesi daha uygun olacaktır. Bu hususta bkz. **Aksoy:** 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Taşıma Hukukuna Müdahalesi, Batider, 2013, C. 31, S. 2, s. 321-336; **Kırca, Ç.:** 6502 Sayılı TKHK'un Yorumu ve TKHK'da Düzen-

Uzmanlığa dayalı güvence oluşturmak amacıyla kurulan ticaret mahkemeleri[1], 6110 sayılı Kanun uyarınca tek hakimli olup, Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Antalya, Denizli, Eskişehir, Gaziantep, Samsun, Trabzon, Mersin, Bursa, Konya gibi bazı büyük il merkezleri ile ilçelerinde kurulmuştu[2]. Sonradan 18.6.2014 tarihinde kabul edilen ve 5235 sayılı Kanun'da değişiklik yapılmasını öngören 6545 sayılı Kanun'la asliye ticaret mahkemesi kurulan yerlerde bu mahkemelerde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunacağı hükme bağlanmış ve dava değeri üçyüzbin lirayı aşan[3] dava ve işler ile dava değerine bakılmaksızın iflâs, konkordato ve yeniden yapılandırmadan kaynaklanan davaların, TTK'da hakimin kesin olarak karara bağlayacağı belirtilen davaların, şirketler ve kooperatifler hukukundan kaynaklanan genel kurul kararlarının iptali ve butlanına ilişkin davaların, yönetim-denetim organları aleyhine açılacak sorumluluk davalarının, fesih, infisah ve tasfiyeye yönelik davaların, Milletlerarası Tahkim Kanunu'na göre yapılan tahkim yargılamasında tahkim şartına ilişkin itirazlara, iptal davaları ile yabancı hakem kararlarının tanıma ve tenfizine yönelik davaların, bir başkan ve iki üye ile toplanacak heyetçe yürütülüp, sonuçlandırılacağı öngörülmüştür (md. 45). Belirtilen bu dava ve işler dışında kalan uyuşmazlıklar ise, mahkeme hakimlerinden biri tarafından

---

leme Bulunmayan Konularda Tüketici İşlemlerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Görevli Mahkeme, YD, 2017, C. 43, S. 2, s. 393 vd., 405, 410-412.

Buna karşılık trafik kazası nedeniyle sigorta şirketi aleyhine açılan dava, tüketici işlemi ya da tüketiciye yönelik uygulamadan kaynaklanmadığından, tüketici mahkemesinde değil, ticaret mahkemesinde görülmesi gerekir [17. HD, 9.2.2015, E. 2014/19974, K. 2271 (YKD, 2016, C. 42, S. 2, s. 333); 20. HD, 17.4.2015, E. 1254, K. 3228 (YKD, 2016, C. 42, s. 3, s. 663-664)]. Aynı şekilde, iş toplantısına katılmak için bilet alan kişi, tüketici olarak kabul edilemez ve çıkan uyuşmazlık ticarî davaya vücut verir [11. HD, 27.9.2018, E. 2016/14614, K. 5794 (Batider, 2018, C. 34, S. 4, s. 373)].

(1) "Belli tür davalar için özel mahkeme kurulması ve bu arada ticarî davaları görmek üzere ticaret mahkemelerinin mevcudiyeti ihtisasa dayanan bir teminat meydana getirir..." [HGK, 12.2.1972, E. 1970/T-616, K. 87 (ABD, 1972, S. 4, s. 679)].

Açılan davanın bir bölümü genel mahkemenin, bir bölümü özel mahkemenin görev alanında ise, maddî bağlantı nedeniyle, davanın özel mahkemede görülmesi gerekir [11. HD. 24.9.2014, E. 12127, K. 4411 (Batider, 2014, C. 30, S. 4, s. 384)].

(2) Özel kanunlarla kurulanlar da dahil olmak üzere, hukuk mahkemelerinin yargı çevresi, il ve ilçe sınırlarına bakılmaksızın Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine Hakimler ve Savcılar Kurulu'nca belirlenebilir (7251 sayılı Kanun md. 55).

(3) 7251 sayılı Kanun md. 54 ile bu tutar, beşyüz bin liraya yükseltilmiştir.

görülür ve karara bağlanır. Böylece, asliye ticaret mahkemeleri belli bazı davalar bakımından yeniden heyet mahkemeleri haline getirilmektedir. Bu değişikliğe neden gerek duyulduğu açıklanmamış, sadece içeriği ve sonuçları itibariyle önem arz eden uyuşmazlıkların heyet halinde görülmesinin benimsendiğinden söz edilmiştir.

Bir yerde birden çok asliye ticaret mahkemesi varsa, iş durumunun gerekli kıldığı yerlerde Hakimler ve Savcılar Kurulunca, asliye ticaret mahkemelerinden biri veya birkaçı münhasıran TTK ve diğer kanunlardan doğan deniz ticareti ve deniz sigortalarına ilişkin hukuk davalarına bakmakla görevlendirilebilir (TTK 5.2). Böyle bir görevlendirmeden sonra mahkeme, başka hiçbir ticarî davaya bakmayacak, münhasıran deniz ticareti ve sigortası ile ilgili davaları görecektir[1].

Bir *ticarî dava,* o yerde ayrı bir ticaret mahkemesi bulunmasına rağmen asliye hukuk mahkemesi önünde açılmışsa ya da *ticarî sayılmayan* bir dava ticaret mahkemesinde açılmışsa mahkeme, bu durumu resen dikkate alarak dava dosyasının ilgili mahkemeye gönderilmesine karar verir. Zira, asliye hukuk mahkemeleri ile ticaret mahkemeleri arasında, 6762 sayılı ETK zamanında olduğu gibi işbölümü ilişkisi değil, *görev ayrılığı* vardır (TTK 5.3)[2].

Görev kuralları kamu düzenindendir ve mahkemelerin görevli olması dava şartlarındandır (HMK 114.1.c). Bu nedenle mahkeme davanın her safhasında görevli olup olmadığını resen inceler.

TTK'nın ilk şeklinde yer alan işbölümü ilişkisi, 6335 sayılı Kanun'la görev ilişkisine dönüştürülmüştür. Bu değişikliğe gerekçe olarak, işbölümü ilişkisinin hem teorik hem uygulama bakımından sorunlara neden olması gösterilmiş ve bu bağlamda özellikle ticarî uyuşmazlıklar ve çekişmesiz yargı işleri açısından özel mahkeme niteliğindeki asliye ticaret mahkemeleri ile asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ilişkinin işbölümü sayılmasının işin niteliğine uygun düşmediği vurgulanmıştır[3].

---

(1) TTK 5 ile ilgili Hükümet Gerekçesi.

(2) 1926 tarihli TK zamanında da ticarî bir davanın, ticaret mahkemesinin mevcut olduğu yerlerde asliye hukuk mahkemesince karara bağlanması halinde bu karar, görev bakımından resen bozulmaktaydı [bu hususta bkz. Yarg. İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu, 11.10.1976, E. 5, K. 5 (YKD, 1977, C. 3, S. 1, s. 7)].

(3) 6335 sayılı Kanun'a İlişkin Adalet Komisyonu Raporu (S. Sayısı 303, s. 13).

Görevsizlik kararı veren mahkeme, dava dosyasının görevli mahkemeye gönderilmesine karar verir. Davaya görevli mahkemede devam edilebilmesi için davacı ya da davalının, iki hafta içinde, görevsizlik kararı veren mahkemeye başvurarak dava dosyasının görevli mahkemeye gönderilmesini talep etmesi gerekir[1]; aksi takdirde dava açılmamış sayılır (HMK 20.1). Davacı, açılmamış sayılan davasını yeniden harç ödeyerek tekrar açabilir.

TTK'nın, 6335 sayılı Kanun'la değişik 5.4. maddesi gereğince, asliye ticaret mahkemesi bulunmayan yargı çevresindeki bir ticarî davada görev kuralına dayanılmamış olması, görevsizlik kararı verilmesini gerektirmez ve asliye hukuk mahkemesi davaya bakmaya devam eder. Böylece ihtisas (ticaret) mahkemesi bulunmayan yerlerde açılan ticarî davalarda, davacının, görev kuralına dayanmamış olması, örneğin "ticarî davalara bakmakla görevli Asliye Hukuk Mahkemesi" ibaresinin dava dilekçesinde yer almaması, görevsizlik kararı verilmesine neden olmayacak ve dava asliye hukuk mahkemesinde görülecektir[2].

6335 sayılı Kanun'la TTK'ya eklenen geçici md. 9'a göre ise, göreve ilişkin hükümler, 6335 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce açılmış olan davalarda uygulanmaz; bu davalar açıldıkları tarihte yürürlükte bulunan kanun hükümlerine tâbidir. Bu hükümle, yargılama usulüne ilişkin hükümlerin derhal yürürlüğe girmesi yolundaki kurala bir istisna getirilmiş ve derdest davanın esasına girmiş ve dosyayı belli bir aşamaya ulaştırmış olan mahkemenin görevsizlik kararı vererek, yargılamanın gereksiz yere uzamasına neden olması engellenmeye çalışılmıştır[3].

İlk derece mahkemelerinden verilen nihaî kararlara karşı istinaf yoluna başvurulabilir (HMK 341.1). Ancak miktar veya değeri belli bir meblağı geçmeyen malvarlığı davalarına ilişkin kararlara karşı istinaf yoluna gidilmez (HMK 341.2).

Onbeş mahalde faaliyet gösterecek olan bölge adliye (istinaf) mahkemeleri, 18.5.2007 ve 13.6.2011 tarihlerinde kurulmuştur. Sonradan bölge adliye mahkemelerinin 20.7.2016 tarihinde ilk etapta yedi merkezde göreve

(1) Görevsizlik kararı veren mahkeme, dava dosyasını görevli mahkemeye resen göndermez.

(2) Bu hususta bkz. Adalet Komisyonu Raporu (S. Sayısı 303, s. 11).

(3) Adalet Komisyonu Raporu (S. Sayısı 303, s. 13-14).

başlamasına karar verilmiştir[1].

Bu merkezler, Antalya, Ankara, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Samsun olarak belirlenmiştir. Sonradan Adana ve Bursa Bölge Adliye Mahkemeleri 5.9.2017 tarihi itibariyle faaliyete geçmiştir[2]. Konya ve Sakarya Bölge Adliye Mahkemeleri, 3.9.2018 itibariyle faaliyete geçirilmiş; 2.9.2019 tarihi itibariyle de, Diyarbakır, Kayseri, Trabzon ve Van Bölge Adliye Mahkemelerinin faaliyete başlaması planlanmıştır[3].

Bölge adliye mahkemelerince verilen ve belli meblağı aşan ticarî davalara ilişkin kararların temyiz incelemesi, Yargıtay tarafından yerine getirilir. Yargıtay'da, Hukuk ve Ceza Dairesi olarak halen toplam 46 Daire bulunmaktadır. Bu sayının altı yıl içerisinde 24'e indirilmesi öngörülmektedir[4]. Hukuk Daireleri ile Ceza Daireleri kendi aralarında işbölümü esasına göre çalışır.

Bu çerçevede, ticarî davalarda temyiz incelemesini yapacak Hukuk Daireleri de, Yargıtay Büyük Genel Kurulu Kararı ile belirlenmiştir[5].

IV. TİCARÎ DAVALARDA KANITLAR VE UYGULANACAK USUL

TTK'nın 4.2. maddesinde yer alan hüküm uyarınca, ticarî davalarda kanıtlar ve bunların ikamesi, 18.6.1927 tarih ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine tâbidir[6]. Dolayısıyla ticarî davalarla diğer hukuk davaları arasında kanıtlar bakımından esas itibariyle bir fark yoktur.

---

(1) Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Genel Kurulu'nun 29.2.2016 tarih ve 53 sayılı kararı (RG, 1.3.2016, S. 29640). Göreve başlama tarihi ile ilgili olarak bkz. RG, 7.11.2015, S. 29525, s. 2.

(2) Hakimler ve Savcılar Genel Kurulu'nun 3.8.2017 tarih ve 703 sayılı kararı (RG, 5.8.2017, S. 30145.

(3) Hakimler ve Savcılar Kurulu Genel Kurulu'nun 26.6.2019 tarih ve 230 sayılı kararı (RG, 28.6.2019, S. 31295).

(4) Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulu'nun 3.11.2020 tarih ve 245 sayılı kararı (RG, 5.11.2020, S. 31179).

(5) Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nun 23.1.2020 tarihli kararı (RG, 28.1.2020, S. 31022).

(6) Bu yollama, 12.1.2011 tarih ve 6100 sayılı HMK'ya yapılmış sayılır (md. 447/2'ye bkz.).

Ancak özellikle ticarî işlemlerin tanıkla ispat edilebilmesi imkânının, diğer işlerdekine oranla daha geniş olduğuna işaret etmek gerekir. Bu doğrultuda, HMK 203.1.b maddesi, ticarî işler bakımından daha geniş değerlendirilmelidir. HMK 203.1.b'de, işin niteliğine ve tarafların durumlarına göre senede bağlanması müteamel olmayan hukukî işlemlerin, tanıkla ispatına cevaz verilmiştir. Ticarî işlemlerde işin niteliğinin ve tarafların durumlarının senet düzenlenmesine uygun olup olmadığı değerlendirilirken, ticarî teamüle de bakılmaktadır[1]. Örneğin Ankara Ticaret Odası'nın 19.7.1960 tarih ve 17 sayılı toplantısında kabul edilen kurala göre "kabzımallarla manavlar arasındaki alışverişte senet alıp verme teamülden değildir." Dolayısıyla söz konusu kişiler arasındaki davalarda, davanın değeri HMK 200.1'deki sınırı geçse bile, tanık dinletmek mümkündür[2].

HMK 200.1 ya da 201'e göre senet ile ispatı zorunlu olan ticarî işlemler, tacirler arasında ticarî defterlerle de ispat olunabilir (HMK 222).

Yerine göre fatura ve teyit mektubunun da, ticaret hayatına özgü bir kanıt oluşturacağı söylenebilir[3]. Gerçekten TTK 21.2'ye göre ticarî işletmesi icabı mal satan ya da bir iş, hizmet gören tacir tarafından gönderilen faturaya sekiz gün içinde itiraz olunmaması halinde fatura içeriği kabul edilmiş sayılır. Teyit mektubuna da sekiz gün içinde itiraz olunmazsa, bu mektubun yapılan sözleşme ve beyanlara uygun olduğu kabul edilir. İnkâr edilmeyen e-postalar da, delil başlangıcı teşkil eder[4].

Sadece tacir olan kişiler veya kamu tüzel kişileri aralarında doğmuş, doğabilecek uyuşmazlık hakkında yetki sözleşmesi yaparak bir veya birden fazla mahkemeyi yetkili kılabilirler (HMK 17)[5].

---

(1) 11. HD, 12.2.1991, E. 8848, K. 875 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 35-36, Nr. 29); 11. HD, 13.2.2006, E. 2005/1417, K. 2005/1277 (THD, 2009, S. 35, s. 188-189).

(2) Nitekim ETK'ya ait Hükümet Gerekçesi'nde de (III, 11, s. 11), "... şu kadar ki, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun (293) üncü maddesinin (4) numaralı bendinde *[HMK 203.b]* ifadesini bulan hukuk prensibine dayanılarak ticarî teamüle veya her iki tarafın durumuna göre senede bağlanması veya ticarî defterlere geçirilmesi usulden olmayan muamele ve işler hakkında şahit dinlenmesi kabul edilmiştir. Bu suretle mesela alım ve satım işlerinde şahit dinlenebileceği halde, ödünç para işlerinde kaide olarak senet istenecektir" denilmiştir.

(3) Bu hususta bkz. 4. Bölüm, IV, 12.

(4) 11. HD, 15.6.2015, E. 3191, K. 8281 (Batider, 2015, C. 31, S. 3, s. 185).

(5) Senet borçlusu tacir olsa da lehtarı tacir olmayan bonoda yer alan yetki sözleşme-

Ülkemizde ticarî davalarda uygulanacak özel usul kuralları mevcut değildir. Dolayısıyla ticarî davalar hakkında da, HMK hükümleri uygulanır.

HMK'da öngörülen ve yazılı yargılama usulüne oranla daha süratli işleyen *basit yargılama usulü* (md. 316 vd.) miktar veya değeri beşyüz bin lirayı geçmeyen ticarî davalarda uygulanır (7251 sayılı Kanun'la değişik TTK 4.2). Ancak mevzuatımızda basit yargılama usulüne tabi olacağı özel olarak gösterilen davalar, miktar veya değeri beşyüz bin lirayı aşsa dahi, gene basit yargılama usulune tabi olacaktır. Örneğin TTK 1521'e göre ticaret şirketlerinde ortakların şirketle veya birbirleriyle olan ilişkilerinden doğan davalarda ve şirketlerin yönetim kurulu üyeleri, müdürleri veya denetçilerine karşı açılacak sorumluluk davalarında basit yargılama usulü uygulanır. TTK'nın 268.3, 1278.3 ve 1283. maddelerinde düzenlenen hususlardan doğan davalar da basit yargılama usulüne tâbidir. Kooperatifler Kanunu'nun 99/II. maddesinde de, bu Kanun'da düzenlenen hususlardan doğan davalarda, basit yargılama usulünün uygulanacağı gösterilmiştir. Kıymetli evrakın kaybından doğan iptal davaları da, basit yargılama usulüne tâbidir (HMK 385.1).

---

si geçerli değildir [11. HD, 4.7.2014, E. 9285, K. 12891 (Batider, 2014, C. 30, S. 3, s. 234)].

Aynı yönde 12. HD, 1.10.2015, E. 19908, K. 22751 (YKD, 2016, C. 42, S. 1, s. 67-68).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TACİR VE TACİR OLMANIN HÜKÜMLERİ

I. GENEL OLARAK

TTK'da yapılan düzenleme, esas itibariyle ticarî işletme üzerine oturtulmuştur. Ancak TTK'nın sistemi içinde, gene de *tacir* kavramının büyük önemi bulunmaktadır. Her şeyden önce TTK 19.1'deki ticarî iş karinesi hükme bağlanırken, tacirin yaptığı işler esas alınmıştır. Diğer yandan TTK'nın bazı hükümlerinin uygulanabilmesi için de, ilgili kişi ya da kişilerin tacir sıfatına sahip olmaları koşulu aranmıştır. Örneğin bkz. TTK 18-23. Bu itibarla tacir, ticaret hukukumuz bakımından hâlâ üzerinde önemle durulması gereken bir kavramdır.

TTK'da tacir sıfatı, gerçek ve tüzel kişiler bakımından ayrı ayrı ele alınarak düzenlenmiştir (bkz. TTK 12, 16).

II. TACİR SIFATI

1. Gerçek Kişilerde

TTK 12.1 uyarınca "bir ticarî işletmeyi kısmen de olsa kendi adına işleten kişiye tacir denir." Buna göre tacir sıfatının kazanılabilmesi için her şeyden önce bir ticarî işletme mevcut bulunmalı, sonra da bu işletme kısmen de olsa belli bir kişi adına işletilmelidir. Bu iki koşulun mevcudiyeti, ilgili kişinin tacir sıfatını kazanması bakımından yeterlidir.

Yukarıda sözü edilen koşulların gerçekleşmesi üzerine ilgili kişi, işletmesi ticaret siciline kayıtlı olmasa dahi, tacir sıfatını kazanır[1].

A- Ticarî İşletmenin Mevcut Olması

Tacir sıfatının kazanılabilmesi için gerekli olan ilk koşul, bir ticarî işletmenin mevcudiyetidir. Ticarî işletmeden söz edilebilmesi için varlığı gereken unsurlar, yukarıda incelenmişti[2].

İstisnaî bazı hallerde bir ticarî işletme mevcut olmasa bile ticarî işletme açmışçasına işlemlerde bulunan kişi, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı *tacir gibi sorumlu olur*. Gerçekten TTK 12.3'e göre "bir ticarî işletme açmış gibi, ister kendi adına, ister adi bir şirket veya her ne suretle olursa olsun hukuken var sayılmayan diğer bir şirket adına ortak sıfatıyla işlemlerde bulunan kimse, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumlu olur." Bu hüküm, bir ticarî işletme açmış gibi işlemlerde bulunan kişiyle ilişkiye giren iyiniyetli kişileri korumak amacıyla kabul edilmiştir. Böylece yaratılan dış görünüşe, dürüstlük kuralları çerçevesinde sonuç bağlanmış olmaktadır (*hukukî görünüş teorisi*). TTK 12.3'te öngörülen sonucun doğabilmesi için, üçüncü kişinin, gerçek durumu -ticarî işletmenin, adî şirketin veya bir ticaret şirketinin bulunmadığını- bilmemesi ya da bilebilecek durumda olmaması gerekir[3].

Ticarî işletme açmış gibi işlem yapan kişi, iyiniyet sahibi kişilere karşı tacir gibi sorumlu olacağından, tacirlere tanınan haklardan yararlanamaz[4]; sadece tacirlere yüklenen yükümlülüklere tâbi olur. Örneğin bu kişinin iflâsı

---

(1) İİD, 7.1.1967, E. 10188, K. 2 (**Domaniç:** Şerh, C. 1, s. 109-110); TD, 27.9.1971, E. 4039, K. 5797 (Batider, 1972, C. 6, S. 3, s. 615); TD, 4.10.1971, E. 4605, K. 6038 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 322, Nr. 437).

(2) Bkz. yukarıda, 1. Bölüm, II, 2.

(3) Buna bağlı olarak da, tacir gibi sorumlu olan kişinin bu duruma yol açan davranışına son vermesi, onu derhal sorumluluktan kurtarmaz. Bu sorumluluğun ortadan kalkması için son vermenin üzerinden uzunca bir sürenin geçmesi ve bu durum karşısında da dış görünüşe itibar olunmasının dürüstlük kuralları uyarınca haklı görülememesi gerekir (BGHZ 17, s. 17-18).

(4) Örneğin tacir gibi sorumlu olan kişi, TTK 20'ye dayanarak ücret isteyemez. Keza, tacir gibi sorumlu olan kişinin düzenlediği faturaya süresi içinde itiraz edilmemesi de, TTK 21.2'deki sonucu doğurmaz.

istenebilir; üstlendiği cezaî şartın, aşırı olduğu iddiasıyla indirilmesi talep olunamaz (TTK 22). Ticarî örf-âdet de, bu kişiler hakkında onlar tarafından bilinip bilinmediği araştırılmaksızın uygulanır (karş. TTK 2.3).

B- Ticarî İşletmenin Kısmen de Olsa O Kişi Adına İşletilmesi

Tacir sıfatının doğumu için gerekli olan ikinci koşul ise, ticarî işletmenin işletilmesi, daha açık bir anlatımla, kişinin, müşteri çevresiyle temasa geçerek ticarî işletmeyi ilgilendiren işlemlere başlamış olmasıdır[1]. Tacir sıfatının kazanılması açısından işletmenin kimin adına işletilmekte olduğunun büyük önemi vardır. Zira TTK 12.1'e göre ancak kendisi adına ticarî işletme işleten kişi tacir sayılmaktadır. Şu hususu da belirtmek gerekir ki, ticarî işletmenin bir vekil aracılığıyla işletildiği hallerde de, tacir sıfatı vekile değil müvekkile ait olur.

Ticarî işletmenin doğrudan malik tarafından ya da vekil aracılığıyla malik adına işletildiği hallerde, malik, aynı zamanda tacir konumundadır. Bir ticarî işletmenin ürün kirası sözleşmesine (BK 357) konu oluşturduğu hallerde ise, malik değil kiracı tacir sayılır; zira işletme, kiracı adına yapılmaktadır[2].

Bir kişinin tacir sıfatını kazanabilmesi için ticarî işletmenin tümüyle o kişi adına işletilmesi de gerekmez; ticarî işletmenin kısmen de olsa o kişi adına işletilmesi yeterlidir. Nitekim TTK 12.1'de tacir, "bir ticarî işletmeyi, *kısmen de olsa kendi adına* işleten kişi" olarak tanımlanmıştır. Bu hüküm nedeniyle, bir ticarî işletmeyi işletmek üzere adî şirket sözleşmesi çerçevesinde bir araya gelen kişilerin (ortaklar) tümü tacir sayılır[3]; çünkü bu halde ticarî işletme, şirket işlerini yöneten ortak tarafından kısmen kendi kısmen de diğer ortaklar adına işletilmektedir.

---

(1) Ticarî işletmenin kurulmasını ya da işletilmesini kolaylaştırmaya yönelik işlemlere başlanmış olması da yeterlidir. Örneğin fabrika binasının satın alınması için işlemlere girişilmesi de tacir sıfatının doğumuna neden olur (**Hirş:** s. 120-121; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 54-55).

(2) Ticarî işletmenin ürün kirasına verilmesinde semerelerden (işletmeden elde edilen kâr) yararlanma hakkı kiracıya aittir.

(3) 11. HD, 26.6.1990, E. 4956, K. 5148 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 198-199, Nr. 6).

Ticaret şirketlerinde ise, şirketin tüzel kişiliği bulunduğundan (TTK 125.1) işletme, şirket adına işletilir. Bunun sonucunda da, yönetici ve ortaklar değil doğrudan şirketin kendisi tacir sayılır.

Tacir sıfatının kazanılması açısından, ticarî işletmenin kimin *hesabına* işletildiği hususu ise, önem arz etmez. Bu itibarla gizli (*pasif*) ortakların bulunduğu bir adî şirkette (*iç, hususi şirket*), işletme, aktif ortak adına ve pasif ortak hesabına işletildiğinden, tacir sayılan sadece aktif ortaktır[1].

Sahip oldukları bir ticarî işletmeyi yasal temsilcileri aracılığıyla işleten küçük ve kısıtlılar da tacir sayılırlar. TTK 13'te de, küçük ve kısıtlılara ait ticarî işletmeyi bunların adına işleten yasal temsilcinin tacir sayılmayacağı, tacir sıfatının, ticarî işletmenin MK'nın velâyet ve vesayet hakkındaki hükümleri çerçevesinde adına işletildiği küçüğe ya da kısıtlıya ait olacağı hükme bağlanmıştır[2]. Ancak bu halde, tacirler hakkında öngörülen cezaî müeyyideler, yasal temsilci hakkında uygulanır (TTK 13, son cümle). Dolayısıyla yasal temsilcisi tarafından adına ticarî işletme işletilen küçük, tacir olarak iflâs eder; ancak hileli iflâs halinde öngörülen ceza (bkz. İİK 311) veli hakkında uygulanır. Aynı şekilde süresi içinde tescil talebinde bulunmayan yasal temsilci de, TTK 33.2'de öngörülen idarî para cezasını ödemek durumunda kalır.

TTK 13, sadece kendisine yasal temsilci atanmış kişiler bakımından uygulanır. Bir küçük ya da kısıtlı, yasal temsilcisi bulunmadan, bir anlamda izinsiz şekilde ticarî işletme işletiyorsa tacir sayılmamalıdır[3]. Her şeyden önce, bu gibi hallerde küçük veya kısıtlının yaptığı işlemlerin kendisini bağlaması söz konusu değildir (MK 15 ve 16). Diğer yandan yasal temsilci aracılığıyla işletilen ticarî işletmeler dolayısıyla küçük ve kısıtlıları tacir sa-

---

(1) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 196; **Ansay:** Adi Şirket, Dernek ve Ticaret Şirketleri, Ankara 1967, s. 167-168.

(2) MK'nın özellikle vesayete ilişkin hükümlerinden bazılarının, vasinin ticarî işletmeyi işletmesi sırasında zorluklara neden olabileceği söylenmiştir. Örneğin ödünç alma ve kambiyo taahhütlerine girişilebilmesi için her seferinde sulh mahkemesinden izin alınması (MK 462/4-5), yönetimi güçleştirecek niteliktedir. Bu itibarla MK 443 uyarınca sulh mahkemesince verilecek ticarî işletmenin işletilmesinin devamına ilişkin talimatın, işletmenin *olağan yönetimine giren* ödünç verme-alma, kambiyo taahhüdünde bulunma gibi bütün işlemlerin yapılmasına yetki verilmesini de kapsayacağını kabul etmek uygun olur (**Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, C. 1, İzmir 1970, s. 116-117. Aynı yönde **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 46).

(3) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 46; **Erem:** Ticaret Hukuku Prensipleri, C. 1, Ticarî İşletme, 4. Baskı, İstanbul 1971, s. 74.

yan TTK 13'ün mehazını teşkil eden ETK 15'e ilişkin Hükümet Gerekçesi incelendiğinde, bu hükmün sınırlı bir uygulama alanına sahip olmasının istendiği görülür. Gerekçe'de[1] "binaenaleyh ticarî işleri mutat sanat olarak yapan kimse, Medenî Kanun hükümlerine göre *haklardan istifade ve hakları istimal ehliyetini haiz olmak şartıyla* tacir sayılmalıdır. Bu sebeplerden dolayı Ticaret Kanununun (4-8) inci maddeleri fuzulî görülerek kaldırılmıştır" ifadesi yer almıştır. Dolayısıyla TTK 13'ü, sadece yasal temsilci aracılığıyla ticarî işletme işleten küçük ve kısıtlılar hakkında uygulamak uygun olur.

Tacir sıfatının kazanılabilmesi için kural olarak ticarî işletmenin işletilmeye başlanması, başka bir deyişle, müşteri çevresiyle ilişkiye girişilmesi gerekmekle birlikte bazı hallerde işletme fiilen işletilmeye başlanmamış da olsa kişinin tacir sayılması söz konusudur. TTK 12.2 uyarınca "bir ticarî işletmeyi kurup açtığını sirküler, gazete, radyo, televizyon ve diğer ilan araçlarıyla halka bildirmiş veya işletmesini ticaret siciline kaydettirerek durumu ilan etmiş olan kimse fiilen işletmeye başlamamış olsa bile tacir sayılır." TTK 12.3'ten farklı olarak bu halde kişi *tacir gibi sorumlu olmayıp doğrudan tacir sayıldığından*, tacir olmanın hem külfetlerine katlanır hem nimetlerinden yararlanır. TTK 12.2'nin uygulanabilmesi için, fiilen işletilmese dahi bir ticarî işletmenin mevcudiyeti şarttır. Eğer ticarî işletme kurulmadan ilan ya da tescil yapılmış ve üçüncü kişilerle işlemlere girişilmişse, TTK 12.2 değil, TTK 12.3 uygulanır.

Görüldüğü üzere TTK 12.1'de öngörülen koşulların varlığı halinde kişi, tescile gerek kalmadan tacir sıfatını kazanmaktadır[2]. Ticaret siciline tescil, sadece ticarî işletmenin fiilen işletilmeye başlanmasından önceki dönemde belli koşullar altında kişinin tacir sıfatını kazanması bakımından önem arz etmektedir (TTK 12.2).

---

(1) IV, 14, s. 15.

(2) Ticaret siciline kayıtlı olmamak, tacir olmamanın kesin bir kanıtı değildir [11. HD, 28.1.2002, E. 2001/8149, K. 565 (YKD, 2002, C. 28, S. 10, s. 1515)].

"... [D]avalının ticaret sicilinde şahsî kaydı yoksa da, ... A.Ş.'lerin ortağı ve yöneticisi MÜSİAD adlı kuruluşa sanayici olarak bildirimde bulunan İstanbul Ticaret Odasında yöneticilik yapan davalının tacir olduğunun kabulü...nde isabetsizlik yoktur" [19. HD, 2.11.2000, E. 5828, K. 7383 (YKD, 2001, C. 27, S. 7, s. 1056)]. Bu kararın eleştirisi için bkz. **Battal:** Gerçek Kişilerin Tacir Sıfatına Sahip Olma ve İflâsa Tâbi Tutulma Şartları Konusundaki Yargıtay Uygulaması, XIX. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (10.5.2003), Ankara 2003, s. 108 vd.

C- Ticaret Yapması Yasaklanmış Kişilerin Tacir Sıfatı

TTK 14.1 uyarınca kişisel durumu, yaptığı işlerin niteliği veya meslek ve görevleri itibariyle kanunî ya da kazaî bir yasağa aykırı olarak veya başka bir kişinin veya resmî bir makamın iznine gerek olup da, bu izni ya da onayı almadan ticarî işletme işleten kişi de, tacir sayılır. Dolayısıyla TTK'ya göre tacir sayılmasını gerektirecek hiçbir faaliyette bulunamayacak olan devlet memuru[1] eğer bir ticarî işletme işletirse, gene tacir sayılır. Bazı tür faaliyetlerin yapılması ise, resmî bir makamdan izin alınması koşuluna bağlıdır. Bu izni almadan faaliyette bulunan kişi de, TTK 14 uyarınca tacir sayılır.

Bütün bu hallerde ilgili kişi, tacir sayılacağından tacir olmaya bağlanan tüm yükümlülüklere tâbi olacak ve yerine göre söz konusu kişinin iflâsı da istenebilecek, demektir. Acaba bu kişiler, tacirlere tanınan haklardan da yararlanabilecek midir? Bu kişileri, tacirlere tanınan haklardan yararlandırmamanın daha uygun olacağı düşünülebilir[2]. Ancak TTK 14.1'de TTK 12.3'ten farklı biçimde "tacir gibi sorumlu olmak"tan değil, TTK 12.2'deki gibi "*tacir sayılma*"dan söz edilmesi karşısında, bu kişilerin tacir olmanın sağladığı haklardan da yararlanabileceklerini kabul etmek gerekir[3].

TTK 14.1'de gösterilen değişik nedenlerden ötürü ticarî işletme işletmesi yasaklanmış kişilerin bu yasağa aykırı davranmaları, bu kişiler hakkında ilgili özel kanunlarda gösterilen hukukî, cezaî ve disipline ilişkin müeyyidelerin uygulanmasına yol açar (TTK 14.2). Örneğin, ticaretle uğraşan devlet memuru hakkında uygulanacak disiplin cezası için bkz. 657 sayılı Kanun 125/D-h.

Burada son olarak üzerinde durmak istediğimiz bir husus da, evli kadının tacir niteliğidir. MK 192 uyarınca eşler, meslek veya iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda değildir[4]. Dolayısıyla evli kadının ticarî işletme

---

(1) 657 sayılı Kanun 28/I.

(2) Bu hususta bkz. **Poroy-Yasaman:** s. 153.

(3) TD'nin 17.12.1959 tarih ve E. 3074, K. 3220 sayılı kararında da, taşınmazların satışında aracılık hizmeti yapan belediye memurunun tellâllık (simsarlık) ücreti talep etmeye hakkı bulunduğu ifade olunmuştur (**Domaniç:** Şerh, C. 1, s. 114-115).

(4) Eski MK 159/I'e göre karı, kocasının açık veya örtülü izni ile bir iş veya sanat ile iştigal edebilirdi. Koca, bu izni vermekten kaçınırsa izin, EMK 159/II'ye göre hâkim tarafından verilebilirdi. Kadının bir iş veya sanatla uğraşmasını kocasının iznine bağlayan bu

işletebilmesi için kocasının iznini almasına gerek olmadığı gibi sicil memurunun da, evli kadına ait işletmeyi sicile tescil ederken kocanın izninin bulunup bulunmadığını araştırma yetkisi yoktur. Ancak eşlerden birinin ticaretle uğraşması, "ortak hayatın sürdürülmesinin, taraflardan beklenemeyecek derecede temelinden sarsılması"na neden olursa, diğer eş boşanma davası açabilir (MK 166).

2. Tüzel Kişilerde

TTK 16.1'de, ticaret şirketleri, amacına varmak için ticarî işletme işleten vakıflar, dernekler ve kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticarî şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşların da tacir sayılacağı hükme bağlanmıştır[1].

TTK 16.1 ile, ETK döneminde tartışmalı bir husus olan ticarî işletme işleten vakıfların durumu açıklığa kavuşturulmuş ve bu tür vakıfların da tacir sayılacağı hükme bağlanmıştır[2].

TTK 16.2'de, TTK 16.1'deki hükmün *bazı istisnalarına* yer verilmiş ve sosyal düşüncelerle, kamu tüzel kişileri ile kamuya yararlı derneklerin ve belli tür vakıfların ticarî işletme işletseler dahi tacir sayılamayacakları açıklanmıştır.

Hukukumuz açısından tacir sayılan tüzel kişiler şunlardır:

---

hükmün, Anayasa'nın eşitlik, çalışma özgürlüğü ile ilgili hükümlerine aykırı olduğu iddia edilmişti. Anayasa Mahkemesi de, 29.11.1990 tarih ve E. 30, K. 31 sayılı kararıyla, EMK 159'u, Anayasa'nın 10 ve 49. maddelerine aykırı görerek iptal etmiştir.

(1) TTK Tasarısı'nda yer alan "özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticarî şekilde işletilmek üzere Devlet, il, belediye gibi kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ..." ibaresi, Anayasa ve idare hukuku esasları ile uyum sağlanması için, Meclis görüşmeleri sırasında verilen bir önerge ile değiştirilmiş ve "Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy tarafından kurulan ..." şekline sokulmuştur. Bu hususta bkz. Batider, 2010, C. 26, S. 4, s. 220 (Derleyenler: **Şit-Gürel**).

(2) ETK dönemindeki tartışmalar için bkz. **Arkan:** Ticarî İşletme Hukuku, 13. Baskı, Ankara 2009, s. 119-120.

A- Ticaret Şirketleri

TTK 16.1'e göre tüm ticaret şirketleri tacirdir. Ticaret şirketleri tüzel kişiliğe sahip olan (TTK 125.1) ve TTK 124.1'de sayılan kollektif, komandit[1], anonim, limited ve kooperatif şirketleridir.

Kollektif ve komandit şirket ancak bir ticarî işletmeyi işletmek üzere kurulabilir (TTK 211.1, 304.1) (*amaçları dolayısıyla ticaret şirketleri*). Buna karşılık, anonim ve limited şirketler "kanunen yasak olmayan her türlü ekonomik amaç ve konu" için kurulabilir (TTK 331, 573.3) (*şekilleri dolayısıyla ticaret şirketleri*). Ancak bu terminoloji farklılığının, büyük bir önemi ve sonucu bulunmamaktadır. Zira anonim ve limited şirketlere ait işletmeler de, genellikle ticarî işletme niteliğindedir.

Kooperatiflere gelince: ETK'nın kooperatifleri tanımlayan 485. maddesinde bunların, bir şirket olduğundan açıkça söz edilmişti[2]. Sonradan 1969 yılında kabul edilen 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda ise kooperatif tanımlanırken "şirket" kelimesi hiç kullanılmamış ve kooperatiflerin, ortaklarının ekonomik menfaatlerini karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla kurulan değişir ortaklı, değişir sermayeli *teşekküller* olduğu ifade edilmişti (md. 1).

Bir yandan kooperatiflerde amacın, diğer şirketlerden farklı olarak kâr elde etmek ve bunu paylaşmak şeklinde değil de[3] ortakların ekonomik ihtiyaçlarını gidermek olarak ifade edilmesi, diğer yandan Kooperatifler Kanunu'ndaki tanımda "şirket"ten söz edilmeyip "teşekkül" kavramına yer verilmesi karşısında, artık kooperatiflerin ticaret şirketi sayılamayacağı söylenmişti[4]. Bu görüşe karşı ortakların ekonomik menfaatlerini, karşılıklı yardım

---

(1) Komandit şirketlerin, adî komandit (TTK 304 vd.) ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket (TTK 564 vd.) olmak üzere iki türü vardır. Ülkemizde sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket tipi yaygın değildir.

(2) Bu tanıma göre "kooperatif şirket, ortaklarının iktisadî menfaatlerini ve hususiyle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım ve kefalet sayesinde sağlayıp korumak maksadıyla bir ticaret unvanı altında kurulan değişir sermayeli bir şirkettir."

(3) Kooperatiflerde ortaklarla yapılan işlemlerden elde edilen hasıla ile ortak dışı işlemlerden sağlanan hasılanın ortaklar arasında bölüşümü için *anasözleşmede açık hüküm bulunması gerekir* (KoopK 38/I, II ve 3476 sayılı Kanun'la değişik IV. fıkra).

(4) **Tekinalp, Ü.:** Kooperatiflerde Ortakların Kişisel Niteliklerinin Önemi, Ortak Sıfatının Kazanılması ve Yitirilmesi, İstanbul 1972, s. 16, s. 24-27; **İmregün:** s. 48; **Eriş:** 2. Bas-

ve kefalet yoluyla sağlayıp koruma yönündeki faaliyetin kooperatifi, şirkete yaklaştırdığına[1] ve ticaret şirketlerini sayan, bu arada kooperatifleri de ticaret şirketi olarak kabul eden ETK 136'nın, Kooperatifler Kanunu ile değiştirilmemiş olduğuna işaret edilerek, kooperatiflerin hâlâ ticaret şirketi niteliğinde olduğu da ileri sürülmüştü[2]. Sonradan 2004 yılında kabul edilen Kooperatifler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 5146 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile bu tartışma noktalanmış ve kooperatifin şirket niteliğinde olduğu vurgulanmıştır. TTK 124.1 ile, kooperatifin, ticaret şirketi niteliğinde olduğu bir kez daha teyit edilmiştir[3].

Ticaret şirketleri, tüzel kişilik kazandıkları andan itibaren tacir sıfatına da sahip olurlar. Ticaret şirketleri, ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazandıklarından tescil tarihlerinden itibaren tacir sıfatını da kazanmış olurlar (ticaret şirketlerinin tüzel kişilik kazanmasıyla ilgili olarak bkz. TTK 232, 317, 355.1, 588.1; KoopK 7). Bu hükümlerin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, ticaret şirketlerine ait anasözleşmenin Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi ile ilanının, tüzel kişiliğin kazanılması üzerinde hiçbir etkisi bulunmamaktadır.

B- Ticarî İşletme İşleten Dernekler

Dernekler genellikle ideal (*manevî*) amaçları gerçekleştirmek için kurulur. Ancak ideal (*manevî*) amacın gerçekleştirilebilmesi için dernek, bir ticarî

---

kı, s. 209; **Eriş:** Uygulamalı Kooperatifler Hukuku, Ankara 1998, s. 15; 11. HD, 21.10.1997, E. 4804, K. 7552 (Batider, 1997, C. 19, S. 2, s. 144); 15. HD, 17.11.2003, E. 2502, K. 5494 (YKD, 2004, C. 30, S. 9, s. 1407).

(1) Nitekim Kooperatifler Kanunu'nun 98. maddesinde de, Kanun'da aksine açıklama olmayan hallerde kooperatiflere, anonim şirket hakkındaki hükümlerin uygulanacağı gösterilmiştir. Diğer yandan Kooperatifler Kanunu'nun bazı maddelerinde de açıkça "kooperatif ortaklığı"ndan söz edilmiştir (örneğin bkz. md. 8, 16).

(2) **Karayalçın:** Şirketler Hukuku, s. 422, 424, 73-74, dn. 3; **Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 124; **Poroy (Tekinalp-Çamoğlu):** s. 19.

(3) 15. HD, 2014 yılında verdiği bir kararda, eski dönemde yapılan tartışmalara da işaret ederek, yapı kooperatiflerinin, "ticaret şirketi" olmayıp sosyal niteliği ağır basan kendine özgü bir ortaklık olduğunu ve tacir niteliğini taşımayacağını belirtmiştir [23.6.2014, E. 3693, K. 4334 (YKD, 2014, C. 40, S. 11, s. 2383 vd.)].

TTK 124 ve 16.1'e açıkça aykırı olan bu karara katılma olanağı yoktur. Nitekim HGK, 29.11.2017 tarih ve E. 2017/19-1658, K. 2017/1464 sayılı kararı ile kooperatiflerin ticaret şirketi ve tacir olduklarını ifade etmiştir (Batider, 2018, C. 34, S. 1, s. 187 vd.).

işletme işletmek durumunda kalabilir. Örneğin yoksullara yardım amacıyla kurulan dernek, gerekli malî kaynağı sağlamak için lüks bir restoran (*ticarî işletme*) işletebilir. Bu halde dernek, TTK 16.1 uyarınca tacir sayılır ve bu derneğe ait ticarî işletmenin de TSY 52-53'e göre ticaret siciline tescil edilmesi gerekir[1].

MK'da derneğin, *kazanç paylaşma dışında* kalan her türlü amaç için kurulabileceği gösterilmiştir (md. 56/I). Bu düzenleme karşısında hukukumuzda, kazanç paylaşmak dışında kalan başka bir ekonomik amaca yönelik kişi birliğinin de, dernek olarak kurulması mümkündür[2]. Örneğin, sağladığı kârı üyeleri arasında paylaştırmayıp bunu, üyelerinin kısa vadeli kredi ihtiyaçlarını gidermekte kullanan bir dernek de kurulabilir. Bu amaçla kurulacak sandık (işletme), ticarî işletme boyutuna ulaşırsa, bunu işleten dernek gene tacir sıfatına sahip olur (5253 sayılı Dernekler Kanunu 12'ye bkz.).

Kamu yararına çalışan dernekler ise[3] bir ticarî işletmeyi ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen ve işletilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, *kendileri* tacir sayılmazlar (TTK 16.2). Dolayısıyla Afyonkarahisar Maden Suyu İşletmesi'ni işleten Kızılay Derneği, tacir sıfatını kazanamaz. Ancak kamuya yararlı derneğin ticarî işletmesinin de, ticaret siciline kaydedilmesi gerekir (TSY 58 vd.). Bu durum karşısında, kamuya yararlı derneğin işletmesi, tüzel kişiliği olmasa da tacir sayılır[4]. Böylece ortaya tüzel

---

(1) Ticaret siciline tescil olunacak husus dernek olmayıp, derneğe ait ticarî işletmedir (TSY 52). İşletmenin tescili sırasında derneğe ilişkin bilgiler de sicile geçirilir (TSY 52.1.a, c, ç).

(2) Her ne kadar MK 55'e ilişkin Gerekçe'de derneklerin "dar anlamda iktisadî amaç güdemeyecekleri ve üyelerine iktisadî yarar sağlamak yahut kazanç paylaştırmak amacıyla kurulamayacakları ..."ndan söz edilmişse de, bu anlayış dernekleri tanımlayan 56. maddeye yansıtılmamış ve MK 56'da derneklerin sadece "kazanç paylaşma dışında" belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere kurulabileceği belirtilmiştir. Bu durum karşısında "kazanç paylaşma"nın dar şekilde anlaşılması gerekir. Karş. **Akipek-Akıntürk:** Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku, C. 1, 4. Baskı, İstanbul 2002, s. 538 vd.

(3) Bir derneğin kamu yararına çalışan dernek sayılabilmesi, derneğin en az bir yıldan beri faaliyette bulunması ve derneğin amacı ile bu amacın gerçekleştirilmesi için girişilen faaliyetin topluma yararlı sonuçlar verecek nitelik ve ölçüde olmasına bağlıdır. Bir derneğin, kamuya yararlı dernek sayılabilmesi için Cumhurbaşkanı kararı da gerekir (Dernekler Kanunu 27).

(4) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 209, 205-206.

kişiliği olmayan ve dolayısıyla taraf olma ehliyeti de bulunmayan bir tacir grubu çıkmıştır[1].

C- Ticarî İşletme İşleten Vakıflar

Vakıflaşma olgusunun, 1970'ten itibaren hızlandığı ve ülkemizde kurulan vakıf sayısında büyük bir artışın ortaya çıktığı gözlenmiştir. Vakıfların büyük bir kısmının, ticarî işletmeye de sahip olması, yeni bazı sorunların doğumuna yol açmıştır[2]. Bu sorunların başında, ticarî işletme işleten vakıfların tacir sayılıp sayılamayacakları gelmekteydi. TTK 16.1 ile, durum açıklığa kavuşturulmuş ve ideal (*manevî*) gayesini gerçekleştirmek için ticarî işletme işleten vakıfların da, tacir sayılacağı hükme bağlanmıştır[3].

TSY'nin 55. maddesi gereğince, vakfa ait işletmelerin de ticaret siciline tescili gerekir.

---

(1) Acaba böyle bir işletmenin (tacir) iflâsı istenebilir mi? Tüzel kişiliği olmayan bu işletmelerin taraf ehliyetleri bulunmadığından aleyhlerine iflâs takibi yapılamayacağı, bunları kuran ve tacir sayılmayan kamuya yararlı dernek aleyhine haciz yoluyla takip yapılabileceği ifade edilmiştir (bkz. **Kuru:** İflâs ve Konkordato Hukuku, Ankara 1971, s. 30-31. Karş. **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 205-206).

(2) Vakıfların, amaçlarını gerçekleştirmeye yardımcı olmak ve vakfa gelir temin etmek üzere iktisadî işletme ve şirket kurabileceği, kurulmuş şirketlere ortak olabileceği hususunda bkz. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu 26.

(3) Asıl amacını gerçekleştirmek üzere ticarî işletme işleten vakıfların tacir sayılacakları hususunda bkz. **Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 130; **Ballar:** Medenî, Ticarî ve Malî Hukuk Yönünden Dernek ve Vakıfların İktisadî İşletmeleri, Batider, 1990, C. 15, S. 3, s. 113; **Pembeçiçek:** Ticarî İşletme Kavramı ve Ticarî İşletme İşleten Vakıflar, Ankara 1999, s. 85.

Ekonomik bir amacı gerçekleştirmek ve bu arada ticarî işletme işletmek amacıyla vakıf kurulup kurulamayacağı ise tartışmalıdır. Medenî Kanun'da gösterilen yasak amaçlar arasında, ekonomik amacın yer almamış olması karşısında (bkz. MK 101/IV), amacı ticarî işletme işletmek olan vakıfların da kurulabileceği kabul edilmektedir (**Akipek-Akıntürk:** s. 535, 667; **Karayalçın:** Şirketler Hukuku, s. 46-47; **Güneri:** Vakıfta Amaç Kavramı ve Amacına Göre Vakıf Türleri, Ankara 1976, s. 42 vd., özellikle s. 46-47; **Akünal-Tezel:** Medenî Kanuna Tabi Vakıfların Kuruluş, İşleyiş ve Gelişimindeki Aksaklık ve Zorluklar, Türkiye'de Medenî Kanun'a Göre Kurulmuş Olan Vakıflar ve Sorunları, Ankara 1975, s. 192-193. Aksi fikir: **Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 130; **İşeri:** Türkiye'de Medenî Kanun'a Göre Kurulmuş Olan Vakıflar ve Sorunları, Ankara 1975, s. 81; **Pembeçiçek:** s. 79 vd.).

Gelirlerinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan, başka bir deyişle, kamuya yararlı vakıfların da[1], tıpkı kamu yararına çalışan derneklerde olduğu gibi; ticarî işletme işletseler dahi tacir sayılmayacaklarına TTK 16.2'de işaret olunmuştur.

D- Kuruluş Kanunları Gereğince Özel Hukuk Hükümlerine Göre Yönetilmek veya Ticarî Şekilde İşletilmek Üzere Devlet ve Diğer Kamu Tüzel Kişileri Tarafından Kurulan Kurum ve Kuruluşlar

TTK 16.1'deki hükme göre kendi kuruluş kanunları uyarınca özel hukuk hükümleri çerçevesinde yönetilmek veya ticarî şekilde işletilmek üzere devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılır.

Şu hususu peşinen belirtmekte yarar vardır: *Kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ve kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen kurum ve kuruluşlar*, hiçbir şekilde tacir sayılmaz[2].

Kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ve tacir sayılan kurum ve kuruluşlar iki grup içinde ele alınabilir:

a- Kamu İktisadî Teşebbüsleri ile Bunlara Ait Müesseseler

Kamu İktisadî Teşebbüsleri Hakkında 233 sayılı KHK'nın 2/1. maddesi uyarınca *kamu iktisadî teşebbüsü* terimi, iktisadî devlet teşekkülü ile kamu iktisadî kuruluşlarını ifade eder. 233 sayılı KHK'ya göre *iktisadî devlet teşekkülü*, sermayesinin tamamı devlete ait, iktisadî alanda ticarî esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan kamu iktisadî teşebbüsleridir (2/2). *Kamu*

---

(1) Bu tür vakıfların vergi muafiyeti için bkz. 4962 sayılı Kanun 20. Bu vakıflara yapılan tasarrufların tenkisi konusunda bkz. MK 570/II.

(2) Örneğin 4358 sayılı Kanun'a göre iş esası üzerine kurulmuş olan cezaevleri, işyurtları ve islâh evleri, her ne kadar yapacakları işler dolayısıyla tüzel kişiliğe sahipseler de (md. 6), sözü edilen Kanun'da, bu yerlerin özel hukuk hükümlerine ve ticarî esaslara göre çalışacakları belirtilmediğinden, bunlar tacir sıfatını haiz değillerdir [TD, 27.1.1967, E. 114, K. 284 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 140-141, dn. 65)].

iktisadî kuruluşu, sermayesinin tamamı devlete ait olup, tekel niteliğindeki mal ve hizmetleri kamu yararı gözeterek üretmek ve pazarlamak üzere kurulan ve gördüğü bu kamu hizmeti dolayısıyla ürettiği mal ve hizmetler imtiyaz sayılan kamu iktisadî teşebbüsüdür (233 sayılı KHK'nın, 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'la değişik 2/3. maddesi). *Müessese* ise, sermayesinin tamamı bir iktisadî devlet teşekkülüne veya kamu iktisadî kuruluşuna ait olup, ona bağlı işletme veya işletmeler topluluğudur (233 sayılı KHK 2/4).

233 sayılı KHK'ya göre teşebbüsler, Cumhurbaşkanınca kurulur (md. 3/1). Teşebbüsler, tüzel kişiliğe sahip olup; 233 sayılı KHK ile saklı tutulan hususlar dışında *özel hukuk hükümlerine tâbidir* (md. 4/1-2). Teşebbüsler anonim şirket şeklinde de kurulabilir (md. 3/I). Dolayısıyla *tüm kamu iktisadî teşebbüsleri*, TTK 16.1 uyarınca tacirdir[1].

Teşebbüs genel müdürünün teklifi ve yönetim kurulunun kararı ile kurulan *müesseseler* de, tüzel kişiliğe sahiptir (md. 16/1)[2] ve 233 sayılı KHK'da saklı tutulan hususlar dışında *özel hukuk hükümlerine tâbidir* (md. 16/2). TTK 16.1 karşısında *müesseseler* de tacir durumundadır.

233 sayılı KHK'ya göre *bağlı ortaklıklar*[3] ve *iştirakler*[4] ise, anonim şirket statüsünde olup[5], 233 sayılı KHK ile saklı tutulan hususlar dışında *özel*

---

(1) Kamu iktisadî kuruluşları, özel hukuk hükümlerine tâbi olmaları nedeniyle tacirdirler [4. HD, 26.9.1983, E. 7696, K. 7552 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 212-213, Nr. 3)]. Aynı yönde 4. HD, 23.1.2003, E. 138, K. 706 (YKD, 2003, C. 29, S. 9, s. 1351-1352); HGK, 15.12.2004, E. 2003/620, K. 78 (yayınlanmamıştır).

Kamu iktisadî teşebbüsünün sermayesinin Devlet tarafından konulmuş olması ya da bazı yönetim organlarının tayin usullerinin özellik arz etmesi, bu kuruma kamu hukuku müessesesi vasfını kazandırmaz [HGK, 19.10.2005, E. 2005/3-560, K. 2005/587 (YKD, 2006, C. 32, S. 1, s. 9, 11)].

(2) Müesseseler, statülerinin *ticaret siciline kayıt ve ilanı ile* tüzel kişilik kazanır (420 sayılı KHK ile değişik 15/5. madde). Oysa ticaret şirketleri, sadece tescille tüzel kişilik kazanmaktadırlar (TTK 232, 317, 355.1, 588.1).

(3) *Bağlı ortaklık*, sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamu iktisadî teşebbüsüne ait olan işletme veya işletmeler topluluğundan oluşan anonim şirketlerdir (233 sayılı KHK 2/5).

(4) *İştirak*, kamu iktisadî teşebbüslerinin veya bağlı ortaklıklarının, sermayelerinin en az yüzde on beşine, en çok yüzde ellisine sahip bulundukları anonim şirketlerdir (233 sayılı KHK 2/6).

(5) Ancak anonim şirket şeklinde kurulan kamu sermayeli şirketler TTK'nın bazı

hukuk hükümlerine tâbi tutulmuşlardır. Bunlar da, tacir statüsündedirler. Bağlı ortaklık ile iştirak şeklinde kurulan anonim ortaklıklar, 233 sayılı KHK'da istisnaî bir hüküm bulunmadığından, genel ilkeye uygun şekilde ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanır (TTK 355.1).

İktisadî devlet teşekküllerinin, bunların müessese, bağlı ortaklık, işletme, işletme birimleri ile varlıklarının ve iştiraklerindeki paylarının özelleştirilmesi, 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun hükümlerine tâbidir. Kamu iktisadî kuruluşlarının, müessese ve bağlı ortaklıklarının, mülkiyetin devri dışında kalan yöntemlerle özelleştirilmesi de, 4046 sayılı Kanun hükümlerine göre yapılır (md 1/II, 15/I-b). Kamu iktisadî kuruluşlarının mülkiyet haklarının devrine ilişkin hususlar ise, ayrı kanunlarla düzenlenir (4046 sayılı Kanun 1/II, son cümle). Özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlar özel hukuk hükümlerine tâbi olup, bunlar hakkında 233 sayılı KHK hükümleri uygulanmaz (4046 sayılı Kanun 37/a).

b- Özel Hukuk Hükümleri Uyarınca Yönetilen veya Ticarî Şekilde İşletilen Diğer Kurum ve Kuruluşlar

Bu gruba, kamu iktisadî teşebbüsü veya bunlara ait müessese niteliğinde olmamakla birlikte kuruluş kanunları uyarınca özel hukuk hükümleri dairesinde yönetilmek veya[1] ticarî şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye, köy gibi kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar girer. Bu anlamda *ticarî şekilde işletilmek*, yönetim ve işletmede kârlılık ve verimlilik ilkelerinin egemen olmasını ve ilgili kurum personelinin basiretli iş adamı gibi hareket etmesini gerektirir[2].

Bu tür kurum ve kuruluşlara örnek olarak, 205 sayılı Kanun uyarınca Millî Savunma Bakanlığı'na bağlı şekilde kurulan Ordu Yardımlaşma Kurumu gösterilebilir. 205 sayılı Kanun'un 1/II. maddesine göre Kurum, bu Kanun ile *hususî hukuk hükümlerine tâbi olan* ve tüzel kişiliği bulunan bir teşekküldür.

---

hükümlerine tabi değildir (233 sayı KHK Ek Madde 2).

(1) "Veya" bağlacının "ve" şeklinde yazılmasının daha doğru olacağı fikri için bkz. **Poroy-Yasaman:** s. 157.

(2) **Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 131.

Dolayısıyla Kurum, tacir sıfatına sahiptir (TTK 16.1)[1].

278 sayılı Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Kurulması Hakkında Kanun'un 1/III. maddesi uyarınca bu Kurum da, Kanun'da belirtilmeyen hallerde özel hukuk hükümlerine tâbidir ve dolayısıyla tacir statüsündedir. Aynı şekilde özel hukuk hükümlerine tabi olan Türk Patent ve Marka Kurumu da tacirdir (Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, No. 4, md. 358).

TTK 16.2'ye göre, devlet, il özel idaresi, belediye, köy ile diğer kamu tüzel kişileri, bir ticarî işletmeyi ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, *kendileri tacir sayılamazlar*. Bu hüküm karşısında ekmek fabrikası ya da otobüs işletmesi işleten bir belediyeyi tacir saymak mümkün değildir. İşletilen fabrikanın ya da otobüs işletmesinin tüzel kişiliğinin olup olmadığına bakılmaksızın tacir sıfatının işletmeye tanınması gerekir[2]. Keza, bir kamu kurumu niteliğinde olan üniversitenin kurduğu ve ayrı bir tüzel kişiliği bulunmayan basımevi de, tacir sıfatına sahiptir[3]. Kamu tüzel kişilerine ait işletmelerin, tüzel kişiliği bulunmasa dahi, ticaret siciline kaydı gerekir (TSY 59).

---

(1) TD, 23.3.1962, E. 1961/344, K. 1961/371 (Batider, 1962, C. 1, S. 4, s. 571 vd.). Ayrıca bkz. **Bozer:** Sosyal Sigorta Kurumlarının Tacir Sıfatı, Batider, 1962, C. 1, S. 4 s. 576. TD'nin sözü edilen 23.3.1962 tarihli kararında, Kurum'un Millî Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuş olmasının, Kurum'un, devlet tarafından kurulduğunu gösterdiği kabul edilmiş ve Kurum sermayesinin devlet tarafından verilmeyip, ilgili Kanun'un 18. maddesinde gösterilen kaynaklardan sağlanmasının, bu açıdan herhangi bir öneminin olmadığı vurgulanmıştır. Aynı şekilde 5502 sayılı Kanun gereğince *özel hukuk hükümlerine tâbi olan* (md. 1) Sosyal Güvenlik Kurumu da, tacirdir. Kurum hakkında iflâs hükümleri uygulanmaz (md. 35/III). Ancak Sosyal Sigortalar Kurumu'nun tacir olmadığı yolunda bkz. 11. HD, 13.2.1986, E. 491, K. 684 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 255, Nr. 310).

Sosyal sigortacılık faaliyeti ile uğraşan kurumların işletmelerinin ticarî işletme sayılmayacağı yolundaki ETK hükmü (md. 12/I, 9) TTK'ya alınmamıştır.

(2) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 205-206.

Ancak tüzel kişiliği olmadığı için taraf ehliyetine de sahip olmayan bu işletme (tacir) iflâs yoluyla takip olunamaz. Dolayısıyla bunlar hakkında tacir olmaya ilişkin hükümlerden sadece bir bölümü uygulanabilir.

(3) TD, 27.12.1966, E. 2194, K. 5018 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 212, Nr. 2).

3. Özel Bazı Durumlar

A- Hâkim Teşebbüs

Hâkim ve bağlı şirketlerden oluşan şirketler topluluğunda, bir teşebbüsün de, hâkim durumda olması mümkündür. Bu halde teşebbüse, şirketler topluluğuna ilişkin hükümler uygulanır (TTK 195.5) ve böylece, teşebbüsün, hâkimi olduğu şirketlerin ortaklarına, alacaklılarına vereceği zararlardan sorumlu tutulmasına olanak sağlanmış olur.

Bu bağlamda teşebbüs, tacir sıfatına sahip olsun olmasın gerçek kişileri, özel hukuka ya da kamu hukukuna göre kurulmuş tüzel kişileri ve hatta tüzel kişiliğe dahi sahip olmayan oluşumları ifade eder[1].

TTK 195.5'te hiçbir özel koşuldan söz edilmeden, hâkim teşebbüsün tacir sayılacağı hükme bağlanmıştır. Bu hüküm nedeniyle devlet, il özel idaresi, belediye ve diğer kamu tüzel kişileri ile kamuya yararlı dernekler ve her türlü vakıflar, hâkim teşebbüs konumunda oldukları sürece, tacir sayılmak gerekir. Başka bir deyişle, TTK 195.5'teki hüküm, TTK 16.2'ye oranla daha özel bir hükümdür; bu nedenle TTK 16.2'de yer alan istisna hükmünün, hâkim teşebbüs bakımından uygulanmasına olanak yoktur[2].

Hâkim teşebbüs, TTK 195.5 uyarınca tacir sayılacağına ve bu hususta hiçbir istisnaya da yer verilmediğine göre hâkim teşebbüs, TTK'da tacir sayılmaya bağlanan tüm sonuçlara tâbi olacaktır.

B- Donatma İştiraki

TTK 17 uyarınca tacirlere ilişkin hükümler donatma iştirakine de aynen tatbik olunur. *Donatma iştiraki,* birden ziyade kişinin, paylı mülkiyet şeklinde malik oldukları bir gemiyi, menfaat sağlamak amacıyla aralarında yapmış oldukları sözleşme gereğince, hepsi ad ve hesabına suda kullanmaları şeklinde tanımlanabilir (TTK 1064.1)[3]. Donatma iştirakinin tüzel kişiliği yoktur[4]. Buna

---

(1) **Okutan Nilsson:** Şirketler Topluluğu Hukuku, İstanbul 2009, s. 76, 78.

(2) Karş. **Okutan Nilsson:** s. 77.

(3) Gemi yapımının büyük sermayeye ihtiyaç göstermesi ve ayrıca gemi işletmeciliğinin birçok rizikosunun bulunması karşısında eski çağlardan beri bu işle uğraşacak kişiler bir araya gelerek hem sermaye sağlanmasını kolaylaştırmak hem rizikoları paylaşmak amacıyla donatma iştiraki kurma yoluna gitmişlerdir.

(4) ETK'da donatma iştirakinin tüzel kişiliği olmadığını belirten açık bir hüküm yok-

rağmen TTK 17'de, *tacirlere ilişkin hükümlerin* donatma iştiraki hakkında da uygulanması öngörülmüştür. Böylece donatma iştiraki, âdeta bir tüzel kişi gibi işlem görmektedir[1].

Donatma iştirakinin de ticaret ve gemi siciline tescili zorunludur (TSY 61-62). Tescil edilecek hususlar için bkz. TTK 1065.

Tacirlere ilişkin hükümler *donatma iştiraki hakkında* uygulanacağından, müşterek donatanların tacir sıfatı bulunmamaktadır[2]. Dolayısıyla müşterek donatanların değil donatma iştirakinin iflâsına karar verilebilir[3]. Nitekim TTK 1084'te de donatma iştirakinin iflâsından söz edilmiştir.

Donatma iştirakinin iflâsı halinde iflâs masası, iştirakin konusu olan gemi ve eklentisinden oluşur[4].

III. TACİR SIFATININ KAYBI

Gerçek kişilerin tacir sıfatı, ticaretin terk edilmesiyle sona erer. Bu anlamda ticaretin terk edilmesi, ticarî işletmenin kapatılması ya da ticarî işletmenin o kişi adına işletilmesine son verilmesini[5] ifade eder. Ancak ticaret siciline kayıtlı bir tacirin, ticareti terk ettiğini, başka bir deyişle tacir sıfatının son bulduğunu, TTK 31.2 uyarınca ticaret siciline bildirerek, kaydın terkinini de istemesi gerekir. Aksi halde kişinin tacir sıfatının son bulmuş olduğu, iyiniyet-

---

tu. Ancak ETK'ya ilişkin Hükümet Gerekçesi'nde donatma iştirakinin tüzel kişiliğinin bulunmadığı belirtilmişti (14, B, f, s. 16).

(1) Bu hususta bkz. **Ansay:** Adi Şirket, s. 85; **Okay:** Deniz Ticaret Hukuku, C. 1, 3. Baskı, İstanbul 1970, s. 277.

(2) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 52. Aksi fikir için bkz. **Domaniç:** Şerh, C. 1, s. 121.

(3) Ancak İİD'nin, 20.5.1968 tarih ve E. 4961, K. 5260 sayılı kararında, donatma iştirakinin tüzel kişiliği bulunmadığından iflâs hükümlerinin müşterek donatanlar hakkında uygulanması zorunlu görülmüştür (**Domaniç:** Şerh, C. 1, s. 122). Bu kararın eleştirisi için bkz. **Kuru:** İflâs ve Konkordato Hukuku, s. 31-33. Ayrıca bkz. **Tekil:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 125.

(4) Donatma iştirakine gemi müdürü atanmışsa (TTK 1068), iflâs davası gemi müdürüne karşı açılır (**Kuru:** İflâs ve Konkordato Hukuku, s. 33). Gemi müdürünün, donatma iştirakini mahkemede temsil yetkisi hakkında bkz. TTK 1070.3.

(5) Örneğin ticarî işletmenin başka bir kişiye devri.

Ticaret şirketleri bakımından ticareti terk, şirketin ticaret unvanının ticaret sicili kaydından silinmesidir [12. HD, 2.3.2021, E. 2020/8697, K. 2307 (YKD, 2021, C. 47, S. 3, s. 559-560)].

li kişilere karşı ileri sürülemez (TTK 36.4)[1].

İİK 44/I uyarınca ticareti terk eden tacir, on beş gün içinde keyfiyeti kayıtlı bulunduğu ticaret siciline bildirmeye ve mal beyanında bulunmaya mecburdur[2]. Bu bildirimi alan sicil memuru, durumu, T. Ticaret Sicili Gazetesi ve alacaklıların bulunduğu yerde mutad ve münasip vasıtalar ile ilan eder (İİK 44/I, 2. cümle). Bu ilan tarihinden itibaren bir yıl içinde ticareti terk eden tacir hakkında iflâs yoluyla takip yapılabilir (İİK 44/II). İİK'nın 44/I. maddesindeki yükümlülüğün yerine getirilmemesinin cezaî müeyyidesi için bkz. İİK 337a.

Tüzel kişilerin tacir sıfatı ise, kural olarak tüzel kişiliğin son bulmasıyla nihayete erer. Ancak son bulma nedeninin gerçekleşmesi, tüzel kişiliğe derhal son vermez. Tüzel kişilik, son bulma nedeninin gerçekleşmesinden sonra başlayan tasfiye işlemlerinin tamamlanarak tüzel kişi tacire ait kaydın ticaret sicilinden terkini (ve durumun ilanı) ile son bulur. Tasfiye süresince tüzel kişilik (dolayısıyla tacir sıfatı) tasfiye amacı ile sınırlı olarak devam eder[3]. Bu husus ticaret şirketleri bakımından, TTK'da açıkça öngörülmüştür (bkz. TTK 269, 303, 545). Bu hükümler, kıyas yoluyla diğer tüzel kişiler hakkında da uygulanmalı ve tüzel kişilik -tacir sıfatı- tasfiye boyunca sürmelidir[4].

---

(1) TSY'de ise, ticareti terk ettiği herhangi bir şekilde saptanan gerçek kişi tacire ait ticarî işletmenin sicil kaydının ilgili resmî makamdan alınacak yazı üzerine resen silinmesi öngörülmüştür (md. 51.3). Bu durumda ticareti terk konusundaki ilanda mal beyanına yer verilemeyecektir (karş. İİK 44/I).

(2) Mal beyanında bulunma yükümlülüğü gerçek kişi tacirlere yönelik bir yükümlülüktür. Ticaret şirketlerini kapsamaz [12. HD, 2.3.2021, E. 2020/8697, K. 2307 (YKD, 2021, C. 47, S. 3, s. 559 vd.)].

Tacirin ölümü halinde mirasçılar, miras bırakanın ticaretine devam etmek istemezlerse bunların da durumu, mal beyanı ile birlikte ticaret siciline bildirmeleri gerekir (**Kuru:** Ticareti Terk Eden Tacirlerin Tabi Bulunduğu Hükümler, AÜHFD, 1970, C. 27, S. 1-2, s. 110-111). Ancak bu halde tereke aleyhine iflâs yoluyla takip yapılamaz (**Kuru:** İflâs ve Konkordato Hukuku, s. 44-45).

(3) Dolayısıyla tüzel kişi, tasfiye safhasında kural olarak sadece alacakları tahsil, malları satmak ve borçları ödemek gibi işlemleri yapabilir [Yargıtay Tevhidi İçtihat Kararı, 14.5.1947, E. 2, K. 16 (RG, 24.7.1947, S. 6666)].

(4) **Özsunay:** Medenî Hukukumuzda Tüzel Kişiler, İstanbul 1982, s. 91.

Vakıf da, ister kendiliğinden dağılmış ister mahkeme kararı ile dağıtılmış olsun, dağılma veya dağıtılma anında tüzel kişiliğini kaybetmez. Vakıf, bu andan itibaren tasfiye gayesi ile bir süre daha varolmakta devam eder (**İşeri:** s. 226).

İİK 44 ve 337/a'da öngörülen hüküm, şirketler hakkında uygulanamaz (6728 sayılı Kanun 69). Tasfiyenin tamamlanarak, şirketin ticaret sicilinden terkininden sonra tüzel kişilik ortadan kalkmış olur. Bu aşamadan sonra ortada hukuken bir varlık kalmamış olacağından, iflâs yoluyla takip yapılması da mümkün olamaz[1]. Ancak amacına ulaşmak üzere ticarî işletme işleten dernek ve vakıflar bakımından, İİK 44'ün uygulanması söz konusu olabilir. Örneğin bir dernek veya vakıf sahip olduğu ticarî işletmeyi işletmekten vazgeçebilir. Bu halde dernek veya vakıf, ticareti terk eden tacir olarak, durumun ilanından itibaren bir yıl daha iflâs yoluyla takip olunabilir (İİK 44/II).

Donatma iştirakini sona erdiren nedenler, TTK 1082 vd.'da gösterilmiştir. Bu nedenlerden herhangi birinin gerçekleşmesi, iştirakin derhal son bulmasına neden olmaz; donatma iştiraki, tasfiyenin tamamlanmasına kadar sürer[2]. Dolayısıyla tasfiye tamamlanıncaya kadar donatma iştiraki, tacirler hakkındaki hükümlere tâbi olmaya devam eder.

IV. TACİR OLMANIN HÜKÜM VE SONUÇLARI

Büyük işletme niteliğinde olan ticarî işletmeleri işleten tacirlerin tercih ve davranışlarının, ülke ekonomisi üzerinde önemli etkilerinin olacağı açıktır. Bu husus, her sistemde olduğu gibi TTK'da da, tacirlerin faaliyetlerinin özel birtakım düzenlemelere bağlanmasını gerektirmiştir.

Tacir olmanın "nimetine göre külfeti de mevcuttur." Bu düşünceyle, TTK'nın 18-23. maddelerinde, tacir sıfatına bağlanan ve yerine göre "nimet" (hak) yerine göre "külfet" niteliği arz eden hukukî sonuçlar, toplu şekilde düzenlenmiştir.

1. İflâsa Tâbi Olma

TTK 18.1'e göre, tacirler her türlü borçlarından dolayı iflâsa tâbidirler[3].

---

(1) **Kuru:** Ticareti Terk Eden Tacirlerin Tabi Bulunduğu Hükümler, s. 115-116.

Ancak tasfiyenin kapanmasından sonra ek tasfiye işlemlerinin yapılmasının zorunlu olduğu anlaşılırsa bu ek işlemler sonuçlandırılıncaya kadar şirketin yeniden tescili istenebilir (TTK 547).

(2) **Okay:** s. 293; **Çağa:** Deniz Ticaret Hukuku, I, İstanbul 1982, s. 165.

(3) Küllî (*toplu*) icra denilen iflâsta, takip bir alacaklı tarafından başlatılmış ve o ala-

Dolayısıyla bir gerçek kişi tacirin, sadece ticarî nitelikteki borçları için değil ticarî işletmesini ilgilendirmeyen borçları için de iflâsının istenmesi mümkündür.

Ancak Türk hukukunda, iflâsa tâbi tutulan kişilerin sadece tacirlerden ibaret olduğunu söylemek mümkün değildir. İİK'nın 43. maddesine göre, iflâs yoluyla takip, *tacir sayılan* veya *tacirler hakkındaki hükümlere tâbi bulunanlar* ile *özel kanunlarına göre tacir olmadıkları halde iflâsa tâbi bulundukları açıklanan kişiler* hakkında yapılır. Buna göre aleyhine iflâs yoluyla takip yapılabilecek kişiler şunlardır:

A- TTK Gereğince Tacir Sayılanlar

Bir gerçek kişi ya da tüzel kişinin hangi koşullar altında tacir sayılacağı yukarıda açıklanmıştır. Bu gruba, bir ticarî işletmeyi henüz işletmeye başlamamış olmakla birlikte TTK 12.2'ye göre tacir sayılanlarla TTK 195.5 uyarınca hâkim teşebbüs de girer[1].

Tacir sayılan bazı kişiler hakkında iflâs yoluyla takip yapılamayacağı, ilgili özel kanunlarda gösterilmiş bulunmaktadır. Örneğin 5502 sayılı Kanun'un 1. maddesi gereğince özel hukuk hükümlerine tâbi olan ve dolayısıyla tacir sayılan Sosyal Güvenlik Kurumu hakkında iflâs hükümleri uygulanmaz (5502 sayılı Kanun 35/III).

233 sayılı KHK'nın, ilk şeklinde, kamu iktisadî teşebbüslerine ait malların haczedilemeyeceği gösterilmişti (md. 57/II). Bu hüküm karşısında, kamu iktisadî teşebbüslerinin iflâs yoluyla takip edilmelerinin de bir anlamı yok-

---

caklının talebi üzerine borçlunun iflâsına karar verilmiş olsa bile iflâs tasfiyesi, icra takibinin (*cüzî icra*) aksine, tüm alacaklıları, borçlu hakkında ayrıca takip yapmalarına gerek kalmadan, ilgilendirir ve borçlunun haczi kabil tüm hak ve malları paraya çevrilerek, alacaklıları arasında paylaştırılır.

(1) TTK 14 uyarınca, ticaretten yasaklı olmasına rağmen ticarî işletme işleten kişiler tacir sayılacaklarından, bunların da iflâsı istenebilir. Dolayısıyla "memur olan bir kimse Kanun'un vazettiği memnuiyete rağmen ticarî muamelelere tevessül ettiği takdirde yapmış olduğu bu muamelelerden dolayı iflâs kaidelerine tâbi tutulmak lâzım gelir" [İİD, 4.3.1939, E. 466, K. 1359 (**Domaniç-Çamoğlu:** İçtihatlı Notlu Türk Ticaret Kanunu-Ticarî Mevzuat, 3. Baskı, İstanbul 1977, s. 33)].

tu. Zira, bu halde, iflâs masasının oluşturulabilmesi mümkün değildi[1]. Ancak KHK'da, müesseseler bakımından böyle bir hüküm yer almadığından, onların iflâs yoluyla takip edilmelerine de bir engel bulunmamaktaydı[2]. Sonradan 1994 yılında kabul edilen 4011 sayılı Kanun'la, 233 sayılı KHK'nın 57/II. maddesi yürürlükten kaldırılmış (md. 1) ve böylece kamu iktisadî teşebbüslerinin iflâs yoluyla takip olunmaları da mümkün hale gelmiştir.

Kamu tüzel kişileri, kamuya yararlı dernek ve vakıflar, ticarî işletme işletseler dahi tacir sayılmayacaklarından (TTK 16.2), aleyhlerine iflâs yoluyla takip de yapılamaz. Bu durumda tüzel kişiliği bulunmasa da, işletmenin kendisi tacir sayılır. Ancak tüzel kişiliğe ve dolayısıyla taraf ehliyetine sahip olmayan bu işletmeler aleyhine iflâs takibi yapılamaz[3].

---

(1) 233 sayılı KHK'nın "devlet malı sayılma" başlığını taşıyan 57. maddesinin I. fıkrasında, teşebbüslerin yanı sıra müessese, işletme ve bağlı ortaklıkların malları ve her çeşit mevcutları aleyhine işlenen suçların, devlet malı aleyhine işlenmiş sayılacağı hükmü yer almıştır. Bu hüküm, metninden de anlaşılacağı üzere, icra hukukundaki "devlet malı haczedilemez" (İİK 82/1) kuralının uygulanmasına olanak sağlamak için değil sadece zarar verici fiillere ceza hukuku bakımından bazı sonuçlar bağlamak amacıyla kabul edilmiştir.

233 sayılı KHK'nın kabulünden önceki dönemde iktisadî devlet teşekküllerini düzenleyen 440 sayılı Kanun çerçevesinde faaliyette bulunan teşekküllerin mallarının takip hukuku açısından devlet malı (bkz. İİK 82/1) sayılamayacağı ve dolayısıyla haczedilebileceğine karar verilmiştir [12. HD, 23.3.1981, E. 598, K. 2936 (YKD, 1981, C. 7, S. 7, s. 867-869)]. Bu durum karşısında, 440 sayılı Kanun'a tâbi iktisadî devlet teşekküllerinin ve bunlara bağlı müesseselerin iflâs yoluyla takip edilebilecekleri kabul olunmuştur (**Berkin:** İflâs Hukuku, 4. Baskı, İstanbul 1972, s. 83). "Devlet malı" deyiminin açıklaması için bkz. 12. HD, 17.10.1977, E. 7845, K. 8464 (YKD, 1978, C. 4, S. 6, s. 964); 12. HD, 23.3.1981, E. 598, K. 2936 (YKD, 1981, C. 7, S. 7, s. 868); **Duran:** İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul 1982, s. 207; **Kuru:** İcra ve İflâs Hukuku, 3. Baskı, C. 1, İstanbul 1988, s. 781-782; **Yılmaz:** Devlet Malları Hak ve Rüçhanlığına Sahip Malların Haczedilememesi, Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a 65 inci Yaş Armağanı, Ankara 1988, s. 606 vd. Bu konuda ayrıca bkz. Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun 70/1.

(2) Müesseselere ait malların haczedilebileceği yolunda bkz. 12. HD, 6.12.1993, E. 14707, K. 19070 (YKD, 1994, C. 20, S. 3, s. 409-410).

(3) İlgili kamu tüzel kişisi, dernek veya vakıf aleyhine haciz yolu ile icra takibi yapılabilir (**Kuru:** İflâs ve Konkordato Hukuku, s. 30-31). Özel kanununda bir kuruluşun kamu tüzel kişisi olduğunun belirtilmesi, o kuruluşun mallarının haczedilemeyeceği anlamına gelmez; bu hususta, özel kanunda açık hüküm bulunması gerekir [HGK, 26.2.2003, E. 2003/12-116, K. 111 (YKD, 2003, C. 29, S. 11, s. 1660 vd.)].

Kamuya yararlı bir dernek de (Kızılay), özel hukuk tüzel kişisi olduğundan malları,

B- Tacirler Hakkındaki Hükümlere Tâbi Tutulanlar

a- TTK 12.3'e göre, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumlu olan, başka bir deyişle tacir olmanın külfetlerine katlanmak durumunda bulunan kişiler de iflâsa tâbidirler (İİK 43/I'e de bkz.). Örneğin sözlü olarak yapılmış bir kollektif şirket sözleşmesine dayanarak[1] ortak sıfatıyla işlemlere girişen kişinin de iflâsı istenebilir. Ancak bir ticarî işletme açmış gibi ister kendisi adına ister hukuken var sayılmayan bir şirket adına işlemlerde bulunan kişi sadece iyiniyetli kişilere karşı tacir gibi sorumlu olacağından (TTK 12.3), gerçek durumu bilen kişiler, iflâs yoluyla takibe başvuramayacak, demektir.

b- Tacirlere ilişkin hükümler, donatma iştiraki hakkında da uygulanacağından (TTK 17), donatma iştirakinin de iflâsı istenebilir (ayrıca bkz. TTK 1084). Tüzel kişiliği olmayan donatma iştirakinin iflâsı ile ilgili olarak yukarıda (II, 3, B) verilen bilgilere de bkz.

C- Özel Hükümler Gereği Tacir Olmadıkları Halde İflâsa Tâbi Tutulanlar

a- İİK'nın 44. maddesi gereğince ticareti terk eden, dolayısıyla tacir sıfatı ortadan kalkan kişi, durumun ilanından itibaren bir yıl süreyle daha iflâs yoluyla takip olunabilir[2].

b- Kollektif ve komandit şirketler, ticaret şirketlerindendir (TTK 124.1). Bu itibarla tacir sıfatı, bu şirketlerin ortaklarına değil doğrudan şirketin kendisine aittir (TTK 16.1). Ancak TTK'da yer alan özel hükümlerde, *kollektif ve komandit şirket ortaklarının da, şirket borçlarından dolayı iflâs yoluyla* takip edilebilecekleri gösterilmiştir. Bu husus, kollektif şirket ortakları bakımından TTK 238.2 ve 240'ta açıkça hükme bağlanmıştır. Aynı durum TTK 317'deki yollama nedeniyle komandit şirket ortakları bakımından da söz konusudur.

---

devlet malı niteliğinde değildir. Bu itibarla Kızılay'ın malları da haczedilebilir [HGK, 4.10.1974, E. 1971/1-261, K. 1974/1051 (YKD, 1975, C. 1, S. 7, s. 14-15)].

Banka hesabında bulunan idareye ait paranın haczedilememesi için, vergi, resim, harç niteliğinde olması gerekir [12. HD, 21.1.2013, E. 2012/25364, K. 1400 (YKD, 2013, C. 39, S. 3, s. 558-559)].

(1) Kollektif şirket sözleşmesi yazılı olarak yapılmalıdır (TTK 212). Dolayısıyla sözleşme sözlü olarak yapılırsa, ortaklar arasında dahi bir kollektif şirketten söz edilemez.

(2) Yukarıda (III) numaralı başlık altında yapılan açıklamalara da bkz.

Komandit şirketlerde, şirket borçlarından dolayı tüm malvarlığı ile sorumlu olan ortakların (*komandite*) yanı sıra sadece şirkete koymayı taahhüt ettiği sermaye tutarı ile sınırlı sorumlu ortaklar da (*komanditer*) vardır (TTK 304). Şirket borçlarından dolayı sorumluluğu belli bir tutarla sınırlı olan komanditer ortağın da iflâsının istenebilecek olması, eleştirilmiştir[1].

c- BankK'nın 110. maddesine göre bir bankanın yönetici ve denetçilerinin Kanun'a aykırı karar ve işlemleriyle bankanın faaliyet izninin kaldırılmasına veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (Fon) devrine neden olduklarının tespiti halinde, bankaya verdikleri zararla sınırlı olarak bunların şahsî sorumlulukları yoluna gidilerek Fon Kurulu kararına istinaden ve Fon'un talebi üzerine doğrudan, şahsen iflâslarına mahkemece karar verilebilir[2]. Bu karar ve işlemler bankanın hâkim ortaklarına[3] menfaat temini amacıyla yapıldığı takdirde, menfaat temin eden ortaklar hakkında da temin ettikleri menfaat üzerinden uygulanır.

d- SPK'nın 98. maddesi uyarınca, Sermaye Piyasası Kurulu sermaye piyasası kurumlarının[4] iflâsı veya tedricî tasfiyeye[5] girmesi durumunda sorumlulukları tespit edilmiş bulunmak kaydıyla, doğrudan veya dolaylı yüzde onundan fazla paya sahip ortaklarının, görevden ayrılmış veya görevde bulunan, yönetim kurulu üyelerinin ve imzaya yetkili yöneticilerinin, portföy yönetim şirketi yöneticilerinin ve konut finansmanı fonları ile varlık finansmanı fonlarının fon kurulu üyelerinin şahsen iflâslarını isteyebilir.

2. Ticaret Siciline Kaydolma

TTK 40.1 uyarınca her tacir, ticarî işletmenin açıldığı günden itibaren on beş gün içinde ticarî işletmesini ve seçtiği ticaret unvanını, işletme merke-

---

(1) **Karayalçın:** Şirketler Hukuku, s. 333.

(2) Benzer bir hüküm 3392 sayılı Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkındaki Kanun'un 15. maddesinde yer almıştı. Buna göre kusurlu hareketleri ile sigorta şirketlerinin iflâsına neden olan yöneticilerin de iflâsı istenebilmekteydi. 2007'de kabul edilen Sigortacılık Kanunu'nda ise, böyle bir hükme yer verilmemiştir.

(3) Hâkim ortak, bir şirketi doğrudan ya da dolaylı olarak tek başına veya birlikte kontrol eden gerçek veya tüzel kişiyi ifade eder (BankK 3. Ayrıca bkz. TTK 195).

(4) Sermaye piyasası kurumları için bkz. SPK 35.

(5) Tedricî tasfiye için bkz. SPK 86.

zinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan ettirmekle yükümlüdür (ayrıca bkz. TTK 18.1)[1]. Ticaret sicili, esas itibariyle ticarî işletmelere ait bir sicil olduğundan, birden fazla ticarî işletmesi bulunan tacirin de, her bir işletmesini ayrı ayrı tescil ettirmesi gerekir (TSY 44.3)[2].

İşletmelerin tescilinde sicile geçirilmesi gereken hususlar, TSY'de ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir (md. 50 vd.). Şubelerin de, bulundukları yerin ticaret siciline tescil ve ilan edilmeleri gerekir (TTK 40.3).

3. Odalara Kaydolma

5174 sayılı Kanun'un 9/I. maddesi gereğince ticaret siciline kayıtlı tacirler ve sanayici[3] ve deniz taciri sıfatını haiz gerçek ve tüzel kişiler ile bunların şube ve fabrikaları, bulundukları yerdeki odaya kaydolmak zorundadırlar.

Tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde olan odalar (5174 sayılı Kanun 4), ticaret ve sanayi odası, ticaret odası, sanayi odası ve deniz ticaret odası şeklinde bir ayırıma tâbi tutulabilir.

Odaların kuruluş ve çalışma alanları il sınırlarıdır (5174 sayılı Kanun 6/I). Bir ilde oda kurulabilmesi için ticaret siciline kayıtlı ve Kanun'da gösterilen nitelikleri haiz en az bin tacir ve/veya sanayici veya deniz ticareti ile iştigal edenlerin[4] T. Odalar ve Borsalar Birliği'ne yazılı başvuruda bulunması gerekir (5174 sayılı Kanun 5/II). Müstakil sanayi odası kurulabilmesi için o

---

(1) Bir adî şirket sözleşmesi çerçevesinde ticarî işletme işleten kişilerin her biri tacir sıfatına sahip olduklarından (TTK 12.1) işletmenin, her biri adına ayrı ayrı tescil edilmesi gerekir (**Ansay:** Adi Şirket, s. 172). Bu durumda adî şirket ortağı olan ve tacir sayılan kişilerin, ayrı ticaret unvanı kullanmaları ve ayrı ticarî defter tutmaları gerekir [TD, 17.5.1966, E. 1964/3724, K. 1966/2510 (Batider, 1968, C. 4, S. 3, s. 546-547)].

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın İç Ticaret: 2009/2 numaralı Tebliği'nde (RG, 1.4.2009, S. 27187), ticaret şirketlerinin kurdukları ve tüzel kişiliği bulunmayan ortaklıklar (adî şirket) aracılığıyla işletilen ticarî işletmelerin de talep edilmesi halinde ticaret siciline tescil edilecekleri gösterilmiştir (md. 3.1). İşletmenin, kimin adına tescil olunacağı ise Tebliğ'de belirtilmemiştir. Tebliğin 3.3.b maddesinde "ticarî işletmenin unvanı"ndan söz edilmesi de doğru olmamıştır.

(2) Tacir tarafından yapılması gereken işe başlama, işi bırakma ve değişiklik bildirimleri için bkz. VUK 168/I ve 153/II.

(3) 5174 sayılı Kanun açısından "sanayici" için bkz. md. 5/VII.

(4) Deniz ticareti odası kurmak için başvuruda bulunacaklar için bkz. 5174 sayılı Kanun 5/VIII.

ilde faaliyet gösteren sanayicilerin yarısından fazlasının yazılı talebi şarttır (5174 sayılı Kanun 5/III).

Sanayi odası kurulan illerde sanayiciler, sanayi odasına kaydolmakla ticaret odasına kaydolma yükümlülüğünü de yerine getirmiş olurlar (5174 sayılı Kanun 9/III). Sanayiciler, kendi sanayi ürünlerini satmak üzere birden fazla satış yeri açtıkları takdirde, fazlası için satış yerlerinin bulunduğu ticaret ve sanayi odasına veya ticaret odasına da kaydolmak zorundadırlar (5174 sayılı Kanun 9/IV).

Odalara kayıt zorunluluğu bir ay içinde yerine getirilir; bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler, odalar tarafından resen kaydedilir (5174 sayılı Kanun 9/VIII).

Odalara kayıt zorunluluğu bulunanlar, durumlarında meydana gelen ve TTK'ya göre tescil ve ilanı gereken değişiklikleri, gerçekleşmesinden itibaren bir ay içinde, kayıtlı oldukları odalara bildirmek durumundadırlar (5174 sayılı Kanun 10). Kayıt yaptırma ve değişiklikleri bildirme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde uygulanacak para cezası için bkz. 5174 sayılı Kanun 93.

Odalara kaydolanlar, kayıt ücreti, yıllık aidat ve munzam aidat öderler (5174 sayılı Kanun 23).

Ayrıca bazı alanlarda faaliyet gösteren tacirler, özel kanunlarla kurulmuş birliklere katılmak ve aidat ödemekle de yükümlüdürler[1]. Örneğin bankalar faaliyet iznini aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde, Türkiye Bankalar Birliği'ne üye olmak ve kendilerine düşen masraf paylarını ödemek zorundadır (BankK 79). Türkiye'de çalışan bütün sigorta ve reasürans şirketlerinin, ruhsatname alınmasından itibaren bir ay içinde, Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'ne üye olması gerekir (5684 sayılı Kanun 24.1). Üyeler, Birliğin masraflarını karşılamak üzere iştirak payı öder (5684 sayılı Kanun

(1) 5174 sayılı Kanun'un 9/VII. maddesinde, odalara kaydı zorunlu olan kişilerle bunların şubelerinin, kamu kurumu niteliğindeki başka meslek kuruluşlarına üye olmaya ve aidat ödemeye mecbur tutulamayacakları yolunda bir hüküm yer almıştır. Bu hüküm karşısında, banka, sigorta şirketi ve özel finans kurumlarının, artık kamu kurumu niteliğindeki T. Bankalar Birliği ile Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'ne üye olmak ve masraf payı ödemek zorunda olmadığı söylenebilir.

Ancak bankalar açısından T. Bankalar Birliği'ne üye olmak zorunluluğu BankK'da yeniden öngörülmüş bulunmaktadır.

24.16). Yatırım hizmet ve faaliyetlerinde bulunmaya yetkili kuruluşlar da, T. Sermaye Piyasası Birliği'ne üye olmak zorundadırlar (SPK 74). Ayrıca bkz. SPK 76, 83.2.

4. Ticaret Unvanı Seçme ve Kullanma

TTK 18.1 uyarınca tacir, kanun hükümlerine uygun olarak bir ticaret unvanı seçmeye ve kullanmaya mecburdur. Tacir, ticarî işletmesiyle ilgili işlemleri ticaret unvanıyla yapar; işletmesiyle ilgili senet ve diğer evrakı bu unvan altında imzalar (TTK 39.1). Ticaret unvanının da, ticaret siciline tescil ve ilanı gerekir (TTK 40.1).

Tacir, ticaret unvanı altına atacağı imzayı da sicil müdürlüğüne verir. Tüzel kişi tacirler de, unvanla birlikte adına imzaya yetkili kimselerin imzalarını sicil müdürlüğüne verir (7099 sayılı Kanunla değişik TTK 40.2). Gerçek kişi tacir adına imza atmaya yetkili kişi, ticaret unvanını ve bunun altına atacağı imzayı, noter tasdiki şartı aranmaksızın ticaret sicili müdürünün (veya yardımcısının) huzurunda yazılı beyanda bulunmak suretiyle de verebilir.

5. Ticarî İş Karinesine Tâbi Olma

Tacirlerin borçlarının ticarî olması asıldır (TTK 19.1, 1. cümle). Tüzel kişi tacirler bakımından mutlak olan bu karinenin, gerçek kişi tacirler bakımından istisnaları bulunduğuna yukarıda (2. Bölüm, II, 2) değinmiştik.

6. Ticarî Örf ve Âdete Tâbi Olma

TTK 2.3 uyarınca tacir sıfatını haiz olmayanlar hakkında ticarî örf ve âdet, ancak onlar tarafından bilindiği veya bilinmesi gerektiği takdirde uygulanır. Bu hükümden zıt kanıt yoluyla çıkarılan sonuç, ticarî örf ve âdetin tacirler bakımından mutlak olarak uygulanacağıdır.

7. Ticarî Defter Tutma

TTK 18.1'e göre tacirler ticarî defter tutmak zorundadırlar. Bu konuda ayrıntılı hükümler TTK 64 vd.da yer almıştır. TTK 65.1 gereğince tacirler, ticarî defterleri Türkçe tutmak zorundadırlar. Tacirler, bu defterleri ve ayrıca

ticarî işletmeleriyle ilgili işler dolayısıyla aldıkları belge ve kâğıtlarla, kendileri tarafından yapılan ödemeleri gösteren belgeleri ve yazdıkları mektup, yazı, sözleşme ve senetleri düzenli şekilde saklamakla da yükümlüdürler (TTK 64.2, 82.1).

Ticarî defterler, *sahipleri aleyhine* kanıt olarak kullanılabileceği gibi belli bazı koşullarla *sahipleri lehine* de kanıt oluşturur (HMK 222).

8. Basiretli İş Adamı Gibi Davranma

TTK 18.2 uyarınca her tacirin ticaretine ait faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerekir. Basiretli iş adamı gibi davranma yükümü aslında objektif bir özen ölçüsü getirmekte ve tacirin ticarî işletmesiyle ilgili faaliyetlerinde, kendi yetenek ve imkânlarına göre ondan beklenebilecek özeni değil, aynı ticaret dalında faaliyet gösteren tedbirli, öngörülü bir tacirden beklenen özeni göstermesinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır.

Tacirin, ticarî işletmesiyle ilgili tüm faaliyetlerinde basiretli iş adamı gibi davranması gerekir[1]. Dolayısıyla tacirin ticarî faaliyetleri sırasında haksız rekabeti önlemek için gerekli tedbirleri alıp almadığı da, bu özen ölçüsü dikkate alınarak saptanır[2]. Tacir, özellikle ticarî işletmesiyle ilgili sözleşmeleri yaparken ve bu sözleşmelerden doğan borçlarını yerine getirirken basiretli iş adamı gibi davranmak zorundadır[3]. Dolayısıyla, "Türk mevzuatını ve özellikle Maliye Bakanlığı'nın döviz tahsis etme veya etmeme hususundaki yetkilerini herkesten iyi bilmesi ve basiretli ve tedbirli bir tacir olarak davranması gereken davalı tacir, Bakanlığın yetkisini kullanarak döviz tahsis etmeyebi-

(1) Ancak basiretli iş adamı gibi davranma, tacir hangi alanda faaliyet gösteriyorsa o alan için geçerli olur. Dolayısıyla otel işleten tacirin, demir-çelik ticaretine ilişkin incelikleri bilmesi beklenemez.

(2) **Tekil:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 135.

"... [T]icaret ile uğraşan davalının basiretli bir tacir gibi davranması, özellikle bayiileri tarafından satışa sunulan davacı ürünlerini, üstelik taklit edilmiş benzerlerini rastgele piyasadan alıp satış için işyerinde bulundurmaması gerekir" [HGK, 17.12.1997, E. 11-836, K. 1075 (İKİD, 1999, S. 457, s. 13875)].

(3) Tacirin, ticarî ilişkide bulunduğu kişilerin ekonomik durumunu ve ödeme kabiliyetini araştırıp sonucuna göre ilişki kurması gerekir [11. HD, 30.11.2015, E. 5433, K. 12718 (YKD, 2015, C. 44, S. 1, s. 66)].

leceğini düşünmek ve sözleşmeye ona göre hüküm koymak durumundadır ... Gerekli tedbirleri almadan borç altına giren kimsenin, alabileceği tedbirlerin önleyebileceği bir imkânsızlığa dayanması kabul edilebilecek bir durum değildir"[1]. Aynı şekilde basiretli bir iş adamı gibi davranması gereken taşıyıcının da, taşımanın gerçekleştirileceği dönemdeki hava koşullarını göz önünde bulundurup, gerekli tedbirleri alarak sözleşme ilişkisine girmesi gerekir[2]. Numuneye uygun kumaşın piyasada yeterli miktarda mevcut olup olmadığını araştırmadan sözleşme ilişkisine girilmesi de basiretsiz bir davranıştır[3].

Basiretli iş adamı gibi davranma yükümü, sözleşmede açıkça öngörülen borçlar dışında bazı (yan) yükümlülüklerin de doğumuna neden olur[4]. Örneğin TTK 914.1 uyarınca yolcuları sağ salim ve rahat bir yolculukla varma yerine götürmekle yükümlü olan taşıyıcı, öngörülü bir tacir olarak, yolcuların, yolculuğa ara verilen dinlenme yerlerinde zarara uğramamaları için gerekli tedbirleri almak ve özellikle bu yerleri özenle seçmek durumundadır[5]. Keza basiretli iş adamı gibi davranma borcu, yerine göre sözleşmede öngörülmemiş olsa bile, satılan emtiayı alıcıya gönderme borcu altında olan satıcı tacirin sigorta yaptırmasını gerekli kılabilir[6].

---

(1) HGK, 18.4.1984/11-139, K. 426 (YKD, 1985, C. 11, S. 3, s. 326'dan naklen). Aynı yönde 19. HD, 15.4.1993, E. 1992/7025, K. 1993/2843 (YKD, 1993, C. 19, S. 9, s. 1385).

(2) TD, 5.4.1968, E. 4544, K. 1980 (**Zeyneloğlu:** Uygulamalı Taşıma Hukuku, Ankara 1980, s. 460). Ancak belli bir yörede, hiç görülmemiş derecede soğuk geçen kış, öngörülmesi ve karşı konulması mümkün olmayan olağanüstü bir olay teşkil ettiğinden (*mücbir sebep*) basiretli davranmak zorunda olan taşıyıcıyı (tacir) dahi sorumluluktan kurtarır. Bununla birlikte eğer taşıyıcı, bu olağanüstü hava koşullarının hüküm sürdüğü bir dönemde, durumu bilerek taşımayı üstlenmişse, artık mücbir sebep iddiasıyla borcunu yerine getirmekten kaçınamaz. Zira bu halde taşıyıcı, kendi kusuru sonucunda faaliyetinin mücbir sebep dolayısıyla kesintiye uğramasına neden olmuştur. Bu kusur, somut olaydaki öngörülemezlik, karşı konulamazlık unsurlarını ortadan kaldırır (**Eren:** Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi, Ankara 1975, s. 185-186).

(3) HGK, 3.5.1972, E. 1971/T-861, K. 293 (İKİD, 1972, S. 139, s. 1200-1201); 11. HD, 13.3.1987, E. 1336, K. 1468 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 219, Nr. 10).

(4) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 57-58.

(5) Bu hususta bkz. **Arkan:** Yolcu Taşımalarında Karşılaşılan Bazı Hukukî Sorunlar Üzerinde Düşünceler, Batider, 1983, C. 12, S. 1, s. 18 vd.

(6) **Tandoğan:** Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. I/1, 4. Baskı, Ankara 1985, s. 124; **Tandoğan:** Türk Mesuliyet Hukuku, Ankara 1961, s. 416; **Poroy-Yasaman:** s. 179.

Basiretli iş adamı gibi davranma yükümü altında olan tacirin, ticarî işletmesiyle ilgili faaliyetlerinde "düşüncesizliği ya da deneyimsizliği" söz konusu olamayacağından, BK'nın gabinle (aşırı yararlanma) ilgili hükümlerine (md. 28) dayanması da mümkün değildir[1]. Ancak tacir, müzayaka (zor durumda kalma) halinde ise, gabin hükümlerine dayanabilir.

Tacirin basiretli iş adamı gibi davranma yükümüne, uygulamadan alınan şu örnekler gösterilebilir: İthalât işleri ile uğraştığı bildirilen tacirin siparişi kabul ettiği tarihte gerekli tedbirleri alması, ülkenin o dönemdeki ekonomik durumunu ve devalüasyon olabileceğini hesaba katması gerekir[2]; çeki ödeyen banka (tacir), ödeme sırasında çeki dikkatle incelemeli, çekte tahrifat yapılmış olduğu kuşkusunu uyandıran haller var ise, durumu uzman kişilere inceletmeli ve gerektiğinde keşideci ile temasa geçerek alacağı cevaba göre hareket etmelidir[3]; taşımacılık yapan tacir, deposunda yangına karşı her türlü tedbiri almış olsa bile deposunu her an yangın çıkması ihtimali olan bir keresteci dükkânı yanında açması basiretli bir davranış değildir[4]; tacir, kiraladığı binanın, ilgili mevzuat hükümlerine uygun olup olmadığını peşinen incelemeli ve gereğinde uzmanlara tespit ettirmelidir[5]; köy tüzel kişiliğine ait cari hesaptan, köyün temsilcisi olan muhtar yerine kaymakamın yazısı üzerine temsil yetkisini haiz olmayan kişiye para ödeyen banka, kendisinden beklenen basireti göstermiş sayılamaz[6]; ya da yüksek miktardaki alacağın dokuz yıl gibi bir süre boyun-

---

(1) Tacirin, *ticarî işletmesini ilgilendirmeyen faaliyetlerinde*, basiretli iş adamı gibi davranma yükümü bulunmadığından, bu faaliyetlerinde tecrübesizliğini ileri sürerek BK 28 (EBK 21)'den yararlanması söz konusu olabilir (**Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 149).

(2) HGK, 17.10.1980, E. 1978/11-773, K. 1980/2310 (YKD, 1981, C. 7, S. 2, s. 147). Ülkemizde sık sık yapılan para ayarlamaları, önceden tahmin olunamayacak bir keyfiyet değildir [11. HD, 16.12.1976, E. 5406, K. 5406 (Batider, 1977, C. 9, S. 1, s. 211); 13. HD, 16.4.1996, E. 3653, K. 3920 (YKD, 1996, C. 22, S. 7, s. 1087); HGK, 7.5.2003, E. 2003/13-332, K. 340 (YKD, 2003, C. 29, S. 10, s. 1501-1502)].

(3) 11. HD, 17.3.1983, E. 1126, K. 1298 (YKD, 1983, C. 9, S. 5, s. 725); 11. HD, 3.10.2012, E. 2011/8218, K. 14979 (YKD, 2013, C. 39, S. 2, s. 330-331). Banka, çekle işleyecek hesap açarken, çek karnesi verirken, bu işlemlerin gerektirdiği basiret ve özeni göstermekle yükümlüdür (Çek Kanunu 2.1).

(4) TD, 12.2.1968, E. 1966/1669, K. 851 (**Doğanay:** Şerh, Ç. 1, s. 147, dn. 75).

(5) TD, 30.3.1970, E. 1969/1801, K. 1301 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 148, dn. 76).

(6) TD, 21.2.1969, E. 1967/3630, K. 888 (Batider, 1970, C. 5, S. 3, s. 601-602).

ca takip edilmemesi tacirin basiretli davranma yükümlülüğüyle bağdaşmaz[1]. Tacir, kredi faizlerinin ekonomik koşullara bağlı olarak süreç içinde artabileceğini hesaba katmalıdır[2].

9. Ücret ve Faiz İsteme

Ticarî işletmenin gelir sağlama amacına yönelik olması, bu işletme aracılığıyla yürütülen iş ve hizmetlerin de ücret karşılığında yapılmasının zorunlu olduğunu ortaya koyar. Başka bir deyişle tacirin, ticarî işletmesiyle ilgili faaliyetlerinin karşılıksız kalması düşünülemez. Buna paralel şekilde TTK 20'de, tacir olan veya olmayan bir kimseye ticarî işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olan tacirin, uygun bir ücret isteyebileceği ve ayrıca verdiği avanslar[3] ve yaptığı masraflar[4] karşılığında da ödeme tarihinden itibaren faize hak kazanacağı gösterilmiştir. Görülüyor ki bu hüküm, tacir olmanın sağladığı bir *nimet*le ilgilidir.

Bir tacirin TTK 20'ye dayanarak ücret talep etmesi öncelikle ticarî işletmeyle ilgili bir iş veya hizmetin görülmesini düzenleyen sözleşmede, bu iş veya hizmet karşılığında ücret ödeneceğine ilişkin bir açıklığın bulunmadığı hallerde söz konusu olur. Örneğin taşıma sözleşmesinde, gerçekleştirilecek taşıma işi karşılığında ücret ödeneceğine dair bir hüküm bulunmasa dahi tacir taşıyıcı, TTK 20'ye dayanarak uygun bir taşıma ücretinin ödenmesini talep edebilir. Taşıma işinde "uygun ücret", katedilen mesafe, taşınan yük ve taşımada kullanılan araç dikkate alınarak bilirkişi marifetiyle saptanır[5].

---

(1) 11. HD, 14.1.2020, E. 2019/2053, K. 362 (Batider, 2020, C. 36, Ş. 1, s. 141-143).

(2) 19. HD, 25.11.1994, E. 6472, K. 11467 (YKD, 1995, C. 21, S. 1, s. 89-90).

Faks talimatlarının müşterisi olan şirketin faksından geldiğini kontrol eden, telefonla sözlü teyit alan, EFT'nin müşterisinin borcu sebebiyle yapıldığını belirleyen bankaya kusur isnat edilemez [11. HD, 3.2.2021, E. 2019/2576, K. 815 (Batider, 2021, C. 37, S. 1, s. 256)].

(3) *Avans*, ileride doğacak borca mahsuben önceden yapılan ödeme demektir (**Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 61; THL, "avans", s. 25).

(4) Ancak, tacir olan banka, kredi alan tüketiciden sadece kredinin verilmesi için zorunlu, makul ve belgeli dosya masraflarının ödenmesini isteyebilir [13. HD, 8.9.2014, E. 27733, K. 25406 (THD, 2015, C. 10, S. 107, s. 183)].

(5) 11. HD, 29.4.1980, E. 2369, K. 2308 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 265, Nr. 333). Aynı şekilde, tacir olan bankanın, ücretsiz ve karşılıksız teminat mektubu vermesi düşünülemez. Sözleşme var ise, sözleşme hükümleri dairesinde, sözleşme yoksa, bankacılık uygulaması, hak ve nesafet kuralları çerçevesinde teminat mektubu için banka yararına komisyon ücreti hesaplan-

Taraflar arasında yapılan sözleşmede kararlaştırılan ücret (bedel) kural olarak sözleşmenin ifası için yerine getirilmesi gerekli olan yan borçların da karşılığını oluşturur. Örneğin bir satım sözleşmesinde, tartma, ölçme, sayma gibi teslimle ilgili masrafları ödeme borcu kural olarak satıcıya aittir. Dolayısıyla bu hizmetler karşılığında tacir satıcı, TTK 20'ye dayanarak ayrıca ücret talep edemez. Bu tür hizmetler için (ek) ücret talep edilebilmesi, bu hususu öngören bir teamülün ya da bir sözleşme hükmünün bulunmasına bağlıdır (BK 211). Buna karşılık alıcının, sonradan, satılan şeyin ifa yerinden[1] başka bir yere gönderilmesini istemesi halinde satıcı, gerekli taşıma işinin organizasyonu karşılığında TTK 20'ye dayanarak ayrı bir ücret isteyebilir.

TTK 20'nin diğer bir uygulama alanı da, tacirin bir başkası hesabına *vekâletsiz iş görmesidir* (BK 526 vd.)[2]. BK'da, vekâletsiz iş görenin, *ücret talep etme hakkının bulunduğuna* ilişkin açık hüküm yoktur (bkz. BK 529/I)[3]. TTK 20'nin mehazını teşkil eden ETK 22 ile ilgili Adliye Encümeni Gerekçesi'nde[4], bu hükmün, vekâletsiz iş gören tacire, yaptığı masraflardan ayrı olarak bir ücret ödenmesini sağlamaya yönelik olduğu açıklanmıştır. Dolayısıyla karşılığı bulunmayan bir çeki ödeyen ve bu itibarla müşterisi keşideciye karşı vekâletsiz iş gören durumunda olan banka da, sarf ettiği emek ve zaman karşılığında TTK 20'ye dayanarak müşterisinden ayrı bir ücret (komisyon) talep etme hakkına sahiptir[5].

Vekâletsiz iş gören tacirin ücret talep edebilmesi için, yapılan işin, mutlaka olumlu sonuç vermesi başka bir deyişle iş sahibinin mamelekinde artış

---

ması gerekir [11. HD, 1.6.1989, E. 6283, K. 3313 (İKİD, 1990, s. 7090)].

Tacir olan tarafın sözleşmede öngörülen hizmetin ifası karşılığında ücret talebinden feragat etmiş olduğu, gereğinde, bu hususu iddia eden tarafça ispat olunur (MK 6).

(1) Satım sözleşmelerinde satıcının teslim borcunu ifa yeri, aksine bir anlaşma olmadıkça, satılan şeyin sözleşmenin kurulduğu tarihte bulunduğu yerdir (BK 89/I, 2).

(2) Sözleşmede öngörülen işten fazlasının yapıldığı hallerde de vekâletsiz iş görme hükümleri uygulanır (**Tandoğan:** Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. 2, 3. Baskı, Ankara 1987, s. 679-680).

(3) Bu hususta bkz. **Tandoğan:** Vekâletsiz İş Görme, İstanbul 1957, s. 275 vd.

(4) s. 362.

(5) Muhatap bankanın keşideci ile olan ilişkisinde çeki ödeme yükümü, geçerli bir çek anlaşmasının ve yeterli karşılığın bulunması koşullarına bağlıdır. Bu koşullardan birinin eksik olması, bankayı ödeme yapma yükümünden kurtarır (bu hususta bkz. **Arkan-Göle:** Karşılıksız Çeki Ödeyen Bankanın Keşideciden Talep Hakkı, Batider, 1984, C. 12, S. 2-3, s. 57).

meydana getirmiş olması gerekmez[1].

TTK 20'nin 2. cümlesinde tacirin, ayrıca, ticarî işletmesiyle ilgili olarak verdiği *avanslar* ve yaptığı *giderler* için de ödeme tarihinden başlayarak *faize* hak kazanacağı gösterilmiştir. Yukarıda verdiğimiz örneğe geri dönecek olursak, müşterisinin karşılıksız çekini ödeyen banka, müşterisinden, ücretin (komisyon) yanı sıra, çek hamiline ödediği tutarı ve bu tutar üzerinden ödeme tarihinden başlayarak kendisine yapılacak geri ödeme tarihine kadar hesaplanacak faizi de talep edebilecektir[2]. Bu yolla tacirin, ticarî işletmesine tahsis ettiği sermayeyi başkalarına ait işlerin görülmesinde kullanması nedeniyle uğradığı kayıp karşılanmış olmaktadır. Bu itibarla, TTK 20'nin 2. cümlesinde sözü edilen faiz, temerrüt faizi değil, *kapital faizidir*[3]. Bu faizin oranı da, 3095 sayılı Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun'un 1. maddesine göre saptanmalıdır (TTK 9).

10. Ücret ve Cezanın İndirilmesini İsteyememe

Ticaretine ilişkin tüm faaliyetlerinde basiretli davranıp, buna bağlı olarak üstleneceği yükümlülüklerin kapsam ve sonuçlarını tartarak hukukî ilişkiye girmesi gereken tacirlerin, Borçlar Kanunu'nda öngörülen bazı koruyucu hükümlerden yararlandırılmasına gerek duyulmamıştır. TTK 22'ye göre, tacir sıfatını haiz borçlu, Borçlar Kanunu'nun 121/II, 182/III ve 525. maddelerinde yazılı hallerde aşırı olduğu iddiasıyla bir ücret veya cezanın indirilmesini

---

(1) Bu hususta bkz. **Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 157. Oysa 11. HD'nin 26.4.1984, E. 1666, K. 2609 sayılı kararında tacirin ücret talep edebilmesi için iş sahibinin mamelekine giren bir şeyin bulunmasından, girişilen faaliyetin olumlu sonuç vermesinden söz edilmiştir (**Eriş:** 1. Baskı, s. 267, Nr. 336). Aynı yönde **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 60.

Ancak *caiz olmayan vekâletsiz iş görme halinde*, iş görenin TTK 20'ye dayanarak talep edeceği ücret (ve masraflar), iş sahibinin temellük etmek istediği yarara göre tayin edilir (bkz. BK 530 ve **Tandoğan:** Özel Borç İlişkileri, C. 2, s. 683).

(2) Davacı hesabına gerçekte bir havale gelmediği halde banka tarafından hataen havale gelmiş gibi bir miktar para dahil edilmiş ve davacı kendisine ait olmayan bu parayı çekerek kullanmıştır. Bu yolla taraflar arasında açık kredi ilişkisi doğmuştur. Tacir sıfatı aşikâr bulunan bankanın işletmesiyle ilgili olarak başkası yararına yaptığı ödeme için, [E]TK 20 [*TTK 22*]'ye göre faiz isteme hakkı vardır [HGK, 7.10.1992, E. 1992/11-414, K. 555 (İKİD, 1993, S. 385, s. 9273)].

(3) **Domaniç:** Ticaret Hukukunun Genel Esasları, 4. Baskı, İstanbul 1988, s. 187; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 61.

mahkemeden isteyemez.

Borçlar Kanunu'nun 121/I. maddesine göre faiz ya da irat borcunun[1] veya bağışladığı bir miktar paranın ödenmesinde geciken borçlu, bunlar için temerrüt faizini ancak icra takibine girişildiği veya davanın açıldığı günden itibaren ödemekle yükümlüdür. Kanun koyucu, faiz ve irat alacaklarının yatırım amacıyla kullanılmayacaklarını; bağışlamada ise, bağışlayanın daha hafif şekilde sorumlu tutulmasının uygun olacağını göz önünde bulundurarak[2], genel kuraldan ayrılmış ve temerrüt faizini, temerrüt tarihinden değil, takibe girişildiği veya davanın açıldığı tarihten itibaren işletmeyi uygun görmüştür. Ancak Borçlar Kanunu'nun 121/I. maddesi emredici bir hüküm getirmemektedir. Taraflar, temerrüt faizinin başvuru tarihinden önce işlemeye başlayacağını da kararlaştırabilirler. Bu tür bir anlaşmanın borçlu bakımından ağır sonuçlar doğurması halinde hâkim, sözleşmeye müdahale ederek durumu borçlu lehine olmak üzere düzeltebilir (BK 121/II). Ancak bu imkândan ticarî işletmesi gereği borç altına giren tacir yararlanamaz (TTK 22).

Aynı şekilde, sözleşmenin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi ya da ifanın zamanında ve yerinde yapılmaması halinde ödenmek üzere kararlaştırılan *cezaî şartın* (BK 182/I, II) aşırı olduğu hallerde[3], hâkime bunu indirme yetki-

---

(1) Örneğin haksız fiil tazminatının BK 51/II'ye göre belirli aralıklarla ödenecek iratlar şeklinde tayin olunduğu hallerde, ödenmemiş irat taksitleri.

İrat alacaklısı, esasen BK 51/II'ye göre verilecek teminatla para değerindeki düşmelere karşı korunmuş durumdadır.

(2) 4. HD, 2.10.1989, E. 7458, K. 7207 (Yasa, 1990, C. 13, S. 6, s. 858); **Becker:** I. Abteilung, Art. 105, Nr. 1.

(3) "... Ceza koşulunun sözleşenler arasındaki ilişkiye uygun düşmeyecek ölçüde yüksek tutulması ve açıkça hakseverliğe aykırı bulunması durumunda aşırılığın varlığı kabul edilmelidir. Böyle bir sonucun benimsenebilmesi için, alacaklının asıl edimi[n] yerine getirilmesindeki çıkarı ile ceza koşulu olarak saptanan miktar arasındaki oranın ve borçlunun borca aykırı davranmasındaki kusur derecesinin ve de borçlunun ekonomik durumunun göz önünde tutulması gerekir ... Alacaklının, borcu yerine getirmemesinin yol açtığı zararların kapsamı üzerinde de durulmalıdır..." [13. HD, 3.5.2004, E. 2003/6053, K. 6546 (YKD, 2005, C. 31, S. 1, s. 59)]. Aynı yönde 11. HD, 8.11.2019, E. 2019/4025, K. 7000 (Batider, 2019, C. 35, S. 4, s. 182).

Ancak rekabet yasağına aykırılık sebebiyle işçiden talep edilen tutar, daha önce işveren tarafından ödenmiş miktar ise (ivazlı rekabet yasağı), istenen cezai şartın fahiş olduğundan söz edilemez, hakkaniyet indirimi de yapılamaz [9. HD, 5.2.2013, E. 2010/36445, K. 4274 (YKD, 2013, C. 39, S. 3, s. 542-543)].

sini tanıyan[1] BK 182/III de, borçlu tacir bakımından uygulanamaz (TTK 22)[2]. BK 179/III'te öngörülen *ceza koşulunun*[3] aşırı olması halinde de borçlu tacir bunun indirilmesini isteyemez.

TTK 22 uyarınca bir sözleşmenin kurulmasına aracılık yapma karşılığında kararlaştırılan *simsarlık ücretinin* indirilmesi de, bu ücretin borçlusu tacir ise, istenemez (karş. BK 525)[4].

TTK 22'nin uygulanabilmesi için ücret veya cezayı ödeyecek kişinin, ticarî işletmesi gereği borç yüklenen bir tacir ya da TTK 12.3 uyarınca tacir gibi sorumlu tutulan bir kişi olması gerekir. Borçlunun tacir olmadığı hallerde yapılan işlem, TTK 19.2 uyarınca tacir olmayan taraf bakımından ticarî iş sayılsa bile, aşırı ceza ya da ücretin indirilmesi daima mümkündür[5]. Acaba aşırı bir cezaî şart ya da ücret ödenmesini öngören sözleşmenin yapılmasından sonra borçlunun tacir sıfatını kaybetmesi halinde, BK hükümlerine dayanılarak indirim yapılması talep edilebilir mi? Kanımızca bu gibi hallerde, kişinin tacir sıfatına sahip olduğu dönemde üstlendiği borçlar nedeniyle sorumluluğunun tâbi olduğu rejimde, zamanaşımı süresince -tacir sıfatı sonradan kaybedilmiş olsa bile- bir değişiklik yapılmamalıdır[6]. Buna karşılık, tacir tarafından üst-

---

(1) Borçlunun tacir sıfatına sahip olmadığı hallerde fahiş cezaî şartın azaltılması için talepte bulunulmasına gerek yoktur; hâkim, durumu resen araştırmak, gerekiyorsa indirim yapmakla yükümlüdür. [E]BK 161/III, *[BK 182/III]* kamu düzeni ile ilgili bir hükümdür [HGK, 24.1.1968, E. 4/1966-365, K. 45 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 172-173, dn. 137); 11. HD, 23.2.1984, E. 231, K. 925 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 174, dn. 142)]. Aynı durum, BK 121/II açısından da söz konusudur.

(2) HGK'nın 15.10.1997 tarih ve E. 9-486, K. 822 sayılı kararında, tacir işveren ile işçi arasındaki ilişkinin ticarî iş niteliğinde olmadığı ve bu nedenle askerden dönen işçiyi işe almayan işverenin ödemesi gereken cezaî şartın indirilebileceğinden söz edilmiştir (YKD, 1999, C. 25, S. 3, s. 304-305). Olayda, cezaî şartı ödeme borcunu üstlenen kişinin tacir konumunda olması nedeniyle bu karara katılmak mümkün değildir. Ayrıca, tacir işveren ile işçi arasındaki hizmet sözleşmesinin, ticarî nitelik taşımadığı da söylenemez.

(3) Ceza koşulu, borçluya, önceden belirlenmiş bir tutarı ödemek suretiyle tek taraflı olarak sözleşmeden dönme veya sözleşmeyi feshetme imkânını verir.

(4) Borçlunun tacir sıfatına sahip olmadığı hallerde, aşırı simsarlık ücretinin indirilmesi için borçlunun talepte bulunması gerekir (BK 525).

(5) Karş. **Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 173.

(6) Alman hukukunda da, aşırı cezaî şartın indirilip indirilemeyeceği hususunda karar verilirken, kişinin cezaî şartı üstlendiği andaki hukukî statüsüne bakılmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir (**Ratz:** HGB Grosskommentar, 3. Band, 1. Halbband, 3. Auflage, Berlin-New

lenilmiş ve cezaî şarta bağlanmış borç, tacir olmayan bir kişiye nakledilirse, borcu devralan ve tacir sıfatını haiz olmayan kişi, aşırı cezaî şartın indirilmesini isteyebilmelidir[1].

TTK 22'nin, tacirin, ticarî işletmesiyle ilgili faaliyetleri dolayısıyla üstlendiği cezaî şartlar ve ödemeyi kabul ettiği ücretler nedeniyle mi yoksa bu bağlılık aranmadan tacir sıfatını haiz borçlu bakımından genel olarak mı uygulanacağı tartışmalıdır[2]. Kanımızca, cezaî şart ve ücretin indirilemeyeceği yolundaki ilkenin, TTK 18.2'de öngörülen basiretli iş adamı gibi davranma yükümünün doğal bir uzantısı olduğu dikkate alınarak, gerçek kişi tacirin sadece ticarî işletmesiyle ilgili, başka bir deyişle ticaretine ait faaliyetleri nedeniyle üstlendiği cezaî şart ve ücretler bakımından uygulanmasını kabul etmek uygun olur[3]. Zira bir tacirden ancak kendi ticaret alanına özgü incelikleri bilmesi beklenebilir. Ancak TTK 19.1'de öngörülen ticaret karinesi, burada da uygulanır ve bir gerçek kişi tacir, işlemi yaptığı anda bunun ticarî işletmesiyle ilgisi olmadığını bildirmez veya işin adî sayılmasına halin icabı müsait olmazsa, işlem gene ticarî sayılır ve bu iş nedeniyle üstlenilen cezaî şart, ücret, aşırı dahi olsa indirilemez.

TTK 22 ile borçlu tacirin sadece BK 121/II, 182/III ve 525'ten yararlanması önlenmiştir. Dolayısıyla tacir ya da tacir gibi sorumlu olan, iradesini sakatlayan nedenlerin varlığını ileri sürerek sözleşmenin iptalini isteyebilir (BK 28, 30 vd.) ve buna bağlı olarak da aşırı cezaî şart ya da ücreti ödemekten kurtulur. Tacir, gabinle ilgili BK hükümlerine (md. 28) ancak müzayaka (zor durumda kalma) halinde sözleşme yapmak zorunda kalmışsa dayanabilir. Zira tacirin, ticaretiyle ilgili faaliyetlerinde tecrübesizliği düşünülemez (TTK 18.2)[4].

York 1978, § 348, Anm. 21).

(1) **Ratz:** § 348, Anm. 21; **Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 160.

(2) Bu hususta bkz. **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 62-63; **İmregün:** s. 58. Karş. **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 221.

ATK 348'de de, tacirin, ticarî işletmesiyle ilgili olarak üstlendiği cezaî şartın indirilmesini isteyemeyeceği gösterilmiştir.

(3) Tüzel kişi tacirlerin adî sahaları bulunmadığından, bu tür tacirler bakımından TTK 22 mutlak olarak uygulanır.

(4) Tacirin hulûs ve saffeti, söz konusu olamaz [11. HD, 11.3.1988, E. 1804, K. 1501 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 220, Nr. 12)].

Borçlunun tacir ya da tacir gibi sorumlu tutulan kişilerden olduğu hallerde, sözleşmede öngörülen cezaî şart ve ücretin aşırı dahi olsa indirilmesinin istenemeyeceği yolundaki kurala, kararlaştırılan cezaî şart ya da ücretin, ahlâk ve adaba aykırı düşecek derecede yüksek olduğu hallerde, BK 26, 27 çerçevesinde bir istisna daha tanımak gerekir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 20.3.1974 tarihli kararında da, "...Ticaret Kanununun 24. maddesi [*TTK 22*], Borçlar Kanununun 161. maddesinin [*BK 182*] son fıkrasına yaptığı yollamadan da anlaşılabileceği gibi yalnız fahiş olsa dahi cezaî şartın indirilemeyeceği esasını kabul etmiştir. Yoksa ahlâk-adaba ve emredici hükümlerin koyduğu kurallara aykırı olan cezaî şartın geçerli olmasını kabul etmemiştir, maddede bu sonucu veren bir hüküm yoktur..." denilerek[1], ahlâk ve adaba aykırı bir cezaî şartın geçerli olamayacağı sonucuna varılmıştır. Cezaî şartın miktarının, borçlunun ekonomik özgürlüğünü kabul edilemez derecede sınırlayıp, onun ekonomik mevcudiyetinin büyük bir tehlike altına sokulmasına veya yıkılmasına neden olduğu hallerde, cezaî şart, ahlâk ve adaba aykırı sayılır[2]. Ancak borçlu tacirin sadece hayatını başka yolla düzenlemek, özellikle masraflarını azaltmak ve bazı ihtiyaçlarından vazgeçmek zorunda kalması, ahlâk ve adaba aykırılığın kabulü için yeterli değildir. Mahkeme, ahlâk ve adaba aykırılığı takdir ederken, taahhüt olunan işin değerini, tarafların, özellikle borçlunun cezaî şartın kabul edildiği tarihteki[3] ekonomik durumunu yetenekli bilirkişiler

---

(1) E. 1970/1053, K. 1974/222 (YKD, 1977, C. 3, S. 1, s. 21'den naklen).

(2) HGK, 20.3.1974, E. 1970/1053, K. 1974/222 (YKD, 1977, C. 3, S. 1, s. 22); 13. HD, 3.10.1988, E. 2765, K. 4383 (YKD, 1989, C. 15, S. 11, s. 1598). Bu husus taraflar veya hâkimin subjektif görüşüne değil, doğru ve makul kimselerin vasatî görüşlerine göre tayin olunur. Bununla birlikte adap ve ahlâka aykırılığın tayini, bir hukuk sorunudur; mahkemeye ait bu görev yerine getirilirken iktisadî durumun tesbitinde bilirkişiden yararlanılabilir [15. HD, 28.3.2002, E. 1188, K. 1472 (YKD, 2002, C. 28, S. 9, s. 1363)].

Ek süre sonunda inşaatın iskânı alınmış şekilde ikmal edilmemesi halinde müteahhidin herhangi bir hak talep edemeyeceği yolundaki hüküm (ceza), müteahhidin mahvına neden olacak niteliktedir ve dolayısıyla batıldır [15. HD, 10.6.1999, E. 1658, K. 2437 (YKD, 2000, C. 26, S. 3, s. 404-405)].

Alman hukukunda da, borçlunun ekonomik özgürlüğünü ve mevcudiyetini ortadan kaldıracak derecede yüksek cezaî şart ahlâka aykırı sayılmaktadır [**Schlegelberger-Hefermehl:** Handelsgesetzbuch (Komm.), 4. Band, 5. Auflage, München 1976, § 348, Anm. 31].

(3) Ancak cezaî şart, üstlenildiği tarihte ahlâk ve adaba aykırı derecede yüksek olmasına rağmen ödemenin istendiği tarihte, enflasyon nedeniyle bu durum artık söz konusu değilse, borçlunun cezaî şartın geçersizliği ya da indirilmesi yolundaki talebi kabul edilmemelidir.

aracılığıyla saptamalıdır[1]. Ahlâk ve adaba aykırı cezaî şartın borçlusu tacir bile olsa, bu şart mahkeme tarafından tamamen iptal edilebileceği gibi indirime de tâbi tutulabilir[2].

Yargıtay'ın, bazı hallerde, kararlaştırılan cezaî şartı (ifaya ekli ceza), borçlu tacirin ekonomik açıdan yıkıma uğraması koşulunu aramadan da, geçersiz saydığı görülmektedir. İfaya ekli cezaî şartın, Anayasa'nın angarya yasağına ilişkin 18. maddesine aykırı düşmesinin söz konusu olabileceği hallerde durum böyledir[3].

11. Fatura Verme

TTK 21.1 uyarınca, ticarî işletmesi gereği bir mal satan, üreten veya bir iş gören ya da menfaat sağlayan tacir, talep üzerine fatura düzenlemek ve bedel ödenmiş ise bu hususu da faturada göstermek zorundadır.

Sözleşmenin yapılmasından sonra düzenlenen ve sözleşmenin ifa safhasıyla ilgili bir belge olan fatura, Vergi Usul Kanunu'nun 229. maddesinde "satılan emtia veya yapılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı meblağı göstermek üzere emtiayı satan veya iş yapan tüccar tarafından müşteriye verilen vesika" olarak tanımlanmıştır[4].

Faturada, sözleşme konusu malın veya işin türü, miktarı, fiyatı ve tutarı ile birlikte eğer mal alıcıya teslim edilmişse teslim tarihi yer alır (bkz. VUK 230). Ayrıca bedel ödenmişse, bu husus da faturada gösterilir (TTK 21.1). Ankara Ticaret Odası'nın 21.12.1948 tarih ve 6 sayılı Teamül Kararı gereğince[5], "ticarethane tarafından satışı yapılan mallara ait fatura muhteviyatı

Borçlu tacirin ekonomik durumu gözetilerek, yapılan indirimin fazla olup olmadığına karar verilir [19. HD, 19.4.2007, E. 2006/11401, K. 3998 (YKD, 2007, C. 33, S. 8, s. 1537)].

(1) HGK, 20.3.1974, E. 1970/1053, K. 1974/222 (YKD, 1977, C. 3, S. 1, s. 22).

(2) 11. HD, 15.6.1982, E. 2545, K. 2887 (**Başbuğoğlu:** s. 59, Nr. 134).

(3) 15. HD, 11.5.2000, E. 1999/4655, K. 2000/2324 (YKD, 2000, C. 27, S. 9, s. 1394-1395).

(4) THL'de ise *fatura* "ticari satışlarda satıcı tarafından alıcıya verilen ve satılan malın miktarını, vasıflarını, ölçüsünü, fiyatını ve sair izahları veya ifa edilmiş hizmetleri gösteren hesap pusulası" şeklinde tanımlanmıştır (s. 92).

Proforma fatura ise, sözleşmenin oluşma safhasıyla ilgilidir. Proforma fatura, bilgi vermek, icaba davet ya da icapta bulunmak amacıyla kullanılır.

(5) Ankara Ticaret Odası Teamül Kararları 1968, s. 7-8.

alıcı tarafından ödendiğinde, bayi tarafından faturanın altına damga pulu yapıştırılarak tarih, ticarethane klişe veya mührü ile birlikte selâhiyettar olan tarafından imza edilerek pul iptal olunur. Bu şekildeki faturaya bedeli alınmış (kapanmış, akite edilmiş) fatura denir. Bedeli alınmıştır kaydını ihtiva etmeyen faturada damga pulu üzerine ticarethane klişe veya mührü ve selâhiyetli olanın imzası mevcut olduğu takdirde, bu kaydın mevcut olmaması bir hüküm ifade etmez. Yani fatura bedeli ödenmiş, kapanmış, akite edilmiş sayılır"[1].

Ticarî işletmesi icabı mal satan, imal eden ya da iş gören tacirin fatura düzenleyerek vermesi, müşterisinin bu yönde bir talepte bulunmasına bağlıdır. Böyle bir talep ileri sürülmemişse, tacirin fatura verme yükümü yoktur[2]. Fatura verilmesini talep eden müşterinin, tacir sıfatını taşıması gerekmez.

TTK 21.1'de faturanın verilmesine ilişkin olarak herhangi bir süre öngörülmemiştir. Oysa VUK 231/5'te faturanın malın teslimi veya hizmetin yapıldığı tarihten itibaren azamî yedi gün içinde düzenlenmesi gerektiği ve bu süre içinde düzenlenmeyen faturaların hiç düzenlenmemiş sayılacağı gösterilmiştir. VUK 231/5 hükmü, ticaret hukuku alanında geçerli değildir; başka bir deyişle yedi günlük sürenin geçmiş olması, fatura düzenleme zorunluluğunu ortadan kaldırmayacağı gibi bu sürenin dolmasından sonra düzenlenen faturaya itiraz edilmemesi de, TTK 21.2'de gösterilen sonucun doğmasına engel olmaz[3]. Fatura verilmemesinin vergi mevzuatı açısından müeyyidesi için bkz. VUK 353.

---

(1) Ancak 1318 sayılı Finansman Kanunu uyarınca faturalara damga pulu yapıştırılması zorunluluğu bulunmadığından yeni uygulamaya göre faturanın üst kısmına işletme kaşesi veya ticaret unvanının yazılması ve imzalanması halinde açık fatura; aynı işlemin faturanın altına yapılması halinde ise, kapalı fatura söz konusu olur (**Tutumlu:** Ödeme Savunmasının Genişletilmesi-Açık Fatura-İspat Yükü, THD, 2009, S. 34, s. 174).

Kapalı fatura mal bedelinin ödendiğine karine oluşturur. Ancak bu karinenin aksi ispat olunabilir [19. HD, 1.2.2007, E. 2006/6891, K. 693 (YKD, 2007, C. 33, S. 11, s. 2103); 11. HD, 21.11.2016, E. 2015/15113, K. 9005 (Batider, 2017, C. 33, S. 1, s. 312-313)].

(2) Karş. **Ünal:** Fatura ve İspat Kuvveti, Ankara 2003, s. 91.

Oysa VUK 232'de, birinci ve ikinci sınıf tacirler, kazancı basit usulde tespit edilenler ve defter tutmak mecburiyetinde olan çiftçiler bakımından fatura vermek (ve fatura istemek) zorunluluğu öngörülmüştür.

(3) **Domaniç:** Şerh, C. 1, s. 138.

12. Fatura ve Teyit Mektubuna Sekiz Gün İçinde İtiraz Etme

TTK 21.2 uyarınca bir faturayı alan kişi, aldığı tarihten itibaren sekiz gün içinde içeriği hakkında bir itirazda bulunmamışsa, fatura içeriğini kabul etmiş sayılır. TTK 21.2'de yazılı sonucun doğabilmesi için her şeyden önce gönderilen belgenin fatura niteliğini taşıması gerekir. Yukarıda da işaret edildiği üzere, fatura taraflar arasında yapılmış bir satış ya da iş görme sözleşmesinin ifası safhasıyla ilgili bir belgedir[1]. Taraflar arasında bu tür bir sözleşme ilişkisi bulunmuyorsa düzenlenen belge, fatura niteliğinde sayılamaz ve bu belgeye itiraz olunmaması da TTK 21.2'deki sonucun doğumuna yol açmaz[2]. Keza taraflar arasında yapılmış olan sözleşme geçersizse, böyle bir sözleşmeye dayanılarak gönderilen faturaya itiraz olunmaması da TTK 21.2'de öngörülen sonucu doğurmaz[3].

Taraflar arasında yapılmış bir sözleşme olmadan bir tarafın diğerine gönderdiği yazı, fatura değil olsa olsa öneri (icap) niteliğindedir[4]. Önerinin kabul edilmediğini bildirme zorunluluğu ise, kural olarak yoktur. Ancak BK 6'da sözü edilen hallerden biri var ise, ancak o zaman öneriyi reddetmemek, onun kabul edildiği anlamına gelebilir.

TTK 21.2 uyarınca gönderilen faturaya sekiz gün içinde itiraz olunması halinde fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılabilmesi için, faturayı düzenleyen kişinin, TTK 21.1'e göre ticarî işletmesi icabı mal satmış, üretmiş, iş görmüş ya da menfaat sağlamış bir tacir konumunda olması gerekir. Bu nedenle esnafın gönderdiği faturaya itiraz olunmaması, TTK 21.2'de yazılı sonucun doğumuna neden olmaz.

Faturaya itiraz edilmemesi halinde fatura içeriğinin kabul edilmiş sayılacağını gösteren TTK 21.2'nin uygulanabilmesi için, faturayı alan kişinin

---

(1) HGK, 14.3.1980, E. 1978/11-1147, K. 1418 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 270-271, Nr. 339); 11. HD, 5.4.1983, E. 1639, K. 1717 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 164, dn. 118).

(2) Fatura düzenlenmesi ve faturaların tebliğ edilip, itiraz edilmemiş olması akdî ilişkinin kanıtı olamaz [19. HD, 1.2.1994, E. 1995/249, K. 1995/712 (YKD, 1995, C. 21, S. 7, s. 1100)].

(3) 11. HD, 11.12.1978, E. 5246, K. 5544 (Batider, 1980, C. 10, S. 4, s. 1030).

(4) Bu itibarla taraflar arasında sözleşme yapılmasından önce malın özelliklerini, fiyatını ve gerekli diğer bilgileri göstermek üzere düzenlenen *proforma fatura* da bir teklif mektubu (öneri) niteliğindedir (Ekonomi Ansiklopedisi, C. 1, İstanbul 1983, s. 438).

de tacir sıfatına sahip olmasının gerekli olup olmadığı tartışmalıdır[1]. Her ne kadar TTK 21.2'de faturayı alanın tacir sıfatına sahip olması gerektiği açıkça belirtilmemişse de[2], bir yandan TTK 21.2'nin "tacir olmanın hükümleri"ni düzenleyen maddeler arasında yer almakta olduğu (bkz. TTK 18'in kenar başlığı)[3], diğer yandan tacir sayılmayan kişilerin faturaya (ve TTK 21.3 uyarınca teyit mektubuna) sekiz gün içinde itiraz etmek gibi ağır bir yükümlülüğe tâbi tutulmasının hakkaniyet ve menfaatler durumuna uygun düşmeyeceği dikkate alınarak, bu hükmü sadece tacirler hakkında uygulamak daha isabetli olur.

Fatura, sözleşmenin ifa safhasıyla ilgili olduğu için, TTK 21.2'ye göre itiraz olunmamak suretiyle kabul edildiği varsayılan fatura içeriği de ancak *sözleşmenin ifasıyla ilgili olarak faturada yer alması olağan sayılan hususlara* -satılan malın veya yapılan işin adedi, türü, bedeli, ücreti gibi- ilişkin olabilir. Bu itibarla alınan faturaya itiraz olunmaması, taraflar arasında bir sözleşme ilişkisinin bulunduğunu göstermez[4]. Keza faturaya itiraz edilmemesi, faturada yer almakla birlikte taraflar arasındaki sözleşmede düzenlenmemiş bir hususa ilişkin fatura kaydının kabul edildiği anlamına da gelmez[5].

---

(1) Faturayı alan kişinin tacir sıfatını haiz olmasına gerek bulunmadığı yolunda bkz. **İmregün:** s. 57; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 42; **Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 168-169; TD, 13.2.1959, E. 2606, K. 2833 (**Domaniç-Çamoğlu:** s. 47).

Buna karşılık **Karayalçın** (Ticarî İşletme, s. 224-225), **Birsel** (Ticarî İşletme Hukuku, s. 158) ve **Ünal** (s. 95), faturayı alan kişinin de tacir olması gerektiği fikrindedir.

(2) TTK 21.2'de "faturayı alan kişi"den söz edilmiştir.

(3) TTK'da kenar başlıkları da metne dahildir (md. 1534.1).

(4) "TTK'nın faturaya itiraz süresine ilişkin ... hükmünün olaya uygulanabilmesi için her şeyden önce taraflar arasında böyle bir (alım-satım) akdi ilişkisinin varlığının kanıtlanmış olması gerekir ... Davalı herhangi bir mal satın almadığını söylemek suretiyle akdi ilişkiyi tamamen inkâr etmiş bulunmaktadır ... Malın satıldığı kanıtlanamadığı takdirde davanın reddedilmesi gerekirken mücerret faturanın tebliğ edilmiş olduğundan bahisle ... davanın kabulü doğru değildir" [11. HD, 5.4.1983, E. 1639, K. 1717 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 164, dn. 118]. Aynı yönde 3. HD, 29.5.2000, E. 4885, K. 5011 (YKD, 2000, C. 26, S. 12, s. 1822).

(5) Örneğin taraflar arasında "vade farkı" uygulanacağına dair bir anlaşma veya bu yönde süregelen bir uygulamanın bulunmamasına rağmen faturaların arkasına kaşe ile vade farkı uygulanacağının yazılması halinde TTK 21.2'deki [ETK 23/II] karine uygulama alanı bulamaz. Fatura arkasındaki böyle bir kayıt, faturanın zorunlu içeriğine dahil değildir. Bazı Yargıtay kararları ise aksi yöndedir. Bu kararlara göre, sözleşmede yer almamasına rağmen faturaya konulan, vade farkı uygulanacağına ilişkin kayda itiraz olunmaması halinde, davacının vade farkı talep etmeye hakkı vardır [19. HD, 22.10.1996, E. 2687, K. 9344 (YKD, 1997, C. 23,

Tebliğ olunan faturaya itiraz olunmaması, faturada yazılı malın alıcıya teslim edildiğini, faturanın verilmesine neden olan işin yapılmış olduğunu da göstermez[1]. Ancak alıcıya verilen faturada mal bedelinin ödendiği gösterilmişse, BK 207/II'ye göre satıcının malı teslim etme ve alıcının semeni ödeme borcunun aynı anda ifa edilmesinin gerekli olması karşısında, faturaya itiraz olunmaması, malın teslim edildiğine ilişkin bir karine oluşturur[2].

Açık faturaya süresinde itiraz olunmaması ise, alıcının malın bedelini ödemediğini gösterir[3].

Alınan faturaya sekiz gün içinde itiraz olunmaması halinde fatura içeriğinin kabul edilmiş olduğu varsayılır; ancak bu hususun aksini ispat mümkündür[4]. Başka bir deyişle, TTK 21.2'de, esas itibariyle ispat yükünün yer değiş-

---

S. 4, s. 570); 5.11.1996, E. 1521, K. 9702 (YKD, 1997, C. 23, S. 2, s. 256); 11. HD, 14.9.1998, E. 4095, K. 5507 (Batider, 1998, C. 19, S. 4, s. 279)]. Ancak karş. 15. HD, 11.5.1999, E. 1670, K. 1854 (YKD, 1999, C. 25, S. 9, s. 1252-1253); 15. HD, 20.3.2001, E. 279, K. 1373 (YKD, 2001, C. 27, S. 8, s. 1225).

Bu görüş ayrılığının giderilmesi için toplanan İçtihadı Birleştirme Hukuk Genel Kurulu'nun 27.6.2003 tarih ve E. 2001/1, K. 2003/1 sayılı kararında ise, mal ve hizmet satım sözleşmesinde kararlaştırılan veya ticarî teammüllere göre vade tarihinden başlayarak fiilî ödeme tarihindeki mal ve hizmet bedeline ekleme yapılmak suretiyle semenin ulaştığı miktarı ifade eden vade farkının, sözleşmenin ifa safhasıyla ilgili olan faturanın zorunlu içeriğine dahil olmadığı; vade farkı alınacağına ilişkin kaydın, taraflar arasındaki sözleşmede yer almaması halinde, faturadaki bu kayda sekiz gün içinde itiraz olunmamasının, vade farkı kaydının kabul edildiği anlamına gelmeyeceği ifade olunmuştur (YKD, 2004, C. 30, S. 1, s. 19 vd.). Aynı yönde bkz. 15. HD, 28.12.2009, E. 6493, K. 7180 (YKD, 2010, C. 36, S. 6, s. 1071).

(1) 11. HD, 19.4.1977, E. 1857, K. 2032 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 165, dn. 119); 11. HD, 27.5.1986, E. 2450, K. 3233 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 236, Nr. 11); 11. HD, 5.5.2005, E. 2004/7832, K. 4738 (YKD, 2005, C. 31, S. 8, s. 1236); **Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 156. Faturaya itirazda bulunulmaması sadece faturada gösterilen miktarın kesinleşmesi sonucunu doğurur, işin yapılmış olduğunun kabulünü gerektirmez [15. HD, 23.11.1992, E. 4618, K. 5448 (YKD, 1993, C. 19, S. 8, s. 1203)].

İİK 97a'daki mülkiyet karinesi, faturaya dayanılarak çürütülemez. Zira fatura, her zaman temini mümkün ve gerçek alıcı adına düzenlenmesi zorunlu olmayan belgelerdendir; alacaklı üçüncü kişiyi bağlamaz [15. HD, 16.1.1996, E. 3, K. 7 (YKD, 1996, C. 22, S. 9, s. 1438)].

(2) TD, 8.4.1968, E. 1966/3194, K. 1982 (**Domaniç-Çamoğlu:** s. 47-48); 19. HD, 18.1.2001, E. 2000/6236, K. 300 (YKD, 2002, C. 28, S. 1, s. 88-89).

(3) 11. HD, 2.3.1988, E. 1987/6471, K. 1267 (Yasa, 1988, C. 11, S. 10, s. 1481-1482).

(4) Bu yönde bkz. **Domaniç:** Şerh, C. 1, s. 139 vd.; 11. HD, 2.3.1988, E. 1987/6741,

tirmesi ve fatura verende bulunan ispat yükünün, itiraz süresinin geçmesinden sonra faturaya itirazda bulunmayan tarafa yükletilmesi söz konusudur[1]. İtiraz edilmemek suretiyle alıcı aleyhine yazılı kanıt niteliğini kazanan fatura içeriğinin aksi, ancak yazılı kanıt, ticarî defter veya yeminle ispat olunabilir[2].

TTK 21.2'ye göre faturaya itiraz süresi sekiz gün olup, bu sürenin başlangıcı faturanın alındığı tarihtir. Faturanın, alıcıya nasıl gönderileceği TTK 21'de gösterilmemiştir. Uyuşmazlık halinde faturanın gönderilmiş olduğu, bunu iddia eden kişi tarafından ispatlanmalıdır[3].

Satış sözleşmesine konu oluşturan malın alıcıya vardığı tarihin, faturaya itiraz süresinin başlaması açısından önemi yoktur; süre, faturanın alındığı tarihten itibaren işlemeye başlar[4]. Alıcının BK 223/I'e göre malı gözden geçirme (muayene) külfeti ise, faturanın değil malın teslimi ile başlar.

Sekiz günlük sürenin hesaplanmasında, BK 92/I, 1 dikkate alınmalıdır. İtirazın, sekiz gün içinde yapılması yeterli olup; itirazın bu süre içinde karşı tarafa varmış olması gerekmez[5].

İtirazın nasıl yapılacağı TTK 21'de gösterilmemiştir. Faturaya itiraz, temerrüt ihtarı, sözleşmeyi fesih ya da sözleşmeden dönme amacıyla yapılacak bir ihbar olmadığından, bunun TTK 18.3'te gösterilen şekilde yapılması gerekmez[6]. İtiraz, sekiz günlük süre içinde yapıldığı ispat olunmak kaydıyla, sözlü dahi olabilir. Sekiz günlük süre içinde dava açılması da, faturaya itiraz edilmiş olduğunu gösterir[7]. Davacı tarafından çekilen ihtarnameye herhangi

---

K. 1267 (Yasa, 1988, C. 11, S. 10, s. 1481-1482); 11. HD, 5.5.2005, E. 2004/7832, K. 4738 (YKD, 2005, C. 31, S. 8, s. 1236).

(1) **Domaniç:** Fatura ve İsbat Kuvveti, Batider, 1966, C. 3, S. 4, s. 666; **Ünal:** s. 136.

(2) İtiraz olunmayan fatura, düzenleyen lehine yazılı kanıttır [TD, 21.11.1967, E. 1966/3562, K. 4178 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 166, dn. 124)]. Dolayısıyla yazılı kanıt niteliğini kazanan faturaya karşı tanık dinlenemez [TD, 8.4.1968, E. 1966/3194, K. 1982 (**Domaniç-Çamoğlu:** s. 47-48)].

(3) TD, 21.11.1967, E. 1966/3562, K. 4178 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 166, dn. 124).

(4) TD, 5.2.1968, E. 1978, K. 670 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 167, dn. 125).

(5) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 224; **İmregün:** s. 55; **Ayhan-Çağlar-Özdamar:** Ticarî İşletme Hukuku, Genel Esaslar, Ankara 2009, s. 101.

(6) 11. HD, 15.12.1977, E. 5304, K. 5594 (Batider, 1978, C. 9, S. 4, s. 1148); **Dirikkan:** Tacirler Arası İhbar ve İhtarlar, DEÜHFD, 2002, C. 4, S. 1, s. 70-71.

İtiraz, elektronik ortamda da yapılabilir (TTK 1525.1).

(7) Zira dava açılması, hukukî bakımdan davalı tarafa yöneltilen bir irade beyanı,

bir borcu bulunmadığı şeklinde cevap veren davalıya bundan sonra gönderilen faturanın da bağlayıcı niteliği yoktur[1].

TTK 21.3'e göre, telefonla, telgrafla, herhangi bir iletişim veya bilişim aracıyla veya diğer bir teknik araçla ya da sözlü olarak kurulan sözleşmelerle yapılan açıklamaların içeriğini doğrulayan bir yazıyı alan kişi, aldığı tarihten itibaren sekiz gün içinde bir itirazda bulunmamışsa, *teyit mektubunun* yapılan sözleşmeye veya açıklamalara uygun olduğunu kabul etmiş sayılır. *Teyit mektubu*, sözlü olarak veya telefonla, telgrafla ya da diğer bir teknik araçla[2] yapılan sözleşme veya açıklamalardan sonra bir tarafça hazırlanarak diğer tarafa gönderilir. Sözlü olarak yapılan sözleşmelerden sonra gönderilen yazının teyit mektubu sayılabilmesi için sözleşmenin esaslı unsurlarını içermesi gerekir. Bu yönüyle teyit mektubu, faturanın aksine, sözleşmenin icrası ile değil kurulması ile ilgilidir.

Sözlü olarak veya telefonla, telgrafla ya da diğer bir teknik araçla yapılmış bir sözleşmenin içeriğini teyit eden yazıyı alan tacir[3], bu yazıyı aldığı tarihten itibaren sekiz gün içinde bir itirazda bulunmazsa, sözleşmenin teyit mektubunda gösterilen koşullarla yapılmış olduğunu kabul etmiş sayılır (TTK 21.3). Bu yolla, süresinde itiraz olunmayan teyit mektubu, yazılı kanıt niteliğini kazanmış olur.

Ancak yazılı olarak yapılan sözleşmeden sonra bu sözleşmeden farklı hususları içeren bir mektup gönderilmesi halinde bu yazıya itiraz olunmaması, sözleşme koşullarında değişiklik yapıldığı anlamına gelmez. Geçersiz bir sözleşme nedeniyle gönderilen teyit mektubuna sekiz gün içinde itiraz olunmaması da, sözleşmenin geçerlilik kazanmasına neden olmaz.

---

ihtar ve itiraz niteliğini taşır [15. HD, 19.1.1978, E. 1977/1857, K. 63 (YKD, 1978, C. 4, S. 9, s. 1259)].

(1) 15. HD, 17.7.1982, E. 997, K. 1484 (YKD, 1982, C. 8, S. 10, s. 1451-1452).

(2) Teknik olarak imzalı olması mümkün bulunmayan teleks yazışmaları yoluyla kurulan sözleşmelerden sonra gönderilen teyit mektuplarını da, TTK 21.3'ün kapsamına almak uygun olur. Teleks metinlerinin kanıt olma niteliği bakımından bkz. **Konuralp:** Yazılı Delil Başlangıcı, Ankara 1988, s. 98-99.

(3) Her ne kadar TTK 21.3'te, teyit mektubunu alan "kişi"den söz edilmişse de bunu, yukarıda açıklanan gerekçelerle, "ticarî işletmesi ile ilgili bir iş için teyit mektubunu alan *tacir*" olarak anlamak gerekir (**Somuncuoğlu:** Teyit Mektubu ile İlgili Bazı Sorunlar, Batider, 1975, C. 8, S. 2, s. 34; **Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 159).

Bir sözleşme ilişkisinin söz konusu olmadığı hallerde sözlü olarak yapılan irade açıklamasını teyit eden bir yazının gönderilmesi, öneri niteliğindedir. Öneri niteliğindeki bu yazıya itiraz olunmaması da, BK 6'daki özel durum dışında, önerinin kabul edildiği anlamına gelmez.

13. İhbar ve İhtarları Belli Şekilde Yapma

TTK 18.3 uyarınca tacirler arasında diğer tarafı temerrüde düşürmek veya sözleşmeyi fesih ya da sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbar veya ihtarlar noter aracılığıyla veya taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır. BK'da ise bu ihtar[1] ve ihbarların ne şekilde yapılacağı konusu düzenlenmemiştir[2].

ETK'da, tacirler arasında yapılacak bu tür ihbar veya ihtarların geçerli olması için, noter aracılığıyla veya iadeli taahhütlü mektupla ya da telgrafla yapılması şartı aranmıştı (md. 20/III). TTK'da ise; ihbar ve ihtarların belli usulde yapılmamasının geçerlilik şartı değil; ispat şartı olduğunu açıklamak üzere, ETK 20/III'ten farklı olarak md. 18.3 metnine "*muteber olması için*" ibaresi alınmamıştır (TTK 18'e ilişkin Gerekçe).

Ancak bu durumun, temerrüde düşürmek veya sözleşmeyi fesih ya da sözleşmeden dönme konusunda yapılacak ihbar ve ihtarların belli şekillerde yapılması zorunluluğunu geçerlilik şartı olmaktan çıkarmaya yetmeyeceği de söylenebilir; zira BK 12/II uyarınca Kanun'da öngörülen şekil, kural olarak

---

(1) *İhtar*, hukukî işlem benzeri bir fiil olarak nitelendirilmektedir. Zira ihtara bağlanan hukukî sonuçlar, ihtarı yapan kişi tarafından istenmemiş olsa bile, kendiliğinden gerçekleşir. Örneğin BK 117'ye göre yapılan ihtardan sonra, temerrüdün hukukî sonuçları (bkz. BK 118 vd.) kanun hükmü gereği kendini gösterir. BK 117'ye göre ihtarı gönderen kişinin, temerrüdün sonuçlarını bilip bilmediğine ya da bu sonuçları isteyip istemediğine bakılmaz.

(2) BK 117/I uyarınca yapılacak temerrüt ihtarının ispatının şekle bağlı olup olmadığı tartışılabilir. Yukarıda açıklandığı üzere ihtar, hukukî işlem olmayıp hukukî işlem benzeri niteliğinde olduğundan, bir hakkın doğumu, değiştirilmesi gibi hususlara yönelik ve değeri belli bir miktarı aşan *hukukî işlemlerin* senetle ispatı zorunluluğunu getiren HMK 200'e tâbi tutulmamalıdır (**Postacıoğlu:** Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları, İstanbul 1952, s. 43, 44; **Oğuzman:** Borçlar Hukuku Dersleri, Borçların İfası-İfa Edilmemesi-Sona Ermesi, 3. Baskı, İstanbul 1979, s. 96). Buna karşılık, borcun muaccel olacağı tarihi belirleme yetkisi sözleşme taraflarından birine bırakılmışsa, bu tarafın BK 117/II uyarınca diğerine göndereceği *ihbar*, teknik anlamda bir hukukî işlem teşkil eder ve dolayısıyla HMK 200'deki ispat şekline tâbidir (**Tekinay-Akman-Burcuoğlu-Altop:** s. 918).

geçerlilik koşuludur. TTK 18.3 metninde de aksi yönde bir belirleme yapılmamıştır.

TTK'daki bu değişikliğe gerekçe olarak, basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gereken tacir için hiçbir modern kanunda bu kadar ağır bir geçerlilik koşuluna yer verilmemiş olmasından söz edilmiştir[1].

Diğer yandan, ETK 20/III'teki "iadeli taahhütlü mektup" ifadesi de "taahhütlü mektup"a çevrilmiştir.

Karşı tarafı temerrüde düşürmek, sözleşmeyi feshetmek ya da sözleşmeden dönmek amacıyla yapılacak ihbar ve ihtarların TTK 18.3'teki şekilde yapılması madde metninde de gösterildiği üzere, bu ihbar ve ihtarları yapacak kişi ile bunların yöneltileceği kişinin tacir olması koşuluna bağlıdır. TTK 18.3'te sadece tarafların tacir olmasından söz edilmiş[2], yapılacak ihbar veya ihtarla ilgili işin, tarafların ticarî işletmesiyle ilgili olması koşulunun aranıp aranmayacağından söz edilmemiştir. Kanımızca, her iki tarafın da tacir olmasına rağmen yapılan iş sadece bir tarafın ticarî işletmesiyle ilgiliyse, ihbar ya da ihtarın TTK 18.3'teki şekilde yapılması gerekli değildir.

TTK 18.3, sadece diğer tarafı temerrüde düşürmek[3], sözleşmeyi fesih[4] ya da ondan dönme[5] amacıyla yapılacak ihbar ve ihtarlar hakkında uygulanabilir. Bunun dışında kalan hallerde yapılacak ihbar ve ihtarların, noter, taahhütlü mektup, telgraf veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı

(1) Nitekim, ETK 20/III'ün açık ifadesine rağmen uygulamada, aranan şartların geçerlilik değil; ispat şartı olduğu da ifade edilmişti [11. HD, 6.11.2006, E. 2005/10582, K. 11292 (http://www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 23.9.2011)].

(2) Taraflardan birinin tacir diğerinin ise tacir sayılan kişi (TTK 12.2) olması durumunda da TTK 18.3 uygulanır. Tacir gibi sorumlu olan kişiler (TTK 12.3) bakımından ise, sadece bunlar tarafından gönderilecek ihtar ve ihbarların TTK 18.3'teki şekle uygun yapılması gerekir (**Dirikkan:** İhbar ve İhtarlar, s. 51-52).

(3) Örneğin, BK 117/I uyarınca borçluya gönderilecek ihtar. Borcun muaccel olacağı tarihi belirleme yetkisi, sözleşme taraflarından birine bırakılmışsa, bu tarafın diğerine göndereceği ifa gününü belirleyen ihbar, ayrıca ihtara gerek kalmadan temerrüde de yol açacağından (BK 117/II), ispat yönünden TTK'da gösterilen şekilde yapılmalıdır.

(4) Sözleşmeyi *fesih,* sözleşme ilişkisini geleceğe dönük olarak sona erdirir; ilişkinin geçmişte doğurduğu hüküm ve sonuçları ortadan kaldırmaz. Örneğin bkz. BK 328, 639/7, 640.

(5) Sözleşmeden dönme (*rücu*) ise, sözleşmeyi geçmişe etkili olarak ortadan kaldırır. Örneğin bkz. BK 98/II, 125/II.

elektronik posta sistemi aracılığıyla yapılmasına gerek yoktur. Bu nedenle, BK 186 uyarınca alacağın temlik edildiğini borçluya bildiren ihbarın; satış ya da istisna sözleşmesindeki ayıp ihbarının, TTK 18.3'te öngörülen şekillerden biriyle yapılması gerekmez[1]. Ancak ayıp ihbarından sonra satış sözleşmesinden dönülmek istenirse, bu dönme beyanının da, TTK 18.3'e uygun olarak yapılması gerekir.

14. Hapis Hakkını Kullanmada Kolaylıktan Yararlanma

Hapis hakkı, kanunda öngörülen koşulların gerçekleşmesi halinde alacaklıya, zilyetliği altında bulunan borçluya ait taşınır mallar ile kıymetli evrakı iade etmeyerek, bunları alacağının teminatı olarak alıkoyma ve paraya çevirme yetkisini veren bir aynî haktır (bkz. MK 950/I, 953)[2].

Hapis hakkının doğumu için gerekli olan kanunî şartlar şunlardır: Alacaklı, borçlusuna ait taşınıra veya kıymetli evraka onun rızası ile zilyet olmalıdır; alacak muaccel olmalıdır[3] ve alacaklının zilyetliğinde bulunan taşınır veya kıymetli evrak ile muaccel alacak arasında tabiî bir bağlantı bulunmalıdır. Alacaklının, zilyetliğinde bulunan borçluya ait taşınır veya kıymetli evrak nedeniyle masraf[4] yaptığı ya da alacağı doğuran hukukî ilişkinin aynı zamanda alacaklının, borçluya ait taşınır veya kıymetli evrak üzerinde zilyet konumuna gelmesine de yol açtığı hallerde, bu tabiî bağlantı var sayılır. Örneğin taraflar arasında yapılan taşıma sözleşmesi uyarınca taşınmak üzere taşıyıcıya teslim olunan eşya üzerinde taşıyıcı, taşıma ücreti nedeniyle hapis hakkını kullanabilir (TTK 891).

---

(1) 15. HD, 15.1.1996, E. 1995/7272, K. 1996/4 (YKD, 1996, C. 22, S. 10, s. 1589-1590); 15. HD, 19.3.2012, E. 2011/4254, K. 1689 (YKD, 2012, C. 38, S. 10, s. 1961). Aksi yönde bkz. 19. HD, 4.5.2010, E. 2009/11543, K. 5406 (YKD, 2011, C. 37, S. 4, s. 689).

(2) Teslim şartlı rehinden farklı olarak, hapis hakkının doğumu için bir sözleşmeye gerek yoktur; hapis hakkı Medenî Kanun'da öngörülen koşulların (md. 950/I, 952) gerçekleşmesi ile kendiliğinden doğar.

(3) Ancak borçlu aciz halinde bulunuyorsa, alacaklı, alacağının muaccel hale gelmesini beklemeden de hapis hakkını kullanabilir (MK 952).

(4) Örneğin alacaklının, borçluya ait menkul kıymetin saklanması için yaptığı masraflar.

MK 950/II'de ise, *alacak ve zilyetliğin tacirler arasındaki ticarî ilişkilerden doğması* halinde, bu bağlılığın varsayılacağı gösterilmiştir. Böylece tacirler arasındaki ticarî ilişkiler nedeniyle hapis hakkının kullanılabilmesi kolaylaştırılmıştır. Tacirler arasındaki ticarî ilişkilerde bağlantı koşulunun bu şekilde genişletilmesi, "ticarî hayatta işlemlerin bireysel olarak ele alınamamasından, birbirlerine girişik olmalarından ötürüdür"[1].

MK 950/II'deki kolaylıktan, işlemin taraflarının tacir veya TTK 12.2 uyarınca tacir sayılan kişilerden olması halinde yararlanılabilir. Ancak alacaklı tarafın tacir, borçlu tarafın TTK 12.3 gereğince tacir gibi sorumlu tutulan bir kişi olması halinde de alacaklı tacir, MK 950/II'ye dayanabilmelidir. Buna karşılık bir tarafın tacir olmasına rağmen diğer taraf tacir sıfatına sahip değilse, MK 950/II'den yararlanmak mümkün olmaz[2].

MK 950/II'nin uygulanması için tarafların, hapis hakkının kullanılmasına yol açan alacağın doğumu anında tacir sıfatına sahip olmaları yeterlidir; sonradan taraflardan birinin bu sıfatı kaybetmesi ya da borcun, tacir olmayan bir kişiye nakledilmesi MK 950/II'nin uygulanmasına engel teşkil etmez[3].

Tarafların tacir olmasına rağmen, yapılan işlem taraflardan *sadece birinin ticarî işletmesi ile ilgili ise*, bu işlemden kaynaklanan alacak dolayısıyla MK 950/II'deki karineden yararlanılamaz; başka bir deyişle, taraflardan sadece birisi bakımından ticarî iş niteliğinde olan bir sözleşmeden doğan alacak için MK 950/II'deki hüküm uygulanamaz[4]. Ancak MK 950/II'nin uygulana-

---

(1) **Köprülü-Kaneti:** Sınırlı Aynî Haklar, 2. Baskı, İstanbul 1982-1983, s. 522'den naklen.

(2) Ancak TTK 15 gereğince esnaflar arasındaki ilişkiler nedeniyle de MK 950/II uygulama alanı bulur. TTK 15'teki hüküm dikkate alınarak, bir tarafın tacir diğer tarafın esnaf olduğu hallerde de, iş her iki tarafın işletmesini ilgilendiriyorsa, esnaf sayılan kişinin MK 950/II'den yararlanması söz konusu olmalıdır (**Poroy-Yasaman:** s. 202).

(3) Bu hususta bkz. **Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 161; **İmre:** Hapis Hakkı Üzerinde Bir Tetkik, İÜHFD, 1952, C. 18, S. 3-4, s. 764-765; **Schlegelberger-Hefermehl:** § 369, Anm. 15.

(4) Dolayısıyla TTK 19.2'deki koşulların gerçekleşmiş olması, MK 950/II'nin uygulanabilmesi için yeterli değildir. Bu hususta bkz. **Tekinalp**'in, II. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası (10-18 Mayıs 1961), Ankara 1962, s. 192 ve 196'da yer alan konuşması; **Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 161; **Köprülü-Kaneti:** s. 522; **Schlegelberger-Hefermehl:** § 369, Anm. 16, 19.

bilmesi için alacağın mutlaka bir sözleşmeden doğmuş olmasına gerek yoktur. Örneğin, geçersiz bir sözleşme nedeniyle sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanılarak ileri sürülen talepler için de, MK 950/II'den yararlanılabilir[1].

Bütün bu söylediklerimizi bir örnekle açıklamak yararlı olacaktır: Taşımacılık ve ardiyecilik işiyle uğraşan bir tacir, fabrika işleten bir başka tacirle ilkin sınaî ürünlerin taşınması hususunda anlaşma yapmış, bundan sonra da aynı tacirin fabrikasında kullanılacak hammaddenin bir süre saklanması için ikinci bir sözleşme daha yapmıştır. Taşıma işinin tamamlanarak malın teslim olunmasına rağmen taşıma ücreti ödenmezse, taşımacılık ve ardiyecilikle uğraşan tacir, deposunda bulunan hammaddeler üzerinde MK 950/II'ye dayanarak hapis hakkını kullanabilir ve bunları iadeden kaçınabilir. Her ne kadar bu olayda alacak ve zilyetlik aynı sözleşmeden doğmamışsa da, bunlar, tacirler arasındaki ticarî ilişkilerden kaynaklandığından, MK 950/II açısından *bağlantı* koşulu gerçekleşmiş demektir.

15. Satış ve Mal Değişimlerinde Özel Hükümlere Tâbi Olma

A- TTK 23 Açısından

TTK 23'te, tacirler arasında yapılan ticarî satış ve mal değişimlerinin esas itibariyle BK'nın ilgili hükümlerine tâbi olacağı belirtildikten sonra bu tür sözleşmelere uygulanacak özel bazı hükümlere de yer verilmiştir.

TTK 23'te öngörülen bu özel hükümlerin uygulanabilmesi için, tacirler arasında yapılan ve onların ticarî işletmelerini ilgilendiren bir ticarî satış veya mal değişiminin mevcut bulunması gerekir[2].

ETK'nın, denizaşırı satışlar hakkındaki özel hükümleri saklı tutan hükmü (md. 25/5) TTK 23'e alınmamıştır.

TTK 23'te öngörülen özel düzenlemeler şunlardır:

---

(1) **Canaris:** HGB Grosskomm., Bd. III/2, Berlin-New York 1978, § 369-372, Anm. 29.

(2) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 63; **Poroy-Yasaman:** s. 187.

a- Kısım Kısım Yerine Getirilecek Sözleşmelerde Alıcıların Hakları

Sözleşmenin niteliğine veya tarafların amacına ve malın cinsine göre satılanın alıcıya kısım kısım teslim edilmesinin söz konusu olduğu hallerde satıcı bir veya birkaç teslim borcunu yerine getirmede temerrüde düşerse, alıcının haklarını nasıl kullanacağını gösteren bir hüküm BK'da yer almamıştır.

Tarafların borcun kısım kısım yerine getirilmesini kararlaştırmamış olmalarına rağmen satılanın sadece bir kısmının teslim edildiği hallerde[1], bu ifayı ihtirazî kayıt ileri sürmeden kabul eden alıcının, BK 125 ve 212'de öngörülen haklarını, sözleşmenin tamamı için mi yoksa sadece teslim olunmayan kısım için mi kullanabileceği de BK'da gösterilmemiştir[2].

Ticarî satışlar bakımından bu tereddütleri gidermek üzere özel bir düzenleme yapılmıştır: TTK 23.1.a'da yer alan hükme göre sözleşmenin niteliğine, tarafların amacına ve malın cinsine göre satış sözleşmesinin kısım kısım icra edilmesinin kabil olduğu veya bu koşulların mevcut olmamasına rağmen alıcının yapılan kısmî teslimi ihtirazî kayıt ileri sürmeden kabul ettiği hallerde, alıcı, sözleşmenin yerine getirilmemesi yüzünden sahip olduğu hakları *yalnız teslim edilmemiş olan kısım* hakkında kullanabilir.

Sonradan Adalet Komisyonunca md. 23.1.a'ya ek yapılmış ve geri kalan kısmın teslim edilmemesi; sözleşmeden beklenen yararın elde edilemeyeceğini veya izlenen amaca ulaşılması imkânını ortadan kaldıracağını ya da durum ve şartlardan sözleşmenin kalan kısmının tam veya gereği gibi yerine getirilemeyeceğini gösteriyorsa[3] alıcının, sözleşmeyi tümüyle feshedebileceği belirtilmiştir. Böylece, sözleşme konusunun bir "bütün" veya "takım" oluşturduğu hallerde alıcının menfaatlerinin korunmasına özen gösterilmiştir.

---

(1) Örneğin, sözleşmede otuz ton kömür tesliminin öngörülmüş olmasına rağmen satıcının beş ton kömür teslim etmesi.

(2) BK 84'te, alacaklının kısmî ifayı reddedebileceği ve eğer kısmî ifa reddolunmazsa, *borçlunun* borçtan ikrar ettiği kısmı ifadan kaçınamayacağı hükme bağlanmıştır. Görüldüğü üzere bu hükümde, esas itibariyle kısmî ifayı kabul eden *alacaklının değil borçlunun* hukukî durumu düzenlenmektedir.

(3) Örneğin satıcının iflâs etmesi, ithal yasağı getirilmesi.

b-Alıcının Temerrüdü Halinde Satıcının Malın Satışını İsteme Hakkı

Satış sözleşmelerinde alıcı, satılanı kabzetmek (devralmakla) ve semeni (satış bedeli) ödemekle yükümlüdür (BK 232/I)[1]. Alıcının *semeni ödeme* borcunda temerrüde düşmesi halinde satıcı, BK 235 ve 236'daki hükümlerden yararlanabilir. Alıcı *satılanı kabzetme* dolayısıyla temerrüde düşerse, satıcı, malı hasar ve masrafı alıcıya ait olmak üzere tevdi edebilir (BK 107). Ancak satılanın niteliğinin tevdie uygun olmaması, bozulma tehlikesinin mevcut olması ya da tevdiin büyük masrafı gerektirmesi hallerinde satıcı, malı, hâkimin izniyle satarak bedelini tevdi etme yoluna gidebilir (BK 108). Tacirler arasındaki ticarî satımlar dolayısıyla bu imkân genişletilmiş ve BK 108'de değinilen koşulların gerçekleşmesine gerek kalmadan, satıcının, alıcının kabzetmede temerrüde düştüğü malı satışa çıkarmasına izin verilmiştir. TTK 23.1.b'ye göre alıcı mütemerrit olduğu takdirde[2] satıcı, malın satışına izin verilmesini mahkemeden isteyebilir. Bu yolla yapılan satış sonucunda, satış masrafları satış bedelinden çıkarıldıktan sonra artan para, satıcının takas hakkı mahfuz kalmak şartıyla satıcı tarafından alıcı adına bir bankaya ve banka bulunmadığı takdirde notere tevdi olunur ve durum derhal alıcıya bildirilir.

c-Satılanın Ayıplı Olması Halinde Alıcının Yükümlülükleri

BK 223/I'e göre alıcı devraldığı malın durumunu *işlerin olağan akışına göre imkân bulunur bulunmaz* gözden geçirmek ve bir ayıbın varlığını tespit ettiği takdirde bunu uygun bir süre içinde satıcıya bildirmekle yükümlüdür. Aksi halde satılanı kabul etmiş sayılır (BK 223/II). BK'nın bu hükmü, ticarî hayatın gereklerine uygun düşmemektedir. Çabuk işlemesi gereken ticarî hayatta satıcı, teslim ettiği malın alıcı tarafından kabul edilip edilmeyeceğini kısa bir süre içinde öğrenmek ve buna göre gerekli tedbirleri almak durumundadır. Bu ihtiyaç dikkate alınarak, tacirler arasında ticarî satışlarda malın ayıp-

(1) Alıcının kabzetme borcunun niteliği hakkında bkz. **Kuntalp:** Ard Arda Teslimli Satım Akdi, Ankara 1968, s. 48-49.

(2) Burada söz konusu olan, alıcının *kabz borcunda* temerrüde düşmesi halidir (**Kuntalp:** s. 120, dn. 174; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 545; **Bozer-Göle:** s. 398. Karş. **Tandoğan:** Özel Borç İlişkileri, C. I/1, s. 218 vd.).

lı olduğunun teslim sırasında açıkça belli olduğu hallerde alıcının durumu *iki gün içinde* satıcıya bildirmekle yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır (TTK 23.1.c). Söz konusu iki günlük süre malın teslim alındığı tarihi izleyen günden itibaren hesaplanır.

Satılanın ayıplı olduğunu teslim sırasında anlamak mümkün değilse, alıcı, malı, teslim aldıktan sonra *sekiz gün içinde* incelemek ve gene bu süre içerisinde durumu satıcıya ihbar etmekle yükümlüdür (TTK 23.1.c, 2. cümle). Bu ihbar sekiz günlük süre içinde yapılmazsa, alıcı, malı ayıp ile birlikte kabul etmiş sayılır.

TTK 23.1.c'ye göre yapılacak ayıp ihbarlarının TTK 18.3'teki şekilde (noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla ya da güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemiyle) yapılmasına gerek yoktur. Zira ayıp ihbarı, satıcıyı temerrüde düşürmek veya sözleşmeyi fesih ya da ondan dönme amacıyla yapılan bir ihbar niteliğinde değildir[1].

Satılandaki ayıp, olağan inceleme ile anlaşılamayan (ve ancak kullanma sonucunda ortaya çıkan) bir ayıp ise, TTK 23.1.c, son cümledeki yollama nedeniyle BK 223/II uygulanır. Bu hükme göre böyle bir ayıbın bulunduğu sonradan anlaşılırsa, durum hemen satıcıya bildirilmelidir; aksi halde satılan bu ayıpla birlikte kabul edilmiş sayılır.

ETK'nın ticarî satışlarda ayıp dolayısıyla zamanaşımını altı ay olarak belirleyen ve bu sürenin sadece kısaltılabileceğini öngören hükmü (md. 25/4), TTK'ya alınmamıştır. Bu durum nedeniyle ticarî satışlarda da, gizli ayıp dolayısıyla zamanaşımı süresi, BK 231/I uyarınca satılanın alıcıya devrinden itibaren iki yıldır.

Bu şekilde ayıp dolayısıyla zamanaşımı süresinin uzatılması, Adalet Komisyonu raporunda da[2] açıklandığı üzere, bir ithalât ülkesi olan Türkiye bakımından doğabilecek zararları önlemeye yöneliktir; zira yatırım mallarında gizli ayıpların altı ay gibi kısa zamanaşımı süresi içinde belirlenmesi çoğu kez mümkün olamamaktadır.

---

(1) Ayıp ihbarı telefonla dahi yapılabilir ve bu husus tanık beyanıyla ispat olunabilir [HGK, 9.3.1966, E. T/585, K. 72 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 237, dn. 256); 11. HD, 24.11.1982, E. 4983, K. 4915 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 237, dn. 255); 15. HD, 30.3.1993, E. 1992/2800, K. 1442 (YKD, 1993, C. 19, S. 10, s. 1537)].

(2) s. 465 vd.

BK 231/I'in metninden de anlaşılacağı üzere iki yıllık süre kısaltılamaz, uzatılabilir.

Satıcının, ağır kusurlu olduğu hallerde de, iki yıllık zamanaşımı süresi uygulanmaz. Bu halde zamanaşımı süresi BK 72'ye göre tayin olunur.

B- TTK 1530 Açısından

TTK'nın Meclis görüşmeleri sırasında kabul edilen bir önerge ile[1] 1530. maddenin kenar başlığında değişiklik yapılmış ve maddeye bazı yeni fıkralar eklenmiştir.

Hükme eklenen 2 ve 3. fıkralarda, ticarî işletmeler arasında[2] mal ve hizmet tedariki amacıyla yapılan işlemlerde alacaklı, kanundan veya sözleşmeden doğan tedarik borcunu yerine getirmesine rağmen, borçlunun gecikmeden sorumlu tutulamayacağı haller hariç, borcunu sözleşmede öngörülmüş bulunan tarihte veya belirtilen ödeme süresinde[3] yerine getirmemesi halinde, ihtara gerek olmadan temerrüde düşeceği ve şart edilmemiş olsa bile faize hak kazanacağı gösterilmiştir. Böylece temerrüt halinin doğumu için, borçlunun kusurlu olması şartı aranmıştır.

Sözleşmede ödeme günü veya süresi belirtilmemişse, borçlunun, fatura veya eşdeğer ödeme talebini aldığı tarihi izleyen otuz günün sonunda temerrüde düşeceği ve alacaklının faize hak kazanacağı 4. fıkrada hükme bağlanmıştır[4]. Fatura veya eşdeğer ödeme talebinin alınma tarihi belirsizse, mal veya

---

(1) Bu hususta bkz. Batider, 2010, C. 26, S. 4, s. 298 (Derleyenler: **Şit-Gürel**).

(2) TTK 1530'un esnaf işletmelerine de uygulanmasının amaca daha uygun olacağı yönünde **Atamer, Y.-Okutan Nilsson:** Para Alacaklısının Geç Ödemelere Karşı Korunmasına İlişkin Yeni TK m. 1530 Düzenlemesi ve Uygulama Alanı, Batider, 2013, C. 29, S. 3, s. 65.

(3) Sözleşmede öngörülen ödeme süresi, fatura veya eşdeğer ödeme talebinin veya mal veya hizmetin alındığı tarihten itibaren en fazla altmış gün olabilir; ancak taraflar, alacaklı aleyhine ağır bir haksız durum yaratmamak ve açıkça anlaşılmak suretiyle daha uzun bir süre öngörebilirler. Alacaklının KOBİ olduğu veya borçlunun büyük ölçekli işletme niteliğini taşıdığı hallerde ödeme süresi, altmış günü aşamaz (md. 1530.5).

KOBİ ve büyük ölçekli sermaye şirketi için bkz. TTK 1522, 1523; Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılmasına Dair Yönetmelik.

(4) Borçlunun faturayı aldığı tarihten itibaren 30 gün beklemek istemeyen alacaklı, BK 234'ten yararlanabilir. Buna göre satılanın alıcının zilyetliğine girmesinden sonra alacaklı, borçluya ihtar çekerek 30 gün beklemeye gerek kalmadan, onu mütemerrit duruma sokarak fa-

hizmetin alınma tarihini izleyen otuz günlük süre sonunda; fatura, mal veya hizmetin tesliminden önce alınmışsa teslim tarihini izleyen otuz günlük süre sonunda borçlunun mütemerrit sayılacağı ve alacaklının faize hak kazanacağı da, 4. fıkranın (b) ve (c) bentlerinde hükme bağlanmıştır. Gecikme faizi ödenmemesini veya ağır derecede haksız sayılabilecek kadar az faiz ödenmesini öngören sözleşme hükümleri geçersizdir (TTK 1530.6).

Geç ödeme halinde ödenecek temerrüt faizi, sözleşmede gösterilmemişse ya da sözleşmenin bu konuya ilişkin hükümleri geçersiz ise, T.C. Merkez Bankası tarafından belirlenecek faiz oranı uygulanır. Bu oran, 3095 sayılı Kanun'da ticarî işlere uygulanacak gecikme faizi oranından en az yüzde sekiz fazla olmalıdır (TTK 1530.7).

Gerekçe'de de açıklandığı üzere, TTK 1530'un 2-7. fıkraları, Avrupa Parlementosu ile Konsey'in, 19.6.2000 tarih ve 2000/35 EC sayılı, geç ödemelerle mücadele yönergesini değiştiren yönergesinden alınmıştır ve esas itibariyle KOBİ'leri ekonomik durumları daha güçlü olan market, süpermarket gibi alışveriş merkezleri karşısında korumaya yöneliktir. Böylece, büyük ve güçlü ticarî işletmelerin geç ödemeyi kendilerine mal veya hizmet tedarik eden küçük işletmeler aleyhine bir finansman aracı olarak kullanmaları engellenmeye çalışılmıştır (bu yönde ayrıca bkz. TTK 1530.8).

Faturaya, TTK 21.2 çerçevesinde itiraz olunmasının, 1530. maddeyi nasıl etkileyeceği söz konusu maddede gösterilmemiştir[1].

V. ESNAFLAR HAKKINDA DA UYGULANACAK OLAN TTK HÜKÜMLERİ

Esnaf, TTK 15'te tanımlanmıştır. Buna göre esnaf, ister gezici olsun, ister bir dükkânda veya sokağın belli bir yerinde sabit bulunsun, ekonomik faaliyeti sermayesinden ziyade bedenî çalışmasına dayanan ve geliri 11. madde-

---

ize hak kazanabilir. Bu hususta bkz. **Çağlayan:** Avrupa Birliği Yönergeleri ... Işığında ... Geç Ödemenin Sonuçları (TTK Md. 1530), Batider, 2011, C. 27, S. 2, s. 236-237, 239-241.

Alışveriş merkezi, büyük mağaza gibi perakende işletmeler ile üretici veya tedarikçiler arasındaki alım satım işlemlerinden doğan ödemelerin yapılması da esas itibariyle TTK 1530 hükmüne tâbidir. Bu hususta bkz. 6585 sayılı Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun 7.

(1) Bu konuda ayrıca bkz. **Atamer-Okutan Nilsson:** s. 44.

nin ikinci fıkrası uyarınca çıkarılan düzenlemede gösterilen sınırı aşmayan ve sanat veya ticaretle uğraşan kişidir. 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu'nun 3. maddesine de bkz.

18.6.2007 tarih ve 2007/12362 sayılı Kararname ile, esnaf ve küçük sanatkârın belirlenmesinde kullanılacak ölçütler saptanmıştır. Bu konuda yukarıda bilgi verilmiştir[1].

Esnaf ve sanatkârlar, 5362 sayılı Kanun'un 68. maddesi uyarınca, esnaf ve sanatkâr siciline kaydolmakla yükümlüdürler[2]. Sicile kaydedilen hususlar, T. Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu tarafından çıkarılan T. Esnaf ve Sanatkârlar Sicil Gazetesi'nde yayımlanır (5362 sayılı Kanun 68/I, 70). Esnaf ve sanatkârların sicile kaydı yapılmadıkça meslekî faaliyette bulunabilmeleri, odalara kaydı mümkün değildir (5362 sayılı Kanun 68/III).

Esnaf, ticarî işletme işletmediğinden tacir sıfatına sahip değildir ve bu nedenle TTK hükümleri kural olarak esnaflara uygulanamaz.

Bununla birlikte, TTK'da, tacirlere ilişkin *bazı imkânlardan* esnafların da yararlandırılmasının uygun olacağı düşünülmüş ve bu yönde özel bazı düzenlemeler yapılmıştır: TTK 15'in, 2. cümlesi uyarınca, TTK'nın 20 ve 53. maddeleriyle, MK'nın 950. maddesinin II. fıkrası esnaflar hakkında da uygulanır.

TTK 20'de, ticarî işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olan tacirin, ücret isteme ve ayrıca yaptığı masraflar ve verdiği avanslar için faiz talep etme hakkının bulunduğu hükme bağlanmıştır. Bu haktan, (esnaf) işletmesi ile ilgili olarak başka bir kişiye iş gören veya hizmet veren esnafın da yararlandırılması uygun görülmüştür.

TTK 53'te ise, işletme sahibini hedef tutmaksızın sadece işletmeyi benzer işletmelerden ayırdetmek amacıyla kullanılan "işletme adı" düzenlenmiş; işletme adının kullanılması halinde bunun tescil ettirilmesi zorunluluğu ve ko-

---

(1) Bkz. 1. Bölüm, II, 2, A.

(2) 5362 sayılı Kanun'un 67. maddesi gereğince ticaret davalarına bakan asliye hukuk mahkemeleri gözetiminde ve kurulu bulunduğu il idarî sınırları içerisinde çalışmak üzere "Esnaf ve Sanatkâr Sicil Müdürlüğü" kurulur.

TTK'nın ticaret siciline ilişkin 24 ilâ 38 (ETK 26-40) inci maddelerinin, bu Kanun'a aykırı olmayan hükümleri Esnaf ve Sanatkâr Sicil Müdürlüğü hakkında da uygulanır (5362 sayılı Kanun 67/son fıkra).

runması ile ilgili hususlar hükme bağlanmıştır. Bu hüküm, esnaflar hakkında da uygulanacağından (TTK 15), esnafın kullandığı işletme adının da tescil ettirilmesi[1] ve bu adın TTK 45, 50 ve 52 çerçevesinde korunması söz konusudur.

Esnaf, kullandığı işletme adı dolayısıyla unvanın devamlılığını öngören TTK 47'den de yararlanır.

Hapis hakkıyla ilgili MK 950/II, esnaflar hakkında da uygulanır. Dolayısıyla esnaflar arasındaki ilişkilerden doğan alacak ve zilyetliğin, *bağlantı* içinde olduğu kabul edilir.

TİTRK'nın kapsamına esnaf işletmeleri de girdiğinden, esnaf işletmelerinin bu Kanun hükümleri çerçevesinde rehni mümkündür.

(1) Esnaf işletme adı kullanıyorsa, adın, esnaf ve sanatkârlar siciline tescil olunması zorunludur (Esnaf ve Sanatkârlar Sicili Yönetmeliği 26.1.b). Yönetmelik için bkz. RG, 14.12.2018, S. 30625.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TACİR YARDIMCILARI

I. GENEL OLARAK

Geniş bir faaliyet alanı ve iş hacmine sahip ticarî işletmelerde, bu işletmeyi kendi adına işleten kişinin (tacir), bütün işleri tek başına yürütmesine imkân yoktur. Bu nedenle tacir, ticarî işletmesiyle ilgili faaliyetleri yürütürken, başka kişilerin (*tacir yardımcıları*) emek ve mesailerinden de yararlanır[1]. Tacir yardımcılarının bir kısmı, tacire bağımlı olarak çalışır; bunlar, tacirin verdiği talimat çerçevesinde ve onun nezaret-denetimi altında faaliyet gösterirler[2]. Tacire yardımcı olan kişilerin diğer bir bölümü ise, çalışma yöntem ve zamanını serbestçe belirleme yetkisine sahip, bağımsız yardımcılardan oluşur[3]. Bu kişiler, genellikle yardımcı oldukları tacirin ticarî işletmesinden ayrı, kendi adlarına işlettikleri bir ticarî işletmenin de sahibidirler. Dolayısıyla tacirin bu tür bağımsız yardımcılarının kendileri de, ayrıca tacir sıfatına sahiptirler.

Bağımlı tacir yardımcılarını, ikili bir ayırım içinde incelemek uygun olur. Bunlardan bir kısmının taciri temsil etme yetkisi yoktur. Örneğin tacire ait fabrikada hizmet sözleşmesine dayanarak çalışan işçi; otelcilik işletmesinde kat görevlisi, çamaşırcı olarak görev yapan kişiler bu konumdadır. Ticaret hukuku bakımından temsil yetkisine sahip olmayan bu tür yardımcıların hukukî durumu özellik arz etmediğinden, bunlar ayrıca inceleme konusu yapılmayacaktır. Bağımlı tacir yardımcılarının diğer bir kısmının ise, taciri

---

(1) Küçük ve kısıtlılara ait ticarî işletmeyi, bunlar adına işleten yasal temsilci tacirin iradesi dışında kanun hükmü gereğince görevlendirilmiş olduğundan, bu anlamda tacir yardımcısı sayılamaz. Aynı durum, tüzel kişi tacirlerin organları bakımından da söz konusudur.

(2) Bu yönde 10. HD, 7.4.2014, E. 2013/4881, K. 8074 (YKD, 2015, C. 41, S. 9, s. 1859).

(3) Bağımsızlığın belirlenmesinde kullanılabilecek ölçütler için bkz. **Tekin:** Tacir Yardımcılarının Bağımsızlığının Tayininde Bir Yol Gösterici, Alman Ticaret Kanunu § 84.1 (Batider, 2019, C. 35, S. 4, s. 131 vd.).

temsil etme yetkisi vardır. Ticarî temsilci (BK 547), ticarî vekil (BK 551), pazarlamacı (BK 448) gibi. Temsil yetkisine sahip bu tür tacir yardımcılarının temsil yetkileri, ticarî hayatta gerekli olan açıklığı ve hukukî güvenliği sağlamak amacıyla özel olarak düzenlenmiş ve bu temsil yetkisinin, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı kural olarak sınırlandırılamayacağı kabul edilmiştir (bkz. BK 549. Karş. BK 41/I).

Her ne kadar pazarlamacılık, BK'nın İkinci Kısmı'nın "Ticarî Temsilciler, Ticarî Vekiller ve Diğer Tacir Yardımcıları" başlıklı On İkinci Bölümü altında yer almamışsa da, pazarlamacılığa ilişkin hükümlerin sadece işveren tacir ile pazarlamacı arasındaki hak ve yükümlülükleri düzenlemeye yönelik olduğu söylenemez. Nitekim BK 452/II'de, pazarlamacının işlem yapmaya yetkili kılındığı hallerde, bu işlerin icrası için bütün olağan hukuki işlem ve fiilleri yapabileceği belirtilmiştir. Üçüncü kişilerin pazarlamacının bu hukukî durumuna güvenleri de korunacaktır. Pazarlamacı kendisine özel yetki verilmedikçe sadece müşteriden tahsilat yapamaz ve ödeme günlerini değiştiremez (BK 452/II, son kısım).

İşlem yapmaya yetkili kılınan pazarlamacının bu yetkisi iç ilişkide sınırlandırılabilirse de, bu sınırlandırmalar iyiniyetli üçüncü kişi müşteriye karşı ileri sürülemez[1].

Bu düzenleme nedeniyle pazarlamacılığı da, tacir yardımcıları arasında ele almak uygun olur[2].

Tacirin bağımsız yardımcılarına gelince: Bunlardan bir kısmının da taciri temsil etme yetkisi yoktur. Örneğin, sözleşme yapmak isteyen kişileri bir araya getirmek amacıyla faaliyette bulunan simsarın, taciri temsil yetkisi yoktur. Aynı şekilde, kendi adına, tacir hesabına iş gören komisyoncunun da, taciri (doğrudan) temsil etme yetkisi mevcut değildir. Buna karşılık acentenin, ister sözleşme yapan acente ister aracılık yapan acente şeklinde çalışsın, daima taciri temsil yetkisi vardır (bkz. TTK 105, 107).

---

(1) **Rehbinder:** Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Obligationenrecht, 2. Abteilung, 2. Teilband, 2. Abschnitt-Art. 331-335 OR, Bern 1992, Art. 348b, Nr. 1, 7.

(2) Karş. **Ayoğlu:** Bağlı ve Bağımsız Tacir Yardımcıları, Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun Ticari İşletme Hukuku Alanında Getirdiği Yenilikler Sempozyumu (25-26.11.2011), İstanbul 2012, s. 47-48.

Bu arada acentenin, bağımsız tacir yardımcıları arasında başka bir açıdan özellik arz eden durumuna da değinmek gerekir. Her ne kadar acente, tacirin bağımsız yardımcılarından ise de, tacirle olan ilişkisi süreklilik gösterir[1]. Buna karşılık tacirin diğer bağımsız yardımcılarından olan simsar ve komisyoncunun tacirle olan ilişkisi süreklilik göstermez; bunların, her işlem için ayrıca görevlendirilmesi gerekir.

Tacir yardımcıları ile ilgili hükümlerin bir kısmı BK'da, bir kısmı da TTK'da yer almıştır. BK'da ticarî temsilci (md. 547-550), ticarî vekil (md. 551-554), komisyoncu (md. 532-546), simsar (md. 520-525), pazarlamacı (md. 448-460) düzenlenmiştir. TTK'da ise, acentelik (md. 102-123) ve taşıma işleri komisyonculuğuna (md. 917-930) ilişkin hükümlere yer verilmiştir[2].

II. BAĞIMLI YARDIMCILAR

1. Ticarî Temsilci (*Ticarî Mümessil*)

A- Genel Olarak

Temsile ilişkin BK 40 vd.daki hükümlerde temsil yetkisinin kapsam ve sınırlarının, yetkiyi veren hukukî işleme göre saptanacağı, başka bir deyişle, bu hususun, temsil yetkisini veren kişi (müvekkil) tarafından yapılan irade açıklamasının içeriğine göre belirleneceği ifade edilmiştir (bkz. md. 41-42). Bu durum, ticaret hayatında bazı sıkıntılara neden olabilir. Zira bir işletmenin işlerini idare eden ve işletme sahibini temsile yetkili olan kişi ile işlem yapan üçüncü kişiler, duruma göre temsilcinin, işletmenin konusuna giren tüm işlemleri yapmaya yetkili olduğunu ve bu temsil yetkisinin, müvekkil tarafından sınırlandırılamayacağını bilmek isterler. Bu ihtiyacı karşılamak üzere, kanunlarda, sahip olduğu temsil yetkisinin kapsam ve sınırları müvekkilinin iradesinden bağımsız şekilde kanun tarafından belirlenen *ticarî temsilcilik* kurumuna yer verilmiştir[3].

---

(1) Nitekim TTK 102.1'de acente tanımlanırken, belli bir yer veya bölge içinde *sürekli olarak* ticarî işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme adına yapmayı meslek edinmekten söz edilmiştir.

(2) ETK'nın ticaret işleri tellâllığına (ticarî simsarlık) ilişkin hükümleri (md. 100-115) eskidiği ve uygulanma olanağı kalmadığı gerekçesiyle TTK'ya alınmamıştır.

(3) BK'nın mehazını teşkil eden İsvBK'nın ticarî temsilciliğe ilişkin hükümleri (md.

Ticarî temsilcilere ilişkin olmak üzere BK'da yer alan düzenlemede de, temsil yetkisini veren işletme sahibi (müvekkil) ile ticarî temsilci arasındaki iç ilişki üzerinde durulmadan, ticarî temsilcinin üçüncü kişilerle ilişkisi, kısacası sahip olduğu temsil yetkisinin kapsam ve sınırları hükme bağlanmıştır[1].

Müvekkil ile ticarî temsilci arasındaki iç ilişki ise, vekâlet sözleşmesine dayanabileceği gibi hizmet ya da şirket sözleşmesinden de kaynaklanabilir.

B- Tanımı

Ticarî temsilci, işletme sahibinin, ticarî işletmeyi yönetmek ve işletmeye ilişkin işlemlerde ticaret unvanı altında, ticarî temsil yetkisi ile kendisini temsil etmek üzere, açıkça ya da örtülü olarak yetki verdiği kişidir (BK 547/I).

EBK 449/I'de ticarî temsilcinin, "... müessesenin imzasını kullanarak bilvekâle imza vazetmek üzere ... kendisine mezuniyet verilen kimse" olduğundan söz eden ifade yanıltıcıydı; zira ticarî temsilci hiçbir şekilde "müessesenin imzasını" kullanamaz; kendi imzasını, işlemi, işletme sahibini temsilen yaptığını gösteren bir ibareyi (vekâleten gibi) kullanarak atar[2]. BK 547'de yer verilen tanımla bu yanlış düzeltilmiştir.

C- Atanması

Ticarî temsilci, bir işletmenin işlerini idare etmek üzere atanır. Ticarî temsilci atanacak işletmenin, ticarî işletme olması gerekir. BK 547/I'de "ticarî işletmeyi yönetmek"ten ve "ticaret unvanı" altında taciri temsil etmekten söz edilmiştir. Dolayısıyla esnaf işletmesi için ticarî temsilci atanamaz. Nitekim EBK'nın, "diğer nevi müesseselerde ve işlerde ticaret siciline kayıttan başka suretle ticarî mümessil tayin olunamaz" yolundaki hükmü de (md. 449/III) BK'ya alınmamıştır. Bu değişikliğin nedeni BK 547'ye ilişkin gerekçede açıklanmamıştır.

---

458 vd.), Alman hukukundan esinlenilerek (ATK 48 vd.) hazırlanmıştır.

(1) BK'nın, "Ticarî Temsilciler, Ticarî Vekiller ve Diğer Tacir Yardımcıları" başlığını taşıyan Onikinci Bölümü'nde yer alan hükümlerden sadece 553. maddede "rekabet yasağı" dolayısı ile müvekkil ile ticarî temsilci (ve diğer ticarî vekiller) arasındaki iç ilişkiye değinilmiştir.

(2) **Feyzioğlu:** Ticarî Mümessiller ve Diğer Ticarî Vekiller, Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan, İstanbul 1979, s. 426.

Ticarî temsilci atamaya, işletmeyi işleten kişi yetkilidir. İşletmeyi işleten, çoğunlukla işletmenin sahibi konumundadır. Ancak bu iki sıfatın birbirinden ayrıldığı hallerde[1], ticarî temsilci, işletmeyi işleten kişi -dolayısıyla ticarî işletmelerde *tacir*- tarafından atanır.

Kamuya yararlı dernek ve vakıflar ile kamu tüzel kişileri, ticarî işletme işletseler dahi tacir sayılmazlar (TTK 16.2). Ancak gerek kamuya yararlı dernek ve vakıflar gerek kamu tüzel kişileri işlettikleri (tüzel kişiliğe sahip olmayan) ticarî işletmeler için ticarî temsilci atayabilirler.

Velâyet altındaki küçüklere ait ticarî işletmeler için ticarî temsilci bunların velileri tarafından atanır (MK 352).

Kısıtlılara ait ticarî işletmeleri bunlar adına işleten vasilerin, ticarî temsilci atamaya yetkili olup olmadıkları tartışılabilir. Bazı işlemlerin kısıtlı adına vasi tarafından yapılması tamamen yasaklanmış (MK 449), bazı tür işlemlerin yapılması ise vesayet makamının (sulh mahkemesi) (MK 462) iznine bağlanmıştır. Vesayet altındaki kişinin kişisel sorumluluğunu veya önemli bir sermaye tahsisini gerektiren bir şirkete ortak olması gibi işlemlerin yapılması ise, vesayet makamından (sulh mahkemesi) sonra denetim makamından da (asliye mahkemesi) izin alınmasını gerektirir (MK 463). Yapılması tamamen yasaklanmış ya da mahkeme iznine bağlanmış işlemler incelendiğinde, bunlardan büyük bir kısmının, doğrudan ticarî temsilcinin temsil yetkisinin kapsamı içine girdiği görülür. Örneğin vasi ancak sulh mahkemesinden izin alarak mahcur kişi adına kambiyo taahhüdünde bulunabilir (MK 462/5). Oysa BK 548/I uyarınca ticarî temsilci müvekkili adına kambiyo taahhütlerinde bulunmaya dahi yetkilidir. Bu durumun, vasi sıfatıyla mahkemeden izin alınmadıkça yapılamayacak olan bazı işlemlerin, vasi tarafından atanan ticarî temsilci aracılığıyla serbestçe yapılmasına ve sonuçta vesayet altındaki kişinin istenilen şekilde korunamamasına yol açabileceği ifade edilmiştir. Buradan hareketle, vasinin, kısıtlı adına ticarî temsilci atayamayacağını kabul etmek gerekir[2].

---

(1) Örneğin ticarî işletmenin ürün kirasına verilmesinde olduğu gibi.

(2) **Birsel:** Ticarî Mümessil Tarifinde Şahsî Unsur, Batider, 1963, C. 2, S. 1, s. 3-4; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 46-47'ye de bkz.

Alman hukukunda ise, vasinin, vesayet mahkemesinin izniyle ticarî temsilci ataması mümkündür (AlmMK 1822/11).

Bu durum karşısında, vesayet altına alınacak kişinin bir işletmeye sahip olduğu hallerde vasi tayinine yetkili sulh mahkemesinin, durumun özelliklerini dikkate alarak, ehil bir kişiyi vasi olarak tayin etmesi (MK 413) ve bu yolla ticarî işletmenin ayrıca geniş yetkili bir tacir yardımcısı atanmasına gerek duyulmadan işletilmesine olanak sağlaması gerekir.

Ancak şu hususu da belirtmek gerekir ki, tacirin medenî hakları kullanma yetkisini kaybetmesi, atanmış ticarî temsilcinin yetkisini sona erdirmez (BK 554/II)[1].

Tüzel kişiler tarafından işletilen işletmelerde ise, ticarî temsilci, tüzel kişinin yetkili organlarınca atanır. Anonim şirketlerde, bu yetki kural olarak yönetim kurulunca kullanılır (TTK 368, 375)[2]. Limited şirketlerde, ticarî temsilci, sözleşmede aksine hüküm olmadıkça, genel kurul kararıyla atanır (TTK 631.1). Ancak sözleşme ile şirket müdürü de, ticarî temsilci atamaya yetkili kılınabilir. Kollektif şirketler bakımından ticarî temsilci atanması *olağanüstü* iş niteliğinde olduğundan[3], atama, ortakların oybirliği ile verecekleri bir kararla gerçekleşir (bkz. TTK 223). Ticaret şirketlerinin tasfiyesi halinde işlere geçici olarak devam edilmesi söz konusu olursa (bkz. TTK 293, 542.1.b), tasfiye memurları da, ticarî temsilci atayabilmelidirler[4].

İşletme sahibi, kural olarak ticarî temsilci atamaya mecbur değildir. Ancak merkezleri Türkiye dışında bulunan ticarî işletmeler, Türkiye'deki şubeleri için yerleşim yeri Türkiye'de bulunan tam yetkili bir ticarî temsilci atamak zorundadırlar (TTK 40.4; TSY 122.1.ç, d).

---

(1) İşletmenin faaliyetlerinde devamlılığı sağlamak üzere kabul edilmiş olan bu hükmün, vesayet altına alınan kişinin korunması amacıyla tam bir uyum içinde olduğunu söylemek zordur. Zira müvekkilin vesayet altına alınmış olmasına rağmen ticarî temsilci, vasi tarafından yapılamayacak işleri serbetçe yapmaya devam edebilir. Bu durum nedeniyle, gerektiğinde ticarî temsilcinin, vasi tarafından azledilebileceğini kabul etmek uygun olur.

(2) TTK 375 gereğince yönetim kurulu kararı olmaksızın şirket genel müdürü, şube müdürü (ticarî temsilci) atayamaz [11. HD, 14.6.2017, E. 2016/1223, K. 3709 (Batider, 2017, C. 33, S. 3, s. 280)].

(3) **Karayalçın:** Şirketler Hukuku, s. 257-258.

(4) **Kırca:** Ticarî Mümessillik, s. 67.

Ticarî temsilci olarak atanacak kişinin bir gerçek kişi olması gerektiği, genellikle kabul edilen bir husustur[1]. Zira, ticarî temsilciye tanınan geniş yetkiler, müvekkil ile ticarî temsilci arasında güven ilişkisinin varlığını zorunlu kılar; tüzel kişilerin ticarî temsilci olarak atanabileceğini kabul etmek ise, yerine göre müvekkilin güven duymadığı, tanımadığı kişilerin tüzel kişinin organı olarak temsil yetkisini kullanmalarına neden olabilir.

Ticarî temsilci olarak atanacak kişinin tam ehliyetli olması gerekmez; temyiz kudretine (ayırt etme gücü) sahip olması yeter.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 28/I. maddesi uyarınca devlet memuru, ticarî temsilci olarak faaliyet gösteremez.

Ticarî işletmeler için atanan ticarî temsilcinin, ticaret siciline tescili (kaydı) zorunlu olmakla birlikte (BK 547/II); bu tescil kurucu nitelikte değildir. Başka bir deyişle, ticarî temsilci olarak atanan kişi, tescilden önce bu sıfatı kazanır ve yetkilerini kullanabilir (BK 547/II, son kısım)[2]. Bu itibarla ticarî işletmeler bakımından tacirin ticarî temsilcilik yetkisini zımnî şekilde vermesi de mümkündür. Örneğin ticaret siciline tescilden önceki bir safhada tacirin, bir kişinin ticarî temsilciye özgü yetkileri kullanmasına ses çıkarmaması[3], o kişiyi ticarî temsilci olarak atadığını gösterir[4].

TSY 47.1 uyarınca ticarî temsilci atanmasının sicile kaydı için tacir tarafından sicil memuruna verilecek dilekçeye, vekâletnamenin noterden onaylı bir örneğinin yanı sıra ticarî temsilcinin, müvekkil tacire ait ticaret unvanının altına atılmış imza örneğinin de eklenmesi gerekir (TSY 47.1.b).

---

(1) **Birsel:** Ticarî Mümessil, s. 10; **Domaniç:** Ticaret Hukuku, s. 318; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 168; **Feyzioğlu:** s. 412-413. Tüzel kişilerin de ticarî temsilci olarak atanabilecekleri fikri için bkz. **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 487-488; **Kırca:** Ticarî Mümessillik, s. 84-85.

Alman ve İsviçre hukukunda da, sadece gerçek kişilerin ticarî temsilci olarak atanabileceği belirtilmiştir (**Ulusan:** İsviçre Hukukuyla Karşılaştırmalı Olarak Alman Hukukunda Prokurist, Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan, İstanbul 1978, s. 640, 645).

(2) Ancak bu atamayı on beş gün içinde sicile tescil ettirmeyen tacir (müvekkil) hakkında TTK 33'te öngörülen müeyyideler uygulanır.

(3) Örneğin kişinin, tacire ait ticaret unvanının altını kendi imzasıyla imzalayarak tacir adına işlem yapmasına tacir tarafından itiraz olunmaması.

(4) BK 547/I'de de, ticarî temsilciye temsil yetkisinin açık veya zımnî şekilde verilmesinden söz edilmiştir.

D- Temsil Yetkisinin Kapsamı

a- Ticarî Temsilci Tarafından Yapılabilecek İşlemler

Ticarî temsilcinin sahip olduğu temsil yetkisinin kapsamı geniş şekilde çizilmiş ve ticarî temsilcinin, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı işletmenin *amacına* dahil her türlü işlemi işletme sahibi adına yapmaya yetkili olduğu belirtilmiştir (BK 548/I).

BK 548/II'de ise, ticarî temsilcinin, müvekkilinden özel yetki almadan yapamayacağı işler gösterilmiş; bunlar, taşınmazları devretmek veya taşınmazlar üzerinde üçüncü kişiler lehine (aynî) hak tesis etmek şeklinde sayılmıştır.

Ticarî temsilcinin temsil yetkisinin sınırlarını tayinde kullanılan *amaç* terimi, objektif ölçütlere göre belirlenmekte ve ticarî temsilcinin, söz konusu işletmenin amacına ulaşabilmesi için faaliyet konusuna giren her türlü işlemi (olağan-olağanüstü)[1] yapabileceği kabul olunmaktadır. Bu çerçevede ticarî temsilci, işletmede çalışacak işçiler ile hizmet sözleşmeleri yapabilir; bu sözleşmeleri feshedebilir; hammadde satın alabilir; üretilen malların satımı konusunda sözleşmeler yapabilir, işletmenin satış politikasını değiştirebilir, alacaklardan feragat edebilir. Ticarî temsilci, işletmenin faaliyeti bakımından gerekli olan taşınır, taşınmaz malların kiralanması için sözleşmeler de yapabilir; işletmeye dahil taşınmazları kiraya verebilir ve bu kira sözleşmelerini tapuya şerh ettirebilir[2]. BK 548/II'de ticarî temsilcinin, sadece *işletme sahibine ait taşınmazları devredemeyeceği veya bunlar üzerinde üçüncü kişiler lehine (aynî) haklar kuramayacağı* gösterildiğinden, ticarî temsilci işletmenin faaliyeti için gerekli taşınmazları satın almaya da yetkilidir. Ticarî temsilci, işletmenin faaliyeti açısından gerekli gördüğü hallerde, şube açabilir ve işletme merkezinin bulunduğu yeri değiştirebilir[3]. Ticarî temsilci ile işletme sahibi arasındaki yakın ilişki ve bulunması gereken güven duygusu, ticarî temsilci-

---

(1) HGK, 5.11.2008, E. 15-651, K. 654 (THD, 2009, S. 33, s. 170-171).

(2) Bir kira sözleşmesinin tapuya şerh edilmesi, kiranın şahsî bir hak olma özelliğini etkilemez; sadece bu şahsî hakkı güçlendirir. Bu itibarla taşınmazların kiraya verilmesi ve bu hakkın tapu kütüğüne şerhi, BK 548/II'deki yasağın kapsamına girmez.

(3) **Becker** (Çev.: **Dura**): Ticarî Temsil Yetkisi (Prokura) ve Ticarî Vekillerin Temsil Yetkileri, YD, 1982, C. 8, S. 3, s. 436, Nr. 5.

nin kendi yerine geçmek üzere başka bir kişiyi ticarî temsilci olarak atamasına engeldir. Ancak ticarî temsilci, yetkileri ticarî temsilciye oranla daha sınırlı olan bir *ticarî vekil* (BK 551) atayabilir. Ticarî temsilci tacir adına bono, poliçe, çek düzenleyebilir, başka bir deyişle kambiyo taahhüdünde bulunabilir (BK 548/I); kredi (borç) alabilir[1]. Ticarî temsilcinin, başka bir kişinin borcu için, tacir adına kefalet verebileceğini de kabul etmek gerekir[2]. Zira tacirlerin kredi temini konusunda özellikle bankalara karşı müştereken sorumluluk yüklenmek suretiyle birbirlerine destek olmaları ve ticarî faaliyetlerini bu şekilde sürdürmeleri, ticarî hayatın normal ve olağan işlemleri arasında yer alır. Aksi düşüncenin kabulü, ticarî hayatın olağan seyrine ve akışına uygun düşmez[3]. İşletmenin amacına dahil bütün tasarrufları yapma yetkisine sahip ticarî temsilcinin, avukat olmadığı hallerde dahi, işletme sahibini mahkemelerde temsil ederek, işletme sahibi adına dava açabileceği, açılmış davalarda işletme sahibini savunabileceği kabul olunmaktadır (karş. Avukatlık Kanunu 35/I)[4]. Ticarî temsilciyi, sulh, tahkim ve davadan feragata da yetkili saymak gerekir (BK 48. Karş. BK 504/III ve HMK 74)[5].

Ticarî temsilcinin sahip olduğu temsil yetkisini kötüye kullandığı hallerde kendisiyle işlem yapılan üçüncü kişi iyiniyetli ise, yapılan işlem müvekkili bağlar (BK 548/I). Buna karşılık üçüncü kişinin, temsil yetkisinin kötüye

---

(1) BK 551/II'de *ticarî vekillerin*, kendilerine özel yetki verilmedikçe, müvekkil adına borç para alamayacağı gösterilmiştir. Bu hükmün zıt kanıtından hareketle, ticarî temsilcinin müvekkili adına borç alabileceği de kabul olunmaktadır. Aynı sonuca ticarî temsilcinin kambiyo taahhüdünde bulunma yetkisinden hareketle varılması da mümkündür.

(2) **Ulusan:** s. 651; **Birsel:** Ticarî Mümessil, s. 3; **Kırca:** Ticarî Mümessillik, s. 112-113.

(3) 11. HD, 23.3.1982, E. 851, K. 1225 (YKD, 1982, C. 8, S. 6, s. 821-822). 11. HD'nin bu kararı, ticaret şirketlerinin kefalet verme ehliyetine ilişkin olmakla birlikte, kararın gerekçesinden, incelediğimiz konu bakımından da yararlanma imkânı vardır.

(4) 11. HD, 24.1.1986, E. 7416, K. 161 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 346-347, Nr. 468). Aynı yönde **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 490. Ancak Avukatlık Kanunu'nun 35/III. maddesi uyarınca belirli büyüklükteki anonim şirketler ile ortak sayısı yüz veya daha fazla olan yapı kooperatiflerinin avukat bulundurma zorunluluğu vardır. Dolayısıyla bu şirketlerin işletmeleri için atanan ticarî temsilcinin dava açması fiilen söz konusu olmayacaktır.

(5) **Domaniç:** Ticaret Hukuku, s. 323-324.

Ticarî temsilcinin tacir adına tahkim sözleşmesi yapabilmesi için, bu hususta özel yetkiyi haiz olması gerekmez [11. HD, 10.4.1997, E. 711, K. 2662 (Batider, 1997, C. 19, S. 1, s. 189)].

kullanıldığını bildiği ya da bilmesi gerektiği durumlarda, yapılan işlem MK 2 uyarınca müvekkili bağlamaz[1].

b- Ticarî Temsilci Tarafından Yapılamayacak İşlemler

Ticarî temsilci, bir ticarî işletmenin işlerini idare etmek üzere atanır, başka bir deyişle, ticarî temsilcilik yetkisi ancak bir ticarî işletmenin varlığı halinde söz konusu olabilir. Dolayısıyla ticarî temsilci, işletmenin ortadan kalkmasına, tasfiye olunmasına yol açabilecek işlemleri yapamaz. Örneğin özel olarak yetki verilmedikçe, işletmeyi devredemez; müvekkili tacirin iflâsını isteyemez[2]. Ticarî temsilci, müvekkilinden özel yetki almadıkça, işletme üzerinde rehin hakkı da kuramamalıdır.

Ticarî temsilci, ticarî işletmeyi işleten tacirin hukukî yapısı ile ilgili temel değişiklikleri de yapmaya yetkili değildir. Örneğin, bir gerçek kişi tacir tarafından işletilen işletmeye ortak kabul edemez; tüzel kişi tacirlerde tür değişikliği (TTK 180 vd.) yapamaz; mevcut ortaklardan birini şirketten çıkaramayacağı gibi şirketin feshini de isteyemez.

Ticarî temsilci tarafından özel yetki alınmadıkça yapılamayacak diğer bazı işler, BK 548/II'de gösterilmiştir. Sözü edilen hüküm uyarınca ticarî temsilci, taşınmazları devredemez, bunlar üzerinde üçüncü kişiler lehine aynî haklar tesis edemez. Taşınmazları devir yasağı, sadece tasarruf işlemleri için değil aynı zamanda tasarruf işlemlerini yapma borcunu yükleyen taahhüt

---

(1) HGK, 13.2.1974, E. 1973/T. 524, K. 1974/103 (YKD, 1975, C. 1, S. 9, s. 10-11); HGK, 18.9.1991, E. 1991/2-308, K. 1991/418 (YKD, 1992, C. 18, S. 1, s. 32-33); HGK, 5.5.1993, E. 1-79, K. 195 (YKD, 1993, C. 19, S. 11, s. 1628-1629); 13. HD, 3.10.1995, E. 6697, K. 8386 (YKD, 1996, C. 22, S. 2, s. 238); 1. HD, 7.10.2015, E. 12122, K. 11432 (YKD, 2016, C. 42, S. 1, s. 16-17). Bu durum hakim tarafından resen göz önünde bulundurulmalıdır [11. HD, 1.4.2014, E. 2012, K. 6377 (Batider, 2014, C. 30, S. 2, s. 139)].

(2) 19. HD, 7.10.2003, E. 5886, K. 9380 (YKD, 2004, C. 30, S. 9, s. 1419). Ticarî temsilci, işletme sahibi adına konkordato teklifinde de bulunamaz; zira konkordatonun (İİK 285 vd.), tacirin ticarî itibarı, kredisi, müşteri çevresi üzerinde önemli etkileri olduğu gibi, teklif edilen konkordatonun tasdik olunmaması (İİK 298) halinde alacaklılardan birinin talebi üzerine borçlu tacirin doğrudan doğruya iflâsına karar verilmesi de söz konusudur (bkz. İİK 177/3, 301/I).

(borçlandırıcı) işlemleri için de geçerlidir[1]. Zira taahhüt işleminden sonra tasarruf işleminin (tapu siciline tescil) yapılmasından kaçınılırsa, işlemin tarafını teşkil eden üçüncü kişinin MK 716 uyarınca hâkim kararıyla mülkiyet hakkını kazanması söz konusu olabilir. Aynı gerekçeyle, ticarî temsilci, taşınmazlara ilişkin satış vaadi de yapamaz. BK 548/II'de ticarî temsilcinin taşınmaz üzerinde üçüncü kişiler lehine aynî haklar kuramayacağı da gösterildiğinden, ticarî temsilci, özel yetki verilmedikçe, irtifak hakkı, taşınmaz mükellefiyeti (taşınmaz yükü) ve taşınmaz üzerinde rehin hakkı da tesis edemez.

Ancak taşınmaz alım-satımıyla uğraşan bir işletmeye atanan ticarî temsilcinin, taşınmazlar üzerinde işlem yapabilmesi için kendisine özel yetki verilmiş olmasına gerek yoktur[2].

E- Temsil Yetkisinin Sınırlandırılması

İşletme sahibinin (müvekkil) iradesiyle, ticarî temsilcinin temsil yetkisinin sınırlandırılmasına sadece iki halde izin verilmiştir. BK 549 uyarınca ticarî temsilcinin temsil yetkisi sadece *şube işleriyle* ya da *birlikte temsil kaydıyla* sınırlandırılabilir.

a- Şube İşleriyle Sınırlama

Ticarî temsilcinin temsil yetkisi, yönetmekle görevlendirildiği şubenin işleriyle sınırlandırılabilir (BK 549/I). Böyle bir sınırlandırma getirilmişse, müvekkil, ticarî temsilcinin diğer şubeler için yaptığı işlemlerden sorumlu olmaz. Görüldüğü üzere bu sınırlama sadece yer itibariyledir; ticarî temsilcinin, işlerini yönetmekle görevlendirildiği şubeyi ilgilendiren tüm işlemleri işletme sahibi adına yapma yetkisi -yukarıda açıklanan sınırlar içinde- devam eder[3].

---

(1) **Feyzioğlu:** s. 417.

(2) **Domaniç:** Ticaret Hukuku, s. 324.

(3) "... Banka şubesi başında bulunan kişiye, şubenin mevzuu içinde kalma koşulu ile şube işlemlerinin gerektirdiği bütün sözleşmeleri akd ve yerine getirme yetkisi verildiğine göre, bu yetkinin [E]BK'nun 449 [*BK 547*] ve onu izleyen maddelerinde düzenlenmiş bir ticarî mümessillik olduğunun kabulü gerekir. Ticarî mümessiller ise, özellikle dış ilişkilerde kanunun tayin ettiği ayrık durumlar dışında yetkileri sınırlandırılamayacağından, fevkalâde nitelik taşısa bile, şube mevzuu içinde kalma koşuluyla her türlü işlemleri işletme adına yapma ve ifasına yetkili bulunmaktadırlar. O halde şube başında bulunan ve ticarî mümessil yetkisini haiz *banka müdürünün* [E]BK.nun 450 ve 451 [*BK 548, 549*] nci maddeleri hükümleri ile 453/2 [*BK 551/*

BK 549/I'de temsil yetkisinin sadece şube işleriyle sınırlandırılmasına izin verildiğinden, ticarî temsilcinin bu yetkisinin, şube sayılmayan satış mahalli, irtibat bürosu gibi iş yerleri için sınırlandırılabilmesi mümkün değildir.

b- Birlikte Temsil Kaydıyla Sınırlama

İşletme sahibi, aynı işletme için birden fazla ticarî temsilci atayabilir. Bu gibi hallerde, atanan her bir ticarî temsilci, kural olarak kendi başına (münferiden) işletme sahibi adına işlem yapmaya yetkili sayılır. İşletme sahibi, atadığı ticarî temsilcilerin karşılıklı olarak birbirlerini denetlemelerine olanak sağlamak ve böylece temsil yetkisinin kötüye kullanılması tehlikesini asgariye indirebilmek amacıyla, ticarî temsilcilerin onun adına işlem yaparken *birlikte hareket etmeleri* şartını da getirebilir (BK 549/II). Birlikte temsil şartının öngörüldüğü hallerde, ticarî temsilcilerin tek başlarına işletme sahibini temsil etmeleri söz konusu olmaz. Yapılan işlemle işletme sahibinin bağlı tutulabilmesi için, işlemin bütün ticarî temsilciler tarafından *birlikte* yapılmış (imzalanmış) olması gerekir.

Ancak birlikte hareket etme koşulu, işlemin aynı anda imzalanması anlamına gelmez; bir ticarî temsilci tarafından yapılan işlemin sonradan ikinci ticarî temsilci tarafından imzalanmasıyla da, BK 549/II'nin gereği yerine getirilmiş olur[1].

Birlikte hareket etme kaydı, sadece aktif temsilde geçerlidir; pasif temsilde bu kural yürümez. Başka bir deyişle, işletme sahibine yapılan ihtar ve ihbarları onun adına kabule, her bir ticarî temsilci ayrı ayrı yetkili olmakta devam eder.

İşletme sahibinin bazı ticarî temsilcilerine münferiden hareket etme yetkisi tanıması, bazılarına ise birlikte temsil kaydıyla yetki vermesi mümkündür.

II] üncü maddesinin *mefhumu muhalifinden* şube *mevzuu* içinde kalma koşuluyla sözleşme yapmaya, semeni tespit ve tahsile, sulh ve tahkime, davada aktif ve pasif husumet ehliyetini haiz olma yetkisine, bono, poliçe ve çek düzenlemeye yetkili olduğunun kabulü gerekmektedir..." [11. HD, 24.1.1986, E. 7416, K. 161 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 346, Nr. 468)].

(1) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 492; **İmregün:** s. 174.

Birlikte temsil yetkisi, bir şubenin işleri dolayısıyla da verilebilir. Böylece, iki ayrı tür sınırlandırma birleştirilmiş olur.

BK 549/I ve II uyarınca atanması ticaret siciline tescil olunan ticarî temsilcinin temsil yetkisine gerek şube işleriyle gerek birlikte temsil kaydıyla getirilen sınırlamaların da, tescil ve ilanı gerekir. Aksi halde, iyiniyetli üçüncü kişilerin, ticarî temsilcinin temsil yetkisinin hiçbir şekilde sınırlandırılmamış olduğuna güvenerek yaptıkları işlemler, işletme sahibini bağlar (BK 549/III). Bu sınırlamaların tescil ve ilanı halinde, ticarî temsilciyle işlem yapan kişinin sınırlamayı bilmediği yolundaki iddiası dinlenemez (TTK 36.3).

Ticarî temsilcinin temsil yetkisinin, şube işleri ve birlikte temsil dışında, başka şekillerde sınırlandırılması, iyiniyetli üçüncü kişiler bakımından geçerli olmaz (BK 549/IV). Bu bağlamda, ticarî temsilcinin temsil yetkisi, *miktar itibariyle* ya da *işletme konusu içinde* sınırlandırılamaz[1]. Örneğin ticarî temsilciye yüzbin TL'ye kadar işlem yapma ya da ihracat-ithalât işlemleriyle uğraşan bir işletme için atanan ticarî temsilciye sadece ihracat işlemlerini gerçekleştirme yetkisi verilemez. Bu tür sınırlamalar, ticaret siciline tescil ve ilan olunamadığından[2], bunların, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi de mümkün değildir[3]. Ancak işletme sahibi, bu sınırlamanın üçüncü kişi tarafından bilindiğini (ya da bilinmesi gerektiğini) ispat ederek, kendisini yapılan işlemle bağlı tutulmaktan kurtarabilir.

---

(1) Bu hususta ayrıca bkz. aşağıda 2, D.

(2) Zira BK 549/III'e göre ticarî temsilcinin temsil yetkisi sadece şube işleri ve birlikte temsil kaydıyla sınırlandırılabilir. Dolayısıyla kanunî olarak sadece bu tür sınırlamaların tescil ve ilanı mümkündür.

(3) Bu tür sınırlamalar, sadece işletme sahibi ile ticarî temsilci arasındaki iç ilişkide dikkate alınabilir. Sınırlamaya uymayan ticarî temsilci, müvekkiline karşı sorumlu olur.

Eski Bankalar Kanunu'nda, açılacak kredinin miktarı dikkate alınarak bu kredilerin verilmesi hususunda karar almaya yetkili kılınan banka organları gösterilmişti (aynı yönde BankK 51). Yargıtay, bu hükümlerin, bankaların iç ilişkilerini ilgilendirdiğini ifade ederek, banka organlarının -olayda şube müdürünün- Bankalar Kanunu'nun kendisine verdiği yetkiyi aşarak açtığı kredinin de geçerli sayılacağını ve bu işlemin bankayı bağlayacağını kabul etmiştir. Yargıtay'a göre, yalnız banka organlarını ve bankanın iç işlerini hedef tutan bir kanun hükmünün, temsil yetkisini ilgilendirmesi düşünülemez [HGK, 29.5.1963, T/23-19 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s..835, dn. 429)]. Bu hususta ayrıca bkz. **Şit:** Bankanın Çek Ödemeleri Dolayısıyla Kredi Sınırlarının Aşılması, Batider, 2010, C. 26, S. 4, s. 163-165.

F- Temsil Yetkisinin Sona Ermesi

a- Azil, İstifa

Güvene dayalı ticarî temsilcilik ilişkisi, işletme sahibi (müvekkil) tarafından her zaman sona erdirilebilir (BK 554/I). İşletme sahibinin azil yetkisini kullanması, ticarî temsilcinin, müvekkili ile arasındaki iç ilişkileri düzenleyen sözleşmelerin (vekâlet, hizmet, şirket gibi) sona ermesine neden olmaz[1]. Ticarî temsilcilik yetkisinin geri alınmasına rağmen taraflar bu sözleşmeden doğan haklarını kullanabilirler (BK 554/I). Örneğin azle rağmen ticarî temsilcinin, müvekkilinden ücret talep etmesi mümkündür.

Azil yetkisini kullanmaktan peşinen feragat edilmesi geçersizdir (BK 42/II).

Ticarî temsilci de, her zaman istifa edebilir. Ancak uygun olmayan bir zamanda istifa eden ticarî temsilci, müvekkilinin bu yüzden uğradığı zararları tazmin ile yükümlüdür (BK 512).

Ticarî temsilciye verilen temsil yetkisi ticaret siciline tescil ve ilan edilmemiş olsa bile, azil-istifa nedeniyle bu yetkinin sona ermiş olduğunun tescil ve ilan edilmesi gerekir (BK 550/I). Aksi halde iyiniyetli üçüncü kişilere karşı[2] ticarî temsilcinin temsil yetkisinin devam ettiği kabul olunur (BK 550/II).

b- Ölüm, Medenî Hakları Kullanma Ehliyetinin Kaybı, İflâs

İşletme sahibinin ölümünün, medenî hakları kullanma ehliyetini kaybetmesinin, ticarî temsilcinin yetkisini sona erdirmeyeceği, BK 554/II'de gösterilmiştir (karş. BK 43/I). Bu hüküm, işletmenin faaliyetlerinde devamlılığı sağlamak üzere kabul edilmiştir. Ancak, mirasçı veya vasi, ticarî temsilciyi sonradan BK 554/I'e dayanarak azledebilir[3].

---

(1) Ancak aksi kararlaştırılmadıkça, ticarî temsilcinin tâbi olduğu rekabet yasağı, sözleşmenin feshi ile birlikte ortadan kalkar [11. HD, 23.2.2006, E. 2004/14947, K. 1793 (Batider, 2006, C. 23, S. 3, s. 340)].

(2) Temsil yetkisinin azil, istifa nedeniyle sona erdiğini bilmeyen ya da bilmesi kendisinden beklenemeyen kişiler.

(3) Vasinin bu azil yetkisini kullanabilmesi için mahkemeden izin almasına gerek yoktur.

BK 554/II'deki hüküm emredici nitelikte değildir. Dolayısıyla, işletme sahibinin ölümünün ya da medenî hakları kullanma ehliyetini kaybetmesinin, ticarî temsilcilik yetkisinin son bulmasına neden olacağı kararlaştırılabilir. Temyiz kudretine (ayırt etme gücü) sahip olan ticarî temsilcinin kısıtlanmasını gerektiren nedenlerin ortaya çıkmış olması, ticarî temsilcinin temsil yetkisinin son bulmasına yol açmaz. Zira yukarıda da açıklandığı üzere, ticarî temsilci olarak atanacak kişinin, temyiz kudretine sahip olması esas itibariyle yeterlidir.

Ticarî işletmeyi işleten kişinin (tacir) iflâsı halinde müflis tacirin işletmesi ve diğer malları üzerindeki tasarruf ehliyeti son bulmuş olacağından (İİK 184, 191), ticarî temsilcinin de, iflâs masasına dahil ticarî işletme bakımından temsil yetkisini kullanmasına imkân kalmaz. Buna karşılık, ticarî temsilcinin iflâsı, ticarî temsilcilik yetkisinin son bulmasına neden olmaz[1].

İşletme sahibinin iflâsı halinde ticarî temsilcinin temsil yetkisinin son bulmuş olduğunun ayrıca tescil ve ilanına gerek yoktur[2]; zira iflâs kararının kendisine bildirilmesi üzerine iflâs dairesi durumu ilgili yerlere, bu arada ticaret siciline de bildirir ve gerekli ilanı yapar (İİK 166). İflâsın ilanından sonra masaya ait bir malın üçüncü kişiler tarafından iyiniyetle iktisabı, mümkün değildir. İşletme sahibinin konkordato ilan etmesi ise, ticarî temsilciliği sona erdirmez[3].

İflâs hali dışında ticarî temsilcilik yetkisi hangi nedenle sona ererse ersin durumun, BK 550/I uyarınca ticaret siciline tescil ve ilanı gerekir; aksi halde temsil yetkisinin iyiniyetli üçüncü kişiler bakımından devam ettiği kabul olunur (BK 550/II).

c- İşletmenin Devir ve Tasfiyesi

İşletmenin devri, kişisel güvene dayanan ticarî temsilcilik ilişkisine de son verir[4]. BK 547/I'de ticarî temsilcinin işletme sahibi tarafından atanacağı gösterilmiş olduğundan, işletmenin yeni sahibi, eğer güven duyuyorsa, eski

(1) **Domaniç:** Ticaret Hukuku, s. 328; **Feyzioğlu:** s. 427, dn. 42.

(2) **Domaniç:** Ticaret Hukuku, s. 328; karş. **Feyzioğlu:** s. 427, dn. 42.

(3) Bu hususta bkz. **Kırca:** Ticarî Mümessillik, s. 191-192.

(4) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 493; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 172; **Kırca:** Ticarî Mümessillik, s. 190.

ticarî temsilciyi yeniden atayabilir. İşletmenin devri nedeniyle ticarî temsilcinin yetkisinin son bulmuş olduğunun, BK 550'ye göre tescil ve ilanı gerekir.

İşletmenin tasfiye haline girmesi de, işletmenin işlerini idare etmek üzere atanmış olan ticarî temsilcinin temsil yetkisine son verir. İşletmenin bir tüzel kişi tarafından işletildiği hallerde, tüzel kişinin fesholunarak tasfiyeye girmesi de, ticarî temsilcilik yetkisini sona erdirir (BK 43/II). Bu durum, BK 550 uyarınca tescil ve ilan edilmelidir.

Ticaret şirketinin son bulması halinde ise, bu son bulmanın ticaret siciline tescil ve ilanı gerekir (TTK 250, 532, 637). Bu tescil ve ilandan sonra ticarî temsilcinin de şirketi temsil yetkisi kalmaz (TTK 251). Son bulmadan sonra şirketin tasfiyesi, tasfiye memurlarınca yürütülür (TTK 280, 536).

2. Ticarî Vekil

A- Genel Olarak

Bir işletmede tacire bağımlı olarak çalışan yardımcıların hepsinin aynı genişlikte temsil yetkisine sahip olmaları gerekmez. İşletme sahibi, ticarî temsilcinin yanı sıra, daha dar temsil yetkisine sahip yardımcıların hizmetinden de yararlanmak isteyebilir. Bu ihtiyacı karşılamak üzere, BK'nın 551 ve 552. maddelerinde özel birtakım düzenlemeler yapılmış ve *ticarî vekiller ile diğer tacir yardımcıları* hükme bağlanmıştır.

Ticarî vekillerin ve diğer tacir yardımcılarının sahip oldukları temsil yetkisinin kapsamı, BK'nın bu hükümlerinde özel olarak düzenlenmiştir.

B- Tanımı

BK 551/I'e göre ticarî vekil, bir ticarî işletme sahibinin[1], kendisine ticarî temsilcilik yetkisi vermeksizin, işletmesini yönetmek veya işletmesinin bazı işlerini yürütmek için yetkilendirdiği kişidir. Bu tanımdan anlaşılabileceği gibi, ticarî vekile, işletmenin ya tüm işlerinin idaresi ya da belirli bazı işlerinin yapılması hususunda temsil yetkisi verilebilir. İlk halde *genel yetkili ticarî vekil*den, ikinci halde ise *sınırlı (özel) yetkili ticarî vekil*den söz edilir.

(1) "Ticari işletme sahibi" ibaresi işletmeyi işleten kişi (tacir) olarak anlaşılmalıdır.

Bu anlamda, fabrika müdürü, genel yetkili ticarî vekil; otel resepsiyonunda çalışan kişi ile işletmenin satın alma işlerine bakan görevlisi ise, özel yetkili ticarî vekil konumundadır.

C- Atanması

Ticarî vekiller, tacir veya ticarî temsilci tarafından atanır. Herhangi bir şekle bağlı olmayan bu atama, açık şekilde yapılabileceği gibi zımnen de yapılabilir. Bu anlamda yardımcıya ticarî işletme içinde verilen görev, ticaret hayatında genel kabul gören uygulamaya göre söz konusu kişiye belli bir temsil yetkisinin verilmesini de gerekli kılıyorsa, tacir zımnen ticarî vekil atamış sayılır[1]. Örneğin satış mağazasının kasasında oturan görevli, satılan malların bedelini tacir adına tahsil etmeye de yetkilidir.

Ticarî vekil, ancak bir ticarî işletme için atanabilir (BK 551/I). Ticarî işletme sayılmayan işletmelere atanan temsilcinin yetkileri, BK 551'e değil, temsil hakkındaki genel hükümlere (BK 40 vd.) tâbidir.

Ticarî vekilin atanması, ticaret siciline tescil ve ilan olunamaz. Buna rağmen, tescil ve ilan yapılmışsa, bu tescil hukukî sonuç doğurmaz[2].

Sonradan 6552 sayılı Kanun'la TTK 371'e eklenen 7. fıkra ile anonim şirkete hizmet akdi[3] ile bağlı olan ticarî vekil ve diğer tacir yardımcıları bakımından farklı bir hüküm kabul edilmiş ve bu ticarî vekillerin de tescil ve ilanına izin verilmiştir[4]. TTK 629'a eklenen fıkra ile anonim şirketlere ilişkin olarak getirilen bu yeni düzenlemelerin limited şirket tarafından atanan ticarî vekiller için de uygulanması kabul edilmiştir. Anonim ve limited şirket dışındaki tacirler tarafından atanan ticarî vekiller ise bu düzenlemeye tâbi olmayacak ve bunların atanması ve yetki kapsamları ticaret siciline tescil olunmayacaktır.

---

(1) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 173; **Feyzioğlu:** s. 431.

(2) Ticarî vekilliğin son bulması halinde de, durumun ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi söz konusu değildir (karş. BK 550).

(3) "Hizmet akdi ile bağlı olma" kavramı geniş değerlendirilmeli ve vekalet ya da başka bir sözleşmeyle çalışanlar da kapsama alınmalıdır (**Yanlı-Okutan Nilsson:** Anonim ve Limited Şirketlerde Sınırlı Yetkili Temsilci Tayini, Batider, 2014, C. 30, S. 4, s. 13).

(4) Bu tescil kurucu nitelikte değildir (**Kırca, İ.:** TTK 371.7 Hakkında Bir İnceleme: AB'ye Üyelik Yolunda Geri Adım, Batider, 2014, C. 30, S. 3, s. 32; **Yanlı-Okutan Nilsson:** s. 23).

Böylece, TTK 371.7 (ve 629.3) dolayısıyla ortaya bütünlükten yoksun bir durum çıkmış olmaktadır.

D- Temsil Yetkisinin Kapsamı ve Sınırlandırılması

Ticarî temsilci, bir işletmenin tüm işlerini idare etmekle görevlendirildiğinden, onun, işletmenin hem *olağan* hem *olağanüstü* nitelik gösteren bütün işlerini yapma yetkisi vardır. Buna karşılık *genel yetkili ticarî vekil,* ticarî temsilcilik yetkilerine sahip olamayacağından (BK 551/I), işletmenin sadece *alışılmış* (*olağan*) işleriyle sınırlı olarak temsil yetkisini kullanabilir (BK 551/II). Alışılmış işlerin neler olduğu belirlenirken, bir yandan işletmenin niteliği, iş hacmi, bulunduğu yerde geçerli olan ticarî görüşler, diğer yandan yapılması söz konusu olan işlemlerin tür ve değeri dikkate alınır. Bu kıstaslar göz önünde tutularak somut işlemin, o işletme bakımından devamlı olarak yapılan işlemlerden olup olmadığı saptanır. Buna göre, bir fabrika müdürü için işletmede çalışacak işçilerle hizmet sözleşmeleri yapmak, hammadde alımı hususunda sipariş vermek, bunların bedellerini ödemek, üretilen mallarla ilgili satım sözleşmeleri yapmak, alışılmış (olağan) işlerden sayılır. Buna karşılık işletmede izlenen satış politikasını değiştirerek sadece belli bir bölgeye satış yapılmasına karar vermek, işletmede kullanılan makinelerin, daha yeni teknolojiye göre üretilmiş makinelerle değiştirilmesi hususunda sözleşmeler yapmak, olağanüstü nitelikte görülmelidir. Ticarî vekilin, olağanüstü nitelik arz eden bu işlemleri yapabilmesi için, kendisine özel yetki verilmesi gerekir.

BK 551/II'de, ticarî vekilin özel yetki verilmedikçe yapamayacağı başka bazı işler gösterilmiştir. Bunlar, tacir adına ödünç alma, kambiyo taahhütlerinde bulunma ve davacı veya davalı olarak mahkemelerde taciri temsil etmektir[1]. BK 551/II'de gösterilmemekle birlikte, ticarî temsilci tarafından dahi özel yetki alınmadıkça yapılamayan, işletmeye dahil taşınmazları temlik etmek ya da bunlar üzerinde üçüncü kişiler lehine aynî haklar kurmak şeklindeki işlemlerin, ticarî vekil tarafından da yapılamayacağını kabul etmek gerekir. Ticarî vekil tacir adına kefalet de veremez[2].

---

(1) Oysa ticarî temsilci, bu tür işlemleri dahi yapma yetkisine sahiptir.

(2) **Reisoğlu:** Kefalet, s. 103.

Genel yetkili ticarî vekilin temsil yetkisi, üçüncü kişilere duyurulmak kaydıyla sınırlandırılabilir. Bu sınırlamalar ticaret siciline tescil ve ilan edilemeyeceğinden, bunların üçüncü kişilere mektup, sirküler gönderilmesi suretiyle duyurulmuş olması gerekir. Ticarî vekillerin temsil yetkisini, ticarî temsilcilerde olduğu gibi, birlikte hareket etme kaydıyla veya belirli bir şubenin işleriyle sınırlamak da mümkündür.

Belli bir işin ya da işlemin ifasıyla görevlendirilen *sınırlı (özel) yetkili ticarî vekillerin* sahip oldukları temsil yetkisinin kapsamı ise, yapılması kendilerine bırakılmış olan iş ya da işlemin niteliğine göre belirlenir. Örneğin satış işiyle uğraşan ticarî işletmelerin görevli veya hizmetlileri o mağazanın alışılmış (olağan) satış işlemlerinin hepsini yapmaya yetkili sayılırlar (BK 552/I). Dolayısıyla satış mağazasının görevli veya hizmetlileri yaptıkları satım sözleşmeleriyle ilgili olarak bedeli tahsil etmek, fatura, makbuz vermek, ihtar ve ihbarları yapmak, kabul etmek hususunda da yetki sahibidirler. Satış mağazası görevli ve hizmetlilerinin bu temsil yetkileri, mağaza içinde müşterilerin kolaylıkla görebilecekleri şekilde yapılan yazılı bir duyuruyla sınırlandırılabilir (BK 552/I). Mağazada, ayrı bir kasa memuru tayin edilmişse, diğer satış görevlileri, sattıkları malın bedelini almaya yetkili değillerdir (BK 552/II). Bu halde faturaları kapatmaya, makbuz vermeye kasa memuru yetkilidir (BK 552/II). Satış mağazası görevli ve hizmetlilerinin, mağaza dışında satış bedelini tahsil etme yetkileri de yoktur. Söz konusu kişilere bu hususlaki temsil yetkisinin özel olarak yazılı şekilde[1] verilmesi gerekir (BK 552/II).

Buna karşılık anonim ve limited şirketler tarafından atanan ticarî vekil ve diğer tacir yardımcılarının yetkilerinin kapsamını belirlemek, bir bakıma kolaylaşmıştır; zira TTK 371.7 uyarınca atanacak ticarî vekilin görev ve yetkileri iç yönergede açıkça belirlenerek tescil ve ilan olunur (aynı yönde TTK 629.3). Bu ticarî vekillerin yetkilerine getirilen sınırlamalar da (miktar, konu yönünden ya da şube işleri, birlikte temsil gibi) ticaret siciline tescil ve ilan edilerek, üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilir.

Bu şartlar altında anonim ve limited şirketler, ticarî temsilci yerine; yetkisi istendiği kapsamda belirlenip, sınırlandırılabilen ve bu durum tescil, ilan edilebilen ticarî vekil atamayı tercih edeceklerdir.

---

(1) Temsil yetkisinin bu şekilde yazılı verilmesi zorunluluğu, borçlar hukukunda temsil yetkisinin verilmesinin şekle bağlı tutulmamış olması karşısında, eleştiriye açıktır (**Feyzioğlu:** s. 435, dn. 58).

E- Temsil Yetkisinin Sona Ermesi

Ticarî vekilin temsil yetkisinin son bulması hakkında BK 554 hükmü uygulanır. Ticarî vekile verilen temsil yetkisinin geri alındığı ticaret siciline tescil ve ilan edilemeyeceğinden (karş. BK 550), bu husus, mektup, sirküler göndermek suretiyle derhal müşterilere duyurulmalıdır. Aksi halde tacir, ticarî vekilin iyiniyetli üçüncü kişilerle yaptığı işlemlerle bağlı tutulur; bunlara yapılacak ödemeler, borçlu üçüncü kişiyi tacire olan borcundan kurtarır. Ticarî vekilin azli, istifası halinde, atama sırasında verilen yetki belgesinin de geri alınması gerekir.

Ancak TTK 371.7 ya da 629.3 kapsamında tayin edilen ticarî vekillerin temsil yetkisinin son bulması halinde bu durumun da, TTK 31 gereğince tescil ve ilanı gereklidir.

3. Pazarlamacı

A- Tanımı ve Unsurları

a- Tanım

Pazarlamacı, sürekli olarak bir ticarî işletme sahibi işveren hesabına[1] işletmenin dışında her türlü işlemin yapılmasına aracılık etmeyi veya yazılı anlaşma varsa, bu anlaşmada belirtilen işlemleri yapmayı, ücret ödenmesi karşılığında üstlenen kişidir (BK 448).

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere pazarlamacı, işletmenin faaliyet çevresini genişleten, faaliyetlerin işletme merkezi dışındaki yerlere de yayılmasını sağlayan tacir yardımcısıdır. Faaliyet çevresini genişletmek isteyen tacir şube açma yoluna gidebileceği gibi, eğer o yerdeki iş hacmi uygun değilse, sabit bir büro (şube) açmak yerine pazarlamacıların hizmetlerinden yararlanmayı da tercih edebilir.

Pazarlamacılar ile EBK'da (md. 454) düzenlenmiş olup da BK'ya alınmayan seyyar tüccar memurları faaliyet biçimleri yönünden büyük benzerlik göstermektedir.

---

(1) "Hesabına" sözcüğü, "adına" şeklinde anlaşılmalıdır.

b- Unsurlar

aa- Pazarlamacı, tacirin *bağımlı* bir yardımcısıdır. Bu husus, pazarlamacılık sözleşmesinin, BK'nın "Hizmet Sözleşmeleri" ile ilgili Altıncı Bölümü içinde düzenlenmiş olmasından anlaşılabilir. BK 450'de, pazarlamacının kendisine verilen talimatla bağlı olduğu, talimat doğrultusunda müşteri ziyaretleri yapmak; tacire pazarlama faaliyetleri ve müşteri çevresiyle ilgili olarak düzenli biçimde, ayrıntılı bilgi vermek zorunda olduğu da ayrıca gösterilmiştir. Bu hususta ayrıca BK 456/II'ye de bkz. Bu yönüyle pazarlamacılık acentelik faaliyetinden ayrılır; acentelikte esas olan *bağımsızlıktır* ve acente kendi çalışma saat ve koşullarını bizzat tayin eder.

bb- Pazarlamacı ile onu görevlendiren ticarî işletme sahibi[1] arasındaki ilişki süreklidir (BK 448). Başka bir deyişle pazarlamacı kendisini görevlendiren tacir işvereni için sürekli biçimde aracılık ya da onun adına işlem yapar. Bu yönüyle pazarlamacı, tacirin geçici yardımcısı olan simsardan (BK 520) ayrılır.

cc- Pazarlamacı, faaliyetini, *işletmenin dışında* gerçekleştirir (BK 448). Dolayısıyla pazarlamacı, mağaza içinde hizmet gören satış mağazası görevli ve hizmetlilerinden (BK 552) farklı konumdadır. Pazarlamacı, tacir adına işletme dışında sadece işletmede yapılan türden işlemlerin yapılmasına aracılık eder. Ancak tacirle pazarlamacı arasında yapılan yazılı anlaşmada pazarlamacının işlem yapmaya da yetkili kılınması halinde pazarlamacı işlemin icrası için gereken tüm işlem ve fiilleri yapabilir. Buna karşılık özel yetki verilmedikçe müşterilerden tahsilat yapamaz ve ödeme tarihlerini değiştiremez (BK 452/II). Bu kapsamda pazarlamacı, müşteri ile sözleşme koşullarını pazarlık edebilir; bedel ve ödeme biçimini kararlaştırabilir; ayıp ihbarında bulunabilir; pasif temsil yetkisine sahip olur. Ancak işveren tacir, kendisine bedel ve işlem koşulları konusunda talimat vermişse, bunlara uymak zorundadır (BK 450/II). Bu tür talimatlara uymaması sadece iç ilişki bakımından hüküm ve sonuç doğurur, bu durum iyiniyetli üçüncü kişiye karşı ileri sürülemez[2].

dd- Pazarlamacılık *ücret karşılığında* yapılır (BK 448, 454). Ücret, belirli bir miktarı ifade edileceği gibi sabit bir miktarla birlikte komisyondan

---

(1) İşletme sahibi her zaman tacir konumunda olmayabileceğinden, BK 448'de "işletme sahibi işveren" tabiri yerine, "tacir işveren"den söz edilmeliydi.

(2) **Rehbinder:** Art. 348b, Nr. 1, 7.

da oluşabilir (BK 454/I). Ancak ücretin tamamının veya önemli bir kısmının komisyondan oluşmasının yazılı olarak kabul edildiği hallerde, kararlaştırılan komisyon, pazarlama faaliyetinin uygun karşılığını teşkil etmelidir (BK 454/II).

Ücretin yanı sıra pazarlamacının masraflarının (harcamalar) da ödenmesi gerekir (BK 457). Masrafların sabit ücrete veya komisyona dahil edilmesine ilişkin anlaşmalar hükümsüzdür (BK 457/II).

Pazarlamacılık ilişkisinden doğan alacakları için pazarlamacı hapis hakkına sahiptir (BK 458).

Pazarlamacının belirli bir pazarlama alanında ya da belirli bir müşteri çevresinde faaliyette bulunma tekeline sahip olması, pazarlamacılık sözleşmesinin kanunî unsurları arasında yer almamaktadır (bkz. BK 453/I). Pazarlamacıya, sözleşmeyle bu tür bir tekel hakkı tanınırsa, tacir kural olarak aynı alan ve çevre için başkalarına görev veremez; ancak kendisi bu müşterilerle işlem yapabilir (BK 453/I). Pazarlamacı, tacirin bu müşteri çevresi ile ya da faaliyet alanında yaptığı işlemler için de komisyon isteyebilir (BK 455/I).

B- Atanması

Pazarlamacı, tacir konumunda olan işveren ile yapılan bir sözleşme uyarınca görevlendirilir. BK 449'da bu sözleşmede yer alması gereken hususlar gösterilmiştir.

Sözleşmede bulunması gereken hususlardaki noksanlar, kanun hükümleri ve alışılmış hizmet koşullarına göre tamamlanır (BK 449/II).

Eğer pazarlamacıya, ilişkinin başladığı tarihten itibaren işlem yapma yetkisi verilmek isteniyorsa, sözleşmenin yazılı şekilde yapılması gerekir (BK 448). Bu yetkinin, sözleşme ilişkisi başladıktan sonra verilmesi söz konusu olursa, gene yazılı bir anlaşma yapılır. Pazarlamacıya belli bir pazarlama alanı ya da müşteri çevresi bırakılmışsa, işverenin, başkalarına aynı alan ve çevrede faaliyette bulunma yetkisi verebilmesi de, pazarlamacıyla bu hususu öngören yazılı anlaşma yapılmasına bağlıdır (BK 453). Yazılı anlaşma yapılmasını gerektiren diğer bir hal için bkz. BK 456/I, son cümle.

Sözleşmede, pazarlamacının, müşterilerin yükümlülüklerini ifa etmemelerinden sorumlu olacağı yolunda bir koşul yer alamaz; böyle bir koşul geçersizdir (BK 451/I). Bu durumun istisnası için bkz. BK 451/II.

C- Pazarlamacılık Sözleşmesinin Son Bulması ve Sonuçları

BK 459'da pazarlamacılık sözleşmesinin feshi konusunda özel bir düzenleme yapılmıştır.

Sözleşmenin sona ermesi halinde, pazarlamacıya, bizzat yaptığı veya yapılmasına aracılık ettiği tüm işlemler ile, kabul veya yerine getirme zamanına bakılmaksızın, son bulmaya kadar işverene iletilen siparişler için de komisyon ödenir (BK 460).

Son bulma durumunda, özellikle belli bir pazarlama sahasında faaliyette bulunma yetkisi verilmiş ve BK 453/I'de öngörüldüğü şekilde bir anlaşma da yapılmamışsa, pazarlamacıya, TTK 122.5 uyarınca denkleştirme ödemesi yapılması düşünülebilir. İtiraf etmek gerekir ki, esas itibariyle kendisine verilen müşteri listesi çerçevesinde faaliyet gösteren pazarlamacının (bkz. BK 450/I, 460/II), işletmeye yeni müşteriler kazandırması ve dolayısıyla denkleştirme ödemesine hak kazanması, ancak özel gayret gösterdiği istisnaî bazı hallerde söz konusu olabilir.

Son bulma halinde pazarlamacı; pazarlamacılık faaliyetinde bulunması için kendisine verilen fiyat tarifelerini, örnek ve modelleri, müşteri kayıtlarını ve diğer belgeleri de geri vermekle yükümlü olur (BK 460/II). Araç ve taşıma belgeleri, fiyat tarifeleri, müşterilerle ilgili kayıtlar, hapis hakkına konu oluşturamaz; bunların geri verilmesi lazımdır (BK 458/II).

III. BAĞIMSIZ YARDIMCILAR

1. Simsar (*Tellâl*)

A- Genel Olarak

Sözleşme ilişkisine girmek isteyen tarafların birbirlerini bulmaları ayrı yerde faaliyet göstermeleri, aynı dili konuşmamaları gibi çeşitli nedenlerden ötürü güçlük arz eder. Bu güçlüğü ortadan kaldırmak, sözleşme yapmak isteyen kişileri bir araya getirmek, sözleşmenin yapılabilmesi için uygun bir

ortam hazırlamak üzere *simsar* (*tellâl*) denilen aracıların faaliyetlerinden yararlanılır.

Simsarlık sözleşmesi, BK 520 vd.daki hükümlerle en genel şekilde ele alınarak düzenlenmiş[1] ve bu hükümlerde aracılık faaliyetinin meslek şeklinde icrası şartı aranmamıştır. Arızî olarak aracılık yapan kişi de, BK'nın simsarlık hakkındaki hükümlerine tâbi olur. BK'da yapılan düzenleme içinde, bazı tür simsarlık sözleşmelerine uygulanmak üzere özel hükümler de getirilmiştir. Örneğin BK 520/III'e göre taşınmaz simsarlığına ilişkin sözleşme yazılı olarak yapılmadıkça geçerli olmaz; evlenme simsarlığında ise, ücret hakkında dava açılamaz (BK 524)[2]. Simsarlık, esas itibariyle vekâletin bir alt türü olduğundan[3], vekâlete ilişkin BK hükümlerinin de (md. 502-514), hakkında düzenleme bulunmayan hallerde simsarlık ilişkisine uygulanabilmesi mümkündür[4]. Nitekim BK 520/II'de açıkça "simsarlık sözleşmesine, kural olarak vekâlete ilişkin hükümler uygulanır" denilmiştir.

Simsarlık sözleşmesinin yapılması, herhangi bir şekle bağlı tutulmamıştır. Ancak, yukarıda da değinildiği üzere, taşınmaz simsarlığına ilişkin sözleşmenin yazılı olarak yapılması zorunluluğu vardır (BK 520/III)[5]. Yargıtay, taşınmaz simsarlığı kavramının dar anlaşılmaması gerektiğine işaret ederek, bu kavramın, taşınmaz alım-satımının yanı sıra taşınmazla ilgili aynî veya

(1) Simsarlıkla ilgili başka bir hüküm de, 5174 sayılı T. Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nun 47/I. maddesinde yer almıştır. Bu hüküm, ticaret borsalarında yapılan alım-satımlarda aracılıkta bulunan *borsa simsarlarının*, hukukî durumunu düzenlemektedir.

(2) Dolayısıyla evlenme simsarlığı sözleşmesinde ücret ödeneceği öngörülmüş olsa bile, bu borç, eksik borç niteliğindedir.

(3) Simsarlık ile vekâlet arasındaki farklar konusunda bkz. **Tandoğan:** Özel Borç İlişkileri, C. 2, s. 380.

(4) Bu hususta bkz. **Tandoğan:** Özel Borç İlişkileri, C. 2, s. 380-381.

(5) EBK 404/II'den alınan hüküm, taşınmaz simsarlığına ilişkin bir sözleşme yapılmadığı halde bazı kişilerin simsar olarak faaliyet gösterdikleri ve ücrete hak kazandıkları yolunda iddialar ileri sürerek asılsız davalar açmalarıyla başlayan kötü uygulamayı önlemek üzere [E]TK'nın Meriyet ve Tatbik Şekli Hakkında Kanun'un 41. maddesi ile EBK 404'e eklenmişti. Hükmün gerekçesine ilişkin açıklama için bkz. [E]TK'nın Meriyet ve Tatbik Şekli Hakkında Kanun Lâyihasına İlişkin Adliye Encümeni Mazbatası, Zabıt Ceridesi, 1956, C. 12, S. Sayısı 199, s. 16. Bu bağlamda bkz. 13. HD, 26.6.2019, E. 2016/17765, K. 7803 (YKD, 2019, C. 45, S. 11, s. 3221 vd.).

şahsî hak doğuran diğer işlemlerin yapılmasına aracılıkta bulunulmasını da kapsayacağını kabul etmiştir[1]. Dolayısıyla ipotek kurulması veya taşınmazın kiralanması hususundaki simsarlık sözleşmelerinin de, BK 520/III uyarınca yazılı şekilde yapılması gerekir. Ancak Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, sonradan 1974 yılında verdiği bir kararda[2], taşınmazın kiralanmasına ilişkin aracılık sözleşmesinin, kira sözleşmesinin kişisel bir hak doğurması nedeniyle yazılı yapılmasına gerek olmadığına karar vermiştir. Kanımızca, taşınmaz kira sözleşmeleriyle ilgili simsarlık sözleşmelerinin de yazılı şekilde yapılması, kiralık konut bulmanın zor olduğu dönemlerde simsar olarak hareket ettiğini iddia eden kişilerin haksız taleplerde bulunmalarının engellenmesi açısından yararlı olur.

İfade etmek gerekir ki, bu husus üzerinde artık daha fazla durmaya gerek yoktur. Zira BK 520/III'te "*taşınmazlar konusundaki*" simsarlık sözleşmelerinin yazılı yapılacağı belirtilmiş, böylece konu, kira sözleşmelerini de kapsar biçimde en geniş açıdan düzenlenmiş bulunmaktadır.

B- Tanımı ve Unsurları

a- Tanım

Simsarlık sözleşmesi simsarın, taraflar arasında bir sözleşme kurulması imkânının hazırlanmasını veya kurulmasına aracılık etmeyi üstlendiği ve bu sözleşmenin kurulması halinde ücrete hak kazandığı sözleşme olarak tanımlanmıştır (BK 520/I).

b- Unsurlar

aa- Simsar, tacirin *bağımsız* bir yardımcısıdır. Bu konumu itibariyle simsarın, kendisine ait ayrı bir işletmesi olabilir ve eğer bu işletme, ticarî işletme niteliğindeyse simsar, ayrıca tacir sıfatına da sahiptir.

bb- Simsar ile onun hizmetinden yararlanan tacir arasındaki ilişki, *geçici* niteliktedir. Kural olarak simsar, belli bir sözleşmenin yapılması için görev-

(1) 3. HD, 20.10.1958, E. 6315, K. 5337 (Hukuk Postası, 1958, C. 1, s. 323-324).
(2) 11. HD, 4.10.1974, E. 2591, K. 2559 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 520, Nr. 745).

lendirilir ve bu sözleşmenin yapılması (ya da yapılamayacağının anlaşılması) üzerine simsarın tacirle arasındaki ilişki son bulur. Oysa ticarî temsilci, ticarî vekil, belli bir veya birkaç sözleşmeyi yapmak için değil, bir işletmenin işlerini idare etmek üzere *devamlı* surette görevlendirilirler.

Aracılık yapan kişinin, bir iş görme sözleşmesiyle taraflardan birine muayyen ya da gayrımuayyen bir süre için *devamlı* şekilde bağlı olması halinde simsarlık hükümleri değil, pazarlamacılık (BK 448 vd.) ya da acentelik hakkındaki hükümler (TTK 102 vd.) uygulanır.

cc- Simsar, *aracılık* yapar[1]. *Aracılık faaliyeti* sadece sözleşme yapmak isteyen tarafları bir araya getirmekten ibaret olabileceği gibi, yerine göre sözleşmenin pazarlık safhasına katılmayı, sözleşme taslağını hazırlamayı da içerebilir. Aracılık faaliyetinin kapsamı, simsarlık sözleşmesinin hükümlerine göre belirlenir. Ancak simsarlık sözleşmesi, simsara temsil yetkisi vermez; başka bir deyişle simsar özel yetki verilmedikçe, kendisini görevlendiren taraf adına sözleşme yapamaz, bedeli tahsil edemez, satım konusu malları teslim alamaz.

Simsar, *ticarî işlere* ilişkin sözleşmelerin yapılması konusunda da faaliyet gösterebilir[2]. Ancak bu durum onun, BK 520 vd.daki hükümlerle getirilen düzenlemeden farklı bir hukukî rejime tâbi tutulmasını gerektirmez. ETK'nın ticarî işlerde aracılığı düzenleyen "ticaret işleri tellâllığı"na ilişkin hükümleri (md. 100 vd.) TTK'ya alınmamıştır[3].

dd- Simsarın, aracılık faaliyetini *meslek şeklinde,* devamlı surette yapması gerekli değildir. Bir sözleşmenin yapılmasına *arızî* olarak aracılık eden kişi hakkında da BK 520 vd.daki hükümler uygulanır.

---

(1) EBK'nın tellâllığı (simsarlığı) tanımlayan 404/I. maddesinde "akdin icrasına tavassut etmek"ten de söz edilmişti. Bu ibare, simsarın, sözleşmenin ifasıyla ilgisinin olmaması nedeniyle BK 520/I'e alınmamıştır.

(2) Örneğin taksi sahibi ile yolcu arasında taşıma sözleşmesi yapılması hususunda aracılıkta bulunan telefonlu taksi bürosu (simsar), ticarî bir işe ilişkin sözleşme yapılmasına aracılık etmektedir.

Yolcu ile taksi sahibi arasında, simsarın katkısıyla kurulan taşıma sözleşmesi ticarî iş niteliğindedir (TTK 3).

(3) Bu hususta bkz. yukarıda, I.

ee- Simsar, aracılık faaliyetini *ücret* karşılığında yapar. Ücret ödenmeyecekse ilişki, simsarlık değil, vekâlettir.

Simsar, tacir konumunda ise, yaptığı aracılık faaliyeti karşılığında TTK 20'ye dayanarak da ücret isteme hakkına sahiptir.

C- Borçları

a- Sözleşme Kurulması İmkânını Hazırlama veya Kurulmasına Aracılık Etme

Simsarın temel yükümlülüğü, sözleşme kurulması için imkânları araştırmak ve imkân bulunduğu takdirde durumu müvekkiline bildirmektir. Ancak simsarlık sözleşmesi ile simsara, kurulacak sözleşmenin şartlarını müzakere etmek, pazarlığını yapmak suretiyle aracılıkta bulunmak görevi de verilebilir (BK 520/I).

Simsarın, sözleşmenin yapılmasını sağlamak üzere aktif şekilde çaba göstermekle yükümlü olup olmadığı; müvekkilin de bu yönde bir talep hakkının bulunup bulunmadığı tartışmalıdır. Doktrinde savunulan bir görüşe göre[1], simsar, sözleşmenin yapılabilmesi için faaliyet göstermekle yükümlü değildir; bu hususta bir faaliyette bulunmaması, onun sadece ücret talep etme hakkını kaybetmesine yol açar. Nitekim BK 521'de, müvekkilin simsar tarafından bulunan kişiyle sözleşme yapması üzerine simsarın ücrete hak kazanacağı gösterilmiştir. Bu özelliği itibariyle simsarlık sözleşmesi, sadece müvekkil bakımından yükümlülük (ücret ödeme vaadi) getiren bir sözleşmedir. Simsar ise, aktif bir aracılık faaliyetinde bulunmakla yükümlü değildir.

b- Müvekkilin Menfaatlerini Gözetme

Simsar, aracılık faaliyetini iyiniyet kuralları çerçevesinde, basiret ve sadakatle yerine getirmek, müvekkiline ait iş sırlarını saklamakla yükümlüdür (BK 520/II ve 506/II). Simsar, iyiniyet kurallarına aykırı hareket ederek, sözleşmenin yapılmasına engel olur veya güçlükler çıkarırsa, müvekkiline tazminat ödemekle yükümlü olur[2]. Simsar, sözleşmenin müstakbel tarafı olarak müvekkiline bildirdiği kişinin malî durumunda sonradan meydana gelen de-

(1) **Becker:** II. Abteilung, Art. 412, Nr. 1; **Canaris:** Handelsrecht, s. 404. Bu hususta ayrıca bkz. **Tandoğan:** Özel Borç İlişkileri, C. 2, s. 380-381.

(2) **Bilge:** Borçlar Hukuku, s. 315.

ğişiklikleri de -ödeme kabiliyetinin kaybı gibi- müvekkiline duyurmak zorundadır. Simsar, sözleşmenin kurulmasına imkân hazırlamak amacıyla faaliyet göstereceğinden, müstakbel sözleşmenin her iki tarafı için de aracılık yapabilir. Ancak simsar, bu halde de tarafsız davranmak, her iki tarafın çıkarlarını dengelemekle yükümlüdür; aksi halde ücret talep hakkını kaybeder (BK 523).

D- Hakları

a- Ücret Talep Etme

aa- Ücret talep hakkının doğumu

Simsar, yaptığı aracılık işi karşılığında ücret talep etme hakkına sahiptir (BK 520/I).

Simsarın ücret talep edebilmesi için, yürütülen aracılık faaliyeti sonucunda *sözleşmenin kurulmuş olması* lâzımdır (BK 521/I). Simsarın faaliyetine rağmen taraflar arasında bir sözleşme ilişkisi kurulamamışsa, simsar ücret ödenmesini isteyemez[1]. Ancak simsar ile müvekkili arasındaki sözleşmede, aracılık faaliyeti sözleşme yapılmasına müncer olmasa dahi simsara ücret verileceğinin kararlaştırılması mümkündür[2].

Simsarın ücrete hak kazanabilmesi için, yapılan sözleşmenin, önemli noktaları itibariyle müvekkil tarafından arzulanan işleme uygun olması şarttır. Ancak bu husus değerlendirilirken, sözleşmenin hukukî şekli üzerinde değil müvekkilce arzulanan ekonomik amaca ulaşılıp ulaşılmadığı konusu üzerinde durulmalıdır[3].

Simsarın ücret talep edebilmesi için, simsarlık faaliyeti sonucunda taraflar arasında yapılan sözleşmenin hukuken *geçerli olması* da gerekir. Özellikle yapılması söz konusu olan sözleşme belli bir şekle bağlanmışsa, bu şeklin yerine getirilmiş olması; belli bir makamın izninin alınmasının gerekli olduğu hallerde de bu iznin verilmiş olması lâzımdır. Eğer sözleşme, *geciktiri-*

---

(1) Bu yönüyle simsarlık sözleşmesi, tesadüfe bağlı bir sözleşmedir (BGE 61/II, s. 84).

(2) Yaptığı hazırlık ve aracılık, sözleşmenin kurulmasına müncer olmasa dahi, simsarın ücret isteyebileceği hususunda sözleşme yapılabilir [TD, 16.5.1961, E. 3695, K. 1067 (Batider, 1963, C. 2, S. 1, s. 111)].

(3) Dolayısıyla satış sözleşmesinin yapılması hususunda faaliyet göstermek üzere kendisi ile anlaşma yapılan simsarın faaliyeti sonucunda ortaya bir trampa sözleşmesi çıkmışsa, gene ücret ödenmesi gerekir.

ci şarta bağlı olarak yapılmışsa, simsar, şartın gerçekleşmesinden sonra ücrete hak kazanır (BK 521/II). Sözleşme *bozucu şarta* bağlı kılınmışsa, şartın gerçekleşmesi üzerine simsara ödenmiş olan ücretin iadesinin istenip istenemeyeceği hususu, BK'da düzenlenmemiştir. Bozucu şartın gerçekleşmesi, kural olarak geçmişe etkili olmayacağından (BK 173/III), sözleşmenin yapılmasıyla ücrete hak kazanan simsarın da tahsil ettiği ücreti iade etmesi gerekmez[1]. Buna karşılık, sözleşmenin iradeyi sakatlayan nedenlere [irade bozuklukları; yanılma (hata), aldatma (hile), korkutma (ikrah), aşırı yararlanma (gabin)] dayanılarak iptali, geçmişe de etkili olacağından, ödenmiş olan simsarlık ücretinin iade edilmesi gerekir[2]. Ancak karşı tarafın iradesini sakatlayan neden (aldatma, korkutma gibi) müvekkilin davranışından kaynaklanmışsa, sözleşmenin yapılması sırasında durumdan haberdar olmayan simsar, müvekkilinden ücretini talep edebilmelidir[3].

Sözleşmenin geçerli olarak kurulmasından sonra sözleşmenin ifası safhasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar ve bu uyuşmazlıklar nedeniyle sözleşmeden dönülmesi[4], simsara ödenmiş olan ücretin iadesini gerektirmez[5].

Müvekkilin, simsarın bulduğu kişiyle sözleşme yapma zorunluluğu yoktur. Müvekkil, haklı nedenlere dayanarak[6] simsarın bulduğu kişiyle sözleşme yapmaktan kaçınabilir. Ancak müvekkil, sırf simsarlık ücretini ödemekten kaçınmak amacıyla simsarın bulduğu kişiyle sözleşme yapmak istemediğini bildirir, sonra da bu kişiyle doğrudan ilişkiye girerek sözleşmeyi yaparsa, simsar bu yüzden uğradığı zararın tazminini (ücretinin ödenmesini) müvekkilinden isteyebilir[7].

---

(1) Bu yönde **Schlegelberger-Schröder:** Handelsgesetzbuch (Komm.), 1. Band, 4. Auflage, Berlin-Frankfurt 1960, § 99, Anm. 5; İtMK 1757/II. Aksi fikir için bkz. **Becker:** II. Abteilung, Art. 413, Nr. 4.

(2) **Schlegelberger-Schröder:** § 99, Anm. 5; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 215.

(3) **Becker:** II. Abteilung, Art. 413, Nr. 3.

(4) Örneğin ayıplı mal teslimi nedeniyle satış sözleşmesinden BK 227/I'e göre dönülmesi.

(5) Bununla birlikte simsarın üçüncü kişi ile yapılan sözleşmenin ifasından sonra ücrete hak kazanacağı yolunda bir koşul da kararlaştırılabilir (**Becker:** II. Abteilung, Art. 413, Nr. 5).

(6) Simsarın bulduğu kişinin malî durumunun bozuk olması, teminat vermekten kaçınması gibi.

(7) **Bilge:** Borçlar Hukuku, s. 319; HGK, 15.3.2017, E. 2017/13-644, K. 460 (THD,

Ücret talep edilebilmesi için, sözleşmenin yapılması ile simsarın faaliyeti arasında bir nedensellik bağının bulunduğunun da ispat edilmesi gerekir[1]. Ancak, sözleşmenin münhasıran simsarın faaliyeti sonucunda yapılmış olması gerekmez; simsarın çalışmasının sözleşmenin yapılmasını sağlayan etkenlerden biri olması da yeterlidir[2].

Eğer bir sözleşmenin yapılmasına olanak sağlamak üzere, *birbirinden habersiz olarak* tayin edilen birden fazla simsarın hizmetinden yararlanılmışsa, ücret, sözleşmenin kurulmasına olanak sağlayan simsara ödenir[3]. Bu simsarların, ayrı ayrı gösterdikleri faaliyetin sözleşmenin yapılmasına etkili olması halinde ise, eğer bunların etki derecelerini tayine olanak bulunamıyorsa, her bir simsar ayrı ayrı ücretin tamamına hak kazanır[4]. Buna karşılık bir sözleşmenin yapılması için *müştereken* tayin edilen simsarlar, simsarlık ücretini eşit olarak paylaşırlar[5].

bb- Ücretin miktarı

Simsarlık ücretinin belirlenmesinde taraflar serbest bırakılmıştır (BK 522). Eğer simsarlık sözleşmesinde bu hususta bir düzenleme yapılmamışsa, ücret, tarifelere, bunlar da yoksa mahallî teamüle göre belirlenir (BK 522). Mahallî ticaret odaları, belli konulardaki simsarlık faaliyetlerinde ödenmesi gereken ücretleri saptamışlardır. Örneğin Ankara Ticaret Odası Oda Meclisi'nin, 25.9.1978 tarih ve 43 sayılı toplantısında kabul edilen teamül kararına göre taşınmaz alım-satımlarında özel bir anlaşma yapılmadığı sürece, tarafların simsara % 2'şer komisyon ücreti ödemeleri gerekir.

2018, C. 13, S. 146, s. 178-179).

(1) "Taraflar arasında tellâllık sözleşmesi oluşmasına göre, bu sözleşme hükümlerini davacının (tellâl) yerine getirdiği ve ücrete hak kazandığını ispat etmesi gerekir. Taraflar arasında tellâllık sözleşmesi yapıldığı kabul edildiğinden, davacının tanıkla dahi bu sözleşmeyi yerine getirdiğinin ispatı olanaklıdır" [11. HD, 3.12.1990, E. 1989/7667, K. 7730 (YKD, 1991, C. 17, S. 7, s. 1037-1038)].

(2) **Becker:** II. Abteilung, Art. 413, Nr. 8; Cour de Justice du Canton de Genève (9.2.1955) (Çev.: **Öcal:** Tellâllık Ücretine İlişkin İsviçre Mahkeme Kararları, AdDerg, 1966, C. 57, S. 11, s. 832); **Schlegelberger-Schröder:** § 99, Anm. 2.

(3) 13. HD, 16.4.1987, E. 1143, K. 2296 (YKD, 1988, C. 14, S. 2, s. 221).

(4) **Bilge:** Borçlar Hukuku, s. 320.

(5) **Bilge:** Borçlar Hukuku, s. 320; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 508.

Simsarlık ücreti konusunda mahallî teamül de yoksa, ücret, hâkim tarafından belirlenecektir.

cc- Ücretin borçlusu

BK 520/I uyarınca simsarlık ücretinin, görevlendirmeyi yapan kişi (müvekkil) tarafından ödenmesi gerekir. Ancak bir sözleşmenin yapılabilmesi için gerekli ortamı hazırlayan simsarın sonuç itibariyle müstakbel tarafların her ikisinin de ortak amaçlarına hizmet ettiği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Tarafların amaçlarının gerçekleşmesine olanak sağlayan simsarın, ücretini bu kişilerden talep edebilmesi, hakkaniyete uygun düşer. Ancak simsarlık sözleşmesinde simsarın, *sadece müvekkili için* aracılık faaliyetinde bulunacağı gösterilmişse, simsarın diğer taraftan ücret talep etmesi söz konusu olmaz.

dd- Aşırı (*Fahiş*) ücretin indirilmesi

BK 525'e göre, aşırı derecede yüksek simsarlık ücreti borçlunun talebi üzerine hâkim tarafından hakkaniyete uygun olarak indirilebilir[1]. Ancak sözleşmede öngörülen (aşırı) simsarlık ücretinin borçlusu tacir (ya da TTK 12.3 uyarınca tacir gibi sorumlu tutulan bir kişi) ise, bu ücretten indirim yapılamaz. Buna karşılık müvekkil tacir sıfatını haiz değilse, simsarın faaliyeti sonucunda yapılan sözleşme TTK 19.2 uyarınca tacir sayılmayan müvekkil bakımından da ticarî nitelikte sayılsa bile, borçlu (müvekkil), BK 525'e dayanarak aşırı olan simsarlık ücretinin indirilmesini isteyebilir (bkz. TTK 22). Kararlaştırılan simsarlık ücretinin aşırı olup olmadığı, olağan simsarlık ücreti dikkate alınarak belirlenir. Aşırı olan simsarlık ücretinin indirilebilmesi için, borçlunun talepte bulunması gerekir (BK 525).

ee- Zamanaşımı

BK 147/V'te simsarlık sözleşmesinden doğan alacakların beş yılda zamanaşımına uğrayacağı gösterilmiştir. Anılan hükümde yer alan ticarî simsarlık ücreti alacağının beş yıllık zamanaşımı dışında tutulduğunu gösteren ifade-

(1) EBK'nın, aşırı olan tellâllık (simsarlık) ücretinin indirilmesinin, sadece hizmet sözleşmeleri ile taşınmaz satımına aracılık faaliyetlerinde mümkün olduğunu hükme bağlayan 409. maddesi, sınırlamanın haklı bir nedeni olmadığı gerekçesiyle BK 525'e değiştirilerek aktarılmıştır.

nin, bugün için hiçbir anlamı yoktur. Ticarî simsarlığa ilişkin ETK hükümleri TTK'ya alınmamıştır. Bu çerçevede, halen mevzuatta ticarî simsarlıkta ücret alacağının zamanaşımı süresini belirleyen özel bir hüküm bulunmamaktadır. Oysa ETK 106/II uyarınca ticarî simsarlıkta ücret alacağı bir yıllık zamanaşımına tâbi tutulmuştu.

Zamanaşımının başlangıcı işlemin (sözleşmenin) yapıldığı tarihtir. Sözleşmenin geciktirici bir şarta bağlandığı hallerde ise zamanaşımı, şartın gerçekleşmesi tarihinden itibaren işlemeye başlamalıdır. Zira BK 521/II'ye göre simsar, ancak geciktirici şartın gerçekleşmesinden sonra ücrete hak kazanabilmekte; başka bir deyişle, simsarın ücret talep etme hakkı, şartın gerçekleşmesiyle muaccel olmaktadır.

b- Masraf Talep Etme

Simsar, yapmış olduğu masrafların ödenmesini kural olarak isteyemez; aracılık faaliyetinin gerektirdiği masraflar, simsarlık ücreti ile karşılanır. Ancak simsarlık sözleşmesine, masrafların müvekkil tarafından ayrıca ödenmesini öngören bir kayıt konulabilir. Bu halde aracılık faaliyeti sözleşme yapılmasına müncer olmasa bile simsar, yaptığı masrafların ödenmesini müvekkilinden isteyebilir (BK 521/III).

c- Ücret ve Masraf Talep Etme Hakkının Düşmesi

Simsar, üstlendiği aracılık faaliyetinin gereği olarak müvekkili ile, yapılacak sözleşmenin müstakbel tarafı olan kişi arasında tarafsız kalmak ve bunların çıkarlarını taraf tutmadan uzlaştırmak durumundadır. Simsar, bu borcuna aykırı hareket eder ve tarafsız davranmaz veya dürüstlük kuralına aykırı olarak diğer taraftan ücret sözü alırsa ücret ve masraf talep hakkını kaybeder (BK 523).

Müvekkil ile yapılan sözleşmedeki düzenleme ya da aracılık yapılan işin niteliği gereği[1] simsarın karşı taraf için aracılıkta bulunamayacağı hal-

(1) Örneğin, satılacak eşya için önceden bir fiyatın belirlenmediği ve simsarın, satış fiyatının mümkün olduğunca yüksek tutulmasını sağlama yükümü altında olduğu haller (**Guhl-Koller-Druey:** Das Schweizerische Obligationenrecht, 8. Auflage, Zürich 1991, s. 514).

lerde, simsar karşı taraf için de aracılık yaparsa, gene BK 523 uyarınca müvekkilinden ücret ve masraf isteme hakkını kaybeder. Bu hallerde simsarın ücret ve masraflarını talep etme hakkının düşmesi, *kanunî bir cezaî şart* niteliğindedir[1]. Uğradığı zararın, bundan daha yüksek olduğunu ispat eden müvekkil, bu zararlarını da simsardan isteyebilir.

E- Simsarlığın Son Bulması

Vekâletin bir türü olan simsarlık, azil ve istifa yoluyla sona erdirilebilir. Müvekkil, simsarı her zaman azledebilir (BK 512)[2]. Ancak simsarın azlinden sonra müvekkil, simsarın bulduğu kişiyle sözleşme yaparsa, simsarlık ücretini ödemekle yükümlü olur[3]. Azil halinde simsarın masraflarının ödenmesini istemesi, ancak BK 521/III çerçevesinde mümkündür. Başka bir deyişle, sözleşmede, işlem tamamlanmasa bile masrafların ödeneceği gösterilmişse, simsar, azledilmesine rağmen yaptığı masrafları müvekkilinden talep edebilir.

Simsarı azletme hakkından önceden feragat edilmesi geçersizdir[4].

Simsarın da, her zaman istifa etmesi mümkündür[5].

Taraflardan birinin ölümü, medenî hakları kullanma ehliyetinin son bulması ve iflâsı halinde de, simsarlık sözleşmesi sona erer (BK 513/I).

---

(1) **Bilge:** Borçlar Hukuku, s. 322; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 510-511.

(2) Simsarın uygun olmayan zamanda azledildiğinden söz ederek BK 512'ye göre müvekkilinden tazminat talep etmeye hakkı yoktur. Zira simsarın ücrete hak kazanması, esas itibariyle müvekkilin, onun bulduğu kişiyle sözleşme yapması koşuluna bağlıdır. Müvekkil ise, simsar tarafından bulunan üçüncü kişiyle sözleşme yapıp yapmamakta tamamen serbesttir. Dolayısıyla simsarın, müvekkili tarafından azledilmemiş olsaydı, mutlaka ücrete hak kazanacağını söylemesi mümkün değildir (**Gautschi:** Berner Kommentar, Das Obligationenrecht, 2. Abteilung, 5. Teilband, Bern 1964, Art. 412, Nr. 12c).

(3) Bu halde simsar, sözleşmenin yapılması ile kendi faaliyeti arasındaki ilişkiyi ispatlamakla yükümlüdür (**Bilge:** Borçlar Hukuku, s. 323).

(4) Bu hususta bkz. **Bilge:** Borçlar Hukuku, s. 324. Karş. **Becker:** II. Abteilung, Art. 412, Nr. 22-23.

(5) Uygun olmayan zamanda istifa nedeniyle müvekkilin de, simsardan tazminat istemeye hakkı yoktur; çünkü simsar, müvekkiline karşı sözleşmenin kurulmasını sağlamaya yönelik aktif faaliyet gösterme yükümü altında değildir (bkz. yukarıda 1, C, a).

2. Acente

A- Genel Olarak

Üretilen mal ve hizmetlerin işletme dışında, daha geniş bir çevrede pazarlanabilmesini temin için tacirin ya bağımlı yardımcılarının (pazarlamacı gibi) hizmetinden yararlanması ya da sürümü arttırmayı düşündüğü yerlerde şube açması gerekir. Her iki yöntem de, malî bakımdan külfetlidir. Tacirin, pazarlamacıya faaliyetleri olumlu sonuç vermese bile kararlaştırılan sabit ücreti ödemesi lâzımdır. Şube açılması ise, genellikle önemli sayılabilecek bir malî kaynak tahsisini gerektirir. XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra hızla gelişen sanayileşme ve buna paralel olarak artan rekabet, tacirleri, ürettikleri mal ve hizmetlerin işletme merkezleri dışında daha kolay ve ucuz şekilde pazarlanması hususunda sürekli faaliyet gösteren bağımsız yardımcılardan yararlanmaya yöneltmiştir. *Acente* adı verilen ve ayrı bir işletme sahibi olan bu bağımsız yardımcılar, tacirin ürettiği mal ve hizmetlerin satımı hususunda ya sadece sürekli şekilde aracılıkta bulunmak ya da bu sözleşmeleri tacir nam ve hesabına yapmak şeklinde faaliyet gösterirler[1]. Bu yolla sürümünü artırmak isteyen tacir, sermaye tahsis etmeden ve masraf yapmadan amacına ulaşma imkânını bulur. Zira tacir, bağımsız yardımcısı olan acenteye, kural olarak sadece yaptığı faaliyetin olumlu sonuç vermesi halinde ücret ödemekle yükümlüdür. Acentelik işletmesinin masrafları ise, taciri değil, acenteyi ilgilendirir ve acente bu masrafları alacağı ücretle karşılar.

Acentelik, ilk olarak 1897 tarihli Alman Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiştir[2]. İsviçre Borçlar Kanunu'nun ilk şeklinde acentelik sözleşmesi yer almamış; konuya ilişkin hükümler sonradan 1949 yılında İsviçre Borçlar Kanunu'na eklenmiştir (İsvBK 418a-418v). Acentelik hakkında hükümler getiren bir diğer yabancı kanun da, İtalyan Medenî Kanunu'dur (md. 1742-1753)[3].

---

(1) Acenteliğin tarihî gelişimi için bkz. **Kınacıoğlu:** Acente ve Acentelik Sözleşmesi, Ankara 1963, s. 1 vd.

(2) Bu Kanun'un acenteliğe ilişkin hükümleri, sonradan 1953 yılında kabul edilen bir Kanun'la değiştirilmiştir. 1953 tarihli bu Kanun'da acenteliği ifade etmek etmek üzere "*Handelsvertreter*" terimi kullanılmıştır. Oysa, 1897 tarihli Kanun'da acentelik "*Handlungsagent*" terimi ile ifade olunmuştu.

(3) İtMK'da acentelik, sadece başka bir kişi adına sözleşme yapılması hususunda *aracılık faaliyeti* olarak ele alınmıştır (md. 1742). Oysa ATK ile İsvBK'da, acentenin, aracılık faaliyetinin yanı sıra, başka bir kişi adına *sözleşme yapma yetkisine de sahip olabileceği* kabul

Avrupa Topluluğu'nda da, acentelik hakkındaki ulusal hukukun yeknesaklaştırılması amacıyla 86/653 sayılı Konsey Yönergesi kabul olunmuştur.

Acenteliğe ilişkin düzenlemeye ilk olarak yer veren ETK'da ise konu, esas itibariyle İtalyan Medenî Kanunu'nun hükümlerinden yararlanılarak hazırlanan özel bir rejime bağlanmıştı (md. 116-134)[1]. Yapılan bu düzenleme sırasında, İsviçre ve Alman Kanunları da dikkate alınmış ve acentelik, *sadece sürekli bir aracılık faaliyeti olarak değil,* yerine göre *tacir adına sözleşme yapma yetkisini de kapsayacak* şekilde hükme bağlanmıştı[2].

TTK'da, özellikle acentenin haklarına ilişkin ETK hükümlerindeki boşlukları dolduran, bu hakları pekiştiren yeni bazı düzenlemeler öngörülmüştür[3]. Bu hususlaki yeni hükümler, ATK'nın ilgili hükümlerinden esinlenilerek hazırlanmıştır.

Özel birtakım konulara ilişkin acentelik hakkında TTK dışında ayrı düzenlemeler de mevcuttur (bkz. TTK 102.3). Örneğin, *sigorta acenteleri,* Sigortacılık Kanunu'nda (md. 23)[4]; *seyahat acenteleri*, Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu'nda; *gemi acenteleri*, Gemi Acenteleri Yönetmeliği'nde özel olarak düzenlenmiştir. Karayolu Taşıma Kanunu'nda taşıma işleriyle ilgili acentelik faaliyetini düzenleyen hükümlere yer verilmiştir.

B- Tanımı ve Unsurları

a- Tanım

TTK 102.1'de acente; ticarî mümessil (temsilci), ticarî vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukukî konuma sahip olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak, belli bir yer veya bölge içinde sürekli şekilde ticarî bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimse olarak tanımlanmıştır.

---

edilmiştir (ATK 84/I; İsvBK 418a).

(1) İtMK'nın, ETK'daki düzenlemeye etkisi konusunda bkz. ETK'ya İlişkin Hükümet Gerekçesi, IV, 21, s. 25.

(2) Bu konuda bkz. ETK'ya İlişkin Adliye Encümeni Mazbatası, s. 369.

(3) Bkz. Hükümet Gerekçesi, Nr. 109.

(4) Sigorta acenteliği için aranacak koşullar hakkında bkz. Sigorta Acenteleri Yönetmeliği 4, 5.

Bu hükümden de anlaşılacağı üzere acentelik ilişkisi, tacir ile onun adına faaliyette bulunacak kişi (acente) arasında yapılan bir sözleşmeden kaynaklanır. Acentelik sözleşmesinin yapılması, herhangi bir şekle bağlı değildir. Ancak acenteye tacir adına sözleşme yapma yetkisi de tanınmak isteniyorsa, bu yetkinin yazılı şekilde verilmesi ve belgenin acente tarafından tescil ve ilan ettirilmesi gerekir (TTK 107).

Keza, acentenin belli bir yer veya bölge içinde sahip olduğu tekel hakkının kaldırılmasını öngören anlaşmanın da yazılı şekilde yapılması zorunluluğu vardır (TTK 104).

Bu hususta ayrıca TTK 106'ya da bkz.

Acente gerçek kişi olabileceği gibi, bir tüzel kişi de acente olarak atanabilir.

b- Unsurlar

aa- Acente, tacirin *bağımsız* yardımcılarındandır. TTK 102.1 uyarınca acentenin, ticarî temsilci, ticarî vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukukî durumda olmaması gerekir. Genellikle, faaliyet düzenini ve çalışma zamanını kendileri ayarlayabilen kişiler, bağımsız konumdadırlar (ATK 84/I, 2. cümle). Bu yönüyle acente, kendisi adına ayrı bir işletme işletir ve eğer bu işletme, ticarî işletme boyutuna ulaşırsa, acente aynı zamanda tacir sıfatına da sahip olur. Bağımsız tacir yardımcısı olarak acente, müvekkili tacirin doğrudan denetim ve gözetimi altında değildir. Dolayısıyla müvekkilin, acenteye faaliyet ve çalışma düzeniyle ilgili olarak (idarî) talimat vermesi söz konusu değildir. Ancak müvekkil, yapılacak sözleşmelerin tür, içerik ve şartları hakkında acenteye talimat verebilir. Bu durum, acentenin faaliyet düzenine ve çalışma saatlerine bir müdahale teşkil etmedikçe, bağımsızlık unsuruna ters düşmez. Acente, müvekkilinin bu tür talimatlarına uymakla yükümlüdür[1]. Keza acentenin belli aralıklarla müvekkiline bilgi verme yükümü altında bulunması da, onu, bağımlı hale getirmez (TTK 110.1'e de bkz.)[2].

---

(1) **Brüggemann:** HGB Grosskomm., Band I, Berlin 1967, § 84, Anm. 9.

(2) Bu yönde bkz. 22. HD, 26.6.2018, E. 2017/13923, K. 15861 (YKD, 2018, C. 44, S. 12, s. 2054-2055).

Atanan yardımcının bağımsız durumda olup olmadığı değerlendirilirken, sadece müvekkil ile yapılan sözleşmede yardımcıya verilen isme değil, sözleşmenin diğer hükümlerine ve yardımcının ne şekilde faaliyet göstereceğine de bakılması gerekir. Kesin bir ölçüt olmamakla birlikte, yardımcıya, aracılıkta bulunulan veya fiilen yapılan sözleşmeler için komisyon (*provision*) ödeneceğinin kararlaştırılmış olması, acentelik ilişkisinin varlığına delâlet eder[1]. Buna karşılık, aylık sabit bir ücret ödenmesinin öngörüldüğü hallerde daha çok bağımlı bir yardımcılıktan söz edilebilir[2].

bb- Acente, *bir ticarî işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etme veya bunları tacir adına yapma* şeklinde faaliyet gösterir.

Dolayısıyla acente, ancak *bir tacirin ticarî işletmesini ilgilendiren sözleşmelerin yapılmasına aracılık veya bu sözleşmeleri o tacir adına yapmakla* görevlendirilebilir. Eğer müvekkil, tacir konumunda değilse atanan bağımsız yardımcı, acentelik hükümlerine tâbi olmaz.

Her ne kadar, TTK 102.1'de acentenin, faaliyetini *belli bir yer veya bölge içinde* göstermesinden (*tekel hakkı*) söz edilmişse de, tekel hakkı, tarafların anlaşmasıyla kaldırılabileceğinden (TTK 104), bunu, acenteliğin bir unsuru olarak değerlendirmek isabetli olmaz.

Acentenin, sözleşmelerin yapılmasına aracılık etme veya tacir adına sözleşmeler yapma şeklinde faaliyet göstermesi gerekli olduğundan, bir işletmenin ürünlerine ilişkin reklâm faaliyetlerini yürüten kişiler, acente değillerdir. Örneğin bir ilaç fabrikasının çıkardığı yeni ilaçları, doktorlara tanıtmaya yönelik faaliyetlerde bulunanlar, acente olarak nitelendirilemez[3]. Bunların pazarlamacı konumunda olması düşünülebilir.

Acente, müvekkili tacirin işletmesini ilgilendiren sözleşmelerin yapılması hususunda sürekli şekilde *aracılıkta bulunur*; daha açık bir anlatımla, acente, müvekkili tacirin sözleşme yapacağı kişileri bulur ve bunları, tacirle sözleşme ilişkisine girmeye yönlendirir. Kısacası, *aracılık yapan acente* de, aynen simsar gibi çalışır. Ancak simsardan farklı olarak, *acentenin, müvekkili*

---

(1) **Brüggemann:** § 84, Anm. 9; **Schlegelberger-Schröder:** § 84, Anm. 5.

(2) **Schlegelberger-Schröder:** § 84, Anm. 5; **Hatemi-Serozan-Arpacı:** Borçlar Hukuku, Özel Bölüm, İstanbul 1992, s. 469-470.

(3) **Schlegelberger-Schröder:** § 84, Anm. 16.

ile olan ilişkisi süreklilik arz eder (TTK 102.1'e bkz.). Acenteliğin simsarlıktan farklı olan bir diğer yönü de, acentenin, tacirin işletmesiyle ilgili sözleşmelerin yapılabilmesi için aracılık faaliyeti göstermekle *yükümlü tutulmuş olmasıdır*[1]. Nitekim TTK 109'da da, açıkça, acentenin, kendisine bırakılan bölge ve ticaret dalı içinde müvekkilinin işlerini görmek ve menfaatlerini korumakla yükümlü olduğu belirtilmiştir (ayrıca bkz. ATK 86/I). Simsarın, böyle bir yükümlülüğünün mevcut olup olmadığı ise, tartışmalıdır[2]. Dolayısıyla acentenin, aracılık hususunda faaliyet göstermeyi ihmal etmesi halinde müvekkil, acenteden tazminat isteyebilir veya acentelik sözleşmesini, haklı bir nedenin varlığına dayanarak feshedebilir (TTK 121).

Acentenin, tacir ad ve hesabına *sözleşme yapabilmesi* için acenteye özel yetki verilmiş olması gerekir. Bu yetkinin yazılı şekilde verilmesi ve yetki belgesinin, ticaret siciline tescil-ilan edilmesi zorunludur (TTK 107)[3]. Bu şekilde özel yetki verilen acentenin yaptığı sözleşmeler, (müvekkil) taciri bağlar.

Acentenin, sözleşme yapma konusunda yetkili kılınmamış olmasına rağmen müvekkili adına bir sözleşme ilişkisine giriştiği hallerde müvekkil, sözleşmenin yapıldığını öğrenir öğrenmez sözleşmeye icazet verdiğini üçüncü kişiye bildirebilir. İcazet verilmezse, acente yaptığı sözleşmeden bizzat sorumlu olur (TTK 108)[4]. Aynı hüküm, acentenin kendisine verilen yetkinin sınırlarını aşması halinde de uygulanır.

cc- Acentenin aracılıkta bulunma veya sözleşme yapma şeklindeki faaliyeti, *süreklilik* arz eder. Süreklilik unsuru, acentenin, tek bir (veya önceden saptanmış belirli sayıda) sözleşmenin kurulmasına aracılık edilmesi veya tacir adına yapılması için görevlendirilemeyeceğini gösterir. Tek bir (veya belirli sayıda) sözleşmenin yapılmasına aracılık etmek üzere görevlendirilen kişi,

---

(1) **Brüggemann:** § 86, Anm. 1.

(2) Bkz. yukarıda, III, 1, C, a.

(3) Sigorta sözleşmesi yapmak ve prim tahsil etmek, sigorta şirketlerine aittir. Acentelere verilecek acentelik yetkisi ile sözleşme yapma/prim tahsil etme yetkilerine, bu yetkinin verilmeyeceği acentelerin hangi yetkili acentelere bağlı bulunacaklarına ilişkin hususların kapsam ve sınırı sigorta şirketlerince tescil ve ilanını müteakip Levhaya işlemek üzere TOBB'ye bildirilir (Sigorta Acenteleri Yönetmeliği 14.1). Levha, TOBB tarafından tutulur (Sigortacılık Kanunu 23.1). Acentelerin sözleşme yapma veya prim tahsil etme yetkilerinin kaldırılması da tescil ve ilan olunup, Levhaya işlenir (Sigorta Acenteleri Yönetmeliği 14.1).

(4) Karş. ETK 122.

faaliyeti uzunca bir süre devam etse bile acente değil, simsar statüsündedir[1]. Buna karşılık, bir sergi ya da fuar süresince çok sayıda sözleşmenin yapılması için aracılıkta bulunan kişi, gerekli diğer koşullara da sahipse, acente konumundadır. Bu gibi istisnaî haller dışında, acentenin, çok sayıda sözleşme için aracılıkta bulunma veya bunları tacir adına yapma şeklindeki faaliyeti, müvekkili tacir ile arasındaki hukukî ilişkinin de uzunca bir süre devam etmesini gerektirir. Ancak acentelik sözleşmesinin, yapılmasından kısa bir süre sonra feshedilmesi, süreklilik unsurunu ortadan kaldırmaz; zira bu unsurun varlığı ya da yokluğu fiilî duruma göre değil, tarafların sözleşmeyi yaparken güttükleri amaca göre belirlenir.

dd- Acentelikten söz edilebilmesi için başkası adına aracılık veya sözleşme yapan kişinin, bu işi *meslek edinmiş olması da* gerekir. Meslek edinme, süreklilik unsurunun doğal bir sonucudur.

TTK'da acentenin, acentelik dışında başka bir faaliyette bulunmasını yasaklayan bir hüküm yoktur. Sigorta acenteleri yönünden bkz. Sigortacılık Kanunu 23.10.

TTK açısından, acenteliğin *asıl meslek olarak* yapılması hali ile *tali* (*yan*) *meslek olarak* icra edilmesi arasında bir hüküm ve sonuç farkı bulunmamaktadır. Bazı yabancı kanunlarda ise, acenteliği tali meslek olarak yapanlar hakkında özel düzenlemeler mevcuttur (bu hususta bkz. ATK 92b; İsvBK 418a/II)[2]. Ancak *arızî* olarak aracılıkta bulunulması ya da bir tacir adına sözleşme yapılması, acenteliğe vücut vermez. Zira bu halde süreklilik ve meslek edinme koşulları gerçekleşmemiştir.

TTK 102.1'de acenteliğin ücret karşılığında yapılmasından söz edilmemiştir. Acentenin, bir yandan çoğunlukla tacir sıfatına sahip olacağı[3] diğer yandan acenteliği meslek şeklinde icra edeceği göz önünde tutulursa, acentelik faaliyeti karşılığında ücret (komisyon) ödenmesinin de gerekli olduğu sonucuna varılabilir (TTK 113'e de bkz.). Ancak acentenin, müvekkili ile yapacağı sözleşmede, münferit bazı işlemler için veya genel olarak ücret talep etmekten vazgeçmesi de mümkündür[4].

---

(1) **Schlegelberger-Schröder:** § 84, Anm. 11.
(2) Bu hususta bilgi için bkz. **Kınacıoğlu:** s. 17-19.
(3) Tacirin ücret talep hakkı için bkz. TTK 20.
(4) **Schlegelberger-Schröder:** § 84, Anm. 15.

C- Uygulanacak Hükümler

Acentelik, TTK'nın 102-123. maddeleri hükümlerine tâbidir. TTK'nın bu maddelerinde yer alan hükümlerin uyuşmazlığı çözmeye yeterli olmadığı hallerde aracılık yapan acenteye, simsarlık hükümleri (BK 520-525); sözleşme yapan acente hakkında ise, komisyon hükümleri (BK 532-546) uygulanır. Simsarlık ve komisyon hükümlerinde de boşluk var ise, uyuşmazlık, vekâlet hakkındaki hükümlere göre (BK 502-514) çözümlenir (TTK 102.2).

Sözleşme yapan acente hakkında ikinci sırada komisyon hükümlerinin uygulanmasının isabetli olup olmadığı tartışmaya açıktır. Zira acente, müvekkili ad ve hesabına sözleşme yapma yetkisine sahiptir; komisyoncu ise, *müvekkili hesabına kendi adına* işlem yapar (BK 532/I). Sözleşme yapan acente hakkında tamamlayıcı olarak komisyon hükümlerinin uygulanmasının kabul edilmesi, acente ile komisyoncunun faaliyet düzenlerinin benzerlik göstermesiyle açıklanabilir[1]. Ayrıca, *ücretli vekâletin* bir türü olan komisyonculuk hakkındaki hükümlerin, ticarî ilişkilere uygulanmasının da uygun düşeceği düşünülmüş olabilir[2].

D- Acenteliğin Benzeri Sözleşmelerden Ayırdedilmesi

Bir ticarî işletmede üretilen mal ve hizmetlerin sürümünün artırılmasına yardımcı olmak üzere faaliyet gösteren kişilere, uygulamada çok değişik isimlerin verildiği görülmektedir (*acente, genel distribütör, bayi*). Bu kişilerin faaliyetinin, gerçekten bir acentelik faaliyeti olup olmadığını anlayabilmek için, sadece sözleşmede bu kişilere verilen isme bakılmamalı, sözleşme hükümleri teker teker ele alınarak, değerlendirilmelidir (BK 19/I).

Acenteliğin, *simsarlık*tan ayırdedilmesi nispeten kolaydır. Simsar, tacirin geçici yardımcısı durumundadır; acente ile tacir arasındaki ilişki ise süreklilik arz eder. Başka bir deyişle simsar, tek veya sınırlı sayıda sözleşmenin

---

(1) Örneğin, acente ve komisyoncu, kendilerine gönderilen malların taşıma sırasında hasara uğramış olduğunu saptarsalar, taşıyıcıya başvurulabilmesi için gerekli önlemleri almak, malları muhafaza etmek ve bozulma tehlikesi varsa derhal sattırmakla yükümlüdürler (TTK 111, BK 534). Keza acente gibi komisyoncu da, işler hakkında müvekkiline bilgi vermek zorundadır (TTK 110.1, BK 533/I); her iki tür yardımcı da, alacakları için müvekkillerine karşı hapis hakkına sahiptir (TTK 119, BK 541).

(2) **Hatemi-Serozan-Arpacı:** s. 466.

yapılmasına aracılık etmek üzere atanır. Aracılık yapan acente ise, önceden belirlenmemiş çok sayıda sözleşmenin yapılmasına aracılık eder.

Dolaylı temsil yetkisine sahip olan *komisyoncu* da, tacirin sürekli değil, simsar gibi geçici, tek bir iş için görevlendirilen yardımcısıdır.

Acenteliğin, *tek satıcılık sözleşmesi*nden ayırdedilmesi ise daha güçtür[1]. Kural olarak akit yapan acente de, tek satıcı gibi, tacirin mallarını belirli bir bölgede tek başına (*tekel hakkı*) pazarlar (acentenin tekel hakkı için bkz. TTK 104). Böylece gerek acente gerek tek satıcı, tacirin ürettiği mal veya hizmetlerin sürümünü artırmaya yönelik faaliyet gösterir. Ancak tek satıcı, acenteden farklı olarak, tacir tarafından üretilen malları kendi ad ve hesabına satın alarak, sözleşme ile kendisine tanınan tekel bölgesi içinde tekrar satar. Bu şekilde faaliyet gösteren tek satıcının kazancı, malın satın alma ve (tekrar) satım fiyatı arasındaki farktan oluşur[2]. Kısacası, tacirden satın aldığı malları kendi ad ve hesabına tekrar satan tek satıcı, faaliyetinin tüm rizikolarına da katlanır[3]. Acente ise, kendisine bırakılan yer veya bölge içinde tacirin mallarının satışına aracılık veya tacir ad ve hesabına satış sözleşmesi yapar. Acentenin de kural olarak belli bir yer veya bölge içinde tekel hakkı vardır. Ancak, bu hak tarafların yazılı anlaşmasıyla kaldırılabilir (TTK 104). Dolayısıyla tekel hakkı, acentelik için zorunlu unsur değildir. Oysa, tek satıcılık sözleşmesi bakımından tekel hakkı, varlığı zorunlu bir unsurdur[4]. Acentenin geliri, satın alma ve tekrar satım arasındaki fiyat farkından oluşmaz; acenteye faaliyeti karşılığında, müvekkil tacir tarafından *ücret* (komisyon) ödenir. Her ne kadar acente bağımsız bir tacir yardımcısı ise de, acentenin bağımsızlığı, kendi ad ve hesabına hareket eden bir tacir olan tek satıcıya oranla çok daha dardır[5].

---

(1) Tek satıcılık sözleşmesi için bkz. **İşgüzar:** Tek Satıcılık Sözleşmesi, Ankara 1989.

(2) **Tandoğan:** Özel Borç İlişkileri, C. I/1, s. 35; 11. HD, 12.3.1986, E. 328, K. 1358 (**Başbuğoğlu:** s. 227-228, Nr. 310).

(3) **İşgüzar:** s. 41; **Hatemi-Serozan-Arpacı:** s. 55; **Sungurbey:** Medenî Hukuk Sorunları, C. 3, İstanbul 1976, s. 190; 19. HD, 3.11.2003, E. 1710, K. 10859 (YKD, 2004, C. 30, S. 6, s. 921).

(4) **İşgüzar:** s. 40; **Tandoğan:** Özel Borç İlişkileri, C. I/1, s. 35; 19. HD, 11.10.2001, E. 2685, K. 6382 (YKD, 2003, C. 29, S. 1, s. 79).

Tek satıcılık sözleşmesinde alıcı, bayii olduğu firmanın malları dışında bir malı pazarlayamaz, başka malların reklâmını çağrıştıracak tavır ve davranışlarda dahi bulunamaz [19. HD, 5.3.2002, E. 2001/4568, K. 1473 (YKD, 2003, C. 29, S. 9, s. 1419)].

(5) Bu hususta bkz. **Tandoğan:** Özel Borç İlişkileri, C. I/1, s. 35.

Her iki sözleşme arasında belirli benzerliklerin olduğu da inkâr edilemez. Örneğin hem acentelik hem tek satıcılık sözleşmesi, sürekli borç ilişkileri doğurur. Bu benzerlik, yerine göre acentelikle ilgili bazı hükümlerin, tek satıcılık hakkında da uygulanması sonucunu beraberinde getirir[1]. Örneğin, tek satıcı da, sözleşmenin son bulması halinde acenteye tanınmış olan denkleştirme talep etme hakkından yararlanabilir (TTK 122.5)[2]. Ancak bu durum iki ayrı tip sözleşme olan acentelik ile tek satıcılığın özdeşleşmesi anlamına gelmez[3].

Tek satıcılığa benzeyen, ancak ondan çok daha karmaşık bir yapıya sahip olan *franchising sözleşmesi* de, acentelikten farklıdır. *Franchising sözleşmesinde, franchise veren,* ücret karşılığında, başka bir tacire (*franchise alan*) *ürettiği mal ve hizmetlerin sürekli şekilde dağıtımı ve pazarlanması hususunda* imtiyaz tanır[4]. Bu sürekli ilişki içinde franchise veren, alana, kendi işletme adını, markasını, sair tanıtma işaretlerini, ticarî-teknik bilgi ve becerisini (*know-how*) kullanma hakkını da devreder[5]. Buna karşılık franchise alan, verenin dağıtım-pazarlama sistemine uyum sağlamayı, sözleşmede gösterilen mal ve hizmetleri kendisine bırakılan bölge içinde pazarlayarak, tacirin sürümünü artırmayı üstlenir[6]. Franchise veren ise, alanın personelini eğitmek, işin yürütümüne nezaret etmek, destek sağlamakla yükümlüdür[7]. Görüldüğü üzere franchisingde taraflar, sıkı bir işbirliği içerisindedir. Bu özellikleri ile franchising sözleşmesi, değişik sözleşmelere ilişkin (satım, tek satıcılık, acentelik, li-

(1) **İşgüzar:** s. 41; **Hatemi-Serozan-Arpacı:** s. 55; **Brüggemann:** Vorbem. vor § 84, Anm. 3. İsviçre'deki durum için bkz. **Guhl-Koller-Druey:** s. 515.

(2) Bu hususta ayrıca bkz. **Hatemi-Serozan-Arpacı:** s. 55; **Brüggemann:** § 84, Anm. 3; **Kırca, Ç.:** Franchise Sözleşmesi, Ankara 1997, s. 195 vd.; 19. HD, 4.5.2000, E. 1999/7724, K. 2000/3470 (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 23.9.2011).

(3) **İşgüzar:** s. 41.

(4) Franchise sözleşmesinin tanımı için bkz. 19. HD, 25.6.2001, E. 819, K. 4917 (YKD, 2002, C. 28, S. 11, s. 1698-1699).

McDonalds restoran zinciri, franchising çerçevesinde faaliyet göstermektedir.

(5) **Skaupy:** Franchising in Europe-Germany (in International Franchising-An Overview), Amsterdam 1984, s. 391; **Schulthess:** Der Franchise-Vertrag nach schweizerischem Recht, Zürich 1975, s. 131.

(6) **Schulthess:** s. 391.

(7) **Skaupy:** s. 391.

sans) edimlerin iç içe geçerek bütünleştiği bir sözleşme türüdür[1]. Acentelikten farklı olarak franchising sözleşmesinde, franchise alan kendi ad ve hesabına hareket eder ve geliri, ürünlerin alım-tekrar satımı arasındaki fiyat farkından oluşur. Franchise verenin, alana ücret ödemesi de söz konusu değildir, aksine franchise alan, verene ödeme yapar[2]. Ayrıca franchising sözleşmesinde, franchise alanın, mal veya sair ürünleri belli bir bölgede pazarlama imtiyazına sahip olması da (*tekel hakkı*), acenteliğin aksine, önemli bir unsurdur[3]. Acentenin, franchisingde olduğu gibi müvekkilinin teknik bilgi ve becerisinden (*know-how*) yararlanma hakkı da, kural olarak yoktur[4].

E- Borçları

Bir ticarî işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerin yapılmasına aracılıkta bulunmak ya da bunları tacir adına yapmakla görevli olan acentenin borç ve yükümlülükleri, sözleşme ile ayrıntılı olarak düzenlenir. Burada, acentenin, sadece TTK'da gösterilen borçları üzerinde durulacaktır.

a- Müvekkilin İşlerini Görme, Menfaatlerini Koruma

TTK 109.1 gereğince acente, kendisine bırakılan bölge ve ticaret dalı içinde sözleşme uyarınca müvekkilinin işlerini görmek ve menfaatlerini korumakla yükümlüdür. Sözleşmede özel olarak gösterilmedikçe, acente, belli süre içinde belli sayıda aracılık faaliyetinde bulunmak ya da sözleşme yapmakla yükümlü değildir. Onun borcu, aracılık veya sözleşme yapılması hususunda çaba göstermekten ibarettir[5].

---

(1) **Hatemi-Serozan-Arpacı:** s. 56.

(2) **Kırca:** Franchise Sözleşmesi, s. 99.

(3) **Schulthess:** s. 137.

(4) **Schulthess:** s. 137.

(5) Ancak acente, bu hususta gerekli çabayı göstermez ve bundan müvekkil bakımından bir zarar doğarsa, acente, zarardan sorumlu olur. Bu gibi hallerde müvekkilin, acentelik sözleşmesini haklı neden dolayısıyla sona erdirme yetkisi de vardır. Bu anlamda acentenin iyi çalışmaması ve satışlarda düşme meydana gelmesi, sözleşmenin feshi için haklı neden oluşturur.

Acente, aracılık ya da sözleşme yapma görevini, kural olarak bizzat yerine getirmekle yükümlüdür. Zira acentelik, güven ilişkisine dayanır. Üstlendiği acentelik işini kendi adına yaptığı sözleşmeyle başkasına devreden acente, BK 507/I uyarınca işi devrettiği kişinin davranışlarından da sorumlu tutulur. Bu hususta acenteye yetki verilmişse, acente, kendisi yerine koyduğu kişinin verdiği zararlardan sadece bu kişinin seçiminde, ona talimat verilmesinde kusurlu olduğu ölçüde sorumludur (BK 507/II). Acentenin, işlerini görürken kullandığı yardımcı kişilerden sorumluluğu ise, BK 116'ya tâbidir.

Acente, müvekkilinin menfaatlerini kollamak zorunda olduğundan, sözleşme yapacağı kişileri özenle seçmek ve bunların ödeme gücünü araştırmakla yükümlüdür.

TTK 109.2 uyarınca acente, müvekkili adına elinde bulundurduğu malları korumak zorundadır. Aksi halde bu malların uğrayacağı zararlardan, kusursuz olduğunu ispat etmedikçe, sorumlu tutulur.

Acente, çoğunlukla tacir konumunda da olacağından, müvekkilinin işlerini görürken ve menfaatlerini korurken, basiretli bir acenteden beklenen özeni göstermek zorundadır (TTK 18.2). Bu çerçevede acente, işleri dolayısıyla öğrendiği müvekkiline ait sırları da saklı tutmak zorundadır. Bu hususta sigorta acenteleri yönünden bkz. Sigortacılık Kanunu 23.17.

b- Bilgi Verme

Acente, aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protestoyu kabul etmeye yetkilidir (TTK 105.1). Acente, kendisine yapılan bu ihtar ve ihbarları, vakit geçirmeden müvekkiline bildirmekle yükümlüdür (TTK 110.1).

Acente, bölgesindeki piyasa koşullarını, müşterilerin malî durumlarını, bunlarda meydana gelebilecek değişiklikleri de müvekkiline bildirmek zorundadır (TTK 110.1).

Sözleşme yapan acente, yaptığı sözleşmeler hakkında müvekkiline bilgi vermelidir. Örneğin acente, kendisiyle sözleşme yaptığı kişinin adını, sözleşmenin koşullarını, aldığı teminatın türünü müvekkiline bildirmelidir[1].

(1) **Kınacıoğlu:** s. 42.

Aracılık yapan acente de, müvekkiline, sözleşmenin tarafı olacak kişi ve teklif edilen koşullar hakkında bilgi vermelidir (TTK 110.1). Acente, bu bilgileri vaktinde müvekkiline duyurmazsa, doğacak zararlardan sorumlu olur.

c- Verilen Talimata Uygun Hareket Etme

Acente, müvekkili tacirin bağımsız yardımcısıdır. Dolayısıyla müvekkil, acenteye, ancak onun bu niteliğine ters düşmeyecek şekilde talimat verebilir. Müvekkil, acenteye hangi saatler içinde faaliyet göstermesi gerektiği hususunda talimat veremezse de[1], hangi malların öncelikle satılmasının uygun olacağı; sözleşme koşulları ve satış fiyatını belirleme yöntemi hakkında talimat verebilir[2]. Acente de bu tür talimatlara uymakla yükümlüdür. Müvekkilinin, açık talimatı olmayan konularda[3] acente, talimat alıncaya kadar işlemin yapılmasını geciktirebilir. Ancak işin müstaceliyeti, müvekkilin talimatını sormaya müsait olmazsa, acente, basiretli bir acente olarak hareket etmeli ve bu anlayış çerçevesinde işlemi tamamlamalıdır (TTK 110.2).

d- Önleyici Tedbirler Alma

Acente, gönderilen malların taşıma sırasında hasara uğramış olduğunu görürse, müvekkilinin, taşıyıcıya karşı olan dava hakkının düşmemesini sağlamak üzere gerekli tedbirleri alır (TTK 111.1). Eğer hasar açıkça belli ise, acente, eşyayı teslim alırken TTK 889.1 uyarınca ihtirazî kayıt ileri sürmelidir.

Gönderilen eşyanın bozulması tehlikesi varsa, acente, BK 108'e göre mahkemeden izin alarak eşyayı satmak ve durumu müvekkiline bildirmekle yükümlüdür (TTK 111.1).

Acente, taşıyıcıya karşı dava hakkını koruyucu tedbirleri almaz ya da satışın yapılmasını geciktirirse, doğan zarardan sorumlu olur (TTK 111.1 son cümle).

---

(1) Bkz. yukarıda, III, 2, B, b, aa.

(2) Bu hususta bkz. **Brüggemann:** § 86, Anm. 4.

(3) Örneğin, kendisiyle işlem yapılan kişiden alınacak teminatın türünün, acentelik sözleşmesinde gösterilmemiş olması.

e- Müvekkile Ait Parayı Zamanında Ödeme

Acente, müvekkili adına tahsil ettiği parayı zamanında iade etmeye mecburdur (TTK 112). Eğer acente, tahsil ettiği parayı zamanında müvekkiline ödemezse, ödemesi gereken tarihten itibaren gecikme faizi ve ayrıca BK 122'ye göre tazminat vermek zorunda kalır.

Müvekkil adına tahsil olunan paranın iade olunacağı tarih, acentelik sözleşmesinde gösterilmiş olabilir. Sözleşmede bu yolda bir açıklığın bulunmadığı hallerde, ticarî teamüle veya durumun gereklerine göre hareket edilmesi gerekir.

f- Rekabet Yapmama

Aksi yazılı olarak kararlaştırılmadıkça, acente, aynı yer veya bölge içinde birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticarî işletme için acentelik yapamaz (TTK 104). Aynı durum, müvekkil tacir bakımından da söz konusudur. O da, aynı yer veya bölgede aynı ticaret dalı için birden fazla acente tayin edemez (*tekel hakkı*).

F- Hakları

ETK'da acentenin hakları, dolayısıyla müvekkilin borçları konusunda tam bir düzenleme yapılmamıştı. Özellikle, acentenin ücret hakkı; acentelik faaliyetinin icra edilebilmesi için gerekli olan bilgi, belge ve numunelerin teslimi; acente tarafından yapılan işlemin kabul edilip edilmeyeceğinin belli süre içinde bildirilmesi konularında, ETK'da büyük boşluk vardı.

TTK'da acentenin haklarının güçlendirilmesi gerektiği gerçeğinden hareketle müvekkilin borçlarını topluca gösteren bir genel hükme (md. 120) yer verilmiştir. TTK 120.2 ile de, müvekkile yüklenen yükümlülüklerin, acente aleyhine olacak şekilde değiştirilmesi geçersiz sayılmıştır.

a- Ücret Talep Etme

aa- *Ücrete hak kazandıran işlemler*, TTK 113'te sayılmıştır. Bu hükme göre acente, her şeyden önce, acentelik ilişkisinin devamı süresince fiilen aracılıkta bulunduğu ya da yaptığı sözleşmeler için ücret isteyebilir (TTK 113.1).

Aynı hükümde, acentenin bizzat aracılık yapmadığı ya da akdetmediği aynı nitelikteki işler için de, eğer işlemin yapıldığı kişinin müşteri olarak müvekkile ait işletmeye bağlanmasında acente etkin rol oynamışsa ücret talep edilebileceği belirtilmiştir. Örneğin acente, bir müşteri grubunu, belli bir sözleşmeyi yapma konusunda değil, genel olarak müvekkiliyle iş yapma hususunda ikna eder, müvekkille ilgili olumsuz kanaatin değiştirilmesini sağlarsa, müvekkilin yapma imkânını bulduğu işlemler için de ücret talep edebilir[1].

TTK 113.2 gereğince, acenteye belli bir bölge veya müşteri çevresi bırakılmışsa[2] acente, acentelik ilişkisinin devamı süresince bu bölge veya çevredeki müşterilerle kendi katkısı olmadan kurulan işlemler için de ücret isteyebilir. Bu hüküm de acenteyi korumaya yöneliktir ve acentenin, kendisine bırakılan bölge içindeki işlemleri, müvekkil ya da başkası yapmamış olsaydı, acentenin zaten gerçekleştireceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Ücret hakkı önceki acenteye ait olduğu ölçüde doğmaz (TTK 113. 1 ve 2, son cümle). Böylece önceki (görevden ayrılmış) acentenin menfaati korunmuş olmaktadır.

TTK 113.3'te acentelik ilişkisinin son bulmasından sonra kurulan işlemler için de acentenin, belli bazı koşulların gerçekleşmesi halinde ücret talep edebileceği hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme, görevde bulunduğu süre zarfında gerçekleşmesi için çaba gösterdiği bir işin, acentelik görevinin son bulmasından sonra yapılması halinde görevden ayrılan acentenin hukukunu korumaya yöneliktir[3].

TTK 113.3.a'ya göre, görevden ayrılan acente, acentelik ilişkisinin son bulmasından önceki safhada işleme aracılık etmiş veya işlemin yapılması imkânını hazırlamış ve işlem de acentelik ilişkisinin son bulmasından sonra uygun bir süre içinde kurulmuşsa, ücrete hak kazanır. Bu bağlamda "uygun süre" somut olayın özelliklerine, yapılan işlemin tür ve kapsamına

(1) Bu hususta bkz. TTK 113'e ilişkin Hükümet Gerekçesi.

(2) Bkz. TTK 104.

(3) TTK'nın geniş kapsamlı 113.3. maddesi hükmü karşısında, TTK 121.5'in uygulama alanı kalmadığı hususunda bkz. **Tekin:** Türk Ticaret Kanunu m. 121.5 Hükmüne İhtiyaç Var mıdır? Batider, 2018, C. 34, S. 1, s. 175-176.

göre belirlenmelidir. Örneğin yaz sezonu giyim eşyaları bakımından işlemin, kış sezonu kataloglarının dağıtımından önce yapılması koşulunu aramak uygun olur.

TTK 113.3.b'ye göre ise, 1 ve 2. fıkralar uyarınca ücret istenebilecek bir işleme ilişkin olarak üçüncü kişinin (müşteri) icabı, acentelik ilişkisinin sona ermesinden önce acenteye veya müvekkile ulaşmışsa, acente gene ücrete hak kazanır. Bu halde, işlemin "uygun süre" içinde yapılmasından söz edilmemiştir. Bu hüküm açısından önemli olan acentelik sözleşmesinin sona ermesinden önce alınan müşteri icabının, sonradan, kurulan sözleşmenin esaslı noktalarını içeriyor olmasıdır. Ancak bu hususta, müvekkilin, önemsiz değişikliklerle sözleşme yaparak, ücret ödemekten kaçınmasına izin verilmemelidir.

TTK 113.3 hükmünün (a) ve (b) bentlerine göre ödenecek ücretin yeni tayin olunan ve görevden ayrılan acenteler arasında paylaşılması hakkaniyet gereği ise, yeni tayin olunan acenteye de uygun bir pay verilir. Örneğin müşteri icabının hazırlanmasına katkıda bulunup icabın müvekkile iletilmesini sağlayan eski acente ile bu icaptaki boşlukları tamamlayan ve böylece sözleşmenin yapılması yolunu açan sonraki acentenin ücreti paylaşması hakkaniyete uygun olur.

Acentenin görevleri arasında, sözleşme bedelinin tahsili yer almaz. Ancak bu hususta müvekkil, acenteye talimat vermişse, acente ayrıca tahsil komisyonu ödenmesini isteyebilir (TTK 113.4. Ayrıca bkz. TTK 106).

TTK 113.1 ve 2'ye göre ücrete hak kazandıran bir işlem söz konusu olmasa da, acentenin, müvekkilinin talimatıyla tahsil ettiği paralar için komisyon isteme hakkı vardır.

bb- Acentenin *ücrete hak kazanma zamanı* TTK 114 ile belirlenmiştir. Bu hususta kabul edilen ilke, üçüncü kişi (müşteri) ile yapılan sözleşmenin ifasıdır. Eğer sözleşme kısmen ifa edilmiş ve karşı taraf kısmî ifayı kabul etmişse, acente ücrete kısmî ifa oranında hak kazanacaktır. Ücrete hak kazanma zamanı açısından, aracılık edilen işlemin hangi tarafça (müvekkil ya da üçüncü kişi) yerine getirildiğinin[1] önemi yoktur.

(1) Bu anlamda "işlemi ifa, yerine getirme"den anlaşılması gereken, aracılık edilen ilişkiden doğan borçların yerine getirilmesine yönelik hareketlerin başlamasıdır; ilişki ile takip edilen amacın elde edilmiş olması şart değildir (TTK 114.1'e ilişkin Hükümet Gerekçesi).

TTK 114.1'in 2. cümlesi ile, tarafların (acente-müvekkil) bu kuralı değiştirebileceklerine işaret olunmuştur. Bu bağlamda taraflar, acentelik ücretine, sözleşmenin ifası beklenmeden daha erken bir tarihte hak kazanılması ya da müvekkil veya üçüncü kişinin kısmî ifası halinde dahi tam ücret ödenmesi hususunda anlaşma yapabilirler.

Buna karşılık TTK 114.1'in 3. cümlesinde yer alan "her hâlde acente, üçüncü kişi kurulan işlemi yerine getirdiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır" hükmünün acente aleyhine değiştirilip, hak kazanmanın daha ileriki bir tarihe aktarılması geçerli olmaz. Söz konusu hükmün başındaki "*her hâlde*" sözcüğü bu sonucu teyit etmektedir[1]. Ayrıca bkz. TTK 120.2.

Tarafların, "kurulan işlem yerine getirildiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanılır" hükmünde (TTK 114.1, 1. cümle) değişiklik yaparak acentelik ücretine, müvekkilin değil, üçüncü kişinin ifası anında hak kazanılacağını kabul etmeleri halinde, müvekkil kendisine düşen yükümlülükleri yerine getirdiğinde acente, izleyen ayın son günü istenebilecek uygun bir avansa hak kazanır (TTK 114.1, 2. cümle).

Üçüncü kişinin, aracılık edilen işlemi yerine getirmeyeceğinin kesinleştiği hallerde ise, acentenin ücret hakkı düşer, ödeme yapılmışsa iadesi gerekir (TTK 114.2)[2]. Oysa aracılık edilen sözleşmenin müvekkil tarafından yerine getirilmeyeceği kesinleşse bile acente, ücret isteyebilir. Ancak sözleşmenin yerine getirilmemesi, müvekkile yüklenemeyen nedenlerden kaynaklanmışsa, acente ücret ödenmesini isteyemez (TTK 114.3). Dolayısıyla, aracılık edilen sözleşmenin yapılmasından sonra yürürlüğe giren idarî kısıtlamalar, ithalât yasakları, müvekkilin üretim tesislerinin mücbir sebeple yok olması, üçüncü kişinin ödeme güçlüğüne düşmesi gibi nedenler, müvekkilin ifa etmemesine yol açmışsa acentenin ücret talep hakkı düşer[3]. Buna karşılık müvekkilin, sözleşmeyi yerine getirememesine üretim tesisindeki iş yoğunluğu, iş gücü eksikliği ya da içinde bulunduğu ödeme güçlüğü yol açmışsa, acentenin ücret istemeye hakkı vardır.

---

(1) **Hoyningen-Huene:** Münchener Kommentar zum HGB, 3. Auflage, München 2010, Band I, § 87a, Nr. 24.

(2) Dolayısıyla acentenin ücret talep hakkının bir yandan kurulan sözleşmenin müvekkil tarafından ifası geciktirici şartına, diğer yandan da üçüncü kişinin ifa etmemesi bozucu şartına bağlanmış olduğu söylenebilir (bkz. **Hoyningen-Huene:** § 87a, Nr. 27).

(3) Bu hususta bkz. TTK 114.3'e ilişkin Hükümet Gerekçesi.

cc- Acenteye ödenecek ücret sözleşme ile belirlenir. Sözleşmede düzenleme yapılmamışsa ücret, acentenin bulunduğu yerdeki teamüle, bu da yoksa durumun gereğine göre o yerdeki asliye ticaret mahkemesince belirlenir (TTK 115).

dd- Acentenin hak kazandığı ücretin, doğumu tarihinden itibaren en geç üç ay içinde ve her halde sözleşmenin sona erdiği tarihte ödenmesi gerekir (TTK 116.1). Ödeme tarihi hükümde öngörülenden daha ileriye alınamaz (TTK 116.3).

b- Bilgi Verilmesini İsteme

Ücret talebi, muaccel olması ve hesaplanması bakımından önemli olan bütün konular hakkında acente, müvekkilinden bilgi isteyebilir (TTK 116.2). Bu konuyla bağlantılı olarak acente, ücrete bağlı işlemlere ilişkin defter kayıtlarının suretlerinin verilmesini de talep edebilir. Defter sureti verilmezse ya da defterlerin doğruluğu ve tamlığı konusunda kuşku duymayı gerektiren haklı nedenler varsa, defter ve belgelerin ilgili kısımları, bizzat acente ya da tayin edeceği bir uzman tarafından incelenebilir. Müvekkil bu incelemeye izin vermezse, sorun hakkında mahkeme karar verir (TTK 116.2).

c- Olağanüstü Masrafların Ödenmesini İsteme

Tacirin bağımsız yardımcısı olan acente, kendisine ait acentelik işletmesinin olağan sayılan masraflarını, müvekkilinden alacağı ücretle karşılamak durumundadır[1]. Bu anlamda olağan masraf; acentenin, üstlendiği işin başarıyla ifa edilebilmesi için yardımcılarına ödediği ücreti, malları tanıtmak, müstakbel müşteri çevresiyle ilişki kurabilmek amacıyla yaptığı yolculuk giderlerini, posta, telefon, faks gibi haberleşme giderlerini ifade eder. TTK 117.1 uyarınca acente, müvekkilinden ancak *olağanüstü* masraflarının karşılanmasını isteyebilir. Olağanüstü masraf, müvekkilin talimatıyla ya da acentenin vekâletsiz iş gören sıfatıyla müvekkilinin çıkarlarını korumak ama-

(1) Ancak sözleşme ile müvekkil, acentenin olağan sayılan masraflarını karşılamayı da üstlenebilir.

cıyla giriştiği işlerin gerektirdiği özel giderlerdir. Örneğin müvekkilin talimatıyla, olağan tanıtım faaliyeti dışında uygulanan özel tanıtım faaliyetinin gerektirdiği giderler; gönderilen emtianın hasarının giderilmesi için yapılan onarım giderleri. Masrafın olağan mı, olağanüstü mü olduğu, somut olayın koşullarına göre değerlendirilmelidir. Olağanüstü masrafların, acentenin faaliyeti olumlu sonuç vermese bile müvekkil tarafından karşılanması gerekir. Olağanüstü masraflar için acente bunları yaptığı tarihten itibaren faize de hak kazanır (TTK 118).

d- Hapis Hakkı

Acente, acentelik sözleşmesinden doğan tüm alacakları (ücret, olağanüstü gider, faiz) kendisine ödeninceye kadar, acentelik sözleşmesi nedeniyle zilyetliğinde bulunan müvekkiline ait taşınır eşya ve kıymetli evrak üzerinde hapis hakkına sahiptir (TTK 119.1).

Acentenin müvekkiline ait taşınır eşya ya da kıymetli evrak üzerinde *dolayısıyla zilyet* olması da[1], hapis hakkının kullanılabilmesi açısından yeterlidir.

Hapis hakkı kural olarak muaccel alacaklar için kullanılabilir. Ancak müvekkil aciz halinde ise, acente henüz muaccel olmamış alacakları için de hapis hakkını kullanabilir (TTK 119.3; MK 952).

Acente, müvekkile ait malların satışından elde ettiği bedeli de alacakları ödeninceye kadar müvekkiline iade etmekten kaçınabilir (TTK 119.2).

Tacir niteliğine sahip acente, acentelik sözleşmesi gereğince elinde bulundurduğu taşınır mal ve kıymetli evrak üzerindeki hapis hakkını, sadece bu sözleşme nedeniyle müvekkilinden olan alacakları için değil müvekkili ile arasında yapılmış olan başka bir sözleşmeden (taşıma gibi) doğan alacakları için de kullanabilir. Zira müvekkilin yanı sıra acentenin de tacir konumunda olduğu hallerde, MK 950/II'de öngörülen *tabiî bağlantı* karinesi uygulama alanı bulur (ayrıca bkz. TTK 119.4).

---

(1) Örneğin acentenin, bir ardiye sahibi ile anlaşma yaparak bu ardiyecinin deposuna koyduğu taşınır eşya. Bu halde depo sahibi doğrudan doğruya zilyet, acente dolayısıyla zilyet sayılır.

G- Temsil Yetkisi

a- Müvekkil Adına Sözleşme Yapma

TTK'da, acentenin, esas itibariyle aracılık yapan acente olarak faaliyet göstereceği kabul edilmiş ve buna göre bir düzenleme yapılmıştır. Eğer acenteye, müvekkili adına sözleşme yapma yetkisi de verilmek isteniyorsa, bu yetkinin özel olarak yazılı şekilde verilmesi gerekir (TTK 107.1). Yetkinin, yazılı olarak verilmesi sağlık şartıdır[1]. Yetki belgesinin acente tarafından tescil ve ilan ettirilmesi de gerekir (TTK 107.2)[2]. Yapılacak bu tescil, verilen temsil yetkisinin geçerliliği için şart değildir. Temsil yetkisi ticaret siciline tescil edilmemiş bile olsa, acentenin üçüncü kişilerle yaptığı sözleşmeler müvekkili bağlar[3].

Acenteye verilen temsil yetkisi *sınırlandırılabilir*. Örneğin acenteye sadece belli bir miktara kadar sözleşme yapma yetkisi tanınabilir. Bu sınırlamaların, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi için, tescil ve ilan edilmiş olmaları gerekir.

Acente, yetkisi olmaksızın veya yetkisini aşarak müvekkili adına sözleşme yaparsa müvekkil, sözleşme yapıldığını haber alır almaz *derhal* üçüncü kişiye sözleşmeye icazet verdiğini bildirmelidir. Aksi halde icazet verilmemiş sayılır ve acentenin kendisi sözleşmeyle bağlanır (TTK 108, BK 46/I). Böylece, ETK 122'de yer alan ve borçlar hukukunun yetkisiz temsille ilgili düzenlemesine ters düşen hüküm TTK'ya alınmamış ve bir yanlıştan dönülmüştür.

Müvekkilin, yapılan sözleşmeye icazet verdiğini üçüncü kişiye derhal bildirip bildirmediği tayin olunurken, müvekkile uygun bir düşünme süresi bırakılmalıdır. Müvekkil, bu süre içinde yapılan sözleşmenin koşulları ve müşterinin ödeme gücü konusunda gerekli araştırmaları yaparak kararını verecektir[4].

Acente aracılığıyla kurulan sözleşmenin, müvekkilden kaynaklanan nedenlerden ötürü yerine getirilmemesinden acente sorumlu tutulamaz[5].

---

(1) **Domaniç:** Ticaret Hukuku, s. 356.

(2) Tescil sırasında sicil memuruna, acenteye sözleşme yapma yetkisi veren belgenin noter onaylı örneğinin de verilmesi gerekir (TSY 48.1).

(3) TD, 29.3.1972, E. 1257, K. 1590 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 535-536, Nr. 759).

(4) **Schlegelberger-Schröder:** § 91a, Anm. 14.

(5) Bu yönde bkz. 11. HD, 3.4.2019, E. 1242, K. 2603 (RG, 24.5.2019, S. 30783).

b-Hakkı Koruyan Beyanları Müvekkil Adına Yapma ve Kabul Etme

Acente, aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili adına yapmaya ve bunları kabule yetkilidir (TTK 105.1). Dolayısıyla gerek aracılıkta bulunan gerek sözleşme yapan acente, sözleşmenin tarafı olan üçüncü kişiye temerrüt ihtarı (BK 117), ayıp ihbarı (BK 223) gönderebilir; üçüncü kişi tarafından yapılan bu tür ihtar ve ihbarları müvekkili adına kabul edebilir.

Acentenin, kendisine bırakılan yer veya bölge içinde doğrudan müvekkilinin yaptığı sözleşmeler dolayısıyla yapılacak ihtar ve ihbarları kabule yetkili olup olmadığı hususu tartışmalıdır[1].

c-Bedeli Kabzetme ve Malları Teslim Alma

Acente, kendisine özel şekilde yazılı bir yetki verilmedikçe, bizzat teslim etmediği malların bedelini kabzedemez ve bedelini bizzat ödemediği malları teslim alamaz (TTK 106)[2]. Bu hükümden zıt kanıt yoluyla çıkarılan sonuç; aracılıkta bulunan ya da sözleşme yapan acentenin, kendisine özel olarak yetki verilmemiş olsa bile *bizzat* teslim ettiği malların bedelini kabzedebileceği, bedelini ödediği malları teslim alabileceği ve bu sözleşmelerden doğan alacağı tecil veya miktarını tenzil edebileceğidir.

d- Müvekkili Mahkemede Temsil Etme

Aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklar nedeniyle acente müvekkili adına dava açabileceği gibi kendisine karşı da aynı sıfatla dava açılabilir (TTK 105.2)[3].

---

(1) Acentenin, sürekli şekilde müvekkilinin menfaatlerini kollayıp gözetmekle yükümlü olmasından hareketle, belli bir sözleşme dolayısıyla aracılık faaliyetinde bulunmamış dahi olsa acenteye ihtar, ihbar yapılabileceği fikri için bkz. **Schlegelberger-Schröder:** § 91, Anm. 9; **Kınacıoğlu:** s. 77. Aksi fikir için bkz. **Kalpsüz:** Müvekkillerine İzafeten Acentalara Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması, Batider, 1983, C. 12, S. 1, s. 5-6.

(2) Dolayısıyla bu hallerde, kendisine özel şekilde yetki verilmemiş olan acenteye ödeme yapan müşteri, yerine göre ikinci bir ödeme yapmak durumunda kalabilir.

(3) Bu bakımdan TTK 105.2, sadece avukatların vekil sıfatıyla dava takip edebile-

Bu yolda bir hükme yer verilmesinin amacı, esasında yabancı tacirler adına aracılık ya da sözleşme yapan acentelerle işlem yapan Türk vatandaşlarını korumak ve açılacak davaların Türk mahkemelerinde görülmesine olanak sağlamaktır[1]. Bu çerçevede TTK 105.2'nin son cümlesinde özel bir hüküm daha getirilmiş ve sadece yabancı tacirler adına acentelik yapanlar hakkındaki sözleşmelerde yer alan, TTK 105.2'nin ilk cümlesi hükmüne aykırı kayıtların geçersiz sayılacağı gösterilmiştir. ETK'dan farklı olarak (bkz. md. 119/III), Türk tacirler adına acentelik yapılması halinde; müvekkili, bir Türk mahkemesi önünde dava etmek özel sorunlara neden olmayacağından, acente aleyhine dava açılamayacağının kararlaştırılmasında sakınca görülmemiştir[2].

Acentenin müvekkilini mahkemede temsil edebilmesi için uyuşmazlığın, *acentenin aracılıkta bulunduğu veya müvekkili adına yaptığı bir sözleşmeden* kaynaklanmış olması gerekir (TTK 105.2).

TTK 105.2 çerçevesinde acenteye tanınan temsil yetkisinin, vekilin ancak özel yetkiyle yapabileceği sulh, ibra, davadan feragat, yemini kabul veya reddetmek gibi işlemleri (bkz. HMK 74) kapsayıp kapsamadığında kuşkuya düşülebilir[3]. Kanımızca, acentenin bu gibi işlemleri yapabilmesi için kendisine özel yetki verilmiş olması gerekir.

Eğer dava, müvekkilin işlediği *haksız fiil* nedeniyle açılmışsa, acente, müvekkilini mahkemede temsil edemez[4].

---

ceklerini öngören Avukatlık Kanunu'nun 35. maddesine bir istisna oluşturmaktadır. Ticarî temsilci gibi acente de, avukat sıfatını haiz olmasa dahi müvekkili adına dava açabilmekte; müşteri de, müvekkiline izafeten acenteyi dava edebilmektedir.

(1) Bu hususta bkz. TTK 105'e ilişkin Hükümet Gerekçesi.

(2) Bu hususta usûl hukuku açısından getirilen eleştiri için bkz. **Kaya:** Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun Acenteliğe İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi, Eleştiriler-Öneriler, Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun Ticari İşletme Hukuku Alanında Getirdiği Yenilikler Sempozyumu (25-26.11.2011), İstanbul 2012, s. 58.

(3) Bkz. I. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (6-7.1.1984), Ankara 1984, **Yılmaz** ve **Çağa**'nın konuşmaları (s. 27, 35).

(4) "Dava konusu istem ise, acentelik sözleşmesi ile ilgili akitten doğmamış olup ... çatma gibi haksız fiile dayandırıldığından, şahsî sorumluluk hükümlerinin uygulanmasını ve dolayısıyla acentenin değil, doğrudan doğruya donatanın davacı gösterilmesini gerektirmektedir..." [11. HD, 17.10.1983, E. 3997, K. 4487 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 555, Nr. 793)]. Aynı yönde 11. HD, 31.5.1990, E. 1989/4080, K. 4364 (YKD, 1990, C. 16, S. 12, s. 1795).

Haksız fiil nedeniyle acente aleyhine açılan dava reddolunmayıp, davaya, asıl hasım

Acenteye bırakılan yer veya bölge içinde müvekkilin doğrudan müşterilerle ilişki kurarak yaptığı sözleşmeler dolayısıyla acentenin dava edilip edilemeyeceği konusu üzerinde de durmak gerekir. Müşterilerin müvekkiline izafeten acenteyi dava edebilmeleri, istisnaî bir düzenlemeden kaynaklandığından[1], bunun dar biçimde uygulanması gerekir. Bu itibarla acenteye, *bizzat* aracılıkta bulunmadığı veya yapmadığı sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklarda müvekkilini mahkemede temsil etme yetkisi tanınmamalıdır[2].

TTK 105.2'ye dayanılarak acente aleyhine açılacak davalarda, acentenin *müvekkiline izafeten* hasım gösterildiğinin açıklanması gerekir[3]. Müvekkiline izafeten acente aleyhine açılan dava sonucunda, ancak müvekkil hakkında karar verilebilir ve hükmolunan tazminat da acentenin değil, müvekkilin malvarlığından tahsil olunur (TTK 105.3)[4].

---

donatana tebligat yapılarak devam edilmesi gerekir [11. HD, 13.2.1986, E. 395, K. 666 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 545, Nr. 774)].

(1) Bu yönde bkz. **Kalpsüz:** Acenta, s. 2-3.

(2) **Kalpsüz:** Acenta, s. 5-6; **Domaniç:** Ticaret Hukuku, s. 360. Karş. **Kınacıoğlu:** s. 78.

Acente aleyhine dava açılabilmesi için dava konusu uyuşmazlığın acente tarafından müvekkil adına yapılan ya da kuruluşunda aracılıkta bulunulan bir sözleşmeden doğmuş olması gerekir [11. HD, 31.5.1990, E. 1989/4080, K. 4364 (YKD, 1990, C. 16, S. 12, s. 1795)].

(3) 11. HD, 2.7.1986, E. 3832, K. 4126 (İKİD, 1987, C. 27, s. 4964). Ancak konusu suç teşkil eden eylemler nedeniyle acenteye karşı da doğrudan dava açılması mümkündür. Olayda, gümrükte el konulan ürünlerin sahte ve taklit olduğu ileri sürülmüştü [11. HD, 11.11.2003, E. 4347, K. 10776 (Batider, 2004, C. 22, S. 3, s. 247)].

(4) HGK, 14.2.1986, E. 1984/11-582, K. 1986/135 (Yasa, 1986, s. 972); 11. HD, 25.1.1991, E. 1989/8244, K. 219 (YKD, 1991, C. 17, S. 9, s. 1350-1351); 11. HD, 22.1.1991, E. 1989/5340, K. 89 (Batider, 1990, C. 15, S. 3, s. 172-173); 12. HD, 13.5.2008, E. 7474, K. 10222 (YKD, 2008, C. 34, S. 10, s. 1969).

Yargıtay'ın ETK zamanında verdiği bazı kararlarda, müvekkile izafeten acenteye karşı açılan davalarda hükmolunan tazminatın acentenin malvarlığından tahsil edilebileceği kabul edilmekteydi [örneğin 11. HD, 14.6.1982, E. 2936, K. 2830 (Yasa, 1983, s. 281-282); 11. HD, 20.12.1982, E. 5737, K. 5530 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 543, Nr. 770)]. Eleştiriler üzerine Yargıtay, bu görüşünü değiştirmiş ve müvekkiline izafeten acente aleyhine açılan davalarda verilen hükmün, sadece müvekkilin malvarlığından tahsil edilebileceğine karar vermişti. Bu hususta geçmişte yaşanan tereddütleri tamamen giderebilmek için TTK 105.3'e yer verildiği ifade edilmiştir (TTK 105'e ilişkin Hükümet Gerekçesi).

H- Acenteliğin Son Bulması

a- Son Bulma Nedenleri

aa- Sürenin sona ermesi

Belli bir süre için yapılmış acentelik sözleşmesi kural olarak sözleşmede gösterilen sürenin dolması üzerine kendiliğinden son bulur. Ancak sözleşmede bu konuda özel bir düzenleme yapılarak, sürenin dolmasından belli bir zaman önce feshi ihbarda bulunulmazsa, sözleşmenin aynı süre için uzatılmış sayılacağı kabul edilebilir. Bu gibi hallerde sözleşmeyi sona erdirmek isteyen tarafın, süresi içinde ihbarda bulunması lâzımdır.

Belli bir süre için yapılan acentelik sözleşmesine süre dolduktan sonra devam olunması halinde sözleşmenin, belirsiz süreli hale geldiği kabul olunur (TTK 121.2).

bb- Feshi ihbar

Belirsiz süre için yapılmış acentelik sözleşmesini, taraflardan her biri üç ay öncesinden ihbar etmek suretiyle sona erdirebilir (TTK 121.1)[1]. Acentenin de tacir niteliğine sahip olduğu hallerde bu ihbarın, TTK 18.3'te öngörülen şekilde yapılması gerekir. Feshi ihbar, geçmişe etkili değildir.

cc- Haklı nedenlerle fesih

Sürekli bir sözleşme ilişkisi olan acentelik, tüm diğer sürekli hukukî ilişkilerde olduğu gibi haklı nedenlere dayanılarak fesholunabilir. Haklı nedenlerle fesih, gerek belli bir süre için yapılmış olan gerek belirli süreli olmayan acentelik sözleşmeleri bakımından kabul edilmiş ortak bir son bulma nedenidir (TTK 121.1). Belirsiz süreli acentelik sözleşmelerinde, haklı nedenlere dayanılarak sözleşmenin sona erdirilmesinde üç aylık ihbar süresine uyulmasına gerek yoktur. Haklı nedenlerle fesih, gelecek için hüküm ifade eder.

---

(1) ATK 89'da ise, sözleşmenin devamına göre farklı feshi ihbar süreleri kabul edilmiştir. Örneğin, ilk üç yıl için altı haftalık feshi ihbar süresi, sözleşmenin üç yıldan sonra feshedilmek istenmesi halinde de üç aylık ihbar süresi öngörülmüştür. İsvBK 418q'da da, ihbar süreleri, sözleşmenin fiilen devam ettiği süreye göre farklı şekilde hükme bağlanmıştır.

Haklı neden, fesih hakkını kullanan taraf bakımından acentelik sözleşmesinin sürdürülmesini dürüstlük kuralları çerçevesinde beklenemeyecek duruma sokan olayları ifade eder. Haklı nedene, acente veya müvekkilin kusurlu bir davranışı yol açabileceği gibi haklı nedenin doğumunda tarafların herhangi bir kusurunun söz konusu olmaması da mümkündür. Bu anlamda acentenin uzun süre devam eden hastalığı nedeniyle görevlerini yerine getirememesi de, sözleşmenin feshi için haklı bir neden oluşturur[1]. Haklı nedene dayanarak fesih hakkını kullanan taraf bakımından bir zararın doğmuş olması şart değildir; ileride bir zararın doğması ihtimalinin varlığı da yeterlidir.

Acentelik sözleşmesinin feshi için haklı neden oluşturan hallere şu örnekler verilebilir: Acentenin, sürekli şekilde kendisine düşen görevleri yerine getirmemesi[2], müvekkili adına tahsil ettiği paraları göndermemesi, müvekkiline ait iş sırlarını başkalarına açıklaması, ticaret yerini kendisine bırakılan tekel bölgesi dışında başka bir bölgeye nakletmesi. Acente bakımından feshe olanak sağlayan haklı nedenler arasında, müvekkilin, hiçbir gerekçe göstermeden acentenin aracılıkta bulunduğu sözleşmeleri yapmaktan kaçınması, acentelik ücretini ödememesi, müşterilere sürekli şekilde ayıplı mal göndermesi sayılabilir.

Tarafların sözleşme ile belli bazı olayların haklı neden oluşturmayacağını kararlaştırmaları mümkündür. Böyle bir hükmün geçerli olup olmayacağına, yapılan düzenlemenin fesih hakkının özünü zedeleyip zedelemediğine bakılarak karar verilmelidir[3]. Haklı neden dolayısıyla fesih hakkını kullanmaktan peşinen feragat edilmesi ise geçersizdir. Ancak haklı nedenin doğumundan sonra ilgili taraf isterse bu hakkını kullanmaktan vazgeçebilir[4].

---

(1) Buna karşılık tarafların sözleşmede gösterilen yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmelerine rağmen umulan kazancın sağlanamaması, sözleşmenin feshi için haklı neden oluşturmaz (**Gautschi:** Art. 418r, Nr. 26).

(2) TD, 23.12.1958, E. 2426, K. 3148 (**Domaniç:** Şerh, C. 1, s. 323).

(3) **Çamoğlu:** Kollektif Ortaklıkta Haklı Sebep Kavramı ve Ortağın Haklı Sebeple Çıkarılması, İstanbul 1976, s. 120.

(4) **Çamoğlu:** Haklı Sebep, s. 120; **Kınacıoğlu:** s. 89.

dd- Taraflardan birinin ölümü, iflâsı, kısıtlanması

Müvekkilin veya acentenin ölümü, iflâsı, kısıtlanmasının hüküm ve sonuçları, vekâlet sözleşmesine ilişkin BK 513'e tâbidir (TTK 121.3). Buna göre, aksi sözleşmeden veya işin niteliğinden anlaşılmadıkça acentelik, taraflardan birinin ölümü, iflâsı, ehliyetini kaybetmesiyle son bulur[1]. Acenteliğin bu nedenlerden birinin gerçekleşmesi üzerine derhal son bulması, müvekkilin çıkarlarını tehlikeye sokuyorsa, acente veya yerine göre mirasçısı ya da kanunî temsilcisi, geçici bir süre daha işlere devam etmekle yükümlüdür (BK 513/II).

b- Son Bulmanın Hüküm ve Sonuçları– Denkleştirme Talebi

Acentelik sözleşmesinin sona ermesi, belli bir ödeme yapılmasını gerektirebilir. Bu durum, esas itibariyle şu hallerde söz konusu olur:

aa- Haklı nedene dayanan fesih hakkının kullanılmasına taraflardan birinin *kusurlu* davranışı yol açmışsa, diğer taraf sözleşmeyi feshetmek zorunda kalması nedeniyle uğradığı zararların tazminini isteyebilir (BK 112). Örneğin sözleşme, acentenin kendisine düşen görevleri sürekli olarak yerine getirmemesi nedeniyle sürenin dolmasından önce feshedilmişse, müvekkil, acenteye tahsis olunan bölgede faaliyetin durmasından ve yerine göre yeni personel istihdam edilmek zorunda kalınmasından kaynaklanan zararlarının tazminini isteyebilir. Müvekkilin kusurlu davranışı sonucunda sözleşmeyi fesheden acente ise, yoksun kalacağı ücret ve komisyonlara göre hesaplanacak bir tazminat ödenmesini talep edebilir.

Acente veya müvekkilin şahsını ilgilendiren haklı neden *bir kusurdan kaynaklanmıyorsa* (uzun süren hastalık gibi), fesih halinde kural olarak herhangi bir tazminat ödenmesi de söz konusu olmaz.

bb- Sözleşmenin, haklı bir neden olmadan veya üç aylık ihbar süresine uyulmadan feshi halinde de sözleşmeyi fesheden taraf, başlanmış işlerin tamamlanmaması yüzünden diğer tarafın uğradığı zararı gidermekle yükümlü-

(1) Bir ticaret şirketinin acente olarak faaliyet gösterdiği hallerde son bulma nedeninin gerçekleşmesi üzerine şirketin tasfiyeye girmesi de acentelik ilişkisine son verir.

dür (TTK 121.4). Aracılıkta bulunulmasından ya da müvekkil adına sözleşme yapılmasından sonra müvekkilin, acentelik sözleşmesini haklı neden olmadan veya üç aylık ihbar süresine uymadan feshetmesi halinde acente, aracılıkta bulunduğu ya da yaptığı sözleşmenin ifası ile hak kazanacağı ücretten yoksun kalacaktır. Acente, yoksun kaldığı bu ücreti, TTK 121.4'e dayanarak müvekkilinden tazminat olarak isteyebilir. Aynı durum, geciktirici şarta bağlı olarak yapılan sözleşmelerde, şartın gerçekleşmesinden önce acentelik sözleşmesinin feshi halinde de söz konusudur.

Sözleşmenin, haklı neden olmadan veya üç aylık ihbar süresine uyulmadan acente tarafından feshi de müvekkilin zarara uğramasına neden olabilir. Örneğin kısım kısım icra edilecek sözleşmelerde fesihten sonraki taksitlerin tahsil edilebilmesi için müvekkil bazı ek masraflar yapmak zorunda kalmış olabilir. Bu zararlar da, TTK 121.4'ün kapsamındadır.

Belli bir süre için yapılmış olan acentelik sözleşmesinin haklı neden olmadan feshi halinde de, tazminat istenebilir (TTK 121.4).

cc- Müvekkilin veya acentenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi veya iflâsı nedeniyle acentelik sözleşmesi sona ererse, işlerin tamamlanması halinde acenteye verilmesi gereken ücret miktarına oranlanarak belirlenecek uygun bir tazminat acenteye ya da onun yerine geçenlere verilir (TTK 121.5).

dd- Acentenin faaliyeti sonucunda genişleyen müşteri çevresi ile müvekkil, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra da ticarî ilişkilerini devam ettirecek ve bu yolla ekonomik yarar sağlamayı sürdürecektir. Buna karşılık acente, kendisinin temin ettiği müşteriler ile işlem yapılmasına rağmen ücret isteme hakkını kullanamayacaktır. Bu olumsuzluk, acentelik sözleşmesinin son bulması halinde acenteye hakkaniyete uygun bir ödeme yapılması ile dengelenebilir.

TTK 122, acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde müvekkilin, ücret ödemeksizin acente tarafından sağlanan iş ilişkilerini kullanarak kazanç elde etme olanağına kavuşmasından, acenteye de, hakkaniyet çerçevesinde pay vermeye yöneliktir[1].

(1) Sigorta acenteleri açısından bkz. Sigortacılık Kanunu 23.16.

Bu açıdan "*denkleştirme talebi*", "klasik anlamda bir malvarlığı zararının giderilmesi olarak anlaşılamaz"[1]. Dolayısıyla TTK 122'nin başlığında tazminat kelimesine hiç yer verilmeyerek, "*Denkleştirme istemi*"nden söz edilmiştir (aynı yönde ATK 89b).

Denkleştirme talebinin koşulları TTK 122'nin 1. fıkrasında gösterilmiştir. Denkleştirme talebinin yapılabilmesi için bu koşulların hepsinin birlikte gerçekleşmiş olması gerekir. TTK 122'nin uygulanması açısından acentenin, gerçek ya da tüzel kişi olması fark etmez.

Denkleştirme talebinde bulunulabilmesi için öncelikle acentelik sözleşmesinin sona ermiş olması gerekir. Bu bağlamda sözleşmenin hangi nedenle son bulmuş olduğunun hiçbir önemi yoktur. Sözleşme; sürenin son bulması, iflâs, ölüm, kısıtlanma ya da feshi ihbarda bulunulması (TTK 121) nedeniyle son bulabilir.

Denkleştirme talebinde bulunulabilmesi için, müvekkilin, acentenin bulduğu yeni müşteriler sayesinde sözleşme ilişkisinin son bulmasından sonra da önemli menfaatler elde edebilecek durumda olması gerekir (TTK 122.1.a).

Bu anlamda "yeni müşteri", acentenin faaliyetine başlamasından sonra müvekkil işletmesine kazandırılan müşterileri ifade eder. Dolayısıyla, daha önceki acente zamanında ilişki kurulmuş olan müşteriler bu kapsama dahil edilemez. Aynı şekilde acentenin, müvekkil tarafından hazırlanmış müşteri listesi çerçevesinde faaliyette bulunarak ya da daha önceki aşamada, pazarlamacı sıfatıyla müvekkile temin etmiş olduğu müşteriler "yeni müşteri" olarak nitelendirilemez. Ancak işletmenin, acentenin faaliyete başlamasından önceki müşteri çevresi (eski müşteri) ile olan iş ilişkilerinin acentenin teşebbüsleriyle önemli surette genişletilmesi hali, yeni müşteri sağlamaya denk sayılmalıdır[2].

İşletmeye acentenin faaliyet dönemi içinde yeni müşteriler kazandırılmış olduğu vakıası, acente tarafından ispat olunmalıdır. Bu bağlamda acentenin faaliyetlerinin yeni müşteri kazanılmasında kısmen etkili[3] olduğunun

---

(1) Bu hususta bkz. TTK 122'ye ilişkin Hükümet Gerekçesi (s. 106).

(2) Bu husus müvekkile ait ürünlerin satışında önemli bir artış sağlanması ya da satışı yapılan ürün kategorisine yenilerinin eklenmesi şeklinde gerçekleşebilir (**Hoyningen-Huene:** § 89b, Nr. 63).

(3) Örneğin müvekkile ait markanın tanınmış bir marka olduğu hallerde de acentenin yeni müşteri edinmek için özel gayret göstermesi gerekir (bu hususta bkz. TTK 122.1'e ilişkin

ispatı da yeterlidir[1].

TTK 122.1.a gereği acentenin bulduğu yeni müşteriler sayesinde müvekkilin, sözleşmenin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde etmeye devam etmesi gerekir. Dolayısıyla müvekkil bakımından söz konusu olacak avantajın, acentelik sözleşmesinin son bulmuş olması nedeniyle acenteye ücret ödemeyecek olmasına rağmen, acente tarafından sağlanan iş ilişkilerinden yararlanarak kazanç elde etme imkânına kavuşmak olduğu gözden uzak tutulmamalıdır[2].

TTK 122.1.a bağlamında müvekkilin önemli menfaatler elde edecek olması ileriye dönük bir durum olduğundan, işlerin gelecekteki gelişimi konusunda bir tahminde bulunulması gerekir. Geleceğe dönük bu projeksiyon yapılırken, öncelikle acentelik sözleşmesinin son bulduğu tarihte bilinen hususlar dikkate alınır. Örneğin acentelik sözleşmesine konu iş ve piyasanın özelliklerinin, rekabet koşullarının, piyasadaki olası değişikliklerin, müvekkilin yeni müşterilerle iş ilişkilerinin hangi kapsamda ve hangi süre için devam edeceğinin, sözleşmenin son bulduğu tarihteki verilere göre değerlendirilmesi gerekir[3].

Sözleşmenin son bulmasından sonra ortaya çıkan durumlar, ancak sona erme tarihinde bilinmesi, öngörülebilmesi koşuluyla dikkate alınabilir. Dolayısıyla müvekkilin, kamuya açıklama yapmadan işletmeye son verme kararı almış olması denkleştirme talebinde bulunulmasına engel oluşturmaz[4].

Müvekkilin "önemli menfaat" sağlayıp sağlamadığı, somut olayın tüm koşulları dikkate alınarak, acente tarafından sağlanan müşteri çevresi temelinde belirlenir.

Hükümet Gerekçesi). Ancak bazı yabancı mahkeme kararlarında, malın tanınmış markalı olması halinde hakkaniyet ilkesi gereği denkleştirme isteminden belirli bir indirim (%10-30) yapılması kabul edilmektedir (**Karasu:** Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na Göre Acentenin Denkleştirme Talebi AÜHFD, 2008, C. 57, S. 4, s. 302).

(1) **Roth (Koller-Morck):** Handelsgesetzbuch Kommentar, 6. Auflage, München 2009, § 89b, Nr. 6.

(2) Dolayısıyla müvekkilin, işlerinde değişiklik yaparak acente tarafından sağlanan müşterilerle iş yapmaktan vazgeçmesi halinde, TTK 122 uygulanamaz (**Hoyningen-Huene:** § 89b, Nr. 72).

(3) Bu hususta bkz. **Karasu:** s. 293-294; **Roth (Koller-Morck):** § 89b, Nr. 7.

(4) **Hoyningen-Huene:** § 89b, Nr. 81.

Denkleştirme talebinde bulunulabilmesi için ayrıca sözleşme ilişkisinin sona ermesi nedeniyle acentenin, kendisi tarafından işletmeye kazandırılmış müşterilerle yapılmış veya kısa bir süre içinde yapılacak işler dolayısıyla ücret isteme hakkını kaybediyor olması da gerekir (TTK 122.1.b). Bu anlamda denkleştirmeye esas olacak ücret kaybı, acentelik ilişkisi devam etmiş olsaydı acentenin aracılık faaliyeti sonucunda müvekkilinden talep etmeye hak kazanacağı ücret tutarına göre belirlenecektir. Sözleşme devam etmiş olsaydı, acentenin faaliyetini eskisi gibi yürüteceği kabul olunur; bu bakımdan sözleşmenin sona ermesinden sonra acentenin işgöremez duruma gelmesi, ölmesi gibi durumlar hesaba katılmaz.

Sözleşme son bulmamış olsaydı elde edilecek ücrete ilişkin tahmin yürütülürken esas alınacak sürenin, müvekkilin sözleşmenin son bulmasından sonra menfaat sağlamaya devam edeceği kabul olunan süreye denk tutulması uygun olur[1].

Denkleştirme talebinde bulunulabilmesi için, yapılacak ödemenin somut olayın özellik ve koşullarına göre hakkaniyete uygun düşmesi de gerekir (TTK 122.1.c). Bu değerlendirme yapılırken, sözleşmenin tarafları arasındaki risk paylaşımı, acentelik sözleşmesinin süresi, acentenin yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için harcadığı emek ve zaman, acentenin tek bir firma -çok firma için acentelik yapması, marka ya da unvanın etkisi, sözleşmenin sona erme nedeni ve varsa kusur oranları gibi hususlar dikkate alınmalıdır[2]. Denkleştirme talebinin hakkaniyete uygun düşmediğini ispat, müvekkile düşer[3].

Sözleşmenin acentenin ölümü nedeniyle son bulması halinde mirasçıların denkleştirme talebinde bulunup bulunamayacakları tartışılabilir. Herhalde amansız bir hastalığa yakalandığını öğrendikten sonra intihar eden acentenin mirasçılarını denkleştirme talep hakkından yoksun bırakmak hakkaniyet ilkesi ile bağdaşmaz[4]. Buna karşılık alkol bağımlılığı nedeniyle özel yaşamı altüst olmuş bir kişinin (acente), kendisinin neden olduğu bir kazada ölmesi halinde TTK 122.1.c'deki hakkaniyet ilkesi, mirasçıların denkleştirme talebinde bulunmalarına engel olabilir. Bu son örnekte acente kazada ölmemiş olsaydı mü-

(1) **Karasu:** s. 299.
(2) 11. HD, 30.6.2020, E. 2019/2876, K. 3326 (Batider, 2020, C. 36, S. 3, s. 260).
(3) 11. HD, 10.5.2017, E. 2016/2170, K. 2780 (Batider, 2017, C. 33, S. 3, s. 267).
(4) Bu yönde bkz. BGHZ, Bd. 45, s. 387.

vekkil, esasen sözleşmeyi, TTK 122.3'e dayanarak, denkleştirme talebine hiç yer olmadan feshetme olanağını kullanabilirdi. Dolayısıyla acentenin kusurlu davranışı karşısında, acentelik sözleşmesinin devamının müvekkil bakımından katlanılamaz bir durum arz edeceği hallerde, hakkaniyet ilkesi, denkleştirme talebinde bulunulmasına engel olacaktır[1] (TTK 122.3'e de bkz). Başka bir ifadeyle acente bu kazadan sağ olarak kurtulmuş olsaydı dahi, müvekkil sürekli olarak sarhoş gezen ve görevlerini ihmal eden bir acenteyle sözleşme ilişkisini devam ettirmek istemeyecekti. Sonuç olarak, ölüm nedenine göre somut olay çerçevesinde çözüm aranması, en uygun yol olur.

Müvekkilin, işletmesini kapatması, kural olarak müvekkilin sonradan yarar sağlamaya devam etmeyeceğini gösterir; ancak işletmeyi kapatmanın objektif bakımdan geçerli nedenleri olduğunun ortaya konulamaması halinde denkleştirme talebinin ileri sürülebilmesi gerekir[2].

Acentelik sözleşmesinin feshinin söz konusu olduğu bazı durumlarda, hakkaniyet ilkesi gereği, denkleştirme talebinde bulunulamaz: TTK 122.3'e göre müvekkilin feshi haklı gösterecek bir davranışı olmadan sözleşmeyi fesheden acente, denkleştirme talebini ileri süremez[3]. Bu anlamda "*müvekkilin feshi haklı gösteren davranışı*" ifadesi müvekkile ait alandan kaynaklanan ve müvekkille sözleşmeye devam etmeyi çekilmez hale sokan nedenleri ifade eder. Bu hususa örnek olarak müvekkilin işletmesini kapatması, üretimini sonradan kısması, ücretin belirlenmesi konusunda acentenin menfaatine aykırı yeni bir yöntem geliştirmesi gösterilebilir.

Müvekkilin bu davranışının kusurlu bir davranış olması gerekli değildir.

TTK 122.3'te denkleştirme talebinde bulunulamayacak başka bir durum olarak da, acentenin kusuru nedeniyle sözleşmenin müvekkil tarafından haklı nedenle feshi gösterilmiştir[4].

---

(1) BGHZ, Bd. 45, s. 388; Bd. 41, s. 132. Buna karşılık acentenin kusuruyla neden olduğu bir trafik kazasında ölmesi, denkleştirme talebine engel olmamaktadır; zira bu halde acentelik sözleşmesinin ihlaline neden olan kusurlu bir davranıştan söz edilemez (**Hoyningen-Huene:** § 89b, Nr. 117).

(2) **Hoyningen-Huene:** § 89b, Nr. 41.

(3) 11. HD, 31.3.2016, E. 2015, K. 3523 (Batider, 2016, C. 32, S. 3, s. 255-256).

(4) 11. HD, 28.11.2014, E. 2013/17517, K. 18559 (YKD, 2016, C. 42, S. 6, s. 1385).

TTK 122.3 emredici nitelikte olmadığından, müvekkilin feshi haklı gösterecek bir davranışı bulunmadan sözleşmeyi fesheden acenteye, denkleştirme talebini ileri sürme hakkı tanınabilir.

Acenteye ödenecek tazminat, acentenin son beş yıllık faaliyeti sonucu aldığı komisyon veya diğer ödemelerin ortalamasını aşamaz; daha kısa bir süre devam eden ilişkilerde, faaliyetin devamı sırasındaki ortalama dikkate alınır (TTK 122.2). Bu hesaplama biçimi acenteyi korumaya yöneliktir, dolayısıyla taraflar daha yüksek sonuç verecek bir hesaplama biçiminin uygulanmasını kararlaştırabilirler[1].

Denkleştirme talebinden, önceden vazgeçilemez (TTK 122.4, ilk cümle). Denkleştirme talebinin, sözleşmenin sona ermesinden itibaren bir yıl içinde ileri sürülmesi gerekir. Bir yıllık sürenin, hak düşürücü süre olduğunu kabul etmek uygun olur[2].

Acentenin denkleştirme istemiyle ilgili düzenleme, hakkaniyete aykırı düşmedikçe, tek satıcılık ile benzeri tekel hakkı veren diğer sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi halinde de uygulanır (TTK 122.5)[3]. "Tek satıcılık benzeri tekel hakkı veren diğer sürekli sözleşme ilişkileri"nin belirlenmesinde, satıcı konumundaki kişinin, tacirin mallarının satışını arttırma yükümünü üstlenip üstlenmediğine bakılır. Bu tür sözleşmelerde de, tek satıcılıkta olduğu gibi, tacirin mallarının sürümünü arttırmak amacıyla faaliyette bulunacak olması, özel öneme sahiptir.

Denkleştirme konusunda acentelik hakkındaki düzenleme uygulanacağından, tek satıcının durumu ile acentenin durumunun denk hale getirilmesi gerekir. Bu amaçla özellikle, tek satıcıya sağlanan fiyat indirimi ile acenteye ödenen komisyon arasında ilişki kurulması ve ifa ettikleri hizmet farklılığı nedeniyle tek satıcıya sağlanan indirimden, acenteye ödenmesi söz konusu olmayan masraflar (sigorta, reklam, dağıtım, nakliye gibi) karşılığında götürü bir indirim yapılarak net tutar üzerinden denkleştirmenin hesaplanması uygun olur.

---

(1) Bkz. TTK 122.2'ye ilişkin Hükümet Gerekçesi.

(2) TTK 122.4'e ilişkin Hükümet Gerekçesi'ne de bkz.

(3) Bu hükmün tekel hakkı vermeyen diğer sürekli borç ilişkisi tesis eden sözleşmeler (dağıtım gibi) bakımından uygulanamayacak olması eleştiriye açıktır. Bu hususta bkz. **Yusufoğlu:** Denkleştirme Talebinin Kıyasen Uygulanması İçin Gereken Kıyas Şartları Işığında Tekel Hakkı Vermeyen Sürekli Sözleşme İlişkilerine Uygulanması Sorunu, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi, 2016, C. 11, S. 137-138, s. 181 vd., 183-184.

ee- Acentelik ilişkisinin sona ermesinden sonra acenteye tazminat ödenmesini gerektiren diğer bir hal de, rekabet yasağı anlaşmasının yapılmış olmasıdır (TTK 123.1). Bu hükme göre acentenin işletmesine ait faaliyetlerini, sona ermeden sonrası için sınırlandıran bir anlaşma (rekabet yasağı anlaşması) yapılırsa, bu anlaşma dolayısıyla müvekkilin acenteye uygun bir ücret ödemesi şarttır. Bu anlaşmanın, yazılı şekilde ve en fazla iki yıllık bir süre için yapılmış olması gerekir. TTK 123'e aykırı şartlar, acente aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir (TTK 123.4).

I- Zamanaşımı

Acentelik sözleşmesinden doğan tüm talepler, beş yıllık zamanaşımı süresine tâbidir (BK 147/5).

J- Acentelik Hakkındaki Hükümlere Tâbi Tutulan Diğer Bazı İlişkiler

TTK 102.1'de sayılan unsurların tamamına sahip olmadığı için acente sayılmayan bazı kişilerle yapılan iş görme sözleşmelerine de, acentelik hakkındaki hükümler uygulanır. TTK 103 uyarınca, haklarındaki özel kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla, acenteliğe ilişkin hükümlere tâbi tutulan kişiler şunlardır:

a- Yerli veya Yabancı Bir Tacir Hesabına ve Kendi Adına Sürekli Olarak Sözleşme Yapmaya Yetkili Kılınan Kişiler (TTK 103.1.a)

Bu kişiler, sözleşme yapma yetkisi bulunan acentelerden farklı olarak, dolaylı temsil yetkisine sahiptirler ve bu itibarla *komisyoncu* (bkz. BK 532 vd.) durumundadırlar. Bunların, acentelik hükümlerine tâbi tutulabilmesi için müvekkilleri hesabına kendi adlarına *sürekli olarak* sözleşme yapmaya yetkili kılınmış olmaları gerekir (bkz. TTK 103.1). Kanun koyucu, *süreklilik* unsurunun bulunması nedeniyle bu kişilerin acentelik hakkındaki hükümlere tâbi tutulmasını uygun görmüştür.

b- Türkiye Cumhuriyeti İçinde Merkez veya Şubesi Olmayan Yabancı Tacirler Ad ve Hesabına Türkiye İçinde İşlem Yapanlar (TTK 103.1.b)

Bu hüküm, Türkiye'de merkez veya şubesi bulunmayan yabancı tacirler ad ve hesabına sürekli şekilde işlem yapanların yanı sıra, bu tacirler adına *arızî olarak* sözleşme yapanları da, acentelik hakkındaki hükümlere tâbi tutmak amacıyla kabul edilmiştir. Dolayısıyla Türkiye'de merkez veya şubesi bulunmayan yabancı bir tacir adına *tek bir işlem yapan* kişi aleyhine de, yabancı müvekkile izafeten Türkiye'de dava açılabilecektir (TTK 105.2)[1].

Sürekli bir ilişkinin varlığı dikkate alınarak kabul edilen acentelik hükümlerinin, geçici vekil hakkında da uygulanmasının, pek isabetli bir çözüm olmadığı söylenebilir[2].

ETK'nın, sigorta şirketi ve sigorta ettirenle sürekli ilişki içinde bulunmayan sigorta aracılarını da acentelik hükümlerine tâbi tutan hükmü (md. 117/2), TTK'ya alınmamıştır. ETK'nın bu hükmü, taraflardan hiçbiri ile sürekli ilişkisi bulunmayan aracılara sürekli ilişkinin varlığı esas alınarak düzenlenen acentelik hükümlerinin uygulanması isabetsiz sonuçlara yol açacağı gerekçesiyle eleştirilmişti.

3. Komisyoncu

A- Genel Olarak

Tacirin bir diğer bağımsız yardımcısı da, dolaylı temsil yetkisine sahip olan *komisyoncu*dur. Komisyonculuk, esas itibariyle BK'da (md. 532-546) düzenlenmiştir. BK'nın bu hükümlerinde, alım-satım komisyonculuğu ayrıntılı şekilde hükme bağlanmış (md. 532-545); diğer işlere ilişkin komisyonculuk ise, alım-satım komisyonculuğuna ilişkin hükümlere göndermede bulunulmak suretiyle düzenlenmiştir (md. 546/II). Komisyon sözleşmesine ilişkin düzenlemede ortaya çıkan boşluklar, vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerle (md. 502-514) doldurulur (BK 532/II).

---

(1) 11. HD, 20.1.1983, E. 1982/5392, K. 1983/103 (YKD, 1983, C. 9, S. 4, s. 553). Temsilci aleyhine değil esas sözleşmede taraf olan firma aleyhine karar tesis olunabilir [13. HD, 9.12.1996, E. 10324, K. 10982 (YKD, 1997, C. 23, S. 2, s. 230-231)].

(2) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 521; **Kalpsüz:** Acenta, s. 7-8.

Komisyonculuğun bir türü olan *taşıma işleri komisyonculuğu* hakkında, Karayolu Taşıma Kanunu ile TTK'da özel hükümler (md. 917-930) yer almıştır.

Alım-satım komisyonculuğunun özel bir türü olan *borsa komisyoncuları* da 5174 sayılı Kanun'da (md. 47) düzenlenmiştir.

B- Tanımı ve Unsurları

a- Tanım

Komisyoncu, ücret karşılığında kendi adına müvekkili hesabına hukukî işlem yapmayı üstlenen kişidir (bkz. BK 532/I).

b- Unsurlar

aa- Komisyoncu, *kendi adına müvekkili hesabına* hukukî işlem yapar. Bu özelliği itibariyle komisyoncu, tacirin dolaylı temsil yetkisine sahip yardımcısıdır. Komisyoncu, kendi adına müvekkili tacir hesabına hukukî işlem yaptığından bu hukukî işlemden doğan hak ve borçlar da kendisine ait olur. Yapılan işlem dolayısıyla müvekkilin hak ve borç sahibi olabilmesi, komisyoncunun yapılan işlemden doğan hak (alacak) ve borçları müvekkiline devretmesine bağlıdır (BK 40/III)[1]. Ancak bazı hallerde komisyoncunun, kendi adına müvekkili hesabına yaptığı hukukî işlemden doğan alacakları ayrı bir işlemle müvekkiline devretmesine gerek kalmaz. Komisyonculuğa da uygulanacak olan vekâlet sözleşmesine ilişkin BK 509/I uyarınca müvekkil, komisyoncuya karşı tüm borçlarını ifa edince komisyoncunun kendi adına ve müvekkili hesabına yaptığı işlemden doğan alacak, müvekkile ait olur (*kanunî temlik*)[2]. Dolayısıyla bu halde alacağın devri için BK 183 vd.daki hükümlere göre ayrıca işlem yapılmasına gerek yoktur. Bu konuda müvekkil, BK 40/II'de yer alan imkândan da yararlanabilir. Bu hükme göre kendisiyle sözleşme yapılan üçüncü kişi, durumdan, bir temsil ilişkisinin söz konusu olduğunu anlar ise veya bu kişi bakımından sözleşmenin komisyoncu ya da müvekkili

(1) Alacağın devri koşulları için bkz. BK 183 vd., borcun üstlenilmesi (nakli) için bkz. BK 195 vd.

(2) Komisyoncunun, üçüncü kişiyle işlem yaptıktan sonra iflâs etmesi halinde müvekkil, bu hakkını iflâs masasına karşı da kullanabilir (BK 509/II).

ile yapılması arasında hiçbir fark yoksa, sözleşmeden doğan hak ve borçlar müvekkile ait olur. Bu halde de, alacağın temliki, borcun nakli işlemlerinin yapılmasına gerek kalmaz.

bb- BK'da yer alan düzenlemeye göre komisyon sözleşmesinin konusu, esas itibariyle *kıymetli evrak ve taşınır eşya alım-satımıdır* (bkz. md. 532/I). Diğer konulara ilişkin komisyon sözleşmeleri de, bu hususta özel düzenleme bulunmadıkça, alım-satım komisyonculuğu hakkındaki hükümlere tâbidir (BK 546/I, II). Taşıma işleri komisyonculuğu hakkındaki özel hükümlerin saklı tutulmuş olduğu BK 546/III'te gösterilmiştir.

cc- Komisyoncu ile müvekkili arasındaki ilişki kural olarak *sürekli değildir* ve müvekkil komisyoncuya tek bir sözleşmenin yapılması için yetki verir[1].

dd- Komisyoncu, *ücret* (*komisyon*) karşılığında faaliyet gösterir (BK 532/I). Yapılan sözleşmede ücret ödenmesi öngörülmemişse, bu sözleşme komisyon değil, vekâlet sözleşmesi niteliğindedir.

Komisyonculuğun meslek şeklinde yapılması şart değildir. Komisyon işini arızî şekilde üstlenen kişi hakkında da BK'nın komisyon hükümleri uygulanır (BK 546/II). Komisyonculuk faaliyetinin bir ticarî işletme çerçevesinde yürütülmesi halinde komisyoncu da tacir sıfatına sahip olur.

C- Borçları

a- Müvekkilin Talimatlarına Göre Hareket Etme

Komisyoncu, müvekkilinin verdiği talimatlara göre hareket etmek ve özellikle malı müvekkili tarafından belirlenenden daha düşük bir bedelle satmamak zorundadır. Aksi halde komisyoncu, aradaki farkı tazmin etmekle yükümlü olduğu gibi eğer kusuru varsa, müvekkilinin bu yüzden uğradığı diğer zararları da gidermek zorunda kalır (BK 535/I, II). Ancak komisyoncu, düşük bedel üzerinden satış yapılmasaydı müvekkilin daha fazla zarar göreceğini ve içinde bulunulan durumun yeniden talimat almaya uygun olmadığını ispatla-

(1) Ancak komisyoncu ile müvekkilinin sürekli bir ilişki içine girmelerine de hukukî bir engel yoktur.

yarak kendisini sorumluluktan kurtarabilir (BK 535/I). Bu hal dışında malın belirlenen bedelden daha düşük bir bedelle satılabilmesi için komisyoncunun, müvekkilinden yeniden talimat istemesi gerekir.

Malı, müvekkil tarafından tayin olunan bedelden daha fazlasına satan komisyoncu ise, aradaki farkı müvekkiline iade etmekle yükümlüdür (BK 535/II). Alım komisyoncusu da, belirlenen bedelden daha düşük fiyatla mal alırsa, aradaki farkın kendisine ödenmesini isteyemez.

Satım komisyoncusu, müvekkilinden izin almadıkça veresiye mal satamaz; alım komisyoncusu da, mal kendisine teslim olunmadıkça ödeme yapamaz. Aksi halde, doğan zararı gidermekle yükümlü olur (BK 536/I). Ancak satış yerindeki teamül o tür malın veresiye satımına olanak tanıyorsa ve müvekkilden de aksine bir talimat gelmemişse komisyoncu veresiye satış yapabilir (BK 536, 2. cümle).

b-Bilgi Verme ve Müvekkilin Menfaatlerini Koruma

Komisyoncu, yaptığı işlemin cereyanından müvekkilini haberdar etmek ve özellikle sözleşmenin ifa edildiğini derhal müvekkile bildirmekle yükümlüdür (BK 533). Alım komisyoncusu, satıcı tarafından teslim olunan malda ayıplar varsa durumdan müvekkilini haberdar etmek ve izlenmesini istediği yol hakkında ondan talimat almak zorundadır.

Satılmak üzere gönderilen malların hasara uğramış olduğunu gören komisyoncu, hasarı tespit ettirmeli, taşıyıcıya başvurma hakkını koruyucu önlemleri almalı ve durumdan müvekkilini haberdar etmelidir (BK 534/I). Satılmak üzere gönderilen malın bozulması tehlikesi varsa, komisyoncu, müvekkiline bilgi verdikten sonra eşyayı satmakla yükümlüdür (BK 534/II).

Komisyoncu, müvekkilinin talimatı olmadıkça sözleşmenin konusunu oluşturan malları sigorta ettirmekle yükümlü değildir (BK 533/II)[1].

(1) Bu hususta ayrıca bkz. **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 196.

c- İktisap Olunan Hak ve Borçları Müvekkile Devretme ve Hesap Verme

Kendi adına müvekkili hesabına hukukî işlem yapan komisyoncu, yaptığı işin hesabını vermek ve iktisap ettiği hakları (ve borçları) müvekkiline devretmekle yükümlüdür (bu hususta bkz. yukarıda 3, B, b, aa).

D- Hakları

a- Ücret Talep Etme

Komisyonculuk faaliyeti ücret karşılığında yapılır (BK 532/I). Ücret, genellikle alım veya satım bedelinin belli bir yüzdesi olarak saptanır ve sözleşmede gösterilir.

Komisyoncu, işlemin tamamlanmasından sonra ücrete hak kazanır (BK 539/I). Daha açık bir anlatımla komisyoncunun ücret ödenmesini talep edebilmesi için sözleşmenin ifa edilmiş olması ve üçüncü kişinin müvekkil hesabına satın alınan malları komisyoncuya teslim etmiş ya da müvekkil hesabına satılan malların bedelini komisyoncuya ödemiş olması gerekir[1].

Sözleşmenin ifa edilmemesine bizzat müvekkil neden olmuşsa, komisyoncu ücrete hak kazanır (BK 539/I). Müvekkile ilişkin nedenlerin dışında kalan olayların sözleşmenin ifasına engel olduğu hallerde[2] mahallî âdete göre komisyoncuya sarf ettiği emek karşılığında uygun bir ücret ödenir (BK 539/II).

Komisyoncu, müvekkiline karşı olan sadakat (dürüstlük) yükümüne aykırı davranır[3] ve özellikle müvekkili hesabına satın aldığından fazla ya da sattığından eksik bir bedel geçirirse, ücret talep hakkını kaybeder (BK 540/I). Komisyoncunun müvekkili hesabına satın aldığından fazla ya da sattığından daha düşük bir bedel geçirmesi halinde müvekkil, komisyoncuyu doğrudan alıcı veya satıcı addedebilir (BK 540/II). Böylece müvekkilinin hesabına satın aldığından daha yüksek bir bedel geçiren alım komisyoncusu, aradaki bedel

(1) **Gautschi:** Art. 432, Nr. 3a.

(2) Örneğin üçüncü kişinin sözleşmeden cayması.

(3) Başka bir deyişle, kendisiyle işlem yaptığı üçüncü kişinin çıkarlarını, müvekkilininkine oranla üstün tutarsa.

farkını müvekkiline iade etmekle yükümlü tutulacağı gibi satıcı sıfatıyla malın ayıbından dolayı da müvekkiline karşı sorumlu olur[1].

Yukarıda da açıklandığı üzere, komisyoncu kural olarak sözleşmenin ifasından sorumlu değildir; sözleşmenin ifa edilmemesi, yerine göre sadece ücret talep etme hakkının düşmesine neden olur. Ancak açıkça garanti vermişse veya bulunduğu yerdeki ticarî teamül gerektiriyorsa komisyoncu, alıcı durumundaki üçüncü kişinin bedeli ödeme borcunu yerine getirmesini de tekeffül etmiş sayılır (BK 537/I).

Komisyoncu, sözleşme yaptığı üçüncü kişinin borçlarını yerine getireceği hususunda müvekkiline garanti de verebilir[2]. Böyle bir taahhütte bulunan komisyoncuya ayrıca bir ücret (*dükrüar ücreti*) ödenir (BK 537/II).

b- Masrafların Ödenmesini İsteme

Komisyoncu, müvekkili için yaptığı tüm masrafların ve verdiği avansların faiziyle birlikte ödenmesini isteme hakkına sahiptir (BK 538/I)[3]. BK 538/II'de, komisyoncunun sadece kendisi ile sürekli hizmet ilişkisi içinde bulunan personeline ödediği maaş ve ücretler için müvekkilinden herhangi bir talepte bulunamayacağı gösterilmiştir. Müvekkile ait işin görülebilmesi için özel olarak istihdam olunan (geçici) personele ödenen ücret, müvekkilden talep olunabilmelidir[4].

---

(1) **Gautschi:** Art. 433, Nr. 4a-c; **Becker:** II. Abteilung, Art. 433, Nr. 1.

(2) Komisyoncu tarafından yapılacak bu tür bir taahhüdün kefalet şeklinde yorumlanmasının yanlış olacağı şu gerekçeyle açıklanabilir: Kendi adına müvekkili hesabına işlem yapan komisyoncu ile ilişkiye giren üçüncü kişi, müvekkile değil, komisyoncuya karşı borçlu durumdadır. Komisyoncunun kendi alacağı için kefil olması ise düşünülemez (**Becker:** II. Abteilung, Art. 430, Nr. 1). Ayrıca bkz. BK 537'nin Gerekçesi.

Ancak, böyle bir taahhüdün (üçüncü kişinin fiilini üstlenme) geçerli olması için, yazılı şekilde yapılması, tarihinin ve komisyoncunun sorumlu tutulacağı bedelin gösterilmesi gerekir (BK 603).

(3) Oysa acente, TTK 117 uyarınca sadece olağanüstü masraflarının ödenmesini isteyebilir.

(4) **Gautschi:** Art. 431, Nr. 6a; **Becker:** II. Abteilung, Art. 431, Nr. 4.

c-Hapis Hakkı

BK 541 uyarınca komisyoncu müvekkili hesabına sattığı malın bedeli ya da hesabına satın aldığı malın kendisi üzerinde hapis hakkına sahiptir. Komisyoncunun hapis hakkı, komisyon sözleşmesinden doğan alacakları ödeninceye kadar devam eder.

Her ne kadar BK 541'de hapis hakkından söz edilmişse de, komisyon sözleşmesi nedeniyle bazı hallerde gerçek anlamda bir hapis hakkının ortaya çıkması mümkün değildir: Komisyoncunun kendi adına müvekkili hesabına satın aldığı mal, komisyoncunun mülkiyetindedir. Bir kişinin kendisine ait mal üzerinde hapis hakkına sahip olması ise düşünülemez. Bu durumda olsa olsa BK 97 anlamında bir *ödemezlik definden* söz edilebilir[1]. Komisyoncu tarafından satın alınan malın mülkiyetinin kendisine geçirilmesini isteyen müvekkilin, komisyon ücretini ve komisyon sözleşmesi nedeniyle yapılmış olan giderleri komisyoncuya ödemiş ya da ödemeyi teklif etmiş olması gerekir. Aynı şekilde müvekkil hesabına yapılmış olan satıştan elde edilen hasılanın müvekkile iade edilmesi de, müvekkilin, komisyoncuya olan borçlarını ifa etmesi koşuluna bağlıdır.

Ancak, komisyoncuya satılmak üzere gönderilen mal henüz satılmamışsa, müvekkiline ait bu mal üzerinde komisyoncunun hapis hakkını kullanması söz konusu olabilir.

d-Bizzat Taraf Olma

Komisyoncu, müvekkilinin çıkarlarını korumak ve onun çıkarlarına ters düşen davranışlardan kaçınmakla yükümlüdür. Olası çıkar çatışmalarının önlenebilmesi amacıyla, komisyoncunun bizzat taraf durumuna girerek müvekkili ile işlem yapması kural olarak kabul edilmemiştir. Ancak müvekkil bakımından herhangi bir zarar görme tehlikesinin söz konusu olmadığı istisnaî bazı durumlarda komisyoncunun taraf olmasına, başka bir deyişle alıcı ya da satıcı olarak müvekkili ile işlem yapmasına izin verilmiştir. BK 543/I'e göre komisyoncu, borsada kayıtlı veya piyasada cari fiyatı bulunan kambiyo senedi ve diğer kıymetli evrak ve emtiayı, müvekkil tarafından aksine talimat verilmiş olmadıkça, bizzat satabilir veya satın alabilir. Bu hallerde işlem, borsa

(1) **Gautschi:** Art. 434, Nr. 8a; **Hatemi-Serozan-Arpacı:** s. 462-463. Bu hususta ayrıca bkz. TTK 891'e ilişkin Hükümet Gerekçesi.

fiyatı ya da cari fiyat üzerinden yapılmış sayılır. Komisyoncunun, alışılagelmiş ücret ve giderlerinin ödenmesi yolundaki talep hakkı saklıdır (BK 543/I).

Komisyoncunun bizzat alıcı veya satıcı olabildiği hallerde, kendisi ile sözleşme yapılan üçüncü kişinin adını göstermeden komisyon emrinin ifa edildiğini müvekkiline bildiren komisyoncu da, işlemi kendisiyle yapmış sayılır.

Müvekkil, komisyoncuya verdiği yetkiyi geri almış ve bu geri alma haberi komisyoncunun komisyon emrini ifa ettiğini bildirmesinden önce vasıl olmuşsa, komisyoncunun, taraf olma yetkisi ortadan kalkar (BK 545).

E- Komisyonculuğun Son Bulması

Müvekkil ile komisyoncu arasında sürekli bir ilişki bulunmadığından, komisyon sözleşmesi verilen emrin ifası ile sona erer.

Komisyon sözleşmesinin, vekâleti sona erdiren nedenlerle henüz iş görülmeden son bulması da mümkündür (bkz. BK 532/II ve 512-514).

F- Zamanaşımı

Komisyon sözleşmesinden doğan tüm talepler beş yılda zamanaşımına uğrar (BK 147/5).

4. Taşıma İşleri Komisyoncusu

A- Tanımı ve Unsurları

TTK 917.1'e göre taşıma işleri komisyoncusu, eşya taşıtmayı ücret karşılığı üstlenen kişidir. Her ne kadar bu hükümde, eşya taşıtma işinin komisyoncu adına (ve gönderen hesabına) yapılacağından açıkça söz edilmemişse de TTK 917.3'ten durumun böyle olması gerektiği anlaşılmaktadır. TTK 917.3'e göre taşıma işleri komisyoncusu, gerekli sözleşmeleri kural olarak kendi adına yapar. Ancak özel yetki alınması halinde sözleşme gönderen adına yapılabilir[1]. Bu hususta ayrıca bkz. 917. maddeye ilişkin Gerekçe ve md. 922.1.

---

(1) ATK'da 1998 yılında yapılan değişiklikle, taşıma işleri komisyoncusunun, yetki verilmesi halinde müvekkil adına da sözleşme yapabileceği kabul edilmiştir (§ 454/III).

Buradan hareketle, taşıma işleri komisyonculuğunun unsurları aşağıdaki şekilde saptanabilir:

a- Taşıma işleri komisyoncusu, *kendi adına ve müvekkili hesabına eşya taşıtmayı* taahhüt eder. Dolayısıyla, *taşıma işleri komisyoncusu* ile *taşıyıcı*, birbirinden tamamen farklı hizmetleri ifa eden kişilerdir. *Komisyoncu*, eşyanın bir yerden başka yere götürülmesi için bir taşıyıcı bularak onunla kendi adına müvekkili hesabına taşıma sözleşmesi yapmayı üstlenir; *taşıyıcı* ise, komisyoncu ile yaptığı sözleşme uyarınca eşyayı taşımakla yükümlü olur. Ancak bazı hallerde, farklı nitelikteki bu iki hizmet, aynı kişi tarafından yerine getirilebilir. Örneğin komisyoncu, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, taşıma işini gerçekleştirmeyi de üstlenebilir[1]. Ancak bunun için komisyoncunun ayrıca "taşımacılık yetki belgesi" almış olması gerekir. Yetki belgesi alınmadan taşıyıcılık yapılmasının cezaî müeyyidesi vardır (Karayolu Taşıma Kanunu 10/I, 26). Değinilen bu durumda komisyoncu, TTK 926 uyarınca taşıyıcı sayılır. TTK 921 ve 927'de komisyoncunun, taşıyıcı sayılacağı başka bazı haller de düzenlenmiş bulunmaktadır.

b- Taşıma işleri komisyoncusunun faaliyeti, *eşyanın* yer değiştirmesini sağlamaya yöneliktir. Bu itibarla yolcu taşıma işlerine aracılık yapılması halinde komisyon sözleşmesine ilişkin hükümler değil, vekâlet hükümleri uygulanmalıdır[2].

c- Taşıma işleri komisyoncusu aracılık işini *devamlı olarak* yapan kişidir. Bu hususun, taşıma işleri komisyonculuğunu, ticarî işletme faaliyeti olarak nitelendiren TTK 917.2 hükmünün bir sonucu olduğu ifade edilmiştir[3]. Arızî olarak yapılan taşıma işleri komisyonculuğuna, TTK 917 vd. kıyas yolu

---

(1) Komisyoncunun, taşıma işini de gerçekleştireceğini müvekkiline bildirmesi gerekir. Ancak böyle bir bildirimde bulunulmamış olsa dahi TTK 917.3'teki yollama nedeniyle uygulanacak olan BK 544 uyarınca, taşıma işinin icra edildiğini taşıyıcının kimliğini açıklamaksızın müvekkiline duyuran komisyoncu da, taşıyıcı sayılır.

(2) Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. **Arkan:** Yolcu ve Eşya Taşımalarında Aracılık Faaliyetlerine İlişkin Yargıtay Kararları Üzerine Bir İnceleme, AÜHFD, 1988, C. 40, S. 1-4, s. 313 vd.

Karayolu Taşıma Kanunu'nda, yolcu taşımacılığında komisyonculuk yapılamayacağı gösterilmiştir (md. 10/III).

(3) Bu yolda bir açıklama için bkz. TTK Tasarısı, T. C. Adalet Bakanlığı, Ankara 2005, md. 850.3'e ilişkin not.

ile uygulanır. İsviçre hukukunda da taşıma işleri komisyonculuğunun devamlı şekilde yapılması koşulu yoktur[1].

d- Taşıma işleri komisyoncusu işini *ücret* karşılığında yapar. Ücretsiz yapılan komisyonculuk faaliyetleri hakkında BK'nın vekâlet hükümleri uygulanır. Ücret talep hakkının muacceliyeti için bkz. TTK 920.

Taşıma işleri komisyoncusu, kural olarak tacirdir (bkz. TTK 917.2).

Karayolu Taşıma Kanunu gereğince taşıma işleri komisyonculuğu yapılabilmesi için Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'ndan yetki belgesi alınması gerekir (md. 5/I).

B- Borçları

a- Taşıma işleri komisyoncusunun ana yükümlülüğü olan eşyanın taşıtılması borcu, taşıma işinin örgütlenmesini ve özellikle taşıma yolunu, araçlarını ve taşıyıcıyı belirlemek; taşıma, ardiye gibi sözleşmeleri yapmak; taşıyıcıya gerekli bilgi ve talimatları vermek yükümlülüklerini içerir (TTK 918.1). Komisyoncu, eğer ayrıca kararlaştırılmışsa eşyayı sigortalamak, ambalajlamak, işaretlemek ve gümrüklemekle de yükümlüdür (TTK 918.2).

Taşıma işleri komisyoncusu edimlerini yerine getirirken gönderenin menfaatlerini gözetmek ve talimatlarına uymak zorundadır (TTK 918.4). Bu cümleden olmak üzere komisyoncu, koşullara en uygun taşıtı ve yolu belirlemeli ve bundan sonra taşıma sözleşmesini yapmalıdır. Örneğin, çabuk bozulacak türden eşya soğuk hava donanımına sahip bir taşıtla taşıtılmalıdır.

Komisyoncu, kural olarak eşyayı en kısa yoldan ve en seri ulaşım aracıyla taşıtmakla yükümlüdür. Bazı hallerde eşyanın tür ve değeri dikkate alınarak, daha uzun süren fakat daha ucuz olan yolun seçilmesi de gerekebilir[2]. Müvekkil, eşyanın belli bir biçimde (örneğin havayolu ile) taşıtılmasını istemişse, komisyoncu buna uymakla yükümlüdür. Ancak bu talimata uyulması

(1) **Hartmann:** Die Stellung des Versenders gegenüber dem Spediteur und dem Frachtführer im Speditionsvertrag, Basel 1944, s. 5; **Oser-Schönenberger:** Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Bd. 5: Das Obligationenrecht, 3. Teil (Art. 419-529), 2. Auflage, Zürich 1945, Art. 439, Nr. 6.

(2) **Rodière:** Introduction to Transport Law and Combined Transports (in International Encyclopedia of Comparative Law, Volume 12, Law of Transport, Chapter 1), s. 23.

halinde doğabilecek sakıncaların (yüksek taşıma ücreti, eşyanın hasara uğraması olasılığının artması) müvekkile bildirilmesi gerekir[1].

b- Gönderen, eşyayı, taşıma sırasında karşılaşılabilecek olağan tehlikelere karşı koruyucu bir ambalaj içinde komisyoncuya teslim etmelidir (TTK 918.2, 919.1). Komisyoncu ise, eşyanın kendisine teslimi sırasında onun dışından anlaşılabilir bir eksiklik ya da ayıbının bulunup bulunmadığını basiretli bir komisyoncu gibi (TTK 18.2) denetlemekle yükümlüdür. Saptanan ayıp ve eksiklikler, derhal müvekkile bildirilmelidir. Bu bildirimi ve gerekli onarımı yapmadan eşyayı taşıyıcıya teslim eden komisyoncunun bu davranışı, TTK 919 gereğince gönderenden talep olunacak tazminatın kapsamının belirlenmesinde dikkate alınır (TTK 919.2'deki yollama nedeniyle TTK 864.3).

c- Komisyoncu, kural olarak üstlendiği işi *bizzat* ifa etmelidir. Komisyoncunun komisyon sözleşmesinden doğan borçlarının ifası için kendi adına yapacağı sözleşmeler ile başkalarını tevkil edip edemeyeceği BK 506/I'e göre saptanır. Buna göre komisyoncu, üstlendiği borçların yerine getirilmesi için bir başkasını tevkile, ancak müvekkilinin açık veya zımnen rıza gösterdiği veya teamülün buna izin verdiği ya da durumun gereklerine göre mecbur kaldığı hallerde yetkilidir. Özellikle uluslararası niteliğe sahip taşımalarda komisyoncunun sözleşme ile yüklendiği borçların yerine getirilmesini başka bir komisyoncuya devretmesinin olağan sayıldığı belirtilmiştir[2].

C- Sorumluluğu

a- Taşıma işleri komisyoncusu, zilyetliğinde bulunan eşyanın zıyaı ve hasarından sorumludur. Taşıma işleri komisyoncusunun bu sorumluluğu, esas itibariyle taşıyıcının sorumluluğunu düzenleyen hükümlere tâbidir (TTK 928.1).

TTK 928.2'de ise, taşıma işleri komisyoncusunun, TTK 918'de öngörülen yükümlülüklerini hiç veya gereği gibi ifa etmemesinden kaynaklanan

---

(1) Müvekkil eski talimatında direnirse, eşyanın bu talimat doğrultusunda taşıtılması halinde hasara uğrayacağını bilen komisyoncu, komisyon sözleşmesiyle üstlendiği görevi ifadan, istifa ederek kurtulabilir. Zira, "sırf ücret almak için vekilden uzmanlığının gereklerine aykırı bir talimatı yerine getirerek kötü şöhret sahibi olması beklenemez" (**Tandoğan:** Özel Borç İlişkileri, C. 2, s. 445'ten naklen).

(2) **Gautschi:** Art. 439, Nr. 5b.

-eşyanın zıyaı veya hasarı dışında kalan- zararlardan sorumluluğu düzenlenmiştir. Bu sorumluluktan kendisini kurtarmak isteyen komisyoncunun, zararın, tedbirli bir tacirden (komisyoncu) beklenen özenin gösterilmesine rağmen doğduğunu ispatlaması gerekir.

Zararın oluşmasına gönderenin bir davranışı veya eşyanın ayıbı da sebep olmuşsa, tazmin borcunun doğumunda ve kapsamının belirlenmesinde bu durum da dikkate alınır. Bu anlamda, gönderen tarafından sağlanan bilgilerdeki yanlışlıklar taşıma işinin gecikmesine neden olursa, komisyoncu sorumluluktan, koşullara göre tamamen veya kısmen kurtulur.

Komisyoncunun, TTK 928.2'ye göre sorumlu olduğu hallerde, gönderenin yoksun kaldığı kârı da tazmin etmesi söz konusu olabilir. Bu halde komisyoncu hakkında, taşıyıcının sorumluluğunu eşyanın taşınmak üzere teslim alındığı yer ve zamandaki değeriyle sınırlandıran hüküm (TTK 880), uygulanmaz (karş. TTK 928.1).

b- Taşıma işleri komisyoncusu, kendi adamlarının ve taşımanın yerine getirilmesi (organizasyonu) için yararlandığı kişilerin görevlerini yaptıkları sıradaki fiil ve ihmallerinden kendi fiil ve ihmali gibi sorumlu olur (TTK 929).

c- Acaba kendisine düşen tüm yükümlülükleri yerine getiren ve bu arada *taşıyıcıyı seçmede gerekli özeni gösteren komisyoncu, taşıyıcının fiillerinden sorumlu tutulabilir mi*?

Konunun, hukukumuz açısından incelenmesine geçmeden önce, Alman ve İsviçre hukukundaki farklı düzenlemelere değinmek uygun olur.

Alman hukukunda, tüm yükümlülüklerini yerine getirmede ve bu arada taşıyıcıyı seçmede gerekli özeni gösteren komisyoncunun sorumluluğu, taşıma sözleşmesinin yapılması ile son bulur. Bu itibarla, taşıma sözleşmesi uyarınca eşyayı taşımakla yükümlü olan taşıyıcı, komisyoncunun yardımcısı olarak nitelendirilemez[1]. Ancak komisyoncu, taşıma işini de bizzat gerçekleştirebilir. Bu yetki kullanılırsa komisyoncu, taşıma açısından taşıyıcının hak ve borçlarına sahip olur ve komisyonculuk ücretinin yanı sıra olağan taşıma ücretini de isteyebilir (ATK 458). Bu hüküm aynen TTK 926'ya alınmıştır. Komisyoncunun, kanun gereği taşıma hakkındaki hükümlere tâbi tutulduğu

(1) **Herber:** Die Neuregelung des deutschen Transportrechts, NJW, 1998, s. 3308.

diğer bazı hallerde de[1] komisyoncu, taşıma yönünden taşıyıcının hak ve borçlarına sahip olur.

İsviçre hukukunda, taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğu, esas itibariyle komisyon sözleşmesine ilişkin hükümlere göre belirlenir. Ancak komisyoncu, eşyanın taşınmasına ilişkin hususlar yönünden aynı zamanda taşıma sözleşmesi hakkındaki hükümlere de tâbidir (İsvBK 439; aynı yönde ETK 808/II). Başka bir deyişle, her ne kadar komisyoncunun faaliyeti eşyanın taşıyıcıya teslimi ile son bulursa da komisyoncu, kanun hükmü icabı, taşımanın yerine getirilmesinden de taşıyıcı gibi taşıma sözleşmesini düzenleyen hükümlere göre sorumlu olur[2]. Fransız hukukunda da aynı durum söz konusudur[3]. Dolayısıyla komisyoncu, taşıma sırasında eşyanın hasara, zıyaa uğramasından ya da geç teslim edilmesinden doğan zararlardan müvekkiline karşı sorumludur. Bu hallerde komisyoncunun sorumluluğu ve ödenecek tazminatın miktarı, taşıma sözleşmesini düzenleyen hükümlere göre belirlenir (İsvBK 447, 448). Eğer komisyoncu, taşıma sözleşmesini demiryolu gibi özel hükümlere tâbi bir taşıyıcı ile yapmışsa, taşıma sırasında meydana gelen zararlardan bu özel hükümlere göre sorumlu olur (İsvBK 456/I).

Yukarıda açıklandığı üzere, TTK'da taşıma işleri komisyoncusunun sorumluluğu, ATK 461'e koşut olarak hazırlanan 928. maddede ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin yanı sıra, ETK'nın İsviçre hukukundan alınan 808/II. maddesinin bir benzerine de, TTK 917.3'te yer verilmiştir. Buna göre komisyonculuk sözleşmesi ve eşyanın taşınmasına ilişkin hükümler taşıma işleri komisyonculuğuna da uygulanacaktır. TTK 917.3'e benzer bir hüküm ATK'da bulunmamaktadır. TTK 917.3'teki hüküm nedeniyle komisyoncunun, taşıyıcının borcunu yerine getirmesinden de sorumlu tutulup tutulamayacağı tartışması yeniden yaşanabilir. Bu nedenle, TTK 917.3'ün, eşyanın taşınmasına ait konularda taşıma sözleşmesi hükümlerinin de uygulanacağına ilişkin kısmının, kanun metninden çıkarılması uygun olur.

---

(1) Komisyoncunun taşıma hakkındaki hükümlere de tâbi tutulduğu özel durumlar için bkz. ATK 459-460. Aynı yönde TTK 921, 927.

(2) **Hartmann:** s. 5-6, 37; **Gautschi:** Art. 439, Nr. 12c. Böylece komisyoncu, İsvBK 430 (BK 537)'un aksine, açık bir garanti vermemiş olsa bile, işlemde bulunduğu kişinin (taşıyıcı) borçlarını yerine getirmemesinden sorumlu tutulur.

(3) **Rodière:** s. 22 vd.; **Gautschi:** Art. 439, Nr. 1b.

D- Zamanaşımı

Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesinden doğan tüm talepler bir yılda zamanaşımına uğrar (TTK 930.1). Zamanaşımının başlangıcı TTK 855'e göre saptanır (TTK 930.2).

Zarar, komisyoncunun kastından veya pervasızca bir davranışıyla işlenmiş fiilinden ya da ihmalinden doğarsa zamanaşımı üç yıl olur (TTK 930.2'deki yollama nedeniyle TTK 855.5).

ALTINCI BÖLÜM

TİCARET SİCİLİ

I. GENEL OLARAK

Ülkemizde belli bazı olguların ya da işlemlerin kaydına mahsus siciller tutulmaktadır. Nüfus sicili, tapu sicili, gemi sicili, maden sicili gibi[1]. Bu sicillere yapılan kayıt, yerine göre ya belli bir hukukî durumun doğumuna neden olur (*kurucu etki*) ya da mevcut bir hukukî durumun varlığını ispata yarar (*bildirici etki*).

Ticaret hayatıyla ilgili bir sicilin tutulması yolundaki düşünceler, ortaçağda lonca sistemi içinde filizlenmiştir. Loncalar kendi üyelerini deftere kaydetmek suretiyle bir anlamda ticaret sicillerinin kurulmasına öncülük etmişlerdir. Sonradan bu siciller, sadece tacirlerin kaydedildikleri bir kütük olmaktan çıkarılarak, kişiler arasındaki ilişkilerde de hukukî sonuçlar yaratan bir niteliğe büründürülmüştür.

Ticaret sicilinin gelişimi, her ülkede farklı olmuştur[2]. Ülkemizde, gerçek anlamıyla ticaret sicili, ilk olarak 1926 tarihli Ticaret Kanunu ile kurulmuştur[3]. ETK'nın konuya ilişkin hükümleri de, İsvBK'dan yararlanılarak ya-

---

(1) Özel hukuk alanındaki sicillerin bir listesi için bkz. **Karayalçın:** Türk Hukukunda Ticaret Siciline Tescilin Etkileri, Batider, 1975, C. 8, S. 2, s. 1-2; **Bilge, M. E.:** Ticaret Sicili, İstanbul 1999, s. 6 vd.

Listeye sonradan çıkarılan yeni bazı kanunlarla kabul edilen sicilleri de eklemek gerekir. Örneğin, 2920 sayılı Kanun'da öngörülen "uçak sicili" (md. 50); 6361 sayılı Kanun'la getirilen "özel bir sicile kayıtlı olmayan taşınır mallara ilişkin finansal kiralama sözleşmelerinin tesciline mahsus özel sicil" (md. 22.2); 6769 sayılı Kanun'daki sınai mülkiyet haklarının kaydına mahsus sicil (md.2.1.i); 6750 sayılı Kanun gereği kurulan Rehinli Taşınır Sicili (md. 8.1).

(2) Ticaret sicilinin tarihçesi hakkında bkz. **Bilgişin:** s. 131 vd.; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 281-282.

(3) **Bilgişin:** s. 132; **Karayalçın:** Ticaret Sicili, s. 2.

pılan bazı değişiklikler dışında[1], esas itibariyle 1926 tarihli Kanun 26-40'tan alınmıştır.

1995 yılında çıkarılan 559 sayılı KHK ile ticaret siciline ilişkin ETK hükümlerinde önemli değişiklikler yapılmıştır.

Bu değişiklikle, ticaret sicilinin tutulması konusunda ticaret ve sanayi odalarına görev verilmiş ve bunun karşılığında da, Harçlar Kanunu hükümleri uyarınca alınan ticaret sicili harçlarının bütçeye gelir kaydedilen kısmının yüzde yirmi beşi[2] ilgili odaya bırakılmıştır[3].

ETK 28'in değişiklikten önceki şeklinde, sicil defterlerinin şekli ve nasıl tutulacakları, tescil mecburiyetinin nasıl yerine getirileceği, sicil memurunun kararlarına karşı itiraz yolları ve sicil memurunun haiz olması gereken şartları göstermek üzere bir nizamname çıkarılmasından söz edilmekteydi. Bu hükme dayanılarak, 1957 tarihinde Ticaret Sicili Nizamnamesi çıkarılmıştır. Sonradan, 559 sayılı KHK ile, ETK'nın 28. maddesi değiştirilmiş ve ticaret sicili memurluğu teşkilâtının, sicil defterlerinin nasıl tutulacağının, tescil mecburiyetinin nasıl yerine getirileceğinin ve sicille ilgili diğer hususların bir tüzükle düzenleneceği gösterilmiştir. Buna dayanılarak, 1957 tarihli Nizamname'de bazı değişiklikler yapılmış ve bu arada Nizamname'nin adı "Ticaret Sicili Tüzüğü" (*TST*) olarak değiştirilmiştir[4].

TTK'da ise sicil işlemlerinin, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak bir yönetmelikte düzenleneceği ifade olunmuştur (6335 sayılı Kanun'la değişik TTK 26).

---

(1) Bu hususta bkz. **Karayalçın:** Ticaret Sicili, s. 2-3.

(2) 559 sayılı KHK'da "yarısı" olarak belirlenen bu oran, 5615 sayılı Kanun ile yüzde yirmi beşe indirilmiştir (RG, 4.4.2007, S. 26483).

(3) 559 sayılı KHK ile yapılan değişikliğin isabetli olmadığı ve sicilin, eskiden olduğu gibi, ticaret mahkemeleri nezdinde tutulmasının daha doğru olacağı yönünde bkz. **Okutan:** Ticaret Sicili, 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu, İstanbul 1997, s. 9, 18. Bu yönde ayrıca bkz. **Bilge:** Ticaret Sicili, s. 47-48.

Almanya'da da, ticaret sicilinin ticaret ve sanayi odalarınca tutulmasının daha isabetli olup olmayacağı hususunda tartışmalar yapılmaktadır. Ancak 1998'de yapılan değişiklikler sırasında sicilin mahkemelerce tutulmasını öngören ATK 8 korunmuştur.

(4) Ticaret Sicili Nizamnamesi'nde değişiklik yapılmasına ilişkin Tüzük için bkz. RG, 28.8.1998, S. 23447.

Hazırlanan Ticaret Sicili Yönetmeliği (*TSY*) 27.1.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir[1].

ETK'nın ticaret sicili ile ilgili düzenlemesi, büyük ölçüde, TTK hükümlerine de yansıtılmıştır. Ancak bu arada özellikle AET'nin ticaret şirketleri ile ilgili olmakla birlikte ticaret siciline ilişkin hükümler de içeren 68/151 (2009/101/AT) sayılı Yönergesi'nden yararlanılarak yeni birtakım düzenlemeler de yapılmıştır.

II. TİCARET SİCİLİ ÖRGÜTÜ

Ticaret sicili, Ticaret Bakanlığının (*Bakanlık*) gözetimi ve denetiminde ticaret sicili müdürlükleri (ve şubeleri) tarafından tutulur[2]. Bakanlık, il merkezindeki ticaret ve sanayi odaları ile ticaret odalarında faaliyet gösterecek şekilde ticaret sicili müdürlüğü kurar. İl merkezi dışındaki odalarda ticaret sicili müdürlüğü kurulabileceği gibi müdürlüklere bağlı şube ve temsilcilikler de kurulabilir (694 sayılı KHK ile değişik TTK 24; TSY 5.1). Şube, müdürlüğe bağlı olarak tüm sicil işlemlerinin yürütüldüğü birimi (Ticaret Sicili Müdürlükleri Hakkında Tebliğ 3. 1. k); temsilcilik ise, tescil başvuru belgelerini almak, ticaret şirketleri ve ticarî işletmeler ile şubelerinin kuruluş tescil işlemleri ile Bakanlıkça belirlenen diğer tescil işlemlerini yapmak, kayıtlara ilişkin belgeleri düzenlemek, bilgi, belge talebini içeren dilekçeleri kabul etmek üzere müdürlüğe bağlı olarak kurulan birimi ifade eder (Tebliğ 3. 1. l).

Oda bulunmayan yerlerde, sicil, Bakanlıkça belirlenecek başka bir odadaki müdürlükçe tutulur (TSY 5.1).

Ticaret sicilini yönetecek ticaret sicili müdürü, odanın teklifi üzerine veya Bakanlığın uyarısına rağmen otuz gün içerisinde teklif edilmemesi halinde resen Bakanlıkça atanır ve aynı usulle görevden alınabilir. Müdürlüğün iş hacmine göre yeteri kadar müdür yardımcısı görevlendirilir (694 sayılı KHK ile değişik TTK 25).

Bakanlık, ticaret sicili müdürlüklerini denetlemeye, gerekli önlemleri almaya yetkilidir. Müdürlük de, alınan önlem ve verilen talimatlara uymak zorundadır (TTK 25.3).

---

(1) ETK zamanında çıkarılmış olan Ticaret Sicili Tüzüğü de, 26.4.2013 tarihi itibariyle yürürlükten kaldırılmıştır (RG, 26.4.2013, S. 28629'da yayımlanan Tüzük 2).

(2) Sicil kayıtlarının elektronik ortamda tutulmasına ilişkin esaslar, TSY'de gösterilmiştir (md. 13).

Ticaret sicilinin tutulmasından doğan tüm zararlardan Devlet ve ilgili oda müteselsilen sorumludur. Ancak Devlet ve sicil görevlilerini atamaya yetkili kurum (ilgili oda), kusuru bulunan personele rücu eder (TTK 25.2). Böylece, esas itibariyle 559 sayılı KHK ile yapılan değişiklikten önceki hukukî duruma dönülmüş olmaktadır[1].

Ülke çapında sicil kayıtlarına elektronik ortamda ulaşılmasının sağlanması amacıyla, Bakanlık ile T. Odalar ve Borsalar Birliği nezdinde bir bilgi bankasının kurulması öngörülmüştür (TTK 24.3). Bilgi bankasındaki kayıtlar, şimdilik üçüncü kişilere karşı ileri sürülmek gibi bir hukukî güç ve etkiye sahip olmayacak; bu kayıtlar, kaydın yolsuz olduğuna veya gerekli bir kayda yer verilmemiş olduğuna inananların gerekli düzeltmelerin yapılabilmesi için harekete geçmelerini sağlayacaktır[2].

Sicil işlemlerinin elektronik ortamda yapılması amacıyla toplanan ve işlenen kişisel verilerin korunması için bkz. TTK 24.5 ve TSY 14.

III. SİCİLE KAYDI GEREKEN HUSUSLAR

Hangi hususların sicile kaydının gerekli olduğu genel bir hükümle toplu şekilde düzenlenmemiş; ilgili mevzuatta yeri geldikçe tescili gereken hususlar tek tek gösterilmiştir. Şu hususu peşinen ifade etmek gerekir ki, tescili istenen olgunun kanunen sicile kaydı gerekli bir olgu olması gerekir (TSY 34.1.a); aksi halde yapılan kayıt hiçbir hukukî sonuç doğurmaz.

Ticaret sicili, esas itibariyle ticarî işletmelerin sicili olarak düşünülmüş[3] ve dolayısıyla sicile, ticarî işletmelerin ve bu işletmelerle ilgili vakıaların geçirilmesi kabul edilmiştir. Tescil edilen ticarî işletmeler ile ticaret şirketleri ve bunların şubelerine, tescilleri ile birlikte Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) tarafından MERSİS numarası verilir (TSY 13.2).

MERSİS'i henüz kullanmaya başlamayan müdürlüklerde MERSİS numarası yerine ticaret sicili numarası tescil ve ilan edilir (TSY Geçici md. 1).

---

(1) Mahkeme gözetiminde tutulan gemi sicillerinden kaynaklanan zararlardan da Devlet sorumludur (TTK 954.3).

(2) Bu hususta bkz. TTK 24.2'ye ilişkin Hükümet Gerekçesi.

(3) TSY 44.3'te yer alan ve gerçek kişi tacirlerin faaliyet konuları birbirinden farklı birden çok ticarî işletmesi bulunduğu takdirde ticaret unvanının, her işletme dolayısıyla ayırdedici ek yapılarak tescil olunacağını belirten hüküm, sicilin bu özelliğini vurgulamaktadır.

Bu çerçeve içinde her tacir, ticarî işletmesini[1], seçtiği ticaret unvanını ve işletme adını (TTK 40.1, 53), ticarî işletmesinin şubesini (TTK 40.3-4) ticaret siciline kaydettirmekle yükümlüdür. Bu temel konular dışında sicile kaydı gereken hususlar, TTK, ilgili diğer kanunlar[2] ve TSY'de gösterilmiştir.

IV. SİCİL İŞLEMLERİ

1. Genel Olarak

Sicil işlemleri, *tescil*, değişiklik (*tadil*) ve silinme (*terkin*) den ibarettir. TSY 28.2'ye göre *tescil*, bir olgunun (vakıa) sicile geçirilmesi; *tadil*, sicile yazılmış bir vakıadaki değişiklik dolayısıyla sicil kayıtlarının değiştirilmesi ve düzeltilmesi; *terkin* ise, sicile geçirilmiş olan bir vakıanın ortadan kalkması veya sona ermesi nedeniyle ilgili kaydın silinmesi demektir.

Ticaret siciline tescil, kayıtlardaki değişiklikler ile kayıt silme işlemleri, *sicil esas defteri* üzerinde yapılır (TSY 12.1). Sicil dairesinde ayrıca, *gelen evrak defteri, giden evrak defteri, ihtar ve ceza defteri, ticarî işletme rehni kaydına mahsus defter* ile Bakanlığın uygun ve gerekli göreceği diğer defterler tutulur[3]. Tescil işleminin dayandığı dilekçe, beyanname ve tüm senet ve belgeler ile ilanları içeren gazeteler sicil dairesinde saklanır (TTK 35.1; TSY 19).

Ticaret sicili *alenîdir*; başka bir deyişle, herkes ticaret sicilinin içeriğini ve dairede saklanan bütün senet ve belgeleri inceleyebilir, bunların onaylı suretlerini alabilir, bir hususun sicilde kayıtlı olup olmadığına dair onaylı belge verilmesini isteyebilir (TTK 35.2)[4].

---

(1) Ticarî işletmeyi bir adî şirket aracılığıyla işleten kişiler tacir sayılacaklarından (TTK 12.1), TTK 40.1 uyarınca her ortak, ticarî işletmeyi kendi adına *ayrı ayrı* tescil ettirmek zorundadır (Adalet Bakanlığı'nın 26.8.1966 tarihli yazısı, **Ansay:** Adi Şirket, s. 172). Bu konuda bkz. ve karş. **Birsel:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 145.

(2) Örneğin ticareti terk eden tacir, durumu ticaret siciline bildirmeye mecburdur (İİK. 44); iflâs kararı da ticaret sicili müdürlüğüne bildirilir (İİK 166; TSY 136); konkordato mühleti verme kararı da müdürlüğe bildirilir ve tescil olunur (TSY 138. 1, 2). BK 547/II uyarınca ticarî temsilci tayini ticaret siciline kaydolunur. Ayrıca bkz. BK 550.

(3) Sicil kayıtlarının elektronik ortamda tutulması konusunda bkz. TSY 13.

(4) Ticaret sicilini inceleyebilmek için kişinin "ilgisini" ispat etmesine gerek yoktur. Esnaf ve sanatkâr sicili de alenîdir (5362 sayılı Kanun 67/V dolayısıyla TTK 35). Herkes tescilin dayandığı dilekçe, beyanname ve belgeler ile ilanların yayınlandığı gazeteleri tetkik edebileceği gibi bunların tasdikli bir suretini de isteyebilir (Esnaf ve Sanatkâr Sicili Yönetmeliği 22/I). Karş. Tapu sicili ile ilgili MK 1020/II. *Gemi sicili* de alenî olmakla birlikte (TTK 973.1),

2. Sicil İşlemlerinin Yapılışı

Tescil işlemi, kural olarak ilgililerin talebi üzerine yapılır. Resen veya ilgili makamın bildirmesi üzerine yapılacak tescillere ilişkin hükümler saklıdır (TSY 21.1).

A- Talep Üzerine

Tescil başvurusu, ilgililer veya bunların yetkili temsilcileri ya da hukukî halefleri tarafından yazılı şekilde ya da elektronik ortamda yapılır (TTK 28.1; TSY 23.1). Bu anlamda ilgili, genellikle, tescil edilecek husus kimin hukukî yararlarını doğrudan ilgilendirmekteyse, o kişiyi ifade eder.[1].

İlgilinin kim olduğu, Kanun ve TSY'de gösterilmiştir. Örneğin bkz. TTK 40.1; BK 547/II; TSY 22. İlgili bir tüzel kişi ise, talep, onun yetkili organları veya yetkili temsilcileri tarafından yapılır (TSY 22.1)[2]. İlgili konumunda olan gerçek kişi tacir ise, tescil talebi, bizzat bu kişi tarafından veya onun kanunî ya da iradî temsilcisi aracılığıyla yapılır. İlgili kişi birden fazla ise, Kanun'da aksine hüküm olmadıkça, bunlardan *birinin* talebi yeterlidir (TTK 28.2; TSY 22.4). İlgililerin birden fazla olması halinde bunların *hepsinin* talepte bulunmasını arayan hükümlere örnek olarak bkz. TTK 215 ve 250.2.

---

tescilin dayandığı belgeler ile henüz sonuçlanmamış tescil taleplerinin ve sicil dosyalarının incelenebilmesi için, kişinin "*haklı menfaati*" olduğunu inandırıcı biçimde ortaya koyması gerekir (TTK 973.2).

(1) 11. HD, 28.11.1985, E. 5890, K. 7155 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 336, Nr. 459).

(2) Dolayısıyla, anonim şirketin ortağı, kural olarak bu anlamda ilgili kişi değildir [11. HD, 28.6.1988, E. 1872, K. 4341 (YKD, 1988, C. 14, S. 9, s. 1247)]. Anonim şirketler ve kooperatiflerde azınlık da, TSY anlamında "ilgili" değildir [11. HD, 14.12.1990, E. 7784, K. 8093 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 297, Nr. 5); 11. HD, 1.10.2001, E. 7442, K. 7269 (YKD, 2002, C. 28, S. 2, s. 233)]. Aynı şekilde istifa eden yönetim kurulu üyesi de, şirketin temsil ve ilzamına ilişkin tescilde değişiklik isteme bakımından "ilgili" konumunda değildir.

Ancak bazı hallerde ilgilinin doğru biçimde belirlenebilmesi için, yapılacak sicil işleminin doğrudan kimin hukukî çıkarını ilgilendirdiğini de araştırmak gerekir. Örneğin bir anonim şirkette imtiyazlı pay sahiplerinin, imtiyazlarını ihlâl eden bir kararın tescili (veya terkini) bakımından ilgili konumunda olacakları söylenmiştir (**Teoman:** Yaşayan Ticaret Hukuku, C. 1, Kitap 8: 1997, Ankara 1998, s. 54-55). Bu hususta ayrıca bkz. 11. HD, 28.11.1985, E. 5890, K. 7155 (Batider, 1985, C. 13, S. 1, s. 159).

Tescili talep süresi kural olarak *on beş gündür* (TTK 30.1)[1]. Bu süre, tescile tâbi işlemin veya olgunun gerçekleştiği[2], tamamlanması bir senet ya da belgenin düzenlenmesine bağlı hususlarda ise, bu senet veya belgenin düzenlendiği tarihten itibaren işlemeye başlar (TTK 30.2). Ancak sicil müdürlüğünün yetki çevresi dışında oturanlar için bu süre bir ay olarak belirlenmiştir (TTK 30.3).

Harca tâbi işlemlerde, tescil anının saptanmasında harç makbuzunun tarihi esas alınır (TTK 27.1).

B- Resen veya İlgili Makamın Bildirmesi Üzerine

İlgilinin talebi olmadan tescil, ancak Kanun veya Yönetmelik'te bu hususu öngören açık bir hüküm bulunması halinde mümkündür[3]. Örneğin merkez kaydının silindiğinin ilgili sicil müdürü tarafından bildirilmesi üzerine şube kaydı da resen silinir (TSY 125.1.a); iflâsın açılması, kaldırılması, kapanması halleri de, iflâs dairesinin yapacağı bildirim üzerine sicil müdürü tarafından resen sicile işlenir (bkz. TSY 136.2)[4]. Konkordato talebi üzerine verilen mühlet kararı da ticaret siciline bildirilir (7101 sayılı Kanun'la değişik İİK 288/II; TSY 138). Konkordatonun tasdiki ve reddi kararı da ticaret siciline bildirilir (İİK 306/III ve 308). Birleşme halinde birleşme nedeniyle infisah eden

---

(1) Bu sürenin geçirilmesi, tescilin talep edilemeyeceği anlamına gelmediği gibi on beş günlük süreden sonra yapılan tescil de geçersiz sayılamaz. Bu yönde bkz. **Bilge:** Ticaret Sicili, s. 104-105.

On beş günlük sürenin geçirilmiş olması halinde sicil müdürü, ilgiliyi tescile davet etme yetkisine sahiptir (TTK 33.1).

Talep süresinin otuz gün olarak belirlendiği bir durum için bkz. TTK 598.2.

(2) Örneğin ticarî işletmenin ya da şubenin açıldığı tarih.

(3) TTK dışında başka bazı kanunlarda da, ilgilinin talebine gerek duyulmadan tescil yapılmasına olanak veren hükümler vardır. Örneğin 5362 sayılı Kanun'un 68/IV. maddesi uyarınca yıllık alış veya satış tutarları ya da gayrısafi iş hasılatı, esnaf ve sanatkâr sayılma hadlerinin altı katını aşanların kayıtları, esnaf ve sanatkârlar sicili marifetiyle ticaret siciline aktarılır.

Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketi de, resen ticaret siciline tescil olunur (6741 sayılı Kanun 2.2).

(4) Ticareti terk ettiği herhangi bir şekilde tespit edilen gerçek kişilere ait ticarî işletmenin kaydı, ilgili resmî makamdan alınacak yazı üzerine resen silinir (TSY 51.3).

şirketin unvanı bildirim üzerine resen silinir (TSY 127.5). Bankaların birleşme ve bölünmesi nedeniyle yapılacak kayıt silme işlemi için bkz. Bankaların Birleşme, Devir, Bölünme ve Hisse Değişimi Hakkında Yönetmelik 14, 18.

Tescili zorunlu olup da, kanunî şekilde ve süresi içinde tescili istenmemiş veya kanuna aykırı şekilde tescil edilmiş bir hususun varlığını öğrenen sicil yetkilisi, resen tescil veya terkin yoluna gidemez. Bu gibi hallerde sicil müdürü, ilgilileri, tayin edeceği uygun süre içinde tescili veya gerekli düzeltmeyi yapmaya ya da o hususun tescilini zorunlu kılan nedenlerin bulunmadığını ispat etmeye davet eder (TTK 33.1)[1]. Tayin olunan süre içinde tescil talebinde bulunmayan ve tescilden kaçınma nedenlerini bildirmeyen kişiye, sicil müdürünün teklifi üzerine mahallin en büyük mülkî amiri tarafından idarî para cezası verilir (TTK 33.2).

Tayin olunan süre içinde ilgili, tescilden kaçınma nedenlerini bildirirse, sicilin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesi dosya üzerinde inceleme yapar ve tescili gerekli olan bir hususun varlığını saptarsa tescilin yapılmasını sicil müdürüne emreder; aksi halde mahkeme, müdürün tescil talebini reddeder (TTK 33.3).

Süresi içinde tescil isteminde bulunmayan veya kaçınma nedenlerini bildirmeyen kişinin ikinci fıkradaki cezayla cezalandırılması TTK 33.3'ün uygulanmasına engel oluşturmaz.

V. SİCİL MÜDÜRÜNÜN İNCELEME GÖREVİ

Sicil müdürünün tescil taleplerini inceleme görev ve yetkisi, TTK 32'de düzenlenmiştir. Buna göre sicil müdürü, öncelikle, tescil (ya da yerine göre tadil, terkin) için aranan *kanunî koşulların mevcut olup olmadığını* inceler (TTK 32.1). Bu çerçeve içinde, tescili gereken bir hususun bulunup bulunmadığı; talepte bulunanın ilgili durumunda olup olmadığı; şirket sözleşmesinin emredici hükümlere aykırı olup olmadığı ve Kanun'un zorunlu kıldığı hususları

(1) Sicil müdürü tarafından yapılan davette, tescilden kaçınma nedenlerinin bildirilmesi istenmeden sadece tescil zorunluluğunun yerine getirilmesinin istenmesi, davetin TTK 33.1'e uygun şekilde yapılmadığını gösterir ve ilgiliye ceza verilmez [TD, 9.3.1971, E. 4646, K. 1771 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 322, Nr. 435)].

içerip içermediği[1] araştırılır[2].

Sicil müdürünün yapılan talebi değerlendirirken üzerinde durması gereken bir diğer konu da, tescil edilecek hususun *gerçeğe uygun olup olmadığı*; üçüncü kişilerde yanlış bir fikir yaratıp yaratmayacağıdır (TTK 32.3). Örneğin bir gerçek kişi tacirin ticaret unvanına bir şirketin mevcut olduğu izlenimini verecek ek yapılmışsa, bu unvanın tescili yolundaki talep, sicil müdürünce reddedilir.

Tescili istenen hususun, *kamu düzenine aykırı olmaması* da gerekir (TTK 32.3).

Sicil müdürünün inceleme yükümü hakkında ayrıca bkz. TSY 34.

VI. SİCİL MÜDÜRÜNÜN KARARLARINA İTİRAZ

Sicil müdürü, TTK 32'ye göre yapacağı incelemeden sonra tescil (ya da değişiklik, silme) talebini reddederse, ilgililer, sicil müdürünün bu kararına karşı kararın kendilerine tebliğinden itibaren sekiz gün içinde sicilin bulunduğu yerde ticarî davalara bakmakla görevli asliye ticaret mahkemesine itiraz edebilirler (TTK 34.1). Sicilin bulunduğu yerdeki mahkeme, itirazı dosya üzerinden inceleyerek karar verir[3]. Ancak sicil müdürünün kararı, üçüncü

---

(1) Şirket sözleşmelerinde bulunması gereken hususlar her şirket türü için ayrı ayrı gösterilmiştir. Örneğin bkz. kollektif şirketler için TTK 213; anonim şirketler için TTK 339.

(2) Ticarî işletme üzerinde rehin kuruluyorsa, sicil müdürü, rehin alanın TİTRK'nın 3. maddesinde sayılan kişi/kuruluşlardan olup olmadığını araştıracak; olumsuz sonuca varırsa, tescil talebini reddedecektir [Bu yönde bkz. 11. HD, 29.11.1985, E. 5322, K. 6571 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 318-319, Nr. 430)]. Anonim şirket genel kurulunca alınan ve kanun, anasözleşme ya da iyiniyet kurallarına aykırı (iptal edilebilir) bir kararın tescilinin istenmesi halinde sicil müdürü, üç aylık süre içinde açılabilecek bir iptal davasının başarı şansını, ortakların ve üçüncü kişilerin çıkarlarını değerlendirerek bir karar vermek durumundadır [**Moroğlu:** Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, 2. Baskı, Ankara 1993, s. 214-215; 11. HD, 13.10.1982, E. 3071, K. 3867 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 335, Nr. 458); 11. HD, 4.2.1983, E. 322, K. 453 (**Başbuğoğlu:** s. 71-72, Nr. 155)]. 11. HD, sonradan verdiği 24.4.1989 tarih ve E. 1988/9611, K. 1989/2486 sayılı kararda, sicil müdürünün genel kurul kararının sadece emredici hükümlere aykırı olup olmadığını inceleme yetkisine sahip olduğunu ifade etmiştir (YKD, 1990, C. 16, S. 1, s. 61). Ancak, üç aylık süre içinde iptal davası açılmamışsa, sicil müdürü, genel kurulun iptal edilebilir nitelikteki kararını tescil etmek zorundadır.

(3) Ancak bu hüküm, itiraz dilekçesinin ilgili ticaret siciline gönderilerek cevap için

kişinin (sicilde kayıtlı bulunan hususlara ilişkin) çıkarları ile ilgiliyse[1], söz konusu üçüncü kişi de çağrılarak dinlenir[2]; üçüncü kişi gelmezse gene dosya üzerinden karar verilir (TTK 34.2).

VII. GEÇİCİ KAYIT

Sicil müdürünün inceleyerek reddettiği her talep[3] dolayısıyla ilgilinin geçici kayıt yapılmasını istemeye hakkı vardır (TTK 32.4)[4].

Geçici kayıt, talebi sicil müdürü tarafından reddedilen ve dolayısıyla sicilin bulunduğu yerdeki mahkemeye itiraz etmek durumunda kalan ilgilinin çıkarlarını korumaya yöneliktir. Örneğin seçilen ticaret unvanının tescili talebi sicil müdürü tarafından reddolunursa, geçici kayıt yaptıran ilgili, mahkeme kararı kesinleşinceye kadar aynı unvanın başka bir kişi tarafından tescil ettirilmesi tehlikesini bertaraf etmiş olur.

Geçici kayıt yaptıran kişi, üç ay içinde sicil müdürünün red kararına karşı mahkemeye başvurmaz ya da ilgililer aralarında anlaşamazlarsa, geçici kayıt resen silinir. Mahkemeye başvurma halinde mahkeme hükmünün kesinleşmesi beklenir ve kesin hükme göre ya kesin kayıt yapılır ya da geçici kayıt silinir (TTK 32.4).

---

süre tanınmasına, cevabın beklenmesine ve bu aşamadan sonra itirazın dosya üzerinde incelenerek karar verilmesine engel değildir [11. HD, 29.1.2002, E. 9754, K. 499 (YKD, 2001, C. 27, S. 4, s. 543)].

(1) TTK 34.2 (ETK 36/II)'de yer alan "... sicil müdürünün kararı, üçüncü kişilerin sicilde kayıtlı bulunan hususlara ilişkin menfaatlerine aykırı olduğu takdirde..." ifadesi yerinde değildir. Zira sicil müdürünün red kararının, üçüncü şahısların çıkarlarını ihlâl etmesi düşünülemez; red kararı üçüncü kişinin lehinedir (bu hususta bkz. **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 302, dn. 41).

(2) Örneğin daha önce tescil edilmiş bir ticaret unvanının aynının veya benzerinin tescili yolundaki talep reddolunursa, itiraz üzerine aynı unvanı daha önce tescil ettirmiş olan üçüncü kişi de mahkemeye davet edilerek dinlenir.

(3) Dolayısıyla ilgilinin sadece tescil talebinin değil, tadil ve terkin taleplerinin de geçici olarak kaydı mümkündür.

(4) TTK 32.4'te yer alan "[ç]özümü bir mahkeme kararına bağlı bulunan veya sicil müdürü tarafından kesin olarak tescilinde duraksanan hususlar" ibaresi gereksizdir (bu hususta bkz. **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 303).

Yargıtay, geçici kayıt yapılmasının ihtiyatî tedbir kararı yoluyla (HMK 389 vd.) durdurulabileceğini kabul etmektedir[1].

VIII. İLAN

Ticaret sicilinin aleniyeti (açıklık), sicil kayıtlarının herkesin incelemesine açık bulundurulması (TTK 35.2) ve tescil olunan hususların *ilan edilmesi zorunluluğunun getirilmesiyle* (TTK 35.3) sağlanmıştır.

ETK'da, tescil edilen hususların aynı zamanda ilan da edileceğini gösteren genel bir hükme yer verilmemişti.

TTK 35.3 ile, tescil edilen her hususun, Kanun ve Ticaret Sicili Yönetmeliği'nde aksine bir hüküm bulunmadıkça ilan olunacağı hükmü[2] getirilerek ticaret hukukunda aleniyetin en üst düzeyde gerçekleşmesi sağlanmaya çalışılmıştır[3].

İlan, Türkiye genelinde sicil kayıtlarının ilanına özgü gazete ile (*T. Ticaret Sicili Gazetesi*) yapılır (TTK 35.4)[4].

IX. TESCİL VE İLANIN ETKİSİ

1. Genel Olarak

Ticaret sicilinin tutulması konusunda ticaret ve sanayi odalarına görev verilmiştir. Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan odalarca Bakanlığın gözetim ve denetiminde tutulan ticaret sicilini, resmî sicillerden saymak uygun olur. Dolayısıyla sicil kaydı aksi ispat olununcaya kadar doğru sayılır (MK 7).

Tescilin iki türlü etkisinden söz edilir: Tescil, sadece bir hakkın veya bir hukukî durumun doğmuş olduğunu bildirir ya da bir hakkın, belli bir hukukî

(1) 11. HD, 30.6.1981, E. 2878, K. 3365 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 317, Nr. 428).

(2) Eski İsvTST 113'te de tescil olunan her hususun kural olarak ilan edileceği düzenlenmiş ve bunun istisnaları gösterilmişti. 2008'de yürürlüğe giren yeni İsvTST 35'te de tescil edilen hususların sicil gazetesinde yayımlanması öngörülmüştür.

(3) Bu hususta, TTK'da yer alan bazı hükümler arasında çelişki bulunduğu konusunda bkz. **Bahtiyar:** 6102 Sayılı TTK'da Ticaret Siciline Tescil Yanında İlanı da Gereken Hususlar Sorunu (m. 35/3), Regesta, 2013, C. 3, S. 2, s. 7 vd.

(4) T. Ticaret Sicili Gazetesi'ni çıkarma görevi, T. Odalar ve Borsalar Birliği'ne verilmiştir (5174 sayılı Kanun 56/m).

durumun ortaya çıkması için yapılır. İlk halde tescil *bildirici*, ikinci halde ise *kurucu* etkiye sahiptir.

Ticaret siciline tescil, kural olarak *bildirici* etkiye sahiptir. Örneğin tacir sıfatı, ticarî işletmenin belli bir kişi adına işletilmesiyle kazanılır; bundan sonra tacirin ticarî işletmesini TTK 18.1 uyarınca tescil ettirmesi, kişinin tacir sıfatını kazanmış olmasının bir sonucudur. Ticaret sicilinde kayıtlı bulunmamak, kişinin tacir olmadığını göstermez[1].

Ticaret siciline yapılacak tescil, istisnaî bazı hallerde kurucu etkiye sahiptir. Tescilin *kurucu* etkiye sahip olduğu haller şunlardır:

Ticaret unvanı ve işletme adının, TTK 50 vd.daki hükümlere göre özel şekilde korunmasının talep edilebilmesi için unvan veya işletme adının tescil ettirilmiş olması gerekir. Aksi halde ticaret unvanı ve işletme adı ancak haksız rekabet hakkındaki hükümlere göre (TTK 54 vd.) korunabilir.

Ticarî işletmenin devri, devir sözleşmesinin tescili ile hüküm ifade eder (TSY 133.3).

Ticaret şirketlerinin tüzel kişilik kazanabilmesi için de ticaret siciline tescil şarttır (bkz. TTK 232, 317, 355.1, 588.1, KoopK 7).

Şirketlerin birleşmesi, bölünmesi ve tür değiştirmesi de, tescille geçerlilik kazanır (TTK 153.1, 179.4, 189.2).

Anonim şirketlerle ilgili olarak kuruluştan sonra devralmayı düzenleyen TTK 356'da gösterilen sözleşmelerin de geçerli olabilmesi için ticaret siciline tescil edilmeleri gerekir (TTK 356.1).

Anonim şirket anasözleşmesinin değiştirilmesi hakkındaki genel kurul kararı tescilden sonra hüküm ifade eder (TTK 455.1, 462.3).

2. Üçüncü Kişiler Bakımından

Ticaret sicili kayıtları, nerede bulunursa bulunsunlar üçüncü kişiler hakkında kaydın T. Ticaret Sicili Gazetesi ile ilan edildiği, ilanın tamamı aynı nüshada yayınlanmamış ise son kısmının yayınlandığı günü takip eden iş gününden itibaren hüküm ifade eder (TTK 36.1). İlanın, bu etkisinin söz konusu olmayacağı bir durum için bkz. TTK 354.1 ve 371.2.

(1) TD, 27.9.1971, E. 4039, K. 5797 (Batider, 1972, C. 6, S. 3, s. 615).

Ancak değinilen bu kural, özel hükümler gereğince bir hususun tescil ile birlikte derhal üçüncü kişiler hakkında hüküm ifade edeceğinin veya sürelerin işlemeye başlayacağının kabul edildiği hallerde uygulanmaz. Örneğin ticaret şirketleri sadece tescille tüzel kişilik kazanır.

Üçüncü kişilerin, TTK 36.1 gereğince kendileri hakkında hüküm ifade etmeye başlayan kayıtları bilmedikleri yolundaki iddiaları dinlenmez -*olumlu etki*- (TTK 36.3). Örneğin atanan ticarî temsilcinin azledildiği ticaret siciline tescil ve ilan olunmuşsa (BK 550/II), bundan sonra üçüncü kişilerin azlolunan ticarî temsilciyle yapacakları sözleşmeler müvekkili bağlamaz[1].

Buna karşılık tescili gerektiği halde tescil edilmemiş veya tescil edilip de ilanı gerektiği halde ilan olunmamış hususların üçüncü kişiler tarafından bilinmemesi asıldır -*olumsuz etki*- (TTK 36.4). Örneğin ticarî temsilci azledilmiş ancak durum tescil ve ilan olunmamışsa, bu ticarî temsilcinin üçüncü kişilerle yapacağı sözleşmeler müvekkili bağlar[2]. Ancak azil keyfiyetini tescil ve ilan ettirmemiş olan müvekkil, üçüncü kişinin ticarî temsilcinin azledildiğini bildiğini veya bilmesi gerektiğini *ispat edebilirse,* yapılan sözleşmeyle bağlı tutulmaktan kurtulur (TTK 36.4). Tescil veya ilan edilmemiş olan bir husus üçüncü kişiye değişik yollardan duyurulabilir. Örneğin azil keyfiyeti ilgili üçüncü kişiye sirküler göndermek suretiyle duyurulmuş olabilir. Durumun, üçüncü kişi tarafından bilindiğini (sirkülerin üçüncü kişinin eline geçtiğini) ispat etmek, bu hususu ileri sürene aittir.

TTK 36.4, üçüncü kişinin ticaret sicili kayıtlarına güvenerek tacirle ilişkiye girmesinin söz konusu olduğu hallerde uygulanır. Dolayısıyla TTK 36.4 esas itibariyle üçüncü kişinin ticaret sicili kayıtlarını inceledikten sonra tacirle yapacağı *hukukî işlemler* bakımından önem arz eder[3]. Sicil kayıtlarının incelenmesinin söz konusu olmadığı haksız fiiller alanında, üçüncü kişinin TTK 36.4'e dayanarak kendisi lehine sonuç elde etmesi mümkün değildir. Örneğin

---

(1) Tescil ve ilanı gerekmeyen bir hususun her nasılsa tescil ve ilan edilmiş olması ise, üçüncü kişinin hukukî durumu üzerinde etkili olmaz ve bu halde TTK 36.1 uygulanmaz.

(2) Bu yönde HGK, 6.7.1994, E. 1994/19-332, K. 499 (İKİD, 1995, S. 411, s. 10868-10869).

(3) TTK 36 ile, sicil kayıtlarına güvenerek tacirle hukukî işlemlere girişecek üçüncü kişilerin korunması amaçlanmıştır. Tacir ile üçüncü kişi arasında hukukî işlem yapılması söz konusu olmayan hallerde, örneğin vergi hukuku ile ilgili konularda, TTK 36'ya dayanılması mümkün değildir (**Karayalçın:** Özel Hukukda Meseleler ve Görüşler, V, Ankara 1997, s. 40).

kollektif şirkete ait araç, bir kişiye çarparak onun yaralanmasına neden olursa, mağdur, kollektif şirketin, kazadan önce şirketten ayrılmış ancak durumu tescil ve ilan ettirmemiş (eski) ortağı aleyhine TTK 237.1'e göre dava açamaz. Buna karşılık, kollektif şirketle bir sözleşme ilişkisine girişen kişi, sözleşmeden doğan alacağını, sözleşmenin yapıldığı tarihte şirketten ayrılmış olmakla birlikte durumu ticaret siciline tescil ve ilan ettirmemiş olan ortaktan da, TTK 237.1 çerçevesinde talep ve dava edebilir (ayrıca bkz. TTK 259.3-4).

X. SİCİL HUKUKUNDA GÜVEN İLKESİ

Hukukî sebebi bulunmayan ya da geçerli olmayan bir kayda (*yolsuz tescil*) dayanarak hak iktisap eden iyiniyetli kişinin bu iktisabının korunduğu hallerde sicile güvenden söz edilir (*sicile güven ilkesi*). Bu ilke, tapu sicili alanında geçerlidir. MK 1023'e göre "tapu kütüğündeki tescile iyiniyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka aynî hak kazanan üçüncü kişinin bu kazanımı korunur." Acaba aynı ilke, ticaret sicili bakımından da kabul edilmiş midir? TTK'da yolsuz bir tescile dayanarak hareket eden iyiniyetli kişinin hak iktisap etmesi hususu *düzenlenmemiştir*[1]. *Bu itibarla ticaret sicilindeki kayıtlara* güvenerek işlem yapan iyiniyetli kişinin bu güveninin korunacağını söylemeye imkân bulunmamaktadır[2]. Örneğin (A)'ya ait ticarî işletme yanlışlıkla (B) adına kaydedilmişse, sicil kaydına güvenerek bu ticarî işletmeyi (B)'den satın alan iyiniyetli (Ü) işletmenin maliki haline gelmez (karş. MK 1023, 1025/II). Bu halde (Ü), uğradığı zarar nedeniyle sadece, tescil için kötüniyetle gerçeğe aykırı beyanda bulunan (TTK 38.1) ya da ticaret sicilindeki kayıtların gerçeğe uygun olmadığını, üçüncü kişilerde yanlış fikir uyandırabilecek nitelikte bulunduğunu öğrendikleri halde düzeltilmesini istemeyen kusurlu kişilerden tazminat isteyebilir (TTK 38.2).

---

(1) TTK 598/III'de istisnaî bir hükme yer verilmiş ve limited şirketlerde esas sermaye payının devri halinde devrin, ticaret siciline kaydına kadar sicil kaydına güvenen üçüncü kişinin bu güveninin korunacağı belirtilmiştir.

(2) Bu hususun eleştirisi için bkz. **Okutan:** s. 15-16.

Aşağıda da açıklanacağı üzere, ticaret siciline yapılan kayda güvenin korunup korunmayacağı sorununun pek de büyük önemi kalmamıştır. TTK 35.3 uyarınca tescil edilen hususlar kural olarak ilan da edilmektedir. Dolayısıyla ilana güvenin korunması, daha öncelikli bir hususdur.

Ayrıca ticaret sicilinin tutulmasından doğan zararlar nedeniyle Devlet ve ilgili odadan da tazminat istenebilir (TTK 25.2).

Tescil ve ilan yükümlülüğüne aykırı davranışların cezaî müeyyidesi için bkz. TTK 38.

Açıklanan bu hukukî durumda, AET'nin 68/151 (2009/101) sayılı Yönergesi ve ATK 15.3 dikkate alınarak hazırlanan TTK 37 ile önemli bir değişiklik gerçekleştirilmiştir. 37. maddeyle, sicildeki kayıt ile ilan edilen durum arasında aykırılık bulunması halinde, tescil edilmiş gerçek durumu bildikleri ispat edilmediği sürece, üçüncü kişilerin ilan edilen duruma güvenlerinin korunacağı hüküm altına alınmıştır. Böylece üçüncü kişinin, bir hususun ilan edilen şekline güvenip, ona dayanabileceği kabul edilmiş olmaktadır[1]. Aynı yönde bir düzenleme için bkz. Esnaf ve Sanatkârlar Sicili Yönetmeliği 33.3. Örneğin (A)'nın ticarî temsilcisi olarak sicile (B) kaydedilmiş ancak (C) ticarî temsilci olarak ilan edilmişse üçüncü kişinin (C) ile yaptığı sözleşme, (A)'yı bağlayacaktır.

Bu etkinin söz konusu olabilmesi için her şeyden önce tescil edilen hususun, tescili gerekli bir husus olması gerekir. Ticaret siciline tescili gerekmeyen bir husus, tescil edilmiş olsa dahi, TTK 37'deki kural uygulanamaz. Bu itibarla TTK 37'nin uygulanabilmesi için tescili gereken bir hususun doğru şekilde tescil edilmiş olmasına rağmen ilanın yanlış yapılmış olması lâzımdır[2]. Yanlış ilana dayanarak işlem yapan da, gerçek durumu bilmeyen, bilmesi de gerekmeyen üçüncü kişi konumunda olmalıdır. Gerekçe'de, hakkında tescil yapılan kişinin işletmesindeki yönetici ve ortakların üçüncü kişi konumunda olmayacağı belirtilmiştir.

---

(1) Bu hususta bkz. TTK 36'ya ilişkin Hükümet Gerekçesi. Ancak bu Gerekçe ile kanunlaşan metin arasında fark vardır. Bu farklılık, 37. maddenin metninde TBMM'deki görüşmeler sırasında değişiklik yapılmasına rağmen, bu duruma uygun yeni gerekçe hazırlanmamasından kaynaklanmıştır.

(2) TTK 37'nin kapsamına, tescil yapılmamışken yanlışlıkla ilanın yapıldığı; tescil ve ilanda farklı yanlışlıkların yapıldığı haller de girer.

YEDİNCİ BÖLÜM

TİCARET UNVANI VE İŞLETME ADI

I. TİCARET UNVANI

1. Genel Olarak

Ticaret unvanı, tacirin, ticarî işletmesine ilişkin işlemleri yaparken kullandığı isimdir[1]. Bu yönüyle ticaret unvanı, taciri tanıtmaya ve onu diğer tacirlerden ayırdetmeye yarar. Ticaret unvanını sadece tacirler kullanabilir; tacir olmayan kişi (esnaf) ticaret unvanı kullanamaz.

Gerçek kişi tacirlerde, kişinin ad ve soyadı ticarî hayatta aynen kullanılsa bile ismin, ticaret unvanı olarak ayrı bir hukukî statüye bağlanması zorunludur. Zira isim devredilemediği halde ticaret unvanının işletme ile birlikte devrine gerek duyulabilir. Özellikle ticaret unvanının, işletmenin en değerli unsurunu oluşturduğu hallerde durum böyledir (TTK 11.3'e de bkz)[2]. Keza kişinin isminin değiştirilmesi halinde de, ticarî hayatta kullanılarak piyasada tanınmış hale gelen unvanın aynen muhafaza edilmesi zorunlu görülebilir (TTK 47.1'e bkz.).

Ticaret unvanlarının oluşturulmasıyla ilgili olarak başlıca üç sistem vardır: Anglo-Sakson hukuk çevresinde kabul edilmiş olan sisteme göre tacir, ticaret unvanını dilediği şekilde serbestçe oluşturabilir (*serbestî sistemi*)[3].

---

(1) Ticaret unvanı yerine *firma* terimi de kullanılmaktadır. Ancak firma, yerine göre ticarî işletmeyi de ifade ettiğinden, bu terimin kullanılması karışıklığa yol açabilir.

(2) "Bir işletmenin *unvanı* ile bulunduğu mevkiin ve kurulu düzenin o işletmenin değerine tesiri ticarî hayatta bilinen bir gerçektir" [13. HD, 28.9.1976, E. 1101, K. 6177 (YKD, 1977, C. 3, S. 7, s. 966)].

(3) 1998 yılında ATK'da yapılan değişiklikle Alman hukukunda da bu sisteme geçilmiştir. Örneğin gerçek kişi tacirin ticaret unvanında, eskiden olduğu gibi adın yer almasına gerek yoktur; unvan, ayırdediciliği sağlamak ve aldatıcı olmamak koşuluyla, istendiği şekilde oluşturulabilir (ATK 18). Gerçek kişi tacirin ticaret unvanında sadece "tescilli tacir" ibaresinin

*Gerçeklik sistemi*nde ise, seçilen ticaret unvanının gerçek durumu yansıtması, dolayısıyla unvanın, gerçek kişi tacirlerde kişinin ad ve soyadına; tüzel kişi tacirlerde de tüzel kişinin hukukî şekline uygun olması gerekir. Ticarî işletme devrolunursa, devralan ancak halefiyeti gösteren bir ek yapmak suretiyle eski unvanı kullanabilir. Fransız hukukunda kabul edilmiş olan sistem, bu sistemdir[1].

Karma sistemde ise, ticaret unvanının ilk oluşturulmasında unvanın gerçek durumu yansıtmasına dikkat edilir, sonradan meydana gelen değişiklikler ise (işletmenin devri, ismin değişmesi gibi), ticaret unvanında değişiklik yapılmasını gerektirmez. Türk hukukunda karma sistem kabul edilmiştir (TTK 41, 47). Bu hususta ATK 22'ye de bkz.

2. Ticaret Unvanının Oluşturulması

Ticaret unvanı, iki unsurdan oluşur. Bunlar, *çekirdek* ve *ek*tir. Ticaret unvanının aslî unsurunu, çekirdek oluşturur. Ek kullanılması, kural olarak zorunlu değildir. Ancak bir unvanda ek kullanılmışsa, ticaret unvanı eki de kapsayacak şekilde bir bütün oluşturur ve bu şekliyle korunur.

A- Çekirdek

Ticaret unvanının çekirdek kısmı, tacirin hukukî yapısına göre farklılık gösterir.

a- Gerçek Kişi Tacirlerde

Gerçek kişi tacirlerde ticaret unvanının çekirdek kısmı, kişinin kısaltılmadan yazılacak ad ve soyadından oluşur (TTK 41.1). Dolayısıyla ad ve soyadı Ahmet Ökmen olan kişinin, ticaret unvanı da, "Ahmet Ökmen"dir. Ancak unvan, TTK 41.1'deki yasaklama nedeniyle "A. Ökmen" şeklinde yazılamaz.

---

bulunması zorunludur (ATK 19).

ATK'da yapılan değişiklikle ilgili açıklamalar için bkz. **Yongalık:** Ticaret Unvanı Alanındaki Yeni Gelişmeler, Batider, 2002, C. 21, S. 3, s. 6 vd.

(1) **Bilgişin:** s. 166-167.

Unvana, TTK 46 çerçevesinde ek yapılabilir ya da yerine göre bir ek kullanma zorunluluğu söz konusu olabilir. Bu husus, aşağıda incelenecektir.

b- Adî Şirket Halinde

Bir ticarî işletmenin adî şirket aracılığıyla ortakların ad ve hesabına işletilmesi halinde ortakların tek bir ticaret unvanı altında faaliyet gösterip gösteremeyecekleri sorusuna cevap bulmak gerekir. TST'nin ETK hükümlerine uygun bir şirket mevcut olmadıkça bir işletmenin unvanına birden fazla gerçek kişinin ad ve soyadı konulamayacağı şeklindeki hükmü (md. 18/III) TSY'ye alınmamıştır. Dolayısıyla adî şirket ortaklarının ad soyadlarından oluşan bir ticaret unvanı alınabilir. Aynı sonuç, TSY 44.4'te yer alan hükmün zıt kanıtından da çıkarılabilir. TTK 12.1 uyarınca tacir sayılan ortak, ad ve soyadından oluşan ticaret unvanına "ortakları" kelimesini de ekleyebilmelidir. Örneğin ticarî işletme işleten adî şirketin ortağı Ahmet Ökmen, "Ahmet Ökmen ve Ortakları" şeklinde bir ticaret unvanı da alabilir.

c- Ticaret Şirketlerinde

aa- Kollektif şirketlerde

Sadece gerçek kişilerin ortak olabilecekleri kollektif şirketlerde[1] ticaret unvanının çekirdek kısmı, tüm ortakların ya da hiç olmazsa ortaklardan birinin ad ve soyadıyla, şirketi ve türünü gösteren ibareden oluşur (TTK 42.1)[2]. Örneğin, "Ahmet Ökmen ve Mehmet Sert Kollektif Şirketi" ya da sadece "Ahmet Ökmen Kollektif Şirketi."

Eğer ortak sayısı ikiden fazlaysa, "Ahmet Ökmen ve *Ortakları* Kollektif Şirketi" şeklinde bir unvan da alınabilir. TTK 42.1 uyarınca unvanda yer alması gereken ad ve soyadın kısaltılarak yazılıp yazılamayacağı belli değildir.

"İthalât-İhracat Kollektif Şirketi", TTK'ya uygun bir unvan değildir.

---

(1) Bkz. TTK 211.

(2) Şirketin türünü gösteren ibarenin kısaltılarak (Koll. Şrk. şeklinde) yazılıp yazılmayacağı, TTK 42.1'de gösterilmemiştir. Karş. TTK 43.2, son cümle.

bb- Adî ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde

Bu şirketlerin ticaret unvanında, *komandite* ortaklardan[1] hiç olmazsa birinin ad ve soyadıyla şirketi ve türünü gösteren ibare bulunur (TTK 42.2).

Bu şirketlerin ticaret unvanlarında *komanditer* ortakların ad ve soyadlarının bulunması yasaktır (TTK 42.2, son cümle)[2]. Komanditer ortağın ismi ticaret unvanına konulursa, bu ortak üçüncü kişilere karşı komandite ortak gibi sorumlu olur (TTK 320). Bu durum, ayrıca cezaî müeyyideyi de gerektirir (TTK 51.2).

TTK 42.2 gereğince unvanda yer alması gereken komandite ortağın ad ve soyadının kısaltılıp kısaltılamayacağı açık değildir (TSY 43.6'ya bkz.).

cc- Anonim, limited ve kooperatif şirketlerde

Anonim, limited ve kooperatif şirketlerin ticaret unvanının çekirdek kısmı, işletme konusu ile şirketin türünü gösteren kelimelerden oluşur (TTK 43.1-2)[3]. Örneğin, "İthalât-İhracat Limited Şirketi"[4]. Buna karşılık "Ahmet

---

(1) Komandit şirketlerde şirket borçlarından dolayı farklı şekilde sorumlu tutulan iki tür ortak vardır. Bunlardan *komandite* ortak, şirket alacaklılarına karşı tüm malvarlığı ile sorumlu olur; *komanditer* ortağın sorumluluğu ise, koymayı taahhüt ettiği sermaye miktarı ile sınırlıdır (TTK 304.2. Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket için bkz. TTK 564).

(2) Her ne kadar TTK 42'nin Gerekçesi'nde, hükmün ETK'nın 44. maddesinden aynen alındığı söylenmişse de, TTK 42.2'nin son cümlesinde, bu şirketlerin ticaret unvanında komanditerlerin ad ve soyadlarının yanı sıra söz konusu kişilerin ticaret unvanlarının da yer alamayacağı ayrıca belirtilmiştir.

(3) KoopK'nın 100. maddesi ile yürürlükten kaldırılan ETK'nın kooperatiflere ilişkin hükümleri arasında yer alan 485. maddenin II. fıkrası uyarınca, kooperatifin ticaret unvanına, sorumluluk şeklini gösteren bir ibarenin eklenmesi şarttı. "Sınırlı Sorumlu Yapı Kooperatifi" gibi. Kooperatifler Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra böyle bir zorunluluk kalmamıştır. Ancak istenirse, sorumluluk türünün unvanda ek niteliğinde olmak üzere gösterilmesine bir engel de yoktur.

(4) Yatırım ortaklığının ticaret unvanında işletme konusunu göstermek üzere "Yatırım Ortaklığı" ibaresinin bulunması gerekir (SPK 49.1.ç).

Sigorta acenteleri unvanlarında "sigorta aracılığı" veya "sigorta acenteliği" ifadelerinden birini kullanmak zorundadırlar (Sigorta Acenteleri Yönetmeliği 12.1).

Tarım ürünleri lisanslı depo işletmeciliği yapacak anonim şirketlerin de, unvanlarında "tarım ürünleri lisanslı depoculuk" ibaresine yer vermeleri gerekir (5300 sayılı Kanun 4/IV).

Ökmen Anonim Şirketi" TTK 43'e uygun bir ticaret unvanı değildir.

Anonim, limited ve kooperatif şirketlerin ticaret unvanında yer alan ve şirketin türünü gösteren ibare; unvanda bir gerçek kişinin ad veya soyadı ek olarak yer almadığı takdirde, baş harflerle veya başka türlü kısaltılarak yazılabilir (TTK 43.2. cümle). Örneğin "İthalât-İhracat A.Ş." (veya A.O.). Buna karşılık, "Ahmet Ökmen Makine Sanayi Anonim Şirketi" şeklindeki ticaret unvanı, "Ahmet Ökmen Makine Sanayi A.Ş." (veya A.O.) olarak yazılamaz (TSY 43.7)[1].

Anonim ve limited şirketlerin ticaret unvanında yer alması zorunlu işletme konusunu gösteren ibarelerde kısaltma yapılamaz (Ticaret Unvanları Hakkında Tebliğ 4.5). Böyle bir sınırlama TTK'da yer almadığından Tebliğ'in bu hükmünün geçerli olmadığı söylenebilir.

d- Diğer Tüzel Kişi Tacirlerde

Ticarî işletmeye sahip olan dernek, vakıf ve diğer tüzel kişilerin ticaret unvanı, kendi adlarının aynıdır (TTK 44.1, TSY 43.2)[2].

Kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümleri dairesinde idare edilmek veya ticarî şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi ve belediye gibi kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ve tüzel kişiliği bulunan kurum ve kuruluşların ticaret unvanı da, adlarının aynıdır (TTK 44.1, TSY 43.2).

Kamuya yararlı derneklerle gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıfların işlettikleri tüzel kişiliği bulunmayan işletmeler ile Devlet, il özel idaresi, belediye gibi kamu tüzel kişileri tarafından işletilen ve tüzel kişiliği bulunmayan ticarî işletmelerin ticaret unvanları ise, kendilerini işleten tüzel kişinin adı ile işletme konusunu gösteren ibarelerden oluşur (TSY 43.3). Örneğin "Kızılay Afyonkarahisar Maden Suyu İşletmesi" ya da "Ankara Belediyesi Ekmek Fırını."

Başlıca amacı başka işletmelere katılmak olan anonim şirketlerin ticaret unvanında "holding" ibaresine yer verilmek gerekir [Ticaret Unvanları Hakkında Tebliğ (RG, 14.2.2014, S. 28913) 4.5].

(1) Bu yasağın gereksiz olduğu hususunda bkz. **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 382-383.

(2) Ancak dernek ve vakıflar, kamu kurum ve kuruluşlarının ismini alamaz (5072 sayılı Kanun 2).

e- Donatma İştirakinde

Donatma iştirakinin (TTK 1064 vd.) ticaret unvanının çekirdek kısmını, ortak donatanlardan hiç olmazsa birinin ad ve soyadı veya deniz ticaretinde kullanılan geminin adı ile birlikte donatma iştirakini gösteren ibare oluşturur (TTK 44.2, TSY 43.4)[1]. Örneğin "Ahmet Ökmen Donatma İştiraki" ya da "Martı Donatma İştiraki."

Unvana dahil soyadları ve gemi adı kısaltılmadan yazılmalıdır (TTK 44.2, 2. cümle)[2].

B- Ek

Ticaret unvanının ikinci unsurunu *ek* oluşturur. Ek kullanmak, esas itibariyle zorunlu değildir. Ancak tacir isterse, ticaret unvanına, işletmenin niteliğini gösteren veya unvanda zikredilen kişilerin hüviyetlerini belirten ya da hayalî adlardan oluşan ekler yapılabilir (TTK 46.1). Örneğin "Ahmet Ökmen *İlaç Fabrikası*" ya da "*Mühendis* Ahmet Ökmen ve *Ortakları İnşaat* Kollektif Şirketi." İlk örnekte, "İlaç Fabrikası", ikinci örnekte ise "Mühendis", "Ortakları" ve "İnşaat" kelimeleri ek niteliğindedir. Keza "*Yıldız* İthalât ve İhracat Anonim Şirketi" unvanındaki "Yıldız" kelimesi de ektir.

Kullanılan ekin, tacirin hüviyeti, malî durumu veya işletmesinin büyüklüğü, önemi bakımından üçüncü kişilerde yanlış bir izlenim yaratmaması, gerçeğe ya da kamu düzenine aykırı olmaması gerekir (TTK 46.1). Örneğin mühendis olmayan tacir, ticaret unvanında mühendis kelimesine yer veremeyeceği gibi tek bir işletmeye sahip olan tacir de unvana ayrı muhasebesi olan iki veya daha fazla müessesenin mevcut olduğu izlenimini verecek şekilde "müesseseleri" kelimesini ekleyemez[3]. Aynı şekilde, tek başına ticaret ya-

---

(1) Gemi adının gösterilmesi yoluyla oluşturulan donatma iştiraki unvanının, ticaret unvanının taciri tanıtması yolundaki ilkeye uymadığı söylenebilir.

(2) Öz ad ise kısaltılarak yazılabilir.

(3) 11. HD, 29.11.1973, E. 4778, K. 4768 (Batider, 1973, C. 7, S. 3, s. 743). Buna karşılık tacirin faaliyet konuları birbirinden farklı olan birden fazla ticarî işletmesi varsa, ek kısmında değişik ekler kullanmak suretiyle farklı ticaret unvanları alınmalıdır (TSY 44.3; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 378-379; **Schlegelberger-Schröder:** § 17, Anm. 4). "Ahmet Ökmen İlaç Fabrikası" ve "Ahmet Ökmen İnşaat Taahhüt İşleri" gibi.

pan gerçek kişiler de, ticaret unvanında bir şirketin mevcut olduğu izlenimini uyandıracak ek kullanamazlar (TTK 46.2).

TTK 46'ya ilişkin Hükümet Gerekçesi'nde, eklerin yabancı bir veya birkaç kelime olmasına engel bir durumun bulunmadığına ve yabancı kelime kullanılmasının diğer haklı nedenler yanında yabancı ana şirket ile yavru şirket arasındaki ilişkinin kurulması, turizm sektöründe işletmenin yabancılara tanıtılması yönünden gereklilik bulunduğuna, ana şirket unvanındaki vurucu kelimenin yavru şirket unvanında yer almamasının haksızlık oluşturacağına işaret edilmiştir[1].

KoopK'nın 2. maddesine 3476 sayılı Kanun'la eklenen hüküm, kooperatiflerin unvanlarında kamu kurum ve kuruluşlarının isimlerine yer verilmesini yasaklamıştır. Dolayısıyla "A. Ü. Hukuk Fakültesi Mensupları Tüketim Kooperatifi" şeklinde bir ticaret unvanı alınamaz[2]. Buna karşılık Ticaret Unvanları Hakkında Tebliğ'in 4.7. maddesine göre, kamu kurum ve kuruluşlarının işlettiği işletmeler ile hissedarı oldukları şirketlerin ticaret unvanlarında kendilerinin adları veya kısaltılmış adları kullanılabilir. Hükümde, "işletmenin ticaret unvanı"ndan söz edilmesi de uygun olmamıştır.

Bazı ekler, ancak Cumhurbaşkanının izniyle kullanılabilir: "Türk", "Türkiye", "Millî" ve "Cumhuriyet" kelimelerinin kullanılabilmesi için bu iznin alınmış olması gerekir (TTK 46.3). Bu hususta ayrıca bkz. 5253 sayılı Dernekler Kanunu 28.

Üçüncü kişilerde yanlış izlenim uyandırabilecek veya kullanılması yasak olan ekleri içeren ticaret unvanları tescil olunamaz (TTK 32.3, 46); bu tür ticaret unvanlarının kullanılması, TTK 51.3'e göre cezaî müeyyideyi de gerektirir. İzne bağlı eklerin izin alınmadan kullanılması halinde de aynı durum söz konusudur.

Bazı hallerde ise ek kullanılması *zorunludur*:

Ticaret unvanının Türkiye'nin herhangi bir sicil dairesinde daha önce tescil edilmiş olan bir unvandan ayırdedilebilmesini sağlamak için ek yapıl-

(1) Ticaret Unvanları Hakkında Tebliğ uyarınca işletme konusu ile şirket türünü gösterir ibareler Türkçe olmak zorundadır (md. 4.1).

(2) Kooperatiflerin unvanlarında, kamu kurum ve kuruluşlarını *çağrıştıran* ekler de yer alamaz. Dolayısıyla, mahkeme, hükümet, vilâyet, emniyet, hâkimler, memurlar gibi kelimeler de unvanda kullanılamaz.

ması gerekir (TTK 45)[1]. Örneğin Ankara ticaret sicilinde kayıtlı bir şirketin ticaret unvanı "İthalât-İhracat Anonim Şirketi" şeklindeyse, sonradan İzmir'de faaliyete geçen bir diğer şirket, aynı unvanı ayırdedici bir ek almadan kullanamaz. "*Yıldız* İthalât-İhracat Anonim Şirketi" gibi.

Ticaret unvanına ek yapma zorunluluğu, *şube halinde* de söz konusu olur. TTK 48.1 uyarınca her şube, kendi merkezinin ticaret unvanını şube olduğunu belirterek kullanmak zorundadır. Örneğin "Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Cebeci Şubesi." Merkezi yabancı ülkede bulunan bir işletmenin Türkiye'deki şubesinin ticaret unvanında ise, merkezin ve şubenin bulunduğu yer ile şube olduğunun gösterilmesi gerekir (TTK 48.3). Örneğin "The Chase Manhattan Bank N. A., Merkezi: New York, İstanbul Şubesi."

Ticaret şirketleri son bulma sebeplerinin gerçekleşmesinden sonra tasfiye haline girerler. Tasfiye haline giren şirketin ehliyeti ise tasfiye amacıyla sınırlanır ve şirket kural olarak yeni işlere girişemez. Bu durumdan üçüncü kişileri haberdar etmek üzere tasfiye haline giren şirketin ticaret unvanına "*tasfiye halinde*" ibaresi eklenir (TTK 269, 328, 533.2).

Malvarlığının terki suretiyle konkordatonun tasdikine ilişkin kararın kesinleşmesinden sonra da ticaret unvanına "*konkordato tasfiyesi halinde*" sözcükleri eklenir (İİK 309c/II).

Gerçek kişi tacirin faaliyet konuları birbirinden farklı birden çok ticarî işletmesinin bulunması halinde de, ticaret unvanına her işletme dolayısıyla ayırdedici ek yapılması zorunludur (TSY 44.3).

---

(1) ETK'da gerçek kişi tacirlerin ticaret unvanı, tescil olundukları sicil çevresi ile sınırlı olarak korunduğundan (md. 43/II), ayırdedici ek alma zorululuğu da sicil çevresi içinde söz konusu olmaktaydı.

TTK'da ise gerçek kişi unvanlarının sadece tescil edildikleri sicil çevresi içinde korunması anlayışı, günümüzdeki teknolojik gelişmeler karşısında terk edilmiş ve bunların da Türkiye çapında korunması esası kabul edilmiştir (TTK 45). Dolayısıyla Ankara'da tescil olunan Ahmet Ökmen unvanından sonra Erzurum'da faaliyet gösteren Ahmet Ökmen isimli ikinci tacirin, unvanına ayırdedici bir ek yapması zorunludur. Ahmet Ökmen-Yıldız Oteli gibi.

Şirket merkezlerinin ya da şirket faaliyet alanlarının farklı olması da tecavüzün değerlendirilmesi için ölçüt olmaz [11. HD, 19.12.2016, E. 2015/12202, K. 966, (Batider 2017, C. 33, S. 1, s. 314-315).

3. Ticaret Unvanını Tescil Ettirme ve Kullanma Yükümlülüğü

TTK 40.1 uyarınca her tacir, ticarî işletmenin açıldığı günden itibaren on beş gün içinde ticarî işletmesini ve seçtiği ticaret unvanını, işletme merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilan ettirmeye mecburdur[1].

Gerçek kişi tacir ile tüzel kişi tacir adına imzaya yetkili olanların imzaları, kamu kurum ve kuruluşlarınca veri tabanlarında tutulan imza verilerinden elektronik ortamda temin edilerek merkezi ortak veri tabanındaki sicil dosyasına kayıt edilir (TTK 40.2). Veri tabanlarında imza kaydının bulunmaması halinde ilgililerin imzaları fizikî olarak notere onaylattırılmak veya herhangi bir müdürlükte yetkilendirilmiş personel huzurunda yazılı beyanda bulunmak suretiyle müdürlüğe verilir (Şirket Kuruluş Sözleşmesinin Ticaret Sicili Müdürlüklerinde İmzalanması Hakkında Tebliğ 12.3).

Her tacir, ticarî işletmesiyle ilgili işlemleri, ticaret unvanıyla yapmaya ve işletmesiyle ilgili senet ve diğer belgeleri bu unvan altında imzalamaya mecburdur (TTK 39.1).

Tacirler, tescil olunan ticaret unvanını, ticarî işletmenin görülebilecek bir yerine okunaklı şekilde yazdırmakla da yükümlüdürler (TTK 39.2).

Ayrıca tacirin ticarî işletmesiyle ilgili olarak düzenlediği ticarî mektuplarda ve ticarî defterlere yapılan kayıtların dayandığı belgelerde tacirin sicil numarası, ticaret unvanı, işletmesinin merkezi ile tacir internet sitesi oluşturma yükümlülüğüne tâbi ise tescil edilen internet sitesinin adresi de gösterilir[2]. Tüm bu bilgiler şirketin internet sitesinde de yayımlanır. Bu sitede ayrıca, anonim şirketlerde yönetim kurulu başkan ve üyelerinin adları ve soyadları ile taahhüt edilen ve ödenen sermaye miktarı, limited şirketlerde müdürlerin adları ve soyadları ile taahhüt edilen ve ödenen sermaye miktarı, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde yöneticilerin adları ve soyadları ile taahhüt edilen ve ödenen sermaye miktarı yayımlanır.

---

(1) Ticaret sicilinden silinen bir ticaret unvanı, silinmeye ilişkin ilanın T. Ticaret Sicili Gazetesinde yayımlandığı tarihten itibaren beş yıl geçmedikçe başkası adına yeniden tescil edilemez (Ticaret Unvanları Hakkında Tebliğ 4.8).

(2) İnternet sitesi açma zorunluluğuna tâbi olan sermaye şirketleri için bkz. TTK 1524.1.

Bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesinin müeyyidesi için bkz. TTK 51.2.

Bütün mahkeme ve memurlar, ticaret ve sanayi odaları, noterler ve Türk Patent Enstitüsü (Türk Patent ve Marka Kurumu) görevlerini yaparken bir ticaret unvanının tescil edilmediğini veya kanun hükümlerine aykırı şekilde tescil olunduğunu ya da kullanıldığını öğrenirlerse, durumu derhal yetkili makamlara bildirmekle yükümlüdürler (TTK 51.1).

4. Sonradan Meydana Gelen Değişiklikler - Ticaret Unvanının Devamı

Ticaret unvanının ilk oluşturulmasında seçilen unvanın gerçek duruma uygun olması gerekir. Örneğin gerçek kişi tacirlerde ticaret unvanı, tacirin ad ve soyadından oluşmalıdır.

Acaba sonradan kişinin ad ve soyadı değiştirilir veya tacir ölürse, değişikliğe rağmen ticaret unvanı aynen kalabilir mi ya da mirasçılar, miras bırakanlarının ticaret unvanını kullanmaya devam edebilirler mi? *Karma sistemi* kabul eden TTK'da, sonradan meydana gelen bazı değişikliklere rağmen ticaret unvanının değişiklik yapılmadan aynen kullanılmasına izin verilmiştir (md. 47).

A- Adın Değişmesi

Ticarî işletme sahibinin veya bir ortağın ticaret unvanına dahil bulunan adı, kanunen değişir veya ilgili kişinin talebi üzerine mahkeme kararıyla değiştirilirse (MK 27), ticaret unvanı olduğu gibi kalabilir (TTK 47.1).

B- Yeni Ortak Girmesi veya Ortağın Ayrılması

Bütün ortakların ad ve soyadlarının ticaret unvanında yer aldığı bir kollektif veya komandit şirkete ya da donatma iştirakine yeni ortakların ya da donatanın girmesi halinde ticaret unvanı aynen kalabilir (TTK 47.2, 1. cümle).

Kollektif, komandit şirketler ile donatma iştirakinde ad ve soyadı ticaret unvanında yer alan ortak/donatan, şirket veya iştirakten ayrılırsa, ticaret unvanı, ayrılan kişinin yazılı muvafakatı ile aynen devam edebilir (TTK 47.2, 3. cümle). Ayrılan ortak/donatan, adının ticaret unvanında kalmasına yazılı

olarak muvafakat etmezse, unvanda gerekli değişiklik yapılarak durum tescil ve ilan olunur (TTK 33.1).

Ortağın şirketten ayrılmasından sonra şirkette, adı unvanda yazılı olan dışında sadece bir ortak kalırsa, unvanda yer alan "Ortakları" ekinin yanıltıcı olmaması için tekil hale sokulması gerekir[1].

C- Ortağın ya da Tacirin Ölümü

Kollektif, komandit şirketler ile donatma iştirakinde adı ticaret unvanında yer alan ortak/donatan ölürse, mirasçılar, ölenin yerine geçerek şirketin/donatma iştirakinin devamını kabul eder veya şirkete/iştirake girmemekle birlikte bu hususta izinlerini yazılı olarak bildirirlerse unvan eski şekliyle devam eder (TTK 47.2, 2. cümle).

Gerçek kişi tacirin ölümü halinde mirasçıların, miras bırakanlarının ticaret unvanını aynen kullanıp kullanamayacakları hususunda TTK'da herhangi bir düzenleme yer almamıştır. Adı şirket unvanında yer alan ortağın ölümü halinde dahi belli koşullarla (bkz. TTK 47.2, 2. cümle) unvanın devam etmesine izin verilmiş olduğu dikkate alınarak, tacirin ölümü halinde de ticarî işletmeyi işletmeye devam eden mirasçıların, miras bırakanlarının ticaret unvanını aynen kullanabileceklerini kabul etmek gerekir[2].

D- Ticarî İşletmenin Devri

Ticaret unvanı ticarî işletmeden ayrı olarak devredilemez (TTK 49.1)[3]. Ticaret unvanının işletmeden ayrı olarak devredilmesi, TTK 51.3 gereğince cezaî müeyyideyi de gerektirir.

---

(1) "Ortaklardan ... şirketten ayrıldığına göre ... şirket adının (Vitali Toledo ve Ortağı Kollektif Şirketi) olarak kullanılması gerekir. Şirket unvanının eskisi gibi (*ortakları*) kelimesi dahil olarak kullanılması hali hakikate aykırı ve üçüncü şahısları aldatıcı bir mahiyet taşır" [TD, 9.10.1958, E. 2468, K. 2359 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 304, dn. 375)].

(2) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 387. Ayrıca bkz. **İmregün:** s. 103.

(3) Ticaret unvanının işletmeden ayrı olarak devredilmesinin yasaklanması şu gerekçeyle açıklanabilir: Ticaret unvanı belli bir ticarî işletmenin faaliyeti sonucunda değer kazanır; işletmeyi devretmeden sadece unvanın devrolunması, eski işletmenin faaliyette bulunduğu şeklinde bir izlenim yaratır ve halkın aldanmasına yol açabilir (**Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 96).

Ticarî işletmenin devri ise, devir sözleşmesinde aksine bir hüküm öngörülmüş olmadıkça, unvanın da devrini içerir (TTK 49.2).

Bir gerçek kişi tacirin ticarî işletmesini, dolayısıyla unvanını da devretmesi halinde devralanın bu ticaret unvanını aynen kullanıp kullanamayacağı hususunda ETK'da hüküm bulunmamaktaydı. Ancak adı, ticaret unvanında yer alan ortağın şirketten ayrılması halinde yazılı şekilde muvafakat olunması koşuluyla unvanın aynen devamına izin verilmiş olduğu dikkate alınarak, işletmesini devreden kişinin de, eğer unvanı devrin dışında tutmamışsa, bu unvanın devralanca *aynen* kullanılmasına izin vermiş sayılacağı kabul edilmişti[1].

TTK'da, işletmenin devri halinde devralanın, unvanı aynen kullanılabileceği hükme bağlanmıştır (md. 49.2, son cümle).

Ticarî işletmesini devreden kişi sonradan yeni bir işletme açarsa, eski ticaret unvanını aynen kullanamaz; ayırdedici bir ek almak zorunda kalır (TTK 45).

İşletmenin ürün kirasına verilmesi halinde de kiracı, unvanı aynen kullanabilecektir (TTK 11.3, bu yönde ATK 22/II).

5. Ticaret Unvanının Korunması

Usulen tescil ve ilan edilmiş olan ticaret unvanını kullanma hakkı sadece sahibine aittir (TTK 50).

Tescil olunmuş ticaret unvanları TTK 52'ye göre özel olarak korunur.

Tescil edilmemiş ticaret unvanları ise, haksız rekabet hükümlerine göre (TTK 54 vd.) korunabilir. Örneğin, *tescil edilmemiş olmakla birlikte*[2] piyasada tanınmış bir ticaret unvanının aynı veya benzeri başka bir kişi tarafından kullanılırsa, ekonomik çıkarları bakımından zarar gören veya zarar görme tehlikesine maruz bulunan kişi (*unvanı ilk kullanan*), haksız rekabet hakkındaki hükümlere dayanarak dava açabilir.

---

(1) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 96. ATK 22'de, işletmenin devri halinde devralanın, devredenin açık izniyle unvanı aynen kullanabileceği gösterilmiştir.

(2) Unvanı tescil ettirmemenin cezaî müeyyidesi için bkz. TTK 51.2.

ETK'da yer alan düzenleme, tescil olunmuş ticaret unvanının korunması açısından yetersizdi. Bu durum, sonradan kabul edilen sınaî haklara (patent, marka, endüstriyel tasarım) ilişkin mevzuatta hak sahibine tanınan haklarla karşılaştırıldığında açık biçimde ortaya çıkmaktaydı. TTK'da tescil olunmuş unvan sahibine tanınan haklar, fikrî mülkiyet haklarına ilişkin düzenlemeler dikkate alınarak, genişletilmiştir. TTK 52.1'de yer alan hükme göre, ticaret unvanının, ticarî dürüstlüğe aykırı biçimde[1] bir başkası tarafından kullanılması halinde hak sahibi; bu durumun tespitini, yasaklanmasını, tescil de yapılmışsa kaydın değiştirilmesini veya silinmesini[2] ve tecavüzün sonucu olan maddî durumun ortadan kaldırılmasını, gereğinde araçların ve ilgili malların imhasını[3] ve zarar varsa maddî ve manevî tazminat isteyebilir. Maddî tazminat olarak mahkemece mütecavizin elde etmesi mümkün görülen menfaatin karşılığına da hükmedilebilir[4].

Tescilli ticaret unvanına tecavüz halinde, mahkeme, davayı kazanan tarafın talebi üzerine, masrafı aleyhine hüküm verilen tarafa ait olmak üzere, kararın gazete ile yayımlanmasına da karar verebilir (TTK 52.2).

---

(1) Örneğin unvanlar arasında karıştırılma (iltibas) yaratmaya gayret edilmesi ya da o biçimde kullanma zorunluluğu olmadığı halde sırf hak sahibinin ticaret unvanından yararlanmak amacıyla kullanılması (**Tekinalp, Ü.:** Fikrî Mülkiyet Hukuku, 3. Baskı, İstanbul 2004, s. 418, Nr. 54).

(2) Ahmet Ökmen isimli tacir "Ahmet Ökmen" ticaret unvanını tescil ettirdikten sonra, ismi Ahmet Ökmen *olmayan* başka bir kişi de aynı ticaret unvanını tescil ettirirse, bunun silinmesi istenebilir.

Her iki tacir de Ahmet Ökmen ismini taşıyorsa, bu ismi unvan olarak ilk tescil ettiren, ikinci Ahmet Ökmen'in ayırdedici bir ek almasını dava edebilir.

Ayırdedici ek alınmasını gerektiren diğer bazı haller, Ticaret Unvanları Hakkında Tebliğ'in 5. maddesinde gösterilmiştir. Ancak Tebliğ'de sözü edilen durumların ayırdedici ek alınmasını gerektirip gerektirmeyeceği tartışmaya açıktır.

Davalının ticaret unvanının da tescilli olması halinde, tescilli bu unvanın sicilden silinmesi anına kadar kullanılmasında bir usulsüzlük yoktur; dolayısıyla terkine kadar olan dönemde, unvana tecavüzden ve haksız rekabetten söz edilemez [*11. HD, 6.7.2004, E. 2003/13467*, K. 7561 (YKD, 2006, C. 32, S. 2, s. 248-249); 11. HD, 6.1.2020, E. 2019/1944, K. 54 (Batider, 2020, C. 13, S. 1, s. 144-145)].

(3) Haksız kullanılan ticaret unvanının üzerinde yer aldığı eşyanın imhasına, Türk uygulamasında son çare olarak başvurulmaktadır. Dolayısıyla haksız kullanılan ticaret unvanının maldan ayrılması, silinmesi imkânı varsa, ilgili malların imhası istenemez.

(4) Bu hususta bkz. aşağıda, 9. Bölüm, III, 4, A, a, dd.

II. İŞLETME ADI

1. Genel Olarak

İşletme adı, işletme sahibini hedef tutmaksızın doğrudan işletmeyi tanıtmak ve benzeri işletmelerden ayırdetmek için kullanılır (TTK 53). Görüldüğü üzere ticaret unvanı, taciri tanıtmayı amaçlarken, işletme adı, işletmeyi diğer işletmelerden ayırdetmeye yöneliktir. Örneğin, Sakarya Eczanesi, Ülker Lokantası.

Ticaret unvanını sadece tacirler kullanabilir; buna karşılık işletme adını, işletmelerini benzeri işletmelerden ayırdetmek isteyen esnaf da kullanabilir (bkz. TTK 15, 2. cümle).

Tacirler bakımından ticaret unvanı kullanmak zorunludur (TTK 18.1, 39.1). İşletme adını kullanmak ise zorunlu değildir.

İşletme adı hakkında uygulanacak hükümler TTK 53'te gösterilmiştir.

2. İşletme Adının Oluşturulması ve Tescili

TTK'da işletme adının nasıl oluşturulacağı gösterilmemiştir. İşletme sahibi, bu hususta serbestiye sahiptir. Ancak seçilecek işletme adının, aldatıcı nitelikte olmaması ve kamu düzenine aykırı düşmemesi gerekir. Ayrıca seçilen işletme adının, başka kişiler tarafından kullanılan işletme adıyla karışıklığa yol açmaması da gerekir (TTK 53 nedeniyle TTK 45).

İşletme adının kullanılması zorunlu olmamakla birlikte eğer tacir (ya da esnaf) işletme adı kullanıyorsa, bunu, tescil ettirmekle yükümlüdür (TTK 53.1, 1. cümle; TSY 46). Tescil yükümlülüğünün yerine getirilmemesi hakkında bkz. TTK 53 nedeniyle TTK 38 ve 51.

3. İşletme Adının Devri

Ticaret unvanının aksine, işletme adının ticarî işletmeden ayrı olarak devredilmesi mümkündür. Zira işletme adı hakkında uygulanacak hükümleri gösteren TTK 53'te, ticaret unvanının işletmeden ayrı olarak devrini yasaklanan TTK 49.1'e yollamada bulunulmamıştır.

İşletmenin devri, devir sözleşmesinde aksine hüküm bulunmadıkça, işletme adının da devrini içerir (bu hususta bkz. TTK 11.3).

4. İşletme Adının Korunması

Tescil ve ilan edilmiş işletme adını tekel şeklinde kullanma hakkı, sahibine aittir (TTK 53 nedeniyle TTK 45, 50, 52).

İşletme adı tescil ettirilmemişse, ancak haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunabilir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MARKA

I. GENEL OLARAK

Marka, bir işletmenin mal veya hizmetlerini diğer işletmelerin mal veya hizmetlerinden ayırdetmek amacıyla kullanılan işaretlerdir. Görüldüğü üzere marka, ticaret unvanı ve işletme adından farklıdır. Marka, ne taciri ne işletmeyi hedef alır; marka belli bir işletmeye ait mal veya hizmetlerin tanıtılması ve ayırdedilmesine yarar.

Marka sahibi olabilmek için ticarî işletme sahibi olmak gerekmediğinden tacir olmayan kişiler de marka kullanabilir.

Ülkemizde markalar, ilk olarak 1888 tarihli "Fabrika Mamulâtıyla Eşya-i Ticariyeye Mahsus Alâmeti Farikalara Dair Nizamname" ile düzenlenmiştir. Bu Nizamname'nin gelişen ekonominin ihtiyaçlarını karşılayamaması üzerine 1965 yılında 551 sayılı Markalar Kanunu kabul edilmiştir.

Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasındaki Ortaklık Konseyi'nin 6.3.1995 tarih ve 1/95 sayılı Kararı ile ülkemiz, fikrî ve sınaî mülkiyet haklarının, Avrupa Topluluğu'nda geçerli olan koruma düzeyine denk biçimde korunmasını sağlayacak tedbirleri almayı taahhüt etmiştir[1]. Bu çerçevede 1995 yılında kabul edilen 4113 sayılı Yetki Kanunu ile Bakanlar Kurulu'na, Avrupa Topluluğu, Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması ve Türkiye'nin taraf olduğu diğer uluslararası anlaşma hükümlerini dikkate alarak 551 sayılı Markalar Kanunu'nda gerekli düzenleme ve değişiklikleri yapma hususunda yetki tanınmıştır. Bakanlar Kurulu bu yetkisini kullanarak çıkardığı

---

(1) Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde Türkiye tarafından fikrî-sınaî mülkiyet hakları alanında alınması gereken tedbirler, Karar'ın 8 numaralı ekinde gösterilmiştir. Bu hususta ayrıca bkz. **Tekinalp, Ü.:** Gümrük Birliği'nin Türk Hukuku Üzerinde Etkileri, İÜHFM, 1995-1996, C. 55, S. 1-2, s. 68 vd.

Markaların Korunması Hakkında 556 sayılı KHK ile[1] markalar konusunda yeni bir düzenleme getirmiş ve 551 sayılı Markalar Kanunu'nu yürürlükten kaldırmıştır (md. 82)[2]. Ancak düzenlemenin kanunla değil KHK ile yapılması, Anayasa Mahkemesi'nin, KHK'nın marka hakkını sınırlandıran bazı hükümlerini Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca iptal etmesine ve bu nedenle yapılan düzenlemenin bütünlüğünün zarar görmesine yol açmıştır.

2016 yılında sınaî mülkiyet alanında (marka, coğrafî işaret ve geleneksel ürün adı, tasarım, patent ve faydalı model) yeni bir düzenleme yapılmıştır. TBMM'de 22.12.2016 tarihinde kabul edilen 6769 sayılı Sınaî Mülkiyet Kanunu'nun[3] (*SMK*) I. Kitabında markaya ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Bu düzenleme ile, markaların piyasada daha etkin olarak kullanılmasını sağlamak ve kullanılması düşünülmeyen markalar için tescil talebinde bulunulmasını engellemek, yeni marka türlerinin tescilinin önünü açmak için hükümler getirilmiştir. Ayrıca, AB düzenlemesine paralel olarak, yedi yıl sonra yürürlüğe girmek üzere; markalara idarî iptal getirilmesi, marka tescil süreçlerinin kısaltılması ve önceki başvuru sahiplerinin, sonraki başvurunun tesciline izin vermeleri halinde markaların piyasada birlikte varolmalarının sağlanmasını öngören düzenlemeler yapılmış ve hakkın tükenmesinde, ulusal tükenmeden vazgeçilerek uluslararası tükenme sistemine geçilmiştir.

Diğer yandan, 556 sayılı KHK'nın bazı maddelerinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi sonucunda sistemde ortaya çıkan boşluk ve tereddütlerin giderilmesine de çalışılmıştır. Bu hususlar dışında, 556 sayılı KHK'nın marka hakkına ilişkin hükümlerinin önemli bir kısmı, yeni düzenlemede de korunmuştur[4].

---

(1) RG, 27.6.1995, S. 22326.

(2) Değişikliğin KHK ile yapılması, 551 sayılı Markalar Kanunu'nun cezaî hükümlerinin (md. 51-53) yürürlükte bırakılmasını gerektirmişti (*556 sayılı KHK 82*). *556* sayılı KHK'ya sonradan 4128 sayılı Kanun'la, cezaî sorumluluğu düzenleyen hükümler de eklenmiş ve 551 sayılı Markalar Kanunu tümüyle yürürlükten kaldırılmıştır.

(3) *RG, 10.1.2017, S. 29944. Markaya ilişkin 556 sayılı KHK da dahil olmak* üzere diğer sınaî haklara ilişkin KHK'lar da yürürlükten kaldırılmıştır (md. 191). SMK hükümleri, bazı istisnalar haricinde, yayım tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir.

(4) *Bu hususta bkz. 6769 sayılı Kanun'a İlişkin* Gerekçe, (Hükümet Gerekçesi) TBMM Yasama Dönemi: 26, Yasama Yılı: 1, S. Sayısı 341, s. 5, 7.

2017 yılında Sınaî Mülkiyet Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik de yayımlanmıştır[1].

556 sayılı KHK'nın hazırlanmasında, Avrupa Topluluğu'na üye devletlerin markaya ilişkin kanunî düzenlemelerinin uyumlu hale getirilmesi amacıyla kabul edilmiş olan 89/104 sayılı Yönerge'den[2] büyük ölçüde yararlanılmıştır[3]. Bu Yönerge hükümleri, 1.1.1995'te Almanya'da,[4]; 1.4.1993'te ise İsviçre'de [5] yürürlüğe giren markalarla ilgili yeni kanunların hazırlanmasında da önemli rol oynamıştır.

Ülkemizde, patent, marka gibi sınaî haklarla ilgili iş ve işlemleri yürütme görevi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bırakılmıştı. 4004 sayılı Kanun'un verdiği yetkiye dayanılarak çıkarılan 544 sayılı KHK ile *Türk Patent Enstitüsü* (*TPE*) kurulmuş ve patent, markalar ve diğer kanunlarla koruma altına alınmış sınaî mülkiyet haklarının tesisi, korunması ile ilgili işlemleri yapma görevi, Bakanlık'tan alınarak TPE'ye verilmiştir (544 sayılı KHK 3 ve 31). Sonradan aynı ilkeler doğrultusunda 5000 sayılı Kanun[6] yürürlüğe girmiştir. Sınaî Mülkiyet Kanunu'nun 188. maddesi ile "Türk Patent Enstitüsü"nün ismi "Türk Patent ve Marka Kurumu"na (*Kurum*) çevrilmiştir. Ayrıca SMK 2.1.e'ye de bkz. Tüzel kişiliğe sahip kamu kuruluşu olan Kurum'un ana hizmet birimlerinden biri de, *Markalar Dairesi Başkanlığı*'dır (5000 sayılı Kanun

(1) RG, 24.4.2017, S. 30047. Yönetmeliğin yayımı ile birlikte 2005 tarihli eski Yönetmelik de yürürlükten kaldırılmıştır (md. 137).

(2) Official Journal, 11.2.1989, Nr. L 40. Sonradan bu Yönerge'de bazı değişiklikler-yapılarak yeni bir metin hazırlanmıştır (*Directive 2015/2436 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2015*).

(3) Avrupa Topluluğu Konseyi'nin konuyla ilgili 40/94 sayılı Tüzüğü'nde ise (Official Journal, 14.1.1994, Nr. L 11), merkezî bir büroya (*Office for Harmonization in the Internal Market*) tescil edildikten sonra üye devletlerin tümünde aynı hukukî etkiye ve geçerliliğe sahip olacak *Topluluk Markası* düzenlenmiştir. 556 sayılı KHK'nın hazırlanmasında bu Tüzük hükümlerinden de yararlanılmıştır.

(4) *Gesetz zur Reform des Markenrechts und zur Umsetzung der ersten Richtlinie 89/104 EWG des Rates vom 21.12.1988 ... über die Marken (Markenrechtsreformgesetz) vom 25.10.1994.*

(5) *Bundesgesetz über den Schutz von Marken und Herkunftsangaben vom 28.8.1992 (MSchG).*

(6) Patent ve Marka Vekilliği ile Bazı Düzenlemeler Hakkında 5000 sayılı Kanun'un, 703 sayılı KHK'nın 86. maddesi ile yapılan değişiklikten önceki adı "Türk Patent ve Marka Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun"du.

11/b). Markalar Dairesi Başkanlığı, markaların tescil, lisans, devir işlemlerini yürütür; markaları ilan ve tasnif eder (5000 sayılı Kanun 13).

Sınaî mülkiyet haklarına ilişkin işlemler ile ilgili olarak verilen kararlara yapılacak itirazlar, *Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Başkanlığınca* karara bağlanır (5000 sayılı Kanun 15/c).

Uluslararası ticaretin hızla gelişmesi, sınaî mülkiyet haklarının ve bu arada markaların da uluslararası plânda korunması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla 1883 yılında Paris'te yapılan uluslararası bir toplantıda "Sınaî Mülkiyetin Himayesi İçin Bir İttihat Teşkili Hakkındaki Mukavelename" kabul olunmuştur. Bu Mukavelename'de sonradan 1900 yılında Brüksel'de, 1911'de Vaşington'da, 1925'te La Haye'de, 1934'te Londra'da, 1958'de Lizbon'da ve nihayet 1967'de Stokholm'de bazı değişiklikler yapılmıştır[1].

Paris Mukavelenamesi (Sözleşmesi) ile bu Mukavelename'ye taraf olan devletler, sınaî mülkiyetin korunması amacıyla bir Birlik oluşturmuşlardır (md. 1.1). Mukavelename'de, Birlik'e dahil devlet vatandaşlarının, diğer bir (taraf) devlette (yerleşim yerleri) ya da müesseseleri olmasa bile sınaî mülkiyet konusunda o devletin kendi vatandaşlarına tanıdığı haklardan yararlanabilecekleri gösterilmiştir (bkz. md. 2.2). Mukavelename'ye göre markanın Birlik'e dahil devletlerden birinde tescili hususunda başvuruda bulunan kişi, bu başvurudan itibaren altı ay içinde diğer devletlerde de markanın tescili konusunda öncelik (*rüçhan*) hakkından yararlanır (md. 4).

Sonradan, markanın Birlik'e dahil her devlette ayrı ayrı tescil edilmesi usulü uygun bulunmamış ve 1891'de Madrid'te yapılan bir İtilâfname ile taraf devletlerden birinde tescil edilmiş olan markanın, merkezî bir büroya tevdii yoluyla diğer taraf devletlerde de korunması ilkesi kabul olunmuştur (md. 1). 1989 yılında, Madrid İtilâfnamesi'nde değişiklik yapan bir Protokol kabul edilmiştir[2].

---

(1) Paris Mukavelenamesi'nin bu değişiklikleri de içeren metni için bkz. RG, 20.11.1975, S. 15418 ve **Dericioğlu:** Marka Mevzuatımız ve Tatbikatı, C. 1, Ankara 1967, s. 137 vd.

(2) Bu Protokol hakkında bilgi için bkz. **Kunze:** Die neueren Entwicklungen auf dem Gebiete des internationalen Markenschutzes...(in) Marke und Marketing, Bern 1990, s. 387 vd.; **Arkan:** Marka Hukuku, C. 1, Ankara 1997, s. 8-10.

Türkiye, Lozan Barış Anlaşması'na bağlı Ticaret Mukavelenamesi'nin 14. maddesi ile, 1883 tarihli Paris Mukavelenamesi'nin 1911 yılında Vaşington'da değiştirilen şekline katılmayı taahhüt etmiş ve bu taahhüdünü de, 1925 yılında yerine getirmiştir. 1930 yılında kabul edilen 1619 sayılı Kanun'la da, Paris Mukavelenamesi'nin, 1925'te La Haye'de değiştirilmiş şekline ve 1891 tarihli Madrid İtilâfnamesi'ne katılmamız hususunda hükümete yetki verilmiştir[1]. Ancak Türkiye daha sonra, 21.5.1955 tarih ve 4/5215 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1891 tarihli Madrid İtilâfnamesi'nden çekilmiştir[2]. Markaların uluslararası tescili ile ilgili Madrid İtilâfnamesi'nden çekilmemize gerekçe olarak, merkezî sicile kayıtlı çok sayıda yabancı markanın Türkiye'de korunmasına karşılık aynı imkândan yararlanacak çok az sayıda Türk markasının uluslararası düzeyde korunmakta olması ve yabancı markaların Türkiye'de ayrıca tesciline gerek kalmaması nedeniyle ülkemizin döviz kaybına uğraması gösterilmiştir[3]. Sonradan 1997 yılında Madrid İtilâfnamesi'ne ilişkin Protokol'e katılmamız kararlaştırılmıştır[4].

Türkiye, Paris Mukavelenamesi'nin 1967 yılında Stokholm'de yapılan değişikliğine de (1-12. maddeler hariç) katılmıştır[5]. Sonradan, Stokholm'de değiştirilen metnin 1-12. maddelerine konulan çekince de kaldırılmıştır[6].

Türkiye, Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'na da katılmıştır[7]. Böylece ülkemiz, Anlaşma'nın 1C numaralı eki olan "Ticaretle Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Hakları Anlaşması"nı da (*TRIPs Agreement*) kabul etmiştir. TRIPs'in 15-21. maddelerinde markayla ilgili hükümlere yer verilmiştir.

---

(1) Paris Mukavelenamesi'nde 1934 yılında Londra'da yapılan değişiklik de, 6894 sayılı Kanun'la onaylanmıştır.

(2) RG, 20.7.1955, S. 9059.

(3) Bu hususta bkz. **Dericioğlu:** Türk Sınaî Mülkiyet Mevzuatı ve Tatbikatı, C. 1, Ankara 1957, s. 342-343.

(4) 5.8.1997 tarih ve 97/9731 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG, 22.8.1997, S. 23088 Mükerrer).

(5) 8.8.1975 tarih ve 7/10464 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG, 20.11.1975, S. 15418).

(6) 29.7.1994 tarih ve 94/5903 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG, 23.9.1994, S. 22060).

(7) 4067 sayılı Kanun ve 3.2.1995 tarih ve 95/6525 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG, 25.2.1995, S. 22213 Mükerrer).

Ülkemiz, markaların tescili amacıyla mal ve hizmetlerin uluslararası sınıflandırılmasına ilişkin Nis Anlaşması ile markaların şekilli elemanlarının uluslararası sınıflandırmasını tesis eden Viyana Anlaşması'na da katılmıştır[1].

Nis Anlaşması'nın amacı, bu Anlaşma'yı kabul eden devletler bakımından tescilli markalara konu oluşturacak mal ve hizmetleri ortak bir sınıflandırmaya bağlamaktır. Bu hususta bkz. SMK 11.1.c.

Türkiye, 5118 sayılı Kanun'la, marka hukuku ile ilgili formaliteleri uyumlaştırmak üzere hazırlanmış Marka Hukuku Andlaşması'na da katılmıştır.

II. MARKANIN TANIMI VE TÜRLERİ

SMK'da *marka*nın, bir teşebbüsün mallarının veya hizmetlerinin diğer teşebbüslerin mallarından veya hizmetlerinden ayırdedilmesini sağlaması ve marka sahibine sağlanan korumanın konusunun açık ve kesin olarak anlaşılmasını temin edebilecek şekilde sicilde gösterilebilir olması koşuluyla kişi adları dahil sözcükler, şekiller, renkler, harfler, sayılar, sesler ve malların veya ambalajlarının biçimi olmak üzere her tür işaretten oluşabileceği ifade edilmiştir (md. 4.1).

Buna göre marka, sözcük ya da rakamdan ibaret olabileceği gibi birden fazla sözcükten veya sözcük ve resimden ya da rakamdan (*karma marka*) oluşabilir. Önemli olan işaretin, marka sahibine sağlanan korumanın konusunun açık ve kesin olarak anlaşılabilecek şekilde sicilde gösterilebilir olmasıdır. Sahibine sağlanacak marka korumasının konusunun açık ve kesin şekilde sicilden anlaşılabilmesi esas olduğundan, üç boyutlu şekillerin ve notaya dökülebilmesi şartıyla bir melodinin de marka olarak kullanılması mümkündür[2]. Kimyasal bir formülle ifade edilebilen koku da, marka olabilir[3]. Marka olarak kullanılacak sözcüklerin belli bir sayıyı aşamayacağı yolunda bir yasaklama yoktur[4]. Mal veya ambalaj şeklinin de, SMK 5.1.e maddesindeki sınırlama

(1) 12.7.1995 tarih ve 95/7094 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG, 13.8.1995, S. 22373).

(2) Markanın, ses markası, renk markası, hareket markası olması hallerinde, marka örneğinin Kurum'a nasıl verileceği hakkında bkz. Yönetmelik 7.2, 4, 5.

(3) Karş. **Çolak:** Türk Marka Hukuku, 4. Baskı, İstanbul 2018, s. 86 vd.

(4) Bu hususta bkz. **Gürzümar, O. B.:** Yeni Markalar Kanunu Işığında İsviçre Marka Hukukunda Meydana Gelen Gelişmeler, YD, 1994, C. 20, S. 4, s. 504 ve dn. 16.

dışında, marka olarak kullanılabilmesi mümkündür. Kişi adları, ticaret unvanları da marka olarak kullanılabilir.

SMK'nın kapsamına sadece malların hangi işletme tarafından üretildiğini ya da hangi işletme tarafından piyasaya çıkarıldığını (*ticaret markası*) gösteren işaretler değil, belli bir malla ilişkisi bulunmayan ve sadece bir hizmeti diğer işletmelerin hizmetlerinden ayırdetmek için kullanılan işaretler de (*hizmet markası*) alınmıştır (bkz. md. 4)[1]. Böylece, özellikle otelcilik, bankacılık, sigortacılık, turizm ve taşımacılık konusunda faaliyet gösteren işletmeler tarafından verilen hizmetlerin de, bir markaya bağlanarak ferdîleştirilmesine olanak sağlanmıştır.

Bir diğer açıdan markalar *ferdî markalar, garanti markaları* ve *ortak markalar* olarak üçe ayrılabilir. *Ferdî marka*, gerçek veya tüzel kişiler tarafından münferiden ve bağımsız olarak kullanılan markadır. *Garanti markası*, marka sahibinin kontrolü altında birçok işletme tarafından kullanılan ve o işletmelerin ortak özelliklerini, üretim usullerini, coğrafî menşelerini ve kalitesini garanti etmeye yarayan işarettir (SMK 31.1)[2]. Örneğin Uluslararası Yün Birliği'ne ait "*Woolmark*" markası. Birlik'in üyeleri bu markayı, ürettikleri malların belli bir özelliği taşıdığını göstermek amacıyla kullanırlar. Ülkemizde üretilen malların Türk Standardları Enstitüsü'nce kabul edilen standartlara uygun olduğunu gösteren, Enstitü'ye ait "TSE" markası da, bu anlamda bir garanti markasıdır[3]. *Ortak marka* ise, üretim veya ticaret ya da hizmet işletmelerinden oluşan bir grup[4] tarafından kullanılan işarettir. Ortak marka gruptaki işletmelerin mal veya hizmetlerini diğer işletmelerin mal veya hizmetlerinden ayırdetmeye yarar (SMK 31.3, 4)[5].

---

(1) 556 sayılı KHK 5 de bu yönde idi. Oysa 551 sayılı Markalar Kanunu'nda hizmet markalarının, bu Kanun hükümlerine tâbi olmadığı belirtilmişti (md. 46). Dolayısıyla önceki dönemde hizmet markaları ancak TTK'nın haksız rekabete ilişkin hükümleri çerçevesinde korunabilmekteydi.

(2) Garanti markasının tanımını yapan 31.1. maddede bir ifade bozukluğu vardır. Garanti markası, işletmelerin ortak özelliklerini değil, işletmelerce üretilen mal ya da hizmetlerin ortak özelliklerini garanti eder (MSchG 21/I'e de bkz.).

(3) Bu hususta bkz. 132 sayılı Türk Standardları Enstitüsü Kuruluş Kanunu 1/II ve **Tekil:** Ticarî İşletme Hukuku, s. 254; **Tekinalp:** Fikrî Mülkiyet Hukuku, s. 348, Nr. 41.

(4) Maddedeki "grup" sözcüğü, üretim, ticaret ya da hizmet işletmelerinden oluşan topluluğun tüzel kişiliğe sahip olmadığını vurgulamaktadır.

(5) Aynı yönde 556 sayılı KHK 55. Ortak marka, 551 sayılı eski Markalar Kanunu'nun

Garanti markası ve ortak markanın tescili için yapılacak başvuruya markanın kullanılma usul ve şeklini gösteren bir teknik şartnamenin[1] de eklenmesi gerekir (SMK 32.1). Teknik şartnamedeki değişiklikler, Kurum'ca onaylanmadıkça uygulanamaz (SMK 32.5). Marka sahibi, garanti markasının veya ortak markanın teknik şartnameye devamlı şekilde aykırı olarak kullanılmasına göz yumar ve bu aykırı kullanımı tanınacak süre içinde düzeltmezse, marka, mahkeme tarafından iptal edilir (SMK 32.7).

III. MARKANIN TESCİLİ

Markanın SMK'da öngörülen korumadan yararlanabilmesi için tescil edilmiş olması gerekir (md. 7.1). Kurum'a bazı emtiaya tescil edilmiş marka konulmasını zorunlu kılma hususunda yetki tanınmamıştır. Dolayısıyla bugün için tescilli marka kullanma zorunluluğundan söz edilemez.

1. Marka Olarak Tescil Edilemeyecek İşaretler

SMK'da, bazı işaretlerin marka olarak tescilinin mutlak şekilde olanaksız olduğu, bazı işaretlerin tescilinin ise, markayı daha önce tescil ettirmiş ya da tescili için başvuruda bulunmuş marka sahibinin itirazda bulunmaması koşuluna bağlı olduğu gösterilmiştir. SMK'da bu haller sırasıyla "*marka tescilinde red için mutlak nedenler*" ve "*marka tescilinde red için nispî nedenler*" olarak 5 ve 6. maddelerde düzenlenmiştir. Mutlak red nedenleri daha çok kamu yararı ile ilgili görülen ve Kurum tarafından resen incelenen red nedenleridir.

A- Mutlak Red Nedenleri

a- SMK'nın 5.1.a maddesine göre, 4. madde kapsamında marka olamayacak işaretler, tescil olunamaz. Buna göre, sahibine sağlanan korumanın açık ve kesin olarak anlaşılmasını sağlayamayan ve sicilde bir şekilde gösterilemeyen işaret marka olarak tescil olunamaz.

2/b maddesinde tanımlanan müşterek markayı karşılar.

(1) Bu belge, marka sahibi tarafından hazırlanır ve garanti markasında, mal ve hizmetin garanti altına alınmak istenen ortak özelliklerini ve markanın kullanılmasının nasıl kontrol edileceğini gösterir; ortak markada ise, ortak markayı kullanmaya yetkili işletmeleri belirtir (SMK 32.2 ve 3). Bu hususta Yönetmelik 8.8, 8.9'a da bkz.

b- Herhangi bir ayırdedici niteliğe sahip olmayan işaretler de tescil edilemez (SMK 5.1.b). Bu anlamda tek bir renk ya da harf, özel bir şekil içinde yer almış olmadıkça, marka olarak tescil olunamaz. Zira böyle bir işaret, mal ya da hizmetin belli bir işletmeyle olan ilişkisini ortaya koymaya müsait değildir.

c- Ticaret alanında cins, çeşit, vasıf, kalite, miktar, amaç, değer, coğrafî kaynak belirten veya malların üretildiği, hizmetlerin sunulduğu zamanı gösteren veya mal ve hizmetlerin diğer karakteristik özelliklerini belirten işaret ve adlandırmaları münhasıran veya esas unsur (asıl unsur)[1] olarak içeren markalar da tescil olunamaz (SMK 5.1.c)[2]. Bu anlamda, sabunlar için bir niteliği gösteren "Betefaz" kelimesi marka olarak tescil olunamaz[3]. Aynı şekilde, sigara için "Hafif Türk Tütünü" ibaresi marka olarak alınamaz[4]. Eşyanın halini bildiren "Lüks" sözcüğü de marka olamaz[5]. "Türkpara" ibaresinin, tüketici nezdinde Türk parası cinsinden yapılacak finansal işlemleri çağrıştıracağı dolayısıyla tescili istenen ibarenin ilgili hizmetler yönünden tanımlayıcı nitelikte olduğuna karar verilmiş ve tescil talebi red olunmuştur[6].

Bu hüküm gereğince eşya ismi halini almış bir işaret, sözcük de, marka olamaz. Örneğin fırın ve ızgaradan oluşan bir eşya ismi haline gelmiş olan "Fırızga" sözcüğü, marka olarak alınamaz[7].

---

(1) Esas unsurun ne demek olduğu açıklanmamıştır. Markanın esas unsuru, markayı diğerlerinden ayırdetmeye yarayan unsur olarak tanımlanabilir [bu yönde bkz. 551 sayılı Markalar Kanunu 6/II ve 11. HD, 1.12.2000, E. 7590, K. 9528 (Batider, 2001, C. 21, S. 2, s. 346)]. Ancak marka birden ziyade unsuru ihtiva ediyorsa, asıl unsuru, markanın bütünü itibariyle bıraktığı izlenim, tümüne hâkim olan görünüş ve ayırıcılığını vurgulayan imajda aramak gerekir [11. HD, 1.12.2000, E. 7590, K. 9528 (YKD, 2004, C. 30, S. 5, s. 717-718); 11. HD, 17.2.2004, E. 2004/14154, K. 2006/ 1555 (THD, 2010, S. 45, s. 207)].

(2) Yabancı dildeki kelime, Türkiye'de İngilizce bilmeyen orta düzey tüketicilere hitap ettiğinden, vasıf bildirici nitelikte değildir [11. HD, 14.12.2009, E. 2008/8504, K. 2009/12861 (Batider, 2010, C. 26, S. 1, s. 237)].

(3) TD, 22.12.1972, E. 4947, K. 5599 (**Dönmez:** Markalar ve Haksız Rekabet Davaları, 2. Baskı, İstanbul 1992, s. 75).

(4) **Arseven:** Alâmeti Farika Hukuku, İstanbul 1951, s. 88.

(5) TD, 11.12.1945, K. 2487 (**Arıç:** Yargıtay İçtihatlarına Göre Haşiyeli Türk Ticaret Kanunu, İstanbul 1946, s. 469, Nr. 828).

(6) 11. HD, 27.3.2019, E. 2018/258, K. 2309 (Batider, 2019, C. 35, S. 2, s. 280).

(7) 11. HD, 8.3.1990, E. 1989/443, K. 1935 (Batider, 1989, C. 15, S. 2, s. 111-112).

Buna karşılık "Kalesan Fırızga" sözcüğü marka olarak kullanılabilir[1]. Burada "Kalesan" ismi, markanın esas unsurunu oluşturur. "Vaselin" ve "Perlon" sözcükleri de, eşya ismi halini almışlardır ve marka olarak tescil olunamazlar[2].

d- Aynı veya aynı türdeki mal veya hizmetle ilgili olarak tescil edilmiş veya daha önce tescil için başvurusu yapılmış bir marka ile aynı veya ayırdedilemeyecek kadar benzer olan markalar da, tescil olunamaz (SMK 5.1.ç)[3]. Markalar arasında ayırdedilemeyecek derecede bir ayniyetin bulunup bulunmadığı[4], markanın bir bütün olarak verdiği izlenim dikkate alınarak saptanmalıdır. "Tere" ile "Tera" ve "Pril" ile "Pırıl" markaları arasında ayniyet vardır. Tescili istenen markanın, kelime markası olması, redde mesnet markanın ise karma marka niteliğinde olması ve tescili istenen markanın hangi hizmetlerde kullanılacağının sınırlandırılmış şekilde ifade edilmesi halinde, bu sınırlandırılan hizmetlerden yararlanacak kişiler itibariyle markaların, SMK 5.1.ç anlamında aynı veya ayırdedilemeyecek derecede benzer olamayacağı kabul edilmiştir[5].

e- Ticaret alanında herkes tarafından kullanılan veya belirli bir meslek, sanat veya ticaret grubuna mensup olanları ayırdetmeye yarayan işaret ve adlar da marka olarak tescil olunamaz (SMK 5.1.d). Bu hüküm gereğince

---

(1) "Akıllı Ev" ibaresi ilgili ürünün sunumuna yönelik bir özelliği gösterdiğinden herkesin kullanımına açıktır. Dolayısıyla bu ibarenin, ancak başka sözcük ve şekillerle birlikte marka olarak tescili mümkündür [11. HD, 27.11.2017, E. 2016/4095, K. 6610 (Batider, 2018, C. 34, S. 1, s. 211-212)].

(2) "Perlon" sözcüğü ile ilgili olarak bkz. Danıştay 12. Daire, 24.6.1976, E. 1974/2292, K. 1976/1532 (**Dönmez:** s. 71).

(3) SMK 5.1.ç'ye ilişkin Hükümet Gerekçesi'nde bu hükmün, önceki hak sahiplerinin haklarının korunması amacına yönelik olduğu ifade edilmiştir (s. 10). Mutlak red nedenleri genellikle kişilerin değil, toplumun ortak menfaatleri nedeniyle kabul edilmiştir (**Çolak:** s. 119). Bu nedenle söz konusu hükmün, nispî red nedenlerini düzenleyen 6. maddede yer alması daha uygun olurdu. Nitekim AB Yönergesi'nde, bu nedene, nispî red sebeplerini düzenleyen 4. maddede yer verilmiştir. Topluluk Markası Tüzüğünde de aynı yönde düzenleme yapılmıştır.

(4) Marka tescil başvurusu üzerine resen yapılan incelemede, işaretlerin ayırdedilemeyecek kadar benzer olup olmadıkları belirlenirken, bu inceleme, aynı zamanda işaretlerin halk tarafından karıştırılma tehlikesine yol açıp açmadığının dikkate alınmasını gerektiriyorsa, işaretler arasında ayırdedilemeyecek kadar benzerlik bulunduğundan söz edilemez [11. HD, 29.5.2012, E. 2010/8474, K. 9165 (YKD, 2013, C. 39, S. 1, s. 66-67)].

(5) 11. HD, 25.11.2016, E. 6147, K. 12520 (YKD, 2016, C. 42, S. 2, s. 311).

"Bakkal", "Kasap" gibi sözcükler de marka olarak kullanılamaz[1].

Ancak bir marka başvuru tarihinden önce kullanılmış ve başvuruya konu mallar veya hizmetlerle ilgili olarak bu kullanım sonucunda ayırdedici nitelik kazanmışsa, markanın tescili, yukarıda sözü edilen (b), (c) ve (d) bentlerine dayanılarak reddedilemez (SMK 5.2)[2].

Ayrıca, önceki marka sahibinin başvurunun tesciline açıkça muvafakat ettiğini gösteren noter onaylı belgeyi Kurum'a sunması halinde marka başvurusunun (ç) bendine göre reddolunamayacağı da belirtilmiştir (SMK 5.3)[3]. Gerekçe'ye göre (s. 11), bu hükümle, birbirleriyle ekonomik veya diğer yönlerden bağlı olanlar başta olmak üzere başvuru sahiplerinin piyasada birlikte var olma yönünde ortaya koydukları iradenin korunması amaçlanmıştır. Bu hükmün kamu yararı ile ilgili görülen mutlak red nedeninin istisnası olarak kabul edilmesi tartışılabilir.

f- Malın özgün doğal yapısından ortaya çıkan veya belli bir teknik sonucun elde edilebilmesi için zorunlu olan ya da mala aslî değerini kazandıran şekiller de marka olarak tescil olunamaz (SMK 5.1.e). Bu hükümle, malın niteliği, işlevi, kullanım amacı gibi nedenlerle mala verilmesi zorunlu olan şeklin, marka olarak seçilerek bundan tekelci biçimde yararlanılması engellenmek istenmiştir[4]. Buna göre örneğin, sıradan gözlük şekli marka olarak alınamaz.

g- Mal veya hizmetin niteliği, kalitesi veya coğrafî kaynağı gibi konularda halkı yanıltacak markalar (SMK 5.1.f). Dolayısıyla "Diamalt" markası,

---

(1) "Eczacı" ibaresi ancak eczacılık mesleği ile ilişki kurulamayacak mal ve hizmetler için tescil edilebilir [11. HD, 9.4.2018, E. 2016/10333, K. 2505 (Batider, 2018, C. 34, S. 2, s. 491-492)].

(2) "Kullanım sonucu ayırdedici nitelik kazanma olgusu", o mal veya hizmetle ilgili alıcı-satıcı çevresinde oluşup algılanması gerektiğine göre, ilgili çevre ve meslekten kişilerin de katıldığı bilirkişi kurulu tarafından hazırlanan rapora dayanılarak karara bağlanır [11. HD, 22.11.2002, E. 5352, K. 10729 (YKD, 2003, C. 29, S. 11, s. 1702-1703)].

Ayda bir on-onbeşbin nüsha basılıp dağıtılan derginin ismini oluşturan ve marka olarak tescili istenen ibarenin ayırdedici nitelik kazandığı söylenemez [11. HD, 16.5.2003, E. 2002/12402, K. 5049 (Batider, 2003, C. 22, S. 2, s. 270)]. Olayda tescili istenen markanın kullanımına 1996 yılının Haziran ayından sonra başlanmıştı.

(3) Muvafakatname ile ilgili hususlar için bkz. Yönetmelik 10.

(4) **Gürzumar:** Gelişmeler, s. 506-507.

bu markayı taşıyacak ürün içinde malt maddesi bulunmadığından tescil olunamaz[1]. Aynı şekilde Türkiye'de üretilen bir şarap için Almanca "Hethiter" sözcüğü[2]; ürünün, diğerlerine oranla üstün olduğunun, test edilmek suretiyle kanıtlandığı izlenimini verecek "Besttest" sözcüğü[3] marka olarak alınamaz[4].

Bu hüküm açısından önemli olan husus, işaretin ortalama algılama düzeyine sahip tüketiciyi yanıltan nitelikte olup olmadığıdır.

h- Paris Sözleşmesi'nin ikinci mükerrer 6. maddesi kapsamına giren âkit devletlere ait arma, bayrak ve diğer resmî işaretler de, yetkili mercilerden izin alınmadan marka olarak kullanılamaz (SMK 5.1.g). Bu kapsama girmemekle birlikte kamuyu ilgilendiren, tarihî, kültürel değerler bakımından halka malolmuş ve ilgili mercilerin tescil izni vermediği arma, amblem ve nişanlar da marka olarak tescil edilemez (SMK 5.1.ğ). Dinî değer, semboller ile kamu düzenine ve genel ahlâka aykırı işaretler de marka olarak tescil olunamaz (SMK 5.1.h ve ı).

ı- Tescilli bir coğrafî işaretten oluşan ya da tescilli coğrafî işaret içeren işaretler, marka olarak tescil olunamaz (SMK 5.1.i).

Doğal ve beşeri unsurların bir araya gelmesi sonucu gıda, tarım, maden, el sanatları ürünleri ve sanayî ürünlerinden, kanundaki şartlara uygun olan ve tescil edilmesi şartıyla korunan *coğrafi işaret* (SMK 33.1), marka olarak tescil edilemez. Bu anlamda Çorum leblebisi, Bozcaada şarabı, Şile bezi coğrafî

---

(1) **Tekinay:** Esas Unsurları Dolayısıyla Koruma Dışı Bırakılan Markalar, Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a 65 inci Yaş Armağanı, Ankara 1988, s. 71.

11. HD, 9.10.1984 tarih ve E. 4499, K. 4560 sayılı kararında, her ne kadar Altınözü, Hatay iline bağlı bir ilçe adı ise de, bu kelimenin marka olarak seçilmesinin malın bu yerde üretildiğini gösterme amacına yönelik olmadığını, bu kelimenin malın saf ve kaliteli olduğunu vurgulamak üzere kullanıldığını kabul ederek; mal gerçekten Altınözü'nde üretilmemiş olsa bile "Altınözü" markasının alınabileceğine hükmetmiştir. Bu sonuca varılmasında, Altınözü ilçesinin, ilgili malın (zeytinyağı) satışında isminden yararlanılacak derecede tanınmış bir mahal olmaması da etkili olmuştur (karar metni için bkz. Yasa, 1984, C. 7, S. 10, s. 1431-1432).

(2) 11. HD, 30.12.1982, E. 5229, K. 5746 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 395-396, Nr. 541).

(3) 11. HD, 9.6.1997, E. 3967, K. 4367 (http://www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 25.9.2011).

(4) Datça yöresinin, şarap üretimi için büyük bir potansiyele sahip olması nedeniyle, "Datça Şarapları" ibaresinin, bir kişinin tekeline verilmesi söz konusu olamaz. Diğer yandan, aynı ibare, farklı emtia için de coğrafi kökende yanılmaya yol açacağından marka olarak tescil olunamaz [11. HD, 13.9.2017, E. 2016/1615, K. 4308 (Batider, 2017, C. 33, S. 4, s. 323-324)].

işarettir. Coğrafî işaret, bir işletmenin mallarını diğerlerinden ayırdetmek için değil, malların belli bir yöreden kaynaklandığını göstermek için kullanılır.

Coğrafî işaretler, esas itibariyle *menşe adı* ve *mahreç işareti* olarak ikiye ayrılır.

Menşe adı, coğrafî sınırları belirlenmiş bir yöre veya istisnaî durumlarda ülkeden kaynaklanan, tüm veya esas özelliklerini bu coğrafî alana özgü doğal ve beşeri unsurlardan alan, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerin tümü bu coğrafî alanın sınırları içinde gerçekleşen ürünleri tanımlar (SMK 34.1.a).

Mahreç işareti ise, coğrafî sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya ülkeden kaynaklanan, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından bu coğrafî alan ile özdeşleşen, üretimi, işlemesi ve diğer işlemlerinden en az biri belirlenmiş coğrafî alanın sınırları içinde yapılan ürünleri tanımlayan addır (SMK 34.1.b). Coğrafî yer adı içermese dahi bir ürünü belirtmek için geleneksel olarak kullanılan, günlük dilde yerleşmiş ve coğrafî bir yer adı içermeyen adlar da, menşe ya da mahreç işareti olabilir (SMK 34.2).

Geleneksel ürün adı için bkz. SMK 34.3.

Coğrafî işaret ve geleneksel ürün adının tescili için bkz. SMK 36 vd.

B- Nispî Red Nedenleri

SMK'nın "marka tescilinde nispi ret nedenleri" başlığını taşıyan 6. maddesinde gösterilen nedenlerle tescil talebinin reddedilebilmesi için daha önce tescil edilmiş (veya tescili için başvuruda bulunulmuş) bir markanın sahibi tarafından itirazda bulunulmuş olması gerekir. Bu nedenlerin varlığı halinde tescil talebi *resen* reddolunamaz.

a- Tescil için başvurusu yapılan markanın, tescil edilmiş veya tescili için daha önce başvuruda bulunulmuş[1] bir marka ile *aynı* veya *benzer* olması ve *aynı* veya *benzer* mal ve hizmetleri[2] kapsaması nedeniyle, tescil edilmiş veya

(1) SMK'nın 15.1. maddesi hükmü uyarınca başvurunun herhangi bir şeklî eksikliğinin bulunmadığına karar verilirse, tescil başvurusu, başvurunun Kurumca alındığı tarih, saat ve dakika itibariyle kesinleşir.

(2) Markanın kullanılacağı mal veya hizmetlerin listesi, tescil başvurusunda gösterilir (SMK 11.1.c).

Türkiye'nin taraf olduğu Nis Anlaşması'nda sınıflandırma esas sistem olarak kabul

önceki tarihte başvurusu yapılmış marka ile halk tarafından ilişkilendirme ihtimali de dahil karıştırılma ihtimali varsa itiraz üzerine tescil başvurusu reddedilir (SMK 6.1). Burada söz konusu olan durum, tescil edilmiş veya tescili için daha önce başvurulmuş olan bir markanın (*eski marka*) *aynının*, benzer mal hizmetler için ya da eski markanın *benzerinin*, aynı veya benzer mal/hizmetler için başka bir kişi tarafından marka olarak tescil ettirilmek istenmesidir. Bu tür tescil taleplerinin eski marka sahibinin itirazı üzerine reddedilebilmesi için karıştırma (iltibas) tehlikesinin söz konusu olması gerekir[1]. Örneğin "Nestlé" ile "Neslen" veya "Yeni Neslen" markalarının halk tarafından karıştırılması söz konusu olabilir[2]. Aynı şekilde "Aspirin" markası ile "Asporal" markasının da karıştırılması tehlikesi vardır[3]. Karıştırma ihtimali, uzman olan kişiye göre değil o malın tüketicisi olan halk kesiminin görüşüne göre değerlendirilir[4]. İlaç markaları arasında iltibas ihtimali değerlendirilirken ilaçların doktor ve eczacılar gözetiminde kullanıldığı da göz önünde bulundurulmalıdır[5].

Aralarında kısmî benzerlik bulunan markaların aynı piyasada herhangi bir uyuşmazlığa yol açmadan uzun süre kullanılmış olmaları, benzerliğini, iltibas meydana getirme olasılığını ortadan kaldırır. Bu koşullar karşısında sonradan iltibas iddiasıyla dava açılması, yaratılan güvene ters düşer[6].

---

edilmediğine göre mal/hizmetlerin benzer olup olmadıkları her somut olaya göre değişik kriterler gözetilerek belirlenmelidir [11. HD, 2.10.2007, E. 2006/4087, K. 12269 (YKD, 2009, C. 35, S. 1, s. 73-74)].

(1) Markaların karıştırılma ihtimali değerlendirilirken, markayı oluşturan işaretlerin tamamı dikkate alınmalı, ayrıca işaretler arasındaki ayrıntılardan ziyade baskın unsurlar göz önünde tutulmalıdır [11. HD, 12.12.2018, E. 2017/2175, K. 7896 (Batider, 2019, C. 35, S. 1, s. 257); 11. HD, 21.10.2020, E. 2020/647, K. 4302 (Batider, 2020, C. 36, S. 4, s. 187)].

"Zero" ibaresi, şekersiz olmayı ifade edeceğinden, otuz ikinci sınıf mallar açısından tasviri işaret niteliğindedir ve bu nedenle geri planda kalmalıdır [11. HD, 9.3.2017, E. 2016/14857, K. 1442 (Batider, 2017, C. 33, S. 2, s. 275-276)].

(2) Bu hususta bkz. 11. HD, 15.10.1986, E. 4947, K. 5299 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 400, Nr. 547/a).

(3) TD, 2.4.1959, E. 914, K. 990 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 327, dn. 419).

(4) 11. HD, 28.3.2016, E. 2015, K. 3391 (Batider, 2016, C. 32, S. 2, s. 297); 11. HD, 16.5.2018, E. 2016/11977, K. 3636 (Batider, 2018, C. 34, S. 3, s. 327).

"Oracle" ve "Oradata" markaları her tür tüketiciye değil, bilgisayar yazılımıyla ilgilenen uzman ve yarı uzman tüketiciye hitap eder; bu nedenle birbirlerinden ayırdedilmesi mümkündür [11. HD, 20.9.2017, E. 2016/1768, K. 4590 (Batider, 2017, C. 33, S. 4, s. 329)].

(5) 11. HD, 16.5.2011, E. 2009/13331, K. 5967 (THD, 2012, C. 7, S. 74, s. 121).

(6) 11. HD. 25.3.2019, E. 2018/283, K. 2215 (Batider, 2019, C. 35, S. 2, s. 283-284).

Nis Antlaşması'nda yapılan sınıflandırmada, mal/hizmetlerin aynı sınıflarda yer alması benzer olduklarına, farklı sınıflarda gösterilmeleri de farklı olduklarına karine oluşturmaz (SMK 11.4).

b- Ticarî vekil veya temsilcinin, marka sahibinin izni olmaksızın ve haklı bir sebebe dayanmaksızın markanın aynı veya ayırdedilemeyecek kadar benzerinin kendisi adına tescili için yaptığı başvuru da, marka sahibinin itirazı üzerine reddedilir (SMK 6.2).

Hükmün uygulanabilmesi için marka sahibi ile markayı kendisi adına tescil ettirmek isteyen arasında, markanın kullanılmasına yetki tanıyan bir ilişkinin bulunması gerekir. Hüküm, dar yorumlanmamalıdır. Bu ilişki vekâlet sözleşmesinden kaynaklanabileceği gibi yerine göre tek satıcılık veya hizmet sözleşmesine de dayanabilir.

SMK 6.2 kapsamındaki bir başvurunun marka sahibinin itirazı üzerine reddedilebilmesi için, ticarî vekil, temsilcinin haklı bir sebep gösterememiş olması gerekir.

Bu anlamda "*haklı sebep*", uzun ve zahmetli bir çalışma sonucunda markayı piyasada tanıtan, itibar kazandıran vekil ya da temsilcinin hukukî durumunun güçlendirilmesi olabilir[1].

c- Markanın tescili için yapılan başvuru tarihinden veya varsa rüçhan tarihinden önce[2], tescilsiz bir marka (veya ticaret sırasında kullanılan diğer bir işaret) için başka bir kişi hak elde etmişse bu kişinin itirazı üzerine sonraki tescil talebi reddolunur (SMK 6.3). Bu hükümle, 551 sayılı eski Markalar Kanunu'nun 15/II. maddesindeki hükme paralel bir düzenleme getirilmektedir. Aradaki fark, SMK'da, işareti (ya da markayı) daha önce kullanan kişiye, başka bir kişinin sonradan aynı markayı kendisi adına tescil ettirmek istemesi halinde bu tescile itiraz etme imkânının verilmiş olması; 551 sayılı Markalar Kanunu'nda ise, markayı tescil ettirmeden kullanıp, onu *maruf hale getiren*[3] kişiye belli süre içinde dava açarak sonraki tescili iptal ettirme hakkının ta-

(1) Bu hususta bkz. **Arkan:** Marka Hukuku, C. I, Ankara 1997, s. 112.

(2) Rüçhan hakları için bkz. SMK 12 vd.

(3) Markanın maruf hale gelmesi için herkesçe ve ülkenin bütününde tanınmasına gerek yoktur, kendi piyasasında bilinmesi yeterlidir (**Poroy-Tekinalp:** Marka Hakkına İlişkin Bazı Sorunlar, Prof. Dr. Halûk Tandoğan'ın Hâtırasına Armağan, Ankara 1990, s. 335). Dolayısıyla maruf hale gelmiş marka, tanınmış markaya oranla daha sınırlı bir çevre içinde tanınmıştır.

nınmış olmasıdır. SMK 6.3 ile bu konudaki uyuşmazlık, markanın başka bir kişi adına tescil edilmesinden önce çözümlenmek istenmiştir (SMK 25.1'e de bkz.). Markayı, tescil ettirmeden piyasada ilk defa kullanan kişi, bu marka üzerinde haksız rekabet hükümlerine göre korunan bir hak sahibidir. İlgili kişi bu hakkına dayanarak aynı markanın aynı mal veya hizmet için bir başka kişi adına tesciline itiraz edebilir[1].

d- Paris Sözleşmesi'nin birinci mükerrer 6. maddesine göre Sözleşme'nin sağladığı korumadan yararlanan bir kişiye ait olduğu ve aynı veya benzer ürünlerde kullanıldığı bilinen (umumen malum olan) markanın (*notorisch bekannte Marken*) iltibasa meydan verecek şekilde kopyasını, taklidini veya tercümesini teşkil eden bir işaretin marka olarak tescili, sahibi tarafından izin verilmedikçe, mümkün değildir (SMK 6.4)[2]. Dolayısıyla "Cadillac" markası, Türkiye'de üretilen otomobil veya minibüsler için marka olarak tescil edilemez[3]. Paris Sözleşmesi anlamında tanınmış markanın red nedeni oluşturması için dünya çapında tanınmış veya Türkiye'de kullanılmış ya da tescil edilmiş olmasına da gerek yoktur[4]. Markanın Türkiye'de ilgili sektörde yer alanlarca bilinmesi yeterlidir.

Bu red nedeni, eski düzenlemede mutlak red nedeni olarak kabul edilmişti (556 sayılı KHK 7/I, i). SMK 6.4 ile bu yanlış düzeltilmiştir.

e- Tescilli veya tescili için daha önce başvuruda bulunulmuş olan bir markanın aynı veya benzeri, *farklı* mal ve hizmetler için marka olarak kullanılabilir (SMK 6.1; 7.2). Bu hususta *tanınmış markalara* bir imtiyaz sağlanmıştır. Tanınmış marka, sadece ilgili tacirler ya da malın alıcıları tarafından değil; o malla ilgisi olmayanlar tarafından da bilinen markadır[5]. Bu tür markalar,

---

(1) 11. HD, 29.11.1999, E. 5372, K. 256 (Batider, 1999, C. 20, S. 1, s. 88-89). Karş. **Yasaman:** Marka Hukuku, C. 1, İstanbul 2004, s. 406.

(2) Paris Sözleşmesi'nin birinci mükerrer 6. maddesi anlamında "umumen malum olma" markanın dünya çapında tanınmış olmasını gerektirmez. Markanın, Sözleşme'ye taraf ülkelerin bir kısmında tanınmış olması da yeterlidir. Ancak dünya çapında tanınmış markalar (Omega, Coca-Cola gibi) mutlak şekilde, 6. maddenin kapsamına girer.

(3) Umumen malum olan marka ile tanınmış marka birbirinden farklıdır.

(4) 11. HD, 25.4.2006, E. 2005/2196, K. 4611 (Batider, 2006, C. 23, S. 4, s. 460); 11. HD, 7.12.2009, E. 2008/8198, K. 12495 (Batider, 2010, C. 26, S. 1, s. 238-239); **Tekinalp:** Yeni Marka Hukukunda Tescil İlkesi ve Tescilsiz İşaretlerin Durumu, Prof. Dr. Kenan Tunçomağ'a Armağan, İstanbul 1997, s. 473; **Tekinalp:** Fikrî Mülkiyet Hukuku, s. 384-385, Nr. 32.

(5) **Yasaman:** Tanınmış Markalar, Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı'nın Anısına Arma-

tescilli bulundukları mal ve hizmetlerin kapsamını aşmışlar ve başlı başına bir kalite sembolü olarak reklam aracı haline gelmişlerdir[1]. Bu durum karşısında tanınmış marka sahipleri, markalarının belli bir mal ya da hizmet ile olan ilişkisini kırmak ve bu işaretin, üçüncü kişilerce, diğer herhangi bir mal ya da hizmet için kullanılmasını da yasaklamak istemişlerdir. Bu ihtiyacı karşılamak üzere kabul edilen 6.5 ve 7.2. maddenin (c) bendi hükmüne göre, tescil edilmiş veya tescili için başvuruda bulunulmuş markanın toplumda ulaştığı *tanınmışlık düzeyi* nedeniyle haksız bir yararın sağlanacağı, markanın itibarına zarar verilebileceği veya markanın ayırdedici karakterini zedeleyici sonuçların ortaya çıkabileceği durumlarda[2], tescil edilmiş veya tescil için başvurusu daha önce yapılmış tanınmış marka sahibinin itirazı üzerine, bu marka (veya benzeri), *farklı mal veya hizmetlerde* kullanılacak bile olsa tescil talebi reddolunur. Örneğin buzdolabı için Türkiye'de tanınmış bir marka olan "Arçelik" markası, deterjan için de kullanılamaz. "Glasserit" markası da, tanınmış marka olan "Glasurit" markasının toplumda yarattığı isimden yararlanılmasına neden olur[3].

ğan, İstanbul 1978, s. 695, 707.

TPE, tanınmış markanın tespitinde kullanılacak kriterleri belirleyip, yayımlamıştı (www.turkpatent.gov.tr/dosyalar/mevzuat/marka_tanin_esas.pdf, erişim tarihi: 11.8.2013).

Doğrudan dava açmak suretiyle markanın tanınmışlığının tespiti istenemez. Tanınmışlığa karar verme yetkisi TPE'ye *[Kurum'a]* aittir [11. HD, 2.2.2009, E. 2007/2075, K. 1100 (Batider, 2009, C. 25, S. 1, s. 267-268)].

(1) **Gürzumar:** Gelişmeler, s. 518; 11. HD, 26.2.2004, E. 2003/7150, K. 1792 (FMR, 2005, C. 5, S. 4, s. 143).

Markanın tanınmışlığı konusunda TPE'ye *[Kurum'a]* başvurulup, tescil prosedürü tamamlanmadan açılan tespit davasında hukukî yarar yoktur [11. HD, 4.10.2004, E. 49, K. 9168 (FMR, 2006, C. 6, S. 1, s. 195-196)].

(2) Tıraş bıçakları için tanınmış marka olan "Derby" kelimesinin, başka kişilerce çok farklı ürünlerde de kullanılıyor olması karşısında el arabalarında kullanılması "Derby" markasının gücünün zayıflamasına neden olmaz [11. HD, 30.10.2017, E. 2016/4066, K. 5587 (Batider, 2018, C. 34, S. 1, s. 213)].

Ancak varılan bu sonuca mutlak olarak katılmak pek mümkün görülmemektedir. "Derby" markasının, farklı mallar için kullanılmasına zamanında itiraz edilmiş olsaydı, sonraki bu kullanım, "Derby" markasının "tekliğine" ve "ayırdetme" gücüne zarar verici nitelikte görülebilirdi.

(3) 11. HD, 3.7.2000, E. 5331, K. 6265 (YKD, 2001, C. 27, S. 2, s. 214-215). 11. HD'nin 26.10.2000 tarih ve E. 5199, K. 8216 sayılı kararına da bkz. (YKD, 2004, C. 30, S. 7, s. 1065-1066).

SMK 6.5 anlamında "*tanınmış*" olmak, tüm Türkiye'de tanınmış olmayı değil, olayın özelliklerine göre markanın Türkiye'nin önemli bir kısmında tanınmış olmasını da ifade eder[1].

556 sayılı KHK 8/IV'ten farklı olarak SMK 6.5'te tanınmış markanın tescili için başvuruda bulunmanın haklı sebepleri var ise, önceki marka sahibinin itirazının dikkate alınmayacağını gösteren bir ek yapılmıştır. Haksız bir yararın sağlanmasına, markanın itibarının zarar görmesine ya da ayırdedici karakterininin zedelenmesine neden olacak bir tescil başvurusu yapan kişinin, nasıl bir haklı sebep iddiasına dayanabileceğini izah etmek pek kolay değildir.

f- Tescil için başvurusu yapılmış markanın, başkasına ait ismi, fotoğrafı, ticaret unvanı, telif hakkı veya herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını kapsaması halinde hak sahibinin itirazı üzerine tescil başvurusu reddedilir (SMK 6.6). Dolayısıyla başka bir kişi tarafından tescil ettirilmiş ticaret unvanı, işletme adı da, marka olarak kullanılamaz.

Madde Gerekçesinde de belirtildiği üzere (s. 12), fikrî mülkiyet hakkı kavramı, sınaî mülkiyet haklarını da kapsamaktadır. Ancak, fikrî mülkiyete konu eser adının önceye dayalı bir hak sağlaması, bu adın marka oluşturabilecek nitelikte olmasına bağlıdır. Dolayısıyla "Glutensiz Gurme Lezzetler" ibaresi, önceye dayalı bir hak sağlamaz[2].

g- Ortak marka veya garanti markasının yenilenmeme sebebiyle koruma süresinin sona ermesinden itibaren[3] üç yıl içinde yapılan, ortak marka veya garanti markasıyla aynı veya benzer olan ve aynı veya benzer mal/hizmetleri içeren marka başvurusu önceki hak sahibinin itirazı üzerine reddedilir (SMK 6.7).

h- Tescilli markanın yenilenmeme sebebiyle koruma süresinin sona ermesinden itibaren iki yıl içinde yapılan, bu markayla aynı veya benzer olan ve aynı veya benzer mal ve hizmetleri içeren marka başvurusu, önceki marka sahibinin itirazı üzerine bu iki yıllık süre içinde markanın kullanılmış olması şartıyla reddedilir (SMK 6.8).

---

(1) Hükümet Gerekçesi, S. Sayısı 341, s. 12.

(2) 11. HD, 14.5.2018, E. 2016/11960, K. 3515 (Batider, 2018, C. 34, S. 3, s. 328-329).

(3) Koruma süresi için bkz. 23.1.

Ortak veya garanti markalarında, koruma süresinin sona ermesinden itibaren iki yıl yerine üç yıllık sürenin geçmiş olması koşulunun aranması, bu markaların, diğer markalara oranla daha çok sayıda işletme tarafından yaygın biçimde kullanılacağı ve dolayısıyla daha uzun süre akılda kalacağı düşüncesine dayanmaktadır.

ı- Kötüniyetle yapılan marka başvuruları da, itiraz üzerine reddedilir (SMK 6.9). 556 sayılı KHK'nın nispî red nedenlerini gösteren 8. maddesinde yer almayan[1] bu red sebebine yer verilmesiyle kötüniyetin hiçbir şekilde korunmayacağı bir kez daha vurgulanmış olmaktadır[2].

Bu bağlamda kötüniyet, tescille sağlanan marka korumasının amacına aykırı biçimde kötüye kullanılması yoluyla başkasının markasından haksız olarak yararlanmak ya da gerçekte kullanılmayacak bir işaretin, tescili için başvuruda bulunmak şeklinde tezahür eder[3].

Lisans sahibinin veya distribütörün, marka sahibinden izin almadan markayı kendi adına tescil ettirmesi de, kötüniyetli marka başvurusu oluşturur[4].

2. Tescilin Yapılışı

A- Tescil Başvurusu

Markanın tescili için SMK'nın 11. maddesinde gösterilen belgelerle Kurum'a başvurulur.

---

(1) Bununla birlikte 556 sayılı KHK'da, tescil başvurusuna itirazları düzenleyen 35/I maddesinde, başvurunun kötüniyetle yapıldığı yolunda bir itirazın da ileri sürülebileceğinden söz edilmişti.

(2) Kötüniyetli başvurunun, mutlak red sebepleri arasında yer alması daha uygun olurdu. Nitekim bu husus, 2015/2436 sayılı AB Yönergesinde mutlak red nedenleri arasında gösterilmiştir (md. 4.2).

(3) Bir derneğin, iktisadî işletmesinin faaliyet konusunu aşacak biçimde, amacı dışında kalan mal ve hizmet sınıfları için de markasını tescil ettirmesi, kötüniyetli tescildir [11. HD, 28.5.2010, E. 2008/10827, K. 6039 (Batider, 2010, C. 26, S. 3, s. 236)]. Şirket çalışanının şirketin kullandığı tescilsiz markayı kendisi adına tescili kötüniyetli tescildir [11. HD, 19.9.2011, E. 2010/1786, K. 10435 (Batider, 2011, C. 27, S. 4, s. 145-146)]. Herhangi bir anlamı olmayan ve ayırt ediciliği yüksek bir ibarenin (markanın), başkası tarafından farklı mal/hizmet için tescil ettirilmek istenmesi kötüniyetli bir davranıştır [11. HD, 18.11.2019, E. 2019/359, K. 7279 (Batider, 2019, C. 35, S. 4, s. 188-189)].

(4) 11. HD, 5.3.2019, E. 2017/5135, K. 1831 (Batider, 2019, C. 35, S. 2, s. 279).

Her başvuruyla sadece bir markanın tescili talep olunabilir (SMK 11.2). Ancak başvuru, başvuru sahibinin talebi üzerine tescil edilene kadar başvuru kapsamındaki mal/hizmetler bakımından iki ya da daha fazla başvuruya bölünebilir (SMK 11.5).

Rüçhan hakkı talebi varsa, başvuru sahibi istediği rüçhan hakkını, başvurusuyla birlikte talep ücretini ödeyerek belirtir (SMK 13.1). Rüçhan hakkı için bkz. SMK 12-13.

Madrid Protokolü kapsamında yapılan bir uluslararası başvuru, Kurum'a doğrudan yapılan bir başvuruyla aynı sonuçları doğurur (SMK 14.1).

Kurum'a verilmesi gereken marka örneğinin, marka sahibine sağlanan korumanın, yetkili merciler ve halk tarafından açık ve kesin biçimde anlaşılmasını sağlayacak şekilde sicilde gösterilebilir olması gerekir.

Başvuruya konu mal/hizmetler, Nis Anlaşması'na göre sınıflandırılırlar (SMK 11.3).

Başvurunun, başvuru ücretleri ödendiğini gösteren bilgiyi de içermesi gerekir (SMK 11.1.ç)[1].

SMK 11.1'de, başvuruda, başvuru sahibinin ticaretle uğraştığını gösterir belgenin verilmesinden söz edilmemiştir (karş. 556 sayılı KHK 23/I.h)[2].

B- Başvuruda Bulunabilecek Kişiler

Markanın tescili için başvuru, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yerleşim yeri olan veya sınaî ya da ticarî faaliyette bulunan gerçek-tüzel kişilerce; Paris Sözleşmesi yahut Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması hükümleri dahilinde başvuru hakkına sahip olan kişilerce yapılır (SMK 3.1).

Tüzel kişilerin, yetkili organları tarafından tayin edilen kişi veya kişilerce temsil olunması gerekir (SMK 160.2). Yerleşim yeri yurt dışında bulu-

---

(1) Sınaî mülkiyet hakkının tescili için ücretin ödendiğine ilişkin bilginin verilmemesi halinde başvuru geri çekilmiş sayılır (SMK 161. 1).

(2) Bu durum nedeniyle bir markanın ileride kullanılmak üzere tescil ettirilmesinin (*ihtiyat markası*) mümkün olabileceği söylenebilir. İhtiyat markası için bkz. **Arseven:** Alâmeti Farika Hukuku, s. 113 vd.

nan kişiler ise, başvurularını marka veya patent vekili aracılığıyla yaparlar (SMK 160.3).

Ortak markanın tescili için ortak marka sahiplerinin birlikte başvurmaları gerekir (SMK 32.3)[1].

Paris Sözleşmesi'ne taraf olan devletlerden birinin tabiiyetinde olan kişi, Türkiye'de yerleşim yeri veya işletmesi olmasa bile, Sözleşme'nin 2. maddesine dayanarak tescil talebinde bulunabilir. Sözleşme'ye dahil olmayan bir devlet tabiiyetinde olup da Sözleşme'ye dahil devletlerden birinin toprağında yerleşim yeri olan veya sınaî ya da ticarî bir işletmesi bulunanlar, âkit devlet tebaası gibi muamele görür (md. 3). Bunlar dışında kalan devlet tabiiyetindeki kişiler, eğer mensubu bulundukları devlet, Türk tabiiyetindekilere kanunen veya fiilen marka koruması tanımışsa, karşılıklılık ilkesi uyarınca Türkiye'de de markalarının tescili için başvuruda bulunabilirler (SMK 3.1.ç).

C- Başvurunun İncelenmesi ve İtirazlar

Kurum'a yapılan başvuru, ilkin başvuru sahibinin, SMK'nın 3. maddesi kapsamına giren kişilerden olup olmadığı ve 11. maddenin öngördüğü bilgilerin verilip verilmediği açısından incelenir (SMK 15.1).

Kurum, başvurunun, 3 ve 11. maddelere göre herhangi bir şeklî eksikliğinin bulunmadığına karar verirse, başvuru, başvurunun alındığı tarih, saat ve dakika itibariyle kesinleşir[2]. Şeklî eksiklik bulunması halinde, eksikliğin giderilmesi için iki ay süre verilir (SMK 15.1). Süresi içinde eksikliği giderilmeyen başvuru işlemden kaldırılır (SMK 15.3).

Başvurunun şeklî yönden hiçbir eksiğinin bulunmadığına karar veren Kurum, bundan sonra başvuruyu, SMK'nın 5. maddesinde gösterilen mutlak red nedenleri açısından incelemeye tâbi tutar. Başvuru, 5. maddeye göre uygun görülmeyen mal veya hizmetlerin tamamı veya bir kısmı itibariyle reddolunabilir (SMK 16.1). Garanti markası ve ortak marka teknik şartnamesinin

---

(1) Oysa 551 sayılı Markalar Kanunu'nda, müşterek marka dolayısıyla tescil başvurusunun, sözleşmeye dahil kişilerden biri veya hepsi tarafından yapılmasından söz edilmekteydi (md. 14/I).

(2) SMK'nın 11.1.a, b, c ve ç bentlerine ilişkin eksiklik halinde başvuru, eksikliğin giderildiği tarihte kesinleşir. Aynı hükmün (d), (e) ve (f) bentlerine ilişkin eksiklikler ise, başvuru tarihinin kesinleşmesini etkilemez (SMK 15.2).

SMK 32.2 ve 3'te gösterilen hususları içermemesi veya kamu düzenine ya da genel ahlâka aykırı olması halinde teknik şartnamede gerekli değişikliklerin yapılması istenir. Marka sahibi, bildirim tarihinden itibaren altı ay içinde bu değişiklikleri yapmazsa garanti markası veya ortak markanın tescili hususundaki talep reddolunur (SMK 32.6).

Eksiksiz şekilde yerine getirilmiş olduğu için reddedilmeyen başvuru Bülten'de[1] yayımlanır (SMK 16.2).

Marka başvurusunun yayımlanmasından sonra herkes[2] markanın mutlak red nedenleri dolayısıyla tescil edilemeyeceğine ilişkin "*görüşlerini*" gerekçesini de göstererek Kurum'a sunabilir (SMK 17.1). Görüş bildiren kişiler, Kurum nezdindeki işlemlere taraf olamaz (SMK 17.1, son cümle). Ancak mutlak red nedenlerine ilişkin SMK'nın 5.1 maddesinin (ç) bendi, esas itibariyle önceki hak sahiplerini ilgilendirdiğinden, bunlar dışında kalan kişilerin bu hususta görüş bildiremeyeceği belirtilmiştir (SMK 17.1).

Kurum, görüşleri değerlendirir ve gerekiyorsa başvuruyu kısmen veya tamamen reddeder (SMK 17.2).

Bunun dışında, ilgili kişiler de, yayımlanan marka başvurusunun, mutlak veya nispî red nedenleri dolayısıyla tescil olunamayacağına ilişkin "*itiraz*"larını, başvurunun yayımı tarihinden itibaren iki ay içinde Kurum'a iletebilir[3] (SMK 18.1). İtiraz da yazılı ve gerekçeli olarak yapılır (SMK 18.2).

İtirazla ilgili incelemenin nasıl yapılacağı, SMK 19'da gösterilmiştir. Bu hususta getirilen yeni düzenleme ile, SMK 6.1 kapsamında yapılan itirazlarda, itiraz gerekçesi markanın itiraza konu başvurunun başvuru tarihinde Türkiye'de en az beş yıldır tescilli olması şartıyla, başvuru sahibinin talebi üzerine itiraz sahibinden itiraza konu başvurunun, başvuru tarihinden önceki beş yıllık süre içinde itiraz gerekçesi markasını ilgili mal/hizmetler bakımından Türkiye'de ciddî biçimde kullanmakta olduğuna ya da kullanmama için haklı sebepleri olduğuna ilişkin delil sunması talep edilir. Aksi halde itiraz

(1) Bülten, yayım ortamının türüne bakılmaksızın SMK'da gösterilen hususların yayımlandığı ilgili yayını ifade eder (SMK 2.1.ç).

(2) "Herkes" terimine yer veren SMK 17.1'in bu açık ifadesi 556 sayılı KHK 34'ten daha isabetlidir.

(3) Topluluk markası ile ilgili Tüzük'te ise sadece nispî red nedenlerine dayanarak itirazda bulunulabileceği belirtilmiştir (md. 42.1).

kısmen veya tamamen reddolunur (SMK 19.2). Bu hükümle, tescilli markaların piyasada etkin şekilde kullanılmasının sağlanması ve itiraz kurumunun kötüniyetli bir şekilde kullanılmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır[1].

Kullanımın ispatı amacıyla sunulan delillerin, başka bir bilgiye ihtiyaç duyulmaksızın değerlendirme yapılabilmesine ve görüş oluşturulabilmesine imkân verecek şekilde açık, anlaşılır ve güvenilir nitelikte olması gerekir (Yönetmelik 30.1). Deliller, ambalaj, etiket, fiyat listesi, fatura, fotoğraf, gazete ilanı gibi her türlü destekleyici dokümanı içerebilir (Yönetmelik 30.2).

Kurum tarafından alınan kararlardan zarar görenler, karara itiraz edebilir (SMK 20.1). İtiraz, kararın bildirimi tarihinden itibaren iki ay içinde yazılı ve gerekçeli olarak yapılır (SMK 20.2). İtirazlar, Kurum'un "Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı" bünyesinde yer alan Kurul tarafından incelenir (SMK 21; 2.1.f). Kurul, itiraz hakkında yapacağı inceleme ve değerlendirme sonucunda Kurum'un nihaî kararını verir (SMK 21.4).

Kurum'un kararına karşı dava açılabilir (SMK 156.2)[2]. Kurum aleyhine açılacak davalarda görevli ve yetkili mahkeme, Ankara Fikrî ve Sınaî Haklar Hukuk Mahkemesi'dir (SMK 156.2)[3].

D- Tescil

Usulüne uygun olarak yapılan tescil başvurusu, mutlak red nedenleri açısından incelendikten sonra yayımlanır. Bunu takiben başvuruya 18. madde çerçevesinde yapılan itirazlar da incelenir. Bu itirazlar nihaî olarak reddedildikten sonra başvuru, tescil edilerek sicile işlenir (SMK 22.1). Tescilin yapılabilmesi için tescil ücretinin de ödenmiş olması gerekir.

Yukarıda işaret olunan aşamalardan herhangi biri tamamlanmadan tescil edilen marka, tescilli marka olarak kabul edilmez ve başvuru işlemleri, eksik kalan aşamadan itibaren devam ettirilir. Bu durum, ayrıca Bülten'de

(1) Hükümet Gerekçesi, S. Sayısı 341 s. 17.

(2) SMK'da, 556 sayılı KHK'nın aksine, hangi süre içinde dava açılacağı gösterilmemiştir. Karş. 556 sayılı KHK 53.

(3) Kurum aleyhine açılan davada verilecek karar, sonucu itibariyle marka başvurusuna itiraz edilen kişinin marka haklarını etkileyeceğinden, bu davada husumetin Kurum ile birlikte bu kişiye de yöneltilmesi gerekir [11. HD, 18.9.2000, E. 5663, K. 6784 (YKD, 2004, C. 30, S. 8, s. 1231)].

yayımlanır (SMK 22.2). Bununla birlikte, tescil tarihinden itibaren iki yıl geçmiş olursa, marka tescili eksik aşamadan etkilenmez (SMK 22.2, son cümle).

Tescil edilen marka başvurusu Bülten'de yayımlanır (SMK 22.1).

Sicil alenîdir. Ücretinin ödenmesi şartıyla talep edene, sicil sureti verilir (SMK 22.3). Henüz tescil edilmemiş başvuruya ilişkin bilgiler ise, başvurunun Bülten'de yayımının ardından, yayımlanan bilgileri kapsayacak şekilde verilebilir (Yönetmelik 135.3).

SMK'da, iyiniyetli üçüncü kişinin, sicildeki yolsuz tescile dayanarak hak kazanması imkânı öngörülmemiştir (Karş. MK 1023)[1].

Sicile kayıt, yayım ve tescil işlemlerine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir (SMK 22.4).

3. Tescilin Hüküm ve Sonuçları

SMK ile sağlanan marka koruması, tescil yoluyla elde edilir (md. 7.1). Marka tescilinden doğan haklar, münhasıran marka sahibine aittir (SMK 7.2). Bu yönüyle tescil *kurucu* etkiye sahiptir.

Markanın, sahibine sağladığı haklar üçüncü kişilere karşı kural olarak marka tescilinin yayım tarihi itibariyle hüküm ifade eder (SMK 7.4).

IV. MARKA SAHİBİNİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

1. Hakları

Tescilli markayı kullanma hakkı münhasıran marka sahibine aittir. Marka sahibi, bu hakkına dayanarak kendisinden izin alınmadan markasının başkası tarafından ticaret alanında kullanılmasını engelleyebilir.

Marka sahibi, SMK'nın 7.2 maddesine dayanarak;

- tescil kapsamına giren *aynı mal veya hizmetlerle* ilgili olarak tescilli marka ile *aynı* olan herhangi bir işaretin,

- tescilli bir marka ile *aynı veya benzer* olan ve tescilli markanın kapsadığı mal veya hizmetlerin *aynı veya benzeri mal ve hizmetleri* kapsayan ve bu

(1) **Şehirali Çelik:** Sınaî Mülkiyet Hakkı Tescilinin Anlamı Üzerine SMK m. 155 Vesilesiyle Bir İnceleme, Batider, 2018, C. 34. S. 2. s. 80.

nedenle halk tarafından karıştırılması ihtimali olan bir işaretin[1],

- aynı, benzer veya farklı mal veya hizmetlerde olmasına bakılmaksızın, tescilli marka ile aynı veya benzer olan ve Türkiye'de ulaştığı tanınmışlık düzeyi nedeniyle markanın itibarından haksız bir yarar elde edecek veya itibarına zarar verecek veya ayırdedici karakterini zedeleyecek nitelikteki[2] herhangi bir işaretin haklı bir sebep olmaksızın,

kendisinden izin alınmadan kullanılmasının yasaklanmasını isteyebilir.

Son halde, belli bir itibara sahip olan *tanınmış tescilli markalar* söz konusudur. Böylece tanınmış markaların sahiplerine daha geniş bir koruma sağlanmış ve bunların ya da benzeri işaretlerin *farklı* mal veya hizmetlerde bile olsa kullanılması, tanınmış marka sahibinin iznine bağlanmıştır (aynı yönde 2008/95 sayılı Yönerge 5.2 ve MSchG 15).

Yukarıda sayılan hallerde marka sahibi; ilgili işaretin, mal veya ambalajı üzerine konulmasını, işareti taşıyan malın piyasaya sürülmesi ve bu amaçlarla stoklanmasını veya o işaret altında hizmet sunulmasını, işareti taşıyan malın ithal ya da ihraç edilmesini[3], işaretin, teşebbüsün iş evrakı ve reklamlarında kullanılmasını ya da işareti kullanan kişinin, işaretin kullanımına ilişkin hakkı veya meşru bir bağlantısı olmaması koşuluyla, işaretin aynı veya benzerinin

---

(1) "QTAHYA" ibaresi ile "KÜTAHYA" ibaresi arasında iltibas bulunmaktadır; iki ibare arasındaki farklılık, görsel, anlamsal ve sesçil olarak genel izlenimden doğan benzerliğin etkilerini geri plâna atmaya elverişli değildir [11. HD, 30.6.2014, E. 6160, K. 12512 (Batider, 2014, C. 30, S. 3, s. 341)]. "Kristal" ve "Akkaya Kristal" ibareleri için aynı yönde [11. HD, 6.2.2020, E. 2019/2966, K. 1040 (THD, 2020, C. 15, S. 167, s. 1232-1233)].

(2) Ürünün işletmesel kökenine işaret eden ve tekel altına alınmasına izin verilmeyen tasviri ve bildirici sözcüklerden oluşturulan markalar *zayıf marka* niteliğindedir. Zayıf markaya benzer bir markanın tesciline, zayıf markadan haksız biçimde yarar sağlanacağı, zayıf markanın reklam gücünden yararlanılacağı gibi gerekçelerle engel olunamaz [11. HD, 1.6.2016, E. 2015/1147, K. 6028 (Batider, 2016, C. 32, S. 3, s. 257-258); 11. HD, 8.1.2020, E. 2019/1552, K. 157 (Batider, 2020, C. 36, S. 1, s. 137-138)].

Buna karşılık orijinalliği ve ayırt edici niteliği yüksek bir markanın (Lexus), farklı bir mal/hizmet için tescil ettirilmek istenmesi, tesadüf sonucu olamayacağından, kötüniyetlidir ve tescilli markanın itibarına ve ayırt edici karakterine zarar verici niteliktedir [11. HD, 18.11.2019, E. 2019/359, K. 9279 (Batider, 2019, C. 35, S. 4, s. 188-189)].

(3) Bu konuda, 556 sayılı KHK'nun 9/II. maddesinde daha farklı bir hükme yer verilmişti. Buna göre, işareti taşıyan malın gümrük bölgesine girmesi, gümrükce onaylanmış herhangi bir işleme veya kullanıma tâbi tutulması da yasaklanabilmekteydi.

internet ortamında ticarî etki yaratacak biçimde, alan adı, yönlendirici kod, anahtar sözcük veya benzeri biçimlerde kullanılmasını yasaklayabilir (SMK 7.3)[1].

Bu hususlar, 556 sayılı KHK'nın 9/II. maddesinde de hemen hemen benzer şekilde sıralanmıştı. SMK 7.3'ün sadece (e) ve (f) bentleri yenidir:

SMK 7.3'ün (e) bendine göre, marka sahibi, işaretin ticaret unvanı veya işletme adı olarak kullanılmasını da yasaklayabilir. Dolayısıyla marka sahibi, markasının, başka bir şirketin ticaret unvanında ek olarak kullanılması halinde, bu ticaret unvanının kullanılmasını yasaklayabilir[2].

Aynı hükmün (f) bendi ise karşılaştırmalı (mukayeseli) reklamla ilgilidir. Buna göre marka sahibi, işaretin hukuka uygun olmayan şekilde karşılaştırmalı reklamda kullanılmasını da yasaklayabilir[3]. Karşılaştırmalı reklamın, hukuka uygun sayılması, karşılaştırmanın aynı amaca yönelik mal/hizmetler arasında dürüstlük kuralları çerçevesinde yapılmasını, karşılaştırmanın yanlış, yanıltıcı veya rakibin emeğini sömürücü, kötüleyici nitelikte olmamasını gerektirir. Bu koşullar altında işaretin karşılaştırmalı reklamda kullanılması, marka hakkına tecavüz teşkil etmez; zira bu durumda başkasına ait işaret (marka) tecavüzde bulunduğu iddia edilen kişinin kendi mal/hizmetlerini diğerlerinden ayırdetmek amacıyla kullanılmamaktadır[4]. Karşılaştırmalı reklamın dürüstlük kurallarına aykırı şekilde yapılması halinde ise, marka sahibi, bu reklamı SMK 7.3.f uyarınca yasaklayabilir.

---

(1) 11. HD, 3.7.2013, E. 2012/12304, K. 14141 (Batider, 2013, C. 29, S. 3, s. 429); 11. HD, 6.1.2014, E. 2013/11325, K. 19 (Batider, 2014, C. 30, S. 1, s. 213); 11. HD, 12.12.2016, E. 2015/12152, K. 9489 (Batider, 2017, C. 33, S. 1, s. 315).

Tescilli bir markanın, tescilli olduğu belirtilmeden sözlük veya ansiklopedi gibi bir başvuru eserinde, jenerik ad izlenimi verecek şekilde yayımlanması halinde, marka sahibinin talebi üzerine yayımcı, elektronik eserlerde derhal, basılı eserlerde ise, yayının sonraki ilk baskısında markanın tescilli olduğunu belirtmek suretiyle yanlışlığı düzeltir ya da markayı eserden kaldırır (SMK 8).

(2) **Arkan:** Marka Hukuku, C. II, s. 216; **Çolak:** s. 441. Ancak ticaret unvanının tescili, markanın tescilinden daha eski ise, marka hakkına dayanarak unvanın terkini istenemeyecektir (**Çolak:** s. 443).

(3) Karşılaştırmalı reklam için bkz. aşağıda 9. Bölüm, III, 3.

(4) **Arkan:** Marka Hukuku, C. II, s. 215.

Marka hakkı, hukukî işlemlere konu teşkil edebilir. Bu bağlamda, marka hakkı devredilebilir, miras yoluyla intikal edebilir, lisans konusu olabilir, rehin verilebilir (SMK 148.1).

Tescilli marka üzerindeki hak, süre bakımından sınırlı bir haktır. SMK 23.1 uyarınca tescilli markanın koruma süresi, başvuru tarihinden itibaren on yıldır[1]. Bu süre onar yıllık dönemler halinde yenilenebilir.

Marka sahibine tanınan markayı tekel şeklinde kullanma hakkına, ticaret hayatının gereklerini dikkate alarak bazı sınırlandırmalar getirilmiş ve böylece marka sahibine markanın sağlaması gereken makul koruma alanını aşan bir tekel hakkı tanınması önlenmiş olmaktadır.

Bu sınırlandırmalardan ilki SMK'nın 7.5. maddesinde, ikincisi ise SMK'nın 152. maddesinde düzenlenmiştir.

SMK 7.5'e göre marka sahibi markasının, üçüncü kişilerce dürüstçe ve ticarî hayatın olağan akışı içinde gerçek kişilerin kendi ad ve adreslerine, mal/hizmetlerin türüne, kalitesine, miktarına, kullanım amacına, değerine, coğrafî kaynağına, üretim veya sunuluş zamanına ya da diğer niteliklerine ilişkin açıklamalarda kullanılmasına karşı çıkamaz[2]. Dolayısıyla "Akıncılar" markasının sahibi, işletmesi Akıncılar sokağında bulunan başka bir tacirin ürettiği mallar üzerinde adresini göstermek amacıyla "Akıncılar" sözcüğünü kullanmasına itiraz edemez (SMK 7.5.a ve b).

Aynı maddenin (c) bendi hükmünde ise bir yenilik öngörülmüştür. Buna göre marka sahibi, özellikle aksesuar, yedek parça veya eşdeğer parça ürünlerinde, malın veya hizmetin kullanım amacının belirtilmesinin gerekli olduğu hallerde de markasının kullanılmasına katlanmak durumundadır[3]. Bu bağlamda üretilen aksesuar ya da yedek parçanın belli bir yılda üretilen markalı mallara uygun olduğu şeklinde açıklama yapılabilir. Ancak açıklamada, yedek parçanın, orijinal malı üreten işletmeden kaynaklandığı izlenimini ve-

---

(1) Koruma süresinin tescil tarihinden başlatılmasının daha uygun olup olmayacağı tartışılmalıdır.

Koruma süresinin on yılla sınırlandırılmasının gerekçesi için bkz. **Öcal:** Türk Hukukunda Markaların Himayesi, Ankara 1967, s. 126-127.

(2) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **Tekinalp, Ü.:** Markanın Üçüncü Kişi Tarafından Kullanılması, Prof. Dr. Oğuz İmregün'e Armağan, İstanbul 1998, s. 633 vd.

(3) Bu hususta bkz. **Arkan:** Marka Hukuku, C. II, s. 133-134.

recek ifadeler bulunursa, bu durum tescilli markanın "dürüstçe" kullanılmadığını gösterir ve SMK 7.5 uygulanamaz.

SMK'nın 152. maddesinde yer alan ve marka hakkının sınırlandırılmasını öngören hükme göre ise, tescilli bir markayı taşıyan malların marka sahibi veya onun izniyle üçüncü kişiler tarafından piyasaya sunulmasından sonra markayı taşıyan malların piyasada dolaşımına engel olunamaz. Başka bir deyişle, markasını taşıyan malları piyasaya süren kişi, bu malların daha sonra piyasada el değiştirebileceği ihtimalini de göze almış demektir. Dolayısıyla malların piyasaya sürülmesinden sonra marka sahibi, markanın mal üzerinden çıkarılmasını isteyemez; markalı malların piyasada dolaşımına marka hakkına dayanarak engel olamaz (*hakkın tüketilmesi*)[1]. Marka sahibinin izni ile üçüncü kişilerin markalı malı piyasaya sürebilmesi ve bu yolla marka hakkının tükenmiş sayılabilmesi için marka sahibi ile üçüncü kişiler arasında bir sözleşmenin (lisans, acentelik, tek satıcılık gibi) yapılmış olması gerekir.

Bazı hallerde tükenme ilkesinin uygulanması söz konusu olmamaktadır[2]. SMK'nın 152.2 maddesine göre marka sahibi, malların piyasaya sunulmasından sonra üçüncü kişiler tarafından değiştirilerek veya kötüleştirilerek ticarî amaçlı kullanımına engel olabilir[3].

556 sayılı KHK'nın 13/I maddesinde tescilli markayı taşıyan malların *Türkiye*'de piyasaya sunulmasından sonra marka hakkının tükenmesinden söz edilmişti (*ulusal tükenme*). Dolayısıyla malların Türkiye dışında piyasaya sunulmuş olması, marka hakkının Türkiye bakımından tüketilmesine neden olmamaktaydı[4]. SMK 152.2'nin metninde "Türkiye" ibaresine yer verilmemiş

---

(1) Bu konuda bkz. **Gürzumar, O. B.:** Franchise Sözleşmeleri, İstanbul 1995, s. 58; **Tekinalp:** Fikrî Mülkiyet Hukuku, s. 419-420, Nr. 55 vd.; **Pınar:** Marka Hukukunda Hakların Tükenmesi, Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 855 vd.; **Arkan:** Marka Hakkının Tüketilmesi, Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, s. 197 vd.; **Yasaman:** Marka Hukuku, C. 1, s. 538 vd.; **David:** Markenschutzgesetz, Muster- und Modellgesetz, Basel 1994, Art. 13, Anm. 16-17; **Troller, A.-Troller, P.:** Kurzlehrbuch des Immaterialgüterrechts, 3. Auflage, Basel 1989, s. 160 vd. ve 2008/95 sayılı Yönerge 7.

Tükenme ilkesi sadece piyasaya sunulan *mallara* ilişkin olarak uygulanır (**Fezer:** § 24, Anm. 8; **David:** Art. 13, Nr. 21).

(2) Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. **Arkan:** Marka Hukuku, C. II, s. 137 vd.

(3) Markayı taşıyan kolonya şişesini başka bir marka kolonya ile dolduran tüketicinin durumu bu hükmün kapsamına girmez. Bu halde ticarî amaçlı kullanımdan söz edilemez.

(4) Avrupa Birliği hukukunda da tükenme ilkesinin sadece Topluluk sınırları içinde

olması karşısında, Türk hukukunda "*uluslararası tükenme*" sistemine geçildiğini kabul etmek gerekir[1]. Dolayısıyla markalı malın sadece Türkiye'de piyasaya sunulması ile marka hakkı artık uluslararası plânda da tükenmiş olacaktır.

Uluslararası tükenme ilkesi genel kabul görmüş bir ilke değildir[2]. Bu itibarla gerekli ekonomik analizler yapılmadan uluslararası tükenme ilkesine geçilmesi, Türk girişimcileri uluslararası alandaki rakipleri karşısında zor duruma sokabilir. Unutmamak gerekir ki, ulusal tükenmeden uluslararası tükenmeye geçiş kararı, hukukî nedenlerden değil, tamamen ekonomik-ticarî mülahazalardan kaynaklanır.

2. Yükümlülükleri

Marka sahibi, tescil ettirdiği markasını aralıksız kullanmakla yükümlüdür (SMK 9.1)[3]. Bu anlamda markanın kullanılması, markanın ticaret hayatında işlevine uygun şekilde kullanılması demektir (*ciddi biçimde kullanılma*)[4].

SMK 9.1'de de açıkça gösterildiği üzere bu kullanımın Türkiye'de gerçekleşmiş olması gerekir. Markanın ciddî biçimde kullanılması öncelikle markanın mal veya ambalajı üzerine konulmasını ifade eder[5]. Markanın, teşebbüsün iş evrakı ve reklamlarında kullanılması da yeterli sayılmalıdır (SMK 7.3.ç).

Markanın ayırdedici karakteri değiştirilmeden farklı bazı unsurlarla kullanılması da markayı kullanma sayılır (SMK 9.2.a). "Markanın ayırdedici karakterinin değişmemesi"ni markayla ilgili çevrelerin, kullanılan yeni şekli, tescilli markanın aynısı olarak algılayıp algılamadıklarına göre değerlendir-

---

piyasaya sürülen mallarla ilgili olarak uygulanması kabul edilmiştir (*bölgesel tükenme*).

(1) Bu yönde Hükümet Gerekçesi, S. Sayısı 341, s. 67.

(2) **Arkan:** Marka Hukuku, Cilt II, s. 141.

(3) Kullanma yükümlülüğü konusunda bkz. **Dirikkan:** Marka Kullanma Külfeti, Prof. Dr. Oğuz İmregün'e Armağan, İstanbul 1998, s. 219 vd.

(4) Bkz. Hükümet Gerekçesi, S. Sayısı 341, s. 13.

(5) Markanın hangi hallerde kullanılmış sayılacağı için bkz. 11. HD, 19.11.2009, E. 2008/5295, K. 12100 (Batider, 2010, C. 26, S. 1, s. 241).

Televizyon yayınlarının sadece klâsik yöntemlerle gerçekleşmemesi, televizyon yayınlarının tüm dünyada internet üzerinden de izlenmesi karşısında televizyon kanalına ait markanın internet sitesinde de kullanılması, KHK 14 *[SMK 9]* anlamında kullanım olarak kabul edilmek gerekir [11. HD, 3.3.2011, E. 2009/3437, K. 2191 (Batider, 2011, C. 27, S. 2, s. 269-270)].

mek gerekir. Bu bağlamda markayı oluşturan sözcükler arasında yer alan tirenin çıkarılarak kullanılmasının ya da küçük harflerle tescil edilen markanın sonradan büyük harfler kullanılarak yazılmasının, markanın ayırdedici karakterini değiştirmeyeceği söylenebilir[1].

Türk pazarına hiç sürülmeden ihraç edilen mallar veya ambalajları üzerine marka konulması da markanın Türkiye'de kullanıldığını gösterir (SMK 9.2.b)[2].

SMK 9.1 anlamında kullanma, kural olarak markanın, sahibi tarafından kullanılmasını gerektirir. Ancak markanın marka sahibinin izniyle bir üçüncü kişi tarafından kullanılması da marka sahibi tarafından kullanım olarak kabul edilir (SMK 9.3). Marka sahibinin izniyle markanın kullanılması, özellikle lisans, tek satıcılık sözleşmeleri dolayısıyla söz konusu olur.

Eğer marka tescil tarihinden itibaren beş yıl içinde *haklı bir sebep olmadan* marka sahibi (ya da izin verdiği kişi) tarafından Türkiye'de ciddî biçimde kullanılmaz ya da kullanıma beş yıl kesintisiz ara verilirse, markanın iptaline karar verilir (SMK 9.1)[3]. Bu madde anlamında *haklı sebep* üretimin *yetkili makamlarca alınan önlemler sonucu durması, ilgili malın piyasaya sürülmesi* için gerekli iznin verilmesinin gecikmesi, savaş, doğal afet gibi marka sahibinin kontrolü dışında kalan olayların neden olduğu engellerdir. Buna karşılık marka sahibinin malî durumunun bozulması nedeniyle üretim yapamaması, lisans verilmesiyle ilgili görüşmelerin uzaması gibi nedenler haklı sebep oluşturmaz.

V. MARKAYLA İLGİLİ HUKUKÎ İŞLEMLER

1. Genel Olarak

Marka hakkı devredilebilir, miras yoluyla intikal edebilir, lisans konusu olabilir, rehin verilebilir, teminat olarak gösterilebilir[4], haczedilebilir veya di-

---

(1) "Mintaks" olarak tescil edilen markanın "Mintax" şeklinde kullanılabileceğine karar verilmiştir {HGK, 18.2.1976, E. 1974/11-213, K. 244 [**Egemen** (ve **arkadaşları**): Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun On Yıllık Emsal Kararları (1975-1984), Ankara 1985, s. 51-52]}.

(2) Ayrıntılı bilgi için bkz. **Arkan:** Marka Hukuku, C. II, s. 151-152.

(3) Markanın iptali için bkz. SMK 26.

(4) Markanın rehin verilebileceğinin kabulünden sonra teminat olarak gösterilebile-

ğer hukukî işlemlere konu olabilir (SMK 148.1).

Marka hakkının konu olabileceği diğer hukukî işlemlere örnek olarak, marka üzerinde intifa hakkı kurulması, markanın da dahil olduğu işletmeyle ilgili olarak hasılat kirası sözleşmesinin yapılması ve marka hakkının paylı mülkiyete[1] konu edilmesi gösterilebilir.

SMK 148.8'deki "[b]u maddede yer alan hükümler sınaî mülkiyet hakkı başvurularında da uygulanır" şeklindeki hüküm, markanın tescili için yapılan başvurunun da devir, lisans, rehin, haciz, miras yoluyla intikal gibi işlemlere konu olabileceğini gösterir. Dolayısıyla tescil başvurusu da devredilebilir ve devralan da, devredene ait öncelik hakkından yararlanma olanağını bulur.

Ancak markalar finansal kiralama sözleşmelerine konu oluşturamaz (6361 sayılı Kanun 19.1).

Marka hakkıyla ilgili hukukî işlemler yazılı şekle tâbidir (SMK 148.4).

Markayla ilgili hukukî işlemler sicile kaydedilir ve Bülten'de yayımlanır (SMK 148.5)[2].

2. Devir

Marka hakkı, tescil olunduğu mal/hizmetlerin tümü veya bir kısmı için devredilebilir (SMK 148.6).

Marka, işletmeden bağımsız olarak devredilebilir (SMK 148.2). Ticarî işletmenin tümünün devri halinde ise, marka da devrin kapsamında yer alır (TTK 11.3).

Devir sözleşmesinin geçerliliği, yazılı şekilde yapılan sözleşmenin noter tarafından onaylanmasını gerektirir (SMK 148.4). Bu hüküm, uygulamada kötüniyetli birden çok devir yapılması sonucunda ortaya çıkabilecek hak kayıplarını önlemeye yöneliktir[3].

---

ceğinden de ayrıca söz edilmesinin gerekçesi anlaşılamamıştır.

(1) Bu konuda bkz. **Arkan:** Marka Müşterek Mülkiyete Konu Olabilir mi? Prof. Dr. Ramazan Arslan'a Armağan, C. I, Ankara 2015, s. 175 vd.

(2) Başvuruyla ilgili hukukî işlemler de, eğer başvuru yayımlanmışsa, Bülten'de yayımlanır (Yönetmelik 130.1).

(3) Hükümet Gerekçesi, S. Sayısı 341, s. 66.

Devir, devreden ya da devralanın talebi, ücretin ödenmesi ve çıkarılacak yönetmelikte belirtilecek diğer şartların yerine getirilmesi halinde[1] sicile kaydedilir ve Bülten'de yayımlanır. Sicile kaydedilmeyen devir işlemi iyiniyetli üçüncü kişiye karşı ileri sürülemez (SMK 148.5)[2]. Bu çerçevede devralan, devirden haberdar olmayan (iyiniyetli) lisans alandan lisans ücretinin kendisine ödenmesini isteyemez.

Buna karşılık garanti markasının veya ortak markanın devrinde tescil *kurucu* etkiye sahiptir (SMK 148.7). Devir, tescil ile geçerlilik kazanır.

SMK'da, 556 sayılı KHK 16/IV'te yer alan ve devrin mal/hizmetlerin coğrafî kaynağı, kalitesi ile ilgili olarak halkı yanılgıya düşürebilecek nitelikte olması halinde, gerekli değişiklikler yapılmadıkça devir işleminin tescil edilemeyeceği yolunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi uygun olur[3].

Markanın devri halinde marka üzerindeki hak, mevcut durumuyla devralana geçer. Bu nedenle devir halinde yeni bir koruma süresi işlemeye başlamaz; devralan on yıllık koruma süresinin kalan kısmından yararlanır.

Markanın birden fazla sahibinin bulunduğu hallerde sahiplerden her biri kendisine düşen payı tamamen veya kısmen üçüncü kişiye satabilir. Bu durumda diğer paydaşların ön alım hakları söz konusu olur[4]. Ön alım hakkı satışın hak sahibine bildirildiği tarihten itibaren üç ay ve her halde satıştan itibaren iki yılın dolmasıyla düşer. Tarafların anlaşamaması halinde ön alım hakkı alıcıya karşı dava yoluyla kullanılır (SMK 148.3).

Markanın birden çok kişiye ait olması halinde, marka veya patent vekili atanmamış olursa, Kurum nezdindeki tüm işlemler kural olarak hak sahiplerince ortak temsilci olarak atanan hak sahibi tarafından yürütülür; ortak temsilci atanmazsa, başvuru formunda adı geçen ilk hak sahibi ortak temsilci olarak kabul edilir (SMK 147.1). Ortak temsilcinin yerleşim yerinin T.C. sınırları içinde olmaması hali için bkz. SMK 147.2.

---

(1) Bu hususta bkz. Yönetmelik 125.

(2) Dolayısıyla sicile kayıt, kurucu etkiye sahip değildir [11. HD, 13.11.2008, E. 2007/8525, K. 12811 (Batider, 2008, C. 24, S. 4, s. 315)].

(3) Bu hususta ayrıca bkz. **Çolak:** s. 704.

(4) Cebrî artırmayla satışlarda ön alım hakkı kullanılamaz (SMK 148.3, son cümle).

3. Rehin

Tescilli bir marka işletmeden bağımsız olarak rehnedilebilir (SMK 148.2). Marka üzerinde üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilecek şekilde rehin kurulabilmesi için, bu rehnin SMK veya TİTRK hükümlerine göre yapılması gerekir.

TİTRK 4.1'e göre rehin hakkı, rehin sözleşmesinin Rehinli Taşınır Sicili'ne tescili ile kurulur. Rehin sözleşmesinin de, elektronik ortamda veya yazılı olarak düzenlenmiş olması gerekir (TİTRK 4.2). Marka üzerinde bu şekilde kurulan rehin, Rehinli Taşınır Sicili'nce, Marka Sicili'ne bildirilir (Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği 13.3). Dolayısıyla marka üzerinde kurulan rehin hakkı tarafların talebine gerek kalmadan (karş. SMK 148.5) yapılacak bu bildirim üzerine Marka Sicili'ne de ayrıca tescil edilecektir.

Ticarî işletme üzerinde rehin hakkı kurulursa marka da işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş bir varlık olarak işletme rehninin kapsamında olacaktır (TİTRK 5.2).

Marka rehninin konusunu teşkil eden borcun ödenmemesi halinde, rehinli alacaklı, TİTRK 14'te öngörülen haklarını kullanabilir. Bu kapsamda alacaklı rehin konusu markanın mülkiyetini de talep edebilecektir (TİTRK 14.1.a). Markanın mülkiyetinin talep edilmesinden sonra ortaya çıkan bu sahip değişikliğinin de marka siciline işlenmesi gerekir. Bu halde devir sözleşmesi yapılmasına gerek olmadığından SMK 148.4'ün (yazılı şekil) uygulanması da söz konusu olamayacaktır.

4. Haciz

Tescilli bir markanın işletmeden bağımsız olarak haczedilmesi de mümkündür (SMK 148.2).

Garanti markasının veya ortak markanın haczedilemeyeceğine ilişkin özel bir hüküm SMK'da yer almamıştır[1].

---

(1) Bu tür markaların da haczedilebileceği hususunda bkz. **Arkan:** Marka Hukuku, C. II, s. 207; **Tekinalp:** Fikrî Mülkiyet Hukuku, s. 430-431, Nr. 23.

5. Lisans

Lisans sözleşmesi ile sınaî mülkiyet hakkı sahibi, bu hakkın kullanılmasını ücret karşılığında belli süre için başkasına bırakır[1]. Lisans sözleşmeleri, *basit (inhisarî olmayan)* ve *inhisarî lisans sözleşmeleri* olarak ikiye ayrılır. Basit lisans sözleşmelerinde, lisans veren, lisans alana lisans konusu hakkın kullanımı konusunda yetki verirken, başkalarıyla aynı konuda lisans sözleşmeleri yapma yetkisini kendisinde saklı tutar. İnhisarî lisans sözleşmelerinde ise, lisans veren aynı konuda başkalarına lisans vermemeyi ve aksi sözleşmede kararlaştırılmış olmadıkça, lisans sözleşmesine konu hakkı bizzat kullanmamayı da taahhüt eder.

Tescilli bir markanın kullanım hakkı, tescil edildiği mal veya hizmetlerin bir kısmı veya tamamı için[2] lisans sözleşmelerine konu oluşturabilir (SMK 24.1). Markayla ilgili lisans sözleşmelerinde, sözleşmenin süresi, kullanma şekil ve şartları, ödenecek ücret[3] ve markanın kullanılacağı mal veya hizmetler gösterilir.

Marka sahibi (*lisans veren*), lisans alan tarafından üretilecek malların veya sunulan hizmetlerin kalitesini garanti edecek tedbirleri almaya, bu konuda talimatlar vermeye de yetkilidir (SMK 24.4). Bunlara uyulmazsa marka sahibi tescilli markadan doğan haklarını lisans alana karşı kullanabilir (SMK 24.4).

Lisans sözleşmesi de yazılı şekilde yapılır (SMK 148.4). Lisans sözleşmesinin, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi için marka siciline kaydedilmiş olması gerekir (SMK 148.5). Dolayısıyla lisans sözleşmesinin marka siciline kaydından sonra marka sahibi hakkını başka bir kişiye devrederse, lisans alan, yeni malike karşı da lisans sözleşmesinden kaynaklanan haklarını kullanabilir.

---

(1) **Tandoğan:** Özel Borç İlişkileri, C. I/1, s. 63; **Yasaman:** Marka Hukuku, C. 2, İstanbul 2004, s. 734 vd. Lisans sözleşmesine uygulanacak hükümler konusunda bkz. **Tandoğan:** Özel Borç İlişkileri, C. I/1, s. 63-64; **Ortan:** Patent Lisansı Sözleşmesi, Ankara 1979, s. 36 vd.

(2) Lisans hakkı, belli bir coğrafî bölge için de verilebilir. Bkz. Hükümet Gerekçesi, S. Sayısı 341, s. 18.

(3) Lisans verene ödenecek ücret, maktu bir ödeme şeklinde belirlenebileceği gibi lisans alanın cirosunun belli bir yüzdesi olarak da saptanabilir.

Lisansın sicile kaydedilebilmesi için verilmesi gereken bilgi ve belgeler Yönetmelik 20.2'de gösterilmiştir.

Ortak markada lisans verilmesi ise, marka siciline kayıt halinde geçerlidir (SMK 148.7). Garanti markası lisans sözleşmesine konu oluşturamaz. Garanti markası, teknik şartnamede gösterilen koşullara sahip olan herkes tarafından kullanılabilir.

Markayla ilgili lisans sözleşmeleri, aksi kararlaştırılmadıkça, *inhisarî nitelikte değildir*; lisans veren markasını kullanmaya devam edebileceği gibi aynı markayla ilgili olarak başka kişilerle lisans sözleşmeleri de yapabilir (SMK 24.2).

İnhisarî lisans verilmesi halinde lisans alanın markayı kullanma borcu altına girdiğini de kabul etmek gerekir. Aksi halde markanın, kullanılmama nedeniyle SMK 9 gereğince iptali gündeme gelebilir.

Sözleşmede aksi kararlaştırılmış olmadıkça lisans alan, lisanstan doğan haklarını başkalarına devredemez, alt lisans veremez (SMK 24.3). Lisans yoluyla verilmiş hakların izinsiz genişletilmesi veya bu hakların üçüncü kişilere devredilmesi marka hakkına tecavüz sayılır (SMK 29.1.ç).

Lisans alan, sözleşme süresi içinde markanın kullanılmasına ilişkin her türlü tasarrufta bulunabilir. Markadan doğan haklara tecavüz halinde lisans alanın dava açma hakkı konusunda bkz. SMK 158.

VI. MARKA HAKKININ SONA ERMESİ

1. Genel Olarak

Açılan bir iptal veya hükümsüzlük davası sonucunda iptaline ya da hükümsüz kılınmasına karar verilen marka sicilden terkin edilir, böylece marka hakkı son bulmuş olur[1].

Bu iki hal dışında marka hakkı koruma süresinin dolması ve marka sahibinin hakkından vazgeçmesi ile de son bulur (SMK 28.1).

---

(1) Hükümsüzlük ve iptal halleri için bkz. aşağıda VII.

2. Koruma Süresinin Dolması ve Yenileme Talebinde Bulunulmaması

SMK 28.1.a'ya göre on yıllık koruma süresinin dolması ve süresi içinde yenileme talebinde bulunulmaması halinde marka hakkı kendiliğinden son bulur.

Yenilememe nedeniyle koruma süresinin sona ermesinden itibaren iki yıl içinde yapılan ve bu markayla aynı veya benzer olan ve aynı mal/hizmetleri içeren marka başvurusu, önceki marka sahibinin itirazı üzerine bu iki yıllık süre içinde markanın kullanılmış olması şartıyla reddedilir (SMK 6.8). Ortak marka ve garanti markalarında ise, önceki marka sahibinin itiraz süresinin üç yıl olacağı gösterilmiştir (SMK 6.7).

Koruma süresinin dolması halinde, yenileme talebinin koruma süresinin sona erdiği tarihten önceki altı ay içinde yapılması ve yenileme ücretinin ödenmesi gerekir (SMK 23.2, ilk cümle). Bu süre içinde yenileme talebinin yapılmaması veya yenileme ücretinin ödendiğine ilişkin bilginin Kurum'a sunulmaması halinde yenileme talebi, koruma süresinin sona erdiği tarihten itibaren altı aylık süre içinde ek ücretin ödenmesi şartıyla da yapılabilir (SMK 23.2, ikinci cümle). Yenileme, önceki koruma süresinin sona erdiği tarihi izleyen günden itibaren hüküm ifade eder.

Yenileme de sicile kaydedilip Bülten'de yayımlanır (SMK 23.5).

Markanın tescil kapsamında bulunan mal/hizmetlerden bir kısmı için yenilenmesi istenebilir (SMK 23.3).

Yenileme talebi de on yıllık yeni bir dönem için yapılır (SMK 23.1).

Yenileme talebi marka sahibi tarafından istenir. Markanın birden fazla sahibinin olması halinde bunlardan birinin yenileme talebinde bulunabileceğini kabul etmek gerekir (bkz. SMK 147.1). Ortak markanın yenilenmesi de, gruba dahil işletmelerden biri tarafından talep edilebilir (SMK 23.4).

3. Marka Hakkından Vazgeçilmesi

Marka sahibi, markanın kullanılacağı mal veya hizmetlerin tamamından veya bir kısmından vazgeçebilir[1]. Vazgeçme, yazılı olarak Kurum'a bildirilir

(1) Markanın tescil edilmesinden önce de marka başvurusundan vazgeçilebilir (SMK 28.3).

ve marka siciline kayıt tarihi itibariyle hüküm ifade eder. Vazgeçme nedeniyle hakkın sona erdiği Bülten'de yayımlanır (SMK 28.3). Marka siciline kaydedilmiş haklar (rehin, lisans gibi) varsa, bu hakların sahiplerinin izni olmadıkça, marka sahibi, hakkından vazgeçemez (SMK 28.4, ilk cümle).

Marka üzerinde üçüncü kişi tarafından hak sahipliği iddia edilmiş ve bu hususta alınan tedbir kararı sicile kaydedilmişse, bu kişinin de izni olmadıkça marka hakkından vazgeçilemez (SMK 28.4, ikinci cümle).

VII. MARKANIN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ VE İPTALİ

1. Genel Olarak

Markanın hükümsüzlüğü, SMK 25'te, iptali de SMK 26'da düzenlenmiştir. SMK 27'de ise hükümsüzlük ve iptalin etkisi ayrı ayrı hükme bağlanmıştır.

Markanın hükümsüzlüğü mutlak veya nispî red nedenlerinin varlığına rağmen her nasılsa tescil edilmiş marka hakkında söz konusu olur. Hükümsüzlük davası ile bu tescilin terkini sağlanır. İptal ise, esas itibariyle markanın tescili sırasında mevcut olmayan bazı durumların, marka sahibinin davranışları nedeniyle sonradan ortaya çıkması halinde gündeme gelir. Bu ayırıma paralel biçimde hükümsüzlük ve iptal kararının etkileri de farklı şekilde hükme bağlanmıştır (Bkz. SMK 27.1 ve 27.2).

556 sayılı KHK'da bu ayırım yapılmamış ve her iki hali de kapsamak üzere sadece markanın hükümsüzlüğünden söz edilmişti (md. 42).

SMK ile bu durum düzeltilmiş ve hükümsüzlük halleri ile iptal halleri ve sonuçları ayrı ayrı ele alınarak hükme bağlanmıştır. Böylece, 2015/2436 sayılı AB Direktifi ve 2015/2424 sayılı AB Marka Tüzüğü ile bir ölçüde uyum sağlanmıştır[1].

2. Hükümsüzlük

A- Hükümsüzlük Halleri

Marka, mutlak ya da nispî red nedenlerinin varlığına rağmen tescil edilmişse, açılacak dava sonucunda hükümsüzlüğüne karar verilebilir (SMK

(1) Bu durum, SMK 25 ve 27'ye ilişkin Hükümet Gerekçesi'nde açıklanmıştır (S. Sayısı 341, s. 9).

25.1). Dolayısıyla marka başvurusunun yayımlanmasından sonra markanın tescil edilmesine yönelik bir itiraz ileri sürmeyen kişi de sonradan marka tescilinin hükümsüzlüğünü isteyebilir.

Hükümsüzlük halleri, markanın tescil edildiği bir kısım mal/hizmete ilişkin bulunuyorsa sadece o mal/hizmet için hükümsüzlük kararı verilebilir (SMK 25.5)[1].

Hiçbir ayırdedici niteliği bulunmayan (SMK 5.1.b) veya SMK 5.1.c ya da SMK 5.1.d kapsamına giren işaretler tescil edilmiş olursa bu işaretler hakkında tescilden sonra da hükümsüzlük davası açılabilir; ancak işaret hükümsüzlük talebinin ileri sürülmesinden önce tescil edildiği mal/hizmet açısından ayırdedici nitelik kazanmış olursa, durum adetâ normale dönmüş demektir. Bu durumda hükümsüzlük söz konusu olamaz (SMK 25.4). "Ayırdedici nitelik kazanma", bir işaretin belli bir mal/hizmetle ilgili olarak yoğun reklam kampanyaları eşliğinde uzun süre kullanılmasını ve bunun sonucunda da o mal/hizmetle ilgili çevrelerde işaretin, belli bir işletmenin markası olarak algılanmaya başlamasını ifade eder[2].

Markanın hükümsüz kılınmasının istenemeyeceği diğer bir hal de SMK 25.6'da yer almıştır. Bu hükme göre marka sahibi sonraki tarihli bir markanın kullanıldığını bildiği (veya bilmesi gerektiği) halde bu kullanıma birbirini izleyen beş yıl boyunca sessiz kalmışsa[3], sonraki marka tescili kötüniyetli olmadıkça, hükümsüzlük iddiasında bulunamaz (*sessiz kalma yoluyla hak kaybı*)[4].

Her ne kadar SMK 25.6'dan, beş yıllık sürenin itirazsız geçirilmesi dolayısıyla *mutlak red nedenlerinden* kaynaklanan hükümsüzlük taleplerinin

---

(1) Ancak marka örneğini değiştirecek şekilde hükümsüzlük kararı verilemez (SMK 25.5). Kısacası, kısmî hükümsüzlük kararı, markanın unsurlarından birinin markadan çıkarılması şeklinde verilemez (Bkz. Hükümet Gerekçesi, S. Sayısı 341, s. 19).

(2) Bu konuda bkz. **Arkan:** Marka Hukuku, C. I, s. 82 vd.

(3) Beş yıllık süre, sonraki markanın sicile kaydedildiği tarihten itibaren işlemeye başlar [HGK, 12.12.2007, E. 11-974, K. 962 (YKD, 2008, C. 34, S. 5, s. 843)].

(4) Bu hüküm, hükümsüzlük davasının tescilden çok sonra açılmasının doğurabileceği sakıncaları önlemeye yöneliktir.

556 sayılı KHK'da bu konuda açık bir hüküm olmamasına rağmen, Yargıtay bu boşluğu, Paris Sözleşmesi anlamında tanınmış markalar için öngörülen beş yıllık sürenin (556 sayılı KHK 42/I, a) diğer markalar açısından da uygulanmasını kabul etmek suretiyle doldurmuştur [11. HD, 25.12.1997, E. 5417, K. 9676 (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 24.9.2011)].

ileri sürülemeyeceği gibi bir sonuç çıkarılması mümkün ise de, bunu kabul etmek doğru olmaz. Toplumsal çıkarlarla ilgili mutlak red nedenlerine aykırı bir tescilin, itiraz edilmemesi nedeniyle geçerliliğini sürdürmesi uygun görülemez. Dolayısıyla söz konusu hükmün uygulama alanını, nispî red nedenlerine dayalı hükümsüzlük halleri ile sınırlamak gerekir[1]. Nitekim 2015/2436 sayılı AB Yönergesi'nin 9. maddesi ile düzenlenen sessiz kalma yoluyla hak kaybının, nispî red nedenleri ile ilgili 5.2 ve 5.3.a (= SMK 6.5) ile ilgili olduğu ifade edilmiştir.

Tescil başvurusu yapılan markanın, tescil edilmiş veya önceki tarihte başvurusu yapılmış marka ile aynılığı ya da benzerliği nedeniyle karıştırılma ihtimali bulunan hallerde (SMK 6.1) açılacak hükümsüzlük davasında davacıdan (*itiraz sahibi*), itiraza konu başvurunun, hükümsüzlük davası tarihinden önceki beş yıl içinde, markasını itiraza dayanak gösterdiği mal/hizmetler bakımından Türkiye'de ciddî biçimde kullanmakta olduğuna (ya da kullanmamaya ilişkin haklı sebepleri bulunduğuna) dair delil sunması istenebilir (SMK 25.7 ve 19.2). İtiraz sahibi, bu hususu ispatlayamazsa hükümsüzlük davası reddolunur.

Bu düzenlemeyle tescilli markaların piyasada daha etkin olarak kullanılması sağlanmaya çalışılmıştır.

B- Hükümsüzlük Davası

Hükümsüzlük davası; menfaati olanlar, Cumhuriyet Savcıları veya ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından açılır (SMK 25.2)[2]. Dava, dava tarihinde sicilde marka sahibi olarak kayıtlı kişiler veya onların hukukî haleflerine karşı açılır. Kurum, hükümsüzlük davasında taraf olarak gösterilemez (SMK 25.3).

Hükümsüzlük davasında görevli mahkeme, fikrî ve sinaî haklar hukuk mahkemesidir (SMK 156). Yetkili mahkeme ise, davalının yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki mahkemedir (SMK 156.5).

---

(1) Aynı yönde **Çolak:** s. 889. Dolayısıyla SMK'da aynı veya ayırdedilemeyecek kadar benzer işaretin aynı mal/hizmetler için tescil edilemeyeceğini açıklayan 5.1.ç bendinin de, mutlak red nedenleri arasında yer alması uygun olmamıştır.

(2) Bu anlamda ilgili kamu kurum ve kuruluşu; Ticaret Bakanlığı, Kurum olabilir.

Kesinleşen hükümsüzlük kararı, marka başvuru tarihinden itibaren etkili olur ve markaya SMK ile sağlanan koruma hiç doğmamış sayılır (SMK 27.1). Kesinleşen hükümsüzlük kararı herkese karşı hüküm doğurur (SMK 27.5). Kesinleşen hükümsüzlük kararı mahkeme tarafından Kurum'a gönderilir (SMK 27.6) ve marka sicilden terkin edilir ve durum Bülten'de yayımlanır (SMK 27.7).

Markanın hükümsüzlüğüne karar verilmesinden önce markaya tecavüz nedeniyle verilen kesinleşmiş ve uygulanmış kararlar, bu hükümsüzlükten etkilenmez (SMK 27.3.a). Aynı şekilde, markanın hükümsüzlüğüne karar verilmesinden önce yapılmış ve uygulanmış sözleşmeler de, yerine getirilmiş oldukları ölçüde, hükümsüzlüğün geçmişe dönük etkisine tâbi olmaz. Ancak sözleşme uyarınca ödenmiş olan bedelin kısmen veya tamamen iadesi, hal ve şartlara göre hakkaniyete uygun düşecekse, talep olunabilir (SMK 27.3.b ve 4). Örneğin hükümsüzlüğüne karar verilen markanın konu oluşturduğu beş yıllık bir lisans sözleşmesiyle ilgili lisans ücreti peşin ödenmiş ancak sözleşme, markanın hükümsüzlüğü nedeniyle üçüncü yılda iptal edilmişse, ücretin bir kısmının iadesi istenebilir.

3. İptal

A- İptal Halleri

Markanın iptalinin hangi hallerde istenebileceği SMK 26.1'de gösterilmiştir. Bu sebeplerin başında, markanın, tescil tarihinden itibaren beş yıl içinde Türkiye'de ciddî biçimde kullanılmaması ya da kullanımına beş yıl süreyle kesintisiz ara verilmesi gelir (SMK 26.1.a). Ancak markanın, beş yıllık sürenin dolması ile iptal talebinin Kurum'a sunulduğu tarih arasında ciddî biçimde kullanılmış olması halinde, iptal talebi reddolunur (SMK 26.4)[1].

Marka sahibinin davranışları veya gerekli önlemleri almaması sonucunda markanın tescilli olduğu mal/hizmetler için yaygın bir ad haline gelmesi de, ayrı bir iptal sebebidir (SMK 26.1.b). Marka sahibince yürütülen kontrolsüz bir reklam kampanyası ya da markayla ilgili olarak çok sayıda lisans verilmesi, markanın, belli bir mal/hizmet için yaygın (cins) isim haline

(1) SMK 26.4'ün son cümlesi uyarınca kullanım, iptal talebinde bulunulacağı düşünülerek gerçekleşmişse, iptal talebinin Kurum'a sunulmasından önceki üç ay içindeki kullanım dikkate alınmayacaktır.

gelmesine yol açabilir. Örnek olarak Sony firmasına ait tescilli "*Walkman*" markasının durumu gösterilebilir.

Hak sahibi veya onun izniyle gerçekleştirilen kullanımın, markanın tescilli olduğu mal/hizmetin özellikle niteliği, kalitesi veya coğrafî kaynağı konusunda yanılmaya neden olması hali de bir iptal sebebidir (SMK 26.1.c). Örneğin markanın, malların belli bir bölgede üretildiğini gösteren ibareyi de içerdiği hallerde, üretim yerinin bu mahal dışına taşınmasında olduğu gibi.

Garanti markasının veya ortak markanın, kullanım usul ve esaslarını gösteren teknik şartnameye aykırı şekilde kullanılması da, bir diğer iptal nedenidir (SMK 26.1.ç).

İptal hali, markanın tescil edildiği bir kısım mal/hizmete ilişkinse, kısmî iptale karar verilir (SMK 26.5).

B- İptal Talebinin İleri Sürülmesi

İptal talebi, ilgili kişi tarafından yapılır ve sicilde marka sahibi olarak kayıtlı kişiye ya da hukukî halefine yöneltilir (SMK 26.2 ve 3). İptal incelemesi sırasında hak sahibi değişirse, işlemlere, sicilde hak sahibi olarak gösterilene karşı devam edilir (SMK 26.6).

İptal talebi, Kurum'a yöneltilir (SMK 26.2). Ancak Kurum'un, iptal talebiyle ilgili yetkilerini düzenleyen 26. madde, SMK'nın yayım tarihinden itibaren yedi yıl sonra yürürlüğe girecektir (SMK 192.1.a). Bu tarihe kadar iptal yetkisi, 26. maddedeki esaslara göre mahkemeler tarafından kullanılır (Geçici md. 4.1).

Markanın iptaline karar verilmesi halinde iptal kararı, iptal talebinin Kurum'a sunulduğu tarihten itibaren etkili olur; ancak iptal hallerinin daha önceki bir tarihte doğmuş olması halinde, talep üzerine iptalin etkisi bu tarihe geri çekilebilir (SMK 27.2. Karş. hükümsüzlük kararı, SMK 27.1)

İptal kararının kesinleşmesinden sonra marka, sicilden terkin edilir ve durum Bülten'de yayımlanır (SMK 27.7). Kesinleşmiş iptal kararı herkes için bağlayıcıdır (SMK 27.5). İptal kararının geriye dönük etkisinin söz konusu olmayacağı durumlar, aynen hükümsüzlük kararlarında olduğu gibidir (SMK 27.3).

VIII. MARKA HAKKININ KORUNMASI

1. Genel Olarak

Marka hukukunun temel amacı, marka sahiplerini, rakiplerin rekabetine karşı korumaktır[1]. Bu nedenle marka hukuku, haksız rekabet hukukunun bir dalı olarak ele alınmakta ve marka sahibinin haksız rekabete ilişkin hükümler çerçevesinde de korunabileceği kabul edilmektedir. Markaların haksız rekabet hükümlerine göre korunması, markanın tescil edilmemiş olması halinde önem arz eder[2].

Tescilli marka sahibi ise, SMK 7.1 hükümlerine göre özel olarak korunur. Ancak bu durum, tescilli marka sahibinin haksız rekabet hakkındaki (genel) hükümlere (TTK 54 vd.) dayanmasına engel teşkil etmez[3]. Hemen belirtmek gerekir ki, SMK'nın kabulünden sonra tescilli markaya tecavüz halinde haksız rekabet hükümlerine başvurulmasının pek büyük bir önemi kalmamıştır[4]. Tescilli marka sahibi, markasının aynının veya benzerinin bir başkasına ait ticaret unvanında, reklamlarda ya da internette alan adı olarak[5] kullanılmasına da, SMK'nın 7. maddesine dayanarak engel olabilir[6].

Bazı özel durumlarda haksız rekabet hükümlerine dayanılması, kanun koyucunun amacına ters düşeceğinden, mümkün değildir. Örneğin, sahibinden izin alınmadan bir başkası adına tescil edilen tanınmış markanın hükümsüzlüğüne ilişkin davanın dahi beş yıl içinde açılması gerekir (SMK 25.1 ve 6). Bu hak düşürücü süreyi geçiren tanınmış marka sahibi, markayı tescil ettiren aleyhine haksız rekabet hükümlerine dayanarak da dava açamaz.

---

(1) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 403; Özel Hukukda Meseleler ve Görüşler, IV, Ankara 1992, s. 61-62.

(2) Ancak SMK 6.3 ile belli şartlar altında *tescilsiz* bir marka sahibinin de korunmakta olduğuna işaret etmek gerekir.

(3) Bu hususta bkz. **Öcal:** Markaların Himayesi, s. 31 vd., özellikle s. 34-35; **David:** Markenschutzgesetz, Vorbem. zum 1. Titel, Anm. 4; **Troller-Troller:** s. 203.

(4) Bu hususta bkz. **Arkan:** Marka Hukuku, C. II, s. 225.

(5) Bu hususta bkz. *11. HD, 1.11.1999, E. 6674, K. 8598 (Batider, 2001, C. 21, S. 1,* s. 301-302).

(6) *11. HD, 6.4.2006, E. 2005/3737, K. 2006/3614* (Batider, 2006, C. 23, S. 4, s. 458). Oysa 551 sayılı Markalar Kanunu döneminde verilen bir kararda davacıya ait tescilli "Alkim" markasının, sonradan davalı tarafından ticaret unvanında (Alkim Kimyevi Maddeler İthalat ve Ticaret A.Ş.) kullanılmasının ancak haksız rekabet teşkil edebileceği kabul olunmuştu [11. HD, 30.9.1985, E. 4406, K. 4914 (**Dönmez:** s. 263-264)].

556 sayılı KHK döneminde tescil yolsuz olsa dahi markanın, sicilden terkin edilinceye kadar sahibine koruma sağlayacağı ve markaya tecavüz dolayısıyla tescilli marka sahibinden tecavüz nedeniyle herhangi bir talepte bulunamayacağı kabul edilmiştir[1]. Ancak sonradan, marka tescilinin kötüniyetli olduğunun tespiti halinde, marka kullanımının, hukuka aykırı olduğuna ve korunmayacağına karar verilmiştir[2].

SMK'da ise, bu konu hakkında özel bir hükme yer verilmiş ve (tescilli de olsa) marka hakkı sahibinin, kendi hakkından daha önceki rüçhan veya başvuru tarihine sahip hak sahiplerinin açmış olduğu tecavüz davasında, sahip olduğu marka hakkını savunma gerekçesi olarak kullanamayacağı gösterilmiştir (md. 155.1). Böylece, marka sicilinin resmî sicil niteliğinde olduğu göz önünde bulundurularak, sicilin, tescili yaptıran lehine bir karine sağladığı ve daha eski hak sahiplerinin bu karineyi çürütme imkanına sahip oldukları vurgulanmıştır[3]. Bu düzenleme, hakkaniyete uygun bir çözüm getirmiştir[4].

2. SMK Hükümlerine Göre Koruma

A- Marka Hakkına Tecavüz

Marka hakkına tecavüz sayılan haller, SMK 29.1'de gösterilmiştir.

a- Marka sahibinin izni olmaksızın, markayı 7. maddede belirtilen biçimlerde kullanmak.

b- Marka sahibinin izni olmaksızın, markayı veya ayırdedilemeyecek derecede benzerini kullanmak suretiyle markayı taklit etmek.

c- Markayı veya ayırdedilemeyecek derecede benzerini kullanmak suretiyle markanın taklit edildiğini bildiği veya bilmesi gerektiği halde tecavüz yoluyla kullanılan markayı taşıyan ürünleri satmak, dağıtmak veya başka bir şekilde ticaret alanına çıkarmak, ithâl işlemine tâbi tutmak, ihraç etmek, ticarî amaçla elde bulundurmak[5] veya bu ürüne dair sözleşme yapmak için öneride

(1) 11. HD, 7.2.2005, E. 2004/4216, K. 836 (Batider, 2005, C. 23, S. 2, s. 255).

(2) 11. HD, 18.9.2014, E. 2013/17104, K. 14108 (**Çolak:** s. 594-596).

(3) **Şehirali Çelik:** s. 84-85.

(4) Bu konuda bkz. Hükümet Gerekçesi, S. Sayısı 341, s. 68.

(5) Taklit markalı ürünleri serbest bölgede ticarî amaçla elde bulundurmak da, marka hakkına tecavüz oluşturur [11. HD, 13.2.2004, E. 2003/13968, K. 1201 (FMR, 2004, C. 4, S. 2, s. 115-116)].

bulunmak.

d- Marka sahibi tarafından lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek.

Bu sayım, tahdidir[1].

B- Tecavüzün Sonuçları

a- Hukukî Sorumluluk

aa- Genel olarak açılabilecek davalar

Hakkı tecavüze uğrayan marka sahibinin açabileceği hukuk davaları, SMK 149'da gösterilmiştir.

Buna göre hak sahibi, mahkemeden şu taleplerde bulunabilir:

i- Fiilin tecavüz olup olmadığının tespiti,

ii- Tecavüz fiilinin ya da muhtemel tecavüzün önlenmesi,

iii- Tecavüzün kaldırılması ile maddî ve manevî zararın tazmini,

iv- Tecavüz oluşturan veya cezayı gerektiren ürünler ile bunların üretimine özgü cihaz, makine gibi araçlara, tecavüze konu ürünler dışındaki ürünlerin üretimini engellemeyecek şekilde elkonulması,

v- Elkonulan ürün, cihaz ve makineler üzerinde kendisine mülkiyet hakkı tanınması[2],

vi- Tecavüzün devamını önlemek üzere gerekli tedbirlerin alınması, özellikle elkonulan ürünler ile cihaz ve makine gibi araçların şekillerinin değiştirilmesi, üzerindeki markaların silinmesi, tecavüzün önlenmesi açısından kaçınılmaz ise imha edilmesi[3].

---

(1) Hükümet Gerekçesi, S. Sayısı 341, s. 21.

(2) Mülkiyet hakkı tanınması hallerinde ürün, cihaz, makinenin değeri; tazminat miktarından düşülür; değer, tazminat miktarını aşarsa, aşan kısım mütecavize ödenir (SMK 149.2).

(3) Taklit markaları taşıyan tişörtler üzerindeki markalar sökülürse, tişörtlerin bu biçimde satışına izin verilebilir. Eğer markalar sökülemezse, tişörtlerin imhasına karar verilmelidir [11. HD, 4.3.1991, E. 141, K. 1477 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 435, Nr. 8)]. Davalı tarafından satışa arz edilen emtia üzerinde marka yazılı değilse ve davacının hakkına, koruyucu kâğıt ve ambalajda yer alan yazılar ile saldırıda bulunulmuşsa, markayı ihtiva etmeyen mamüllerin satışının önlenmesi ve imhasına karar verilemez [11. HD, 8.6.1989, E. 2191, K. 3517 (İKİD, 1990,

SMK'da yer alan suçlar sebebiyle (bkz. md. 30) elkonulan suça konu eşya, bazı şartlar altında, hızlı imha prosedürüne tâbi tutulabilir (SMK 163).

Tecavüz konusunda verilen kararın kesinleşmesinden sonra, haklı bir sebebin veya menfaatin bulunması halinde, kararın tamamının veya özetinin, masrafları mütecavizden alınmak üzere, ilan edilmesi veya ilgililere duyurulması da istenebilir (SMK 149.1.g). Bu talebin kararın kesinleşmesinden sonra üç ay içinde yapılması gerekir (SMK 149.3).

Dava açma hakkına sahip olan kişiler, dava konusu kullanımın, kendi sınaî mülkiyet haklarına tecavüz oluşturacak şekilde gerçekleşmekte olduğunu (veya bu hususta ciddî ve etkin çalışmalar yapıldığını) ispat etmek koşuluyla, verilecek hükmün etkinliğini temin etmek üzere, mahkemeden ihtiyatî tedbire karar verilmesini isteyebilir (SMK 159.1).

İhtiyatî tedbirlerin, özellikle kapsaması gereken hususlar SMK 159.2'de gösterilmiştir.

SMK'da hüküm bulunmayan hallerde ihtiyatî tedbirle ilgili olarak HMK hükümleri uygulanır (SMK 159.3).

Bunların yanı sıra, bir kimsenin (menfaat sahibi) Türkiye'de giriştiği veya girişeceği ticarî veya sınaî faaliyetin ya da bu amaçla yapmış olduğu ciddî ve fizikî girişimlerin; marka sahibinin haklarına tecavüz teşkil etmeyeceği hususunda hak sahibinin görüşlerini bildirmesini isteyebileceği düzenlenmiştir (SMK 154.1). Hak sahibinin suskun kalması veya cevabının menfaat sahibince kabul edilmemesi halinde menfaat sahibi, fiillerinin tecavüz teşkil etmediğinin tespiti için dava da açabilir (SMK 154.1). Ancak bu dava, kendisine karşı tecavüz davası açılmış kişi tarafından açılamaz (SMK 154.1, son cümle). Açılan dava, sicile kayıtlı tüm hak sahiplerine de tebliğ edilir (SMK 154.2). Dava, hükümsüzlük davası ile birlikte de açılabilir (SMK 154.3).

bb- Tazminat davası

Marka hakkına tecavüzün sebep olduğu zararın giderimi için tazminat davası da açılabilir. Ancak bu davanın açılabilmesi için failin kusurlu olması

S. 350, s. 7020)]. Bu gibi hallerde sadece ambalaj ve koruyucu kâğıtların toplanarak, imhası yeterlidir. Bu yönde TD, 2.10.1958, E. 3455, K. 2307 (Batider, 1961, C. 1, S. 2, s. 247-248); 11. HD, 29.1.1991, E. 1989/5294, K. 1991/334 (**Dönmez:** s. 372-373).

gerekir[1].

Tecavüz nedeniyle uğranılan manevî zarar için de tazminat istenebilir (SMK 149.1.ç)[2].

Maddî tazminat davası ile uğranılan *fiilî zararın* ve *yoksun kalınan kazancın* ödenmesi istenir (SMK 151.1). Örneğin fail tarafından markanın kötü şekilde kullanılması veya üretilmesi, bu şekilde üretilen ürünlerin temin edilmesi, uygun olmayan bir tarzda piyasaya sürülmesi sonucunda[3] markanın itibarı zarara uğramışsa, marka sahibi bu (fiilî) zararının giderilmesini isteyebilir (SMK 150.2).

SMK'nın 151.2 maddesinde yoksun kalınan kazancın hesaplanması konusunda üç ayrı yöntem öngörülmüştür. Buna göre yoksun kalınan kazanç, marka hakkına tecavüz edenin rekabeti olmasaydı marka sahibinin elde edebileceği muhtemel gelire; marka hakkına tecavüz edenin elde ettiği net kazanca (kâr)[4] veya marka hakkı bir lisans sözleşmesi ile hukuka uygun şekilde kullanılmış olsaydı, failin ödemesi gereken lisans bedeline göre hesaplanabilir[5]. Bu üç yöntemden hangisinin uygulanacağını belirlemeye marka sahibi yetkilidir[6].

Yoksun kalınan kazancın hesaplanmasında, özellikle markanın ekonomik önemi, tecavüz sırasında markaya ilişkin lisansların sayısı, süresi ve çe-

---

(1) Kusurun gerekliliği konusunda bkz. Hükümet Gerekçesi, S. Sayısı 341, s. 67.

(2) Bir olayda, *tanınmış tescilli marka ile benzerlik ve iltibas yaratan markanın*, bilerek ve kötüniyetle tescil ettirilmiş olması karşısında manevî tazminata hükmolunmuştu [11. HD, 16.11.1990, E. 7583, K. 7304 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 400, Nr. 43)].

(3) Markanın, üretilen kalitesiz bir ürün dolayasıyla kullanılması.

(4) Tecavüz edenin elde ettiği (net) kazancın istenmesini öngören düzenlemede, TTK'nın haksız rekabete ilişkin hükümleri ile uyum sağlaması amacıyla değişiklik yapılmıştır (Karş. 556 sayılı KHK 66/II, b ve SMK 151.2.b). Bu hususta ayrıca bkz. SMK 151'e ilişkin Gerekçe.

(5) Tazminatın lisans bedeline göre hesaplanacağı hallerde, emsal bir lisans anlaşması sunulamamış ise, somut olayın özelliklerinin yanı sıra davacının cirosu ile davalının cirosu, üretim ve satış kapasitesi, satabileceği ürün miktarı dikkate alınarak, davalının ticarî iş ve işlem hacmine uygun bir lisans bedelinin belirlenmesi gerekir [11. HD, 13.6.2013, E. 2011/8982, K. 12375 (YKD, 2014, C. 40, S. 5, s. 1010)].

(6) Başta yapılan tercihin, sonradan değiştirilmesi karşı tarafın muvafakatına bağlıdır [11. HD, 27.2.2012, E. 2010/10672, K. 2762 (Batider, 2012, C. 28, S. 2, s. 338)].

şidi, ihlalin nitelik ve boyutu[1] gibi etkenler dikkate alınır (SMK 151.3)[2]. Bu konuda SMK 151.4'te bir başka hükme de yer verilmiş ve yoksun kalınan kazancın muhtemel gelir kaybına ya da mütecavizin elde ettiği net kazanca göre hesaplanacağı hallerde mahkemenin, mal/hizmete ilişkin talebin oluşmasında markanın belirleyici etken olduğunu belirlemesi halinde (tanınmış markada olduğu gibi) kazancın hesaplanmasında hakkaniyete uygun bir payın daha eklenmesine karar vereceği gösterilmiştir. Bu ek ödeme tazminat kapsamında değerlendirilemez; (medenî) ceza niteliğindedir. Böylece markaya tecavüz etmenin maliyetinin daha ağır bir hale getirilmesi amaçlanmıştır (*caydırıcı etki*).

Hak sahibi, uğramış olduğu zarar miktarını tam olarak belirleyebilmek için tazminat davası açmadan önce markanın kullanılması ile ilgili belgelerin mahkemeye sunulmasını isteyebilir (SMK 150.3).

cc- Tecavüz davalarında taraflar, görevli-yetkili mahkeme ve zamanaşımı

i- Taraflar

Tecavüz davası marka sahibi tarafından açılır. Marka sahibi, markanın adına tescil edilmiş olduğu kişidir[3].

İnhisarî lisans alan, aksi kararlaştırılmamışsa, tecavüz halinde kendi adına dava açabilir (SMK 158.1). İnhisarî olmayan lisans alan da, dava açma hakkı sözleşmede açıkça sınırlandırılmamışsa, yapacağı bildirimle gereken davayı açmasını marka sahibinden ister. Hak sahibi talebi kabul etmez veya bildirim tarihinden itibaren üç ay içinde talep edilen davayı açmazsa, lisans alan kendi adına ve menfaatlerinin gerektirdiği ölçüde dava açabilir. Davanın

---

(1) Örneğin, markanın birebir taklit edilmesi ile karıştırılma ihtimali olan bir işaretin kullanılması arasında marka hakkına tecavüz bakımından ağırlık farkı vardır. Tazminatın hesaplanmasında bu durum da göz önünde bulundurulacaktır.

(2) 11. HD, tasarım hakkına tecavüz nedeniyle tazminatın lisans bedeline göre hesaplanmasının istenmesi halinde, sadece cironun dikkate alınmasını yeterli görmemiş ve emsal lisans bedelleri ile tasarımının itibarı, başka lisans olup olmadığı, koruma süresi gibi etkenlerin de hesaba katılmasını istemiştir [11. HD, 26.6.2014, E. 2014/4912, K. 12219 (Batider, 2014, C. 30, S. 3, s. 247)].

(3) Markasını devreden kişinin, bu devir tescil edilene kadar marka üzerindeki menfaati devam eder; bu itibarla söz konusu kişinin, devrin tescilinden önce markaya ilişkin dava açma hakkı vardır [11. HD, 1.7.2003, E. 1728, K. 7187 (Batider, 2004, C. 22, S. 3, s. 251)].

açılmış olduğu, marka sahibine bildirilir (SMK 158.2). Lisans alan, ciddî bir zarar tehlikesinin varlığı halinde, üç aylık sürenin geçmesinden önce ihtiyatî tedbir kararı verilmesini talep edebilir. İhtiyatî tedbir kararı verilirse, lisans sahibi dava açabilir. Hak sahibine bildirim yapılması, yerine göre üç ay beklenmesi yolundaki koşullar (SMK 158.2), yargılama devam ederken tamamlanır (SMK 158.3).

Böylece, üç aylık bekleme süresi öngören SMK 158.2 ile tedbir kararından itibaren iki hafta içinde dava açılması şartını getiren HMK 397.1 arasında uyum sağlanmıştır.

SMK 158.2'de, koşulların tamamlanması halinde lisans alanın "kendi adına ve kendi menfaatlerinin gerektirdiği ölçüde" dava açabileceği ifade edilmiştir. Bu hüküm karşısında lisans alanın, tecavüz nedeniyle marka sahibinden bağımsız olarak uğradığı zarar miktarını belirleyerek bu kısım için dava açması kabul edilecektir.

Markayı rehin alan da, rehin hakkına dayanarak tecavüz halinde dava açabilir.

Markanın sağladığı haklar, üçüncü kişilere karşı marka tescilinin yayım tarihi itibariyle hüküm ifade eder (SMK 7.4, ilk cümle). Ancak marka başvurusunun Bülten'de yayımlanmasından sonra gerçekleşen ve marka tescilinin ilan edilmiş olması halinde yasaklanması söz konusu olan fiiller nedeniyle *başvuru sahibi* de tazminat davası açabilir. Bununla birlikte, mahkeme, öne sürülen iddiaların geçerliliği hakkında tescilin yayımlanmasından önce karar veremez (SMK 7.4).

Marka hakkına tecavüz nedeniyle, tecavüzde bulunan (*fail*) aleyhine dava açılır. Bu anlamda fail, markayı taklit eden, markanın taklit edildiğini bilerek[1] markayı taşıyan ürünleri satan, dağıtan, başka bir şekilde ticaret alanına çıkaran, ithal eden, ihraç eden, ticarî amaçla elinde bulunduran veya bu ürüne dair sözleşme yapmak için öneride bulunan kişidir (SMK 29.1.b ve c). Tecavüz davası, lisans haklarını izinsiz olarak genişleten, lisans hakkını üçüncü kişilere devreden lisans alana karşı da açılabilir (SMK 29.1.ç).

Tecavüz, hizmet veya işlerini gördükleri sırada müstahdemler tarafın-

(1) Ya da markanın taklit edildiğini bilmesi gerektiği halde (SMK 29.1.c).

dan yapılmışsa, istihdam eden aleyhine de dava açılabilir (BK 66).

Tecavüz davalarında da SMK 19.2 hükmü, def'i olarak kullanılabilir (SMK 29.2).

Ancak, marka hakkına tecavüz eden tarafından piyasaya sürülmüş ürünleri kişisel ihtiyaçları ölçüsünde elinde bulunduran veya kullanan kişilere (*tüketiciler*) karşı dava açılamaz (SMK 153.1).

Aynı şekilde marka hakkı sahibine, neden olduğu zarar dolayısıyla tazminat ödeyen kişi tarafından piyasaya sürülmüş ürünleri ticarî amaçla kullanan kişiye de dava açılamaz. Ancak bunun için marka sahibinin hakkı olduğu halde[1] tecavüz oluşturan ürünlere elkonulmasını istememiş olması gerekir (SMK 153.2). Böylece, hakkını tam olarak koruma hususunda ihmalkâr davranan marka sahibi bir anlamda cezalandırılmıştır.

ii- Görevli ve yetkili mahkeme

TTK 4.1.d gereğince ticarî dava sayılan marka hakkına tecavüz nedeniyle açılacak davalarda, görevli mahkeme, fikrî ve sınaî haklar hukuk mahkemesidir[2]. Fikrî ve sınaî haklar hukuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerde, tecavüz davalarına, o yerdeki asliye hukuk mahkemesince bakılır (SMK 156.2)[3].

Yetkili mahkeme ise, davacının yerleşim yeri veya tecavüz fiilinin gerçekleştiği ya da bu fiilin etkilerinin görüldüğü yer mahkemesidir (SMK 156.3).

iii- Zamanaşımı

Marka hakkına tecavüzden doğan özel hukuka ilişkin taleplerde zamanaşımı süresi, BK'nın zamanaşımına ilişkin hükümlerine tâbidir (SMK 157.1). Dolayısıyla bu hususta, BK'da haksız fiillere ilişkin olarak öngörülen 2 ve 10 yıllık zamanaşımı süreleri (md. 72) uygulama alanı bulur.

Marka hakkına tecavüzün önlenmesi ve durdurulması davası hakkında

(1) Bkz. SMK 149.1.d.

(2) Marka tescilsiz ise, davanın, ticaret mahkemesinde açılması gerekir.

(3) SMK 156.1'de asliye hukuk mahkemesine işaret eden bu hükmün, TTK 4.1.d karşısında sisteme ne kadar uygun düştüğü tartışılabilir.

ise zamanaşımı söz konusu değildir, zira tecavüz ihtimali veya fiili devam ettiği sürece zamanaşımı işlemeye başlamaz.

b- Cezaî Sorumluluk

Suç oluşturan tecavüz fiilleri, SMK 30.1-3'te sayılmıştır. Bu suçlardan dolayı cezaya hükmedebilmek için markanın Türkiye'de tescilli olması gerekir (SMK 30.5).

Bu suçların takibi, şikâyete bağlıdır (SMK 30.6).

Görevli mahkeme, fikrî sınaî haklar ceza mahkemesidir. Bu mahkemenin kurulmamış olduğu yerlerde ise, davaya, asliye ceza mahkemesince bakılır (SMK 156.1).

DOKUZUNCU BÖLÜM

HAKSIZ REKABET

I. GENEL OLARAK

Günümüzde geçerli olan liberal ekonomi anlayışı serbest rekabet ilkesine dayanır[1]. Ticarî hayatta rekabetin, işletmelerin verimini artırıcı, üretilen mal ve hizmetlerin kalitesini yükseltici ve fiyatları düşürücü fonksiyonları olduğu söylenir. Bu yönleriyle yararlı bir olgu olan rekabetin, dürüstlük kuralları çerçevesinde yapılması ve kötüye kullanılmaması gerekir. Bunu sağlamak için hemen hemen her ülkede, rekabet özgürlüğünün sınırlarını çizme gereği duyulmuştur. Yapılan ilk düzenlemelerde, sadece rakiplerin korunması düşüncesinden hareket edilmiştir. Bu şekliyle rekabet hukukunda, rakiplerin ekonomik kişiliklerinin korunması amacı esas tutulmuştur[2]. BK 57'de (EBK 48) yer alan haksız rekabete ilişkin hüküm, bu düşüncenin ışığı altında hazırlanmıştır.

Sonradan konunun, sadece rakipler açısından ele alınması yeterli görülmemiş ve toplumun ekonomik çıkarları yönünden de haksız rekabetin önlenmesi hususu üzerinde durulmaya başlanmıştır. Bu görüşten hareketle haksız rekabet halinde sadece rakiplere değil müşterilere, meslekî-ekonomik birliklere de dava açma hakkı tanınmıştır. İsviçre'de 1943 yılında yürürlüğe giren Haksız Rekabet Kanunu ve bu Kanun'a dayanılarak hazırlanan 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu'nun hükümleri (md. 56 vd.) bu görüşü yansıtır. İsviçre'de 1.3.1988'de yürürlüğe giren yeni bir Kanun'la (*Bundesgesetz gegen den unlauteren Wettbewerb*), bu anlayış pekiştirilmiş ve rakiplerin, meslekî birliklerin, tüketicilerin, kısacası toplumun ekonomik çıkarları açısın-

---

(1) Anayasa'da rekabet ilkesinden açıkça söz edilmemiştir. Ancak Anayasa'nın 48. maddesinde, kişilerin, diledikleri alanda çalışma, sözleşme yapma ve özel teşebbüsler kurma özgürlüğüne sahip oldukları gösterilmiştir. Özel teşebbüs kurma ve yaşatma özgürlüğünün kabul edilmiş olmasının doğal sonucu da, rekabet yapma hakkının varlığıdır.

(2) **Wernli-Romy-Gautier:** UWG: Gesetz, Materialien, Rechtsprechung, Lausanne 1989, s. 32; **v. Büren:** Kommentar zum Wettbewerbsgesetz, Zürich 1957, s. 5, Nr. 8.

dan dürüst, özgür rekabetin sağlanması hedeflenmiştir[1]. Bu düşünceye uygun şekilde İsviçre'de haksız rekabet, rekabeti tehlikeye sokan ya da rekabetten beklenen olumlu sonuçların elde edilmesini engelleyen tüm davranışlar olarak algılanmaya başlanmıştır[2]. Buna paralel olarak da, müşterilerin ve meslekî-ekonomik birliklerin haksız rekabet nedeniyle dava açma haklarının tâbi tutulduğu şartlar, 1943 tarihli Kanun'a oranla daha yumuşatılmış ve ayrıca tüketici birliklerine bağımsız olarak da dava açma hakkı tanınmıştır (1988 tarihli Kanun 10). 2004 yılında yürürlüğe giren yeni Alman Haksız Rekabet Kanunu (*Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb*) da aynı görüşlerden esinlenilerek hazırlanmıştır[3].

Kapitalizmin ileriki aşamalarında ortaya büyük işletmelerin çıkması ve bunların aralarında anlaşmalar yaparak üretim miktarını, üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarını belirleme ya da pazarları paylaşma yoluna gitmeleri, bazı yeni sorunların doğumuna neden olmuştur[4]. Bu tekelleşme eğilimi, özgür rekabet ortamının sadece haksız rekabeti önlemeye yönelik kanunlarla sağlanamayacağını göstermiştir. Rekabet mekanizmasının işlemesine engel olan bu gibi durumların yasaklanması amacıyla birçok devlette, rekabet sınırlamalarına karşı özel kanunlar (antitröst, antikartel kanunları) kabul edilmiş bulunmaktadır[5]. Böylece devlet, artık sadece rekabet hakkının sınırlarını çizmekle yetinmeyerek, aktif bir rol üstlenmekte ve serbest rekabeti önleyen bu gibi anlaşmalara da müdahale etmektedir[6].

Avrupa Topluluğu düzenlemelerinde bu konu üzerinde özellikle durulmuştur[7]. Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nın 81(85). maddesin-

---

(1) Bu Kanun'un 1. maddesinde, tüm ilgililer yararına dürüst ve gerçek bir rekabetin sağlanmasının amaçlandığı gösterilmiştir. İsviçre'de kabul edilen bu yeni Kanun hakkında bilgi için bkz. **Öztek:** Haksız Rekabete İlişkin Yeni İsviçre Düzenlemesinin Öngördüğü Bazı Haksız Rekabet Halleri, Prof. Dr. Jale G. Akipek'e Armağan, Konya 1991, s. 417 vd.

(2) **David:** Schweizerisches Wettbewerbsrecht, Bern 1988, s. 22.

(3) Yeni Alman Kanunu için bkz. **Arkan:** Haksız Rekabet-Gelişmeler-Sorunlar, Batider, 2004, C. 22, S. 4, s. 5 vd.

(4) Bu durumun yaratacağı sakıncalar için bkz. **Türk:** Sosyal Piyasa Ekonomisinde Rekabetin Düzenlenmesi, Batider, 1985, C. 13, S. 2, s. 125 vd.

(5) Bu hususta bilgi için bkz. **Fikentscher** (Çev.: **Ansay-Ünal**): İktisadî Kontrolün Üç Fonksiyonu (Tekelleri Önleme Hukuku), Batider, 1980, C. 10, S. 3, s. 711 vd.

(6) **Türk:** Rekabetin Düzenlenmesi, s. 126-127.

(7) Bu hususta bilgi için bkz. **Poroy:** Avrupa Ekonomik Topluluğunda Rekabet Hukuku, AET-Çeşitli Hukukî Sorunlar Üzerine Konferanslar, 1973, s. 59 vd.; **Tekinalp, G.-**

de[1], rekabeti önleyen, sınırlayan, bozan anlaşmaların geçersiz olduğu hükme bağlanmış; 82(86). maddesi ile de, Topluluk'ta veya onun önemli bir kısmında tekele sahip olan işletme veya işletmelerin bu durumlarını kötüye kullanmaları (üretimi, pazarları sınırlama; benzer işlemlere farklı koşullar uygulayarak bazı kişileri rekabet bakımından olumsuz duruma düşürme gibi) yasaklanmıştır. Antlaşma'nın 92. maddesinde (ABİHA 107) ise, rekabeti bozan veya bozma tehlikesi yaratan devlet yardımlarının da, ortak pazar politikası ile bağdaşmayacağı ifade edilmiştir (istisnalar için bkz. md. 92/2 ve 3, ABİHA 107/2 ve 3).

Anayasa'nın 167. maddesinde Devlet'in, piyasalarda fiilî veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önleme görevinden söz edilmiştir. Anayasa'nın bu hükmü doğrultusunda, mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hâkim olan teşebbüslerin bu hâkimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek amacıyla 1994 yılında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Bu Kanun, büyük ölçüde yukarıda sözü edilen Roma Antlaşması'nın 85 ve 86. maddelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

4054 sayılı Kanun'la, rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran teşebbüsler arası anlaşmalar, *uyumlu eylemler*[2] hukuka aykırı sayılmış ve yasaklanmıştır[3] (md. 4). Belli bir piyasadaki bir veya birden fazla teşebbüsün, rakipleri ve müşterilerinden bağımsız hareket ederek fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleyebilme gücünü ifade eden *hâkim durum*un[4] kötüye kullanılması da yasaktır (4054 sayılı Kanun 6). Hâkim durumun kötüye kullanılmasına ilişkin

---

Tekinalp, Ü.: Avrupa Birliği Hukuku, 2. Baskı, İstanbul 2000, s. 381 vd.

(1) Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşma (*ABİHA*) 101.

(2) *Uyumlu eylem,* rekabeti sınırlandırmak amacıyla teşebbüsler arasında yapılan anlaşmaya bağlanmamış fiilî işbirliğini ifade eder. Bu hususta bkz. **Aslan:** Rekabet Hukuku, 2. Baskı, Bursa 2001, s. 80-81. Örneğin teşebbüslerin, aralarındaki rekabeti ortadan kaldırmak ve satış şartlarını benzer duruma getirmek amacıyla ortak fiyat politikası uygulamaları ve satış şartları hakkında bilgi alışverişinde bulunmaları, Kanun anlamında bir uyumlu eylem teşkil eder. Bu konuda 4054 sayılı Kanun 4/II'ye de bkz.

(3) Bazı anlaşma, uyumlu eylemlerin, bu yasaklamadan muaf tutulmaları mümkündür. Bu hususta bkz. md. 5.

(4) Bu tanım için bkz. md. 3. Hâkim durumun belirlenmesinde kullanılan ölçütler için bkz. **Çeker:** Türk Hukukunda Rekabetin Korunması ve Yeni Rekabet Düzeni, Batider, 1996, C. 18, S. 3, s. 95 vd.

bazı örnekler 6/II. maddede gösterilmiştir. Bir veya birden fazla teşebbüsün hâkim durum yaratmaya veya hâkim durumlarını daha da güçlendirmeye yönelik olarak herhangi bir piyasada rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmeleri veya diğer bir teşebbüsün malvarlığını devralmaları da hukuka aykırı sayılmıştır (4054 sayılı Kanun 7).

Kanuna aykırı eylem, karar, sözleşme ile rekabetin engellenmesi, bozulması veya kısıtlanmasından ya da hâkim durumun kötüye kullanılmasından zarar görenlere, tazminat davası açma hakkı tanınmıştır (4054 sayılı Kanun 57). Bu halde ödenecek tazminat için bkz. 4054 sayılı Kanun 58.

4054 sayılı Kanun'un uygulanmasını gözetmek üzere kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve malî özerkliğe sahip *Rekabet Kurumu* oluşturulmuştur (md. 20). Kurum'un organlarından olan *Rekabet Kurulu*'na[1], yasaklanan faaliyet ve hukukî işlemler hakkında araştırma ve soruşturma yapmak, gerekli tedbirleri almak[2], sorumlular hakkında idarî para cezaları uygulamak[3], birleşme ve devralmalara izin vermek gibi önemli görevler verilmiştir (bu konuda bkz. 4054 sayılı Kanun 27). Kurul'un, inceleme ve araştırmalarında izleyeceği usul de, Kanun'un 40-54. maddelerinde gösterilmiştir. Kurul'un verdiği idari yaptırım kararlarına karşı yetkili idare mahkemesinde dava açılabilir (4054 sayılı Kanun 55).

II. TÜRK HUKUKUNDA HAKSIZ REKABETİN DÜZENLENİŞİ

1. Haksız rekabet konusu hem BK'da hem TTK'da düzenlenmiştir. "Haksız Rekabet" kenar başlığını taşıyan BK 57 (EBK 48)'ye göre, yanlış ilanlar veya iyiniyet kurallarına aykırı diğer davranışlar sonucunda müşterileri azalan ya da bunları kaybetme tehlikesiyle karşılaşan kişi, bu davranışlara son verilmesi için fail aleyhine dava açabilir ve failin kusurunun varlığı halinde uğradığı zararın giderilmesini isteyebilir. Yukarıda da açıklandığı üzere, kişinin ekonomik alandaki faaliyet özgürlüğünü güvence altına almak düşüncesine dayanan bu hüküm ile ekonomik kişiliğin korunması amaçlanmıştır. BK 57'nin uygulanabilmesi için müşterilerin azalması veya kaybedilmesi tehlikesinin ortaya çıkmış olması gerekir.

---

(1) Kurul yedi üyeden oluşur. Üyelerin seçimi için bkz. md. 22-23.

(2) Kurulun alabileceği yapısal tedbirler için bkz. md. 9/I.

(3) İdarî para cezaları için bkz. md. 16-19.

BK'nın alındığı ülke olan İsviçre'de, sonradan konunun bu kadar dar bir açıdan ele alınması uygun görülmemiş ve 1943 yılında kabul edilen yeni bir Kanun'la, haksız rekabet, ekonomik rekabetin her türlü kötüye kullanılması olarak tanımlanmıştır (md. 1). Bu Kanun hükümlerinin, ticarî olsun olmasın her tür haksız rekabet hakkında uygulanabileceği de kabul edilmiştir[1]. ETK'nın haksız rekabete ilişkin hükümlerinin (md. 56 vd.) hazırlanmasında, 1943 tarihli İsviçre Kanunu'ndan yararlanılmış ve İsviçre'de olduğu gibi EBK 48'in yürürlükten kaldırılması düşünülmüştür. ETK'nın yürürlüğe giriş ve uygulama şekli hakkındaki kanun tasarısını inceleyen Adliye Komisyonu ise, ticarî alandaki haksız rekabet hükümlerinin, ekonomik hayatın diğer sahalarında uygulama alanı bulamayacağından söz ederek, EBK 48'in yürürlükten kaldırılması düşüncesini uygun bulmamış ve EBK 48'e eklediği fıkra ile ticarî işlere ilişkin haksız rekabet hakkındaki Ticaret Kanunu hükümlerinin saklı tutulduğunu göstermiştir. Böylece, ticarî işlerde ortaya çıkan haksız rekabet halleri ETK hükümlerine, adî işlerdeki haksız rekabet ise EBK 48'e tâbi tutulmaktaydı. Dolayısıyla tarafların ve özellikle davalı tarafın tacir olmadığı haksız rekabet halleri hakkında EBK 48 uygulanmıştır[2]. Bu çözüm tarzının isabetli olmadığı açıktır; zira ETK 56 vd.daki hükümlerin kaynağını oluşturan 1943 tarihli İsviçre Kanunu, açıklandığı üzere ticarî olsun olmasın tüm haksız rekabet hallerine uygulanan genel nitelikte bir Kanun'dur. Bu Kanun'dan alınan hükümlerin, sadece ticarî alandaki haksız rekabet hallerine uygulanacağını kabul etmek, doğru olmaz[3]. Nitekim HGK 11.12.2018 tarih ve E. 2017/11-117, K. 1883 sayılı kararında da[4], TTK'daki haksız rekabet kurallarının, ticarî

(1) BK 57'nin mehazını oluşturan İsvBK 48, 1943 tarihli Haksız Rekabet Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.

(2) *11. HD, 15.5.1989, E. 2889, K. 2929* (YKD, 1990, C. 16, S. 1, s. 64-65).

FSEK 84/I'e göre eser niteliğinde olmayan bir işareti, resmi veya sesi, bunları nakle yarayan bir alet üzerine tespit eden veya ticarî maksatlarla haklı olarak çoğaltan ya da yayan kimse, aynı işaret, resim veya sesin üçüncü bir kişi tarafından aynı vasıtadan yararlanılmak suretiyle çoğaltılmasını veya yayınlanmasını yasaklayabilir. Aynı maddenin II. fıkrası uyarınca, tecavüz eden tacir olmasa bile I. fıkra hükmüne aykırı hareket edenler hakkında haksız rekabete ilişkin hükümler uygulanır (ayrıca FSEK 83'e de bkz.). Bu halde -tecavüzde bulunan tacir değilse- BK'nın haksız rekabete ilişkin hükmü uygulanır.

(3) Bu hususta bkz. **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 451-452; **Bozer-Göle:** s. 215-216; **Tandoğan:** Mesuliyet Hukuku, s. 308 vd.; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 221-222.

(4) YKD, 2020, C. 46, S. 1, s. 58.

nitelik taşısın taşımasın tüm haksız rekabet hallerini kapsayacak şekilde ve son derece ayrıntılı olarak düzenlenmiş olduğunu belirterek, adi işlerdeki haksız rekabet hallerinin dahi TTK'daki hükümlere tabi olması gerektiğine işaret etmiştir. Bu hususta en isabetli çözüm, ekonomik rekabetin her tür kötüye kullanımını önlemek amacıyla hazırlanmış bu hükümleri Ticaret Kanunu'na değil özel bir kanuna koymak ve bundan sonra da İsviçre'de yapıldığı gibi Borçlar Kanunu'nun sözü edilen hükmünü tamamen yürürlükten kaldırmak olurdu.

Ancak aynı sakıncalı durum, yeni BK açısından da söz konusudur. EBK 48'de yer alan hüküm, bu eleştirilere ilişkin olarak hiçbir gerekçe gösterilmeden BK'ya (md. 57) aynen alınmıştır.

2. Ülkemizde ithalâtta haksız rekabetin önlenmesi hakkında ayrı bir Kanun da kabul edilmiştir. 3577 sayılı bu Kanun'un[1] amacı, ithalâtta haksız rekabet hallerinden damping[2] veya sübvansiyona[3] konu olan ithalâtın sebep olduğu zarara karşı bir üretim dalının korunması amacıyla yapılacak işlemlere, alınacak önlemlere karar verecek bir Kurul[4] oluşturulması ve bu Kurul'un görevlerinin belirlenmesidir (md. 1). Önlem alınmasını gerektiren haller 3577 sayılı Kanun'un 3. maddesinde gösterilmiştir. Buna göre damping veya sübvansiyona konu oluşturan ithalâtın, Türkiye'de bir üretim dalında maddî zarara yol açması veya maddî zarar tehdidi oluşturması ya da bir üretim dalının kurulmasını fizikî olarak geciktirmesi gerekir[5]. Yapılan soruşturma sonucunda

---

(1) Kanun'da sonradan 4412 sayılı Kanun'la bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu Kanun'la ilgili Yönetmelik için bkz. RG, 30.10.1999, S. 23861.

(2) Bu Kanun anlamında *damping*, bir malın Türkiye'ye ihraç fiyatının, benzer malın normal değerinin altında olmasıdır (md. 2/a).

Genel olarak rakipleri piyasadan silmek amacıyla malların maliyet değerleri altında satılması, rekabet hakkının kötüye kullanılmasıdır (**Örs:** Haksız Rekabet, Ankara 1958, s. 72; **Hirş:** s. 170; **İmregün:** s. 128-129). Buna karşılık, hayatı ucuzlatacak tedbirleri almakla yükümlü belediyenin maliyetinden düşük bir fiyatla ekmek satması, haksız rekabet oluşturmaz [11. HD, 22.1.1996, E. 1995/8911, K. 1996/154 (Batider, 1996, C. 18, S. 3, s. 131)].

(3) *Sübvansiyon* menşe veya ihracatçı ülkenin fayda sağlayan, doğrudan veya dolaylı malî katkısını veya GATT (1994) XVI çerçevesinde herhangi bir gelir veya fiyat desteğini ifade eder (md. 2/b).

(4) İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu.

(5) Sübvansiyona konu ithalâta karşı tedbir alınabilmesi bakımından aranan özel koşul için bkz. md. 3, 2. cümle.

Kurul tarafından belirlenen ve Bakanlıkça[1] onaylanan damping marjı[2] veya sübvansiyon miktarı[3] kadar dampinge konu olan malın ithalinde dampinge karşı vergi, sübvansiyona konu olan malın ithalinde ise telafi edici vergi alınır (md. 7). Vergi veya telafi edici verginin mükellefi, damping veya sübvansiyona konu malı ithal eden kişidir (md. 8).

3577 sayılı Kanun'un hükümleri incelendiğinde, haksız rekabet oluşturan ithalâtta damping ve sübvansiyon uygulamasından doğan zararların, bu malları Türkiye'ye ithal eden kişiden alınacak vergiyle karşılanması ilkesinin benimsenmiş olduğu görülür. Dolayısıyla 3577 sayılı Kanun'la getirilen korumanın etkisi, kural olarak ileriye dönüktür; zira üretim dalının korunması, dampingli mala ek vergi konulması suretiyle gelecekte ithal edilecek malların fiyatlarının artması şeklinde ortaya çıkar. Oysa soruşturmanın açılmasından önce ya da soruşturma sırasında, ülke içindeki üreticilerin zarar görmeleri söz konusu olabilir[4]. Bu gibi hallerde, TTK'nın haksız rekabete ilişkin hükümlerine göre dava açılabilir. Kaldı ki, dampinge konu ithalâttan, ülkedeki üretim dalının değil; sadece bazı üreticilerin zarara uğraması da mümkündür. Bu halde de, TTK'nın haksız rekabet hükümlerinden yararlanılabilir[5].

3. Türkiye, Sınaî Mülkiyetin Korunmasına İlişkin Paris Mukavelenamesi'ne katılmış bulunmaktadır. Mukavelename'nin 10. maddesinin (ikinci mükerrer) şekline göre, taraf devletler, haksız rekabet oluşturan davranışların men'i konusunda diğer taraf devlet vatandaşlarına gerekli kanunî korumayı sağlamayı taahhüt etmişlerdir. Ayrıca Mukavelename'nin 10 (birinci mükerrer) ve 2. maddelerine de bkz.

---

(1) Bakanlık, İthalat Genel Müdürlüğü'nün bağlı olduğu Bakanlığı ifade eder (md. 2/j).

(2) *Damping marjı*, normal değerin ihraç fiyatını aştığı miktarı ifade eder (md. 2/g). Normal değer için bkz. md. 2/e.

(3) *Sübvansiyon miktarı* ise, menşe veya ihracatçı ülke tarafından ihraç edilen malın imal, üretim, ihracat veya taşınma aşamasında sağlanan, doğrudan veya dolaylı malî katkı veya GATT (1994) XVI çerçevesinde herhangi bir gelir veya fiyat desteği şeklindeki faydaların tutarını ifade eder (md. 2/h).

(4) **Dirikkan:** Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Damping ve Antidamping Önlemler, İzmir 1996, s. 268-269.

(5) **Dirikkan:** Damping ve Antidamping, s. 272.

III. TTK'DAKİ DÜZENLEME

1. Genel Olarak

TTK'nın haksız rekabete ilişkin hükümleri hazırlanırken, esas itibariyle, İsviçre'de 1986 yılında kabul edilen "Haksız Rekabete Karşı Federal Kanun" hükümlerinden esinlenilmiştir. Diğer yandan, Türk hukukunda yaygın uygulaması olan haksız rekabet konusunda, zaman içinde gelişen uygulama ve doktrin de dikkate alınmıştır[1].

Bu çerçevede İsviçre Kanunu'nun 1. maddesinden esinlenilerek haksız rekabete ilişkin düzenlemenin amacının, bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanması olduğu ifade edilmiştir. "*Bütün katılanlar*" ibaresi, ekonomi, tüketiciler ve toplumun tümünü kapsamaktadır. Dolayısıyla artık rekabet kurallarının, sadece rakipler arası ilişkilerle bağlantılı olarak düşünülmesi mümkün değildir[2].

Böylece koruma altına alınanların çerçevesi de genişletilmiş olmaktadır[3].

2. Haksız Rekabetin Tanımı

Haksız rekabeti aldatıcı hareket veya hüsnüniyet kaidelerine aykırı sair suretlerle iktisadî rekabetin her türlü suistimali olarak tanımlayan ETK 56 çeşitli açılardan yetersiz bulunmuştur.

Her şeyden önce, "iktisadî rekabet" kavramının hukukî bir kavram olmadığı gibi anlam ve içeriğinin de belirsiz olduğu eleştirisi yapılmıştır. Ayrıca "*iktisadî rekabet*" ibaresinin, rakipler arası rekabeti çağrıştırdığı ve bu nedenle gereksiz bir sınırlamaya yol açtığı da belirtilmiştir[4].

---

(1) Bkz. 53 ilâ 63. Maddelere İlişkin Genel Açıklama, TTK'ya ilişkin Hükümet Gerekçesi, s. 84.

(2) Bu yönde bkz. TTK 55'e ilişkin Hükümet Gerekçesi (s. 68).

(3) Artık haksız rekabet hükümleri sadece kişilerin hukukî durumunu değil, tüm katılanların kollektif menfaatlerini, dolayısıyla toplumun, gereği gibi çalışan bir rekabet düzeni kurulmasına ilişkin menfaatini de güvence altına alır (**Henning Bodewig:** Nationale Eigenstaendigkeit und europeaische Vorgaben im Lauterkeitsrecht, GRURInt, 2010, C. 59, S. 7, s. 552).

(4) Ancak belirtmek gerekir ki; ETK döneminde de, haksız rekabetten söz edilebilmesi için fail ile mağdur arasında rekabet ilişkisinin varlığı aranmamaktaydı.

Haksız rekabet açısından önemli olan hususun, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanması olduğu kabul edilince, belli bir davranış biçiminin haksız rekabet oluşturabilmesi için bu davranışın, ETK 56'da olduğu gibi, ayrıca iktisadî rekabetin kötüye kullanılması niteliğinde olup olmadığının araştırılması da anlamsız kalmaktadır[1]. Bu hususta önemli olan, belli bir davranış biçiminin dürüst ve bozulmamış rekabet düzenine zarar verip vermeyeceğinin; rekabetin, olumlu sonuçlarını göstermesini engelleyip engellemeyeceğinin tayin edilmesidir[2].

Dürüst davranma kuralı, haksız rekabetin tanımında belirleyici role sahiptir.

Hukuka uygun, bozulmamış rekabet ortamında katılanlar; piyasanın tüm aktörlerinin (rakipler, mal/hizmet tedarik edenler) dürüst davranış kurallarına göre hareket edeceğine güvenmek hakkını haizdir. Dürüstlük kuralının ihlâl edilmesi halinde güvene aykırı hareket edilmiş olur; bu durum da haksız rekabete yol açar[3].

Bu çerçevede haksız rekabet TTK 54.2'de, rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya dürüstlük kuralına diğer şekillerdeki aykırı davranışlar ile ticarî uygulamalar olarak tanımlanmıştır[4].

TTK 54.2'de yer alan hüküm karşısında haksız rekabetten söz edilebilmesi için *kusura gerek yoktur*. Failin kusurlu davranıp davranmadığı, sadece haksız rekabet nedeniyle hangi tür davaların açılabileceğinin belirlenmesi yönünden önem arz eder. TTK 56.1'e göre tespit, men ve haksız rekabetin sonucu olan maddî durumun ortadan kaldırılması için dava açılmasında kusur şartı aranmadığı halde[5] haksız rekabet nedeniyle tazminat istenebilme-

(1) TTK 54 ilâ 63 üncü Maddelere İlişkin Genel Açıklamalar, TTK'ya İlişkin Hükümet Gerekçesi, s. 84-85.

(2) **Bektaş:** Haksız Rekabet Hukukunda Dürüst ve Bozulmamış Rekabeti Sağlama Amacı (TTK m. 54)..., Batider, 2018, C. 34, S. 3, s. 295-296.

(3) TTK'ya İlişkin Hükümet Gerekçesi (s. 85).

(4) Tanım daha kısa ve öz olarak, "rakipler, tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen dürüstlük kuralına aykırı her tür davranış" şeklinde yapılabilirdi. Aldatıcı, yanıltıcı davranış da, dürüstlük kuralına aykırıdır; ayrıca vurgulanması gerekmez.

(5) Ancak internet üzerinden yapılan haksız rekabette içeriği kontrol yükümlülüğü

si, kusurun varlığına bağlıdır (bkz. TTK 56.1.d).

3. Başlıca Haksız Rekabet Halleri

TTK'da, haksız rekabete ilişkin genel hükme (md. 54.2) yer verildikten sonra uygulamada sık karşılaşılan, dürüstlük kuralına ters düşen bazı davranış örnekleri sayılmıştır (md. 55)[1].

TTK 55'teki sayma, madde metninden de anlaşılacağı üzere sınırlayıcı nitelikte değildir.

TTK md. 55'te sayılmamakla birlikte, genel hüküm olan 54.2. maddenin kapsamına giren davranışlar da haksız rekabet oluşturur. TTK 55'te sayılan kategorilerden birinin kapsamına girdiği saptanan davranış için artık, genel hükme (md. 54.2) göre bir inceleme yapılmasına gerek kalmaz[2]; bu davranışın doğrudan haksız rekabete yol açtığı kabul olunur.

TTK 55'te sözü edilen durumlar altı kategori içinde toplanmıştır.

İlk kategoriyi, *dürüstlük kuralına aykırı reklamlar ve satış yöntemleriyle diğer hukuka aykırı davranışlar* oluşturmaktadır (md. 55.1.a).

Bu anlamda reklam, bir mal veya hizmetin satışını ya da kiralanmasını sağlamak, hedef kitleyi oluşturanları bilgilendirmek, ikna etmek amacıyla herhangi bir mecrada yazılı, görsel ve işitsel ve benzeri yollarla gerçekleştirilen pazarlama iletişimi niteliğindeki duyuruları ifade eder (Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 4.1.n).

Başkalarını veya onların mallarını, iş ürünlerini, fiyatlarını, faaliyetlerini yanlış, yanıltıcı veya gereksiz yere incitici açıklamalarla kötülemek haksız rekabet sayılır (TTK 55.1.a.1)[3].

---

bulunmayan yer sağlayıcının (haksız fiile iştirak eden olarak) sorumluluğu, hukuka aykırı yayının kendisine bildirilmesi ya da bilebilecek durumda olduğunun ispatıyla mümkündür [11. HD, 21.1.2020, E. 2019/5303, K. 629 (THD, 2020, C. 15, S. 168, s. 1759-1760)].

(1) TTK 55'teki örnekler 1986 tarihli İsviçre Kanunu'ndan yararlanılarak (md. 3-8) hazırlanmıştır.

(2) Bkz. TTK 55'e ilişkin Hükümet Gerekçesi.

(3) Buna karşılık, ifade özgürlüğü çerçevesinde olay ve şahsî fikirler kural olarak açıklanabilir. Olumsuz açıklama veya beyanlar, tek başına haksız rekabet oluşturmaz. Kötüleme içeren açıklama ancak yanlış, yanıltıcı ya da gereksiz yere incitici ise, haksız rekabet olarak nitelendirilebilir [11. HD, 28.5.2018, E. 2016/12322, K. 3983 (Batider, 2018, C. 34, S. 3, s.

Kendisi, ticarî işletmesi, malları, ürünleri ve faaliyetleri hakkında gerçek dışı veya yanıltıcı açıklamalarda bulunmak veya aynı yollarla üçüncü kişiyi rekabette öne geçirmek de haksız rekabet oluşturur (TTK 55.1.a.2). Mal ve hizmetin fiyatının başka bir mal veya hizmete bağlı olması halinde, reklamda yer verilen fiyattan yararlanılabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşullar açıkça gösterilmelidir (Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 13.6).

Reklamda yer alan araştırma sonuçları, bilimsel yayınlardan yapılan alıntılar çarpıtılamaz (Yönetmelik 7.8.a).

Paye, diploma veya ödül almadığı halde bunlara sahipmişçesine davranarak müstesna bir yeteneğe malik olduğu izlenimini uyandırmaya çalışmak veya bu amaçla yanlış unvan yahut meslekî isimler kullanmak da haksız rekabettir. Bu anlamda "yüksek mühendis" olmayan bir kişinin bu unvanı kullanması haksız rekabettir (TTK 55.1.a.3)[1].

2 numaralı alt bendin kapsamına özellikle yanlış ya da yanıltıcı bilgilere dayanan *yanıltıcı* (*aldatıcı*) *reklamlar* girer[2]. Bir reklamda yer alan bilgi,

---

335)]. Aynı yönde 11. HD, 19.12.2018, E. 2017/2370, K. 8090 (Batider, 2019, C. 35, S. 1, s. 257). Bu anlamda bir kişinin, rakibinin ticarî itibarını bozmak ve onun müşterilerini olumsuz yönde etkilemek amacıyla sözde suçlamalarda bulunarak dava açması haksız rekabettir.

Davacı ile aynı alanda faaliyet gösteren şirketlere, davacı aleyhine bir mahkeme kararı olduğu izlenimini uyandıracak şekilde e-posta gönderilmesi, davacının itibarını küçültücü, kötüleyici sonuçlara yol açacağı ve başka firmalar nezdindeki güven ve itibarını sarsacağı için haksız rekabet oluşturur [11. HD, 3.7.2014, E. 47759, K. 12761 (Batider, 2014, C. 30, S. 3, s. 252)].

Sıvı gaz bayiliği yapan bir tacirin, aynı işle uğraşan rakibinin tüplerden gaz çalarak eksik gaz sattığı ve iflâsın eşiğinde olduğu yolunda söylentiler çıkararak onun itibarını zedelemesi de bir haksız rekabet hali teşkil eder. Şikayet hakkının kötüye kullanılması da haksız rekabete vücut verir [11. HD, 20.9.2012, E. 2010/10417, K. 13917 (Batider, 2012, C. 28, S. 4, s. 288-289)].

Dava dışı şirketlere gönderilen fakslarda bilgilendirmenin ötesine geçecek şekilde davacının ticarî itibarını zedeleyecek, müşterilerini kaybetme tehlikesi yaratacak beyanların yer alması haksız rekabet oluşturur [11. HD, 11.4.2016, E. 2015/9337, K. 3898 (Batider, 2016, C. 32, S. 2, s. 298-299)].

(1) Bir firmanın Türkiye temsilcisi olmadığı halde internet sitesinde gerçeğe aykırı olarak Türkiye temsilcisi olduğu yönünde beyanda bulunması, piyasada aynı işi yapan bütün tacirlere yönelik genel nitelikte bir haksız fiil eylemidir [11.HD, 14.10.2020, E. 2019/4607, K. 4111 (Batider, 2020, C. 36, S. 4, s. 190-191)].

(2) Bu hususta bkz. Avrupa Birliği'nin yanıltıcı ve karşılaştırmalı reklamlara ilişkin

gerçeğe uygun olsa da, veriliş biçimi itibariyle tüketicilerde yanlış izlenim doğuruyorsa reklam gene aldatıcı sayılır[1]. Reklamda ürüne ait somut bir özellik veya objektif üstünlük iddiası ileri sürülüyorsa, bu özelliğin en başta ispat edilmiş olması gerekir. Somut özellikleri ispat edici herhangi bir objektif ve bilimsel tespit ya da rapor olmadan reklamda bu özelliğin öne çıkarılması dürüstlük kuralına aykırı olur[2]. Reklamlarda abartılı ifadelerin kullanılmış olması, her zaman reklamın aldatıcı olduğunu göstermez. Örneğin bir benzin şirketinin kendisi tarafından üretilen benzini kullanan araç sahiplerinin, benzin depolarında kaplan taşıdıkları şeklindeki reklamı, abartılıdır ancak aldatıcı değildir[3]. Buna karşılık tek satıcı olmadığı halde tek satıcıymış gibi reklam yapılması[4] ya da tek bir işletmeye sahip olan tacirin unvanında "müesseseleri" kelimesine yer vermesi de bir haksız rekabet oluşturur[5]. Aynı şekilde ilgili kuruluştan izin alınmadan TSE markasının kullanılması[6]; Türkiye'de üretilen bir

---

12.12.2006 tarih ve 2006/114 sayılı Yönergesi.

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 61.3. maddesi de, tüketiciyi aldatıcı, yanıltıcı, istismar edici reklam ve ilanları yasaklamıştır. Aynı yönde 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun 8.1.j; 9.6.c.

6502 sayılı Kanun'un 63. maddesi ile yeniden oluşturulan *Reklam Kurulu*, ticarî reklam ve ilanlarda uyulması gereken ilkeleri belirlemek, bu ilkeler çerçevesinde reklam ve ilanları incelemekle görevli olup, gereğinde bu reklam ve ilanları durdurma ve/veya aynı yöntemle düzeltme, idarî para cezası verme yetkisine sahiptir.

(1) Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 29; 11. HD, 15.1.2015, E. 2014/1273, K. 421 (YKD, 2016, C. 42, S. 4, s. 872); **Göle:** Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicinin Korunması, Ankara 1983, s. 62; **Pedrazzini:** Unlauterer Wettbewerb, Bern 1992, s. 114. Örneğin belli bir firma tarafından üretilen ekmeğin, çocukların gelişimi için gerekli olan vitaminleri içerdiği yolundaki reklam, eğer o ekmekte bulunan vitaminler piyasadaki diğer ekmeklerde de bulunuyorsa, aldatıcıdır (**Göle:** Aldatıcı Reklamlar, s. 70).

(2) 11. HD, 3.12.2019, E. 2018/2964, K. 7755 (YKD, 2020, C. 46, S. 5, s. 1321-1322).

(3) **Göle:** Aldatıcı Reklamlar, s. 64. "En güzel boya" şeklindeki reklamda, ciddiye alınamayacak bir abartı için bkz. **Moroğlu:** Hukukî Mütalâalar, İstanbul 2007, s. 337.

(4) 11. HD, 29.3.1990, E. 2298, K. 2660 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 412, Nr. 9).

(5) 11. HD, 29.11.1973, E. 4778, K. 4768 (**Domaniç:** Şerh, C. 1, s. 193, Nr. 3).

Sadece yüzde kırk hissesi bir bankaya ait olan özel yüksekokulun, kendisini malî ve ekonomik bakımdan daha güçlü göstermek amacıyla, yaptığı ilanlarda sermayesinin tamamının bankaya ait olduğu izlenimini vermesi de haksız rekabettir [TD, 24.9.1970, E. 1537, K. 3345 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 323, dn. 413)].

(6) 11. HD, 8.3.1990, E. 1989/443, K. 1935 (Batider, 1989, C. 15, S. 2, s. 112).

malın yabancı menşeli olduğu yolunda yapılan reklam da[1] aldatıcı niteliktedir. Yabancı bir işletmeden alınan lisansa dayanılarak üretilen mallar için de, bu malların lisans verenin ülkesinde üretildiği izlenimini verecek şekilde reklam yapılamaz[2]. Malların, ağırlık, uzunluk gibi unsurlarında değişiklik yapılmasına rağmen fiyatının aynı kaldığı izlenimini uyandıran ambalaj biçimi de kullanılamaz (Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği A, 20).

Bir Yargıtay kararında da, üretilen otomobil camlarının mikalı olduğu yolunda reklam yapılmasına rağmen sonradan camların mikalı olmadığının anlaşılması halinde yanıltıcı şekilde hareket edilmiş olacağı kabul edilmiştir[3].

5. alt bent ise, karşılaştırmalı (mukayeseli) reklamlarla ilgilidir. Mukayeseli reklam, tanıtımı yapılan mal veya hizmete ilişkin hususlarla aynı amaca ya da aynı amacı karşılamaya yönelik rakip mal veya hizmetlere ilişkin hususların karşılaştırıldığı reklamları ifade eder (Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 4.1.ğ). Mukayese konusu mal ve hizmetlerin, aynı amaca yönelik olması ve aynı ihtiyaca cevap vermesi gerekir (Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 8.1.ç). Mukayese, mal ve hizmetlerin fiyatı dahil bir ya da daha fazla maddî, esaslı, doğrulanabilir ve tipik özellikleri konusunda yapılır (Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 8.1.e). Karşılaştırmanın, aynı amaca yönelik mal/hizmetler arasında, dürüstlük kurallarına uygun biçimde yapılması; başka bir deyişle karşılaştırmanın yanlış, yanıltıcı veya rakibin emeğini, faaliyetini sömürücü, kötüleyici olmaması gerekir[4]. Dolayısıyla bir üretici, ürettiği malın en az başka bir üreticinin malı kadar iyi olduğu yolunda reklam yapamaz. Örneğin "Persil değil, ama en az onun kadar iyi" şeklindeki bir reklam, Persil üreticisinin, uzun bir çaba sonucunda elde ettiği başarıdan, başka bir kişinin

(1) **Göle:** Aldatıcı Reklamlar, s. 105.

(2) **David:** Schweizerisches Wettbewerbsrecht, s. 73.

(3) TD, 10.5.1968, E. 1966/4040, K. 1968/2774 (Batider, 1969, C. 5, S. 2, s. 275-276).

(4) 11. HD, 5.7.2013, E. 2012/6545, K. 14644 (Batider, 2013, C. 29, S. 3, s. 421).

Mukayeseli reklam, reklamın konusunu oluşturan ürün (hizmet) hakkında bilgi verme amacını aşmadığı ve rakibin çıkarlarını zorunlu olanın üzerinde zedelemediği ölçüde hukuka uygun sayılır. Bu hususta bkz. **Yılmaz:** Türk Ticaret Kanunu'na Göre Karşılaştırmalı Reklamda İtibardan (Tanınmışlıktan) Gereksiz Yere Yararlanma Yasağı, Batider, 2017, C. 33, S. 2, s. 57 vd. Bu çerçevede, mukayeseli reklamlarda rakiplere ait isim, marka, logo, ticaret unvanına da yer verilebilir (bkz. Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 8.2).

herhangi bir ücret ödemeden ve çaba göstermeden yararlanması anlamını taşıyacağından, haksız rekabet teşkil eder[1].

"En iyi", "en büyük", "en eski" şeklindeki reklamlar da, gerçeğe uygun olduğu sürece, aldatıcı sayılmaz[2]. Bilimsel araştırma sonuçlarının reklamlarda kullanılması halinde ise, tüm sonuçların tam ve doğru olarak tüketiciye yansıtılması gerekir. Bilimsel araştırma sonuçlarından bir kısmının yanlış değerlendirmelere yol açacak şekilde açıklanması, aldatıcı reklam teşkil eder[3]. Reklam verenler ticarî reklamlarında yer alan iddialarını ispatla yükümlüdürler (TKHK 61.6).

Başkasının malları, iş ürünleri, faaliyet ve işleri ile karıştırılmaya (iltibas) yol açacak yöntemlere başvurulması da, bir diğer haksız rekabet halidir (TTK 55.1.a.4). Bu anlamda "karıştırılma" öncelikle mal ya da iş ürünlerinin *dış görünüşleri itibariyle* yanıltmayı, kandırmayı, yanlış algılanmaya neden olmayı ifade eder[4]. Tescilli bir ticaret unvanı, işletme adı, marka başka bir kişi tarafından iltibasa yol açacak şekilde kullanılırsa, tescili yaptırmış olan kişi, ilgili özel hükümlere dayanarak (TTK 52; SMK 149 vd.) hakkını koruyabilir. Dolayısıyla TTK 55.1.a.4'e dayanılması, özellikle unvan, işletme adı, marka gibi tanıtma vasıtalarının *tescilli olmadığı* hallerde önem kazanır. Bu durumda TTK 55.1.c'ye dayanılması da söz konusu olabilir[5].

Seçilmiş bazı mal veya iş ürünlerini birden çok kere tedarik fiyatının altında satışa sunmak, bu durumu reklamlarda özellikle vurgulamak suretiyle,

---

(1) **David:** Schweizerisches Wettbewerbsrecht, s. 94.

Bir kişi adından, ticaret unvanından yahut bir reklam kampanyası ile sağlanmış bulunan itibardan haksız olarak yararlanılamaz (Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 11.1.b).

(2) **Göle:** Aldatıcı Reklamlar, s. 87, 99-100; **David:** Schweizerisches Wettbewerbsrecht, s. 96.

"Boyada birinci" şeklindeki bir reklamın, ne bakımdan birinciliği ifade ettiği anlaşılamadığından yanıltıcı olduğu kabul edilmiştir [11. HD, 22.12.1992, E. 1991/4992, K. 11613 (Batider, 1993, C. 17, S. 1, s. 125)]. Bu karara ilişkin karşı oy yazısına (s. 126-127) ve **Moroğlu:** Karşılaştırmalı Reklam ve Yargıtay Kararları, XI. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (13-14.5.1994), Ankara 1994, s. 11 vd.'na da bkz.

(3) **Göle:** Aldatıcı Reklamlar, s. 88.

(4) TTK 55.1.a.4'e ilişkin Hükümet Gerekçesi'ne bkz.

(5) Alan adlarına ilişkin yasal düzenleme bulunmadığından alan adlarının, haksız rekabet hükümlerine göre korunması mümkündür [11. HD, 28.3.2008, E. 2007/1677, K. 4071 (YKD, 2010, C. 36, s. 8, s. 1454-1455)]. Ancak bu hususta ayrıca bkz. SMK 7.3.d.

müşterilerini kendisinin ya da rakiplerinin yeteneği hakkında yanıltmak da başka bir haksız rekabet halidir (TTK 55.1.a.6)[1].

Müşteriye, satın alacakları mal yanında hediye vermeyi, sair avantajlar sağlamayı vaad ederek, onun, sunumun kalitesi, fiyatı hakkında fazla düşünmeden satın almaya yönlendirilmesi de, dürüstlük kuralına aykırı düşer (TTK 55.1.a.7). Ayrıca bkz. Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 15.1.b.c.

Saldırgan satış yöntemleri kullanmak suretiyle müşterinin karar verme özgürlüğünü sınırlamak (TTK 55.1.a.8). Bu anlamda beklenmedik bir anda evin kapısına gelerek veya yoldan zorla çevirerek yapılan satışlar da haksız rekabet oluşturur[2]. Saldırgan satış yönteminin belirlenmesi ile ilgili olarak bkz. Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 31.

TTK 55.1.a.9'da ise; malların, iş ürünlerinin, faaliyetlerin, özelliklerini, kullanım amaçlarını, tehlikelerini gizleyerek müşterilerin yanıltılması hali vurgulanmıştır.

TTK 55.1.a hükmünün 10, 11 ve 12. alt bentleri, doğrudan tüketicinin korunması ile ilgili haksız rekabet hallerini düzenlemektedir. Amaç, tüketici kredilerinde, taksitli satış veya benzeri satış şartlarında, formlarda, ilan ve reklamlarda kullanılan belirsiz, yanıltıcı, aldatıcı, eksik ifadelere karşı tüketicilerin korunmasıdır[3]. Taksitle satış sözleşmesinde bulunması gereken hususlar, BK 253/III'te sayılmıştır.

---

(1) Satış fiyatlarının aynı tür malların benzer hacimde alımında uygulanan tedarik fiyatının altında olması halinde yanıltmanın varlığı karine olarak kabul olunur.

Ekmeklerin meslek odası tarafından belirlenen satış fiyatından daha düşük bedelle satılması, tedarik fiyatının altında satış niteliğini taşıdığından haksız rekabet oluşturur [11. HD, 10.11.2020, E. 1120, K. 4883 (Batider, 2020, C. 36, S. 4, s. 192)].

(2) Burada söz konusu olan *satış yöntemleri*dir; satışa yardımcı bir araç olan reklamlar ve özellikle saldırgan reklamlar bu bendin kapsamına girmez. Saldırgan reklamlar konusunda genel hüküm (TTK 54.2) uygulanır (TTK 55.1.a.8'e ilişkin Hükümet Gerekçesi). Satışa sunulan yeni bir vitaminin kullanılmamasının sağlık yönünden çok tehlikeli olacağı şeklindeki reklam, saldırgan niteliktedir. Bu konuda bkz. Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 8.3 ve Ek (Haksız Ticarî Uygulama Olarak Kabul Edilen Örnek Uygulamalar) A, 10.

(3) TTK 55.1.a.10-12'ye ilişkin Hükümet Gerekçesi ve 11. HD, 1.7.2020, E. 2019/3551, K. 3376 (Batider, 2020, C. 36, S. 3, s. 254).

TTK 55.1'in (b) bendinde, *sözleşmenin taraflarından birinin sözleşmeyi ihlâle veya sona erdirmeye yöneltilmesi* hali düzenlenmiştir.

Haksız rekabet hukukunun temelini oluşturan emek ilkesinin bir yansıması olan (c) bendinde, *başkalarının iş ürünlerinden*[1] *yetkisiz yararlanma* hali, dürüstlüğe aykırı bir davranış olarak değerlendirilmiştir. Hükmün kapsamına, fikrî mülkiyet hukukunda özel olarak korunmayan iş, faaliyet, üretim yönünden önem taşıyan teklif, hesap, plân gibi ürünlerden izinsiz yararlanmak girer[2].

İzinsiz olarak ele geçirdiği bilgileri, iş sırlarını değerlendirmek; başkasına ait üretim veya iş sırlarını hukuka aykırı olarak ifşa etmek de haksız rekabettir (TTK 55.1.d)[3].

Bu bend anlamında *sır*, sadece hiç bilinmeyeni değil, ancak uzun ve masraflı bir çalışma sonucunda elde edilebilen bilgileri de ifade eder. Sırrın, mutlaka yeni (orijinal) nitelikte olmasına gerek yoktur. İsim ve adres yanında başka bazı bilgileri de içeren müşteri listesi, bu anlamda sır sayılabilir[4].

Bendin kapsamına, işletmenin, üretim, dağıtım, organizasyon ve yönetim alanında oluşturduğu teknik-ticarî bilgi ve tecrübelerin (*know-how*) değerlendirilmesi hali de girer.

TTK 55.1.e'de ise, özellikle *kanun ya da sözleşmeyle rakiplere de yüklenmiş olan veya bir meslek dalında yahut çevrede olağan olan iş şartlarına uyulmamasının* da dürüstlüğe aykırı bir davranış oluşturacağı gösterilmiştir.

---

(1) İş ürünü, mal kavramından daha geniştir. Bir patent, tasarım, makale, film, sahneye koyuş da iş ürünüdür.

(2) Bu hususta bkz. (c) bendine ilişkin Hükümet Gerekçesi.

Patente bağlanmış sınaî ve ticarî sırlar ise, bu konudaki özel hükümlere göre korunur. Eğer ihtira beratı (patent) alınmamışsa, koruma gene haksız rekabet hükümlerine dayanılarak sağlanır [11. HD, 28.12.1990, E. 8343, K. 8476 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 415, Nr. 15)]. Ticarî sır kavramı için bkz. 23. HD, 21.10.2019, E. 2016/6958, K. 4349 (YKD, 2020, C. 46, S. 2, s. 458-459).

(3) Herhangi bir sınaî hak tescil belgesi ile korunmayan harcıalem RAM makinesinin üretimi için meydana getirilen projenin (iş mahsulünün) izin almaksızın kullanılması da haksız rekabettir. Bu durumda üretilmiş ürünlerin satışı nedeniyle elde edilen kârın değil, bu kârın elde edilmesi için yapılan maliyet kalemlerinin kapsamında kalan izinsiz proje bedelinin elde edilen kâr içindeki oranını dikkate alarak, tazminata hükmetmek gerekir [(11. HD, 5.11.2015, E. 2741, K. 1604 (Batider, 2015, C. 31, S. 4, s. 228)].

(4) **David:** Schweizerisches Wettbewerbsrecht, s. 120.

Örneğin, ülkemizde indirimli satışların[1] belli dönemlerde yapılması ilgili meslek kuruluşlarınca zorunluluk haline sokulmuştur. Bir satıcının belirlenen dönemler dışında indirimli satış yapması haksız rekabet sayılır. Bilgisayar kursları açılması hususunda ilgili Bakanlık'tan izin alınması gerekir; izin alınmadan kurs açılması da haksız rekabettir[2]. Çevre ve gıda mevzuatına aykırı davranışlar da, haksız rekabet oluşturur.

Dürüstlük kuralına aykırı ve özellikle yanıltıcı bir şekilde diğer taraf aleyhine işlem koşulları kullanılması da haksız rekabettir (TTK 55.1.f). Bilindiği üzere (genel) işlem koşulları; düzenleyenin ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir (BK 20/I). Borçlar hukuku açısından, karşı tarafın menfaatine aykırı genel işlem koşulları, kural olarak yazılmamış sayılır (BK 21/I)[3].

---

(1) İndirimli satış reklamlarında yer alması gereken hususlar hakkında bkz. Ticarî Reklam ve Haksız Ticarî Uygulamalar Yönetmeliği 14. Bu hususta ayrıca bkz. Perakende Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun 9, 10.

(2) 11. HD, 15.10.1990, E. 4644, K. 5063 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 413, Nr. 10).

Tek seferlik kullanıma mahsus kapların toplanıp tekrar piyasaya arz edilmesi de haksız rekabettir [11. HD, 1.5.2001, E. 1828, K. 3862 (YKD, 2001, C. 27, S. 11, s. 1710-1711)].

Düğün salonu olarak kullanma kaydı olmayan yerlerin düğün salonu olarak kullanılması haksız rekabet teşkil eder [11. HD, 25.10.2018, E. 2016/12393, K. 6697 (Batider, 2018, C. 34, S. 4, s. 391)].

Buna karşılık mimarî projeye aykırı olarak işletmeye yeni kapı açılmasının, haksız rekabet teşkil etmeyeceği ifade edilmiştir [11. HD, 10.12.2018, E. 2017/2241, K. 7748 (Batider, 2019, C. 35, S. 1, s. 251).

(3) TKHK'da da genel işlem koşulları düzenlenmiş ve tüketiciyle müzakere edilmeden tek taraflı olarak sözleşmeye konulan, tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlerinde dürüstlük kurallarına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan şartların haksız olduğu ve bu koşulların kesin olarak hükümsüz olacağı ifade edilmiştir (md. 5.1, 2). Haksız sözleşme şartlarına ilişkin örnekler için bkz. Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik Ek-1.

Böylece Türkiye, (haksız) genel işlem koşulları konusunda düzenleme zenginliğine kavuşmuştur. TTK, BK ve TKHK'nın hükümleri arasındaki ilişkilerin ve sınırların açıkça ortaya konulması gereklidir.

Haksız rekabet hükümleri arasında genel işlem koşullarının düzenlenmesi ve genel işlem koşullarının haksız rekabet hali olarak ele alınması eleştirilmiştir (**Nomer Ertan:** Haksız Rekabet Hukuku, İstanbul 2016, s. 389, 392).

TTK 55.1.f.1 açısından, yanıltıcı bir şekilde diğer taraf aleyhine doğrudan veya yorum yoluyla uygulanacak kanunî düzenlemelerden önemli ölçüde ayrılan işlem koşulları kullanılması haksız rekabet teşkil eder.

Bu anlamda "kanunî düzenleme", emredici ya da düzenleyici kanun hükümleri ile doktrin ve içtihatlar yoluyla oluşturulan düzeni ifade eder. Kanunî düzenleme, belli ölçüde, hakkaniyeti yansıtır ve bu bağlamda hak ve borçların sözleşme tarafları arasında hakça paylaşılmasını sağlar.

"*Yorum yoluyla uygulanacak kanunî düzenleme*" ibaresi, hükmün kapsamına, isimsiz sözleşmelerin de alındığını gösterir.

TTK 55.1.f.2'de ise, sözleşmenin niteliğine önemli ölçüde aykırı haklar ve borçlar dağılımını öngören, önceden yazılmış genel işlem koşullarını kullananların dürüstlüğe aykırı davranmış olacakları belirtilmektedir. "*Sözleşmenin niteliği*" ibaresi, yapılması amaçlanan sözleşme ile doğrudan ilişkili olmayan olağandışı ve şaşırtıcı hükümleri saptamaya yardımcı olur.

TTK 55.1.f'nin uygulanabilmesi için sözleşmenin diğer tarafının mutlaka tüketici olması gerekmez; hüküm, tacirler arasındaki ilişkilerde de uygulanabilir.

TTK 55'te bu kadar ayrıntılı bir sayım yapılması, haksız rekabet konusunda genel hüküm olan TTK 54.2'nin göz ardı edilmesine ve ileride ortaya çıkacak yeni haksız rekabet türlerinin de 55. maddede sayılan haksız rekabet hallerinden birisinin kapsamı içine sokulması yolunda gereksiz bir çaba gösterilmesine yol açabilir.

4. Haksız Rekabetin Sonuçları

A- Hukukî Sorumluluk

a- Açılabilecek Davalar

TTK 56.1'de haksız rekabet nedeniyle açılabilecek hukuk davaları, *tespit, men, haksız rekabetin sonucu olan maddî durumun ortadan kaldırılması* ve *tazminat davası* olarak sayılmıştır.

Ayrıca TTK 61.1'de, haksız rekabet nedeniyle dava açma hakkına sahip olan kişinin, mahkemeden mevcut durumun olduğu gibi korunmasını, gerek-

li diğer tedbirlerin alınmasını isteyebileceği de gösterilmiştir[1]. Bu hususta, HMK'nın ihtiyatî tedbir hakkındaki hükümleri uygulanır (md. 389 vd.).

TTK 61'e, Adalet Komisyonu tarafından, hükmün fikrî mülkiyet hukukuna ilişkin düzenlemelerle uyumlu hale getirilmesi amacıyla, yeni bazı fıkralar eklenmiştir. TTK 61.2'ye göre, hak sahibinin yetkilerine tecavüz oluşturması halinde cezayı gerektiren haksız rekabet konusu mallara, ithalât veya ihracat sırasında talep üzerine gümrük idareleri tarafından ihtiyatî tedbir niteliğinde elkonulabilir (aynı yönde bkz. SMK 159.2.b).

Böylece, haksız rekabet konusu malların, iç ya da dış piyasalarda dağıtımının önlenmesi imkân dahiline girmiştir. Gümrük idarelerinin elkoyma kararının tebliğinden itibaren on gün içinde[2] esas hakkında ilgili mahkemede dava açılması gerekir; aksi halde elkoyma kararı kalkar (TTK 61.4).

Haksız rekabet fiillerinin iletilmesine aracılık eden hizmet sağlayıcıları aleyhine ihtiyatî tedbir kararı verilmesinin sonuçlarının çok ağır olabileceği; bunun, yerine göre bilgi toplumu hizmetinin tamamen durmasına neden olabileceği dikkate alınarak, hizmet sağlayıcısı aleyhine haksız rekabet davası açılması ve ihtiyatî tedbir kararı verilebilmesi birtakım koşullara bağlanmıştır (TTK 58.4).

Haksız rekabet dolayısıyla tespit, men ve hukuka aykırı durumun ortadan kaldırılması davalarının açılabilmesi için failin kusurlu olması şart değildir. Buna karşılık tazminat davasının açılabilmesi için failin kusurunun bulunması gerekir (TTK 56.1.d).

Haksız rekabete dayalı davalar Fikrî ve Sınaî Haklar Hukuk Mahkemesinin görevi kapsamında değildir[3]. Bu uyuşmazlıkların asliye ticaret mahkemesi önünde görülmesi gerekir.

---

(1) Haksız rekabet alanında ihtiyatî tedbirler yoluyla asıl talebin geçici olarak gerçekleştirilmesinin uygun olacağı yönünde bkz. **Deren Yıldırım:** Marka Hukukunda İhtiyatî Tedbirlere İlişkin Bazı Sorunlar, Ünal Tekinalp'e Armağan, C. 2: Bilgi Toplumunda Hukuk, İstanbul 2003, s. 200 vd.

(2) HMK 397/I'e göre ise, esas hakkındaki davanın, ihtiyatî tedbir kararının uygulanmasının talep olunduğu tarihten itibaren *iki hafta* içinde açılması gerekir.

(3) 20. HD, 20.2.2015, E. 1011, K. 796 (YKD, 2015, C. 41, S. 7, s. 1424).

aa- Tespit davası (TTK 56.1.a)

Tespit davasıyla davalının davranışının haksız rekabet oluşturup oluşturmadığı karara bağlanır.

bb- Men davası (TTK 56.1.b)

Bu davayla, devam eden veya tekrarlanma tehlikesi bulunan haksız rekabet halinin durdurulması istenir.

cc- Haksız rekabetin sonucu olan maddî durumun ortadan kaldırılması davası (TTK 56.1.c)

Bu davayla, haksız rekabetin sonucu olan maddî durumun ortadan kaldırılması, haksız rekabet yanlış veya yanıltıcı beyanlarla yapılmışsa, bu beyanların düzeltilmesi istenir. Örneğin, iltibasa neden olan markayı içeren etiket, ambalajın toplatılarak imha olunması, imalât ve ticaret sırlarını içeren belge ve formüllerin iadesi bu davayla istenir.

Tecavüzün önlenmesi için kaçınılmaz ise, son çare olarak haksız rekabet konusu malların ve bunların üretiminde kullanılan araçların imhası da istenebilir[1].

Örneğin, davacının talebi halinde, davalının elinde bulunan ve haksız rekabete konu oluşturan evsafını yitirmiş standart dışı boş tüplerin imhasına karar verilebilir[2].

dd- Tazminat davası (TTK 56.1.d, e)

Haksız rekabet sonucunda uğranılan zararın giderilmesi için tazminat davası açılması, failin kusurunun bulunması koşuluna bağlıdır.

Tazminat davasında zararı ispat, kural olarak davacıya aittir (BK 50/I). Ancak uygulama, haksız rekabet hallerinde davacının, uğradığı zarar miktarını ispat etmesinin çok zor ve hatta imkânsız olduğunu; zararın, BK 50/II'nin tanıdığı yetkiye dayanılarak hâkim tarafından takdir edilmesinin ise tatminkâr sonuçlar vermediğini ortaya koymuştur. Ayrıca, sadece mağdurun uğradığı zararın tazmin edilmesinin de, bu zarar miktarını aşan haksız rekabet kazan-

(1) Bu hususta bkz. **Arkan:** Marka Hukuku, C. 2, s. 237 vd.; **Nomer Ertan:** s. 415.

(2) 11. HD, 24.10.1994, E. 1295, K. 7773 (YKD, 1995, C. 21, S. 4, s. 595-596).

cından failin yararlanmasına yol açtığı tespit olunmuştur[1]. Hakkaniyete aykırı düşen bu durumu önlemek üzere, TTK 56.1'e "davacı lehine ve (d) bendi hükmünce tazminat olarak hâkim, haksız rekabet sonucunda davalının elde etmesi mümkün görülen menfaatin karşılığına da hükmedebilir" şeklinde bir ekleme yapılmıştır[2]. Böylece davacı, haksız rekabet yüzünden uğramış olduğu zarar miktarını ispat etmek yükümlülüğünden kurtarılmış ve mahkemenin, tazminat olarak davalının *haksız rekabet sonucunda elde etmesi mümkün görülen menfaat karşılığına* da hükmedebilmesine olanak sağlanmıştır. Ancak davacı hem yoksun kaldığı kârın tazminini hem davalının elde etmesi mümkün görülen kazancın ödenmesini isteyemez; bunlardan bir tanesini seçmek zorundadır[3].

Elde edilmesi mümkün görülen maddî menfaat, davalının defterleri üzerinde inceleme yapılarak somut hale getirilir[4]. Hüküm altına alınacak tazminat miktarı, davalının elde ettiği *net* menfaat miktarı kadar olmalıdır; bu nedenle, tazminat miktarına esas alınan dönemde davalının ödediği vergilerin kazanç miktarından düşülmesi gerekir[5].

11. HD, 16.12.1999 tarihli bir kararında[6], TTK 56.1 (ETK 58/I) uyarınca hükmolunacak tazminatın, haksız rekabet sonucunda davalının elde etmesi mümkün görülen menfaatle sınırlı olması gerektiğini belirterek, davalının ticarî faaliyetleri nedeniyle elde ettiği üç yıllık kârın tamamına tazminat

---

(1) Bu hususta bkz. ETK'ya ilişkin Adliye Encümeni Mazbatası, s. 365.

(2) 1943 tarihli İsviçre Kanunu'nda, haksız rekabetten elde edilen kazancın tazminat olarak ödenmesini öngören bir hüküm yer almamıştı. Ancak mahkemeler -özellikle patent hukuku alanında- vekâletsiz iş görme hükümlerinden yararlanarak, kazancın mağdura verilmesini kabul etmişlerdir (**Pedrazzini:** s. 208; **v. Büren:** s. 172-173, Nr. 22-23). 1988'de yürürlüğe giren yeni İsviçre Kanunu'nda, kişilik haklarının korunmasıyla ilgili İsvMK'nın 28a (MK 25) maddesine paralel biçimde, davacının, haksız rekabet yoluyla elde edilen kazancın vekâletsiz iş görme hakkındaki hükümler çerçevesinde kendisine verilmesini isteyebileceğini öngören açık bir hükme yer verilmiştir (md. 9/II).

Haksız rekabetin esas itibariyle "başkasına ait işin görülmesi suretiyle" gerçekleşmiş olduğu hallerde, örneğin başka bir kişinin kullanmakta olduğu tanıtma vasıtasının haksız kullanımında olduğu gibi, menfaat devrinin istenebileceği belirtilmiştir (**Nomer Ertan:** s. 427).

(3) **Pedrazzini:** s. 209; **Teoman:** Yaşayan Ticaret Hukuku, C. 1, Kitap: 2, İstanbul 1993, s. 250.

(4) 11. HD, 18.10.1982, E. 4115, K. 3971 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 391, Nr. 12).

(5) 11. HD, 7.3.1991, E. 771, K. 1570 (İKİD, 1991, S. 368, s. 8176).

(6) E. 5830, K. 10402 (Batider, 2001, C. 21, S. 1, s. 290-291).

olarak hükmedilmesinin, davalının, davacının markasını faaliyetlerinde kullanmamış olsaydı hiçbir iş yapamayacağı anlamına geleceğini, bu durumun da hayatın olağan akışına ters düşeceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla davalı kârının tamamının haksız rekabet sonucunda elde edildiğini söylemek mümkün değildir. Kararda, davacının isteyebileceği tazminatın bu ilkeler çerçevesinde tayin olunması gerektiği ifade olunmuştur. Belirtmek gerekir ki, davalı kârının ne kadarlık kısmının haksız rekabet dışında elde edildiğinin tespiti, oldukça güç bir iştir.

Haksız rekabet halinde maddî tazminatın yanı sıra eğer BK 58'de gösterilen koşullar mevcutsa, manevî tazminat da istenebilir (TTK 56.1.e).

TTK 56.1'de sayılan tüm davalar dolayısıyla mahkeme, davayı kazanan tarafın talebi üzerine kesinleşen hükmün ilan edilmesine de karar verebilir (TTK 59)[1]. Davayı kazananın talebi olmadan resen ilan yapılmasına karar verilemez[2]. Hükmün ilanı, dava açılırken talep edilmelidir.

İlânın şekil ve kapsamını tayin mahkemeye aittir. İlân masrafları, davayı kaybeden tarafından ödenir.

b-Davacı ve Davalı Sıfatı

aa- Davacı

i- Zarar gören veya zarar görme tehlikesine maruz bulunan kimse: Haksız rekabet yüzünden ekonomik çıkarları (müşterileri, kredisi, meslekî itibarı, ticarî faaliyetleri) bakımından zarar gören veya zarar görme tehlikesine maruz bulunan kişi, dava açmaya yetkilidir (TTK 56.1)[3]. Bu konumda olan kişiler, genellikle haksız rekabet fiilini işleyenin *rakipleridir*. Ancak taraflar arasında rekabet ilişkisinin bulunmadığı hallerde dahi haksız rekabet teşkil eden davranışın, ekonomik çıkarlara zarar vermesi söz konusu olabilir.

---

(1) Bu talep, sonuçta haklı çıkmak kaydıyla davalı tarafından da yapılabilir (**v. Büren:** s. 179, Nr. 39). Zira, haksız rekabette bulunduğu iddiasıyla bir kimse aleyhine dava açılması, onun ticarî itibarını sarsar. Gerçek durumun üçüncü kişilerce öğrenilmesinde, sonuçta haklı çıkan davalının da menfaati vardır. Davalı, bu talebini cevap dilekçesinde ileri sürmelidir.

(2) 11. HD, 18.2.1992, E. 4377, K. 1874 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 436, Nr. 12).

(3) Oysa BK 57'de dava açma hakkı, sadece haksız rekabet sonucunda müşterileri azalan ya da bunları kaybetme korkusuna maruz bulunan kişiye tanınmıştır.

Dava açma hakkı, ekonomik çıkarları yönünden zarara uğrayan ya da zarar görme tehlikesine maruz bulunan kimseye tanınmış olduğundan, tüzel kişilerde doğrudan zarara uğraması söz konusu olmayan *ortakların* ve *yönetim kurulu üyelerinin* şahsen dava açmaya hakları yoktur[1]. Aynı nedenden ötürü, işletmede çalışan *işçiler* de dava açamazlar.

Acaba, Türkiye'ye ithali yasak olan bir mala ait markanın veya özel ambalaj şeklinin izinsiz olarak yerli bir üretici tarafından kullanılması halinde "zarar görme tehlikesi" gerçekleşmiş sayılabilir mi? Yargıtay, bu gibi hallerde, ithalât rejiminin değiştirilmesinin ve bu ürünlerin Türkiye'ye ithaline izin verilmesinin her zaman söz konusu olabileceğine işaret ederek, zarar görme tehlikesinin mevcut bulunduğuna karar vermiştir[2].

ii- Müşteriler: Haksız rekabet yüzünden ekonomik çıkarları zarar gören veya böyle bir tehlikeyle karşılaşabilecek olan *müşteriler* de TTK 56.1'de sözü edilen davaları açabilirler (TTK 56.2). ETK'da müşterilerin dava açabilmesi için sadece zarar görme tehlikesinin varlığı yeterli değildi. 1988 yılında yürürlüğe giren yeni İsviçre Kanunu'nun 10/I. maddesinden esinlenilerek TTK'da, müşterilerin dava açma hakları genişletilmiş ve zarar görme tehlikesinin varlığı da yeterli kabul edilmiştir. Ancak müşteriler, araçların ve malların imhasını isteyemezler (TTK 56.2). Bu hükmün gerekçesi açıklanmamıştır.

Müşterilere tanınan dava hakkının sembolik bir anlamı bulunduğu ve uygulamada haksız rekabet nedeniyle müşteriler tarafından dava açılması yoluna pek başvurulmadığı görülmüştür[3]. TTK 56.3'te olduğu gibi meslekî ve ekonomik birliklere dava açma imkânı verilmesinin, müşterilere tanınan dava yetkisine duyulan ilginin azalmasına neden olduğu ifade edilmiştir[4].

iii- Meslekî ve ekonomik birlikler, tüketicilerin ekonomik çıkarlarını koruyan kuruluşlar, kamusal nitelikli kurumlar: Ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları, borsalar ve tüzüklerine göre üyelerinin ekonomik çıkarlarını koruma-

---

(1) **David:** Schweizerisches Wettbewerbsrecht, s. 168.

(2) 11. HD, 22.11.1985, E. 4677, K. 6377 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 392-393, Nr. 17). Aynı yönde **Ansay:** Yabancı Markaların Türkiye'de Himayesi, Batider, 1963, C. 2, S. 2, s. 274-275.

(3) **Pedrazzini:** s. 228; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 472; **Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 358.

(4) **Pedrazzini:** s. 228.

ya[1] yetkili bulunan diğer ekonomik birlikler de, TTK 56.1 hükmünün (a), (b) ve (c) bentlerindeki davaları açabilirler (TTK 56.3)[2]. TTK 56.3 uyarınca ayrıca tüzüklerine göre tüketicilerin ekonomik çıkarlarını koruyan sivil toplum kuruluşları ile kamusal nitelikteki kurumlar da TTK 56.1'in (a)-(c) bentlerine göre dava açabilirler. Tüketicilerin ekonomik çıkarlarını koruyan sivil toplum kuruluşlarının hukukî kalıplarının önemi yoktur; bunlar dernek veya vakıf niteliğinde olabilir.

Ülkemizde, BankK'nın 80/e maddesiyle kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan Türkiye Bankalar Birliği ile özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak üzere faaliyet gösteren katılım bankalarının üye oldukları Türkiye Katılım Bankaları Birliği'ne, üyeleri arasındaki haksız rekabeti önlemek üzere gerekli her türlü tedbiri almak ve uygulamak görevi verilmiştir[3]. Bu çerçeve içinde T. Bankalar Birliği ve T. Katılım Bankaları Birliği de bankalar arasındaki haksız rekabet nedeniyle TTK 56.3'e dayanarak tespit, men ve hukuka aykırı durumun ortadan kaldırılması için dava açabilir.

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ile kurulmuş kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olan Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği de, aynı yetkilere sahiptir (bkz. md. 24.7.c).

SPK uyarınca yatırım hizmet ve faaliyetlerinde bulunmaya yetkili kılınmış kuruluşlar ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlardan Kurulca uygun görülenler tüzel kişiliği haiz kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan T. Sermaye Piyasası Birliği'ne üye olmak zorundadırlar. Birlik, haksız rekabeti önlemek amacıyla gerekli tedbirleri almaya yetkilidir (SPK 74.2.c).

---

(1) Ancak birliğin amacının münhasıran üyelerinin ekonomik çıkarlarını korumak olmasına gerek yoktur. Üyelerinin ekonomik çıkarlarını korumanın, tüzükte ikinci derecede bir uğraşı konusu olarak gösterilmesi de yeterlidir (**Pedrazzini:** s. 230).

(2) TTK 56.3'ün bu kısmı, ETK 58/III ile büyük ölçüde benzerdir. Ancak dava açmaya yetkili diğer ekonomik birliklerin dava açma hakkı, artık ETK'dan farklı olarak, "kendilerinin veya şubelerinin azalarının bir ve ikinci fıkralar gereğince dava açma hakkını haiz olması"na bağlı değildir. Aynı yönde İsviçre Haksız Rekabet Kanunu 10/II-a.

(3) T. Bankalar Birliği Statüsü 4 (RG, 17.7.2006, S. 26231); T. Katılım Bankaları Birliği Statüsü 4 (RG, 28.2.2006, S. 26094).

Gayrımenkul değerleme uzmanlığı lisansına sahip olanların üye olduğu Türkiye Değerleme Uzmanları Birliği'ne de, gayrımenkul piyasasının ve gayrımenkul değerleme faaliyetlerinin gelişmesini sağlamak, haksız rekabeti önlemek amacıyla gerekli tedbirleri almak görev ve yetkisi verilmiştir (SPK 76/4).

Ödeme kuruluşları ve elektronik para kuruluşları, Türkiye Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları Birliği'ne üye olmak zorundadırlar (7192 sayılı Kanun md. 15). Birlik de, üyeleri arasındaki haksız rekabeti önlemek amacıyla gerekli her türlü tedbiri almak ve uygulamakla görevlendirilmiştir.

TTK 56.3'te yer alan bu hüküm, haksız rekabetin sadece rakiplerin çıkarını değil, aynı zamanda belli bir mesleğin, tüketicilerin, kısacası toplumun çıkarlarını da zedeleyeceği düşüncesinden hareketle kabul edilmiştir[1].

TTK 56.3'te sözü edilen kuruluşlar, haksız rekabet nedeniyle tazminat davası açamaz; tazminat talep hakkı, zarar gören kişiye ve müşterilere tanınmıştır.

bb- Davalı

i- Haksız rekabeti yapan: Haksız rekabet teşkil eden davranışta bulunan kişi, fail.

ii- Çalıştıran: TTK 57.1'e göre haksız rekabet fiili, hizmet veya işlerini gördükleri esnada çalışanlar veya işçiler tarafından işlenmiş olursa, tespit,

---

(1) ETK'da da benzer bir düzenleme yer almıştı (md. 58/III). Bu hükümler, *topluluk davası*nın (grup davası) Türk hukukundaki öncü düzenlemeleri niteliğindedir. HMK 113'te özel olarak düzenlenen topluluk davası ile dernek ve diğer tüzel kişiler, üyelerinin yahut temsil ettikleri kesimin menfaatlerini korumak için kendi adlarına ilgililerin haklarının tespiti, hukuka aykırı durumun giderilmesi ya da ilgililerin gelecekteki haklarının ihlâl edilmesinin önüne geçilmesi için dava açabilir. Aynı yönde bkz. TKHK 73.6, 74.

Topluluk davası ile ilgili olarak ileride dernek ve diğer tüzel kişilere tazminat davası açma hakkının tanınması da gündeme gelecektir. Özellikle haksız rekabet alanında, dava açmaya değmeyecek ufak zararların toplanarak büyük rakamlara ulaştığı hallerde dernek, vakıf ve meslekî kuruluşlara tazminat davası açma hakkının tanınması kaçılmazdır. Nitekim 2004 tarihli Alman Haksız Rekabet Kanunu'nda, meslekî-ekonomik birlik, tüketici kuruluşu ve sanayi-ticaret odalarına, haksız rekabet yasağına aykırı davranılması halinde elde edilen kazancın federal bütçeye ödenmesini isteme hakkı verilmiştir (§ 10). Bu hüküm, çok sayıda ilgiliye zarar verecek nitelikte ağır haksız rekabet fiillerinin işlenmesini önleme amacına yöneliktir.

men ve hukuka aykırı durumun ortadan kaldırılması davaları, çalıştıranlara karşı da açılabilir. Açılacak bu davalar dolayısıyla çalıştıran, BK 66'da öngörülen kurtuluş beyyinesinden yararlanamaz.

Buna karşılık çalıştıran aleyhine açılacak tazminat davaları, BK 66'ya tâbidir (TTK 57.2).

iii- Yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmeni, program yapımcısı, ilan servisi şefi, işletme veya kuruluş sahibi: Haksız rekabet, her türlü basın, yayın, iletişim ve bilişim işletmeleriyle veya ileride gerçekleşecek teknik gelişmeler sonucunda faaliyete geçecek kuruluşlar aracılığıyla işlenmişse tespit, men ve hukuka aykırı maddî durumun ortadan kaldırılması davası, yazının, programın, iletinin sahipleri ile ilan veren aleyhine açılabilir (TTK 58.1). Ancak bunlar, sahiplerinin veya ilan verenin haberi olmadan ya da onayına aykırı olarak yayımlanırsa, iletinin veya ilan verenin kim olduğunun bildirilmesinden kaçınılırsa ya da diğer sebeplerden ötürü yazılı basında yayımlanan şeyin[1], programın, görüntünün, ses veya iletinin sahibinin veya ilan verenin meydana çıkarılması veya aleyhlerine Türkiye'de dava açılması mümkün olmazsa, söz konusu davalar, yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmeni, program yapımcısı, görüntüyü, sesi, iletiyi yayan, iletişim ve bilişim aracına koyan veya koyduran kişi ve ilan servisi şefi, bunlar gösterilemiyorsa, işletme veya kuruluş sahibi aleyhine açılabilir (TTK 58.1.a-c). Sayılan kişilerden birinin kusuru halinde, dava, sıraya bakılmaksızın kusurlu kişi hakkında açılabilir (TTK 58.2).

Bilgi toplumu çağında, bir bilginin sadece erişimini gerçekleştiren hizmet sağlayıcılarının, haksız rekabeti oluşturan içerikle ilgili olmayacakları düşünülerek, TTK 58'e, TBMM görüşmeleri sırasında eklenen 4. fıkra ile bu kişiler bakımından bir sorumsuzluk hali öngörülmüştür. Bu hükme göre hizmet sağlayıcıları aleyhine dava açılabilmesi için, hizmet sağlayıcısının haksız rekabet fiilinin iletimini başlatması, alıcısını veya haksız rekabeti oluşturan içeriği, seçmiş ya da haksız rekabeti gerçekleştirecek şekilde değiştirmiş olması gerekir.

---

(1) "Yazılı basında yayımlanan şey" ibaresi, geniş kapsamlıdır. Bu ibarenin içine, yazı, haber, resim, karikatür ve benzerleri girer (bu hususta bkz. TTK 58'e ilişkin Adalet Komisyonu Gerekçesi).

c-Hükmün Başka Bir Kişi Hakkında İcra Olunması

TTK 56.4 uyarınca men ve hukuka aykırı maddî durumun ortadan kaldırılması davaları sonucunda fail aleyhine verilen hüküm, haksız rekabete konu malları, doğrudan veya dolaylı bir şekilde failden ticarî amaçla elde etmiş olan kişiler hakkında da icra olunur. Dolayısıyla haksız rekabet nedeniyle açılan men davası sonucunda alınan hüküm, karıştırmaya yol açan malları satışa arz etmek üzere dükkânında bulunduran kişi hakkında da icra olunabilir. Haksız rekabet nedeniyle mağdur duruma düşen kişinin haklarını etkili şekilde korumak amacıyla kabul edilen bu düzenlemenin, kesinleşen bir hükmün davada taraf olmayan kimseler hakkında icra edilemeyeceği yolundaki usul ve icra hukuku ilkesine ters düştüğü belirtilmiştir[1].

d-Zamanaşımı

Haksız rekabet davalarının, davaya hakkı olan tarafın bu hakkının doğumunu öğrendiği günden itibaren bir ve her halde bunların doğumundan itibaren üç yıl içinde açılması gerekir (TTK 60.1. Karş. BK 72). Ancak haksız rekabet fiili, 5237 sayılı T. Ceza Kanunu'na göre daha uzun zamanaşımı süresine tâbi olan bir suç oluşturuyorsa, ceza zamanaşımı, hukuk davaları hakkında da geçerli olur (TTK 60.1, 2. cümle)[2].

Men davalarında zamanaşımı süresi söz konusu değildir. Zira haksız rekabet fiili devam ettiği sürece zamanaşımı işlemeye başlamaz; haksız rekabetin son bulduğu ve tekrarlanma tehlikesinin söz konusu olmadığı hallerde ise esasen men davasının açılabilmesi mümkün değildir[3].

---

(1) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 476. Bu konuda ayrıca bkz. **Nomer Ertan (Ülgen,** Ticarî İşletme Hukuku): s. 617.

(2) Eğer ceza davası açılmamışsa, fiilin suç niteliğinde olup olmadığını hukuk hâkimi takdir edecektir [4. HD, 27.1.2003, E. 2002/10674, K. 844 (YKD, 2003, C. 29, S. 8, s. 1188)].

(3) HGK, 19.2.1969, E. 1966/T-485, K. 130 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 368-369, Nr. 497); TD, 28.5.1964, E. 5649, K. 1938 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 415, Nr. 571). Ayrıca bkz. **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 476. Ancak, davalının tesciline uzun süre (yaklaşık dokuz yıl) suskun kalan davacının haksız rekabet iddiasının, MK 2'de yazılı iyiniyet kuralı çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir [11. HD, 22.4.2008, E. 2007/3728, K. 5436 (YKD, 2009, C. 35, S. 6, s. 1093-1094)].

Zamanaşımı, haksız rekabet teşkil eden davranış tekrarlandıkça kesilip yeniden başlar[1].

Ancak haksız rekabet fiilinin başladığı tarihten çok sonra dava açılması, yerine göre MK 2'ye aykırı düşer ve davanın reddini gerektirir[2].

B- Cezaî Sorumluluk

Hangi haksız rekabet fiillerinin cezayı gerektireceği TTK 62.1'de gösterilmiştir. Cezaî takibata, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, 56. madde gereğince hukuk davasını açma hakkını haiz olanlardan birinin şikâyeti üzerine başlanır (TTK 62.1).

Tüzel kişilerin işlerini görmeleri sırasında bir haksız rekabet fiili işlenirse, ceza sorumluluğu, tüzel kişi adına hareket eden veya etmesi gerekmiş olan organın üyeleri veya ortaklar hakkında uygulanır (TTK 63.1, 1. cümle). Haksız rekabet, tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmişse, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine de karar verilebilir (TTK 63.1, 2. cümle).

---

(1) TD, 19.2.1968, E. 1966/2487, K. 984 (Batider, 1968, C. 4, S. 4, s. 724); 11. HD, 16.9.1988, E. 5219, K. 5008 (İKİD, 1991, S. 363, s. 7863).

(2) Bu hususta bkz. 11. HD, 10.2.2015, E. 2014/4099, K. 1628 (YKD, 2016, C. 42, S. 4, s. 874 vd.); **Karahan:** Sessiz Kalma Nedeniyle Hakkın Kaybı İlkesi, Batider, 2001, C. 21, S. 1, s. 280 vd.

ONUNCU BÖLÜM

TİCARÎ DEFTERLER

I. GENEL OLARAK

Tacir, ticarî işlemleriyle ticarî işletmesinin iktisadî ve malî durumunu, borç-alacak ilişkilerini ve her hesap dönemi içinde elde edilen sonuçları açıkça ortaya koyabilmek için defter tutmak zorundadır (TTK 64.1). İşletme faaliyetlerinin oluşumu ve gelişmesi defterlerden izlenebilmelidir.

Tacirlerin ticarî defter tutmalarını öngören ilk düzenleme, 1673 tarihli Emirname ile Fransa'da yapılmıştır. Bundan sonra, hemen hemen her ülkede ticarî defterler konusunda özel hükümler kabul edilmiştir.

Tacirin defter tutması her şeyden önce kendisinin yararınadır. Tacir, düzgün şekilde tutacağı defterler aracılığıyla işletmesinin gerçek durumunu anlamak, işlerinin gelişimini izlemek ve geçmişte yapmış olduğu işlemleri saptamak imkânını bulur.

Defter tutma, tüzel kişi tacirlerin ortakları bakımından da büyük öneme sahiptir. Şirket tarafından tutulan defterler ve bu defterlere uygun şekilde çıkarılan bilânço, ortakların, şirketin gerçek durumunu, kâr mı zarar mı ettiğini anlamalarına yarar. Bunların incelenmesinden sonra ortaklar, şirketin bozulan malî durumunun düzeltilmesi için gerekli tedbirleri alma yoluna giderler[1].

Vergi yükümlüsünün durumunun tam ve doğru şekilde saptanabilmesi için Devlet de, defter tutulması konusu ile yakından ilgilidir. Bu hususta bkz. VUK 171.

Ülkemizde ticarî defter tutulmasını öngören ilk düzenleme, 1850 tarihli Kanunname-i Ticaret'te yer almıştır. 1926 tarihli Ticaret Kanunu'nun ticarî

(1) Örneğin bkz. TTK 376.

defterlere ilişkin hükümleri de, 1850 tarihli Kanunname-i Ticaret'ten alınmıştır. Ticarî defterlere ilişkin hükümlerin eskimiş olduğu ve vergi kanunları ile uyum içinde bulunmadığı dikkate alınarak, ETK ile bu konuda yeni bir düzenleme yapılmıştı.

Daha sonraki yıllarda muhasebe tekniği alanına bilgisayar ve mikrofilmlerin girmesi, ETK'nın hazırlanması sırasında düşünülmesi mümkün olmayan bazı yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bazı yabancı kanunlarda bu gelişmeler dikkate alınarak, defter kayıtlarının veri taşıyıcılarına yüklenmesine izin verilmiştir (örneğin bkz. ATK 239/IV). İsviçre Borçlar Kanunu'nun 962 ve 963. maddelerinde 1975 yılında yapılan değişiklikle, belli bazı defterlerin mikrofilm şeklinde, belge ve yazışmaların da mikrofilm veya veri taşıyıcılarına yüklenerek saklanmasına izin verilmiştir. Bu gelişmeler, ETK'nın, ticarî defterlerin tutulması ve saklanmasına ilişkin hükümlerinde değişiklik yapılmasını zorunlu hale getirmişti.

Avrupa Topluluğu içinde yürütülen hukukun birleştirilmesi çalışmaları muhasebe alanına da taşmış ve üye devletler bu alanda kabul edilen yönergeler paralelinde kendi ulusal hukuk sistemlerini değiştirmişlerdir. Örneğin Almanya'da 1985 yılında kabul edilen Kanun'la (*Bilanzrichtliniengesetz*), Ticaret Kanunu'nun ticarî defterlere ilişkin hükümleri (§ 38-47b) yürürlükten kaldırılmış ve bu hususta yeni hükümler kabul edilmiştir (3. Kitap, Ticarî Defterler, § 238-339).

TTK'nın ticarî defterlere ilişkin hükümlerinin hazırlanmasında bu çalışmalardan yararlanılmıştır.

II. DEFTER TUTMA YÜKÜMÜNE TÂBİ OLANLAR

Tacir statüsünde olan kişiler defter tutmakla yükümlüdür (TTK 18.1, 64.1). Tacirin birden fazla işletmesi varsa her bir işletme için ayrı defter tutulur.

TTK 12.2'ye göre bir ticarî işletme kurup açtığını, sirküler, gazete, radyo ve diğer ilan vasıtalarıyla halka bildirmiş veya işletmesini ticaret siciline kaydettirerek durumu ilan etmiş olan kişi, fiilen işletmeye başlamamış olsa bile tacir sayılır. Tacir sayılan kişinin de, tacir sıfatına bağlanan sonuçlara katlanması gerekir. Dolayısıyla bu kişiler de defter tutmak zorundadırlar.

Bir ticarî işletme açmış gibi işlemlerde bulunan ve iyiniyetli üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumlu olanlar da defter tutmakla yükümlüdür[1]. Zira tacir gibi sorumlu olan kişi (TTK 12.3), sadece tacir olmanın külfetlerine katlanır; nimetlerinden yararlanamaz. Defter tutma da, tacirlere yüklenen bir yükümlülüktür. Kaldı ki, tacir gibi sorumlu olan bir kişiyle işlem yapan iyiniyetli tacirin tutmuş olduğu defterleri kendisi lehine kanıt olarak kullanabilmesi de, tacir gibi sorumlu olan kişinin defter tutma yükümlülüğüne tâbi kılınmasını gerektirir (bkz. HMK 222).

Bir ticarî işletmenin adî şirket aracılığıyla işletilmesi halinde ortaklar tacir sıfatına sahip olduklarından (TTK 12.1), her bir ortağın ayrı ayrı defter tutması gerekir.

TTK 195.5 uyarınca tacir sayılan hâkim teşebbüsler de, bunlar bakımından bir istisna hükmüne yer verilmemiş olduğu için, ticarî defter tutacaklardır.

Tacirlere ilişkin hükümler donatma iştiraki hakkında da uygulanacağından (TTK 17), donatma iştiraki defter tutmakla yükümlüdür.

Esnaflar, ticarî defter tutma yükümüne tâbi değildirler. Nitekim esnaflara da uygulanacak TTK hükümlerini gösteren TTK 15'te, ticarî defterlerle ilgili 64 vd.daki maddelerden hiç söz edilmemiştir.

III. TUTULMASI GEREKEN TİCARÎ DEFTERLER

ETK'ya göre tacirin, ticarî işletmesinin ekonomik ve malî durumunu, borç ve alacak ilişkilerini ve her iş yılı içinde elde edilen sonuçları tespit etmek amacıyla tutması zorunlu olan defterler[2] iki gruba ayrılmaktaydı: *İsmen sayılmak suretiyle gösterilen zorunlu defterler* ve *ismen gösterilmemekle birlikte ticarî işletmenin nitelik ve öneminin tutulmasını zorunlu kıldığı diğer defterler.*

---

(1) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 121; **Ülgen:** Ticarî Defterlerle İspat, Batider, 1967, C. 4, S. 1, s. 87-88.

Ancak tacir gibi sorumlu olan kişiler, tutmuş oldukları defterleri kendi lehlerine kanıt olarak kullanamazlar.

(2) Başta VUK (md. 171 vd.) olmak üzere bazı özel düzenlemelerde de defterlere ilişkin hükümler yer almıştır. Örneğin BankK 37; Kamu İktisadî Teşebbüsleri Hakkındaki 233 sayılı KHK 33-34 ve Sigortacılık Kanunu'nun 18.4. maddesi. Ayrıca bkz. Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği 18; Vakıflar Yönetmeliği 51.

İsviçre ve Almanya'da tutulması zorunlu olan defterler Kanun'da ismen gösterilmemiş, bunların tümüyle işletmenin niteliğine göre belirlenmesi ilkesi kabul edilmiştir (İsvBK 957, ATK 238). Zira işletmelerin nitelik ve özellikleri birbirinden farklıdır, buna bağlı olarak da bir işletme için tutulması zorunlu görülen defter, diğeri için gereksiz sayılabilir.

TTK'nın 6335 sayılı Kanun'dan önceki şeklinde ise ETK'da benimsenmiş olan ayırım, uygun görülmeyerek terk edilmiş ve tutulması zorunlu temel defterler olan yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defteri dışında tutulacak defterlerin *T. Muhasebe Standartları Kurulu* tarafından belirlenmesi esası kabul edilmişti (md. 64.5)[1].

TTK'nın 6335 sayılı Kanun'la değişik 64.3 maddesinde ise sadece yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defterinden söz edilmiştir[2].

---

(1) Sonradan 660 sayılı KHK ile T. Muhasebe Standartları Kurulu kaldırılmış ve onun yerine Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu kurulmuştur. Kurum, kamu tüzel kişiliğini haiz ve idarî özerkliğe sahip olup, Maliye Bakanlığı ile ilişkilendirilmiştir [660 sayılı KHK 3.1 ve Kuruluşların Bağlı ve İlgili Oldukları Bakanlıkların Değiştirilmesi ile İlgili İşlem (RG, 26.11.2011, S. 28124)]. Kurum'un organlarından olan Kurul, uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları ve Denetim Standartlarını oluşturmakla görevlidir (660 sayılı KHK 9.1.a, c).

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun Maliye Bakanlığı ile ilişkilendirilmesinin sonuçta, Kurum'un, Maliye Bakanlığı'nın vesayeti altına girmesine neden olacağı söylenmiştir.

(2) TTK'ya tâbi gerçek ve tüzel kişiler VUK'un defter tutma ve kayıt zamanıyla ilgili hükümlerine uymak zorundadırlar. TTK hükümleri; VUK ve diğer vergi kanunlarının hükümlerinin uygulanmasına engel oluşturmaz (TTK'nın 6335 sayılı Kanun'la değişik 64.5. maddesi).

VUK'da defter tutma açısından tacirler, *birinci sınıf* ve *ikinci sınıf* tacirler olarak ikiye ayrılmıştır (md. 176). Birinci ve ikinci sınıf tacirleri ayırdetmekte kullanılan ölçütler için bkz. VUK 177-178.

Birinci sınıf tacirler *bilânço esasına* göre defter tutmakla yükümlüdürler. Bu tacirler esas itibariyle, yevmiye defteri, defteri kebir ve envanter defteri tutarlar (md. 182). İmalât işiyle uğraşan ve diğer bazı özel alanlarda (bankacılık, bankerlik, sigortacılık ve nakliyecilik gibi) faaliyet gösteren birinci sınıf tacirler başka bazı defterleri de tutmakla yükümlüdürler (bu hususta bkz. md. 197-209).

İkinci sınıf tacirler ise, *işletme hesabı esasına* göre sadece işletme hesabı defteri ve günlük perakende satış ve hasılat defteri tutarlar (md. 193). Günlük kasa defteri, günlük perakende satış ve hasılat defteri tutma yükümü, 4369 sayılı Kanun'un 82. maddesi ile kaldırılmıştır.

Ayrıca aynı hükme göre, pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ve genel kurul toplantı ve müzakere defteri gibi işletmenin muhasebesiyle ilgili olmayan defterler de tutulması gerekli ticarî defterlerdir (TTK 64.4'e de bkz.).

TTK 64.3'le verilen yetkiye dayanılarak hazırlanan Ticarî Defterlere İlişkin Tebliğ'in[1] 5.1. maddesinde her tacirin, gerçek veya tüzel kişi olup olmadığına bakılmaksızın, yevmiye defteri, envanter defteri ve defteri kebiri tutmakla yükümlü olduğu belirtildikten sonra; bunlara ek olarak şahıs şirketlerinin genel kurul toplantı ve müzakere defteri[2], anonim şirketlerin pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defteri, limited şirketlerin de pay defteri ve genel kurul toplantı ve müzakere defteri[3] tutmak zorunda olduğu ifade edilmiştir (Ticarî Defterlere İlişkin Tebliğ 5.2 ve 3).

Özel hukuk hükümlerine göre idare edilmek veya ticarî şekilde işletilmek üzere kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ve tüzel kişiliği bulunmayan işletmeler ile kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarıdan fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar tarafından kurulan, tüzel kişiliği bulunmayan ticarî işletmeler ile bunlara benzeyen ve tüzel kişiliği bulunmayan diğer ticarî teşekküller de yevmiye defteri, envanter defteri ve defteri kebiri tutmakla yükümlüdür (Ticarî Defterlere İlişkin Tebliğ 5.4).

Gerçek kişi tacirler için bir kolaylık getirilmiş ve bu grup tacirlerden, VUK'a göre ikinci sınıf tüccar sayılanların, yeni bir düzenleme yapılıncaya kadar sadece işletme hesabı esasına göre defter tutmalarına izin verilmiştir (Ticarî Defterlere İlişkin Tebliğ, geçici md. 1).

Yevmiye defteri, kayda geçilmesi gereken işlemleri tarih sırasıyla ve maddeler halinde tertipli olarak yazmaya mahsus defter[4]; defteri kebir de,

---

(1) RG, 19.12.2012, S. 28502.

(2) Genel kurul, şahıs şirketlerinde -kollektif ve komandit şirket- ortaklar kurulunu ve gereğinde ortakların tümünü ifade eder (Ticarî Defterlere İlişkin Tebliğ 3.1.b, 11.3).

(3) Limited şirketlerde müdür veya müdürler kurulunun yönetimle ilgili olarak aldıkları kararlar, genel kurul toplantı ve müzakere defterine kaydedilebileceği gibi, ayrı bir müdürler kurulu karar defterine de yazılabilir (Ticarî Defterlere İlişkin Tebliğ 11.4).

(4) *"Kayda geçirilmesi gereken işlemler"* tacirin ticarî işletmesi dolayısıyla malvarlığında meydana gelen ve mal, para veya senet verilmesi gibi kıymet hareketlerini gerektiren işlemlerdir.

yevmiye defterine geçirilmiş olan işlemleri sistemli bir şekilde hesaplara dağıtan ve tasnifli olarak bu hesaplarda toplayan defter olarak açıklanabilir (Ticarî Defterlere İlişkin Tebliğ 6, 7).

Envanter defterine ise, ticarî işletmenin açılışında ve sonraki her hesap döneminin[1] sonunda taşınmazlar, alacaklar, borçlar, nakit para tutarı ve varlıklar ile borçların değerleri kaydedilir[2]. Tacir ayrıca bir gelir tablosu da hazırlar (TTK 68.2). Bilânço[3] ile gelir tablosu, yıl sonu finansal tablolarını oluşturur (TTK 68.3). Envanter ve finansal tabloların hazırlanmasında uyulması gereken ilkeler için bkz. TTK 66-81.

Defter kayıtlarının belgeye dayanması gerekir.

TTK 64.4'te, pay defteri (TTK 499, 594), yönetim kurulu karar defteri, genel kurul toplantı ve müzakere defteri (TTK 375.1.f) gibi işletmenin muhasebesiyle ilgili olmayan defterlerin de ticarî defter sayılmasının amacı, uygulamada, başta ispat konusunda olmak üzere önemli işlevler yüklenen söz konusu defterlere, ciddiyet kazandırmak ve onları ticarî defterlere uygulanan kurallara (açılış-kapanış tasdiki gibi, TTK 64.3) tâbi kılmaktır.

IV. DEFTER TUTMA USULÜ

Ticarî defterleri tutma zorunluluğu, işletmeyi ticaret siciline tescil ettirme yükümlüğünün doğduğu andan itibaren başlar (TTK 87). Defter tutma zorunluluğunun sona ermesi ise; tacir sıfatının, tacir sayılma ya da tacir gibi sorumlu olma statüsünün son bulmasına kadar devam eder. Sözü edilen ilk iki halde, tacir kaydının ticaret sicilinden silinmesi esas alınabilir; son halde (tacir gibi sorumlu tutulma) ise defter tutma yükümlülüğünün son bulması, somut olayın koşullarına göre belirlenir[4].

---

(1) Hesap dönemi (hesap yılı) on iki ayı geçemez (TTK 64.2, 2. cümle).

(2) Envanter, kısaca işletmenin aktif ve pasifini değerleriyle gösteren liste demektir (TTK 66.1 ve bu hükme ilişkin Hükümet Gerekçesi'ne bkz).

Envanter, bilânçodan önce çıkarılmış olmalıdır, zira bilânço envantere dayanır.

(3) Bilanço, tacirin, ticarî faaliyetinin başında ve her faaliyet döneminin sonunda, varlık ve borçlarının tutarlarının ilişkisini gösteren finansal tabloyu (açılış bilânçosu ve yıllık bilânço) ifade eder (TTK 68.1).

(4) TTK 64.1'e ilişkin Hükümet Gerekçesi'ne bkz.

TTK'nın, 6335 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten önceki şeklinde, Türk işletmelerinin uluslararası piyasalarla bütünleşmesini kolaylaştırmak üzere defterlerin, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını (UFRS) yansıtan şekilde hazırlanan Türkiye Muhasebe Standartlarına (TMS); bu standartlarda hüküm bulunmayan hallerde doğrudan UFRS'ye göre tutulması şart kılınmıştı (TTK 88, 64.1)[1].

TTK'nın, 6335 sayılı Kanun'la değişik 64.1. maddesinde ise, defterlerin TMS'ye göre tutulması zorunluluğundan vazgeçilmiş ve bu hususta sadece defterlerin, üçüncü kişi uzmanlara makul bir süre içinde yapacakları incelemede işletmenin faaliyetleri ve finansal durumu hakkında fikir verebilecek şekilde tutulmasından söz edilmiştir. Ayrıca, ticarî defterlerin fizikî veya elektronik ortamda nasıl tutulacağı, defterlere kayıt zamanı, onay yenileme ile açılış ve kapanış onaylarının şekli ve esasları Ticarî Defterlere İlişkin Tebliğ'de ayrıntılarıyla gösterilmiştir (md. 13-23).

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan TMS'ye uymak ve uygulamak yükümü, sadece münferit ve konsolide tabloların hazırlanmasında geçerli olacaktır (TTK'nın 6335 sayılı Kanun'la değişik 88.1. maddesi)[2].

TTK'nın 398. maddesi gereğince de bağımsız denetime tâbi olan anonim şirketlerin ve şirketler topluluğunun[3] finansal tabloları, (bağımsız)

---

(1) Bu konuda bkz. TTK 64 ve 88'e ilişkin Hükümet Gerekçesi.

Oysa ETK'da tacirler uygulayacakları muhasebe usulünü seçmede serbest bırakılmıştı.

(2) TTK'nın, 6335 sayılı Kanun'la değişik 528.1-2 maddelerine göre bankalar ile diğer kredi kurumlarının, finansal kiralama ve faktöring gibi finansal şirketlerin, sigorta ve reasürans şirketlerinin, Sermaye Piyasası Kanunu kapsamındaki tüm kurumların finansal tabloları ile konsolide finansal tablolarına ilişkin olarak TMS'de ve Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca belirlenmiş idari düzenlemelerde hüküm bulunmayan hallerde, söz konusu alanları düzenlemek ve denetlemek üzere kurulan kurum, kurul ve kuruluşların özel kanunlarında yer alan hükümler uygulanır.

TMS'de, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca belirlenmiş finansal tablolara ilişkin idari düzenlemelerde ve özel kanunlarda hüküm bulunmayan hallerde TTK hükümleri uygulanır.

(3) Denetime tâbi olacak şirketler Bakanlar Kurulunca belirlenecektir (TTK'nın 6335 sayılı Kanun'la değişik 397.4. maddesi). Bu hususta bkz. 2018/11597 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG, 26.5.2018, S. 30432).

denetçi[1] tarafından Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca yayımlanan uluslararası denetim standartları ile uyumlu T. Denetim Standartları'na göre denetlenir.

Defterlere yazımlar, eksiksiz, doğru, zamanında ve düzenli olarak yapılır (TTK 65.2). İşlemlerin, işin hacmine ve gereğine uygun olarak muhasebenin düzen ve vuzuhunu bozmayacak bir zaman zarfında kaydedilmesi şarttır; kayıtlar, kural olarak on günden fazla geciktirilemez (Ticarî Defterlere İlişkin Tebliğ 21.3 ve 4). Kısaltma, rakam, harf ve semboller kullanıldığı takdirde bunların anlamlarının açıkça belirtilmesi gerekir (TTK 65.1). Defterde yer alan kayıt, önceki içeriği belirlenemeyecek şekilde çizilemez, değiştirilemez; kayıt sırasında mı yoksa daha sonra mı yapıldığı anlaşılamayan değiştirmeler yasaktır (TTK 65.3).

Defterler, veri taşıyıcıları (CD, magnet, elektronik ortam) aracılığıyla tutulabilir[2]. Ancak bu defterlerin tutuş biçimi ve uygulanan yöntemler TMS'ye uygun olmalıdır. Defterlerin elektronik ortamda tutulması halinde ayrıca, saklanma süresince (bkz. TTK 82.5) bilgilere ulaşılmasının ve bu süre içinde bunların kolaylıkla okunmasının temin edilmiş olması da şarttır (TTK 65.4). Bu konuda ayrıca bkz. Ticarî Defterlere İlişkin Tebliğ 23.

Ticaret Bakanlığı, pay defteri, yönetim kurulu karar defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defterlerinin elektronik ortamda tutulmasını zorunlu kılabilir (TTK 64.4).

1. Kullanılacak Dil

Ticarî defterler ve gerekli diğer kayıtlar Türkçe olarak tutulur (TTK 65.1)[3]. İktisadî Müesseselerde Mecburî Türkçe Kullanılması Hakkında 805

---

(1) Bağımsız denetçi için bkz. TTK 400 ve TTK'nın geçici 6. maddesinde değişiklik yapan 6353 sayılı Kanun'un 64. maddesi.

(2) TTK 379.4 uyarınca bağımsız denetime tabi olan şirketlerin ise, e-defter uygulamasına geçme zorunlulukları vardır [Elektronik Defter Genel Tebliği (Sıra No. 1)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Sıra No. 3), 3.2.1-2]. Ayrıca bkz. Tebliğ 3.2.5.

(3) Ancak gereğinde yabancı ortağa bilgi verilebilmesini temin için, defterlerin hiçbir hukukî değer taşımayan ikinci bir nüshasının, yabancı dilde tutulması mümkündür.

VUK 215.1'de, Türkçe kayıtlar bulunmak kaydıyla defterlerde başka dilden kayıt da yapılabileceği gösterilmiştir.

sayılı Kanun'un 1. maddesinde de, Türk tabiiyetindeki şirket ve müesseselerin, Türkiye dahilindeki her türlü işlem, sözleşme, haberleşme, hesap ve defterlerini Türkçe tutmakla yükümlü oldukları gösterilmiştir[1]. Bu hükme aykırı hareket edilmesi halinde yabancı dilde düzenlenmiş belgeler, ilgili şirket ve müessese lehine dikkate alınamaz (805 sayılı Kanun 4).

Yılsonu finansal tabloları da, Türkçe ve Türk Lirası ile düzenlenir (TTK 70)[2].

3218 sayılı Kanun hükümlerine göre kurulan serbest bölgelerde gümrük ve kambiyo yükümlülüklerine ilişkin Türk mevzuatı uygulanmaz (md. 6/II). Serbest bölgede cereyan eden faaliyetlerle ilgili ödemeler, dövizle yapılır (3218 sayılı Kanun 9/I)[3]. Bu hususta ayrıca bkz. Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ (No. 2008-32/34), 8.19. Serbest bölgede faaliyet gösterenlerin tutmak zorunda oldukları defter ve belgelerle ilgili olarak düzenleme yapmaya Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkili kılınmıştır (3218 sayılı Kanun 6/III). Bu çerçevede hazırlanan 348 numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nin 4/II. maddesi ile serbest bölgelerde, kuru T.C. Merkez Bankasınca günlük olarak belirlenen bir yabancı para birimi ile de defter tutulmasına izin verilmiştir[4].

2. Defterlerin Onaylanması

Fizikî ortamda tutulan yevmiye defteri, defteri kebir, envanter defteri, pay defteri, yönetim kurulu karar defteri, genel kurul toplantı ve müzakere defteri açılış onayına tâbidir (TTK 64.3). Bu onay, kuruluş sırasında ve kullanılmaya başlanmadan önce noter tarafından yapılır. İzleyen faaliyet dönemle-

(1) Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı şirket ve müesseseler için bu zorunluluk, Türk tabiiyetindeki kişi ve kuruluşlarla yaptıkları ve Türk resmî makamlarına ibraz etmek zorunda oldukları defter ve belgelere hasredilmiştir (md. 2).

(2) VUK 215.2'ye göre kayıt ve belgelerde Türk para birimi kullanılır; belgeler, Türk parası karşılığı gösterilmek koşuluyla yabancı para birimine göre de düzenlenebilir. Yurt dışındaki müşteriler adına düzenlenen belgelerde Türk parası karşılığının gösterilmesi şartı aranmaz. Ayrıca md. 215.1.b'ye de bkz.

(3) Ancak 2017/10718 sayılı karar ile, serbest bölgelerdeki faaliyetler ile ilgili ödemelerin döviz veya Türk lirası ile yapılmasına da izin verilmiştir. 2017/10718 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı için bkz. RG, 20.9.2017, S. 30186.

(4) **Ülgen** (Ticarî İşletme Hukuku): s. 657-658.

rindeki açılış onayları, defterlerin kullanılacağı faaliyet döneminin ilk ayından önceki ayın sonuna kadar yaptırılır. Pay defteri ile genel kurul toplantı ve müzakere defteri, yeterli yaprak bulunmak kaydıyla, izleyen faaliyet dönemlerinde de açılış onayı yaptırılmaksızın kullanılabilir.

Yevmiye defterinin kapanış onayı, izleyen hesap döneminin altıncı ayının sonuna kadar, yönetim kurulu karar defterinin kapanış onayı ise izleyen hesap döneminin birinci ayının sonuna kadar notere yaptırılır (6455 sayılı Kanun'la değişik TTK 64.3, 4. cümle).

Ticaret şirketlerinin ticaret siciline tescili sırasında defterlerin açılışı, ticaret sicil müdürlüklerince de onaylanabilir[1]. Ancak anonim ve limited şirketlerin ticaret siciline tescili sırasında defterlerin açılış onayları ticaret sicili müdürlükleri tarafından yapılır (7099 sayılı Kanun'la değişik TTK 64.3, 6. cümle).

Ticarî defterlerin elektronik ortamda tutulması halinde noter veya sicil müdürlüğü onayı aranmaz (6099 sayılı Kanun'la değişik TTK 64.3, 7. cümle).

Ticarî defterlerin elektronik ortamda tutulması halinde ise, defter açılışında ve yevmiye defteri ile yönetim kurulu karar defterinin kapanışında noter onayı aranmaz.

Fizikî ve elektronik ortamda tutulan ticarî defterlerin onay yenileme, açılış ve kapanış onaylarının şekil ve esasları Ticarî Defterlere İlişkin Tebliğ'de gösterilmiştir.

Ticarî defterlerin açılış ve kapanışlarının onaya tâbi tutulması ile, tacirin sonradan defter düzenleyerek kendi lehine kullanmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Defterleri onaylatma yükümünü yerine getirmeyen tacirin defterleri "kanuna uygun şekilde" tutulmuş sayılmaz ve defter kayıtları tacir lehine kanıt olarak dikkate alınmaz. Bu defterlerdeki kayıtlar tacirin sadece aleyhine kanıt olarak kullanılabilir (HMK 222.4).

---

(1) Böylece, kuruluş işlemlerinin tek merkezde -ticaret sicil müdürlüğü- sonuçlandırılmasını sağlayarak, kuruluş işlemlerini basitleştirmek amaçlanmıştır.

Açılış onayının noter tarafından yapıldığı hallerde noter, ticaret sicili tasdiknamesini aramak zorundadır (TTK 64.3, 6. cümle).

V. DEFTER VE BELGELERİN SAKLANMASI

Tacir, ticarî defterlerini, envanterlerini, bilânçolarını, finansal tablolarını ve yıllık faaliyet raporlarını ve bu belgelerin anlaşılabilirliğini kolaylaştıracak diğer belgeleri, aldığı-gönderdiği ticarî mektupları[1] ve kayıtların dayanağını teşkil eden belgeleri, on yıl boyunca saklamakla yükümlüdür (TTK 82.1 ve 5)[2]. Saklama süresi, ticarî defterlere son kaydın yapıldığı, envanter ve bilânçoların düzenlendiği, ticarî yazışmaların yapıldığı takvim yılının bitişiyle işlemeye başlar (TTK 82.6)[3].

Bilânçolar ve finansal tablolar hariç olmak üzere, TTK 82.1'de sayılan belgeler, görüntü veya veri taşıyıcılarda da saklanabilir (TTK 82.3). Bunun için gerekli koşullar TTK 82.3.a-b'de gösterilmiştir. Kayıtlar TTK 65.4, 2. cümle hükmüne göre elektronik ortama alınıyor ise, bilgiler, bilgisayar yerine basılı olarak da saklanabilir (TTK 82.4).

Gerçek kişi tacirin, ölümü halinde mirasçıları; ticareti terk etmesi halinde ise, kendisi defter ve kâğıtları saklamakla yükümlüdür (TTK 82.8). Mirasın resmî tasfiyesi veya tüzel kişinin sona ermesi halinde defter ve kâğıtlar on yıl süreyle sulh mahkemesi tarafından saklanır (TTK 82.8, son cümle).

Saklama süresi içinde yangın, su baskını veya yer sarsıntısı gibi bir afet ya da hırsızlık nedeniyle ticarî defter ve belgeleri zıyaa uğrayan tacir[4], zıyaı öğrendiği tarihten itibaren on beş gün içinde ticarî işletmesinin bulunduğu yer yetkili mahkemesine başvurarak *zayi belgesi* verilmesini istemelidir (TTK 82.7)[5]. Maddede, "yangın, su baskını veya yer sarsıntısı *gibi* bir

---

(1) TTK 82.2 uyarınca ticarî mektup, bir ticarî işe ilişkin tüm yazışmaları ifade eder.

(2) VUK'da ise, defter ve belgelerin, bunların ilgili bulundukları yılı izleyen takvim yılından başlayarak beş yıl süreyle saklanması zorunluluğu öngörülmüştür (md. 253).

(3) Belgelerin saklanmasıyla ilgili olan 64.2. maddenin, 82. madde altında yer alması gerekirdi.

(4) Tacirin saklama ve ibraz yükümlülüğü bulunan ticarî mektup ve ıslak imzalı belgeler için de zayi belgesi verilebilir [11. HD, 11.6.2015, E. 2467, K. 8162 (Batider, 2015, C. 31, S. 3, s. 154)].

Zayi davası, ancak tacirler tarafından tutulması gereken evrak hakkında açılabilir; tacir sıfatı bulunmayan kişinin tutmakla yükümlü olduğu serbest meslek kazancı defterinin çalınması halinde zayi davası açılamaz [11. HD, 30.3.2015, E. 16, K. 4436 (Batider, 2015, C. 31, S. 2, s. 431)].

(5) "*Ticarî işletmenin bulunduğu yer yetkili mahkemesi*" ifadesi, TTK 5.1 gereğince asliye ticaret mahkemesine işaret eder.

afet sebebiyle" defter ve belgelerin zıyaa uğramasından söz edildiği dikkate alınarak, sınırlayıcı bir düzenleme yapılmadığı kabul edilmelidir. Dolayısıyla defter/belgelerin, basiretli bir tacirden beklenen tüm tedbirlerin alınmış olmasına rağmen zıyaa uğramaları halinde de zayi belgesi verilmelidir[1]. Buna karşılık boş bir arsaya park edilen araç içinde bulunan ticarî defterlerin çalınması halinde basiretli bir tacirden beklenen dikkat ve özen gösterilmemiş sayılacağından, zayi belgesi verilmesi yolundaki talebin reddi gerekir[2]. Ticarî defter ve belgelerin kaybedilmiş olduğu iddiasının, samimi ve inandırıcı bulunması da lâzımdır. Kimliği bilinmeyen hırsızların binanın çatısındaki kapağı kırarak büroya girdikleri ve ticarî defterleri çaldıkları yolundaki iddia, hırsızların kendileri için hiçbir ekonomik değer taşımayan ticarî defterleri çalmak için bu kadar zahmetli ve riskli bir işe girişmeyecekleri düşünülerek inandırıcı görülmemiş ve zayi belgesi verilmesi talebi reddolunmuştur[3].

Ticarî defterlerin kimin elinde bulunduğu biliniyorsa, zayi belgesi verilmesi talebinin reddi gerekir[4]. Henüz kullanılmamış (boş) defterlerin zıyaı halinde de zayi belgesi verilmesi istenemez[5].

Ticarî defter ve belgelerin zıyaa uğraması halinde tacir, zıyaı öğrendiği tarihten itibaren on beş gün içinde mahkemeye başvurmalıdır (TTK 82.7). Bu süre, hak düşürücü niteliktedir[6].

---

(1) HGK, 25.9.1985, E. 1984/11-12, K. 1985/728 (YKD, 1986, C. 12, S. 9, s. 1255-1256); 11. HD, 1.11.1988, E. 4960, K. 6318 (YKD, 1989, C. 15, S. 3, s. 369); 11. HD, 16.11.2000, E. 7371, K. 8995 (YKD, 2001, C. 27, S. 8, s. 1207).

(2) 11. HD, 14.12.1981, E. 3656, K. 5419 (YKD, 1982, C. 8, S. 2, s. 214-215); 11. HD, 6.5.1992, E. 1990/8239, K. 1992/5931 (Batider, 1991, C. 16, S. 2, s. 165-166). Aynı şekilde bisiklet arkasında taşınan ticarî defterlerin kaybedilmesi halinde de zayi belgesi verilemez [11. HD, 14.12.1981, E. 3909, K. 5409 (**Doğanay:** Şerh, C. 1, s. 380, dn. 514)]. Ticarî defterlerin bekçi kulübesinde saklanması da, hayatın olağan akışına uygun düşmez [11. HD, 14.11.1988, E. 1856, K. 6724 (YKD, 1989, C. 15, S. 7, s. 977-978)]. Ticarî defter ve kâğıtlar iş yerindeki muslukların açık bırakılması sonucu zıyaa uğramışsa, bunların korunması için gereken tedbirler alınmamış olduğundan zayi belgesi verilmesi istenemez [11. HD, 11.6.1991, E. 2170, K.3924 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 461, Nr. 46)].

(3) 11. HD, 1.11.1988, E. 4960, K. 6318 (YKD, 1989, C. 15, S. 3, s. 368-369).

(4) *11. HD, 22.11.1979, E. 5241, K. 5338* (**Eriş:** 1. Baskı, s. 441, Nr. 616).

(5) 11. HD, 27.5.1991, E. 2021, K. 3482 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 461, Nr. 44).

(6) 11. HD, 16.11.1973, E. 4994, K. 4523 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 439, Nr. 608).

On beş günlük sürenin dolmasından sonra yapılan başvuru üzerine verilen zayi belgesinin iptali mümkündür [TD, 7.8.1961, E. 281, K. 2345 (Batider, 1963, C. 2, S. 1, s. 118-119)].

Ticarî defter ve belgeleri zıyaa uğrayan tacirin, zayi belgesi verilmesi yolundaki talebinde zıyaa uğrayan belgeleri tek tek belirtmesi şart değildir[1].

Zayi belgesi verilmesi yolundaki dava hasımsız olarak açılır[2]. Talebin reddine ilişkin mahkeme kararı tacir tarafından temyiz edilebilir[3].

Zayi belgesi kesin kanıt niteliğinde değildir[4]. Karşı taraf bu belgeye rağmen defter ve belgelerin zayi olmadığını iddia ve ispat edebilir.

VI. DEFTERLERLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜKLERE UYULMAMASININ SONUÇLARI

Ticarî defterlerini; üçüncü kişi uzmanların makul süre içinde yapacakları incelemede işletmenin faaliyetleri ve finansal durumu hakkında fikir verebilecek veya işletme faaliyetlerinin oluşumu ve gelişmesinin izlenmesine elverişli şekilde ya da Türkçe olarak, eksiksiz, doğru ve düzenli olarak tutmayanlar dört bin TL idarî para cezasıyla cezalandırılır (TTK 562.1.a, d)[5].

Açılış-kapanış onaylarını yaptırmayanlar da aynı cezaya çarptırılır (TTK 562.1.c).

Ticarî defterlerin mevcut olmaması, hiçbir kayıt içermemesi, kanuna uygun saklanmaması halinde ise, sorumlular hakkında üç yüz günden az olmamak üzere adlî para cezası verilir (TTK 562.6). Ticarî defterlere kasıtlı olarak gerçeğe aykırı kayıt yapanlar ise hapis cezasıyla cezalandırılır (TTK 562.8).

---

(1) 11. HD, 14.2.1991, E. 1989/9310, K. 916 (İKİD, 1991, S. 370, s. 8299-8300).

(2) 11. HD, 27.9.1979, E. 4102, K. 4251 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 440, Nr. 614); 11. HD, 28.1.2002, E. 8149, K. 565 (YKD, 2002, C. 28, S. 10, s. 1515).

(3) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 353; **Doğanay:** Ticarî Defterler, s. 8-9.

(4) **Kuru:** C. 3, s. 2452.

"... 6762 sayılı Ticaret Kanununun 68/son *[TTK 82.7]* maddesine dayanılarak mahkemeden alınan kararın nizasız ve hasımsız kaza usulüne göre yapılan takip üzerine verildiğine göre her zaman aksi ispatlanabilir belge olarak kabulü zorunludur. Ceza mahkemelerini bağlayıcı nitelikte değildir" [9. CD, 26.10.1991, E. 3250, K. 3536 (İKİD, 1981, S. 252, s. 714)].

(5) TTK 562'nin, anonim şirketle ilgili Dördüncü Kısım altında 12. Bölüm'de yer alması sistematik bakımdan hatalı olmuştur.

TTK 562'de öngörülen hapis cezaları 6335 sayılı Kanun'la, esas itibariyle, idarî-adlî para cezasına çevrilmiştir. TTK kapsamındaki idarî para cezaları, aksine hüküm olmadıkça, mahallin en büyük mülkî amiri tarafından verilir (md. 562.13).

Ticarî işletmesiyle ilgili olarak gönderilmiş bulunan belgenin kopyasını saklamayan, ibraz etmeyenler de dört bin TL idarî para cezasıyla cezalandırılır (TTK 562.1, b, f). TTK 66'da gösterilen usule aykırı envanter çıkaranlar hakkında da aynı idarî para cezası uygulanır (TTK 562.1.e).

Münferit ve konsolide finansal tabloların TMS'ye uygun olarak düzenlememesi halinde de ilgili hakkında, dört bin TL idarî para cezası uygulanır (TTK 562.2). Tutmakla, muhafaza edilmekle yükümlü olunan defter, kayıt, belgeler ile bunlara ilişkin bilgileri, denetime tâbi tutulan kişiye ait olup olmadığına bakılmaksızın, TTK 210.1'e göre denetime yetkili olanlara vermeyen, eksik veren, denetim görevinin yapılmasına engel olanlar ise, fiilleri daha ağır cezayı gerektiren bir suç oluşturmadığı takdirde, üç yüz günden az olmamak üzere adlî para cezası ile cezalandırılır (TTK 562.4).

Defterlerin hiç veya gereği şekilde tutulmamasının ispat hukuku bakımından da bazı olumsuz sonuçları vardır. Bkz. aşağıda, VIII.

Defterlerini hiç veya kanuna uygun şekilde tutmayan tacir ifiâs ederse, *taksiratlı müflis* sayılır ve TCK 162'ye göre cezalandırılır (İİK 310/5). Konkordato talep eden borçlu defter tutmaya mecbur kişilerden ise, talebine TTK'ya göre hazırlanan son bilanço, gelir tablosu, ara bilançolar, ticarî defterlerin açılış ve kapanış tasdikleri ile elektronik ortamda oluşturulan defterlere ilişkin e-defter berat bilgilerini de eklemek zorundadır (7101 sayılı Kanun'la değişik İİK 286/I.b). Belgelerde eksiklik olur ise, mahkeme geçici mühlet kararı veremez (İİK 287/I).

VII. DEFTER VE BELGELERİN İNCELENMESİ

Ticarî defterlere, tacirin işletmesiyle ilgili olarak gizli kalması gereken bilgiler de geçirilir. Dolayısıyla ticarî defter kayıtlarının herkese açık bulundurulması, tacir bakımından sakıncalı olabilir. Bu durumu dikkate alan kanun koyucu, tacir tarafından tutulan defterlerin ancak özel bazı koşulların varlığı halinde başkaları tarafından incelenebileceğini hüküm altına almıştır.

1. Defterlerin İbrazı

Ticarî uyuşmazlıklarda mahkeme, resen veya taraflardan birinin talebi üzerine yabancı gerçek veya tüzel kişi olsalar bile, tarafların ticarî defterle-

rinin ibrazına karar verebilir (TTK 83.1; HMK 222.1). Ticarî defterler ibraz olunduğunda, defterlerin sadece uyuşmazlıkla ilgili kısımları tarafların katılımı ile incelenir; gerekli görülürse defterlerin ilgili yapraklarından suret alınır (TTK 84.1, 1. cümle).

TTK'nın bu hükmünü; HMK 219.2'yi dikkate alarak tamamlamak ve devamlı kullanılacak belgelerden olan ticarî defterlerin sadece ilgili kısımlarının onaylı örneklerinin mahkemeye ibrazını yeterli saymak gerekir (TTK 83.2'ye de bkz.). Elektronik ortamda tutulan defterler ise, ilgili kısmın çıktısı alınarak incelemeye elverişli şekilde (TTK 65.4, 82.3 ve 86) talep edildiğinde elektronik ortama kaydedilerek mahkemeye ibraz edilir (HMK 219.1).

2. Defterlerin Tümüyle İncelenmesi (*Teslim*)

Ticarî defterlerin teslimi ve böylece tüm içeriklerinin incelenmesi, sadece malvarlığı hukukuna özellikle de miras, mal ortaklığı (MK 256) ve şirket tasfiyesine ilişkin uyuşmazlıklarda söz konusu olur (TTK 85.1).

TTK 85.1'de "*malvarlığı hukukuna ilişkin olan, özellikle de ...*" ifadesi kullanılmış olduğundan, defterlerin tesliminin, sadece miras, malvarlığı ve şirket tasfiyesi halinde istenebileceği gibi bir anlam çıkarılması isabetli olmaz[1].

Dolayısıyla TTK 85 ile öngörülen durumun, ETK 79'dan farklı olmadığı ve defterlerin incelenmesinde güçlü ve haklı bir çıkarın söz konusu olduğu malvarlığı hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda, defterlerin tesliminin istenebileceği söylenebilir.

Bu çerçevede tacirin iflâsına karar verilmesi halinde iflâs dairesi, müflis tacirin defterlerini muhafaza altına alır (İİK 210/III). İflâs tasfiyesini tamamlamakla görevli iflâs idaresinin oluşturulmasından sonra iflâs idaresi, masaya yazdırılan iflâs alacakları hakkında inceleme yapar. Bu araştırmanın sağlıklı biçimde yürütülmesi için de iflâs idaresine, müflis tacirin defter ve belgelerini inceleme yetkisi tanınmıştır.

---

(1) Karş. **Moroğlu:** Değerlendirme ve Öneriler, s. 65.

TTK 85'te "malvarlığı hukukuna ilişkin olan" denildikten sonra "özellikle de mirasa, mal ortaklığına ve şirket tasfiyesine ilişkin uyuşmazlıklarda" ifadesine yer verilmiş olması defter tesliminin, sadece bu üç halde söz konusu olmayacağını açıklamaktadır.

Aynı şekilde ortaklar, şirket tasfiyesine ilişkin uyuşmazlıklar dışında kalan hallerde de, şirket defter ve belgelerinin kendilerine teslimini isteyebilirler. Ancak şirket türüne göre ortakların defterlerin teslimini isteme ve inceleme yetkisi farklılık gösterir: *Adî şirkette*, ortakların şirket işlerini inceleme yetkilerini düzenleyen BK 631'e göre yönetim yetkisine sahip olmasa bile her ortağın şirketin defter ve belgelerini inceleme hakkı vardır. Aksine sözleşme geçersizdir. Ticarî işletmenin tüzel kişiliği bulunmayan adî şirket aracılığıyla işletilmesi halinde her ortak tacir statüsünde olacağı için ortaklar ayrı ayrı ticarî defter tutmakla yükümlüdür. Bu itibarla adî şirkette *şirketin defterleri*nden söz edilmesi mümkün değildir. Ancak adî şirkette işleri yöneten (yönetici) ortak tarafından tutulan defterlerin, diğer ortakların incelemesine açık bulundurulmasının büyük önemi vardır[1]. Dolayısıyla yönetim yetkisine sahip olmayan ortaklar, yönetici ortak tarafından tutulan defterlerin teslimini talep edebilmelidir.

Kollektif şirketlerde, her ortak, şirketin defter ve belgelerini incelemek ve bunlara göre kendisi için şirketin malî durumunu gösteren bir hesap varakası düzenlemek hakkını haizdir. Buna aykırı sözleşme geçersizdir (TTK 225).

Komandit şirketlerde, şirket işlerinden dolayı sınırsız sorumlu olan *komandite ortakların* şirket defter ve belgelerini inceleme hakkı, kollektif şirketlerdeki gibi mutlaktır (TTK 308 ve 225). Şirketin borçlarından dolayı, koymayı üstlendikleri sermaye payı ile sınırlı sorumlu olan *komanditer ortaklar* ise, esas itibariyle iş yılı sonunda ve iş saatleri içinde şirketin envanteriyle, bilânçosunun içeriğini, diğer finansal tablolarını ve bunların doğruluk ve geçerliliğini bizzat veya bir uzman aracılığıyla inceleme hakkına sahiptir (TTK 310.1-2). Komanditer ortağın, şirketin defter ve belgelerini inceleme hakkı şirketle rekabet edilmesi halinde sona erer (TTK 311). Bu olağan denetim hakkının yanı sıra komanditer ortak, *haklı nedenlerin* bulunması halinde[2] yıl sonunu beklemeden, mahkemeden, şirket işlerinin ve varlığının bizzat veya bilirkişi aracılığıyla incelenmesine izin verilmesini de isteyebilir (TTK 310.3). Şirketle rekabet teşkil eden bir iş yapan komanditer ortak dahi bu hak-

(1) Dolayısıyla BK 631'de yer alan *şirketin defterleri* ibaresinin de, esas itibariyle, yönetici ortağın adî şirket nedeniyle kendisi adına tuttuğu defterleri ifade ettiği söylenebilir.

(2) Bir yolsuzluğun mevcut olduğu hakkında güçlü kanıtların bulunması gibi.

ka sahiptir. Şirket sözleşmesinin bu hükümlere aykırı düşen şartları geçerli değildir (TTK 310.4).

Anonim şirketlerde, şirket işlerinin denetimi, denetçilere bırakılmıştır (TTK 397, 401)[1]. Şirketin yönetim kurulu, şirket defterlerinin, yazışmalarının, belgelerinin, varlıklarının, borçlarının, kasasının, envanterinin denetlenebilmesi için denetçiye gerekli imkânları sağlamakla yükümlüdür (TTK 401.1). Denetçi, denetim için gerekli olan tüm bilgilerin ve dayanak oluşturabilecek belgelerin kendisine verilmesini isteyebilir (TTK 401.2). Denetçinin defter ve belgeleri inceleme yetkisinin hukukî kaynağını, bu hüküm oluşturur[2].

Anonim şirketlerde pay sahiplerinin ise kural olarak şirket defter ve belgelerini inceleme yetkileri yoktur. Pay sahipleri, sadece TTK 437.1'de gösterilen ve pay sahiplerinin incelemesine açık bulundurulan finansal tablo ve raporları inceleyebilirler. Bunun dışında, pay sahipleri, genel kurulda, yönetim kurulundan şirketin işleri hakkında bilgi isteyebilirler (TTK 437.2). Şirketin ticarî defterleriyle yazışmalarının soruyla ilgili kısımları, genel kurulun açık izni veya yönetim kurulunun kararıyla pay sahibi tarafından bizzat veya uzman aracılığıyla incelenebilir (TTK 437.4).

Pay sahibi özel denetim isteme hakkını kullanırsa (TTK 438), atanan özel denetçi de, şirket defterlerini, yazışmalarını inceleyebilir (TTK 441.2).

Anonim şirketin denetçi ve özel denetime ilişkin hükümleri *limited şirkete* de uygulanır (TTK 635). Limited şirkette her ortak, müdürlerden şirketin bütün iş ve hesapları hakkında bilgi vermelerini isteyebilir ve belirli konularda inceleme yapabilir (TTK 614.1). Bu bağlamda ortak, şirket defterlerini de inceleyebilir.

Ticaret şirketlerinin iflâs dışı tasfiyesinde ise tasfiye memurları, şirketin malî durumunu gösteren bir envanter, bilânço düzenleyerek işe başlar ve tasfiye halindeki şirketin tüm malları ile defter ve belgelerine elkoyar (TTK 287.2, 540.2, 643.1).

---

(1) Denetçi seçilebilmek için sahip olunması gereken nitelikler konusunda bkz. TTK 400.

(2) **Tekinalp, Ü.:** Tek Kişilik Ortaklık I, Tek Pay Sahipli Anonim Ortaklık, İstanbul 2011, s. 239, Nr. 17-43.

VIII. TİCARÎ DEFTERLERİN KANIT OLMASI

Ticarî defterlerle ispat konusu, ETK 82-86 ve 1465'te düzenlenmişti. Ancak bu düzenleme, oldukça karışık ve sistemsiz şekilde yapılmıştı.

TTK'nın hazırlık çalışmalarında, artık hiçbir ülkenin kanununda yer almadığı ve ispat hukukunun ilkeleriyle de pek bağdaşmadığı gerekçesiyle ticarî defterlerle ispat konusunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır[1].

Sonradan hazırlanan HMK'da ise, ticarî defterlerle ispat konusuna yeniden yer verilmiştir. Buna gerekçe olarak da, senetle ispat mecburiyetinin uygulandığı Türk hukukunda; ticarî defterlerle ispata ilişkin kuralların senetle ispat mecburiyetinin katılığını yumuşattığı, geniş bir uygulama alanı bulduğu ve bu nedenlerle, kanundan çıkarılmasının önemli bir boşluğa yol açacağı ifade edilmiştir[2].

Ticarî defterlerle ispat konusunun yeniden kanunî bir düzenlemeye bağlanması isabetli olmuştur.

Ticarî defterlerle ispat konusu (HMK 222), esas itibariyle ETK'nın 82-86. maddeleri dikkate alınarak hükme bağlanmıştır.

Konunun kolay anlaşılabilmesi için, ticarî defterlerin sahibi aleyhine kanıt olması hali ile defterlerin sahipleri lehine kanıt olarak kullanılmasını ayrı ayrı ele almak gerekir.

1. Ticarî Defterlerin Sahibi Aleyhine Kanıt Olması

A- Bir davada ispat yükü kendisine düşen taraf, iddiasını kanıtlamak için diğer tarafın tuttuğu ticarî defterlere dayanabilir. *Diğer kanıtların yanı sıra* karşı tarafın tuttuğu ticarî defterlere de kanıt olarak dayanılması halinde defterlerin ibraz olunmamasının sonuçları HMK'nın 220. maddesi hükmüne tâbidir.

B- Taraflardan birinin iddiasını, *sadece* karşı tarafın defterleriyle ispat etmek istediğini, başka bir deyişle, hasmının ticarî defterlerinin içeriğini ka-

(1) Adalet Bakanlığı T. Ticaret Kanunu Tasarısı Genel Gerekçe, Nr. 110.
(2) HMK 222'ye ilişkin Hükümet Gerekçesi.

bul edeceğini mahkeme önünde beyan etmesinin sonuçları ise HMK'da özel olarak düzenlenmiştir (md. 222.5).

HMK 222.5'in uygulanabilmesi için, defterlerin ibrazını isteyen tarafın tacir olmasına gerek yoktur. Tacir olmayan taraf da, tacir olan hasmının defterlerine dayanabilir[1].

a- Bundan sonra mahkeme, hasım tarafa, ticarî defterlerini mahkemeye ibraz etmesi için süre verir. Hasım taraf ticarî defterlerini ibraz etmezse (*ibrazdan kaçınırsa*), defterlerin ibrazını istemiş olan taraf iddiasını ispat etmiş sayılır (HMK 222.5).

Defterlerini ibraz etmesi istenen tacirin defter tutmamış olduğunu bildirmesi, HMK 222.5 anlamında ibrazdan kaçınmadır. Defter tuttuğunu ancak defterlerinin yangın, su baskını gibi doğal bir afet nedeniyle zıyaa uğradığını iddia eden tacir de, eğer mahkemeden TTK 82.7'ye göre zayi belgesi almamışsa, gene defterlerini ibrazdan kaçınmış sayılır ve defterlerinin kaybolmuş olduğunu başka şekilde ispat edemez[2].

b- Defterlerini ibraz etmesi istenen taraf (tacir), defterlerini *ibraz ederse*, defterler üzerinde yapılan incelemeye göre ortaya değişik ihtimaller çıkar:

aa- İbraz edilen defterlerde, ileri sürülen iddia hakkında hiçbir kayıt yer almamışsa, örneğin (B)'nin defterlerinde (B)'nin, (A)'ya borçlu olduğuna ilişkin bir açıklama yoksa, kanıtını (B)'nin defterleriyle ispat etmek isteyen (A), iddiasını ispat edememiş sayılır.

bb- İbraz edilen defterlerde *sadece defter sahibinin aleyhine kayıt varsa*, örneğin defter sahibi (B)'nin, (A)'ya borçlu olduğunu gösteren kayıt varsa, (A) iddiasını ispat etmiş sayılır. Bundan sonra (B), kendi defterlerinde yer alan kayıtların aksini -borcunu ödemiş olduğunu- ancak başka bir kesin kanıtla (HMK 204.1-2; 205.1) ispat edebilir.

HMK 222.4'te "açılış veya kapanış onayları bulunmayan ve içerdiği kayıtlar birbirini doğrulamayan defter kayıtları, sahibi aleyhine delil olur"[3]

---

(1) 11. HD, 17.11.1977, E. 4782, K. 5146 (Batider, 1978, C. 9, S. 4, s. 1154); 11. HD, 2.5.1980, E. 2398, K. 2334 (**Eriş:** 1. Baskı, s. 487, Nr. 690).

(2) 11. HD, 1.2.1988, E. 771, K. 944 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 458, Nr. 24).

(3) Söz konusu hükümde, defterlerin, diğer kanunlara uygun tutulmaması halinde (ör-

hükmü yer almış bulunmaktadır.

Dolayısıyla tacir (B), defterlerini onaylatmamış olsa ya da defter kayıtları *birbirini doğrulamasa bile*, defterlerinin aleyhine kanıt olmasına katlanmak durumundadır[1].

cc- İbraz edilen defterlerde, *defter sahibinin hem aleyhine hem lehine* kayıt varsa, örneğin defter sahibi (B)'nin, (A)'dan borç aldığı ve daha sonra bu borcu ödediği yazılıysa, kanıtını (B)'nin defterlerine dayandıran (A)'nın durumu, (B)'nin defterlerinin kanuna uygun şekilde tutulmuş olup olmamasına göre farklılık gösterir. Defterler, kanuna uygun şekilde tutulmuşsa, defter kayıtları bir bütün olarak dikkate alınır ve (B)'nin borcunu ödemiş olduğu kabul edilir (HMK 222.3, son cümle).

Buna karşılık defterler kanuna uygun şekilde tutulmamışsa, defterlerin sahibi lehine olan kayıtları dikkate alınamaz. Zira defter kayıtlarının bir bütün olarak dikkate alınacağını gösteren HMK 222.3, son cümle hükmünün uygulanabilmesi, defterlerin "kanuna uygun şekilde tutulmuş olması"na bağlıdır. Bu durumda (B), borcunu ödemiş olduğu yolundaki iddiasını, ancak başka bir kesin kanıtla -(A) tarafından imzalanmış makbuz gibi- ispat edebilir.

2. Ticarî Defterlerin Sahibi Lehine Kanıt Olması

Bir kimsenin kendisinin düzenlemiş olduğu belgelere dayanarak iddiasını ispat etmesi, kural olarak mümkün değildir. Ancak HMK ile bu kurala bir istisna getirilmiş ve tacirin tutmuş olduğu defterlerin, belli şartlar altında kendisi lehine kanıt oluşturabileceği kabul edilmiştir. Defterlerin sahibi lehine kanıt oluşturması, istisnaî bir durum olduğundan, koşullara bağlanmıştır. Ticarî defterlerin sahibi lehine kanıt oluşturabilmesi için aranan koşullar, HMK 222.3'te gösterilmiştir. Buna göre gerçekleşmesi gereken koşullar şunlardır:

---

neğin TTK 64.1 ya da 88.1 hükmüne uyulmamışsa), durumun ne olacağı gösterilmemiştir. Ancak bu hususta HMK 222.2'ye de bkz.

(1) "Ticarî defterler ister tasdikli olsun ister kanuna uygun olarak tutulsun ister tutulmasın her zaman defter sahibi veya kanunî halefleri aleyhine kanıt olarak kullanılabilir" [15. HD, 24.2.1981, E. 341, K. 387 (YKD, 1981, C. 7, S. 17, s. 885)].

A- Her İki Taraf da Defter Tutma Yükümüne Tâbi Olmalıdır

Ticarî defterlerin sahibi lehine kanıt olarak kullanılabilmesinin ilk koşulu, uyuşmazlığın her iki tarafının da uyuşmazlık konusu işin yapıldığı tarihte tacir sıfatına sahip olması, başka bir deyişle *defter tutma yükümüne tâbi bulunan kişilerden olmasıdır*. Bu husus, HMK 222.3'te açıklanmıştır. Sözü edilen hükümde "defter kayıtlarının sahibi ve halefleri lehine delil olarak kabul edilebilmesi için, diğer tarafın aynı şartlara uygun olarak tutulmuş ticarî defterlerindeki kayıtların ..." denilmiştir[1].

Defterlerini lehine kanıt olarak kullanmak isteyen tacirin hasmının, TTK 12.3'e göre tacir gibi sorumlu tutulan ve bu konumu gereği defter tutma yükümlülüğü altında bulunan bir kişi olması da yeterlidir[2]. Diğer taraf tacir (ya da tacir gibi sorumlu tutulan kişilerden) değilse, tacir olan tarafın tuttuğu defterlerin kendisi lehine kanıt oluşturması söz konusu olmaz[3]. Oysa tutulan defterlerin sahibi *aleyhine* kanıt olabilmesi için karşı tarafın da tacir olmasına gerek yoktur (HMK 222.5).

Uyuşmazlık konusu işin yapılmasından *sonra* taraflardan birinin tacir sıfatını kaybetmiş olmasının herhangi bir önemi yoktur.

Ticarî defterlerin sahibi lehine kanıt olabilmesi için her iki tarafın da defter tutma yükümüne tâbi bulunan kişilerden olması koşulu, taraflar arasında iddia ve savunmada eşitliği sağlamaya yöneliktir[4]. Bu koşul aranmamış olsaydı, tacir olan taraf, kendi defterlerinden yararlanabileceğinden tacir olmayan ve bu nedenle defter tutmayan tarafa nispetle avantajlı duruma geçirilmiş olurdu.

---

(1) Ticarî defterlerin kanıt olarak kullanılmasını düzenleyen HMK 222.2'de "ticarî defterlerin ticarî davalarda delil olarak kabul edilebilmesi için ..." ifadesi yer almaktadır. Bu hüküm isabetli değildir. Zira ticarî davalarda tarafların her zaman defter tutma yükümüne tâbi tacirler olacağı söylenemez. Bkz. TTK 4.1. Bu konuda ETK 82/I, daha doğru bir düzenleme öngörmekteydi.

(2) **Ülgen:** Ticarî Defterlerle İspat, s. 87-88; **Kuru:** Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. 3, 6. Baskı, İstanbul 2001, s. 2467.

(3) "... Davalı tacir olmadığından, davacının kendi ticarî defterleri lehine delil olarak kabul edilemez" [13. HD, 12.3.1987, E. 1304, K. 1451 (YKD, 1988, C. 14, S. 7, s. 954)].

(4) **Ülgen:** Ticarî Defterlerle İspat, s. 87.

B- Uyuşmazlık Her İki Tarafın da Defterlerine Geçirmesi Gereken Bir Ticarî İşten Kaynaklanmalıdır

Ticarî defterlerin sahibi lehine kanıt olarak kullanılabilmesi için sadece uyuşmazlığın tacirler arasında çıkmış olması yetmez; ayrıca uyuşmazlık konusu işin, her iki tacirin ayrı ayrı defterlerine geçirmesi gereken bir hususta kaynaklanmış olması da lâzımdır. Aksi halde, taraflar arasındaki eşitlik bozulmuş olur. Örneğin tacir (A)'nın, evi için tacir (B)'den mobilya satın alması halinde, bu sözleşme, her ne kadar TTK 19.2 gereğince taraflar için ticarî sayılırsa da, (A)'nın, ticarî işletmesiyle ilgili olarak defterlerine geçirmesi gereken bir para veya mal hareketi bulunmamaktadır. Bu durumda (B)'nin, defter kayıtlarını kendi lehine kullanabilmesi, (A)'yı zor durumda bırakır. Zira (A), defter kayıtlarıyla (B)'nin defter kayıtlarını çürütmek imkânına sahip değildir. Dolayısıyla tarafların denk koşullarda mücadele etmelerinin sağlanabilmesi için, ticarî defterlerin ancak her iki tarafın da ayrı ayrı defterlerine geçirmesi gereken ticarî işlerle ilgili uyuşmazlıklarda sahipleri lehine kanıt olarak kullanılmasını kabul etmek gerekir.

Ticarî defterlere sadece hukukî işlemlerle ilgili para ve mal hareketleri geçirileceğinden, TTK'ya göre ticarî iş niteliğinde olan bir haksız fiil dolayısıyla defterlerin sahipleri lehine kanıt oluşturması düşünülemez.

C- Kanıt Oluşturması İstenen Defterler Kanuna Uygun Şekilde Tutulmuş Olmalıdır

Sahibi lehine kanıt olarak kullanılmak istenen defterlerin, *ticarî defter olması* ve *kanuna uygun şekilde tutulmuş olması* gerekir (HMK 222.2). TTK'ya göre ticarî defter niteliğinde olmayan defterler, sahibi lehine kanıt oluşturamaz.

Ticarî defterlerin kanuna uygun şekilde tutulmuş olması koşulu, her şeyden önce zorunlu tüm defterlerin TTK 64.1 ve 88.1'e uygun şekilde tutulmuş olmasını ifade eder.

Ticarî defterlerin kanuna uygun şekilde tutulmuş sayılabilmesi için ayrıca, defterlerin onay işleminin yapılmış (TTK 64.3; HMK 222.2); defterlere yazımların eksiksiz, doğru, zamanında ve düzenli olarak gerçekleştirilmiş (TTK 65.2); envanter ve bilânçonun gereği şekilde düzenlenmiş (TTK 66, 69)

olması da gerekir. Bu hususlara uyulmamışsa, defterler kanuna uygun şekilde tutulmuş sayılamaz ve sahibi lehine kanıt olarak kullanılamaz.

Ticarî defterlerin sahibi lehine kanıt olabilmesi için defter kayıtlarının dayanağını teşkil eden belgelerin ibrazına gerek yoktur[1]. Belgelerin de ibrazı aranmış olsaydı, ticarî defter tutulmasının ve defterlerle ispat usulünün hiçbir önemi kalmamış olurdu. Kaldı ki, defter kayıtlarının dayanağını teşkil eden belgelerin ibrazı zorunluluğunun aranmamış olması, iddiasını defterleriyle ispatlamak isteyen tacirin hasmını da güç durumda bırakmaz. Zira tacir olması gereken bu kişi de, karşı tarafın defter kayıtlarını kendi defterleri, elindeki belge ve diğer kanıtlarla çürütmek imkânına sahiptir (HMK 222.3).

D- Defter Kayıtları Birbirini Doğrulamalıdır

Kanuna uygun şekilde tutulmuş olan ticarî defterlerin sahibi lehine kanıt olabilmesi için uyuşmazlık konusu işle ilgili olarak defterlere geçirilen *tüm kayıtların birbirini doğrulaması* da gerekir (HMK 222.2). Örneğin (A)'nın bir defterinde sadece (B)'ye mal satışı yapıldığı, başka bir defterinde (B)'nin satın aldığı malın bedelini de ödemiş olduğu yazılı ise, (A), sattığı malın bedelinin ödenmemiş olduğu yolundaki iddiasını defterlerine dayanarak ispat edemez. Zira bu halde defter kayıtları birbirini doğrulamamaktadır.

E- Karşı Taraf İleri Sürülen İddiayı Kendi Defter Kayıtları veya Diğer Kesin Kanıtlarla Çürütememiş Olmalıdır

Kanuna uygun şekilde tutulmuş ve birbirini doğrulayan kayıtları içeren defterlerin sahibi lehine kanıt oluşturabilmesi için karşı tarafın bu kayıtların aksini *kendi ticarî defterleri veya diğer kesin kanıtlarla* ispat edememiş olması da gerekir (HMK 222.3).

---

(1) TD, 3.4.1972, E. 316, K. 1687 (Batider, 1972, C. 6, S. 4, s. 724-725); **Karayalçın:** Muhasebe Hukuku, Ankara 1988, s. 65. Aksi yönde 11. HD, 9.7.1986, E. 3492, K. 4315 (Yasa, 1986, C. 9, S. 12, s. 1720-1721); 19. HD, 31.5.2016, E. 1897, K. 9819. (www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 11.5.2018).

Ayrıca **Eriş**'in 11. HD'nin, 9.7.1986 tarihli kararına ekli karşı oy yazısına da bkz. (Yasa, 1986, s. 1721-1722).

a-Karşı Taraf Defterlerini İbraz Ederse

Karşı taraf da kanuna uygun şekilde tutulmuş ve birbirini doğrulayan defterlerini mahkemeye ibraz ederse, ortaya iki ihtimal çıkar:

aa- Karşı tarafın defterlerindeki kayıtlar, iddiasını defterlerine dayanarak ispatlamak isteyen davacı tarafın defter kayıtlarına *uygun* ise, defterlerini kendisi lehine kanıt olarak kullanmak isteyen (davacı) taraf, iddiasını ispat etmiş sayılır. Örneğin (B)'den alacaklı olduğu yolundaki iddiasını defterlerine dayanarak ispat etmek isteyen (A)'nın defterlerinde, (B)'ye büro eşyası satıldığına dair kayıt bulunmakla birlikte semenin ödendiğine ilişkin herhangi bir kayıt yoksa ve (B)'nin defterleri de sadece (A)'dan büro eşyası satın alınmış olduğunu gösteriyorsa, (A), iddiasını defterleriyle ispat etmiş sayılır.

bb- Karşı tarafın defterlerindeki kayıtlar, iddiasını defterlerine dayanarak ispat etmek isteyen tarafın defter kayıtlarına *aykırı ise* iddia, ispat hukuku ilkeleri gereği, defterlerle kanıtlanamamış sayılır[1]. Örneğin (B)'den alacaklı olduğu yolundaki iddiasını defterleriyle ispat etmek isteyen (A)'nın defterlerinde (B)'ye büro eşyası satıldığına dair kayıt olduğu halde, (B)'nin defterlerinde satın alınan eşya bedelinin ödendiğine ilişkin kayıt varsa, (A), (B)'den alacaklı olduğu yolundaki iddiasını defterleriyle ispat edememiş sayılır.

b-Karşı Taraf Defterlerini İbraz Etmezse

Karşı taraf defterlerini ibraz etmez veya hiç ya da usulüne uygun şekilde defter tutmamış olursa, iddiasını kanuna uygun tutulmuş ve birbirini doğrulayan defterleri ile ispat etmek isteyen (davacı) tarafın defterleri, kendisi lehine -karşı taraf aleyhine- kanıt oluşturur (HMK 222.2, 3)[2].

---

(1) Diğer tarafın defter kayıtlarında ilgili hususta hiçbir kayıt bulunmaması halinde de, ibraz eden tarafın defter kayıtlarının sahibi lehine delil oluşturmasını öngören HMK 222.3'te değişiklik yapılmıştır (7251 sayılı Kanun 23). Böylece, karşı tarafın da defterlerini ibraz etmesi halinde bu defterlerde ilgili hususta kayıt bulunmaması durumunda kayıtların sahipleri lehine delil oluşturmasının önüne geçilmiştir.

Bu değişikliğin gerekçesini, ticarî defteri ibraz edenin tek taraflı işlemiyle oluşturduğu kayıtların, bu kayıtlardan haberi olmayan karşı taraf aleyhine delil kabul edilmesinin hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracak olması teşkil eder.

(2) Davalı taraf davaya cevap vermemek ve duruşmalara gelmemekle davayı inkâr

Ancak defterlerini ibraz etmeyen veya yerine göre hiç ya da usulüne göre defter tutmamış olan tarafın, davacının defterlerinde yer alan kayıtları "*senet veya diğer kesin kanıtlarla*" çürüterek, bu defter kayıtlarının aleyhine kanıt oluşturmasını engellemesi mümkündür (HMK 222.3).

Bu bağlamda, ilâmlar ile düzenleme şeklindeki noter senetleri sahteliği ispat olunmadıkça kesin kanıt sayılır (HMK 204.1). İlgililerin beyanına dayanılarak noterlerin onayladığı senetler de, aksi ispatlanıncaya kadar kesin kanıttır (HMK 204.2). Keza mahkeme huzurunda ikrar olunan veya mahkemece, inkâr edenden sadır olduğu kabul edilen adî senetler de, aksi ispat edilmedikçe kesin kanıt sayılır (HMK 205). Kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcısının, kayıtlı elektronik posta sistemi üzerinden sunduğu hizmetlere ilişkin olarak oluşturduğu kayıtlar ile kayıtlı elektronik posta delilleri de aksi ispat edilinceye kadar kesin kanıttır (Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik 15.1).

Yukarıda sayılan koşulların gerçekleşmiş olması halinde defter kayıtları sahibi lehine kesin kanıt olarak kabul olunur[1]; defter kayıtlarının aksi ancak bir başka kesin kanıt ile ispat olunabilir.

HMK'da hâkimin kanaatini güçlendirmek için, ilgili tarafa ayrıca yemin (tamamlayıcı yemin) verdirilmesi usulünden vazgeçilmiştir (karş. ETK 83/I)[2].

---

etmiş sayılır. Bu halde, mahkemece davalıya tebligat çıkarılıp, defterlerini ibraz için süre verilmesi, verilen süre içinde defterler ibraz olunursa, bu defterler üzerinde bilirkişi incelemesi yapılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, sadece davacı defterlerine dayanılarak karar verilmesi doğru değildir [11. HD, 18.2.1991, E. 1989/9538, K. 985 (İKİD, 1991, S. 371, s. 8369)].

(1) **Taşpınar-Ayvaz:** Ticarî Defterlerin İbrazı ve İspat, Ticaret Hukukuna Hukukun İlgili Diğer Alanlarıyla Birlikte Bakış Sempozyumu Bildirileri (15-16 Mayıs 2014), 2015, s. 149, 156-157.

(2) Bu hususta bkz. HMK, Genel Gerekçe.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

CARİ HESAP

I. GENEL OLARAK

TTK 89.1'de cari hesap, iki kişinin herhangi bir hukukî sebep veya ilişkiden doğan alacaklarını ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçerek, bunları kalem kalem alacak (matlûp) ve borç (zimmet) şekline çevirip sözleşmenin sonunda hesabın kesilmesinden sonra çıkacak bakiyenin ödenmesini kabul ettikleri sözleşme olarak tanımlanmıştır.

Cari hesabın en önemli fonksiyonu, taraflar arasındaki münferit nakdî ödemelerin ve takasların önüne geçerek iş hayatında kolaylık sağlayan, gereksiz para hareketlerini ortadan kaldıran bir *ödeme aracı* olmasıdır. Bunun yanında, cari hesabın *güvence sağlama* işlevinin olduğu da söylenir. Zira cari hesap ilişkisi içerisinde bir tarafa ait alacaklar, aynı tarafın borçları ile güvence altına alınır. Cari hesabın, *kredi sağlama* fonksiyonunun bulunup bulunmadığı konusu ise, tartışmalıdır. Cari hesap, çoğunlukla bir kredi açma sözleşmesi ile birlikte bulunur. Bu ilişkide kredi sağlamaya yönelik olan işlem, kredi açma sözleşmesidir. Cari hesap ise, kredi sözleşmesinden doğan borçların nasıl itfa edileceğini gösterir. Bu yönüyle cari hesap anlaşmasının amacı kredi sağlamak değildir[1]. Ancak cari hesap sözleşmesi taraflarının, birbirlerinden olan alacaklarını bu anlaşmanın niteliği gereği derhal istemek imkânına sahip olmamaları, cari hesabın bir ölçüde de olsa *kredi sağlama* işlevinin bulunduğunu gösterir[2].

---

(1) Bu yönde bkz. **Şit:** Türk Hukukunda Banka Kredisi Kavramı ve Buna Bağlanan Sonuçlar, Ankara 2011, s. 103-104.

(2) **Canaris:** HGB Grosskomm., § 355, Anm. 4-6.

Cari hesap sözleşmesinin taraflarının tacir olması gerekli değildir[1]. Tacir olmayan kişiler arasında yapılan cari hesap sözleşmesi de TTK 3 uyarınca ticarî iş sayılır. Ancak tacirler arasında yapılmamış olan cari hesap sözleşmesine TTK'nın bazı hükümleri uygulanmaz.

TTK 89.2'ye göre cari hesap sözleşmesi yazılı şekle tâbidir[2]. Bu itibarla, cari hesap sözleşmesinin her iki tarafça imzalanması gerekir.

Cari hesap sözleşmesi, sürekli iş ilişkisi içinde bulunan kişilerin, karşılıklı alacaklarının tasfiyesi şeklini belirleyen bir anlaşma olduğundan, bunun, taraflar arasında alacak-borç doğuran (asıl) borç sözleşmesi ile birlikte yapılması kuraldır. Bu anlamda, taraflar arasında yapılan satım, acentelik gibi sözleşmeler, alacak ve borçları doğuran (asıl) borç sözleşmeleridir. Bu sözleşmede yer alan cari hesap kaydı ise, satım, acentelik ilişkilerinden doğan alacakların ödenme şeklini gösterir. Bu itibarla taraflar arasında bir asıl borç ilişkisi olmadan yapılan cari hesap sözleşmesi konusuz kalmaya mahkûmdur.

Bankalar tarafından yapılan *kredi açma sözleşmeleri* genellikle cari hesap kaydını da içerir. Bu sözleşmeler, ödünç sözleşmelerinden farklıdır. Ödünç sözleşmelerinde, ödünç alan, borcunu yerine getirdiği zaman sözleşme ilişkisi son bulur; hâlbuki cari hesap şeklinde işleyen kredi açma sözleşmelerinde müşteri (borçlu) kendisine açılan krediyi tamamen geri ödese bile sözleşme ilişkisi son bulmaz. Müşteri, sözleşme süresi ve kendisine tanınan limit içinde yeniden kredi kullanabilir; yaptığı her kısmî ödeme, hesapta matlûbuna geçirilir ve müşteri hesaben alacaklı duruma girer. Cari hesap şeklinde işleyen bu kredi açma sözleşmelerinin, TTK 89 anlamında bir cari hesap sözleşmesi olup olmadığı tartışmalıdır. Yargıtay, "cari hesap şeklinde ikraz sözleşmeleri"nde müşterinin hiçbir zaman alacaklı duruma geçmeyeceğini, daima borçlu durumda kalacağını belirterek, bu sözleşmelerin cari hesap değil ödünç sözleşmesi niteliğinde olduğunu kabul etmektedir. Yargıtay'a göre cari hesabın ayırıcı unsuru sayılan karşılıklı olarak alacaklı ve borçlu olma olgusu, bu

(1) Oysa ATK 355/I uyarınca cari hesaptan söz edilebilmesi için taraflardan birinin tacir statüsünde olması gerekir. Ancak tacir olmayan kişiler, karşılıklı alacaklarının bir hesaba geçirilerek bakiyenin ödenmesi hususunda anlaşırlarsa, bu sözleşmeye de (*uneigentliches Kontokorrent*), ATK'nın 355 vd.daki hükümleri *kıyasen* uygulanır (**Canaris:** HGB Grosskomm., § 355, Anm. 14).

(2) Alman hukukunda ise, cari hesap sözleşmesinin yapılması özel bir şekle bağlanmamıştır.

sözleşmeler bakımından hiçbir zaman gerçekleşemez[1]. Yargıtay'ın bu görüşü doktrinde eleştirilmiş, tarafların bir kredi sözleşmesini cari hesap olarak işletme konusunda iradelerini birleştirmelerinin ve cari hesabın kanunî sonuçlarını kabul etmelerinin önemi vurgulanarak, cari hesap ilişkisinde tarafların mutlaka karşılıklı alacaklarının bulunmasının zorunlu olmadığı ifade edilmiştir[2]. Kaldı ki, müşterinin aldığı krediyi kısım kısım geri ödemesi halinde yapılan her ödeme, hesapta onun matlûbuna geçirilmekte ve müşteri, hesaben alacaklı duruma gelmektedir. Böylece hesapta yalnız banka lehine değil müşteri lehine de kayıtlar yer almaktadır[3]. Kısacası hesap bakiyesinin daima alacaklı (ya da borçlu) kaldığı hallerde de, alacakların karşılıklı olması şartı gerçekleşebilir[4]. Bu itibarla Yargıtay'ın görüşüne katılmak mümkün değildir.

II. CARİ HESABA GEÇİRİLECEK ALACAKLAR

Cari hesaba geçirilecek alacaklar taraflarca belirlenir. Taraflar sadece belli bir sözleşmeden ya da aralarındaki her türlü ilişkiden doğan alacakların cari hesaba geçirilmesi hususunda anlaşabilirler. Cari hesaba kural olarak sözleşmenin yapılmasından sonra doğacak alacaklar geçirilir. Bu yönüyle cari hesap, gelecekteki alacak-borçların tasfiyesi usulü ile ilgilidir. Bununla birlikte taraflar, hesaba, cari hesap sözleşmesinin yapılmasından önce doğmuş bir alacağın geçirilmesi hususunda da anlaşma yapabilirler. Bu şekilde mevcut bir

---

(1) TD, 8.4.1961, E. 1960/2009, K. 1961/1155 (Batider, 1963, C. 2, S. 1, s. 85-86); HGK, 20.10.1978, E. 1977/T-213, K. 856 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 511, Nr. 1). Bu yönde **Moroğlu:** Hukukî Mütalâalar, s. 9-10.

(2) **Reisoğlu:** Bankacılık Kanunu Şerhi, C. 1, Ankara 2007, s. 586-587.

Yargıtay'ın görüşünün aksine cari hesap şeklinde çalıştırılan kredi sözleşmesinde, karz akdinden farklı olarak, müşteri, kredi miktarını tamamen geri ödese bile sözleşme ilişkisi sona ermemekte, müşteri limit içinde kalmak koşuluyla yeniden kredi kullanabilmektedir (**Reisoğlu:** Bankacılık Kanunu Şerhi, C. 1, s. 586-587). Genel kredi sözleşmesini, cari hesap sözleşmesi olarak nitelendirmenin mümkün olmadığı yönünde bkz. **Poroy-Yasaman:** s. 360 vd.; **Bozer-Göle:** s. 405-406.

(3) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 239-240; **Tandoğan:** Bankaların Cari Hesap Suretiyle İkrazat Mukavelelerinin Hukukî Mahiyeti Hakkında İçtihat Notu, Batider, 1963, C. 2, S. 1, s. 88.

(4) **Toksal:** Hukukî Cephesi ile Hesabı Cari, İstanbul 1956, s. 21-22. Alman hukuku bakımından aynı yönde **Canaris:** HGB Grosskomm., § 355, Anm. 20-22; **Schlegelberger-Hefermehl:** § 355, Anm. 12.

alacağın cari hesaba kaydı, aksi kararlaştırılmış olmadıkça yenileme anlamına gelmez (TTK 90.1.b).

Cari hesaba genellikle para alacakları geçirilir. Ancak cari hesaba paradan başka alacakların kaydedilmesine de bir engel yoktur. Bunun için aranacak koşul, tarafların aynı tür mislî mal için alacaklı-borçlu olmalarıdır[1].

Şarta bağlı alacaklar da cari hesaba geçirilebilir. Şu kadar ki bu hesaba geçirme, hesabın kapatılması[2] sırasında şartın gerçekleşmiş olması koşuluna bağlıdır; hesabın kapatılması sırasında şart gerçekleşmemişse ilgili alacak hesaptan çıkarılır[3].

TTK 90.1.c'de, kambiyo senetlerinin de, bedellerinin tahsil edilmesi halinde geçerli olmak koşuluyla cari hesaba kaydedilebileceği gösterilmiştir. Bedeli tahsil olunamayan kambiyo senedi, sahibine geri verilerek kaydı silinir (TTK 91). Burada şu hususu belirtmek gerekir ki, cari hesap sözleşmesinin taraflarından birinin karşı tarafa olan borcunu ödemek amacıyla kambiyo senedi vermesi halinde, bu kambiyo senedinden kaynaklanan alacak, cari hesaba geçirilemez[4]. Zira kambiyo senedinden kaynaklanan alacak dolayısıyla kıymetli evrak hukukunun sağladığı imkânlardan yararlanılabilmesi için, senedin vadesinde (veya ibraz süresi içinde) ödenmesinin talep edilmesi gerekir. Bu durum ise, cari hesaba geçirilen kalemlerin ayrı ayrı ödenmesinin istenemeyeceği yolundaki temel ilkeye (bkz. TTK 89.1) ters düşer[5]. Buna karşılık, müşterinin, hamili olduğu bir senedi tahsil olunması amacıyla aralarında cari hesap ilişkisi bulunan bir bankaya vermesi halinde müşterinin, tahsil olunan bedelin iadesi hususunda bankaya karşı sahip olduğu alacak hakkı, cari hesaba geçirilebilir[6].

---

(1) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 241; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 575.

(2) Hesabın kapatılması için bkz. aşağıda, III.

(3) **Aepli:** Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Teilband V 1h, Erste Lieferung, Zürich 1991, Art. 117, Nr. 21.

(4) Aksi yönde **Helvacı (Ülgen,** Ticarî İşletme Hukuku**):** Nr. 1343.

(5) **Canaris:** HGB Grosskomm., § 355, Anm. 47.

(6) Bankalarca kullanılan "Genel Kredi ve Cari Hesap Sözleşmesi Genel Hükümleri"nde de, bir kambiyo senedinin, müşteri lehine cari hesaba kaydedilebilmesi için bu senedin muhtevasının bankaca *tahsil edilmiş* bulunmasının gerekli olduğu gösterilmiştir.

TTK 93'te, cari hesaba geçirilemeyecek bazı alacaklar özel olarak gösterilmiştir. Bu hükme göre, takası kabil olmayan alacaklarla[1], belli bir amaca sarf edilmek veya ayrıca emre hazır tutulmak üzere teslim olunan para ve mallardan doğan alacaklar cari hesaba geçirilemez. Örneğin müvekkilin acenteye gönderdiği bir miktar paranın vergi borcunun ödenmesi için kullanılmasını istediği hallerde durum böyledir[2].

III. CARİ HESAPTA SÜRELER

Cari hesap sözleşmesinde, birbirinden farklı iki süre söz konusudur. Bunlardan ilki, cari hesap sözleşmesinin süresidir. Cari hesap sözleşmesi belli ya da belirsiz bir süre için yapılır. Belli süreli cari hesap sözleşmesi sürenin sona ermesi ile, belirsiz süreli cari hesap sözleşmesi ise taraflardan birinin feshi ihbar etmesi ile sona erer (TTK 98)[3]. Taraflardan hangisinin alacaklı olduğu, ancak sözleşmenin sona ermesinden sonra *hesabın kesilmesi* ile belli olur (TTK 97).

Cari hesap sözleşmesi içinde ayrıca çeşitli hesap devreleri vardır. Her bir hesap devresi sonunda, *hesap kapatılarak,* borç ve alacak kalemleri arasındaki fark tespit edilir (TTK 94.1). Tespit olunan bakiyeyi gösteren cetveli alan tarafın bakiyeyi kabulünden sonra, bakiye, hangi taraf lehine alacak vermişse, onun adına yeni hesap devresine ilk alacak kalemi olarak yazılır. Hesap devresinin kapatılması ile hangi tarafın hukuken alacaklı olduğu ortaya çıkmaz; kimin alacaklı olduğu ancak cari hesap sözleşmesinin sonunda hesabın kesilmesi ile belli olur ve bundan sonra tespit edilen (nihaî) bakiyenin ödenmesi istenebilir.

Hesap devresi sözleşme veya ticarî teamülle tespit edilemiyorsa, her takvim yılının son günü hesap kapatma günü sayılır (TTK 94.2). Banka uygulamasında hesabın üç ayda bir (31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31 Aralık) kapatılması kabul edilmiştir.

---

(1) Alacaklısının rızası olmadıkça takas edilemeyen alacaklar için bkz. BK 144.

(2) **Domaniç:** Ticaret Hukuku, s. 300-301. Bu hususta ayrıca bkz. **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 580.

(3) Genel kredi ve cari hesap sözleşmeleri süresiz şekilde yapılmakta ve bankaya, dilediği zaman noter kanalıyla ihbarda bulunmak kaydıyla sözleşmeyi sona erdirme yetkisi tanınmaktadır.

IV. CARİ HESAP SÖZLEŞMESİNİN İŞLEYİŞİ VE HÜKÜMLERİ

Cari hesap sözleşmesinin işleyişini tam olarak kavrayabilmek için bu sözleşmenin, üç ayrı anlaşmayı içerdiğini gözden uzak tutmamak gerekir. Cari hesap sözleşmesinin yapılmasıyla taraflar, *alacakların hesaba geçirilmesi, alacakların takası, bakiyenin tespiti (ve kabulü)* hususunda anlaşmış olurlar.

1. Hesaba Geçirme

Cari hesap sözleşmesi ile taraflar, sözleşme kapsamındaki alacaklarını karşılıklı olarak hesaba yazmayı kabul ederler. Hesaba geçirmenin en önemli sonucu ise, hesaba geçirilen alacakların münferiden talep ve dava edilebilmesi imkânının ortadan kalkmasıdır[1]. Cari hesaba kaydedilen alacağın ödenmesi talep ve dava edilemeyeceğinden[2], bu alacak hakkında zamanaşımı da işlemez. Cari hesaba geçirilen alacağın ödenmesi istenemeyeceğinden, başka bir deyişle alacak muaccel olmadığından, bu alacak dolayısıyla temerrüde düşülmesi de söz konusu olamaz.

Cari hesaba geçirilen alacağın müstakilen talep edilememesinin bir diğer sonucu da, bu alacağın temlik ve rehin sözleşmelerine konu oluşturamamasıdır (MK 954'e de bkz.). Cari hesaba geçirilen alacak, cari hesaba girmeyen bir alacakla takas da edilemez.

Alacağın cari hesaba geçirilmesi, bu alacağın yenilendiği anlamına gelmez (BK 134/I). TTK 90.1.b'ye göre cari hesap sözleşmesinin yapılmasından önce mevcut olan bir alacak, tarafların rızasıyla cari hesaba kaydedilirse, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, bu alacak da yenilenmiş olmaz. Buna bağlı olarak alacağın cari hesaba geçirilmesi, bu alacakla ilgili olarak verilmiş teminatların ortadan kalkmasına da neden olmaz.

---

(1) Bazı yazarlar, cari hesap ile tarafların alacaklarını istemeyi sözleşmenin sonuna bıraktıklarını, başka bir deyişle, ertelemeyi kabul ettiklerini (*Stundungsvertrag*) ifade ederler (**Guggenheim:** Die Verträge der schweizerischen Bankpraxis, Zürich 1986, s. 228). Bu görüş doğru değildir. Zira erteleme halinde, ertelenen alacağın belli bir sürenin geçmesinden sonra talep edilmesi yeniden mümkün hale gelir. Oysa cari hesapta taraflar, münferit alacakların değil karşılıklı alacakların takas edilmesiyle bulunan bakiyenin sözleşme sonunda ödenmesi hususunda anlaşırlar.

(2) Cari hesaba geçirilen alacağın her ne kadar ödenmesi istenemezse de, bu alacakla ilgili bir tespit davasının açılabilmesi mümkündür (**Canaris:** Handelsrecht, s. 471).

Bir alacağın cari hesaba geçirilmesi, sadece alacağın müstakilen talep edilebilmesi imkânını ortadan kaldırır; bunun dışında alacağın "*hüviyet ve özelliği*"nde değişiklik meydana gelmez[1].

Buna uygun şekilde TTK 90.1.a'da da, aksi kararlaştırılmış olmadıkça alacağın cari hesaba geçirilmesinin bu alacakla ilgili sözleşmeden doğan dava ve savunma haklarını düşürmeyeceği hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, söz konusu alacağı doğuran sözleşme nedeniyle ayıp, fesih, butlan davaları açılabilir. Bu davalar sonucunda alacak ortadan kalkarsa, alacakla ilgili kayıt da hesaptan çıkarılır.

Cari hesaba kaydedilen her alacak için sözleşme veya ticarî teamüller gereğince, alındıkları günden itibaren faiz işletilir (TTK 90.1.e). Bu faiz, kapital faizidir.

2. Takas

Cari hesap sözleşmesiyle taraflar, hesaba geçirilen alacakların hesap devresi sonunda ayrıca BK 143/I'e göre bir beyanda bulunulmasına ihtiyaç kalmadan otomatik olarak ve topluca takas edilmesi hususunda da anlaşırlar. Böylece, cari hesaba geçirilmiş karşılıklı alacaklar, daha az olanı tutarında sona erer. Takasın hangi anda gerçekleştiği tartışmalıdır. *Arslanlı*, takasın hükümlerinin BK 143/I'e (EBK 122/II) göre tayin edilmesini ve buna göre alacakların, karşılaştıkları, başka bir deyişle hesaba geçirildikleri anda takas edilmiş olacaklarını savunur[2]. Buna karşılık başka bazı yazarlar ise, TTK 90.1.d ve ve 94.1'in (ETK 88/4 ve 92/I) metnine sadık kalarak, takasın, hesap devresinin sonunda alacak-borçlar arasındaki farkın tespiti ile gerçekleşeceği fikrindedirler[3]. Bizce de, bu ikinci görüş, TTK'ya daha uygun düşer.

---

(1) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 582; **v. Tuhr-Escher:** Allgemeiner Teil des schweizerischen Obligationenrechts, Bd. 2, Zürich 1974, s. 184.

(2) Kara Ticareti Hukuku, s. 244-245.

(3) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 581; **İmregün:** s. 160-161.

Alman hukukunda da, ATK'nın 355/I. hükmünde yer alan takasın düzenli aralıklarla (*in regelmässigen Zeitabständen*) yapılacağının gösterilmiş olması karşısında, takasın, her alacak kaleminin hesaba geçirilmesi anında (*Staffelkontokorrent*) gerçekleşmediği kabul edilmektedir. Ancak taraflar, takasın, alacağın hesaba geçirilmesi anında gerçekleşeceğini özel olarak kararlaştırabilirler (**Canaris:** Handelsrecht, s. 473; **Schlegelberger-Hefermehl:** § 355, Anm. 103).

Banka uygulamasında, hesap devresi içinde her alacak kaleminin hesaba işlenmesi ile birlikte, zimmet (borç) bakiye tespit edilmekte ve bu zimmet bakiyesine faiz yürütülmektedir (*Hamburg Sistemi*)[1]. Ancak bu durum, faizin hesaplanmasına ilişkin bir yöntem olup, takasın da devre sonu beklenmeden alacağın hesaba kaydıyla birlikte gerçekleştiğini göstermez[2].

3. Bakiyenin Tespit ve Kabulü

Cari hesap sözleşmesi, hesap devreleri sonunda karşılıklı alacakların takas edilmesini ve buna göre bir taraf lehine ortaya çıkan bakiyenin tespit olunmasını da gerektirir (TTK 94.1). Cari hesabı tutan tarafça[3] yapılan bu tespit işleminin hukukî sonuç doğurabilmesi için, bakiyenin karşı tarafça *kabul edilmiş olması* lâzımdır[4]. TTK 94.2'ye göre tespit edilen bakiyeyi gösteren cetveli alan taraf, aldığı tarihten itibaren bir ay içinde noter marifetiyle veya taahhütlü bir mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza içeren bir yazıyla itirazda bulunmazsa[5] bakiyeyi kabul etmiş sayılır[6].

4. Bakiyenin Kabulünün Hukukî Sonuçları

A- BK 134/II uyarınca hesap devresi sonunda çıkarılan bakiye, karşı tarafça kabul olunur veya kabul edilmiş sayılırsa, bakiye (borç) *yenilenmiş* olur.

---

(1) Bu sistemin uygulanması, özellikle bankalarla yapılan cari hesap sözleşmelerinde bankaya ödenecek faizin, müşteri için öngörülen faizden daha yüksek olması halinde müşteri yararına sonuç verir (bu hususta bkz. **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 244-245; **Domaniç:** Ticaret Hukuku, s. 304-305).

(2) **Canaris:** Handelsrecht, s. 474; **Schlegelberger-Hefermehl:** § 355, Anm. 106.

(3) Bankalarla yapılan cari hesap sözleşmelerinde hesap, banka tarafından tutulur.

(4) Cari hesap bakiyesinin kabulünün (ya da yerine göre itiraz ileri sürülmesinin), bankalarla yapılan cari hesap sözleşmesinden doğan borç olduğu hakkında bkz. **Kleiner:** Die allgemeinen Geschäftsbedingungen der Banken Giro und Kontokorrentvertrag, 2. Auflage, Zürich 1964, s. 86-87.

(5) Taraflar tacir olmasalar dahi, itirazın bu şekilde yapılması gerekir; aksi halde itiraz yapılmamış sayılır.

Buna karşılık, bakiyeyi gösteren cetvelin gönderilmesi, TTK'da özel bir şekle bağlanmamıştır.

(6) Bakiyeyi gösteren cetvele, karşı taraf itiraz ederse, bakiyenin kabulünün yargı yolu ile sağlanması da mümkündür. Bu halde açılacak dava, bir tespit davası niteliğindedir (**Toksal:** s. 117; **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 247).

Bu bağlamda cari hesabı tutan tarafın bakiyeyi gösteren cetveli karşı tarafa göndermesi, yenileme sözleşmesinin yapılmasına yönelik icabı oluşturur. Bu icabın kabul edilmiş sayılabilmesi için, TTK 94.2'de öngörülen bir aylık süre içinde herhangi bir itirazın ileri sürülmemiş olması gerekir.

Bakiyenin kabulü ile oluşan yenileme, devre sonunda yapılan toplu takastan arta kalan borç (bakiye) yerine geçen yeni bir borç yaratır. Yenileme yoluyla ortaya çıkan bu yeni borç, eski borçtan mücerrettir. Başka bir deyişle, kabul edilen bakiyenin ödenmesini talep eden alacaklının, bakiyeyi oluşturan münferit alacak kalemlerinin geçerliliğini ispat etmesine gerek yoktur. Tam tersine, borçlu tarafın, yenilemeye rağmen geçerli bir borcun doğmadığını ispat etmesi gerekir. Kısacası bakiyenin kabulü ile ortaya çıkan yenileme, alacaklı taraf lehine BK 18 anlamında bir ispat mücerretliği sağlar. Borçlu, bakiyeyi oluşturan alacak kalemlerinden birinin geçerli olmadığını ispat ederse, alacaklı taraf sebepsiz zenginleşmede bulunmuş sayılır ve bu zenginleşmenin iadesi BK 77 vd.daki hükümlere göre istenebilir[1].

B- Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere, yenileme yoluyla ortaya çıkan yeni borca (bakiye) karşı birtakım itirazlar ileri sürülebilir. TTK 101.1'de bu hususa işaret edilmiş ve kabul edilen veya mahkeme kararıyla tayin olunan bakiyeye, hesap hata ve yanılmalarına, cari hesaptan hariç addolunmak lâzım gelen veya haksız olarak cari hesaba geçirilmiş bulunan kalemlere veya tekrarlanan kayıtlara ilişkin davaların beş yıl içinde zamanaşımına uğrayacağı hükme bağlanmıştır.

Hesaplama sırasında yapılan maddî hataların (toplama, çıkarma hataları) düzeltilmesi her zaman istenebilir. Böyle bir hatanın varlığı ispat olunabilirse, hesap düzeltilir (BK 31/II) ve bakiyenin kabulü, düzeltilen miktar üzerinden yapılmış sayılır[2]. Cari hesaba girmemesi gereken bir alacağın hesaba geçirilerek bakiyenin tespitinde dikkate alındığı veya tam tersine, hesaba kaydı gereken bir alacağın hesaba geçirilmemiş olduğu, bakiyenin kabulüne rağmen ileri sürülebilir. Ancak bakiye, bu durumun bilinmesine rağmen hiçbir itiraz ileri sürülmeden kabul edilmişse, bu hal, cari hesap sözleşmesinin

(1) **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 257; **Tekinalp:** Banka Hukukunun Esasları, s. 453, Nr. 38-71; **Kleiner:** s. 88.

(2) **Aepli:** Art. 117, Nr. 35.

kapsamının zımnen değiştirilmiş olduğunu gösterir[1]. Aynı şekilde, cari hesaba geçirilen alacaklardan birinin irade bozukluğu (hata, hile gibi) ile sakat olduğu hallerde de, borçlunun bu durumu bilerek bakiyeyi kabul etmesi, işleme icazet verdiğini gösterir ve kabulden sonra artık bu hususu ileri sürmek mümkün olmaz[2]. Buna karşılık bakiyenin kabul edildiğini gösteren irade beyanına ilişkin sakatlıklar daima ileri sürülebilir[3]. Cari hesaba geçirilen alacağın bâtıl olması (BK 27/I) veya kumar-bahisten doğmuş bulunması (eksik borç-BK 604) halinde de, kabule rağmen ilgili alacak kaydının hesaptan çıkarılması istenebilir[4].

C- Cari hesap kalemlerinden biri için teminat verilmişse, hesap kapatılarak bakiye kabul edilmiş bile olsa, bu teminata halel gelmez (BK 134/III). Bu hüküm, genel kurala bir istisna getirmektedir. Zira yenileme ile eski alacak ortadan kalkmış olacağından, bu alacağa bağlı olan fer'î hakların da (kefalet, rehin, hapis hakkı gibi) sona ermesi gerekirdi. Cari hesapta bakiyenin kabulüne rağmen hesaba geçirilmiş münferit alacaklar için verilmiş olan kefalet ve rehinlerin devam etmesinin nedeni, hesap devresi sonunda alacaklı durumda olduğu tespit edilen tarafı korumak ve onu, cari hesap sözleşmesi ve bakiyenin kabulü söz konusu olmasaydı devam edecek olan fer'î haklardan yoksun bırakmamaktır[5].

BK 134/III uyarınca münferit bir alacak için verilmiş olan teminatın bakiyenin kabulü ile ortaya çıkan yenilemeye rağmen devam etmesi, kanun hükmü gereği kendiliğinden gerçekleşir. Tarafların bu hususta bir beyanda bulunmalarına gerek yoktur. Teminatın üçüncü bir kişi tarafından verilmiş olması da durumda değişiklik yaratmaz[6]. Üçüncü kişi, cari hesaba geçirilen bir alacak için müteselsil borçlu konumundaysa, BK 134/III onun hakkında da

(1) **Aepli:** Art. 117, Nr. 20; **Canaris:** HGB Grosskomm., § 355, Anm. 102.

(2) BGE 104/II, s. 196; **v. Tuhr-Escher:** s. 186; karş. **Çamoğlu:** Cari Hesapta Tecdit, İÜHFM, 1962, C. 28, S. 1, s. 210.

(3) **Schlegelberger-Hefermehl:** § 355, Anm. 65.

(4) **v. Tuhr-Escher:** s. 185, dn. 46a ve s. 186; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 589.

(5) **Aepli:** Art. 117, Nr. 68.

(6) **Becker:** I. Abteilung, Art. 117, Nr. 14; **Honsell-Vogt-Wiegand:** Basler-Kommentar, Obligationenrecht, Basel 2011, Art. 117, Nr. 16. **Toksal** ise, teminat veren üçüncü kişinin, alacağın cari hesaba dahil olduğunu bilmediği hallerde alacağın sırf hesap içinde olması keyfiyeti ile ilgili şişkinliklerden sorumlu tutulamayacağı fikrindedir (s. 74-75). Aynı yönde **Aepli:** Art. 117, Nr. 74-76.

uygulanır[1]. Bakiyenin kabul edilmiş olması, teminatı veren üçüncü kişinin, teminat altına alınan alacakla ilgili itiraz ve defileri kullanmasına engel olmaz[2].

BK 134/III hükmü uyarınca teminatlar, müteakip hesap devresinin sonuna kadar değil cari hesap sözleşmesinin sonuna kadar devam eder. Hesap devreleri sonundaki *bakiyeler farklı* ise teminatın ne miktar için devam edeceği BK 134/III'te gösterilmemiştir. Genellikle kabul edilen çözüm, teminatın, ara bakiyelerin en düşük miktarı oranında devam etmesidir[3]. Bu çözümün, teminatların fer'îliği ilkesine uygun düştüğü söylenmiştir[4].

BK 134/III, cari hesaba geçirilen münferit alacaklar için verilmiş teminatlar[5] hakkında uygulanır. Buna karşılık teminat, cari hesap sözleşmesinin sonunda tespit edilecek nihaî bakiyeyi ya da hesap devreleri sonunda tespit edilecek bakiyeleri güvence altına almak üzere verilmişse, bu teminatlar, BK 134/III hükmüne tâbi olmadan devam eder[6]. Bankalarla yapılan cari hesap sözleşmelerinde banka lehine tesis olunan teminatların belli bir alacak için değil bankanın cari hesap sözleşmesinden doğan tüm alacakları için güvence teşkil edeceği gösterilmektedir. Bu itibarla BK 134/III'ün uygulama bakımından büyük bir önemi yoktur.

---

(1) **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 586. Ayrıca bkz. ATK 356/II.

(2) **Schlegelberger-Hefermehl:** § 356, Anm. 24.

(3) Bu hususta bkz. **Schlegelberger-Hefermehl:** § 356, Anm. 14; **Canaris:** Handelsrecht, s. 482; **Kleiner:** s. 89-90. **Karayalçın** ise, teminatın son bakiye tutarı için devam edeceği fikrindedir (Ticarî İşletme, s. 585).

Bu görüşün eleştirisi ve üçüncü kişi tarafından temin edilen bir alacağın devre içinde tamamen ödenmesi halinde teminatın da son bulacağı fikri için **Canaris:** Handelsrecht, s. 483-484.

(4) **Schlegelberger-Hefermehl:** § 356, Anm. 15.

(5) Teminat kavramı, rızaî ve kanunî bütün teminatları (aynî-şahsî) kapsar. İmtiyaz ise, alacağın, fer'î değil, niteliği ile ilgili olduğundan, BK 134/III'teki (EBK 115/III) hükmün kapsamına girmez (**Çamoğlu:** Cari Hesap, s. 206-207).

(6) Eğer teminat, *belli bir hesap devresi sonunda* ortaya çıkacak bakiyeyi güvence altına almak üzere verilmişse, durum farklıdır.

Zira bu halde bakiye, sonraki hesap devresine ilk alacak kalemi olarak kaydedilir. Bu hesap devresi sonunda çıkarılan bakiyenin kabulü halinde de verilmiş olan teminat, BK 134/III hükmüne tâbi olarak devam eder (**Canaris:** HGB Grosskomm., § 356, Anm. 5).

D- Üç aydan daha kısa tespit edilemeyen hesap devreleri içinde[1] alacak sütununa kaydedilen tutarlar için, alındıkları günden itibaren faiz işler (TTK 90.1.e). Hesap devresi sonunda alacak ve borç kalemlerinin birbirinden çıkarılması sonucunda hasıl olan bakiye için de tespit edildiği günden itibaren faiz işler (TTK 95). Acaba bu durum, bir bileşik faiz uygulaması mıdır? Cari hesapta, hesap devreleri sonunda tespit olunan bakiyenin kabulü ile borç yenilenmiş olur ve yenilemeyi takiben ortaya anapara ve faizden oluşan yeni bir alacak çıkar. Müteakip hesap devresinde faizin bu yeni alacak tutarı üzerinden hesaplanması nedeniyle teknik anlamda bir bileşik faiz uygulamasından söz edilemez[2].

E- Hesap devresi sonunda tespit olunan bakiyenin kabulü üzerine alacaklı taraf, bu tutarın kendisine ödenmesini isteyemez. Bu tutar müteakip devrenin ilk alacak kalemi olarak hesaba geçirilir. Cari hesap sözleşmesiyle, taraflar, ancak sözleşmenin sonundaki nihaî bakiyenin ödenmesinin istenebileceği hususunda anlaşmışlardır.

F- Bakiyenin kabul edilmiş sayılmasının, İİK açısından da bazı sonuçları vardır: İİK'nın 68b maddesine göre borçlu cari hesabı şeklinde işleyen kredilerde krediyi kullandıran taraf, cari hesap devrelerini izleyen on beş gün içinde bir hesap özetini[3] krediyi kullananın sözleşmede gösterilen adresine[4] noter aracılığıyla göndermek zorundadır. Süresi içinde alınan hesap özetinin içeriğine, alındığından itibaren bir ay içinde itiraz etmeyen krediyi kullanan taraf, hesap özetinin gerçeğe aykırılığını ancak borcunu ödedikten sonra dava edebilir.

İİK 68b'nin üçüncü fıkrasına göre de, süresi içinde itiraz edilmemiş hesap özetleri İİK 68/I'de gösterilen belgelerden[5] sayılır ve ayrıca krediyi kulla-

---

(1) Hesap devrelerinin üç aydan kısa olması, TTK 8.2 ve 96.1 ile yasaklanmıştır. Bu yasağın amacı, üç aydan daha kısa sürelerle bileşik faiz yürütülmesi yoluyla borçlunun durumunun ağırlaştırılmasının önüne geçmektir [19. HD, 26.3.1996, E. 6, K. 2976 (YKD, 1996, C. 22, S. 7, s. 1115)].

(2) **Türk:** Temerrüt Faizi Bileşik Faiz Yöntemiyle Hesaplanabilir mi?, s. 172-173.

(3) "Hesap özeti" ibaresi, TTK 94.2, 2. cümledeki "artan tutarı gösteren cetvel"i ifade eder.

(4) Adres değişikliğinin krediyi kullandıran tarafa noter aracılığıyla bildirilmesi gerekir (İİK 68b/I).

(5) İİK 68'de sayılan belgeler; imzası ikrar edilmiş senet, imzası noterlikçe onaylı

nan, itiraz etmediği hesap özetinin dayandığı belgelerde kendisine izafe edilen imzayı da kabul etmiş olur.

Bu konuda ayrıca İİK 150ı'ya da bkz.

5. Bakiyenin Haczi

Cari hesaba geçirilen alacaklar münferiden hacze konu teşkil etmez; cari hesap sözleşmesinin tarafı olan kişinin alacaklısı, sadece hesap bakiyesini haczettirebilir. Bakiyenin haczine ilişkin karar, cari hesabı tutan tarafa tebliğ edildiği tarihte hesap kapatılarak, bakiye tespit olunur (TTK 100.1). Bundan sonra haczi koyduran alacaklının durumu, cari hesaba yeni borçlar geçirilmesi suretiyle ağırlaştırılmaz; hesaba, ancak haciz kararından önce doğmuş hukukî ilişkilerden kaynaklanan borçlar kaydedilebilir (TTK 100.2). Ancak haczi koyduran, cari hesaba geçirilmiş bir alacağın doğumuna neden olan hukukî ilişkinin sonradan feshi, iptali ya da yapılmış maddî hataların düzeltilmesi halinde, bakiyenin azalmasına katlanmak durumunda kalır[1]. Haciz kararının tebliğinden sonra doğan alacak kalemlerinden de, haczi koyduran alacaklı yararlanamaz[2].

Haciz koyduran alacaklı, tespit olunan bakiyenin ödenmesini derhal isteyemez; ödeme, hesap devresinin sonunda yapılır (TTK 100.3).

V. CARİ HESABIN SONA ERMESİ

Cari hesap sözleşmesi, belli ya da belirsiz bir süre devam etmek üzere yapılmış olabilir. Son bulma nedenleri de, bu duruma göre farklılık arz eder:

1. Belli Süreli Cari Hesaplarda

A- Cari hesap, belli bir süre için yapılmışsa, sözleşmede gösterilen sürenin dolması ile sona erer (TTK 98.1.a).

---

senet ve resmî dairelerin veya yetkili makamların yetkileri dahilinde usulüne göre verdikleri belgelerdir.

Eğer alacaklının elinde bu tür bir belge varsa, borçlunun icra takibine itirazı kesin olarak kaldırılır (İİK 68/I).

(1) **Canaris:** HGB Grosskomm., § 357, Anm. 11.

(2) **Schlegelberger-Hefermehl:** § 357, Anm. 16; **Canaris:** Handelsrecht, s. 486.

B- Taraflardan birinin iflâsı ile de cari hesap sözleşmesi sona erer (TTK 98.1.c). Zira iflâsın açılmasından sonra müflisin malları üzerinde tasarruf yetkisi kalmaz (İİK 191) ve müflis ödeme kabul edemez (İİK 192).

C- Taraflardan birinin ölümü ya da kısıtlanması halinde ise, diğer taraf veya kısıtlananın kanunî temsilcisi ya da mirasçıları, on gün önceden haber vermek kaydıyla, cari hesap sözleşmesini feshedebilir. Bakiyenin ödenmesi, ancak hesap devresinin sonunda istenebilir (TTK 99.1).

D- Taraflardan birinin alacaklısının hesap bakiyesini haczettirmesi halinde borcundan dolayı haciz tebliğ edilen taraf, on beş gün içinde haczi kaldırmazsa, diğer taraf sözleşmeyi feshedebilir (TTK 100.2).

2. Belirsiz Süreli Cari Hesaplarda

Belirsiz süreli cari hesap sözleşmeleri, taraflarca her zaman feshi ihbar yoluyla sona erdirilebilir (TTK 98.1.b)[1].

Banka uygulamasında cari hesap sözleşmeleri süresiz yapılmakta ve bankaya, dilediği anda sözleşmeyi feshederek alacağı muaccel kılma yetkisi tanınmaktadır.

Feshi ihbar hakkının, iyiniyet kuralları çerçevesinde kullanılması gerekir. Fesih hakkı, uygun olmayan bir zamanda sırf karşı tarafı zarara sokmak amacıyla kullanılamaz.

Taraflardan birinin iflâsı da, belirsiz süreli cari hesap sözleşmesini sona erdirir.

Cari hesap sözleşmesinin sona ermesi üzerine hesap kesilir ve bakiye tespit olunur. Tespit edilen nihaî bakiyeyi gösteren cetvel, karşı tarafa gönderilir. Nihaî bakiyenin kabulü ya da TTK 94.2 uyarınca kabul edilmiş sayılması üzerine, alacaklı taraf, bakiyenin ödenmesini talep edebilir.

---

(1) TTK'da herhangi bir süre öngörülmemiş olduğu için bu beyan, karşı tarafa vardığı anda derhal hüküm ifade eder (**İmregün:** s. 165; **Karayalçın:** Ticarî İşletme, s. 590; **Schlegelberger-Hefermehl:** § 355, Anm. 96. Karş. **Arslanlı:** Kara Ticareti Hukuku, s. 252).

VI. CARİ HESAPTA ZAMANAŞIMI

TTK'nın 101. maddesine göre cari hesabın tasfiyesine, kabul edilen veya mahkeme kararıyla saptanan bakiyeye veya faiz alacaklarına, hesap hata ve yanılmalarına, cari hesaptan hariç tutulmak lâzım gelen veya haksız olarak cari hesaba geçirilmiş olan kalemlere veya tekrarlanan kayıtlara ilişkin davalar, cari hesap sözleşmesinin sona erdiği tarihten itibaren beş yıllık zamanaşımına tâbidir[1].

ETK'da, cari hesapta zamanaşımının işlemeye başlayacağı tarih gösterilmemişti. Bu durum tartışmalara neden olmuştur. Zamanaşımının başlangıcını, cari hesap sözleşmesinin sona erdiği tarih olarak belirleyen TTK 101, bu açıdan önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Müeccel bir alacak için zamanaşımının söz konusu olamayacağı yolundaki BK hükmü (md. 149/I) dikkate alındığında, cari hesapta zamanaşımının işlemeye başlayacağı tarihin, cari hesap sözleşmesinin son bulduğu tarih olarak belirlenmesi doğru olmuştur. Ancak bu çözümün, taraflar arasındaki ilişkilerin hızla tasfiyesine yönelik cari hesap sözleşmesinin amacına uygun düşmeyeceği söylenebilir. Zira bu yolla, cari hesap sözleşmesinin başında hesaba geçirilen bir alacağın cari hesaba girmemesi gerektiği yolundaki itiraz hakkında da zamanaşımı, ancak cari hesap sözleşmesinin sona ermesinden itibaren işlemeye başlayacaktır. Bunun ise, başta, ispat-kanıtlar konusunda olmak üzere, çeşitli zorluklara neden olacağı açıktır. Ancak şu hususu da belirtmek gerekir ki, cari hesaba girmemesi gereken kalemin hesaba geçirildiğini ya da tam tersine hesaba kaydı gereken bir kalemin hesaba geçirilmediğini bilmesine rağmen itiraz ileri sürmeden ara bakiyeyi kabul eden kişi, bu konuda sonradan dava açamaz[2]. Dolayısıyla bu gibi hallerde, zamanaşımının hangi tarihte işlemeye başlayacağı konusunun da bir önemi kalmamaktadır.

---

(1) Yargıtay, bankalarla yapılan ve cari hesap şeklinde işleyecek kredi sözleşmelerini cari hesap sözleşmesi niteliğinde görmediğinden (bkz. yukarıda, I), bu sözleşmelerden doğan alacakların on yıllık zamanaşımı süresine tâbi olacağını kabul etmekteydi [HGK, 20.10.1978, E. 1977/T-213, K. 856 (**Eriş:** 2. Baskı, s. 511, Nr. 1)].

(2) Bu hususta bkz. TTK 101'e ilişkin Hükümet Gerekçesi ve yukarıda IV, 4, B.

DİZİNLER

I. KAVRAM DİZİNİ

Acente 31, 100, 184, 185, 203, 208, 216 vd., 282 dn. 4, 322, 400, 403

- aracılık yapma 216, 219 vd.
- avans ödemesine hak kazanma 231
- borçları 225 vd.
- denkleştirme talep hakkı
  (portföy hakkı/müşteri tazminatı) 224, 242 vd.
- hakları 228 vd.
- hapis hakkı 222 dn. 1, 233
- mahkemede temsil yetkisi 235 vd.
- olağanüstü masrafların ödenmesi 232, 233
- portföy hakkı (bkz. acente-denkleştirme talep hakkı)
- rekabet yapmama 228
- rekabet yasağı anlaşması 247
- sözleşme yapma 234 vd., 247
- sözleşmenin sona ermesi 238 vd.
- tacir sıfatı 218, 221
- tahsil komisyonu 230
- tanımı 217
- tekel hakkı 218, 219, 223, 225, 228, 246

- temsil yetkisi 184, 234 vd.

- unsurları 218 vd.

- ücret 216, 219, 221, 223, 228 vd.

- ücrete hak kazandıran işlemler 228 vd.

- ücrete hak kazanma zamanı 230 vd.

- ücretin ödenme zamanı 232

- ücret miktarı 232

- ücret talep hakkı 228 vd.

Adî şirket 116, 128, 129, 130, 150 dn. 1, 267 dn. 1, 281, 375, 388

Akdî faiz 81, 92

Alâmeti farika 295

Aldatıcı reklam 355, 358

Alım komisyoncusu 250 vd.

Anapara faizi (bkz. kapital faizi)

Avans 83 dn. 4, 85

Avans faizi 86 dn. 4, 87 vd., 89 dn. 1-3

Avrupa Birliği 15

Avrupa tipi anonim ortaklık 24

Avrupa Topluluğu 24, 217, 295, 297, 346, 374

- rekabet 347

- Roma Antlaşması (ABİHA) 24, 346, 347

Ayıp 45, 116 dn. 1, 172, 176 vd., 203, 211 dn. 4, 235, 239, 251, 258, 405

Bağlı ortaklık 139 dn. 3, 140, 147 dn. 1

Basit yargılama usulü 125

Belediye/tacir sıfatı 133, 138, 140, 141

Bilânço 373, 378, 383 vd.

Bileşik faiz (faize faiz yürütülmesi) 85, 94 vd., 410

Borsa 112

Borsa komisyoncusu 249

Cari hesap 85, 95, 155, 399 vd.

- bakiye 399, 401, 403 vd.
  - bakiyeye itiraz 406 vd.
  - bakiyenin haczi 411
  - bakiyenin kabulü 406 vd.
  - bakiyeyi gösteren cetvel 406, 407, 412
  - nihaî bakiye 403, 410, 412
- belli süreli 403, 411
- belirsiz süreli 403, 411
- bileşik faiz 95, 410
- geçirilecek alacaklar 401 vd.
- güvence sağlama işlevi 399
- hesaba geçirme 401 vd.

- hesap devresi 403, 405, 406, 408 vd.

- hesap özeti 410, 411

- kabulün sonuçları 406 vd.

- kambiyo senetleri 402

- kapatılması 403

- kesilmesi 403

- kredi sağlama işlevi 399

- ödeme aracı 399

- sona erme 403, 411 vd.

- süreler 403

- şarta bağlı alacaklar 402

- takas 403, 404, 405 vd.

- teminatlar 404, 408 vd.

- yenileme 402, 406 vd.

Cezaî şart 96 dn. 2, 158 vd.

Coğrafî işaret 58 dn. 1, 63, 112, 296, 306, 307

Çatma 72, 89 dn. 2, 116, 236 dn. 4

Damping 350, 351

Defter tutma zorunluluğu 152, 153, 164 dn. 2, 374 vd., 376 dn. 2, 378, 386, 388

Defteri kebir (büyük defter) 376, 377

Dernek 74 dn. 4, 133, 135 vd., 137 dn. 1, 138, 142, 145, 147, 187, 283, 368, 369 dn. 1, 377

Devlet/tacir sıfatı 133

Distribütör 222

Donatma iştiraki 142, 143, 145, 148, 284, 288, 289, 375

Dükrüar ücreti 253

Dünya Ticaret Örgütü 295, 299, 314

Ekonomi hukuku 1-3

Elektronik imza 15, 54, 76, 170, 171, 177, 406

Elektronik posta 76, 170, 172, 177, 397

En yüksek sınırı aşan işlemler 97 vd.

Envanter defteri 60, 61, 376 vd., 381

(Eski) Ticaret Kanunu (1926 tarihli) 7 vd.

- kapsamı 8

- özellikleri 8, 9

(Eski) Türk Ticaret Kanunu (1956 tarihli) 9-11

Esnaf 26 vd., 52 vd., 70, 71, 89,173 dn. 2, 179 vd., 279, 292, 375

- işletme adı 292

- tanımı 28 vd., 179, 180

- uygulanacak hükümler 179 vd.

Esnaf faaliyeti sınırlarını aşma 27 vd.

Esnaf ve Sanatkârlar Sicili 29, 30, 180, 181 dn. 1, 267 dn. 4, 269 dn. 3

Fabrika 19, 26, 32, 33, 38, 40, 48, 59, 150

Faiz 79 vd., 156, 158, 178 vd.

- anaparayı geçen 94
- bileşik faiz 85, 94 vd., 410
- kambiyo senetlerinde 91
- mevzuat 81 vd.
- ticarî işlerde 79 vd.
- özellikleri 84 vd.
- ticarî işlerde temerrüt faizi 87 vd.
- türleri 79 vd.
- yabancı para borçlarında 92 vd.

Faiz oranları 86 vd.

- kapital faizinde 86, 87
- temerrüt faizinde 87 vd.

Faize faiz yürütülmesi (bkz. bileşik faiz)

Faktoring 68 dn. 1, 70, 113

Fatura 124, 163 vd., 178, 179, 201, 317

Finansal kiralama (leasing) 52 dn. 1, 59, 68 dn. 1, 70, 93, 99, 113, 263 dn. 1, 325, 379 dn. 2

Finansal tablo 46 dn. 1, 60 dn. 1, 378, 379, 381, 383, 386, 388, 389

Finansman şirketi 68 dn. 1, 113

Franchising sözleşmesi 224, 225

Gabin (aşırı yararlanma) 86, 155, 161, 211

Gecikme faizi (bkz. temerrüt faizi)

Geçici kayıt 272 vd.

Gemi sicili 43, 49 dn. 1, 61, 143, 263, 266 dn. 1, 267 dn. 4

Genel işlem koşulları 86, 362

Goodwill 32

Görünüşe güven 17

Hakem 106, 116, 120

Hakim durum 142, 347, 348

Hakim teşebbüs 142, 146, 375

Haksız rekabet 17, 72, 89 dn. 2, 116, 153, 274, 290, 291 dn. 2, 293, 301 dn. 1, 310, 336, 340 dn. 4, 345 vd.

- başlıca haksız rekabet halleri 354 vd.
  - aldatıcı reklam 355 vd.
  - iş şartlarına uymama 360
  - kötüleme 354
  - karşılaştırmalı (mukayeseli) reklam 320, 357
  - paye, diploma, ödül almış gibi davranma 355
  - saldırgan satış yöntemleri 359
  - sözleşmeyi ihlâle yöneltmek 360
  - tedarik fiyatının altında mal satışı 358
  - yanlış bilgi verme 355, 364

- Borçlar Kanunu'nda 348 vd.

- cezaî sorumluluk 372

- davacı 366 vd.

    - müşteriler 367

    - meslekî ve ekonomik birlikler 367

- davalı 369 vd.

    - çalıştıran (istihdam eden) 369, 370

    - hizmet sağlayıcı 370

    - yazı işleri müdürü,
      genel yayın yönetmeni, program yapımcısı 370

- hukukî sorumluluk 362 vd.

- hükmün bir başka kişi hakkında icrası 371

- hükmün ilanı 366

- ihtiyatî tedbir 363

- korunan menfaat/çıkar 352, 367

- kusur 348, 353, 354, 363, 364, 370

- men davası 353, 362, 363, 364, 368, 370, 371

- rakip 345, 347, 350 dn. 2, 352, 353, 357, 359, 360, 366, 369

- sonucu olan maddî durumun
  ortadan kaldırılması davası 353, 362, 364, 368, 370

- tanımı 352 vd.

- tazminat davası 348, 362, 363, 364 vd., 369, 370

- tespit davası 353, 362, 363, 364, 368, 369, 370

- ticarî işlerde 349

- ticarî olmayan işlerde 349

- Türk hukukunda 348 vd.

- Türk Ticaret Kanunu'nda 352 vd.

- yapan 369

- zamanaşımı 371, 372

Hapis hakkı 172 vd.

Havale 110 dn. 3, 114

Hukukî görünüş teorisi 128

ICC 23, 106

ICC Rules of Arbitration 106

Incoterms 24

İç (hususî) şirket 130

İflâs 33 dn. 5, 41, 47, 114, 118, 120, 128, 130, 132, 137 dn. 1, 141 dn. 1-2, 143, 144, 145 vd., 192, 197, 215, 240, 241, 242, 386, 387, 389, 412

- banka ortak ve yöneticileri 149

- kollektif ve komandit şirket ortakları 148, 149

- sermaye piyasası kurumu ortak ve yöneticileri 149

- yatırım fonu yöneticileri 149

- ticareti terk eden 144, 145, 148

İhtisas mahkemesi 112 dn. 1, 115 dn. 1, 118, 119, 122

İktisadî bütünlük 34

İktisadî Devlet Teşekkülü 138 vd., 147 dn. 1

İl özel idaresi/tacir sıfatı 133, 138, 140, 141

İlan/ticaret sicili 273

İşletme adı 180, 181, 224, 274, 292 vd., 312, 320, 358

- devri 292, 293

- korunması 293

- tescili 292

İşletme defteri 376 dn. 2

İşletme değeri 32

İşletmenin birleşmesi 41, 42, 109

İşletmenin devralınması 41 vd., 109, 197

İştirak 139, 140

İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu 350

Kredi emri 110, 111

Kredi mektubu 110, 111

Kambiyo işlemleri 39

Kambiyo senetleri 13, 18 dn. 3, 22, 85, 91, 92 dn. 3, 97, 254, 402

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu 376 dn. 1, 379, 380

Kamu İktisadî Kuruluşu 138, 139

Kamu İktisadî Teşebbüsü 138 vd.

- bunlara ait müessese 138, 139, 140

Kamu tüzel kişisi/tacir sıfatı 138 vd., 140

Kanunî faiz 81 vd., 88, 92, 94

Kanunname-i Hümayunu Ticareti Bahriyye 7

Kanunname-i Ticaret 6, 7, 105, 373, 374

Kapanmış fatura 102, 164

Kapital faizi (anapara/resülmal faizi) 79 vd., 84, 86 vd., 91 dn. 1, 94, 95, 158, 405

Karar defteri 377

Karşılaştırmalı (mukayeseli) reklam 320, 357

Know-how 32 dn. 3, 224, 225, 360

KOBİ 49, 50, 178 dn. 3, 179

Komisyoncu 111, 184, 185, 222, 223, 247, 248 vd.

- bizzat taraf olması 254, 255
- borçları 250 vd.
- hakları 252 vd.
- hapis hakkı 222 dn. 1, 254
- masraflarının ödenmesi 253
- tacir sıfatı 250
- tanımı 249
- unsurları 249 vd.
- ücret talep etme 250, 252, 253

Konkordato 42, 78 dn. 2, 120, 192 dn. 2, 197, 267 dn. 2, 269, 286, 386

Kredi açma sözleşmesi 399, 400

Kredi faizi 84, 156

Lex commissoria yasağı 67 dn. 2

Lisans sözleşmesi 328 vd.

Lisanslı depo işleticisi 282 dn. 4

Mahreç işareti 307

Mal ve hizmet tedarikinde geç ödemenin sonuçları 178 vd.

Marka 32, 58, 63, 64, 112, 118, 224, 242 dn. 3, 244, 291, 295 vd.

- aralıksız kullanma yükümü 323
- ayırdedici nitelik/karakter 303, 305, 311, 312, 319, 323, 324, 332
- basit lisans 328
- bülten 316 dn. 1
- cezaî sorumluluk 296 dn. 2, 344
- devri 64, 325, 326
- dürüst kullanım 321, 322
- esas unsur 303
- ferdî marka 301
- garanti markası 64, 301, 302, 312, 313, 315, 316, 326, 327, 329, 330, 335
- haczi 324, 325, 327
- hizmet markası 301
- hükümsüzlük 331 vd., 335, 336, 339

- ihtisas mahkemesi
(Fikrî ve Sınaî Haklar Hukuk Mahkemesi) 317, 333, 343

- ihtiyat markası 314 dn. 2

- inhisarî lisans 328, 329, 341

- iptal 296, 302, 324, 329, 331, 334 vd.

- itiraz 298, 302, 307 vd., 315 vd., 330, 332, 333

- jenerik ad/yaygın isim 320 dn. 1, 334

- karma marka 300, 304

- koruma süresi 312, 313, 321, 326, 329, 330, 341 dn. 2

- korunması 336 vd.

- kötüniyet 313, 317, 319 dn. 2, 325, 332, 337, 340 dn. 2

- kullanma hakkı 318, 321

- kullanma zorunluluğu 302, 323

- lisans sözleşmesi 327 vd., 334, 340

- maruf hale gelme 309

- mutlak red nedenleri 302 vd., 310, 313 dn. 2, 315, 316, 317, 332

- nispî red nedenleri 304 dn. 3, 307 vd., 313, 316, 331 vd.

- ortak marka 64, 301, 302, 312, 315, 316, 326, 327 vd., 335

- rehni 321, 324, 325, 327, 331, 342

- rüçhan hakkı 298, 314, 337

- sicili 63, 64, 317, 318, 325 vd., 329, 330, 331, 333, 335, 337

- sona erme 329 vd.

- tanımı 295, 300 vd.

- tanınmış marka 306 dn. 1, 310 vd., 319, 332 dn. 4, 336

- tazminat davası 339 vd.

- tecavüz 320, 329, 334, 336, 337 vd.

    - men'i 338

    - ref'i 338

    - tespiti 338

- tescil edilmemiş 309, 310, 313 dn. 3, 318, 336, 343 dn. 2, 358

- tescil edilmiş 298, 300, 302, 304, 307, 308, 310, 311, 312, 317, 318, 319, 321, 322, 327, 328, 331, 333, 336, 337, 344

- tescili 296 vd., 302 vd.

    - talebi 303, 307, 309, 311, 315

    - doğan hakların tüketilmesi 296, 322

- ticaret markası 301

- topluluk markası 297 dn. 3, 316 dn. 3

- türleri 300 vd.

- umumen malum olan marka 310

- vazgeçme 330, 331

- yoksun kalınan kazanç 340, 341

- zamanaşımı 343, 344

Menkul işletme tesisatı 51 dn. 3, 59

Menşe adı 307

Merkez 31, 35 vd., 66 dn. 4, 248, 269

MERSİS (Merkezi Sicil Kayıt Sistemi) 54, 266

Mevduat faizi 83, 90 dn. 2

Milletlerarası Ticaret Odası (MTO) 23, 24

Mutlak ticarî dava 70, 107 vd.

Mükerrer iskonto (bkz. reeskont)

Müşteri tazminatı (bkz. acente-denkleştirme talep hakkı)

Müzayaka (bkz. zor durumda kalma)

Nispî ticarî dava 70, 107, 115 vd.

Ordonnance sur le commerce de terre 4

Ön anonim şirket 20 dn. 1

Örf ve âdet 4, 10, 13, 101 vd., 129, 152

Özel malvarlığı 33

Patent 32, 58, 63, 112, 291, 296, 297, 360 dn. 1-2

Pazarlamacı 184, 185, 202 vd., 216, 219, 242

- atanması 204
- hapis hakkı 204, 205
- komisyon 203, 204, 205
- son bulması 205
- tanımı 202

- tekel 204

- unsurları 203 vd.

- ücret 203, 204

Portföy hakkı (bkz. acente-denkleştirme talep hakkı)

Proforma fatura 163 dn. 4, 165 dn. 4

Reeskont 82, 83, 89 dn. 3, 90 dn. 2

Rehin karşılığı ödünç para verme işi 108

Rehinli taşınır sicili (sicil) 49 dn. 3, 50, 54, 56 vd., 67, 69, 263 dn. 1, 327

Rekabet Kurumu 348

Rekabet Kurulu 44, 348

Rekabet yasağı 44, 109, 159 dn. 3, 186 dn. 1, 196 dn. 1, 247

Rekabeti engelleme 347

Reklam Kurulu 355 dn. 2

Resulmal faizi (bkz. kapital faizi)

Saldırgan satış yöntemi 359

Satım komisyoncusu 111, 248, 250, 251

Serbest bölge 39 dn. 3, 112, 337 dn. 5, 381

Serbest meslek erbabı 27, 52

Sessiz kalma yoluyla hak kaybı 332

Seyahat acenteleri 217

Seyyar tüccar memuru 202

Sınaî mülkiyet hakları 63, 263 dn. 1, 295 vd., 312, 314 dn. 1, 325, 328, 339

Sır 209, 226, 239, 360, 364

Sicil müdürü 265, 269 vd.

- atanması 265

- inceleme görevi 270 vd.

Sigorta acentesi 217, 220 dn. 3, 221

Simsar (tellâl) 132 dn. 3, 160, 184, 185, 203, 205 vd., 219, 220, 222, 223

- aşırı simsarlık ücreti 160 dn. 2, 213

- borçları 209 vd.

- evlenme simsarlığı 206

- masraflar 214 vd.

- tacir sıfatı 207, 209, 213

- tanımı 207

- taşınmaz simsarlığı 206

- unsurları 207 vd.

- ücret miktarı 212

- ücret talep etme 210 vd.

Sivil toplum kuruluşu 368

Sosyal güvenlik kurumu 141 dn. 1, 146

Sübvansiyon 350, 351

Şube 31, 35 vd., 150, 188, 190, 193, 194, 195, 201, 216, 248, 265, 266, 269, 286

- banka şubesi 37, 39, 193 dn. 3

- hukukî durumu 40 vd.

- unsurları 38 vd.

Tacir 3, 127 vd.

- adî şirket 128, 129, 130, 150 dn. 1, 267 dn. 1, 375

- basiretli iş adamı 87, 140, 153 vd., 161, 171, 226, 227, 258, 384

- faturaya itiraz 165 vd.

- fatura verme 163 vd.

- gibi sorumlu olan 128, 148, 160, 161, 173, 213, 375, 378, 393

- hapis hakkı 172 vd.

- ihtar ve ihbarlar 170 vd.

- sıfatı 127 vd.

  - evli kadının 132, 133

  - gerçek kişilerde 47, 74, 75, 127 vd.

  - hâkim teşebbüste 142

  - kamu tüzel kişileri 133, 138 vd.

  - kamuya yararlı dernekler 133, 136, 137 dn. 1, 138, 142, 147, 187

  - kaybı 44, 143 vd., 160

  - kısıtlılarda 130 vd., 187

  - küçüklerde 130 vd., 187

- ticaret şirketlerinde 130, 133, 134 vd.

- ticarî işletme işleten derneklerde 133, 135 vd., 145, 147

- ticarî işletme işleten vakıflarda 133, 137 vd., 145, 147

- tüzel kişilerde 127, 133 vd., 144

- ticareti terk eden 44, 143 vd., 383

- ücret ve cezanın indirilememesi 158 vd.

- ücret ve faiz isteme 156 vd.

- yardımcıları 183 vd.

- bağımlı yardımcılar 183, 185 vd.

- bağımsız yardımcılar 184, 205 vd.

- geçici 203, 207, 222, 223

- sürekli 185, 202, 203, 216 vd., 247

- temsil yetkisi 183, 190 vd., 200 vd., 203, 208, 223, 234 vd., 247 vd.

Tahkim 106, 117, 120, 191

Taksiratlı müflis 386

Tamamlayıcı yemin 397

Taşıma işleri komisyoncusu 249, 255 vd.

- borçları 257 vd.

- sorumluluğu 258 vd.

- tacir sıfatı 257

- tanımı 255

- unsurları 255 vd.

Taşınır varlık 49-52, 56, 58 vd., 61, 62, 65

Taşıyıcı 154, 156, 172, 222 dn. 1, 227, 251, 256 vd.

Teamül 101, 102, 104, 124, 157, 163, 212, 213, 228, 232, 251, 253, 258, 403, 405

Tek satıcılık sözleşmesi 223 vd., 246, 309, 322, 324

Telif hakkı 114, 312

Tellâl (bkz. Simsar)

Temerrüt faizi (gecikme faizi) 72, 75, 78, 79 vd., 85, 87 vd., 158, 159, 179

Tescil 273 vd.

- bildirici 274

- ilgili 268

- kurucu 274, 318

- olumlu etki 275

- olumsuz etki 275

- resen 268, 269 vd.

- talep süresi 269

- talep üzerine 268 vd.

Teselsül karinesi 71, 76 vd.

Teşebbüs 27 dn. 1, 138 vd., 142, 300, 319, 345 dn. 1, 347, 348

Teyit mektubu 124, 165 vd.

Ticaret 1

Ticaret hukuku 1-2

- modern sistem 5

- objektif sistem 4, 5, 9

- sübjektif sistem 3 vd., 5, 9, 25, 74

- tanımı 1

- Türkiye'de 6 vd.

- uluslararası plânda 21 vd.

Ticaret mahkemesi 41, 70, 105 vd., 111, 113, 114, 116, 117 vd.

- görev ayrılığı 121

Ticaret sicili 56, 57, 150, 152, 263 vd.

- aleniyet (açıklık) 273

- devletin sorumluluğu 266, 277

- etkileri 273 vd.

- bildirici etki 274

- kurucu etki 274

- olumlu etki 275

- olumsuz etki 275

- gazetesi 273, 274

- geçici kayıt 272, 273

- gelen-giden defteri 267

- ihtar-ceza defteri 267

- itiraz 271 vd.

- örgütü 265 vd.

- sicil esas defteri 267

- sicil işlemleri 267 vd.

    - tadil (değiştirme) 267

    - terkin (silme) 267

    - tescil 267

- sicile güven 276 vd.

- tescil ve ilan 266, 273 vd.

- tescili gereken hususlar 266 vd.

Ticaret unvanı 32, 40, 44, 51 dn. 3, 64, 149, 152, 186, 189, 267, 279 vd., 295, 312, 320

- adın değişmesi halinde 288

- adî şirket halinde 281

- adî ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde 282

- anonim şirkette 282, 283

- çekirdek 280 vd.

- donatma iştirakinde 284

- ek 284 vd.

- gerçek kişi tacirlerde 280

- gerçeklik sistemi 280

- hukukî müeyyideler 288

- işletmenin devrinde 289 vd.

- işletmenin giriş cephesine yazdırma 287

- işletmenin ürün kirasına verilmesi halinde 290

- kamuya yararlı dernekte 283

- kamuya yararlı vakıfta 283

- karma sistem 280, 288

- kollektif şirketlerde 281

- kooperatif şirketlerde 282, 283

- korunması 290 vd.

- kullanma hakkı 290

- kullanma yükümlülüğü 287 vd.

- limited şirketlerde 282, 283

- ortağın ölümü halinde 289

- serbestî sistemi 279

- şube halinde 286

- tacirin ölümü halinde 289

- tescil edilmemiş 290

- tescil edilmiş 290

- ticarî işletme işleten derneklerde 283

- ticarî işletme işleten vakıflarda 283

- yeni ortak girmesi/ortağın ayrılması halinde 288, 289

Ticarete özgü yerler 112

Ticareti terk 143 vd., 148, 267 dn. 2, 269 dn. 4, 383

Ticarî borçlara kefalet 71, 77 vd.

- eşin rızası 79

Ticarî dava 105 vd.

- kanıtlar 123 vd.

- usul 123 vd.

Ticarî defterler 124, 152, 153, 287, 373 vd.

- elektronik ortamda tutulma 379, 380, 382

- ibraz 386

- ibrazdan kaçınma 391

- ispat fonksiyonu 390 vd.

- işletmenin nitelik ve öneminin gerektirdiği 375

- kanıtın hasrı 381 dn. 1

- kanuna uygun tutulma 382, 386, 392, 394, 395, 396

- kapanış onayı 379, 382, 385, 391

- kesin kanıt 385, 392, 395, 397

- kullanılacak dil 380

- onaylanması 381 vd., 385

- sahibi aleyhine kanıt 153, 382, 390 vd.

- sahibi lehine kanıt 153, 382, 392 vd.

- saklanması 374, 383 vd.

- teslim 387 vd.

- temel defterler 376

- tutma usulü 378 vd.

- tutma yükümü 374 vd.

- yükümlülüğe uymamanın sonuçları 385 vd.

- zıyaı 383, 384, 391

Ticarî hüküm 99 vd.

- emredici 100

- tamamlayıcı veya yorumlayıcı 100, 101

Ticarî iş 71 vd.

- ayırımın önemi 71

- belirlenmesi 72 vd.

- bir taraf için ticarî sayılan işler 75 vd.

- zamanaşımı 99

Ticarî iş karinesi 73 vd., 95, 127, 152

Ticarî işletme 25 vd.

- devri 41 vd., 197, 198, 274, 289, 290

- ilan 43

- müteselsil sorumluluk 47, 48
- gayrımaddî unsurları 32
- hukukî niteliği 33
- maddî unsurlar 31 vd.
- merkez 35
- önemi 25, 128 vd., 131
- şube 35 vd.
- tanımı 26
- unsurları 27 vd.
  - bağımsızlık 31
  - devamlılık 31
  - esnaf faaliyeti sınırlarını aşma 27
  - gelir sağlama 27
- rehni 48 vd.
  - diğer sicillere bildirme 57
  - hükümleri 59 vd.
  - kapsamı 58 vd.
  - kuruluşu 51 vd.
  - sona ermesi 68 vd.
  - sözleşmesi 52 vd.
  - tescili 56

Ticarî örf ve âdet 101 vd., 129, 152

Ticarî temsilci 40, 184, 185 vd.

- atanması 186 vd.
- birlikte temsil 194 vd.
- şube işlerinde temsil 193
- tanımı 186
- temsil yetkisi 40, 190 vd.
- temsil yetkisinin sona ermesi 196 vd.

Ticarî şekilde işletilen diğer müesseseler 26

Ticarî usul 106, 123 vd.

Ticarî vekil 184, 185, 191, 198 vd.

- atanması 199 vd.
- genel yetkili 200
- özel yetkili 201
- tanımı 198
- temsil yetkisi 200 vd.

Ticarî yargı 105 vd.

Topluluk (grup) davası 369 dn. 1

Türk Patent ve Marka Kurumu (Kurum) 58, 141, 288, 297, 300 dn. 2, 302, 305, 307 dn. 1, 310 dn. 5, 311 dn. 1, 313, 314, 315, 316, 317, 326, 330, 333, 334, 335

Türk Ticaret Kanunu 11 vd.

- hazırlık çalışmaları 11-12

- hedefler 14 vd.

- içerik 12-14

- kaynakları 17 vd.

Tüketici 74, 75, 78, 86, 87, 96, 119, 156 dn. 4, 303, 308, 322 dn. 3, 343, 345, 352, 356, 358, 359, 361 dn. 3, 362, 367, 368, 369

Tüketici mahkemesi 119

Türkiye Bankalar Birliği 151, 368

Türkiye Değerleme Uzmanları Birliği 369

Türkiye Katılım Bankaları Birliği 368

Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) 376 dn. 1, 379, 380

Türkiye Sermaye Piyasası Birliği 152, 368

Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği 151, 368

Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketi 33 dn. 5, 269 dn. 3

Ultra vires 19

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) 15, 379

Umumî mağaza 112

UNCITRAL 23

UNCITRAL Arbitration Rules 106

UNIDROIT 23

Uyumlu eylem 347

Vade farkı 96 dn. 2, 166 dn. 5

Vakıf 133, 137 vd., 144 dn. 4, 145, 187, 283, 368, 369 dn. 1, 377

Vasi 130 dn. 2, 187, 188, 196

Vedia (Saklama) 114

Vekâletsiz iş görme 73, 157, 232, 365 dn. 2

Yasal temsilci 130, 131, 183 dn. 1

Yatırım fonu 33 dn. 5

Yatırım ortaklığı 282 dn. 4

Yayım (neşir) sözleşmesi 109 vd., 115

Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı 298, 317

Yetki sözleşmesi 124

Yevmiye defteri (günlük defter) 376, 377, 378, 381, 382

Zamanaşımı 80, 99, 117, 160, 177, 178, 213, 214, 247, 255, 261, 341, 343, 344, 371, 372, 404, 413

Zayi belgesi 383 vd., 391

Zor durumda kalma (müzayaka) 86, 155, 161

II. MADDE DİZİNİ

T.C. ANAYASASI

Madde	Sayfa
2	83
5	83
10	132 dn. 4
18	163
46	84
48	345 dn. 1
49	132 dn. 4
91	296
125	106 dn. 2
167	347
176	10

6102 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
1	25, 101, 104	6	99
2	101 dn. 1, 103, 104, 129, 152	7	71, 76 vd.
3	25, 72, 73, 89 dn. 3, 91, 208 dn. 2, 400	8	75, 82, 85 vd., 95, 410 dn. 1
4	25 dn. 2, 70, 107 vd., 343, 393 dn. 1	9	87, 158
5	70, 117, 118 dn. 1, 121, 383 dn. 5	10	80

Madde	Sayfa
11	19, 25 dn. 1, 26, 28, 31, 32, 34, 43, 44, 45, 65, 279, 290, 293, 325
12	25, 52, 53, 116, 127 vd., 146, 148, 150 dn. 1, 160, 171 vd., 213, 267 dn. 1, 281, 374, 375, 393
13	130, 131
14	132, 146 dn. 1
15	27, 28, 30 dn. 3, 173 dn. 2, 179 vd., 292, 375
16	19, 133 vd., 142, 147, 148, 187
17	142, 143, 148, 375
18	15, 76, 86, 127, 145, 150, 152, 153, 161, 166, 168 vd., 177, 226, 238, 258, 274, 292, 374
19	25, 74, 75, 77, 78, 86, 89, 95, 115, 116, 127, 152, 160, 161, 173 dn. 4, 213, 394
20	85, 128 dn. 4, 156 vd., 180, 209, 221 dn. 3
21	124, 128 dn. 4, 163 vd., 179
22	129, 158 vd., 213
23	45, 174 vd.
24	56, 265, 266
25	265, 277
26	264
27	269
28	268
30	40, 269
31	143, 202
32	270 vd., 285
33	130, 269 vd., 289
34	271
35	57, 267, 273, 276 dn. 2
36	144, 195, 274, 275, 277 dn. 1
37	17, 277
38	276, 292
39	17, 152, 287
40	40, 149, 150, 152, 188, 267, 268, 287
42	281, 282
43	281 dn. 2, 282, 283
44	283, 284

Madde	Sayfa
45	181, 286, 292, 293
46	281, 284, 285
47	181, 279, 288, 289
48	40, 286
49	44 dn. 4, 64, 289, 292
50	274, 290
51	282, 285, 288, 289, 290 dn. 2
52	290, 291, 358
53	180, 292, 293
54	274, 290, 336, 353, 359 dn. 2, 362
55	352 vd.
56	353, 362 vd.
57	369
58	363, 370
59	366
60	371
61	362
62	372
63	372
64	152, 373, 377, 378, 379, 381, 382, 391 dn. 3, 394
65	152, 380, 383, 387, 394
66	60, 378, 386, 394
68	378
69	394
70	381
81	378
82	380, 383, 384, 385 dn. 4, 391
83	387
84	387
85	387
87	378
88	15, 379, 391 dn. 3
89	95, 399, 400, 402
90	104, 402, 404, 405, 410
91	402
93	403
94	95, 403, 406, 407, 410 dn. 3, 412
95	410
96	410 dn. 1
97	403
98	403, 411, 412
99	412
100	411, 412
101	407, 413

Madde	Sayfa
102	25 dn. 2, 100, 185 dn. 1, 208, 217 vd., 247
103	247
104	218, 219, 223, 228, 229 dn. 2
105	184, 226, 235 vd., 248
106	218, 230, 235
107	218, 220, 234
108	220, 234
109	220, 225, 226
110	218, 222 dn. 1, 226, 227
111	222 dn. 1, 227
112	228
113	17, 19, 221, 228, 229, 230
114	17, 19, 230, 231
115	232
116	232
117	232, 253 dn. 3
118	233
119	222 dn. 1, 233
120	228, 231
121	220, 229 dn. 3, 238 vd.
122	17, 19, 205, 224, 241 vd.
123	17, 19, 247
124	15 dn. 2, 134, 135, 148
125	17, 19, 53, 130, 134
126	35 dn. 4
128	43 dn. 5
136	42
158	42
211	25 dn. 2, 134, 281 dn. 1
213	35 dn. 3, 271 dn. 1
215	268
218	100
223	188
225	388
232	135, 139 dn. 2, 274
233	40 dn. 3
237	276
238	148
240	148
264	17
268	125
269	144, 286
280	198
287	389
293	188
303	144
304	25 dn. 2, 134, 149, 282 dn. 1
308	388

Madde	Sayfa
310	388, 389
311	388
317	135, 139 dn. 2, 148, 274
320	282
328	286
331	134
333	1 dn. 1, 20
339	35 dn. 3, 271 dn. 1
340	20
354	21, 274
355	135, 139 dn. 2, 140, 274
356	274
368	188
371	19, 36 dn. 1, 40, 54, 199 vd., 274
375	188 dn. 2, 378
376	373 dn. 1
378	15
392	18 dn. 2
397	15, 15 dn. 2, 379 dn. 3, 389
400	15, 380 dn. 1, 389 dn. 1
401	389
437	21 dn. 4, 389
438	18 dn. 2, 389
441	389
452	20
453	1 dn. 1
499	378
533	286
542	188
545	144
547	145 dn. 1
557	10, 18 dn. 2, 20
562	385, 386
564	134 dn. 1, 282 dn. 1
573	134
588	135, 139 dn. 2, 274
594	378
614	389
629	40, 199, 201
631	188
635	389
637	198
643	389
651	117 dn. 2
670	85 dn. 3, 91
671	100 dn. 1
675	91 dn. 1
706	101

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
711	92 dn. 3, 104	930	13, 185, 249
725	91, 97	936	49 dn. 1
726	91, 97	954	266 dn. 1
776	72	1015	49 dn. 1
778	91	1031	66 dn. 5
802	92 dn. 3	1064	142, 284
810	91, 97	1065	143
818	91, 97	1068	143 dn. 4
823	85 dn. 3, 91	1070	143 dn. 4
850	13, 20, 108	1082	145
854	100 dn. 1	1084	143, 148
855	261	1278	125
864	20, 258	1283	125
889	227	1286	72, 116
891	172, 254 dn. 1	1472	116
914	154	1521	14, 125
917	20, 111, 185, 249, 255, 256 dn. 1, 257, 260	1522	14, 27, 178 dn. 3
918	257, 258	1523	14, 178 dn. 3
919	258	1524	14, 16, 287 dn. 2
926	256, 259	1529	14, 15
928	258 vd.	1530	14, 84, 98, 100 dn. 1, 178 vd.
929	259	1534	12, 14, 166 dn. 3

6103 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNUNUN YÜRÜRLÜĞÜ VE UYGULAMA ŞEKLİ HAKKINDA KANUN

Madde	Sayfa
9	85
10	28

1956 TARİHLİ (ESKİ) TÜRK TİCARET KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
4	107	82	390, 393 dn. 1
11	26	83	397
12	26, 28, 141 dn. 1	86	390
13	26	88	405
15	131	92	405
17	26, 28, 30	100	208
20	170	106	214
22	157	116-134	217
25	174, 177	117	248
28	26, 264	119	236
43	286 dn. 1	122	220 dn. 4, 234
44	282 dn. 2	485	134, 282 dn. 3
56	345, 349, 352	1465	390
58	365, 368 dn. 2	1473	82 dn. 5, 94 dn. 2
79	387	1474	9, 10

TÜRK BORÇLAR KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
6	165, 170	97	254
12	170	98	171 dn. 5
18	407	99	92, 93
19	222	107	99, 176
20	361	108	176, 227
21	361	112	240
26	100 dn. 2, 162	116	226
27	97, 98, 100 dn. 2, 162, 408	117	80, 170 dn. 1-2, 171 dn. 3, 235
28	86, 155, 161	118	170 dn. 1
30	161	120	81, 82, 88
31	407	121	81, 96, 97, 159, 161
40	185, 199, 249	122	90, 228
41	184, 185	125	171 dn. 5, 175
42	185, 196	131	80 dn. 1
43	196, 198	134	404, 406, 408, 409
46	234	143	405
48	191	144	403 dn. 1
50	364	147	213, 247, 255
51	159 dn. 1	149	99, 413
57	345, 348, 349 dn. 1, 366 dn. 3	152	80
58	366	162	71, 76
66	343, 370	169	77 dn. 1
72	178, 343, 370	173	211
77	98, 407	179	160
78	98	182	160, 162
84	175 dn. 2	183	249
88	81, 82, 86 vd.	186	172
89	157 dn. 1	189	53
92	168	195	249 dn. 1

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
196	46	459	205
198	48	460	185, 205
201	76	487	109, 110
202	41, 42, 45 vd., 76, 99, 109	497	115
203	41, 109	501	109
206	76	502	206, 222, 248
207	167	504	191
211	157	506	209, 258
212	99, 175	507	226
214	45	509	249
219	45	510	85 dn. 1
223	168, 176, 177, 235	511	76
227	211 dn. 4	512	196, 215, 255
231	177	513	215, 240
232	176	514	206, 222, 248, 255
233	104	515	110
234	178 dn. 4	516	111
235	176	519	110
236	176	520	185, 203, 206 vd., 213, 222
328	171 dn. 4	521	209, 210, 211, 214, 215
357	129	522	212
382	76	523	210, 214, 215
387	84, 99	525	158, 160, 161, 185, 213, 222
388	85, 94	526	157
444	109	529	85 dn. 1, 157
447	109	530	158 dn. 1
448	111, 184, 202, 203, 204, 208	532	111, 185, 198, 222, 247 vd., 255
449	186, 204	533	222 dn. 1, 251
450	203, 205	534	222 dn. 1, 251
451	205	535	250
452	184, 203	536	251
453	204, 205	537	253, 260 dn. 2
454	204	538	85 dn. 1, 253
455	204	539	252
456	203, 204	540	252
457	204	541	222 dn. 1, 254
458	204	543	254

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
544	256 dn. 1	561	115
545	111, 248, 255	567	76
546	111, 185, 222, 248, 250	580	115
547	99, 111, 184, 185, 186, 189, 193 dn. 3, 197, 267 dn. 2, 268	583	79
548	187, 190 vd.	584	79
549	40, 184, 193, 194, 195	585	77, 78 dn. 2
550	185, 196, 197, 198, 199 dn. 2, 202, 267 dn. 2, 275	586	77, 78 dn. 2
551	99, 184, 191, 198, 199, 200	587	79
552	198, 201, 203	604	408
553	186 dn. 1	627	85 dn. 1
554	111, 185, 188, 196, 197, 202	631	388
555	114	638	76
557	110 dn. 3	639	171 dn. 4
560	114	640	171 dn. 4

TÜRK MEDENİ KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
1	103 dn. 3, 104	15	130
2	45, 86, 192, 372	16	130
6	103, 156 dn. 5	25	365 dn. 2
7	273	27	288

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
51	35 dn. 4	716	193
55	136 dn. 2	856	48
56	136	862	48, 63
58	365	939	48, 49 dn. 3, 59
101	137 dn. 3	940	49 dn. 1
166	133	950	172 vd., 181, 233
192	132	952	172 dn. 2, 3, 233
256	387	953	172
352	187	962	108
379	76	969	108
413	188	988	44
449	187	1020	267 dn. 4
462	187	1023	276
463	187	1025	276

BANKA VE KREDİ KARTLARI HAKKINDA KANUN

Madde	Sayfa
24	78
26	84
43	78

BANKACILIK KANUNU

Madde	Sayfa
3	37, 39, 149 dn. 3
13	37, 68 dn. 1
37	375 dn. 2
51	195 dn. 3
79	151
80	368
110	149
144	84

DERNEKLER KANUNU

Madde	Sayfa
12	136
27	136 dn. 3
28	285

DEVLET MEMURLARI KANUNU

Madde	Sayfa
125/D	132
28	132 dn. 1

ESNAF VE SANATKÂRLAR MESLEK KURULUŞLARI KANUNU

Madde	Sayfa
3	30, 180
67	180 dn. 2, 267 dn. 4
68	180, 269 dn. 3
70	180

FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU

Madde	Sayfa
13-25	110 dn. 1
66	115
70	110, 115
76	115 dn. 1, 119
83	349 dn. 2
84	349 dn. 2

FİNANSAL KİRALAMA, FAKTORİNG VE FİNANSMAN ŞİRKETLERİ KANUNU

Madde	Sayfa
5	100 dn. 3
19	325
22	59, 263 dn. 1

HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
2	70, 117	219	387
4	117, 118 dn. 1	220	390
14	41	222	75, 124, 153, 375, 382, 387, 390 vd.
17	124	316	125
20	122	382	117 dn. 2
74	191, 236	383	117 dn. 2
113	369 dn. 1	385	125
200	124, 170 dn. 2	389	273, 363
201	124	397	342, 363 dn. 2
203	124	407	106
204	391, 397	412	106
205	391, 397	444	106

İCRA VE İFLÂS KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
43	146, 148	191	197, 412
44	47, 144, 145, 267 dn. 2	192	412
58	93 dn. 2	210	387
68	410	280	45 dn. 4
68b	410	285	192 dn. 2
82	147 dn. 1	286	386
97a	167 dn. 1	298	192 dn. 2
145	68	301	192 dn. 2
150ı	411	309c	286
154	41, 114, 118	310	386
166	197, 267 dn. 2	311	130
177	192 dn. 2	337a	144
184	197		

İKTİSADÎ MÜESSESELERDE MECBURÎ TÜRKÇE KULLANILMASI HAKKINDA KANUN

Madde	Sayfa
1	381
2	381 dn. 1
4	381

İTHALÂTTA HAKSIZ REKABETİN ÖNLENMESİ HAKKINDA KANUN

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
1	350	7	351
2	350 vd.	8	351
3	350		

KAMU İKTİSADÎ TEŞEBBÜSLERİ HAKKINDA 233 SAYILI KHK

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
2	138, 139	33	375 dn. 2
3	139	34	375 dn. 2
4	139	57	146, 147
16	139	Ek madde 2	139, dn. 5

KANUNÎ FAİZ VE TEMERRÜT FAİZİNE İLİŞKİN KANUN

Madde	Sayfa
1	72, 81 vd., 158
2	72, 75, 82 vd., 93 dn. 2, 101
3	94
4a	93
5	82, 94 dn. 2

KARAYOLU TAŞIMA KANUNU

Madde	Sayfa
5	257
10	256
26	256

KOOPERATİFLER KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
1	134	59	40
2	285	84	42
7	135, 274	98	135 dn. 1
8	135 dn. 1	99	113, 118, 125
16	113 dn. 3, 135 dn. 1	100	282 dn. 3
38	134 dn. 3		

MADEN KANUNU

Madde	Sayfa
39	49 dn. 1

ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI HAKKINDA KANUN

Madde	Sayfa
1	140
15	140
37/a	140

REKABETİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
1	27 dn. 1	20	348
3	27 dn. 1, 347 dn. 4	22	348 dn. 1
4	347	27	44 dn. 2, 348
5	347 dn. 3	40	348
6	348	54	348
7	44, 348	55	348
11	44 dn. 2	57	348
16	348 dn. 3	58	348
19	348 dn. 3		

SERBEST BÖLGELER KANUNU

Madde	Sayfa
6	381
9	381
13	39 dn. 3

SERMAYE PİYASASI KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
18	20	74	152, 368
35	149 dn. 4	76	152, 369
48	33 dn. 5	86	149 dn. 5
49	282 dn. 4	98	149
52	33 dn. 5	138	112 dn. 2
53	33 dn. 5	140	112 dn. 2
65	112		

SINAÎ MÜLKİYET KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
3	314, 315	20	317
4	32 dn. 2, 300 vd.	21	317
5	300 vd., 315, 332	22	317
6	302, 308 vd., 316, 330, 333, 336 dn. 2	23	321, 330
7	302, 310, 318 vd., 336, 342, 358 dn. 5	24	328, 329
8	320 dn. 1	25	310, 331, 332, 333, 336
9	323, 324, 329	26	324 dn. 3, 331, 334, 335
11	300, 307 dn. 2, 309, 313, 314	27	331, 333, 334, 335
12	309 dn. 2, 314	28	329, 330
13	314	29	64, 329, 337, 342
14	314	30	339, 344
15	307 dn. 1, 315	31	301
16	315	32	302, 315, 316
17	316	33	306
18	316	34	307
19	316, 333, 343	36	307
Madde	Sayfa	Madde	Sayfa

147	326, 330	156	118, 317, 333, 343
148	64, 321, 325 vd.	157	343
149	339, 343 dn. 1, 358	158	329, 341
150	340, 341	159	339, 363
151	340, 341	160	314
152	321, 322	163	339
153	343	192	335
154	339	Geçici md. 4	335
155	337		

SİGORTACILIK KANUNU

Madde	Sayfa
18	375 dn. 2
23	217, 220 dn. 3, 221, 226, 241 dn. 1
24	151, 368

SOSYAL GÜVENLİK KURUMU KANUNU

Madde	Sayfa
1	141 dn. 1, 146
35	141 dn. 1, 146

TİCARETLE BAĞLANTILI FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI ANLAŞMASI (TRIPs)

Madde	Sayfa
15	299
21	299

TİCARÎ İŞLEMLERDE TAŞINIR REHNİ KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
1	50, 59, 60, 63	11	55 dn. 3
2	50 dn. 3, 51, 52 dn. 1, 56, 59	12	59, 67
3	51, 53, 70, 271 dn. 2	13	52, 66
4	54, 55, 56, 327	14	67, 327
5	51, 53, 56 dn. 2, 57, 58, 59, 61 dn. 1, 63, 64, 327	15	68
6	63	16	67
8	49 dn. 3, 60, 61, 64, 263 dn. 1	18	55 dn. 1, 69
10	55 dn. 3	Geçiçi md. 1	50

TÜKETİCİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN

Madde	Sayfa
3	74, 119 dn. 1
4	78, 84, 96
5	98 dn. 4, 361 dn. 1
22	119 dn. 1
25	84
26	84
36	84
61	355 dn. 2, 358
63	355 dn. 2
73	119 dn. 1, 369 dn. 1
74	369 dn. 1
83	86, 119

TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ İLE ODALAR VE BORSALAR KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
4	150	23	151
5	150	39	101 dn. 3
6	150	47	206 dn. 1, 249
9	36, 39, 40, 150, 151	53	112
10	151	56	23 dn. 3, 273 dn. 4
17	101	93	151

VERGİ USUL KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
153	150 dn. 2	197-209	376 dn. 2
168	150 dn. 2	215	380 dn. 3, 381 dn. 2
171	373, 375 dn. 2	229	163
176	29 dn. 3, 376 dn. 2	230	163
177	28, 29, 30, 376 dn. 2	231	164
178	29 dn. 3, 30, 376 dn. 2	232	164 dn. 2
182	376 dn. 2	253	383 dn. 2
193	376 dn. 2	353	164

TİCARET SİCİLİ YÖNETMELİĞİ

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
4	31	44	150, 266 dn. 3, 281, 286
12	267	46	292
13	265 dn. 2, 266, 267 dn. 3	47	189
14	266	48	234 dn. 2
19	267	50	150
21	268	51	144 dn. 1, 269 dn. 4
22	268	52	136
23	268	53	136
28	267	55	137
34	266, 271	58	136
Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
59	141	122	188

61	143	125	269
62	143	127	270
111	35	133	43, 274
118	37, 39	136	267 dn. 2, 269
121	37	Geçici md. 1	266

ALMAN TİCARET KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
8	264 dn. 3	238	374, 376
15	277	239	374
18	279 dn. 3	339	374
19	279 dn. 3	345	6
22	280, 290	348	160 dn. 6
38-47b	374	350	79
48 vd.	185 dn. 3	355	400 dn. 1, 405 dn. 3
84	216 dn. 3, 218	356	409 dn. 1
86	220	414	6 dn. 1
89	238 dn. 1	455	6 dn. 1
89b	242	458	259
92b	221	461	260

İSVİÇRE BORÇLAR KANUNU

Madde	Sayfa	Madde	Sayfa
48	349 dn. 1	448	260
104	90 dn. 1	456	260
418a	216	458	185 dn. 3
418q	238 dn. 1	565	17
418v	216	957	376
430	260 dn. 2	962	374
439	260	963	374
447	260		

İSVİÇRE HAKSIZ REKABET HAKKINDA FEDERAL KANUN

(1986 TARİHLİ)

Madde	Sayfa
1	352
3	354 dn. 1
8	354 dn. 1
9	365 dn. 2
10	346, 367

İSVİÇRE TİCARET SİCİLİ TÜZÜĞÜ (1937 TARİHLİ)

Madde	Sayfa
52	26, 31 dn. 2
113	273 dn. 2

İSVİÇRE TİCARET SİCİLİ TÜZÜĞÜ (2007 TARİHLİ)

Madde	Sayfa
2	26 dn. 1, 31 dn. 2
35	273 dn. 2

İTALYAN MEDENÎ KANUNU

Madde	Sayfa
1742	216, 216 dn. 3
1753	216
1757	211 dn. 1
2082	6
2083	6

BANKA ve TİCARET HUKUKU ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

2019-2021 YILLARI YAYIN LİSTESİ

535. **Prof. Dr. Sabih ARKAN:** Ticarî İşletme Hukuku, Son Değişikliklere Göre Hazırlanmış ve Genişletilmiş Yirmi Beşinci Bası, Ankara 2019/IX, XXXII+ 470 s.

537. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (XXXII), Bildiriler-Tartışmalar, Ankara 2020/III, VIII+194 s.

538. **Dr. Öğr. Üyesi Başak ŞİT İMAMOĞLU:** Planlı Eskitme "Hukuki Açıdan Bir Değerlendirme", Ankara 2020/III, XX+404 s.

539. **Prof. Dr. Ali BOZER/Prof. Dr. Celal GÖLE:** Kıymetli Evrak Hukuku, Dokuzuncu Bası, Ankara 2020/VII, XLII+558 s.

540. **Prof. Dr. Sabih ARKAN:** Ticarî İşletme Hukuku, Son Değişikliklere Göre Hazırlanmış ve Genişletilmiş Yirmi Altıncı Bası, Ankara 2020/VIII, XXXII+ 470 s.

541. **Prof. Dr. Ali BOZER/Prof. Dr. Celal GÖLE:** Ticari İşletme Hukuku, Güncellenmiş ve Genişletilmiş Altıncı Bası, Ankara 2020/VIII, XXXVI+418 s.

542. **Prof. Dr. Sabih ARKAN:** Ticarî İşletme Hukuku, Son Değişikliklere Göre Hazırlanmış ve Genişletilmiş Yirmi Altıncı Basıdan Tıpkı Basım, Ankara 2020/X, XXXII+470 s.

543. **Prof. Dr. Yaşar KARAYALÇIN/Prof. Dr. Aynur YONGALIK:** Hukukda Öğretim - Kaynaklar - Metod Problem Çözme (Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 8. Baskı) Ankara 2020/XI, XXX+372.

544. Rekabet Kanunu Değişiklikleri (İnteraktif Panel) Ankara 2021, IV+60 s.

545. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (XXXIII), Bildiriler-Tartışmalar, Ankara 2021/II, VIII+350 s.

546. **Prof. Dr. Ernst E. HİRŞ:** Pratik Hukukta Metot (Güncellenmiş 8. Basıdan Tıpkı Basım), Ankara 2021/II, XII+196 s.

547. Farklı Bakış Açılarından Ticari Davalarda Dava Şartı Olarak Zorunlu Arabuluculuk Sempozyumu Ankara 2021, VI+82 s.

548. **Dr. Gökhan AYDOĞAN:** Anonim Şirketlerde Kamuyu Aydınlatma Belgelerinden Doğan Hukuki Sorumluluk, Ankara 2021/VI, XXVIII+596 s.

Adres: **Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü**
Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

06590 Cebeci - Ankara

Tel : (312) 319 11 41 - 562 16 01

E- Posta : bthae@law.ankara.edu.tr